

Inventaris van het cultuurbezit

Architectuur/deel Brussel 1B

© 1993, Pierre Mardaga Éditeur
Rue Saint-Vincent 12 - 4020 Liège
D. 1993-0024-7
I.S.B.N. 2-87009-531-7

Bouwen door de eeuwen heen in Brussel

**Inventaris van het cultuurbezit
in België
Architectuur. Deel Brussel 1B
Stad Brussel
Binnenstad
H-O**

Pierre Mardaga

Deze publikatie kwam tot stand op initiatief van het Ministerie van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, Dienst Monumenten en Landschappen.

Het boekdeel werd uitgewerkt door de inventariswerkgroepen van de Ministeries van de Vlaamse en van de Franse Gemeenschap en van het Waalse Gewest. Het vormt de neerslag van de systematische optekening in situ en het aanvullende bibliografisch en archivaalisch onderzoek, aangevat eind 1978.

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, BESTUUR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Bestuursdirecteur : Edgard Goedleven

Leiding en coördinatie : Suzanne Van Aerschot-Van Haeverbeeck,
Inspecteur B.M.L.

Auteurs : Jo Braeken en Lydie Mondelaers, Lic. Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde
met medewerking van Marianne Bouckaert, Leo Van Damme en Dirk Pauwels

Plans en kaarten : Rufin De Meerleer

Lexicon : ir. arch. Luc Verpoest

MINISTÈRES DE LA COMMUNAUTÉ FRANÇAISE ET DE LA RÉGION WALLONNE

Wetenschappelijk team tot 1988 : Marthe Blanpain, Michèle Callut, Claudine Donnay-Rocmans, Andrée Van Bever, Marie-France Willaumez

Eindredactie en coördinatie Franstalige uitgave : Michèle Callut, Claudine Donnay-Rocmans

MINISTERIE VAN HET BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Eindredactie Franstalige uitgave : Christina Marchi (attaché bij R.H.A.U.R., Recherche en Histoire, en Architecture, Urbanisme et Restauration)

Begeleidingscomité opgericht door Minister George Désir, bevoegd voor de Monumenten en Landschappen van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, en samengesteld uit : Christian Spapens (Kabinet van Minister George Désir en van Staatssecretaris Didier van Eyll), Jo Braeken en Lydie Mondelaers (Vlaamse Gemeenschap), Michèle Callut en Claudine Donnay-Rocmans (Waalse Gewest), Françoise Jurion (Kabinet van Staatssecretaris Didier van Eyll) en Yves Jacqmin (Dienst Monumenten en Landschappen van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest).

Kafttekening : arch. Gérard Michel

WOORD VOORAF

In oktober 1931 vond, in Athene, een conferentie plaats die aan de basis lag van een internationaal beleid inzake erfgoed en die het karakter ervan onderstreepte. Jules Destrée, de Belgische vertegenwoordiger, legde de nadruk op «la nécessité d'une action des pouvoirs publics en vue de développer dans le peuple le respect des vestiges du passé, quelle que soit la civilisation ou l'époque à laquelle ces vestiges appartiennent.» Teneinde de «monumenten van geschiedenis en kunst» te beschermen, wenste de conferentie ze beter te kennen. Hoe kan men inderdaad iets beschermen dat nog niet geïdentificeerd werd?

Daarom vroeg de conferentie : «elke Staat, of de instellingen die met dit doel worden opgericht of waarvan de bevoegdheid terzake wordt erkend, een inventaris te publiceren van de nationale historische monumenten, vergezeld van foto's en notities».

In meer dan 60 jaar kende het begrip erfgoed een grondige evolutie en het werd steeds belangrijker in het leven van de hedendaagse burger; de verscheidenheid van monumenten die nu in de inventaris voorkomen, zou veel deelnemers van de conferentie van 1931 verbazen.

Het opstellen van de inventaris : een omvangrijk werk dat aan de basis ligt van elk wetenschappelijk maar ook planologisch of educatief werk, werd niet meteen aangevat. Men moest tot 1965-66 wachten vooraleer België in navolging van Frankrijk dat een twaalf jaar eerder hiermee van start ging, de operatie aanvatte. Als werkinstrument voor de monumentenzorg vermeldt de inventaris «op beknopte wijze, de gebouwen in ons land die omwille van hun archeologische, historische of artistieke waarde of die omwille van hun waarde als ensemble dienen te worden beschermd. Aldus is hij veel meer dan een opsomming van reeds beschermde monumenten doch beoogt geenszins volledigheid.»

Door de institutionele ontwikkeling van het land werden eerst de Gemeenschappen en daarna de Gewesten terzake bevoegd verklaard. Vanaf 1978 werden in Brussel de eerste onderzoeken uitgevoerd door deskundigen van beide Gemeenschappen; toch heeft het tot in 1989 geduurd vooraleer het eerste deel van de inventaris verscheen.

Ik heb het genoegen dit tweede deel in te leiden, dat net als het vorige, het resultaat is van het werk van deskundigen, die heel wat ervaring hebben met het opstellen van bondige en schematische verklarende nota's. Ze zijn geba-

seerd op systematisch veldwerk en een grondig onderzoek en een analyse van archiefbronnen.

Het feit dat er veel tijd werd besteed aan het opstellen van dit werk is enerzijds te wijten aan de gewestvorming, anderzijds toont het de omvang van het werk aan in een dicht bevolkt stedelijk milieu. Ik dank de deskundigen hiervoor van harte.

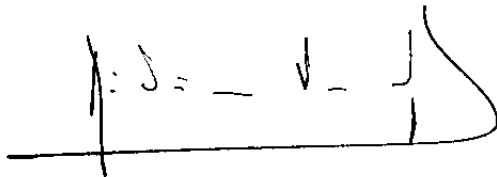
Het spreekt voor zich dat alleen de personen die de straten, steegjes en binnenplaatsen doorkruisen, op zoek naar betekenisvolle getuigenissen, Brussel zo goed kunnen leren kennen. Nu dat het gewest terzake zijn autonomie verworven heeft, is het van wezenlijk belang dat het over de nodige middelen beschikt voor de voortzetting van deze opdracht.

De nieuwe wetgeving die in het Gewest van toepassing is, bekrachtigt het begrip Inventaris waaraan ze een verordenende waarde toekent.

De Executieve verbindt er zich officieel toe om een permanente inventaris op te stellen.

Voortaan zullen er vooral stedenbouwkundige maatregelen getroffen worden voor gebouwen die op de lijst ingeschreven zijn. Dit identificatiemiddel zal als basisbescherming kunnen dienen, gezien werken waarvoor een stedenbouwkundige of verkavelingsvergunning of een stedenbouwkundig attest nodig is, worden onderworpen aan de procedure van openbaar onderzoek en aan het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen.

Gezien het belang dat ik aan de inventaris hecht, ligt het in mijn bedoeling om aan het opstellen van deze inventaris voorrang te verlenen ten einde zo snel mogelijk over dit noodzakelijke basisinstrument te beschikken : een degelijk en gepland beleid dient immers te stelen op een document dat de evolutie van het begrip «bouwkundig erfgoed» in de loop van de laatste 25 jaar bevat, en aldus kan bijdragen tot zijn geïntegreerde conservatie.

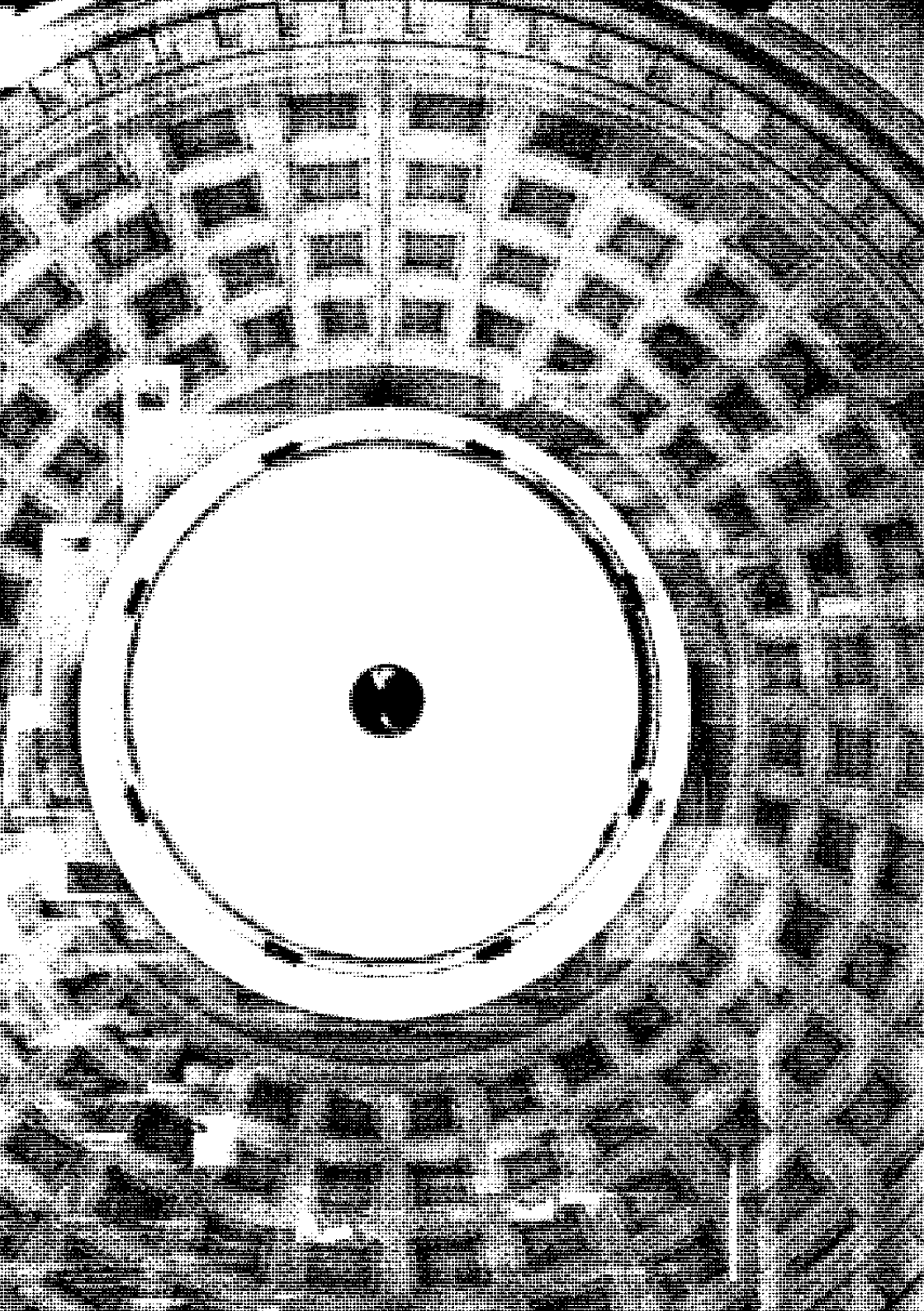
Didier van EYLL
Staatssecretaris bevoegd voor
Monumenten en Landschappen

LIJST DER STRATEN

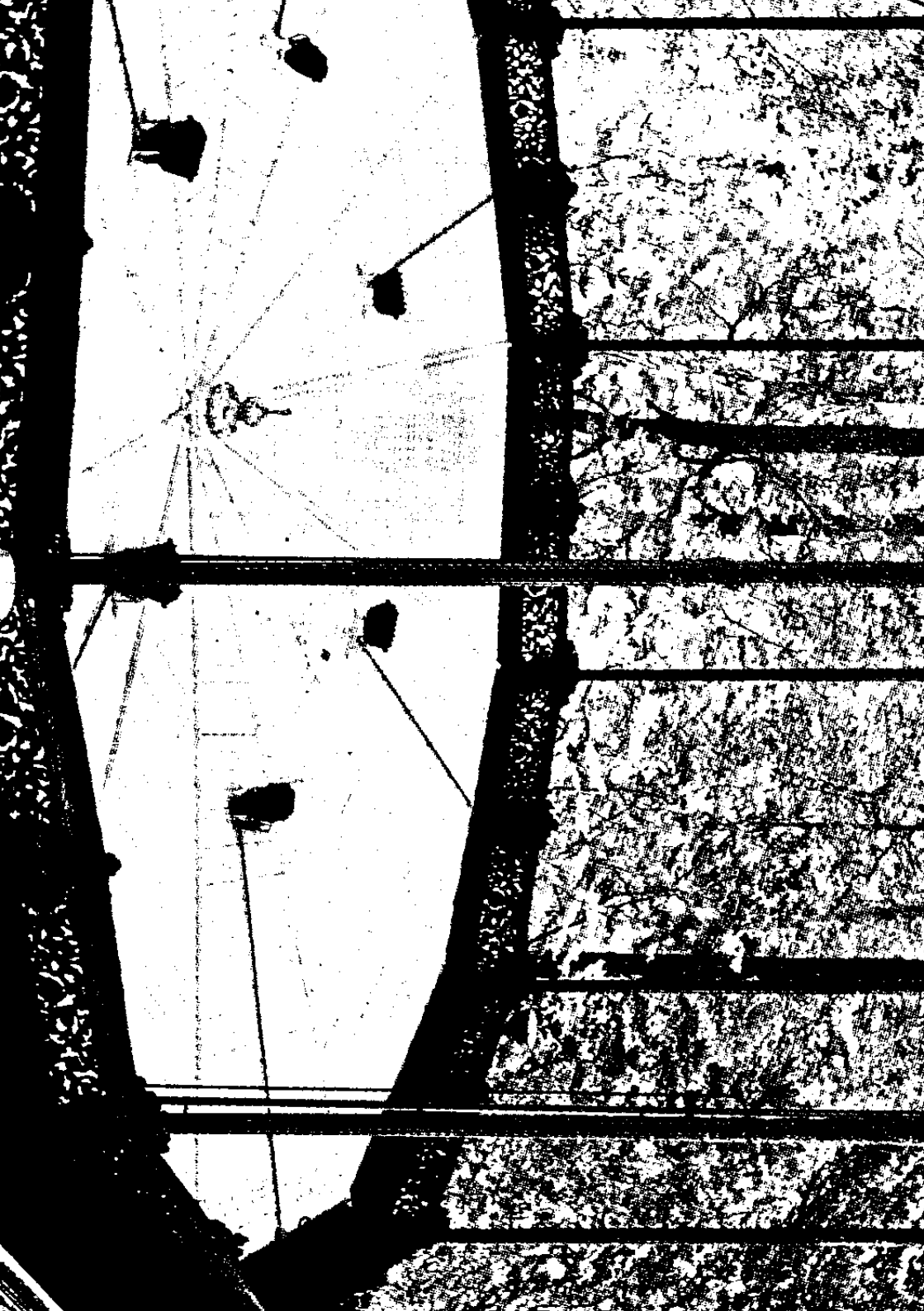
HALLENSTRAAT	4 E-D	KEIZERINLAAN	6-7 D-E-F
HALLEPOORT	7 L	KEIZERSLAAN	6-7 F-G
HANDELSGALERIJ	5 C	KERNSTRAAT	8-9 G
HANDELSKAAI	2 B-C	KERSTENMANNEKENSSTRAAT	6 F
HARINGSTRAAT	5 E	KIEKENMARKT	4-5 E
HECTOLITERSTRAAT	5-6 J	KLEERKOPERSSTRAAT	5 D-E
HEGER-BORDETSTRAAT	7 K	KLEINE ZAVEL	8 G-H
HENRI BEYAERTSTRAAT	8-9 C	KOGELSTRAAT	2-3 F
HENRI MAUSSTRAAT	4-5 E	KOLENMARKT	4-5 F-G
HERISSTRAAT	3 H	KOLONIËNSTRAAT	7-8 D-E
HERTOGSSTRAAT	9 C-D-E	KOMEDIANTENSTRAAT	6 C
HEUVELSTRAAT	6 E	KONINGINNEGALERIJ	6 E
HOEDENMAKERSSTRAAT	6 F	zie Koninklijke St.-Hubertus- galerijen	
HOFBERG	8 F	KONINGINNESTRAAT	5 D
HOOGSTRAAT	6-7 G-H-I-J-K	zie Prinsenstraat	
HOOIKAAI	2-3 B-C	KONINGSGALERIJ	6 D-E
HOPSTRAAT	1-2 E	zie Koninklijke St.-Hubertus- galerijen	
HOUTHULSTBOSSTRAAT	1-2 C	KONINGSPLEIN	8 F
HUIDENMARKT	6 E	KONINGSSTRAAT	7-8 A-B-D-E-F
HUIDEVETTERS- STRAAT	5-6 G-H-I-J-K	KONINKLIJKE ST.-HUBERTUS- GALERIËN	6 D-E
HUISHOUDENSTRAAT	6 K	KOOLSTRAAT	5-6 B-C
IEPERLAAN	1-2 B-C	KOOLIEDENSTRAAT	2-3 B-C
IJZERENKRUISSTRAAT	8-9 B-C	KORTE BEENHOUDERSSTRAAT	5 E
JAGERSSTRAAT	5 H	KORTE BOTERSTRAAT	5 E
JAN JACOBSPLEIN	8 J	KORTE BRIGITTINENSTRAAT	6 H
JOSEPH DUPONTSTRAAT	8 H	KORTE MINIMENSTRAAT	7 G
JOSEPH STEVENSSTRAAT	6-7 G-H	KORTE MUSEUMSTRAAT	7 F
JULES VAN PRAETSTRAAT	4 E-F	zie Museumstraat	
KAASMARKT	6 F	KORTE NOORDSTRAAT	8 B
KALKKAAI	2 C	zie Noordstraat	
KANDELAARSSTRAAT	7 H	KORTE VIOLETSTRAAT	5 F
KANONSTRAAT	5 B-C	KOUDENBERG	7-8 F
KANSELARIJSTRAAT	7 D-E	KREUPELENSTRAAT	5-6 C
KANTERSTEEN	7 E-F	zie Wolvengracht nr. 46	
KAPELLEMARKT	6 G-H	KRISTINASTRAAT	7 H
KAPELESTRAAT	6 H	KRUIDTUINLAAN	4-5-6-7 A-B
KAPUCIÏNENSTRAAT	6-7 I	KRUISBOOGSCHUTTERSSTRAAT	6 I
KARDINAAL MERCIERSTRAAT	6-7 E	zie Blaesstraat nr. 67-77, Cité du Miroir	
KAREL BULSSTRAAT	5 F	KRUITMOLENSTRAAT	1-2 F-G
KARMELIETENSTRAAT	8 G	KUIPERSSTRAAT	6 J-K
KARPERBRUG	4 E-F	zie Blaesstraat nr. 174-198, Cité Hellemans	
KARTUIZERSSTRAAT	3-4 E-F	KUNSTBERG	7 F
KASTANJEBOOMSTRAAT	3-4 C-D	KUREGEMSESTRAAT	3 G-H
KAZERNESTRAAT	4 H-I		

LACAILLESTRAAT	5-6 K	MUSEUMSTRAAT	7-8 F
LADDERSTRAAT	3-4 B	MUSSENSTRAAT	5 G
LAKENSESTRAAT	3-4 B-C-D	NAAM JEZUSSTRAAT	3 D
LAMBERMONTSTRAAT	9-10 E	NAAMSESTRAAT	8-9 F-G
LAND VAN LUIKSTRAATJE	2 D	NANCYSTRAAT	6 I
LEBEAUSTRAAT	7 G	NATIEPLEIN	8 D
LEON LEPAGESTRAAT	2 D-E	zie Wetstraat	
LEOPOLDSTRAAT	5 D	NEGENDE LINIELAAN	1 B-C-D
LEUVENSEPLEIN	7 C-D	NIEUWBRUG	3-4-5 C
LEUVENSEWEG	8-9 C-D	NIEUWE GRAANMARKT	2-3 E
LIEVEVROUWBROERSSTRAAT	5 F-G	NIEUWLAND	5 G-H-I-J
LOCQUENGHENSTRAAT	1-2 D	NIEUWPOORTLAAN	1 D-E
LOLLEPOTSTRAAT	4-5 F	NIEUWSTRAAT	5 A-B-C-D
LOMBARDSTRAAT	5-6 F	NINOOFSEPLEIN	1-2 F-G
LOOFSTRAAT	3-4 G-H	NINOOFSEPOORT	1 F-G
MAAGDENSTRAAT	4 G-H	NOORDDOORGANG	4-5 C
MAGDALENASTEENWEG	6-7 E-F	NOORDSTRAAT	8-9 B-C
MARCOSTRAAT	3 C	OLIVETENHOF	4 G
MARTELAARSPLEIN	5 C	OMWENTELINGSSTRAAT	8 B
MAURICE LEMONNIER- LAAN	4 G-H-I-J	ONDERRICHTSSTRAAT	8 B-C
MECHELSESTRAAT	4-5 B	ONS-HEERSTRAAT	6 H
MELSENSSTRAAT	3-4 E	O.-L.-VROUW VAN VAAK- STRAAT	1-2-3 F
MENSLIEVENDHEIDSSTRAAT	6 K	OOIEVAARSSTRAAT	2 D-E
MINIMENSTRAAT	7 G-H-I-J	OPPEMSTRAAT	2 C-D
MONTERRATSTRAAT	7 J-K	OUD BRUSSEL-GALERIJ	5 E
MOUTSTRAAT	3 E	zie Korte Beenhouwersstraat	
MUGGENSTRAAT	4 G	OUDE GRAANMARKT	3 E-F
MUNT	5 D	OUD KORENHUIS	6 F-G
MUSEUMPLEIN	7 F		

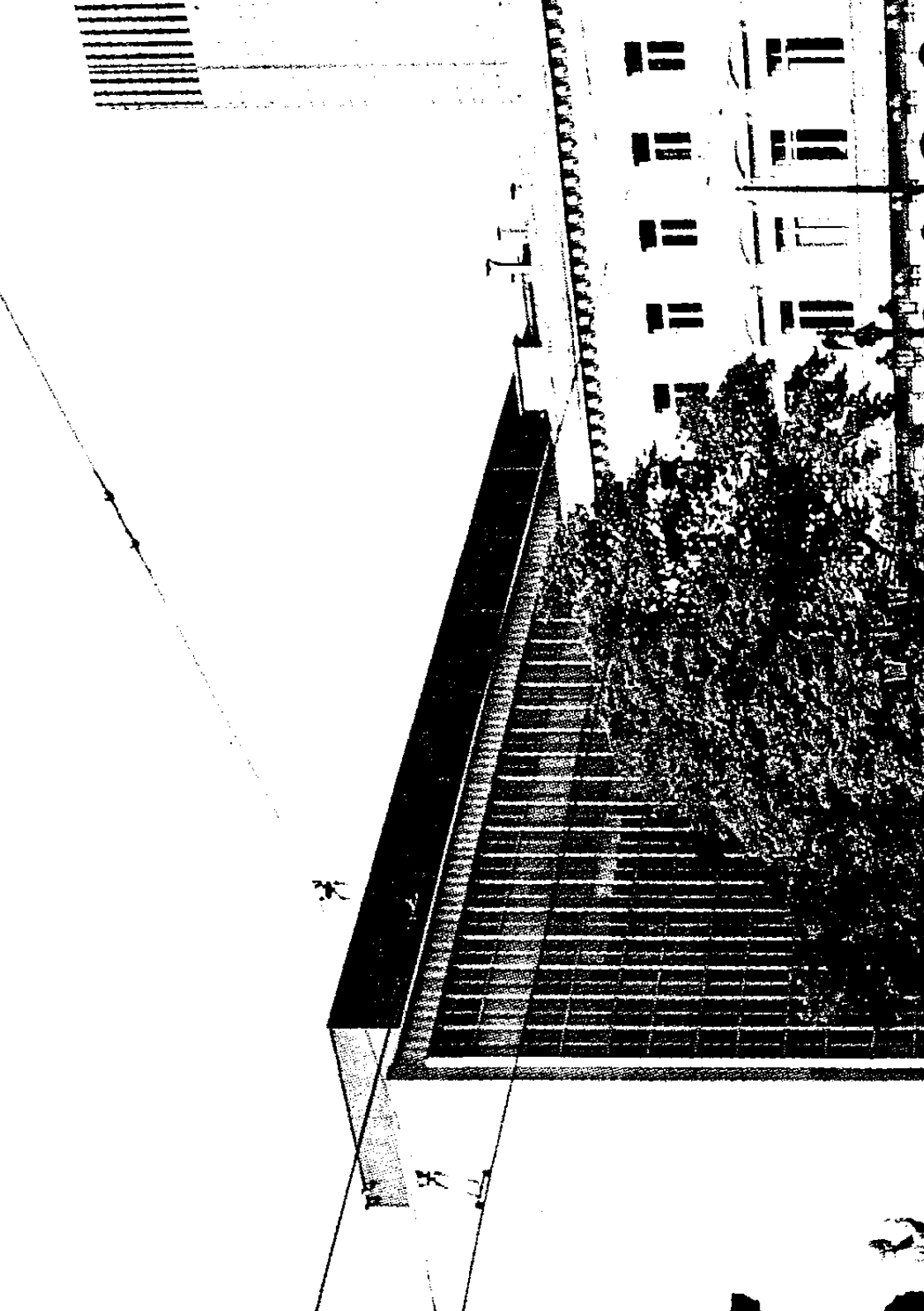
IX. Grootgodshuisstraat nr. 7. Voormalig Groot Godshuis (1822-1827). Kapel.

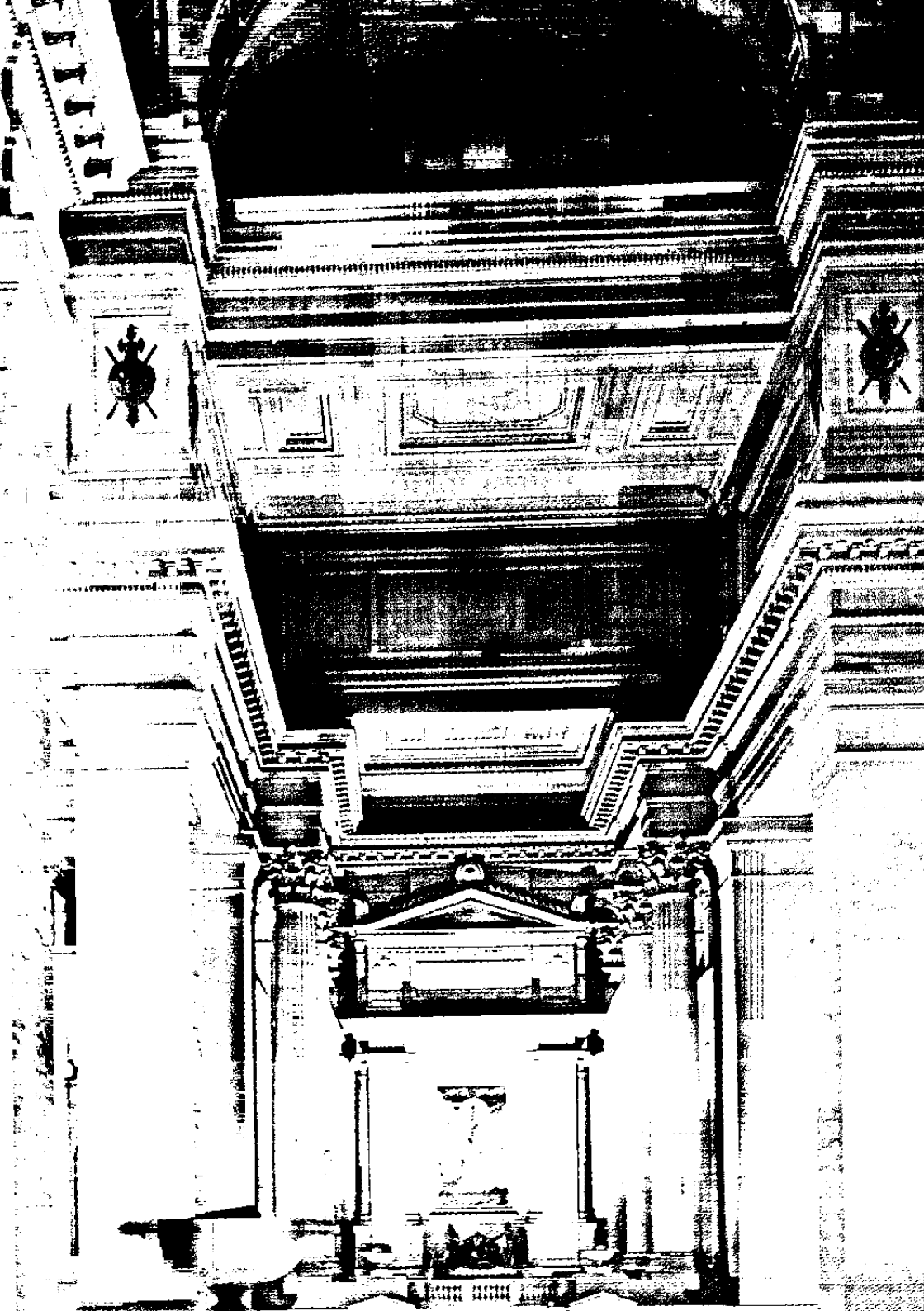

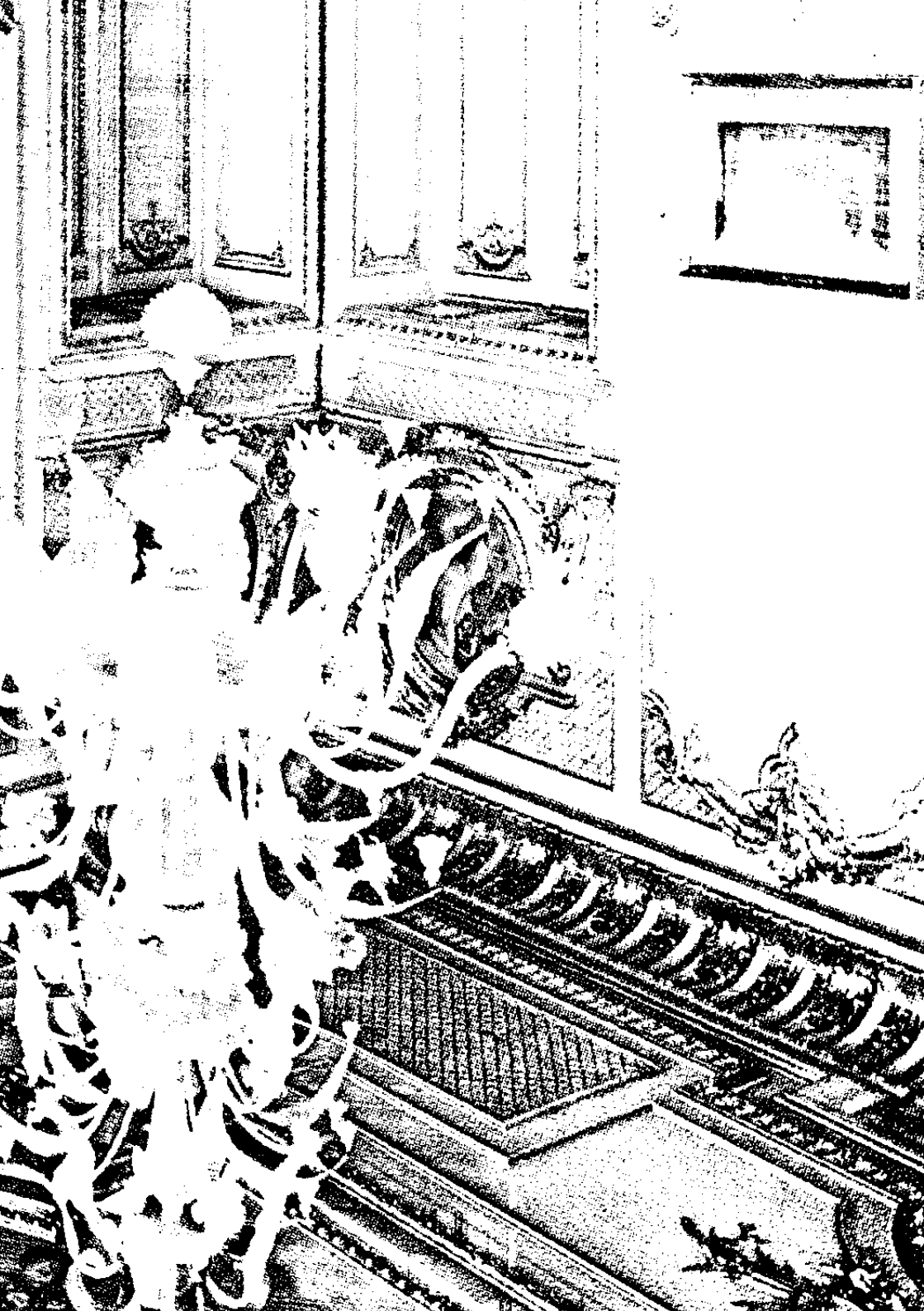

XIV. Munt. Koninklijke Muntchouwburg. Schouwburg-
zaal (1855-1856).

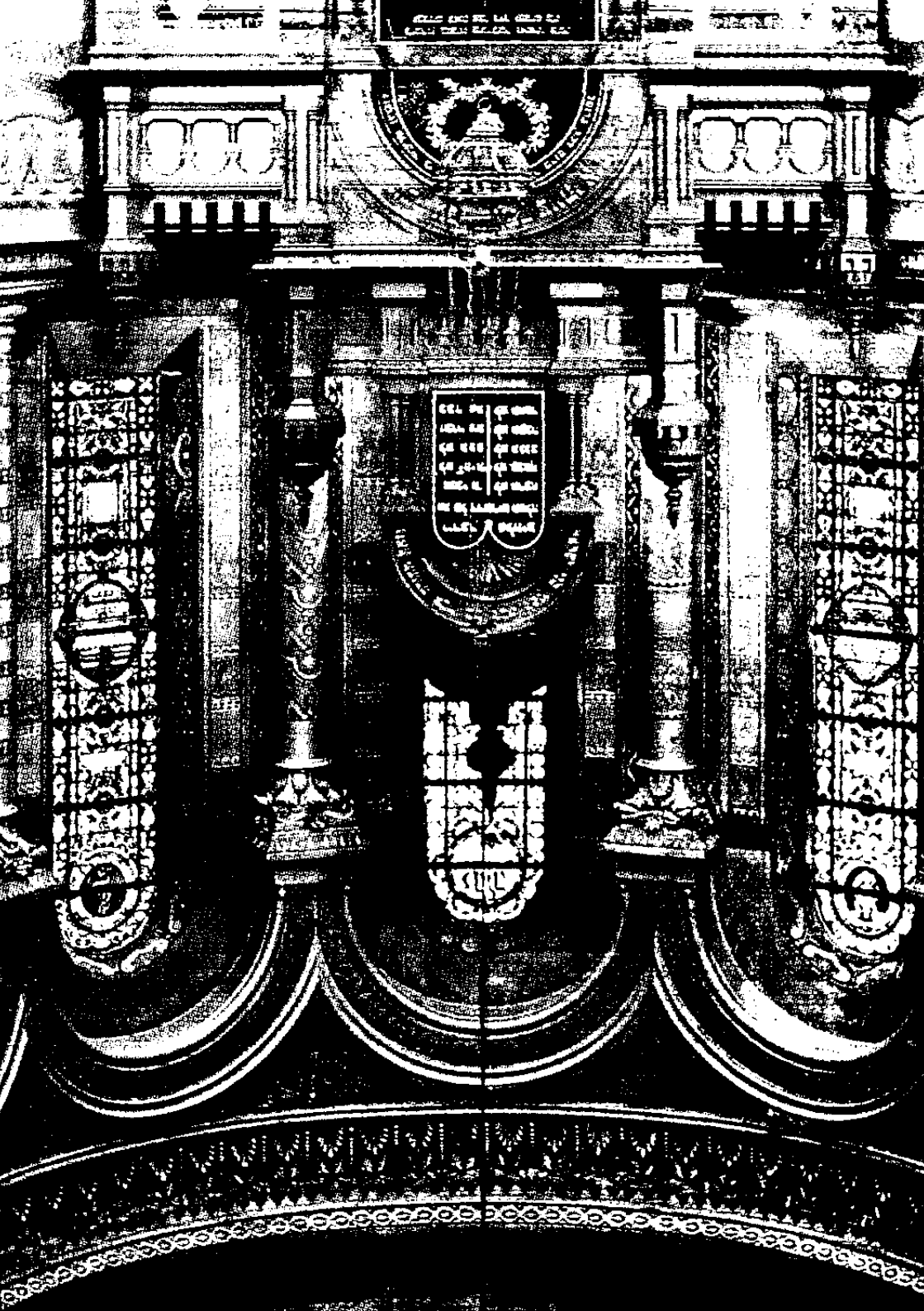

XIX. Regentschapsstraat nr. 32. Hoofd Synagoog van
Brussel (1874-1878).

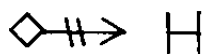
STEENHOUWERSMERKEN

MB

16

 MD

21

 H

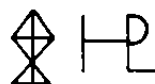
26

17

MB

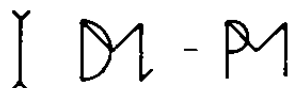
22

 HR

27

18

 - M

23

28

PN

19

24

 M

29

20

25

30

Hallenstraat (4 E-D)

Van Kiekenmarkt naar Bisschopsstraat. Rechthoekige straat, parallel met de Anspachlaan en oorspronkelijk geflankeerd door de Centrale Hallen, ontstaan in het kader van de Zenne-sanering (1867-1871). Eertijds bevond zich hier de z.g. «*Werf*», een aanlegkade op de O.-oever van de Zenne, in de nabijheid van het Castrum, die opklom tot de vroegste geschiedenis van de stad (X). Ca. 1290 stond hertog Jan I de rechten op de kraan en de waag af aan de stad; ca. 1302 werd op de tegenoverliggende W.-Zenne-oever de z.g. «*Nieuwe Werf*» uitgebouwd (huidige Zwarte Lievevrouwstraat). Het economische belang van de middeleeuwse haven en de Zenne verviel na het graven van het kanaal van Willebroek (1550-1561), met een nieuw dokkencomplex in het N.-W. van de stad (zie Baksteenkaai). Op de oude «*Werf*» verrees in 1603-1604 de Vismarkt, die n.o.v. stadsarchitect N. Roget van 1823, in 1825-1826 in neoclassicistische stijl werd wederopgebouwd. Deze verdween op haar beurt tijdens de Zennewerken.

Het oorspronkelijke project voor de centrale lanen door architect L. P. Suys van 1865, voorzorg in een groots opgezet marktcomplex – naar het voorbeeld van de Parijse Hallen door architect V. Baltard – met acht paviljoenen ten O. grenzend aan een pleinvormige verbreding van de Anspachlaan en ten W. aan de Zwarte Lievevrouwstraat. De uiteindelijke Centrale Hallen, n.o.v. L.P. Suys en E. Le Graive opgetrokken in 1872-1874, werden gehalveerd tot twee ruimere paviljoenen met basilicale opbouw verbonden door een rondboogarcade in ijzerbouw, verschoven naar de W.-helft van het terrein. Hierdoor ontstond ruimte voor de Hallenstraat en twee bouwblokken aan de Anspachlaan, gescheiden door de verlengde Grétrystraat. De Centrale Hallen werden in twee fasen gesloopt in 1956 en 1963, en vervangen door de parkeergarage/kantoor- en handelscomplex «*Parking 58*» (architect P. D'Haveloose en ingenieur A. Lipski); fragmenten van het gietijzeren beeld-

364. Hallenstraat nr. 1 (1872).

houwwerk door L. Samain werden later opgesteld aan de Anspachlaan. Homogeen eclectisch bouwblok in Haussmanniaanse stijl tussen de Kiekenmarkt en de Grétrystraat; hogerop nieuwe bouw van de Residentie Grétry (1979-1983, architecten A. en J. Polak).

S.A.B., A.A., 1872, rep. 1519-1546; P.P., 463-471.

Nr. 1. Monumentaal hoekgebouw (Kiekenmarkt nr. 2) in eclectische stijl met neoclassicistische en neorenaissance-inslag, n.o.v. architect G. Saintenoy van 1872 (fig. 364). Eertijds het warenhuis z.g. «*Dôme des Halles*». Omvat vier bouwl. + entresol en in totaal negen trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met ruim gebruik van hardsteen voor omlijstingen en kordons, geleed door het gevelbrede balkon met gietijzeren leuning voor de tweede bouwl. Bovenverd. met rechth. vensters in geriemde, overwegend oplopende omlijsting-

gen, met o.m. oren en neuten. Hoofdverd. geaccentueerd door bewerkte friezen met rozet onder entablement op consoles en altemnerend gebroken frontons in de middenassen; zelfde ritme van entablementen waarop gietijzeren borstweringen en vlakke panelen op de tweede verd. Klassiek hoofdgestel met kroonlijst op klossen en consoles vlg. de trav.-indeling. Drie hoektrav., waarvan de middelste afgeschuind, verticaliserend verlengd in een zeszijdige torenbekroning, gemarkeerd door compositieve pilasters, met omlijste vensters onder segment, hoofdgestel en bewerkte frontons, onder een gedrukt en geribt koepeldak – in de bouwwaanvraag bijkomend bekroond door een niet uitgevoerde lantaarn. Aan weerszij dakkapellen per trav., met vleugelstukken en gebogen fronton. Open-gewerkte begane grond en beglaasde entresol met nieuwe bekleding.

S.A.B., O.W., 2978 (1872).

Nr. 3 tot 21. Geheel van vijf gekoppelde huurhuizen van het Haussmanniaanse type, in eclectische stijl, vermoedelijk behorend tot de groep gebouwen opgetrokken door J.-B.A. Mosnier in 1874-1878, n.o.v. architecten J. Olive en E. L'Homme. Lijstgevel van natuursteen met vijf bouwl. onder mansardedak (leien) : enkelhuisopstanden met spiegelbeeldschema van telkens drie trav., uitgezonderd het middenpand van vier trav. Vrij eenvormige ordonantie, doch per één of twee panden enigszins gedifferentieerd decor; gemarkeerde horizontale registers. Begane grond oorspronkelijk geritmeerd door winkelpuizen en toegangen tot de bovenverd., heden grotendeels verbouwd; bewaarde privédeur met cartouche in twee r. panden. Entresol vormende tweede bouwl. met schijnvoegen of pilasters. Derde bouwl. geaccentueerd als bel-etage door vrijwel gevelbrede, centraal gekorniste balkons met consoles en gietijzeren hek, en o.m. frontons die vooral het middenpand kenmerken. Kroonlijst op klossen en o.m. leeuwkoppen boven de vierde bouwl., waarop gevelbrede gietijzeren borstwering van de attiek vormende vijfde bouwl. Rechth. vensters in bewerkte omlijstingen.

365. Hallenstraat nr. 23 (1873).

Dakkapellen met driehoekig pseudo-fronton. Renovatie door Stad Brussel beëindigd in 1978 (793).

Nr. 23. Monumentaal hoekgebouw (Grétrystraat nr. 1) in eclectische stijl met neo-classicistische en neorenaissance-inslag, n.o.v. architect D.G. Marinus van 1873 (fig. 365). Omvat vier bouwl. + entresol en resp. vijf en twee trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, vanaf de puilijst verticaliserend gemarkeerd door hoekblokken, idem voor het centrale, twee trav. brede risaliet; onversierde r. trav. Sokkel vormende, nagenoeg hardstenen benedenbouw met altemnerend ritme : zwaar geboste pilasters, in het risaliet en de korte N.-gevel overspannen door een kolossale, geblokte rondboog met cartouche, aansluitend bij een balkon met uitgelengde consoles, postamenten en gietijzeren leuning. Rechth. vensters in oplopende, geriemde omlijstingen met entablementen en verschil-

lend bewerkte panelen; gietijzeren leuningen. Geprononceerde gevelafsluiting door een gekorniste kroonlijst met tandlijst op gekoppelde consoles, belijnd door een bewerkte fries. Dakkapellen met gebroken fronton. S.A.B., O.W., 12100 (1873).

★ Hallepoort (7 L)

Enig bewaarde stadspoort van de tweede omwalling (1357-1381/1383? : zie ook deel IA, p. XLII). Bouwaanzet van de Hallepoort – eertijds z.g. «Obbrusselsche» poort – doorgaans 1381-1383 gedateerd. Aan veldzijde (St.-Gillis) ten W. beveiligd door de «Thorens»-vijver en een natte gracht (benedenstad), ten O. door een droge gracht (bovenstad). Ingevolg verbeteringen van de artillerie, in XVI ten O. nog versterkt (figurerend op het plan van J. Van Deventer van na 1550); ca. 1675 heraanpast en supplementair verdedigd door de bastions en het fort van Monterey, de bastions van St.-Clara en Castel Rodrigo (bastionnering blootgelegd tijdens archeologisch – nog onuitgegeven – onderzoek n.a.v. de metrowerken). Na slooping van de walmuren, oprichting van I. octrooipaviljoen ten Z., n.o.v. architect J. André van 1852 : vierkant bakstenen gebouw geritmeerd door zandstenen pilasters, met rechth. en korfboogopeningen; afgebroken na de opheffing van het octrooistelsel in 1860.

Poort in de loop der tijd herhaaldelijk met slooping bedreigd (o.m. vanaf 1782 door de ontmanteling van de vesten onder Jozef II, en in 1824 ingevolge de aanleg van de ringlanen), doch verhinderd door toekenning van diverse opeenvolgende bestemmingen. In 1464 functie van publieke graanzolder; militaire gevangenis o.m. in 1638, 1658, 1709 en onder het Frans Bewind. Tussen 1658 en 1709 bediend door de Lutheriaanse Kerk. Na slooping van de Steenpoort, inrichting als strafrechterlijke gevangenis in 1759 : de verd. werden d.m.v. eiken tussenschotten opgedeeld in gevangencellen, verhoor- en folterkamers; de keuken, gevangenskapel en lo-

gie van de bewaker bevonden zich op de tweede verd. In 1828 restauratiewerken o.l.v. stadsarchitect N. Roget (ontwerp van 1827) voor nieuwe bestemming als bewaarplaats van rijksarchieven : o.m. herstelling van buitenmuren, nieuwe koperen bedaking, wijziging aan muuropeningen nl. steken van zes rechth. vensters aan stadszijde; aanpassing van de gewelven op de bovenste twee verd. en suppresseren van de tussenschotten. Tegelijkertijd werd de nieuwe ringlaan aangelegd, waardoor de massieve (tot nog toe niet precies gedateerde) voorbouw – fungerend als verbinding tussen weergangen van walmuren – verdween, de voorheen onmiddellijk aansluitende Z.-bebouwing van de Hoogstraat over een lengte van ca. 65 m werd gcsupprimeerd en het niveau 3 m werd opgehoogd, zodat de gelijkvloerse verd. gedeeltelijk ondergronds kwam te liggen. Gebouw ingevolge functieloosheid opnieuw met slooping bedreigd, doch bij K.B. van 1840 verhinderd en in 1842 door de Stad aan de Staat overgedragen; nieuwe functietoekenning als Museum voor Wapens, Oudheden en Artillerie, gevolgd door aanpassingswerken in 1844 o.l.v. architect T.-F. Suys. De zes bovengenoemde vensters werden vervangen door spitsbooglichten; voorts steken van ruim spitsboogvenster en smalle rechth. vensters in de centrale gevelpartij aan veldzijde (fig. 366).

Nieuwe restauratie-opdracht waarvoor achtereenvolgens architecten J.J. Dumont, A. Balat en kolonel M.-B. Meyers en H. Beyaert diverse projecten indienden (o.m. met omringende bebouwing cf. Beyaerts'project bewaard in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis). Het goedgekeurde ontwerp van H. Beyaert lag volledig in de lijn van de Franse restaurateur Viollet-le-Duc, die in casu in 1866 werd geadviseerd door de Secretaris van koning Leopold II. Restauratie ingezet in 1868, beëindigd in 1870. De nieuwe functie- en omgevingsaanpassing loste Beyaert op door de uitschakeling van de aloude centrale verbindingdoorgang binnenstad-buitenstad en de bouw van een rijzige, verticaliserende,

366. Hallepoort. Toestand ca. 1865 (S.A.B.).

centraal uitgebouwde traptoren aan stadszijde als nieuw circulatiesysteem naar de verschillende verd. In tegenstelling tot de voorheen vlakke gevelwand doorbrak hij de nieuwe gevelpartijen aan weerszij met ruime uitgespaarde spitsbogen en breed omlijste toegangspoorten. Voorts aanpassing van de wenteltrappen, toevoeging van omlopende overkragende weergang en octogonale hoektorentjes, verhoging van de bovenste bouwl., plaatsing van een gecombineerde steile kegel- en afgeknotte tentbedaking (i.pl.v. voorheen laag zadeldak). Rondom het poortgebouw werd een ruim, gr.m. halfcirkelvormig plantsoen gecreëerd.

Poort in 1975 om veiligheidsredenen gesloten, en sindsdien leegstaand en zonder bestemming, geïsoleerd te midden van de drukke verkeersring, recent (1984-1985) omringd door een betonnen en geplaveide wandelaanleg met gekasseid voorplein met geometrisch patroon (tgov. Hoog-

straat), beboomde parterres en centraal ten Z. een arduinen pomp. Restauratie- en renovatieproject voor herbesteding als Folkloremuseum, annexe aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, in 1991 ingezet, i.o.v. de Regie der Gebouwen, n.o.v. architect M. Bollen (studiegroep JAR); hierbij werd o.m. de vroegere poortdoorgang heropend. Archeologisch onderzoek uitgevoerd i.o.v. het Brusselsche Hoofdstedelijk Gewest (K.C.M.L., M. de Waha, A. De Poorter; resultaten nog te publiceren).

Gotische halfcirkelvormige stadspoort van vier bouwl. onder afgeknotte bedaking, met licht uitspringende N.-gevelpartij onder // zadeldak, uitgebouwde toren onder kegelspits en centraal poortrisaliet ten Z. onder steil schilddak. Geheel opgetrokken uit baksteen met parement van natuursteen, thans gedeeltelijk met klimop begroeid.

Aan stadszijde : eerste bouwl. gestut door hoeksteuuberen met uitgeschuinde sokkel. Rondbogige toegangspoorten ingeschreven in getoogde profielomlijsting, onder trapvormige bekroningen, verfraaid met wapenschilden van hertog Wenceslas (l.) en van de stad Brussel (r.). Twee bouwl. hoge gedrukte spitsboognissen waarin opeenvolgend spitsboogvensters met Y-tracering, in geprofileerde dito omlijsting, en zelfde tweelichten met driekwartdeelzuil. Bekronende uitkragende octogonale hoektorentjes met schietgaten en kantelen, op trapvormige consoles. Imposante, centraal uitgebouwde ronde traptoren met uitgeschuinde basis en doorbroken door tweelichten, smalle rechth. en spitsbooglichten; overkragende uitkijk op getrapte kraagstenen en geopend door schietgaten en rechth. luikjes. Centrale gevelsteen met Belgisch wapenschild, jaartal MDCCCLXX en «L'Union fait la Force».

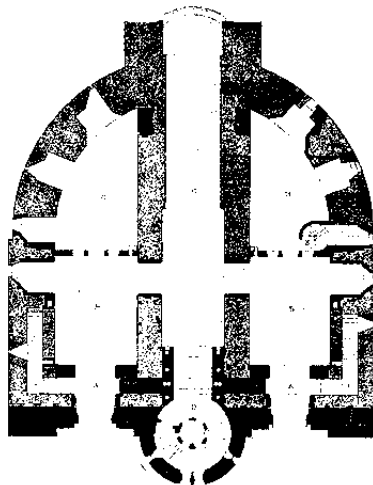
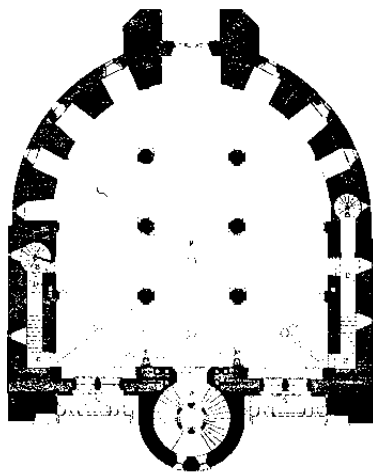
Veldzijde begrensd door een diepe gracht, vóór de poortdoorgang. Beneden : spitsboog van voormalige poortdoorgang, tot voor kort nog gehalveerd en afgesloten door een buikige sokkel met ijzeren hekbekroning, thans hergeopend; bewaard systeem met mezekooien van voormalige ophaalbrug. Markant centraal risaliet met

afgeschuinde hocken, vanaf de bovenverd., en gevelhoge korfboognis, onder steile schildvormige bedaking met dakvorst en windwijzer. Behouden oorspronkelijk metselwerk tot ietwat boven de lichte overkraging. Op de bovenverd., ruim rondbogig opgedeeld drielicht (van vóór 1868-1870), ter vervanging van het vroegere, ingeschreven in dito spaarboog; erboven, smalle gekoppelde spitsbooglichten, ter vervanging van oorspronkelijke. Licht uitkragende bovenste bouwl., met rechth. vensters en centraal zoldervenster met puntgeveltje.

Zijmuren met smalle rechth. vensters en schietgaten, veruieuwd door Beyaert. Originële dispositie van telkens vier schietgaten per bouwl. in afgeronde muurpartij; bij sondering weergevonden elementen van tweede O.-schietgat op eerste bouwl.: ondiep en verwijdend, aangepast aan het evoluerend vuurgeschut (waarvan in het interieur nog bewaarde getuigen daterend vanaf midden XV). Rechte muurpartijen in licht risaliet overeenkomstig de vroegere aarden wal-breedte: «schietgaten» grotendeels resulterend uit openvolgende inbreng en aanpassing van de openingen voor trappen, door Beyaert. Ten O., eerste verd. met toegang tot weergang van walmuur; hoger geplaatste deur (1868-1870) als doorgang tot walmuur, verwijzend naar de oorspronkelijke intra muros, gedicht door de ophoging van het straatniveau ingevolge de nieuw aangelegde ringlaan. Licht uitkragende oorspronkelijke weergang op consoles, zonder mezekooi; aangepast door Beyaert: omlopende gekanteelde weergang in overkraging op getrapte consoles, verbonden door gedrukte spitsboogjes; schietgaten et ezelsruggen.

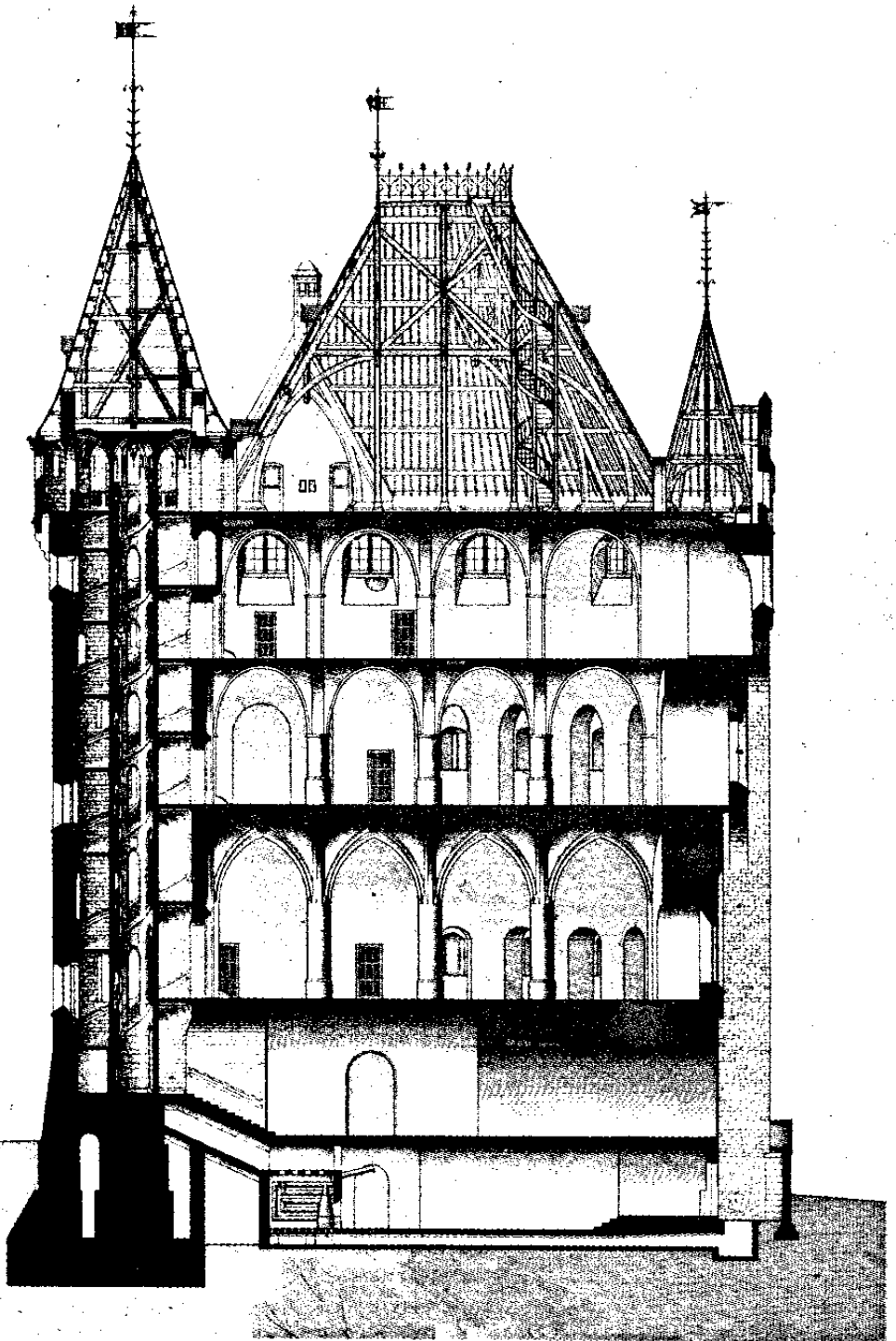
Interieur (fig. 367, 368)

Oorspronkelijke gelijkvloerse verd. heden opgesplitst door tussenvloer. Kelderverd. onder bakstenen tongewelven (XIX). Gelijkvloerse verd., met hergeopende poortdoorgang onder spitsbooggewelf en hoger gedrukt spitsbooggewelf, met gaten voor tegengewichten en kettingen van vroegere ophaalbrug, sleuven van valpoort en bovenste hengsels van vleugelpoort. In de centrale doorgang bijkomende toegangen

367. Hallepoort. Plattegrond begane grond en eerste verd. (Travaux d'architecture exécutés en Belgique par Henri Beyaert, I, pl. 1).

368. Hallepoort. Langsdoorsnede (Travaux d'architecture exécutés en Belgique par Henri Beyaert, I, pl. 6).

tot de vroegere wachtposten met nog behouden overwelling en thans zichtbaar oorspronkelijk gelijkvloers niveau; huidige trappen ter vervanging van de oorspronkelijke tussen wachtposten en doorgang.

Diverse driebeukige bovenverd. voorheen slechts toegankelijk via combinatie van bords- en wenteltrappen, ten O. en ten W. uitgespaard in de muurdikte; treden aangepast aan nieuwe niveau-indeling (1868-1870). Eerste bovenverd. met gewitte bakstenen kruisribgewelven; zandstenen kapiteelloze zuilen, muurcolonnetten en -pilasters, spitsbogige scheibogen en gewelfribben met tenietlopend profiel; sterk gehavende oorspronkelijke beeldhouwde gewelfsleutels; acht schietgaten onder rondboog. Ten W. toegang tot weergang. Fraaie renaissance-schouw uit XVI (naar verluidt afkomstig van Mechelen), met albasten reliëfs met jachtafereel, driekwartzuilen deels gecanneleerd en deels versierd met loofwerk. Barokke stenen deuromlijsting, vermoedelijk van omstreeks 1639, afkomstig uit het voormalige Visverkopershuis : rechtstanden met visafbeeldingen in reliëf, bekronend plastisch volutenentablement waarin Spaans wapen, bewerkte houten vleugeldeer met in panelen voorstelling van O.-L.-Vrouw en St. Pieter en Paulus en fraai ijzerbeslag. Twee bovenste verd. met bepleisterde graatgewelven en platte gordelbogen, op zuilen en pilasters met lijstkapiteel. Uitzicht tweede verd. vnl. resulterend van aanpassingen door Roget; van derde verd. door Beyaert. Zolderverd. onder indrukwekkend houten dakgebint.

Sierlijk uitgewerkte wenteltrap onder ster-gewelf, met op sluitsteen «Henri/Beyaert/architecte». Hardstenen spil opengewerkt door spitsbogen en ijzerwerk. Aan de penanten hardstenen driekwartzuilen met loofwerkkapitelen, fungerend als sokkels voor de dertien bronzen beelden van historische personages, uitgevoerd door beeldhouwers J. Cuypers, V. De Haen, I. De Rudder, E. Namur, A. Van den Kerckhove, van Pottelsberghe, A.-J. Van Rasbourgh, naar de tekeningen van schilder X. Mellery (704).

S.A.B., O.W., 32277 (1827); A.A., 1852, vol. 50, rep. 53 en 55.

Archief K.C.M.L., dossier 4422.

Fonds Viollet-le Duc (ontoegankelijk)

Archeologische en archivalische gegevens verstrekt door M. de Waha.

BLONDEL E.J., *La prison de la Porte de Hal (1759-1824)*, Brussel, 1943.

DE WAHA M., DE POORTER A., *La porte de Hal (Les Marolles, 1991, 3, p. 8-11)*.

MACOIR G., *Le Musée Royal d'Armes et d'Armures de la Porte de Hal à Bruxelles (A.S.R.A.B., dl. 3, 1927, p. 67-111)*.

Straten en Stenen, Brussel 1982, p. 57-58, 284.

Studiegroep JAR. *Hallepoort. Voorstudie en revalidatie van het 14de eeuwse poortgebouw*, i.o.v. Ministerie van Openbare Werken, Bestuur der Gebouwen, Directie Brussel, Berchem, 1985.

Travaux d'architecture exécutés en Belgique par Henri Beyaert, gravés par J. & F. Neirinck, I, pl. 2-12.

VAN MALDERGHEM J., *Restauration de la Porte de Hal à Bruxelles, Description et Histoire*, Brussel, 1903.

Handelsgalerij (5 C)

Winkelgalerij tussen Nieuwstraat, Martelaarsplein en Zilverstraat, in de volksmond lange tijd ook z.g. «Galerie Hirsch» naar het warenhuis van die naam dat de toegang in de Nieuwstraat flankeerde. Opgetrokken n.o.v. architecten E. Le Graive en H. Stasseyns en architect-aannemer J. Brusselaars-Gorren van 1871-1872, op het eigendom van de promotoren graaf de Grunne en de familie Robijns; als openbare weg gedecreteerd bij K.B. van 9/10/1871. Eerste winkelgalerij geopend na aanleg van de centrale lanen, voorafgaand aan de Noordoorgang (1881-1882, architect H. Rieck) die in het verlengde van de W.-arm van de Handelsgalerij de Nieuwstraat verbindt met het De Brouckèreplein.

In oorsprong plusminus kruisvormig tracé, gearticuleerd door twee octogonale rotondes : W.-arm vanaf de Nieuwstraat; N.-Z.-arm vanaf het Martelaarsplein, bestemd om doorgetrokken te worden tot de Wolvengracht; O.-arm vanaf de Zilverstraat. Het sluitstuk van de N.-Z.-arm, vanaf de kruising met de O.-arm, werd slechts ten

369. Handelsgalerij. Toestand ca. 1909.

dele gerealiseerd ca. 1879. Het grootste deel van de O.-arm, oorspronkelijk met pseudo-vitrines en boekenrekken van een boekenverkoper werd aangepast n.o.v. architect A. Luycks van 1891, bij de incorporatie van het aan de toegang palende pand Zilverstraat nr. 26.

Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde galerijwanden in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, met drieledige opstand gemarkeerd door entablementen. Aaneenschakeling van winkelpuien met zij-ingang aan weerszij van privé-ingangen, vlg. spiegelbeeldschema, op begane grond; entresol met schijnvoegen; hoofdverd. met afwisselend rechth., rondboogvensters en -nissen, i.g. o.m. boven de privé-ingangen. Rijk decor door beeldhouwer A. Van den Kerckhove uit 1887, met name reliëfs op de entresol, kariatiden op de penanten en vrouwenfiguren in de nissen van de hoofdverd., allegorieën van Handel en Kunst, aangevuld met guirland

des rond de vensters. Gebogen glaskap met dakruiter en tweeledige koepels boven de rotondes (fig. 369). Erboven nog een vierde bouwvl.

Eerste wijziging n.o.v. architect F. De Vestel van 1909: wederopbouw van de gevel aan de Nieuwstraat en aanpassing van de W.-arm door het warenhuis «Hirsch et Cie». Incorporatie van de Z.-arm richting Wolvengracht in het aanpalende warenhuis «Sarma» in 1936-1937. Gedeeltelijke sloop en grondige verbouwing van de overige galerij-armen n.o.v. architect L. Stynen in 1963, bij de bouw van het warenhuis «C & A»: afbraak van de W.-arm, vervangen door een naar het Z. verschoven verbindingsgang vanaf de Nieuwstraat; slechts gedeeltelijk behoud van de onderste twee geledingen van de N.- en de O.-arm.

Heden L-vormig tracé tussen het Martelaarsplein en de Zilverstraat, met sterk vereenvoudigde en deels gedichte opstand. Resterende houten winkelpuien met gecanneleerde pilasters, privé-deuren met paneelversiering en oculus met strikken in geriemde omlijsting met oren en doorhangende guirlande, het geheel belijnd door een entablement met triglifien en tand- en kroonlijst. Oorspronkelijke toegangen gewijzigd; vroegere toegangsportiek aan het Martelaarsplein – rondbogig en met beglaasd ijzereu hek – wederopgebouwd en aangepast aan de ordonnantie van het plein (795).

S.A.B., O.W., 6681 en 21796 (1871-1872), 9510 (1891).

C.F.C., *Livre blanc n° 3*, Bruxelles 1985-1986, p. 234-252.

Handelskaai (2 B-C)

Van Hooikaai naar Kooplidenstraat. Oorspronkelijk de O.-kade van het voormalige Groot Dok, ook Handelsdok genaamd. De aanleg van dit dok, eigenlijk een plaatselijke verbreding van het kanaal van Willebroek, werd aanbesteed in 1829, gelijktijdig met de werken voor verbetering van de diepgang van het kanaal en de

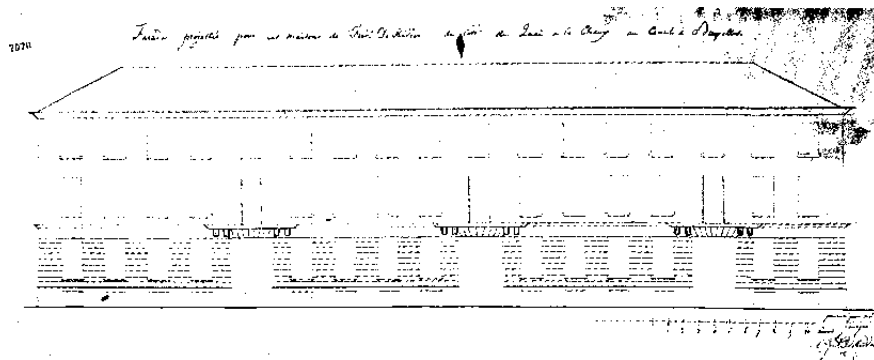
vernieuwing van sluisen, bruggen en duikers. De eerstesteenlegging voor het dok vond plaats op 1 april 1830. In dezelfde periode kwam ook het kanaal van Charle-roi tot stand (1827-1832), dat ten N. van het Groot Dok op het kanaal van Willebroek aansloot.

De aangewende terreinen, voorheen buiten de tweede stadsomwalling (XIV), werden door de aanleg van de Antwerpse laan in 1819 aan het stedelijk grondgebied toegevoegd (zie aldaar). Het Groot Dok, met een oppervlakte van 182 bij 70 m, had een capaciteit van 150 schepen. Het sloot ten Z. aan op het XVI-XVII-dokkencomplex (zie Baksteenkaai); ten O. bevond zich het enkele jaren voordien gegraven Werfdok (zie Werfkaai). De aanleg van de eigenlijke Handelskaai werd reeds aangevat in 1819, toen als O.-kade van het binnen de nieuwe stadsbegrenzing gelegen gedeelte van het kanaal; ook de vroegste bebouwing dateert uit deze periode. De tegenoverliggende W.-kade werd in 1833 afgesloten door de nieuwe Oeverpoort, met oortroopaviljoenen n.o.v. architect A. Payen. In 1843-1847 verrees hier het Stapelhuis n.o.v. architect L. Spaak, een omvangrijk gebouw met een voor de tijd vooruitstrevend gebruik van baksteen in combinatie met giet- en gewalst ijzer voor de con-

structie, gesitueerd aan de samenkomst van beide kanalen en het verbindingsspoor tussen de toenmalige Noord- en Zuidstations.

De oude dokken werden gedempt in 1910-1911. Op de plaats van het Groot Dok en het Stapelhuis werd vervolgens het z.g. «Quartier Maritime» – huidige Handelskaai, Diksmuidelaan, Ieperlaan, IJzerplein en Saintelettesquare – gerealiseerd, waarvan de aanleg werd aanbesteed in 1911, doch dat pas werd bebouwd vanaf de jaren 1920 (zie ook Diksmuidelaan). De concentratie van groothandelsfirma's, fruit-/groentenveilingen en markthallen in deze wijk vormden een voortzetting van de vroegere havenactiviteit.

Brede laan met dubbele rijweg en met platanen beplante middenberm. Restanten van de oorspronkelijke neoclassicistische kade-architectuur uit de jaren 1820 aan de O.-zijde. Belangrijke groep appartementsgebouwen met overwegend Art Deco-inslag uit de jaren 1920 en 1930 aan de W.-zijde en ter hoogte van het vroegere Werfdok. Bouwlijn variërend van vier tot zeven bouwl. veelal met pseudo-mansarde. Gevelparementen van baksteen verwerkt met hardsteen, witte natuursteen en simili. Vnl. verticale gevelmarkering d.m.v. erkers en bow-windows; ijzeren balkons en borst-

370. Handelskaai nr. 5 tot 11. Bouwaanvraag (1820), (S.A.B., O.W., 7970).

weringen, vaak ook deuren, met typisch patroon. Tot de minder markante voorbeelden van doorsnee-architectuur behoren nr. 24 (1925, architect P. Meert) en 27; voorts nr. 44-46 in Nieuwe Zakelijkheid (1933, architect A. Bosshard). Voormalige drukkerij in nr. 14-18, doorlopend in Ieperlaan nr. 15 (1930, architect G. Vuille).

S.A.B., O.W., 37834 (1925), 50712 (1933), 50711 (1930); A.A., 1829, vol. 26 bis, z.n., 1833, vol. 30, z.n., 1911, rep. 8250.

Nr. 5 tot 11. Geheel van vier herenhuizen (hoek Werfkaai nr. 17-19) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1820 (fig. 370). Oorspronkelijk panden met drie bouwl. en elk vier – nr. 11 met vijf – trav., onder doorlopend zadeldak. Voorheen bepleisterde en beschilderde lijstgevels, in de bouwaanvraag met schijnvoegen op begane grond, op natuurstenen sokkel waarin getraliede kelderonden.

Volkomen symmetrisch opgebouwd gevelscherm, in afwijking op de bouwaanvraag, van zeventien trav. aan de Handelskaai. Horizontale geleding door de puilijst en het klassieke hoofdstel met architraaf, fries en kroonlijst; verticale indeling door bredere, geaccentueerde ingangspartijen, telkens in de r. trav. van nr. 7, 9 en 11: rechth. inrijpoort onder entablement met gekoppelde voluutconsoles – verdwenen in nr. 7 –, in de bouwaanvraag bekroond met een ijzeren balkonhek; aansluitend verdiepte vensterhuis waarin omliggende vensters met waterlijst. Voorts regelmatige ordonnantie van rechth. vensters, lager op de derde bouwl., met lekdrempel; midden-deur in nr. 5. Huidig uitzicht na diverse latere ingrepen: nieuwe gevelbekleding in nr. 5 en 9, toevoeging van twee bouwl. en mansarde gepaard met grondige gevelaanpassingen (1927) in nr. 7, decapering en wijziging van de begane grond in nr. 11. Zijgevel met regelmatige ordonnantie van dertien trav. aan de Werfkaai, grosso modo behouden zij het grotendeels gedecapeerd. Twee l. trav. met uitzicht van pakhuis, cf. steekbogige inrijpoort tot boven de puilijst, laadvenster en publiciteitsopchriften op de behouden bepleistering (796).

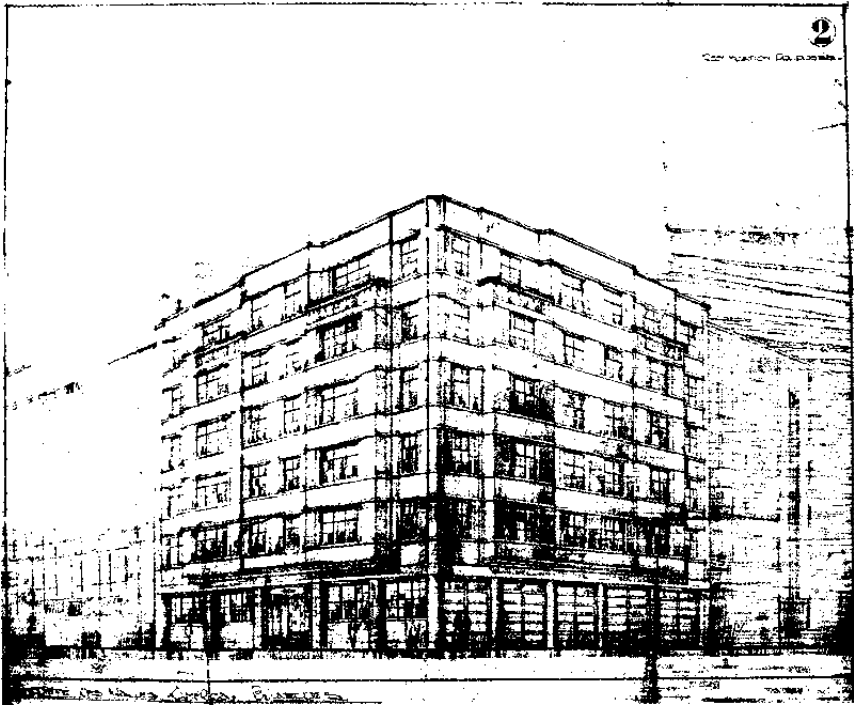

371. Handelskaai nr. 6-8 (1933).

lijst, laadvenster en publiciteitsopchriften op de behouden bepleistering (796).

S.A.B., O.W., 7970 (1820), 39221 (1927).
K.I.K., 8588 E.

Nr. 6-8. Appartementengebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect R. Theughels (?) van 1933 (fig. 371), doorlopend in Ieperlaan nr. 7-9. Omvat vijf bouwl. en een achteruitgeplaatste pseudo-mansarde; telkens twee appartementen per verd. Gevel met decoratief parement van hardsteen vnl. voor de begane grond, baksteen in typisch metselverband, natuursteen, en simili vnl. voor de bovenverd. Opstand bepaald door twee oplopende trapezoidale bow-windows over de eerste tot de derde verd., met getrapte sokkel en bekroond balkon, waarbij een drielicht met colonnettes aansluit. Axiale, hoger oplopende trapkoker, tweezijdig uitspringend, opengewerkt door glaspartijen met kleine metalen roedenverdeling alternerend met be-

372. Handelskaai nr. 13-19. Bouwaanvraag (1932), (S.A.B., O.W., 50708).

tegelde panelen, waarvan de verticaliteit wordt beklemtoond door een centrale, doorlopende spil met twee schijven als bekroning. Op de begane grond aansluitende inkomdeur onder een halfronde luifel met voluten en initiaal C van de bouwheer P. Commerman. Aan weerszij rechth. nissen, l. met garagepoort, r. met venster. Typisch decor : cannelures, beeldhouwde vruchtenslingers en -friezen. Deur en garagepoort met fraaie ijzeren roosters met palmbladmotief.

Identieke gevel in Ieperlaan nr. 7-9.

S.A.B., O.W., 50709 (1933).

Nr. 10-12. Appartementsgebouw n.o.v. architect F. Petit van 1934. Sobere gevelopstand met baksteen- en «granilis»-bekle-

ding; zes bouwl., pseudo-mansarde (leien) en drie trav. Opengewerkte handelspui; eerste vier bovenverd. uitkragend en verticaal geritmeerd. Brede rechth. openingen met metalen raamwerk (797).

S.A.B., O.W., 50710 (1934).

Le Document, 1936, p. 140.

Nr. 13-19. Modernistisch appartementsgebouw (hoek Werfkaai) n.o.v. architect F. Petit van 1932 (fig. 372). Door dezelfde architect en in hetzelfde jaar ontworpen als het aanpalende complex sociale woningen van «Le Foyer Bruxellois», Werfkaai nr. 2-10, met een gelijkaardige gevelopbouw. Omvat zes bouwl. en een dakverd., en tweemaal zes trav. Expressieve baksteenarchitectuur gekenmerkt door hori-

zontaliserende vensterregisters met doorgetrokken dorpels, nog geaccentueerd door het alternerend gebruik van baksteenbekleding voor de penanten, simili-bekleding voor de borstweringen en de gevelbekroning. Strak en massief karakter verlevendigd door de over de bovenverd. meerledig uitkragende middenpartijen, symmetrisch aan beide gevelzijden, waarvan de sterker geprononceerde zijtrav. vóór de hoogste verd. bekroond worden door geometrisch opengewerkte balkons; afgeronde hoek. Onderbouw van betegelde kolommen waarbinnen de centrale toegang en garagepoorten. Rechth. bovenvensters met kleine roedenverdeling, deels vernieuwd. Sterk inspringende dakverd. met solarium en typische pergola (798).

S.A.B., O.W., 50708 (1932).

Nr. 20-22. Appartementsgebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect G. Vuille van 1928. Omvat zeven bouwl. en drie trav.

373. Handelskaai nr. 20-22 (1928). Kapiteel.

onder pseudo-mansarde. Symmetrisch opgebouwde lijstgevel met parement van baksteen, natuursteen en simili voor de boven-, hardsteen voor de benedenbouw. Begane grond en eerste verd. gemarkeerd door resp. rondboog- en rechth. openingen; centrale inkom en r. garage. Drie volgende verd. gelieerd door kolossale pilasters – geometrisch ingediept en met twee gebeeldhouwde, rug aan rug knielende atlanten als kapiteel (fig. 373) – met trapezoidale bow-windows in de zij- en balkons in de middentrav. Hoogste twee verd. geopend door deurvensters met trapezoidaal of afgerond balkon tussen pilasters. Brede kroonlijst op vier paar consoles. Fraai gestileerd ijzerwerk van inkomdeur en balkonhekken (799).

S.A.B., O.W., 36335 (1928).

Nr. 21-25. Appartementsgebouw (hoek Werfstraat) met Art Deco-inslag, n.o.v. architecten A. en H. Vandaele van 1931. Omvat zes bouwl., pseudo-mansarde (leien) en een in 1934 toegevoegde dakverd., resp. vier en vijf trav. Massieve baksteenbouw, verticaal geritmecrd door over vier verd. oplopende bow-windows – trapezoidaal in het midden en gebogen aan weerszij aan de kaai, alternerend rechth. en gebogen aan de straat – met simili-bekleding. Fraai gestileerde ijzeren borstweringen en bekronende balkons. Centrale inkom geflankeerd door winkelpuien op begane grond. Vrij klassiek hoofdstel met brede, getande fries. Imposante dakkapellen op de hoeken (800).

S.A.B., O.W., 48567 (1931, 1934).

Nr. 26. Woon-/handelshuis met Art Deco-inslag, n.o.v. architect Ch. De Wys van 1927, cf. ook gevelsteen boven de deur. Gevel met parement van baksteen in decoratief metselverband, hard- en natuursteen en simili. Vier bouwl. en twee brede trav., beide bekroond door een trapezoidale atiek voor het plat dak. L. trav. met inkom en trapezoidale bow-window over de bovenverd. R. trav. begrensd door pseudo-pilasters waarop postamenten met vruchtenkorf: drielichten zoals in de bow-window met geaffirmeerde tussendorpel;

trapezoidaal balkon op de eerste verd. Ingehouden decor, o.m. panelen met bloemmotief op borstweringen en attiek. Typische ijzeren vleugel deur, keldertraliën en recht balkonhek met spiraalmotief, en houten ramen met glas-in-lood-strip in het bovenlicht en horizontale roeden (801).

S.A.B., O.W., 36866 (1927).

Nr. 28-30. Woon-/handelshuis met ingehouden Art Deco-inslag, n.o.v. architect F. Hemelsoet van 1925. Lijstgevel met simili-natuursteenbekleding, geled door kordons; drie bouwl. en drie trav. Bredere l. trav. gemarkeerd door een gebogen bow-window met zware tussendorpel en bloemmotieven op de eerste verd., aansluitend centraal balkon en drielicht op de tweede. Rechth. vensters in de smallere r. trav. Profiel aan de dagkanten; typisch houtwerk met sierlijke glas-in-lood-panelen op de hoofdverd. Oorspronkelijk poorten aan weerszij van vensters op de bega-

ne grond, en gebogen attiek met postamenten; heden verbouwd. In de bouw-aanvraag magazijn met galerij en bovenlicht op de binnenplaats (802).

S.A.B., O.W., 37833 (1925).

Nr. 31 tot 37. Reeks van drie gekoppelde rijhuizen, afgesloten door een ruimer hoekhuis (Koopliedenstraat), in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1829. Panden met drie bouwl. + mezzanino en twee tot vier – totaal elf – bij drie trav. onder doorlopend zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op natuurstenen sokkel waarin getraliede keldermonden. Registers belijnd door kordonvormende lekdrempels met kort profiel; rechth. vensters, deels blind in de zijgevel, deuren en r. gedichte inrijpoort. Gevelbeëindiging door architraaf, mezzanino met steigergaten en omlopende kroonlijst.

374. Handelskaai nr. 31 tot 37 (1829). Achtergevel.

Achtergevel met Venetiaanse en rondbogige drielichten op de begane grond (fig. 374); gevelsteen met opschrift «EDOUARD PALMAERT – LE 15 AVRIL – 1829», verwijzend naar bouwheer en -jaar.

Gerenoeverd tot meerdere wooneenheden in 1987-1988 (803).

S.A.B., O.W., 9353 (1829).

Nr. 32-34. Appartementsgebouw n.o.v. architecten G. Martin en G. Dufas van 1922; vijf bouwl., pseudo-mansarde (leien) en twee ongelijke trav. Lijstgevel met parement van baksteen, natuursteen en simili met reeds sporen van Art Deco-inslag. Bredere l. trav. gemarkeerd door een oplopende, ingesnoerde erker, vanaf bewerkte consoles en bekroond door een balkon vóór het imposante dakvenster. Overwegend rechth., alternerend met getoogde openingen met ijzeren borstweringen. Ingehouden decor, vnl. friezen met floraal of geometrisch motief onder kordons en dorpels. Pui, oorspronkelijk afgeronde vitrine en inrijpoort, verbouwd. In de bouwaanvraag atelier met galerij achteraan (804).

S.A.B., O.W., 37835 (1922).

Nr. 36. Appartementsgebouw met «Beaux-Arts»-inslag, n.o.v. architect A. De Meulmeester van 1923; vier bouwl., pseudo-mansarde (leien) met dakkapellen, en drie ongelijke trav. Lijstgevel van baksteen, natuursteen en simili, op hardstenen plint, geleed door kordons en het klassieke hoofdgestel. Begane grond met schijnvoegen, omlijste korbogvensters en inrijpoort twee per twee gegroepd. Bredere l. trav. met gestapelde rechth. erkers, waarop balkon met balustrade vóór de hoogste verd., en hogerop ruime dakkapel. Rechth. vensters met spiegels op de borstwering in de r. trav. Cartouchesleutels met guirlande op de hoogste twee verd. IJzeren poort en borstweringen van de erker (805).

S.A.B., O.W., 30881 (1923).

Nr. 38-42. Appartementsgebouw n.o.v. architect P. De Gieter van 1924; zes bouwl. en drie trav. onder pseudo-mansarde (leien). Sobere lijstgevel met parement van baksteen

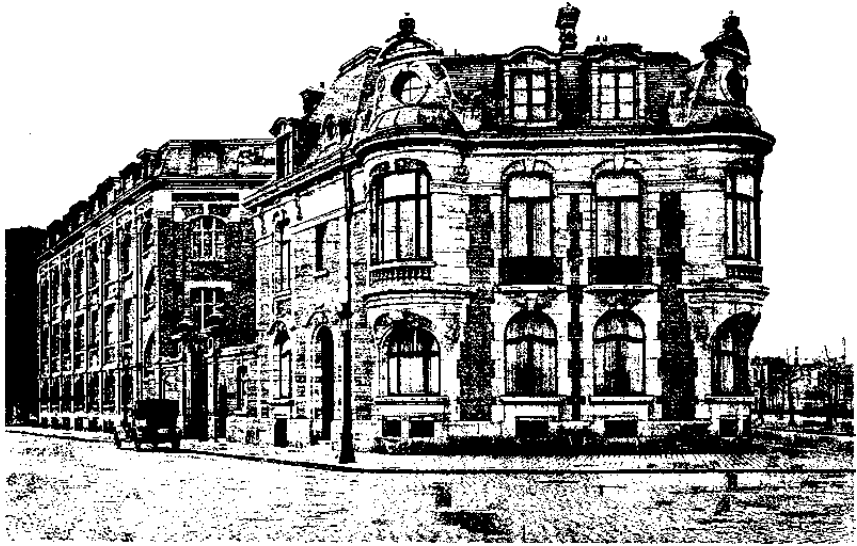
en simili-natuursteen, symmetrisch opgebouwd rond de astrav. met getoogde inkom en rechth. vensters met sluitsteen. Zijtrav. gemarkeerd door oplopende, gebogen bow-windows op consoles, zoals de astrav. binnen imitatie-hoekblokken. Stafwerkfries op halve hoogte en breder onder de gevelafsluiting. Klassiek hoofdgestel met gekorniste kroonlijst; œil-de-bœufs. IJzeren inkomdeur tussen winkelpuien (806).

S.A.B., O.W., 39222 (1924).

Nr. 46-56. Uitgestrekt complex (hoek IJzerplein en Diksmuidelaan nr. 65-73), oorspronkelijk privé-woning, atelier en pakhuis gebouwd i.o.v. de «Manufacture Générale A. Charlet et Cie – Articles de Sellerie, Carrosserie, Voyage, Chasse – Installation d'Écuries et de Chenils», n.o.v. architecten G. Martin en G. Dufas van 1920 (fig. 375). Vrijstaande privé-woning als kopgebouw, van de industriële gebouwen gescheiden door een eerste binnenplaats toegankelijk via een poort aan de Handelskaai.

Woonhuis in neobarokke «Beaux-Arts»-stijl, met twee bouwl. boven souterrain, en acht trav. verdeeld over drie gevelzijden met afgeronde hoeken, het geheel onder een karakteristieke gecombineerde bedaking (leien) en hogere schilddaken aan de uiteinden, met dakkapellen en een œil-de-bœuf. Lijstgevel met parement van baksteen en overvloedig gebruik van witte natuursteen o.m. voor sokkel, hoekblokken en -erkers, en entablement. Halfronde erkers met afgeknotte koepel, verhoogd tot dakkapellen met voluten, oculus, gebogen fronton en vaas. Diverse venstervormen, overwegend rond- of korbogvormig ingeschreven in een verdiepte omlijsting met vruchtenslingers, op de bel-etage met fraai gesmeed balkon in de middenpartij en balustraden in de erkers. Verzorgd houtwerk, vooral van de rondboogdeur in de tweede trav. Klassiek hoofdgestel met brede fries en kroonlijst op bewerkte consoles.

Bedrijfsgebouwen op polygonale plattegrond, gevormd door vier vleugels rondom twee onderling verbonden binnenplaatsen, waarvan de eerste – cirkelvormig en half overbouwd – als inkom fungeert.

375. Handelskaai nr. 46-56 (1920), (*L'Emulation*, 1923, pl. 11).

Drie bouwl. onder pseudo-mansarde (leien) en buitenomtrek van vierentwintig trav. over drie gevelzijden. Constructie met fundering, overspanningen en dakstructuur van gewapend beton. Sobere, verzorgde bakstenen gevels, met schaars gebruik van natuursteen, geled door de puilijst en de kroonlijst op consooltjes, verticaal geritmeerd door de kolossale pilasters die de trav. scheiden. Brede, per bouwl. alternerend korfbogige en rechth. openingen met kleine roedenverdeling; typische markering van het trappenhuis aan de Handelskaai. Decoratieve panelen op de borstweringen en in het hoofdstel: met tandfriezen en ruit- of kruisvormig patroon van geglaazuurde baksteen, andere in dambordpatroon betegeld, omlijst en met rozetten. N.-vleugel met brede overspanning van de eerste binnenplaats, en imposante dakkapel met radiale metalen tracering, postamenten, booglijst en sluitsteen, doorgetrokken in een blinde attiek. Vereenvoudigde opstand rondom de tweede binnenplaats.

Poort met door vazen bekroonde posten en ijzeren hekkenafsluiting als toegang tot de eerste binnenplaats, heden ten dele verstoord door een car-wash.

S.A.B., O.W., 28118 (1920).
L'Emulation, 1923, p. 46-48, pl. 11-12.

Haringstraat (5 E)

Van Grasmarkt naar Grote Markt. Aloude, korte verbindingsstraat, reeds vermeld in XIV; in 1960 opgenomen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» (cf. Beenhouwersstraat).

Behouden pandenindeling aan O.-zijde: in casu diephuizen waarvan nr. 2, 12-14, 16, 18 met topgevels en nr. 4 tot 10 verbouwingen tot lijstgevels uit XIX (Fig. VIII); gevelwand verder getypeerd door smeedijzeren lichtarmen en uithangborden. W.-zijde begrensd door de zijge-

VIII. Haringstraat nr. 2 tot 22. Gevelopstanden naar architect F. Malfait (1916), (Archief K.C.M.L., plannen Brussel, 14).

vels van Grasmarkt nr. 61-63 en van het voormalige Broodhuis (Grote Markt).

Archief K.C.M.L., plannen Brussel : gevelopstanden architect F. Malfait, 14, Haringstraat, 1916.

Nr. 2. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Tuitgevel uit eind XVII-begin XVIII, vlg. bouwaanvraag van 1919 gewijzigd in klokgevel n.o.v. architect J.J. Van den Eng. Zandstenen gevel met klassicerende barokordonnantie cf. de kolossale Dorische pilasters, uitlopend in het entablement. Smallere zijtrav.; rechth. vensters op tweede bouwl. op geprofileerde lekdrempels. Toevoeging van barokcartouche op bovenste verd. (1919). Geveltop met rondboogvenster in bandomlijsting, met sluitsteen en booglijst; gelijkaardig omlijste oculi aan weerszij en erboven. Bekronend driehoekig fronton en sierbollen. «Klassieke» winkelpui aangepast in 1919 met inbreng van gekleurd glas-in-lood; vermoedelijk bewaard entablement, thans verscholen achter puilijst. Behouden winkelinrichting (807).

S.A.B., O.W., 27945 (1919).

Nr. 4. Eén trav. breed diephuis met vier bouwl., onder afgewolfd zadeldak. Witbepleisterde lijstgevel waarvoor bouwaanvraag van 1851 ter vervanging van een klokgevel met drie bouwl. Rechth. vensters in geriemde omlijsting, op kordonvormende lekdrempels. Klassieke gevelbeëindiging. Deels aangepaste «klassieke» winkelpui (808).

S.A.B., O.W., 679 (1851).

Nr. 6. Diephuis met drie bouwl. + insteekverd. en drie trav. onder afgewolfd zadeldak. Sobere bepleisterde lijstgevel, vlg. bouwaanvraag van 1833 ter vervanging van een gevel met in- en uitgezwente top, eveneens met insteekverd. Rechth. vensters; lekdrempels doorgetrokken op insteek- en bovenste verd. Verbouwde begane grond (808).

S.A.B., O.W., 681 (1833).

Nr. 8. Diephuis met bepleisterde lijstgevel uit XIX; eveneens drie bouwl. + insteekverd. (oudere kern?) en drie trav. onder afgewolfd zadeldak. Eenvoudige rechth. vensters. Klassieke gevelaflijning. Ver-

bouwde begane grond. Tot voor kort met fraaie smeedijzeren arm met uithangbord (808).

Nr. 10. Diephuis met drie bouwl. + insteekverd. en twee trav. onder afgewolfd zadeldak. Bepleisterde lijstgevel, vlg. bouwaanvraag van 1850 ter vervanging van een in- en uitgezenkte topgevel. Rechth. vensters met doorgetrokken lek-drempels en gietijzeren leuningen. Klassieke gevelaflijning. Houten winkelpui van 1904 met later ingebrachte deur- en vensterlichten (808).

S.A.B., O.W., 683 (1850), 684 (1904).

Nr. 12-14. Diephuis met verhoogde halsgevel, drie bouwl. + insteekverd. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), te dateren eind XVII. Bepleisterde laat-ba-rokgevel met platte banddecor en nadrukkelijke horizontalisering door geprofileerde kordons en waterlijsten. Rechth. vensters. Tweeledige geveltop: rondboogvenster met imposten en sluitsteen tussen rechth. zijvensters, rechth. venster erboven; afwerking met voluten en boogfronton met gestrekte uiteinden. Aangepaste, deels witgeschilderde pui met afgeschuinde sokkel; l. rechth. deur in zandstenen omlijsting met gedeeltelijk behouden oorspronkelijk beloop (809).

Nr. 16. Diephuis met tweeledige halsgevel, drie bouwl. + insteekverd. en drie trav. onder zadeldak (Vlaams pannen), te dateren eind XVII-begin XVIII. Heden bepleisterde gevel met aangepaste rechth. vensters. Door platte banden en kordon gelede geveltop: rechth. venster tussen geknikte boogvensters onder waterlijst met rechte aanzetten; oculus in top en aflijnend pseudo-fronton. Gewijzigde begane grond. Smeedijzeren arm met uithangbord ter hoogte van de tweede bouwl. (809).

Nr. 18. Diephuis met trapgevel (5 tr. + topstuk), drie bouwl. en twee trav. onder combinatie van zadel- en plat dak, te dateren XVII. Verankerde, heden bepleisterde gevel met zichtbare sporen van bak- en zandsteen. Voormalige kruiskozijnen met

kwartholle dagkanten onder kordonvormende waterlijsten. Totaal verbouwde begane grond met suppressering van waar-schijnlijk vroegere insteekverd. (809).

Hectoliterstraat (5-6 J)

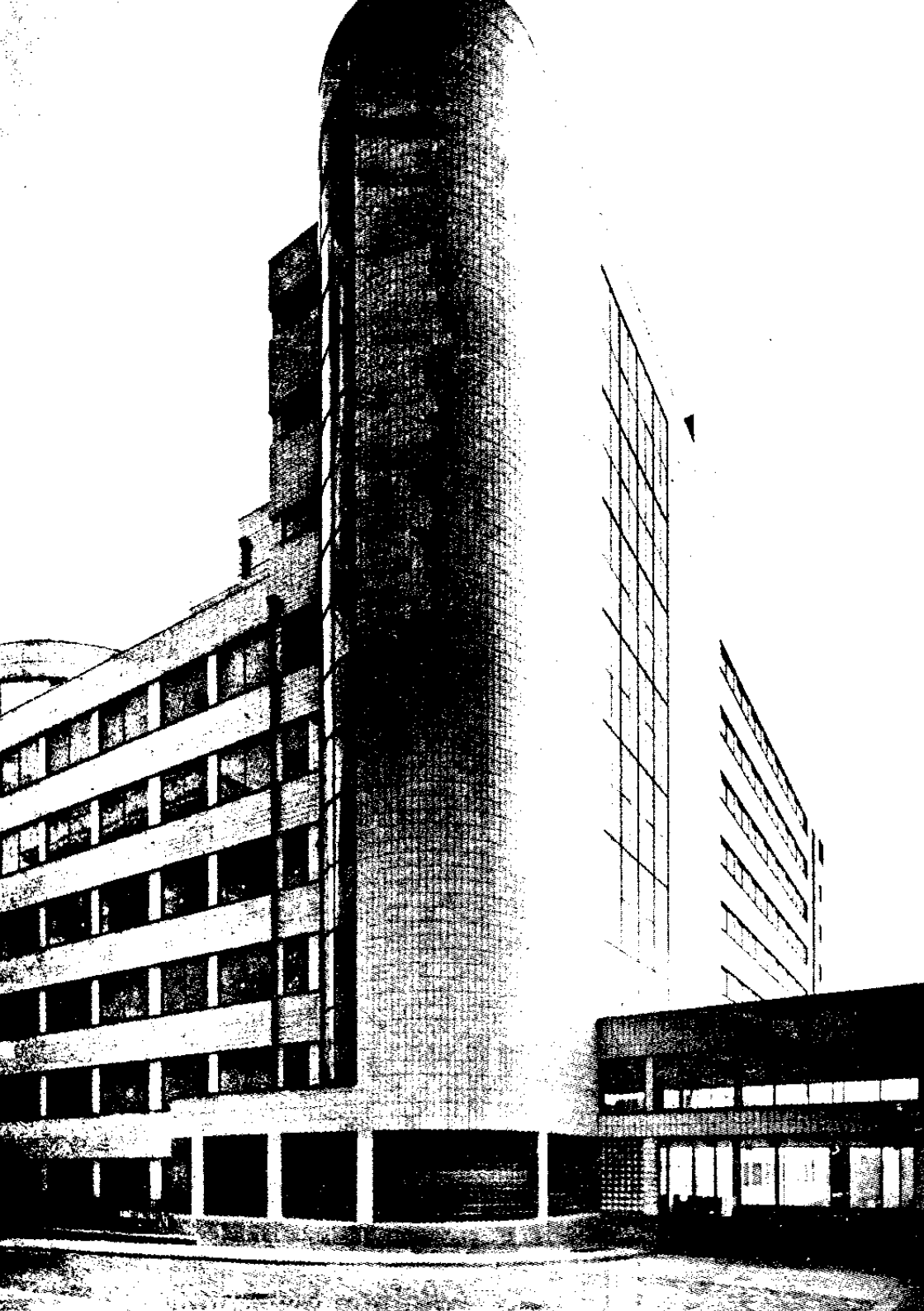
Van Bloemistenstraat naar Vossenplein.

In oorsprong een smalle straat of gang met tot XIX b opklimmend tracé, in het verlengde van de Sistervatstraat. Rechtgetrokken en vnl. aan Z.-zijde verbreed als onderdeel van de heraanleg rond het Vossenplein in de jaren 1860.

Gekoppelde arbeidershuizen van uiteenlopend type uit XIX b-c aan de N.-zijde, met twee (nr. 2 tot 8) en drie bouwl. (nr. 16-18). Braakliggende Z.-bouwblokken met de vroegere St.-Theresiastraat, weggesa-nceerd ingevolge de B.P.A.'s 22/04 «Bloemistenstraat» en 22/17 «Bloemistenstraat-Blaesstraat» (1968), (zie Vossenplein), (810).

Nr. 20-22. Complex van sociale woningen, doorlopend in Zuinigheidsstraat nr. 25-29, n.o.v. architect L. Cardon van 1929, gebouwd door «Le Foyer Bruxellois» in 1930-1931. Vijf meergezinshuizen waarvan vier met dubbel- en één met enkelhuisopstand, met in totaal 43 overwegend driekamerwoningen. Terrein voordien ingenomen door de Narcissengang. Onderkelderde blokken met vijf bouwl. onder steil zadeldak en drie, vier of vijf trav. Sobere, expressieve baksteenarchitectuur met schaarse verwerking van hardsteen en simili-steen. Trappenhuizen geaf-firmeerd door verticaliserende risalieten met geleed baksteenprofiel, het portaal en de bekroning onder een zwaar entablement. Horizontale geleiding door de plint met reeksen vierkante keldermonden, de kroonlijst en de attiekvormende hoogste verd. Rechth. vensters met alternerend ongelijke breedte, verbonden door verdiepte

376. Héger-Bordetstraat. Instituut Jules Bordet (1934-1939), (L'Emulation, 1939, p. 55).

borstweringen met staand metselverband; houten raamwerk met typische asymmetrische roeden (811).

S.A.B., O.W., 41374 (1930-1931).

Héger-Bordetstraat (7 K)

Van Wolstraat naar Waterloolaan.

Korte rechtlijnige straat, in 1839 samen met de Eversstraat aangelegd aan weerszij van de voormalige Rijkswachtkazerne (1840, architect L. Spaak), oorspronkelijk Gendarmeriestraat genoemd. Huidige benaming naar de medicus Paul Héger (1846-1925) en de bacterioloog-seroloog Jules Bordet (1870-1961), Nobelprijs voor geneeskunde in 1919.

Medische Faculteit van de U.L.B. (zie Waterloolaan nr. 115) ter plaatse van de Rijkswachtkazerne ten N., Instituut Jules Bordet aan de Z.-zijde, beide deel uitmakend van een omvangrijk medisch/universitair complex met het Universitair Ziekenhuis St.-Pieter (zie Hoogstraat nr. 296A-322).

S.A.B., O.W., 26150 (1839).

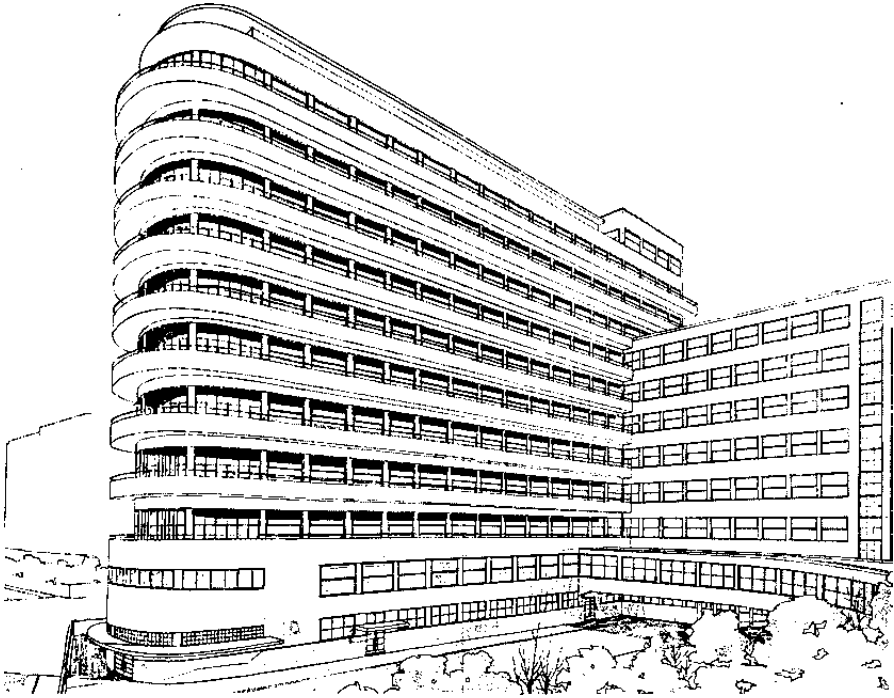
Nr. 1-3. *Genees- en Heelkundige Kliniek Paul Héger en Instituut Jules Bordet* vlg. de vroegere benaming, huidig *Instituut Jules Bordet*. Markant complex in Nieuwe Zake-lijkhed, n.o.v. architecten G. Brunfaut en S. Jasinski van 1934-1936, opgetrokken in 1937-1939. Oppericht als universitair centrum voor kankerbestrijding door de Commissie voor Openbare Onderstand van Brussel (huidig O.C.M.W.) en de Université Libre de Bruxelles. Belangrijk voorbeeld van ziekenhuisarchitectuur uit deze periode, daarbij behorend tot de meest interessante modernistische gebouwen te Brussel, jammergenoeg aanzienlijk verbouwd.

Semi-vrijstaand gebouw met twee vleugels op L-vormige plattegrond; in opstand twee souterrainverd., begane grond en resp. zes en acht bovenverd. Oorspronkelijk z.g. «T-vleugel» (Traitement) – aan de straat – bestemd voor radiologische behandeling, met o.m. lokalen voor onderzoek en therapie, laboratoria en een operatiekwartier; z.g.

«H-vleugel» (Hospitalisation) – met een Z.-oriëntatie – bestemd voor hospitalisatie, met o.m. een auditorium, lokalen voor de administratie, een 70-tal ziekenkamers en -zalen met een totale capaciteit van 180 bedden, vergezeld van de nodige dienstlokalen en zitkamers, waarbij gescheiden afdelingen voor armlastige en betalende patiënten, en een restaurant op de inspringende hoogste verd. met terras.

Constructie met een volledig metalen skelet, de balken omhuld met beton. Indertijd vooruitstrevend zowel op bouwtechnisch vlak, als wat inplanting en dispositie, ventilatie en klimatisatie, en medisch-therapeutische uitrusting betreft. Aangesloten op de electro-thermische centrale van het Universitair Ziekenhuis St.-Pieter, waarmee het via een tunnel en een beglaasde galerij verbonden is.

Samenstel van twee gearticuleerde volumes met een plastische opbouw, tot eenheid gebracht door een uitgebalanceerde proportionering. Strakke, uniforme behandeling van de gevels, karakteristiek bekleed met langwerpige, roomkleurige ceramische tegels. Horizontaliserende, strooksgewijze geleding met alternerend doorlopende vensterzones voorzien van bronzen raamwerk binnen geprononceerde waterlijsten, en dito muurdammen. Sterk verticaal accent op de kruising van de T- en de hoger oplopende H-vleugel door een halfronde koker, half beglaasd en half blind, met binnenin een spiraalvormig hellend vlak en liften voor verticale communicatie van de verd. (fig. 376); imposante, breed oplopende glasgordijnen, ook ter verlichting van het trappenhuis van de T-vleugel, gesitueerd aan de achterzijde. H-vleugel afgesloten onder de vorm van een rotonde – bestemd voor de zitkamers –, en oorspronkelijk aan de Z.-zijde vanaf de bovenverd. belijnd door ondiepe terrassen bedoeld als solarium (fig. 377). Heden onherkenbaar verminkt door een nieuwe gordijngevel van metaal en kunststof. Herhaling van het rotonde-motief voor de halfrond ingekorte hoogste verd. van de T-vleugel. Typisch bronzen belettering boven de inkom: «CLINIQUE MEDICO-CHIRURGICAL. PAUL HÉGER / GENEES- EN HEEL-

377. Héger-Bordetstraat nr. 1-3. Instituut Jules Bordet. Perspectieftekening (1934), (Verz. A.A.M.).

KUNDIGE KLINIEK PAUL HEGER». Oorspronkelijk repetitief spel van gele en grijze kleurtonaliteiten in het interieur, het restaurant in hel blauw en zwavel.

S.A.B., O.W., 49773 (1934-1939).

A.A.M., Fonds G. Brunfaut, ontwerpen en foto's. *Bâtir*, 1939, 75, p. 59-62.

L'Emulation, 1939, 4, p. 53-65.

Nr. 5-7. *Institut de Médecine Sociale* van de Université Libre de Bruxelles. Gebouw (hoek Waterloolaan) n.o.v. architect E. Dhucque van 1937, voltooid in 1939. Strak volume met zeven bouwl. en dakverd., resp. vijf en drie trav., in het verlengde van de T-vleugel van het Instituut Jules Bordet. Minder vooruitstrevende ar-

chitectuur met een klassiek, symmetrische opstand voor beide straatgevels, gekenmerkt door een natuurstenen parement, uitkragende bovenverd. en een als attiek uitgewerkte hoogste verd. Centrale inkom en horizontaliserende vensterregisters. Vrijwel blinde achtergevel (812).

S.A.B., O.W., 54534 (1937-1939).

Henri Beyaertstraat (8-9 C)

Van Leuvenseweg naar Hertogsstraat. Heden L-vormige straat d.m.v. hekwerk afgesloten voor het publiek, midden in de administratieve wijk met ministeriële en

parlementaire gebouwen die het Paleis der Natie omkaderen.

Oorspronkelijk z.g. «Oranjeriestraat», getrokken in 1783 ter plaatse van de sinds XVI hier – aan de N.-rand van de «herzogelijke warande» – gelokaliseerde voormalige oranjerie.

Huidige benaming sinds 1884 naar architect H. Beyaert (1823-1894), omwille van zijn geslaagde stedenbouwkundige realisatie van de Parlementswijk. Cf. ook de gedenkplaat met allegorieën de Architectuur en de Archeologie door P. Du Bois, sinds 1906 aangebracht (hoek Hertogsstraat) op het door Beyaert ontworpen monumentale kantoorcomplex voor het Ministerie van Spoorwegen, van 1890-1892, in het binnenblok Henri Beyaertstraat/Hertogsstraat/Drukkersstraat/Leuvenseweg (zie Leuvenseweg nr. 15-21). Overzijde van de straat, ten Z., begrensd door de door Beyaert in 1883-1886 gerestaureerde vleugel van het Parlement (zie Wetstraat/Natieplein nr. 2), een verbindingsvleugel van 1957 n.o.v. architect F. Hoebe, en aansluitend de gevelwand nr. 3-5-7, ietwat inspringend t.o.v. het hoekgebouw Hertogsstraat nr. 4.

S.A.B., O.W., 68786 (1957).

BRUNFAUT J., *Notice sur Henri Beyaert* (Annuaire de l'Académie Royale de Belgique, jg. 74, 1908, p. 290-298).

Nr. 3-5-7. Imposante gevelwand met neoclassicistisch uitzicht, als scherm vóór diverse vleugels met M-vormige inplanting. Opgetrokken in 1861-1864 ter plaatse van zes rijhuizen – w.o. de eigen woning – van architect L. Montoyer van 1784. Complex gebouwd i.o.v. de Staat (1860) voor de uitbreidende ministeriële departementen, ten N. van en in verbinding met de hotels Wetstraat nr. 12-14, en samen met het ruime hoekpand Hertogsstraat nr. 4 (voltooid 1864), ter plaatse van het voormalige refugiehuis van de St.-Gertrudisabdij van Leuven (zie Wetstraat nr. 14-16). Symmetrische gevelwand met totaal zevenentwintig trav. en drie of vier verkleinende bouwl., al of niet onder mansardebedaking met dakvensters onder boogfronton. Qua materialengebruik en architectonische vormgeving stilistisch aansluitend bij de door architect B. Gui-

mard in eind XVIII ontworpen gevelfronten aan de Wetstraat. Bepaalde gevels met overvloedige verwerking van blauwe hardsteen : hoge belijnde begane grond onder zware puilijst, met verdiepte rechth. deuren en vensters voorzien van lekdrempels boven de decoratieve panelen, en verspringende sokkelhoogte overeenkomstig de terreinhelling. Verdiepte bovenvensters per één of meerdere trav. in gevelhoge spaarvelden. Drie trav. brede W.-gevel met vier bouwl. in licht risaliet als pendant van de hoekgevel Hertogsstraat; overdekte loopbrug ter hoogte van de tweede bouwl. sinds 1981, ter verbinding van het Parlement en het voormalig Ministerie van Spoorwegen. Overige gevelpartijen met drie bouwl. en rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting; nr. 5 met in negen trav. rijker uitgewerkte omlijstingen, met entablementen en centraal balkon op bel-etage, festoensluitsteen en voluutsluitsteen resp. op de derde en in 1903 toegevoegde vierde bouwl. Brede hardstenen gelede kordons en bedekte steigergaten onder de kroonlijsten, al of niet op klossen (813).

CHRISTENS R., *Het Hotel van Financiën. Geschiedenis van een huis*, Tielt, 1987, p. 29 en 53-56.

Henri Mausstraat (4-5 E)

Van Anspachlaan naar Zuidstraat.

Brede rechthoekige straat geflankeerd door de Z.-gevel van de Beurs (zie Anspachlaan nr. 80), cf. parallelle Beursstraat door de N.-gevel. Deel uitmakend van de aanleg van de centrale lanen (1867-1871). Specifiek aanlegplan voor de omgeving van de Beurs van 1870, tracé-breedte meermaals gewijzigd, ook project voor de aanleg van squares i.p.v. bouwblokken; huidige aanleg en parcellering gelijktijdig met het Beursplein en de Auguste Ortsstraat vlg. plan van 1877, bebouwd in 1883.

Z.g. naar ingenieur Henri Maus (1808-1893), directeur-generaal van Bruggen en Wegen, die de leiding had over de werken voor de overwelfing van de Zenne en aanleg van de centrale lanen.

Homogene eclectische gevelwand, voor het grootste deel eenheidsbehouding van huur- en handelshuizen met doorlopende luifel, ingeleid door een monumentaal hoekhuis (zie Anspachlaan nr. 82-84) en aanleunend rijhuis met typische gietijzeren balkons (nr. 3). Van in oorsprong bepaald door cafés en brasseries. Nieuwe bouw met afwijkend gabariet in nr. 9-15. In 1988 heraangelegd met verbrede trottoirs.

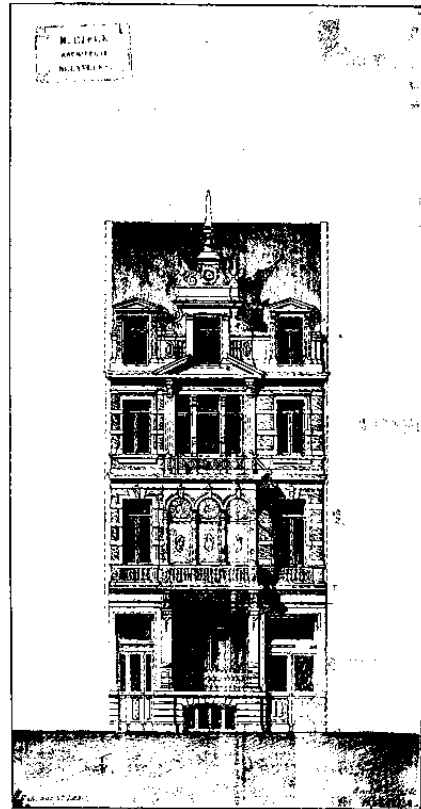
S.A.B., O.W., 29870, 30161 en 30354-30355 (1870 e.v.); PP., 252-253.

Nr. 5-7. Oorspronkelijk voornamelijk dokterswoning, in eclectische stijl met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1882 (fig. 378). Drie bouwl. en drie trav. onder gebogen mansardedak (leien). Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, met door entablementen gemarkeerde horizontale registers en platte bandbelijning. Accent op het brede middenrisaliet, doorgetrokken tot in de gevelbekroning : bewerkte rechth. erker met rondbogig drieliicht op wortelpilasters op de hoofdverd.; aansluitend ijzeren balkon met postamenten en rechth. drieliicht binnen geblokte en gegroefde pilasters; dakkapel met Ionische pilasters, flankerende balustraden en voluten, jaartal «ANNO/1883» in de fries, voorheen onder een topstuk met obelisk. Oorspronkelijk verhoogde begane grond boven souterrain, met geboste sokkel en middenvenster tussen deur en inrijpoort - waarvan bewaarde bovenlichten onder de metopen/triglifien-fries; vanaf 1902 meermaals verbouwd voor cafépui. Rechth. bovenvensters in geblokte omlijsting met diamantkopsleutel of waterlijst in de zijtrav.; quasi doorlopende balustrade op de hoofdverd. Klassiek hoofdstel. Dakkapellen met driehoekig fronton, opgenomen in een blinde attiek in de zijtrav. Geveldecor bij een recente renovatie vereenvoudigd (814).

S.A.B., O.W., 4851 (1882), 5464 (1902).

Nr. 17-23, 25-31. Vier resterende panden van een geheel van oorspronkelijk zes, twee aan twee gekoppelde rijhuizen in eclectische stijl, n.o.v. architecten J.(?) Servais en L. Delhaye van 1883.

Twee overige panden, nr. 9-15, vervangen door nieuwe bouw. Vier bouwl. en telkens tweemaal twee trav., oorspronkelijk onder zadeldak, in nr. 25-31 vervangen door een mansardedak. Lijstgevels met klassieke opbouw, gekenmerkt door horizontaal belijnde registers, en gevelbeeindiging. Nr. 17-23 van bak- en natuursteen, met bredere middenpenant en een ietwat rijker, aan de neo-Vlaamse-renaissance ontleend decor : speklagen, diamantkoppen, cartouches en spiegels in de vensteromlijstingen,

378. Henri Mausstraat nr. 5-7. Bouwaanvraag (1882), (S.A.B., O.W., 4851).

gekoppelde consoles in het hoofdstel. Nr. 25-31 van natuur- en hardsteen, eerder neoclassicistisch van inspiratie, cf. de geriemde vensteromlijstingen met oren en drop. Overwegend rechth. openingen. Deurvensters met entablement op consoles, achter een doorlopend balkon met gietijzeren leuning op de eerste verd., voorzien van een ondiep balkon met postamenten en gietijzeren hek op de tweede verd. Oorspronkelijk gekoppelde winkelpuic onder doorlopende luifel op ijzeren consoles, heden vernieuwd met behoud van enkele consoles.

Café «*Falstaff*» in nr. 17-23. Merkwaardige cafépui en -interieur in Art Nouveau, met verzorgd houtwerk en glas-in-lood, door architect-aannemer E. Houbion, in fasen gerealiseerd in 1903, 1906, 1909 en 1916 (Pl. XXIV). Pui – dubbele middeningang geflankeerd door ramen en zijdeuren – met marmeren bekleding, wit op rode plint (fig. 379). Houtwerk met vloeiend lijnenspel in de roedenverdeling, cirkelvormig voor de ramen, met geslepen beglazing en florale glas-in-lood motieven in de bovenlichten. Art Deco-naambord van ca. 1930 op de middenpenant. Ruime, meerdelige gelagzaal met authentieke aankleding: typische lambrizing met spiegels, scheibogen met médaillon, beglasd

tochtportaal en tussenschotten; bronzen kroon- en wandluchters, bewaard cafémeubiliair; achterzaal met glas-in-loodbovenlicht met radiaal motief en -ramen met genretaferefen en huisnaam. Achteruitgang in Steenstraat nr. 10-12 (815).

S.A.B., O.W., 4853 (1883), 894-898 (1903, 1906, 1909), 27932 (1916), 28202.

Nr. 33 tot 51. Eenheidsbebouwing van oorspronkelijk vier huur- en handelshuizen (zie Zuidstraat nr. 1), n.o.v. architect J. (?) Servais van 1883. Omvat een hoekhuis van vijf, en drie rijhuizen van vier of vijf trav. Doorlopend gevelschem met uniforme ordonnantie en vnl. neoclassicistische stijkenmerken, uitgevoerd in natuursteen (Gobertange) met verwerking van hardsteen; vier bouwl., in totaal negentien + twee trav., zadeldak. Klassieke opbouw met horizontaal belijnde registers. Rechth. bovenvensters in verticaal oplopende, geriemde omlijstingen. Deurvensters met entablement op consoles, met doorgetrokken fries en voorafgegaan door een gevelbreed gietijzeren balkon op de eerste verd., voorzien van een ondiep balkon met postamenten en gietijzeren hek op de tweede. Omlijstingen met oren, drop, centrale schijf en opengewerkte

379. Henri Mausstraat nr. 17-23. Pui (1903, 1906), (Verz. A.A.M.).

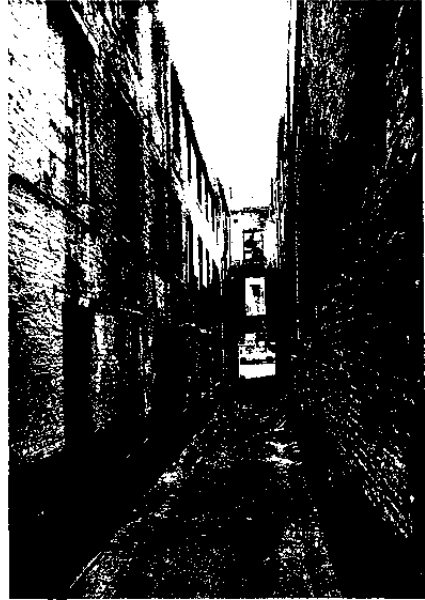
borstwering met gietijzeren rozetmotief op de hoogste verd. Kroonlijst op klossen boven panelenfries en architraaf. Oorspronkelijk begane grond met geblokte posten en entablement, per pand opgedeeld in twee winkelruimten, gekoppeld voor de twee l., aan weerszij van de privé-ingang voor de twee r. panden, onder een doorlopende ijzeren luifel met bewerkte consoles; heden heringedeeld, opnieuw bekleed of verbouwd (816).

S.A.B., O.W., 4489 (1883).

Hérisstraat (3 H)

Van Anderlechtsesteenweg naar Zennestraat. In oorsprong een doodlopende gang geflankeerd door twee rijen van telkens zeven arbeidershuizen, toegankelijk via een overdekte doorgang in het pand Anderlechtsesteenweg nr. 187-189. Begin XIX (vóór 1835) door een zekere Héris opgetrokken op de tuin van voornoemd pand. Z.g. «Hérisgang» of «-poort», in de volksmond ook «Walloeizegang» of «-poort». In 1846 werden vier huizen van de Z.-zijde gesloopt voor de voltooiing van de Zennestraat, waarna de gang via een trap van zes treden op het nieuwe, hoger gelegen straattracé werd aangesloten. Huidige benaming sinds 1851.

Smal steegbeluik met aan weerszij symmetrische opstanden (fig. 380). Opeenvolging van gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema. Panden van twee en een halve bouwl. en twee trav. onder zadeldak – zes in getal aan de intacte N.-zijde, nog slechts twee aan de Z.-zijde –, gekenmerkt door een alternerend ritme van deurtrav. met blindnissen en venstertrav. Telkens een ruimer, inleidend pand ten O., met drie bouwl. en drie trav. onder afzonderlijk zadeldak. Eenvoudige baksteenbouw, gekalkt op een gepikte plint, met overkragend pannendak en goot.Rechth. deuren en vensters met houten latei onder ontlastingsboog en arduinen dorpel, l.g. achterwege gelaten bij de blindnissen; benedenvensters nog veelal beluikt. Zeldzaam bewaard voorbeeld van dit type arbeiders-

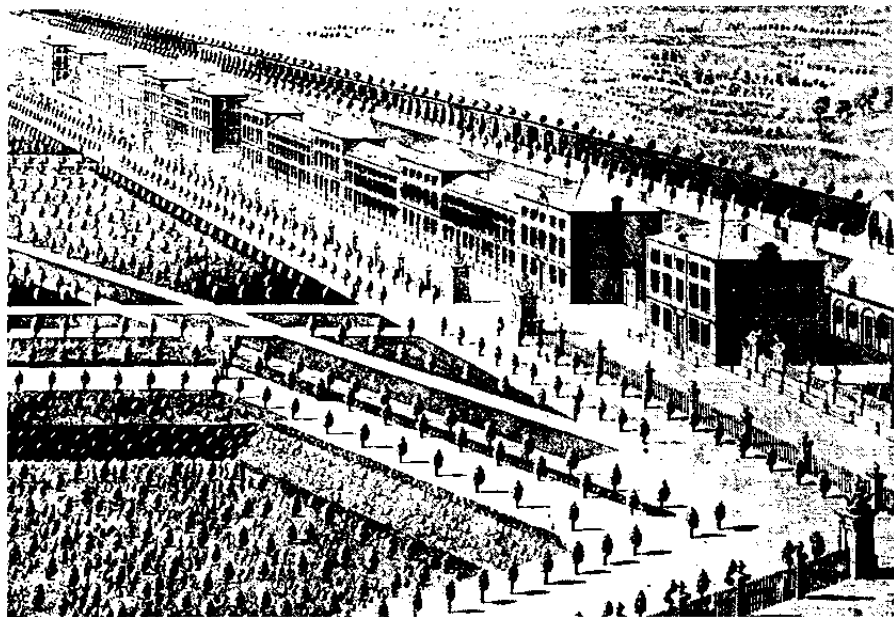
380. Hérisstraat.

huisvesting te Brussel, heden echter sterk verwaarloosd en ten dele leegstaand.

Z.-zijde ten dele ingenomen door het pand Zennestraat nr. 118-120. Boven de doorgang ingemetselde, arduinen plaat met inschrift D O M ..., waarschijnlijk een gerecupereerd fragment van een oude grafsteen. Polygonale arduinen paal als afsluiting bovenaan de trap ten W.

Hertogsstraat (9 C-D-E)

Van Troonplein naar Leuvenseweg. De Hertogsstraat vormt, zoals de Koningsstraat en de Wetstraat, één der hoofdassen van de Warandewijk, een ensemble in classicistische stijl, vanaf 1776 n.o.v. architect B. Guimard aangelegd op de tui-

381. Hertogsstraat. Perspectieftekening Warandewijk door F. Lorent. Detail.

nen van het Koudenbergpaleis (zie Park van Brussel).

Het Z.-straatgedeelte, grenzend aan de O.-zijde van het park, werd in oorsprong geflankeerd door drie dwarsgangen, aangelegd in het verlengde van de dwarsassen van het Park, van Z. naar N. de latere Lambermontstraat en Zinnerstraat, en de Wetstraat. Ten Z., ter hoogte van het latere Paleizenplein, maakte de straat een knik, in het verlengde van de diagonaal van het Park, en mondde uit bij de voormalige boomkwekerij. Het N.-straatgedeelte, voorbij de Wetstraat, leidde via een dubbele knik, met schermfunctie, naar de voormalige Leuvensepoort. Het geheel werd ten O. begrensd door de XIV-stadswallen. De aanleg van het Z.-gedeelte werd aanbesteed in 1776, voor het N.-gedeelte werd een overeenkomst gesloten in 1778. Eveneens in 1778 werden de bouw-

terreinen door het stadsbestuur te koop gesteld. In 1779 kregen beide straatgedeelten hun benaming : Hertogsstraat voor het Z.-gedeelte, verwijzend naar de hertogen van Brabant; Edel-Concertstraat voor het N.-gedeelte, naar het voormalige Concert Noble. De bebouwing werd in 1778, onmiddellijk na de verkoop van de terreinen, aangevat, en vermoedelijk in het begin van de jaren 1780 voltooid. Een reeks panden tussen de Zinnerstraat en de Wetstraat werd voor rekening van de abdij van Dielegem opgetrokken. Tot de eerste bewoners behoorden handelaars, gevlucht uit het door revolutie geteisterde Genève, die in 1785 alweer vertrokken, later gevolgd door Engelsen in 1816. Het merendeel van de panden werd tot in XX betrokken door aristocratische families, in meer recente tijden o.m. opgevolgd door ambassades en ministeriële kabinetten.

De Hertogsstraat vormde oorspronkelijk een homogeen architecturaal ensemble in classicistische stijl, gekenmerkt door een symmetrische dispositie, een uniforme, bepleisterde en beschilderde afwerking en een doorlopende horizontale gelding (fig. 381). Het geheel vertoonde een regelmatig ritme, met geaccentueerde, twee aan twee identieke paviljoenen op de hoeken met de drie dwarsgangen, en telkens twee gelijkaardige middenpaviljoenen in beide tussenliggende bouwblokken, elk met dubbelhuisopstand van vijf trav. Zij werden onderling verbonden door reeksen van overwegend vier lagere, eenvoudige, gekoppelde rijhuizen met enkelhuisopstand vlg. spiegelbeeldschema, soms met een gemeenschappelijke deurtrav. Hierop slo ten N. en ten Z. tuinmuren aan; een schermgebouw beëindigde het N.-perspectief.

Vlg. de erfdiensbaarheden vervat in de verkoopsvoorwaarden van de bouwgronden aan de O.-zijde, waren de percelen op de hoeken met de drie dwarsgangen en ten N. van de Wetstraat belast met een opgelegd ontwerp; voor de tussenliggende percelen golden slechts globale richtlijnen voor bouwhoogte en ordonnantie. Een serie gesigneerde noch gedateerde ontwerpen, toe te schrijven aan B. Guimard omvat overeenkomstig drie paren symmetrische hoekpaviljoenen, met een identiek volume van vijf bij vier trav., dubbelhuisopstand, een rijk, per paar verschillend Lodewijk XVI-decor, en lage voorbouwen onderling verbonden door een ijzeren hek in de dwarsgangen. Voorts, ten N. van de Wetstraat, een manshoge tuinmuur van eenentwintig trav., met een regelmatig ritme van panelen en poorten binnen geblokte posten met vaas. De gerealiseerde gevelwand lijkt dit ontwerp te hebben gevolgd, zij het dan in een eenvoudiger uitvoering met blinde aediculamuren i.p.v. voorbouwen voor wat de hoekpaviljoenen betreft, en met bijkomende middenpaviljoenen in de tussenliggende bouwblokken. Het ensemble werd ten Z. besloten door het refugiehuis van de abdij van Park, gebouwd vanaf 1779, dat met het tegenoverliggende herenhuis de Walckiers (nr. 2)

deel uitmaakte van het eveneens door Guimard ontworpen ensemble van de Blyzichtstraat (huidig Paleizenplein). De tuinafsluiting, een balustrade met leeuwen, trofee en vazen (zie nr. 1) vormde een pendant met deze van het refugiehuis van de abdij van Grimbergen aan de Koningsstraat (zie aldaar nr. 14). Het perspectief van de Hertogsstraat werd ten N. afgesloten door het Concert Noble, ontworpen door architect L.-B. Dewez en ca. 1779 opgetrokken, met een door zuilen, een driehoekig fronton, een attiek en vazen geaccentueerd front in de as van de straat. De W.-zijde van de straat, ten N. van de Wetstraat, tenslotte, werd in symmetrie met de O.-zijde afgesloten door een zelfde tuinmuur, palend aan het refugiehuis van de Leuvense St.-Geertrui-abdij aan de Wetstraat (zie aldaar nr. 14-16), onderbroken door de Oranjeriestraat (huidige Henri Beyaertstraat).

Ter uitbreiding van de hoekpaviljoenen werden de terreinstroken in het verlengde van de aediculamuren of «portes flamandes» bij patentbrief van 1783 – bevestigd in 1785 – te koop gesteld, waarop vlg. de erfdiensbaarheid slechts lage constructies, onzichtbaar vanuit het Park, mochten opgetrokken worden. Zo ontstonden de aanvankelijk vrijwel blinde voorbouwen, die enkel in de Zinnerstraat bewaard bleven.

Dankzij het handhaven van de erfdiensbaarheden tot op heden, bleef het architecturale ensemble van de Hertogsstraat behoud voor beeldwijzigende transformaties (fig. 382). De talloze kleinere ingrepen, doorheen XIX en XX A, gaande van uitbreidingen en «verfaaiingen» tot gedeeltelijke of zelfs gehele wederopbouw, hoewel meestal met respect voor en in stijl van het ensemble doorgevoerd, verstoren niettemin de oorspronkelijke eenheid. Na de aanleg van de Regentlaan en het doortrekken van de dwarsgangen in 1821-1823, kenden de meeste percelen een forse uitbreiding naar het O. Zij werden doorgaans pas veel later opnieuw opgedeeld en bebouwd (zie Regentlaan). De inplanting van het neoclassicistische paleis van de Prins van Oranje, het huidige Academiënpaleis (nr. 1), op de plaats van het refugie-

382. Hertogsstraat. O.-zijde.

huis van de abdij van Park, had in dezelfde periode een drastische wijziging van het Z.-uiteinde van de straat voor gevolg. Vanaf begin tot midden XIX ondergingen de zes hoekpaviljoenen een gelijklopende evolutie, waarbij globaal gezien de hoofdingang werd verplaatst naar de voorbouwen – die vervolgens op twee na werden gesloopt –, en de zijgevels werden aangepast of uitgebreid, een proces dat nog werd geactiveerd na het doortrekken van de zijstraten in de Leopoldswijk. Ten N., werden de tuinmuren in dezelfde periode geleidelijk uit- en wederopgebouwd tot stallingen of woningen, tot de volledige verdwijning. Na het doortrekken van de Drukpersstraat verrees ter plaatse van het voormalige Concert Noble een eclectisch ministeriegebouw met een vergelijkbaar zuilenfront in de as van de straat (nr. 6). I.l.v. XX a en b werd een aantal panden wederopgebouwd, hetzij als «verrijkte»

kopie van het origineel, hetzij in pseudo-Lodewijk XVI-stijl (nr. 15, 17, 21, 37, 47); anderen panden werden analoog «verfraaid» door toevoeging van geveldecor, balkons of dakkapellen; in beide gevallen gold de vervanging van de gevelpleistering door een natuurstenen of simi-li-parcement.

De interieurindeling – oorspronkelijk dubbelhuisopstaud met centrale koetspoort en aansluitend hal en trapzaal voor de hoeken middenpaviljoenen; enkelhuisopstaud met twee vertrekken bezijden de gang en trapzaal voor de tussenliggende panden – werd veelal tengevolge van verbouwingen en uitbreidingen gewijzigd. Van de oorspronkelijke binnenankleding bleven hooguit fragmenten bewaard zoals marmeren schouwen, gesmeed ijzeren en houten trapleuningen, stuc- en schrijnwerk, lambrizeringen en parketten – bovendien moeilijk van latere aanvullingen te onder-

scheiden door de aangehouden stijluniformiteit.

Het meest N.-straatgedeelte wordt heden gedomineerd door recente kantoorgebouwen.

Voor de zes hoekpaviljoenen, zie Lambertstraat nr. 1 en 2-4, Zinnerstraat nr. 1 en 2, Wetstraat nr. 9 en 18.

S.A.B., O.W., 1346, 32241, 32244, 10330-10331, 3619, 10318-10324, 45873.

A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 520-521. DES MAREZ G., 1979, p. 283-287.

SAINTENOY P., *Les Arts et les Artistes à la Cour de Bruxelles*, dl. 3, Brussel, 1934, p. 378-383.

Nr. 1. Voormalig Paleis van de Prins van Oranje, heden *Academiën paleis*.

Ingeplant binnen het blok Hertogsstraat, Lambertstraat, Regentlaan en Troonplein, met omringende tuin en omheining en Z.-uitbreidingen w.o. voormalige manège, serres en stallingen en rotondevormig dienstgebouw.

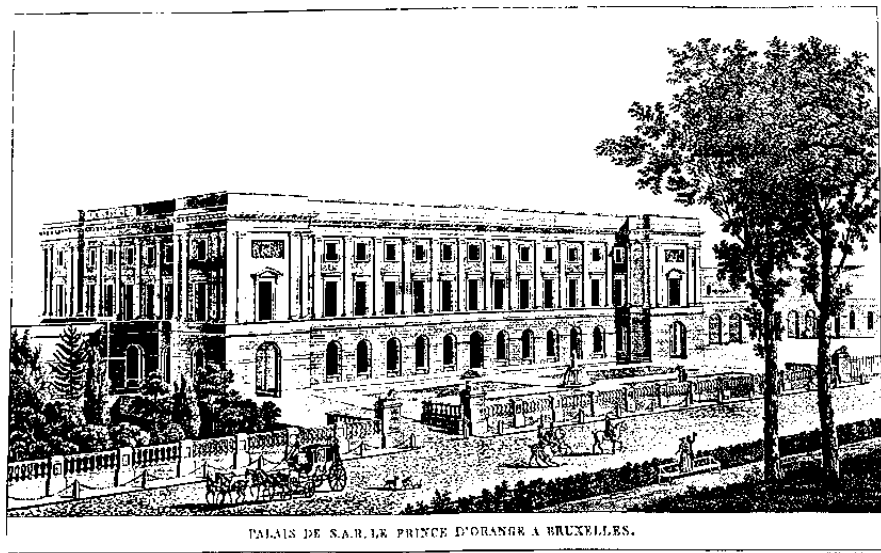
Als residentieel paleis, i.o.v. koning Willem I van Oranje (1815) voor diens zoon erfprins Willem II gebouwd in 1823-1826, ter plaatse van het refugiehuis van de Parkabdij (cf. straatnotitie). Ontworpen in neoclassicistische stijl en aangevat door de toenmalige hofarchitect Ch. Vander Straeten, in 1824 onder dak en vanaf 1825 voltooid met binneninrichting door architect T.-F. Suys. Paleis door de prins in 1828-1830 bewoond, van 1830 tot 1839 onder sekwestre gesteld en betrokken door de genietroepen, in 1842 door de prins overgedragen aan de Staat en tijdelijk (1848-1852) fungerend als kasern voor infanterie en artillerie. Teruggeschonken in 1853 aan de toenmalige Hertog van Brabant, Leopold II, die het echter nooit bewoonde. Van 1859 tot 1862 Museum voor Schone Kunsten, waarvoor interieuraanpassing door architect G. De Man : supprimeren van de eretrap en omvorming van de centrale bovenzaal tot ruime voordracht- en tentoonstellingszaal. Reeds vanaf 1850 werden – in het kader van de XIX-stadsverfraaiing – diverse projecten ingediend voor de bouw van een imposant Paleis voor Schone Kunsten : J.-P. Cluysenaar voorzag in 1862 de verbouwing van het

Academiënpaleis tot een monumentaal U-vormig complex in eclectische stijl; het project werd echter niet uitgevoerd.

Paleis in 1876 e.v. zetel van de «Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België» (in 1772 gesticht door keizerin Maria Theresia) en de «Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België» (in 1841 gesticht door Leopold I), in XX uitgebreid tot de huidige vijf Koninklijke Academiën van België.

Algehele restauratie en herinrichting in 1969-1976, i.o.v. het Ministerie van Openbare Werken, o.l.v. architect S. Brigode : o.m. restauratie van gevels en vernieuwing van bedaking; bouw van ondergrondse vergaderzaal en van liftinstallatie i.p.l.v. vroeger N.-trappenhuis; verbouwing van gelijkvloerse middenzaal tot voordrachtzaal; reconstructie van de eretrap en herstel van de centrale bovenzaal in «oorspronkelijke toestand».

Hoofdgebouw (Pl. X, fig. 383) op rechth. plattegrond, opgetrokken in streng neoclassicistische stijl, met duidelijk invloeden van de Franse architect J.N.L. Durand : rationele en symmetrische opbouw, met horizontale en verticale accenten, risalietmarkeringen aan de hoekpartijen en contrasterend materiaalgebruik als vrijwel enige decoratie. Drie bouwl. hoge lijstgevels van tweemaal vijftien en zeven trav., opgetrokken uit blauwe hardsteen van Ecaussines en Arquennes, in combinatie met zandsteen. Vlak geboste benedenbouw met uitstraling boven de rondboog-arcade met verbonden imposten; verdiepte dito vensters met lekdrempels op consolutjes. Brede gelede puilijst als aanzet van de kolossale Ionische pilasters op de bovenverd.; vensters in geriemde omlijsting, op de hoofdverd. onder gestrekte druiplijst. Omlopende gelede architraaf, decorloze fries en kroonlijst op klossen onder blinde attiekaflijning. Bredere poorttrav. uitgewerkt als hoekrisalieten met dubbele pilasterbegrenzing, nog benadrukt door de driehoekige frontonbekroningen met consoles boven de deurvensters en panelen met in 1879 verfraaide reliëfs resp. voorstellend : in de Hertogsstraat de Kunsten

383. Hertogsstraat nr. 1. Academiën paleis (1823-1826), (Goetghebuer P.-J., *Choix des Monuments...*, 1827, pl. 111).

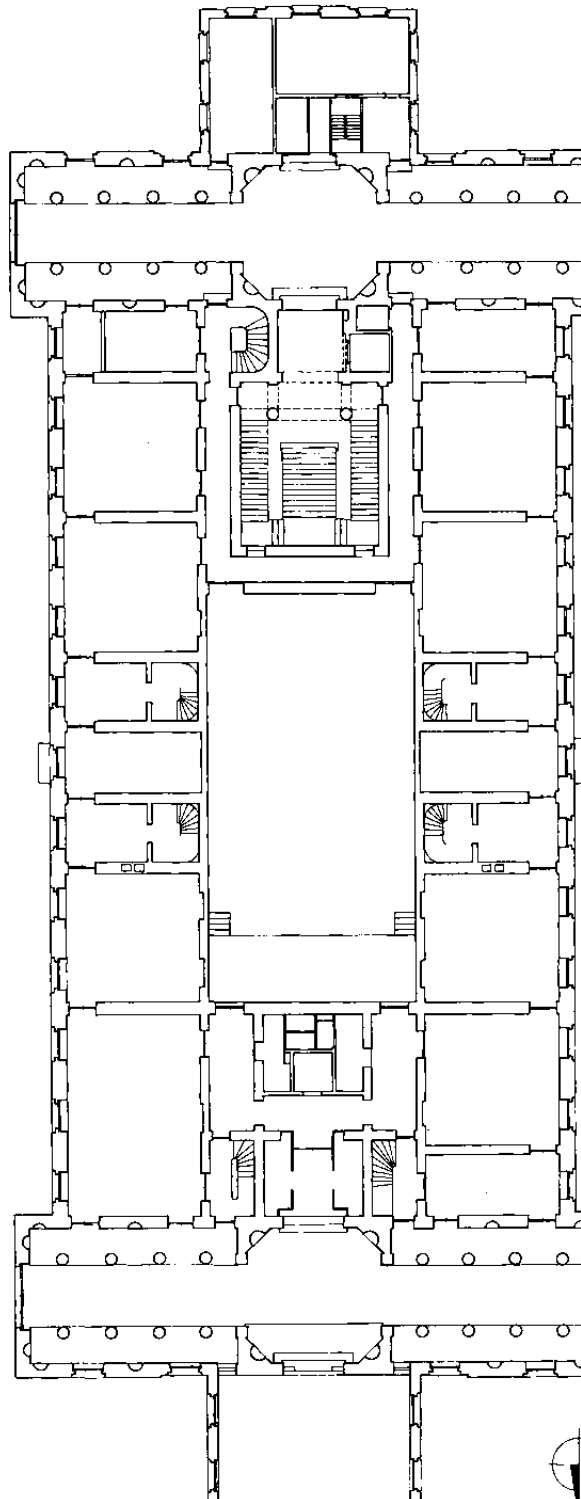
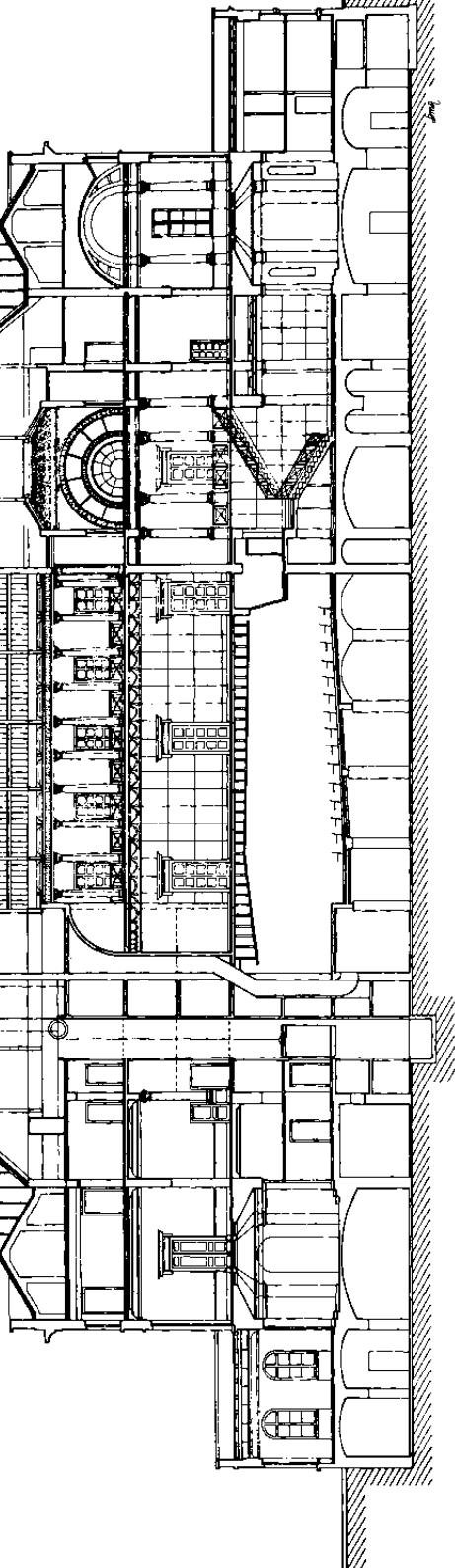
(N.) door A.-J. Van Rasbourgh en de Letteren (Z.) door L. Herman, in de Regentlaan de Wetenschappen (N.) door H. Sterckx en de Geneeskunde (Z.) door A. Braeckvelt. Centraal aan de kortere gevelzijden : één bouwl. hoge aanbouwsels van twee + drie + twee trav., met gr.m. zelfde geveluitwerking en -aflijning als begane grond van hoofdgebouw.

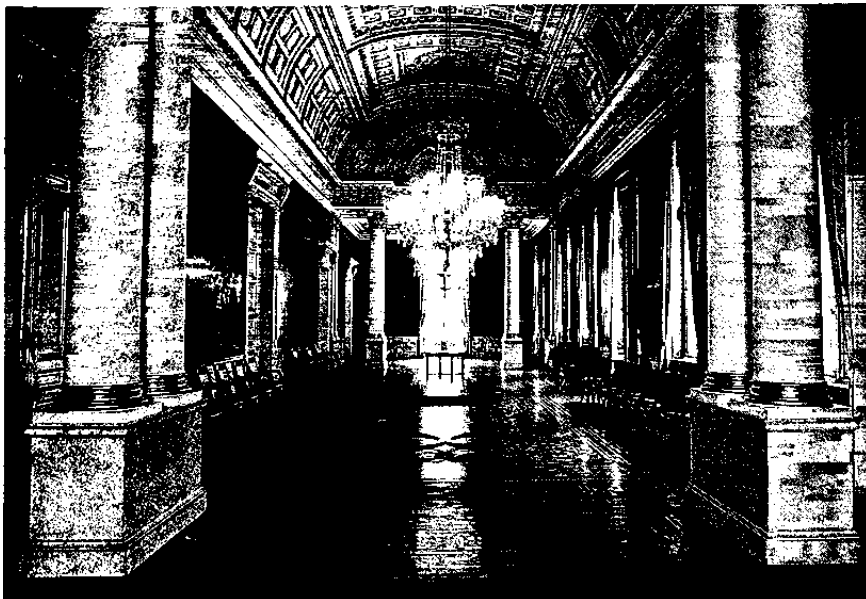
Interieur (Fig. IX, X).

Op gelijkvloerse verd. : vier inrijhallen met dubbele rij van vier Dorische zuilen, gescheiden door centrale octogonale hal, onder casementenplafond. Ruime centrale zaal, voorheen voor wachtpost, in 1969-1976 verbouwd tot voordrachtzaal. Gereconstrueerde (1969-1976) eretrapp met bordes (Z.), leidend naar bovenverd. met overloop geritmeerd door Corinthische zuilen onder koepelgewelf met casementen en bovenlicht. Fraaie « marmergalerij » (fig. 384) met muurbekleding van marmer

van Beaumont en parketvloer met gestileerde geometrische en vegetale motieven, onder tonggewelf in wit en verguld stuc, met casementen en N.- en Z.-reliëfs met musicerende engel door J.-R. Calloigne, geschraagd door dubbele Corinthische zuilen en pilasters. Centrale « troonzaal » over twee verd. opgevat als atrium (hersteld 1969-1976), onder vlakke zoldering met bovenlicht : beneden, eike- en palissanderhouten parketvloer met jaartal 1828, halfronde nisafsluiting ten N., witmarmere muurbekleding en omlijste deuren onder klassieke hoofdstellen; omlopende bovengalerij met Corinthische zuilen onder versierd fries en kroonlijst op klossen. Meer sobere omringende vertrekken, met houten parketvloeren, marmere plinten en casementenplafonds.

Omringende beboomde tuin met gekasseide inritten, wandelpaden, gazondelen met parterres en diverse beeldhouwwerken.

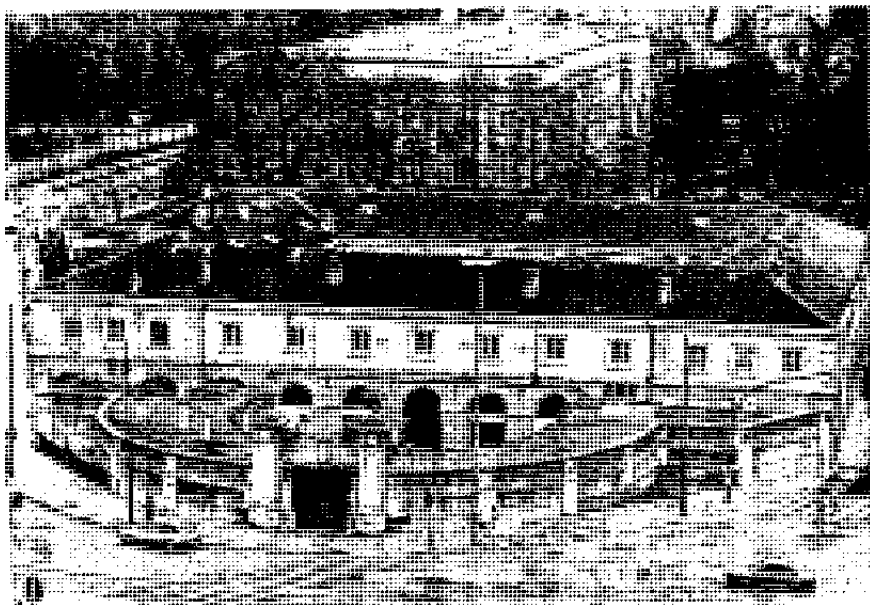

384. Hertogsstraat nr. 1. Academiën paleis (1823-1826). Marmergalerij.

Ten W. marmeren beeld van A. Quetelet (1798-1874), bestendige secretaris van de Theresiaanse academie (1834-1874), door C.-A. Fraikin (1880); ten N. bronzen bustes van minister J. Destrée (1863-1936) door A. Bonnetain (1937) en van de scheikundige J.S. Stas (1813-1891) door Th. Vinçotte (1897), op hoog uitgewerkt arduinen voetstuk gedecoreerd met tabaksplanten en genieën Fysica en Chimie n.o.v. architect V. Horta (1894-1895); bronzen repliek van de beeldengroep «Zephire en Psyche» door H.-J. Rutxhiel (1814); ten O. «La Surprise» met uitbeelding van hond en schildpad in brons door J.-B. Vanheffen (1869), een bronzen repliek (1867) van de «Discobolos» door M. Kessels (1828), een bronzen stadionloper door J. Geefs (1855) en een bronzen beeld van Kaïn door L. Jéhotte (1850). Omheining zijde Hertogsstraat gevormd door zandstenen sokkel met hardstenen

lijst en balustrade, onderbroken door postamenten met alternerende siervazen n.o.v. architect B. Guimard (cf. straatnotitie), deels vernieuwd in 1864. Toegangshekken tussen pilasters w.o. hoofdtoegang met opschrift «AEDES ACADEMIARIUM» en bekronende leeuwen door A.-F. Bouré en centrale pilaster met wapentrofee door J. Jaquet (1862). Meer Z.-waarts, omheining met bredere sokkelhoogte en pilastervormige doorgangen, daterend van 1872; bekronende beeldengroepen nl. allegorie van de Wetenschap, Handel en Landbouw en trofee met de Kunsten getekend A.-J. Van Rasbourgh (1874), doch uitgevoerd door A. Rodin; kinderbeeldengroep «Spes Patriae» door E. Mélot (1874). Omheining d.m.v. hekwerk met speerpuntmotief tussen colonnetten op gecementeerde plint aan de Lambermontstraat en tussen onversierde hardstenen pilasters aan de Regentlaan, daterend van 1860.

385. Hertogsstraat nr. 1. Koninklijke Stallingen (1825-1828).

Bijgebouwen ten Z.

«*Koninklijke stallingen*» (Troonplein nr. 4-5/Regentlaan nr. 19), in neoclassicistische stijl, van 1825-1828, aangevat door Ch. Vander Straeten en voltooid door T.-F. Suys (fig. 385). Gr.m. vierkantig gesloten gebouwenensemble rondom een rechth. binnenplaats, met twee bouwl. onder aaneengesloten zadelbedaking en ietwat uitspringende W.-vleugel. Bepleisterde bakstenen lijstgevels van telkens elf trav. w.o. de uiterste drie in licht risaliet. Vlak geboste benedenbouw onder brede, hoge pulijst; arcadestructuur met deels gedichte muuropeningen, onder waaier-vormige uitstraling en voorzien van verbonden imposten. Haast vierkante bovenvensters in geriemde omlijsting en markerende hoekbelijning aan de risalieten. Gevels aan binnenplaats met gr.m. zelfde ordonnantie.

Aanleunend ten Z., voormalig dienstgebouw zijde Troonplein : rotondevormige één bouwl. hoge constructie, vermoedelijk daterend van 1854, later (?) overkapt door een glazen en metalen luifel; aan pleinzijde hoge sokkel, in combinatie van hard-, zand- en baksteen met cementbezetting onder hardstenen balustrade tussen postamenten, onderbroken door houten inrijpoort tussen imposante pilasters met bekronende siervazen.

Ten N. van stallingen : voormalige manège met één bouwl. op rechth. plattegrond onder zadeldak, vermoedelijk van ca. 1860, aangepast in 1924 en recent ingericht als bibliotheek.

Ten W. : aanleunende voormalige W.-series, in 1910 aangepast tot garage onder pseudo-mansardebedaking.

Restauratie van de bijgebouwen thans aangevat door de Regie der Gebouwen : af-

braak van manège en parkeergebouw, vervangende nieuwe ondergrondse parking, renovatie van de Koninklijke Stallingen voor inrichting als bibliotheek, tentoonstellings-, conferentiezalen en kantoorlokalen, verlaging van de rotonde en aanleg van binnentuin.

S.A.B., O.W., 32142 (1854), 10295 (1862-1874), 23270 (1869-1920).

DELVOYE C., *Le Palais des Académies. Esquisse historique*, Brussel, 1980.

DIERKENS-AUBRY Fr., *Victor Horta, architecte de monuments civils et funéraires* (B.C.R.M.S., dl. 13, 1986, p. 61-62).

GOETGHEBUER P.J., *Choix des Monumens, Edifices et Maisons les plus remarquables du Royaume des Pays-Bas*, Gent, 1827, p. 74-76, pl. 110-112.

MEIRSSCHAUT P., *Les Sculptures de Plein Air à Bruxelles*, Brussel, 1900, p. 17-24.

Regie der Gebouwen, *De Koninklijke Stallingen*, Brussel, 1990.

Regie der Gebouwen, *Het Paleis der Akademiën te Brussel, restauratie- en herinrichtingswerken 1969-1976*, Brussel, 1977.

VAN YPERSELE DE STRIHOU A., *Auguste Rodin in het Paleis van Brussel, vroeger en nu* (De Woonstede, 1900, 86/2, p. 65-68).

Nr. 2. *Hotel van de Civiele Lijst*. Hoekpaviljoen met het Paleizenplein, in oorsprong herenhuis door architect B. Guimard ontworpen als pendant van het hotel Belle Vue (cf. Koningsplein), in 1783-1786 opgetrokken door architect L. Montoyer voor rekening van de abdij van Gembloux en verhuurd aan burggraaf E. de Walckiers; in 1792 verkocht aan de prins van Arenberg, nadien aan markies van Assche. In 1852 aangekocht door de Staat en betrokken door de diensten van het Koningshuis; in 1876 vestiging van de Civiele Lijst. Vrij getrouwe reconstructie naar het oorspronkelijk classicistische herenhuis in 1920 door architect O. Flanneau. L-vormig hoekpaviljoen van drie bouwl. onder gecombineerde afgesnuite zadeldaken (leien). Natuurstenen gevels, deels verwerkt met arduin, met negen trav. aan Hertogsstraat, vijf aan Paleizenplein en vier trav. brede W-gevel, op begane grond via poortgebouw verbonden met het paleis.

Gevelordonnantie en -uitwerking naar patroon van de classicistische bebouwing op het Koningsplein : belijndc begane grond

met rondboogarcade waarin verdiepte steekboogvensters met lekdrempels en consoles, boven de keldervensters. Bovenbouw met penantgevelstructuur en verkleinende bouwl.; verdiepte rechth. omliggende vensters, op bel-etage onder hoofdgewel en gemarkeerd door Lodewijk XVI-leuning en -balkonleuning aan de deurenvensters. Attiek met balustrade als gewelbeëindiging.

Aansluitend aan Hertogsstraat : één bouwl. hoog L-vormig bijgebouw onder mansardedak met œil-de-bœufs, met zelfde voorgevelordonnantie cf. rondboogarcade in drie trav., waarin uiterst r. toegang tot het Hotel van de Civiele Lijst (817).

Nr. 3, 5, 7. Geheel van drie gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, in classicistische stijl uit XVIII d.; drie bouwl. en driemaal vier trav. onder doorlopend schilddak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met symmetrische opstand gemarkeerd door hockrisalieten, en verkleinende ordonnantie, horizontaal belijnd door de sokkel met rechth. keldermonden, de pui- en de kroonlijst. Rechth. muuropeningen. Inrijpoorten met geprofileerde dagkanten en entablement doorlopend in de puilijst, in de risalieten; deur in de achtste trav. Benedervensters met geriemde omlijsting, bovenvensters licht verdiept; later toegevoegde lekdrempels. Verdiepte panelen op de borstwering van de derde bouwl. en onder de kroonlijst. Zes afgewolfd dakkapellen.

Nr. 3. Toevoeging van lekdrempels en verwijdering van de omlijstingen van de benedenvensters : een vereenvoudigde uitvoering van een project tot verfraaiing in neoclassicistische stijl van 1864. Poort gedicht in 1920 en opnieuw geopend tijdens de restauratie van nr. 3-5 n.o.v. architect G. Somers van 1976.

Nr. 7. Toevoeging van een hardstenen balkon met consoles en ijzeren borstwering, geïncastreed in de puilijst, waarvoor bouwtoelating toegekend in 1891, na een eerdere weigering in 1865. Tegelijkertijd toevoeging van een annex en stallingen in neo-Vlaamse-renaissancestijl. Inwendige verbouwing en uitbreiding n.o.v. architecten E. en R. Brassinne van 1939 (818).

386. Hertogsstraat nr. 6. Voormalig «Hotel des Postes et de la Marine» (1895-1905).

S.A.B., O.W., 10296 (1864), 27820 (1920), 88047 (1976), 10299 (1891, 1865), 51012 (1939).

Nr. 6. Voormalig «Hotel des Postes et de la Marine», kantoorgebouw van de centrale administratie der Posterijen en het Zee- en Zeewezen (fig. 386). Vrijstaand complex in eclectische stijl, n.o.v. architect J. Benoit van 1895, geïnspireerd op de classicistische architectuur van de Warandewijk; in twee fasen aanbesteed resp. in 1897 en 1899, voltooid in 1905. Eerder – in licht afwijkende vorm – reeds voorzien in het project voor het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen, Telegrafie en Zeewezen, door architect H. Beyaert van 1887 (zie Leuvenseweg nr. 15-21). Opgetrokken ter plaatse van een classicistisch gebouw, het Concert Noble, door architect L.-B. Dewez van ca. 1779, waarvan het kolossale zuilenfront met driehoekig fronton en attiek met vazen, dat het perspectief van de

Hertogsstraat afsloot, in de nieuwe bouw als beeldbepalend element werd heromen, zij het in aangepaste vorm.

Omvangrijk gebouw op een plattegrond met onregelmatige, ten N. en Z. afgeschuinde ruitvorm, begrensd door de Hertogsstraat, Leuvenseweg en Drukkersstraat. Vleugels met drie bouwl. en mezzanino onder gedrukte bedaking, in gesloten opstelling rondom een binnenplaats. Oorspronkelijke indeling met kantoren aan één of beide zijden van een gang, en vestibule en hoofdtrappenhuis in de N.-hoek. Lijstgevels van natuur- en hardsteen met regelmatige ordonnantie, in totaal eenenzestig trav., de afgeschuinde hoekpartijen behandeld als rijkere risalieten. Opbouw in drie horizontale geledingen. Begane grond met sokkel waarin keldermonden, schijnvoegen en geprofileerde puilijst. Twee in hoogte afnemende bovenverd.

met verticaliserend ritme. Doorlopend, klassiek hoofdstel met architraaf, fries met mezzaninovensters en gekorniste kroonlijst met klossen. Rechth. vensters met lekdrempels. Z.-risaliet in de as van de Hertogsstraat, drie trav., gemarkeerd door vier kolossale Ionische zuilen op de bovenverd., dragers van het gekorniste hoofdstel, bekroond door een openge-werkte attiek met entrelacs, postamenten en vazen. Centraal rondboogportaal; doorlopende balustrade tussen de zuilbases, entablements, centraal balkon op gekop-pelde consoles en driehoekig fronton op de tweede bouwl.; geriemde vensterom-lijstingen met oren, sleutel, guirlande en dorpel op de derde bouwl. Overhocks ri-saliet, zijde Hertogsstraat/Leuveneseweg, van zeven trav. Afgeschuinde middentrav. gemarkeerd door een rondboogportaal met imposten sluitsteen en guirlandes, omlijst door gecanneleerde Dorische zuilen, onder entablement met metopen-trigriefenfries; voorts geprofileerde vensteromlijstingen, met sleutel en dorpel op de eerste en de derde bouwl., entablement, centraal fron-ton, doorlopende balustrade en drie bal-kons met vazen op de tweede; zelfde at-tiek. Trav. van de vleugels geritmeerd door vensternissen, oplopend met inge-diepte borstwering op de bovenverd. Per drie alternerend met trav. zoals het N.-ri-saliet geaccentueerd door vensteromlij-singen, balkon en entablement. Gelijkaar-dige opstand rond de binnenplaats, in een-voudiger uitvoering.

Interieur. Markante voormalige raadzaal met pilaster- en zuilenordonnantie, wand-en plafondversiering in stuc, volledig poly-chroom beschilderd o.m. in marmerim-atie, fraai parket en marmeren schouw met postemblemen, en aansluitend gelam-brizeerde directiekantoren, op de eerste verd. zijde Hertogsstraat; monumentale vestibule en hoofdtrappenhuis.

Project voor installering van de Vlaamse Raad, met een nieuw halfgrond onder glas-kap op de binnenplaats, door de architec-ten J. Fuyen en W. Verstraete, in uitvoe-ring.

S.A.B., O.W., 10331 (1895-1905).

Nr. 9. Herenhuis in classicistische stijl uit XVIII d. Naar verluidd gebouwd door prins de Rodoan-de Merode, in 1803 ver-blijfplaats van consul Lebrun, later eigen-dom van de families de Liedekerke en 't Kint de Roodenbeke (fig. 387).

Restauratie n.o.v. architect P. Bonduelle van 1944, uitgevoerd in 1946-1947: ge-velrestauratie met vernieuwing van de kroonlijst en de dakkapel; volledige in-wendige verbouwing en uitbreiding ter plaatse van de vroegere bijgebouwen, met nieuwe achtergevel en dakstructuur.

Dubbelhuis met drie bouwl. en vijf trav. onder schilddak (leien). Ruimer middenpa-viljoen in het blok tussen de Lambermont-straat en de Zinnerstraat. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met hardstenen sok-kel waarin rechth. keldermonden, omlij-singen en puilijst, natuurstenen (Euville, Savonnière) kroonlijst en dakkapel. Op-stand met verkleinende ordonnantie, ge-markeerd door het geblokte middenrisaliet, met vensternis en beknokende dakkapel, en dito hoekpilasters, horizontaal geleed door de puilijst. Centrale rechth. poort met ge-profileerde dagkanten en sluitsteen met stafwerk en drop; houten vleugeldeer met bovenlicht n.o.v. architect P. Saintenoy van 1894. Aansluitend balkon, doorlopend in de puilijst, op voluutconsoles met acan-thusblad, met gesmeed ijzeren borstwering met rozetpatroon. Rechth. vensters in ge-riemde omlijsting; bijkomende lekdrempel met diamantkopconsoles en luiken op de begane grond, in het risaliet diamantkop-sleutel en guirlande op de tweede, paneel met oren, rozetten, neuten en drop op de derde bouwl. Gekorniste, geprofileerde kroonlijst. Dakkapel met voluten en kroon-lijst, ter vervanging van de oorspronkelijke houten met schouderstukken, oren en drie-hoekig fronton (819).

S.A.B., O.W., 57693 (1944-1947), 10300 (1894).

Nr. 11. Herenhuis met dubbelhuisopstand, in oorsprong twee gekoppelde woningen, in classicistische stijl uit XVIII d; drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (leien), (fig. 387). Gevelrestauratie n.o.v. architect P. Saintenoy van 1892, waarbij toevoeging van lekdrem-pels en vernieuwing van de dakkapellen.

387. Hertogssstraat nr. 9, 11, 15 (1911-1912) en 17 (1911-1913).

Vervolgens n.o.v. architect G. Deru van 1947, waarbij aanbreng van de huidige gevelbekleding van simili, met uitstekende delen van Euville en plint van hardsteen; gepaard met inwendige verbouwing en uitbreiding, volgend op vroegere ingrepen in het interieur in 1894, 1907 en 1912.

Lijstgevel met verkleinende ordonnantie, gemarkeerd door het middenrisaliet met venster, en belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden en de kroonlijst. Centrale rechth. vleugel deur met entablement. Rechth. vensters met lekdrempel, vlakke omlijsting op de begane grond, paneel met drop in het risaliet en ijzeren leuning op de derde bouwl. Dakkapellen met kroonlijst, ter vervanging van de haast vierkante oorspronkelijke.

Interieur : overgebrachte impressie op de begane grond, mogelijke resten van de oorspronkelijke inrichting op de eerste verd. (820).

S.A.B., O.W. 10300 (1892, 1894, 1907), 57359 (1947), 20849 (1912).

Nr. 15. Herenhuis met dubbelhuisopstand, in een op het classicisme geïnspireerde stijl, n.o.v. architect A. Delalieux van 1911, in de gevel gedateerd 1912. Opgetrokken na afbraak van twee gekoppelde woningen uit XVIII d, vermoedelijk met hetzelfde uitzicht als nr. 11. Oorspronkelijk de woning van minister van staat P. Hymans (1865-1941), waarvoor gedenkplaat. Heden ambassade van Zwitserland; renovatie n.o.v. architecten P. Calame-Rosset en A. Vanden Bossche van 1971 (fig. 387).

Volledig natuurstenen lijstgevel met geaccentueerde middenas, belijnd door de sokkel en het hoofdgestel; drie bouwl. en vijf trav. onder mansardedak (leien) met uitzicht van zadeldak aan straatzijde. Opstand met zelfde - verkleinende - ordonnantie en volume als de gesloopte constructie, doch afwijkende gevelbehandeling. Centrale steekboogpoort in bewerkt entablement met guirlandes, consoles, sluitsteen en topstukken, aansluitend bij een vensterisaliet

met gebogen fronton. Getoogde vensters met vlakke omlijsting en lekdrempel op de eerste twee bouwl., de benedenvensters met oren en stafwerksleutel boven dito souterrainvensters; rechth. vensters in geriemde omlijsting met ijzeren leuning op de derde bouwl. Kroonlijst boven architraaf. Dakkapellen met kroonlijst. Galerij en garage ontworpen in 1912 op de binneplaats (820).

S.A.B., O.W., 6283 (1911-1912), 83504 (1971), 1257.

Nr. 17. Herenhuis in een op het classicisme geïnspireerde stijl n.o.v. architect L. Sauvage van 1911-1912, in de gevel gedateerd 1913. Gebouwd i.o.v., A. Goldschmidt, na afbraak van een herenhuis uit XVIII d, identiek als nr. 9, i.l.v. XIX o.m. eigendom van de familie de Croy (fig. 387).

Dubbelhuis op L-vormige plattegrond, met drie bouwl. en vijf trav. aan straatzijde, onder mansardedak (leien). Ruimer middenpaviljoen in het bouwblok tussen de Lambermontstraat en de Zinnerstraat. Volledig Euvillestenen lijstgevel met zelfde - verkleinende - opstand en volume als de gesloopte constructie, doch volledig verschillende gevelbehandeling. Centrale rechth. poort en aansluitend balkon met sluitsteen, voluutconsoles met acanthusblad, cf. nr. 9, en guirlande; fraaie gesmeed ijzeren balkonleuning. Getoogde benedenvensters met vlakke omlijsting, stafwerksleutel en lekdrempel, boven dito souterrainvensters. Rechth. bovenvensters met lekdrempel: geriemde omlijstingen met oren, voluutleutel met guirlande en opengewerkte borstwering met entrelacs op de bel-etage; vlakke omlijstingen en panelen met oren en drop op de borstwering op de hoogste verd. Kroonlijst met kloosken boven architraaf. Dakkapel met voluten en gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Tuingevens met zelfde opstand, resp. drie en zes - met middenrisaliet - trav., doch rond- en korfbogen op de geblokte begane grond, en een bijkomende attiek opgevat als balustrade.

Rijk interieur: ruime hal met eretrap; gemalbrizeerde salons in Lodewijk XIV-,

XV- en XVI-stijl, ten dele overgebracht, o.m. de bibliotheek (1772) uit de Franse ambassade te Wenen en de muziekzaal uit een Parijs herenhuis.

S.A.B., O.W., 10302 (1911-1912).

Nr. 21. Herenhuis met dubbelhuisopstand, in een op het classicisme geïnspireerde stijl, n.o.v. architect E. Janlet van 1904, i.o.v. de familie Dutoit. Opgetrokken na afbraak van een herenhuis uit XVIII d, identiek als nr. 23.

Lijstgevel van natuursteen en uitstekende delen van hardsteen, met geaccentueerde middenas, belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden en de kroonlijst; drie bouwl. en vijf trav. onder mansardedak (leien) met uitzicht van zadeldak aan straatzijde. Opstand met overeenkomstige - verkleinende - ordonnantie en volume als de gesloopte constructie, afgezien van de bredere spatiering van de eerste trav. door opheffing van de vroegere gemeenschappelijke blindnistrav. met nr. 23. Slechts in details afwijkende gevelbehandeling, cf. versmalde poort, balkon, lekdrempels en dakkapellen. Centrale rechth. poort met geriemde omlijsting, waarboven een balkon met acanthusconsoles en ijzeren borstwering. Rechth. vensters met vlakke omlijsting en lekdrempel; ijzeren leuning op de derde bouwl. Twee afgewolfd dakkapellen (821).

S.A.B., O.W., 10303 (1904).

Nr. 23. Herenhuis met dubbelhuisopstand in classicistische stijl uit XVIII d; drie bouwl. en vijf trav. onder l. afgewolfd zadeldak (leien). O.m. woon- en sterfhuys van staatsman H.J.W. Frère Orban (1812-1896), cf. gedenkplaat. Vormde eertijds met nr. 21 een geheel van twee gekoppelde herenhuisen - wellicht in oorsprong nogmaals onderverdeeld in telkens twee woningen - met volkomen symmetrische opstand en een gemeenschappelijke blindnistrav., die werd opgeheven bij de wederopbouw van nr. 21 in 1904.

Lijstgevel met geaccentueerde middenas, belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden en de kroonlijst. Oorspronkelijk bepleisterd en beschilderd; huidig uit-

zicht met simili-bekleding en ontleisterde hardstenen deuromlijsting, sinds de restauratie n.o.v. architect E. Beckers van 1952, waarbij ook de twee dakkapellen werden verplaatst naar de uiterste trav., en de middelste werd toegevoegd. Centrale rechth. poort met geriemde omlijsting en entablement op acanthusconsoles. Beluikte rechth. vensters met vlakke blokomlijsting; blindnissen in de breder gespatieerde middentrav. Tuingevel verhoogd n.o.v. architect D. Renier van 1951.

Interieur : overgebrachte studeerkamer van Frère Orban op de begane grond, Lodewijk XVI-lambrieringen op de eerste verd.; oorspronkelijke trap (821).

S.A.B., O.W., 60620 (1952), 60619 (1951).

Nr. 25, 27, 29, 31. Geheel van vier gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, in classicistische stijl uit XVIII d. Onderdeel van het bouwblok tussen de Zinnerstraat en de Wetstraat, waarvan de percelen in 1781 werden aangekocht door architect/meester-metselaar J. Massion. Lijstgevel met verkleinende ordonnantie; drie bouwl. en viermaal drie trav. onder zadeldak (leien). Oorspronkelijk eenvoudige bepleisterde en beschilderde opstand, belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden en de kroonlijst, voorts rechth. openingen : deuren in geriemde omlijsting met entablement op acanthusconsoles, gekoppeld in de twee middelste panden; vensters in vlakke blokomlijsting; telkens centrale afgewolfde dakkapel. Huidig uitzicht tengevolge gevelrestauratie i.l.v. XX a en b, met als algemene kenmerken : gevelbekleding in simili, plint en ontleisterde deuromlijsting van hardsteen, doortrekken van het deurentablement tot puilijst met bijkomende acanthusconsoles, toevoeging van architraaf en vervanging van de dakkapel.

Nr. 25. Gevelrestauratie, cf. supra, waarvoor bouwaanvraag van 1926 : gebogen balkon – doorlopend in de puilijst – in de middentrav., naar het voorbeeld van nr. 49; natuurstenen dakkapel met voluten, oculus en gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden, geflankeerd door kleine afgewolfde dakkapellen, naar het voor-

beeld van nr. 41; ijzerwerk van keldermonden en borstweringen. Hernieuwde restauratie n.o.v. architect Ch. Malcause van 1969. Inwendige verbouwing en uitbreiding in 1889 en 1940 (architecten R. Puttemans en Ch. Malcause). Interieur : 1781 gedateerde trappaal.

Nr. 27. Gevelrestauratie, cf. supra, n.o.v. architect A. Huvenne van 1909 : lekdrempels en panelen met rozetten en drop op de borstwering van de eerste en de derde bouwl.; dakkapel met schouderstukken en gebogen fronton. Oudere gietijzeren vensterleuning en schijfvormige steigergatvullingen.

Nr. 29. Gevelrestauratie, cf. supra, n.o.v. architecten Alex. Dumont en M. Van Gootem van 1937, gepaard met uitbreiding : zelfde balkon, dakkapellen en ijzerwerk als nr. 25. Inwendige verbouwing en uitbreiding in 1894 en 1928 (architect C. Damman).

Nr. 31. Gevelrestauratie, cf. supra, n.o.v. architect L. Cardon van 1913 : zelfde lekdrempels, panelen en dakkapel als nr. 27. Toevoeging van twee afgewolfde dakkapellen en uitbouw van dakverd. n.o.v. architect R. Haesen van 1952. Heden beschilderde gevelafwerking. Aanpassing en uitbreiding in 1886 (architect J. Devos), 1922 (architect J. Hendrickx) en 1923 (architect E. Courtenay), (822).

S.A.B., O.W., 34039 (1926), 81761 (1969), 10307 (1889), 51507 (1940), 5584 (1909), 46626 (1937), 10308 (1894), 34842 (1928), 20850 (1913), 61640 (1952), 10309 (1886), 31011 (1922), 29647 (1923).

Nr. 33. Herenhuis in classicistische stijl uit XVIII d. Onderdeel van het bouwblok tussen de Zinnerstraat en de Wetstraat, waarvan de percelen in 1781 werden aangekocht door architect/meester-metselaar J. Massion. Herenhuis nochtans naar verlijdt gebouwd door de abdij van Dielegem; in 1789 verhuurd aan plateelfabrikant Ch. Kühne, in 1815-1816 en 1818-1824 z.g. «Hotel Wellington», later o.m. eigendom van de families de Liedekerke, de Ribaucourt, d'Ursel in XIX, Allard in XX (fig. 388).

Dubbelhuis met drie bouwl. en vijf trav. onder schilddak (zink). Ruimer middenpaviljoen in het bouwblok tussen de Zinner-

388. Hertogsstraat nr. 33, 35 tot 41 en 43.

straat en de Wetstraat. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie en geaccentueerde middenas met bekronende dakkapel, begrensd door geblokte hoekpilasters en belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden, de pui- en de gekorniste kroonlijst. Centrale rondboogpoort in breed gelede omlijsting, voorzien van een sluitsteen met stafwerk en guirlande; bewerkte houten vleugel-deur. Aansluitend balkon, doorlopend in de puilijst, met gegroefde consoles, (hardsteen), n.o.v. architect F. Pauwels van 1865 – vermoedelijk pas uitgevoerd in 1873 –, ter vervanging van een oorspronkelijk houten balkonplaat op kleinere consoles; gesmeed ijzeren borstwering met rozettenpatroon. Rechth. vensters, beluikt op de begane grond, in geriemde omlijsting. Steigeraten met schijfvormige vulling. Afgewolfd dakkapel met voluten, slingers en kroonlijst. Hardstenen sokkelbekleding uit 1922. Inwendige verbou-

wing en uitbreiding in 1865-1873 (architect F. Pauwels), 1910 (architect E. Closset en A. Delalieux), 1913 (architect E. Closset), 1949 (architect J. Vermeersch) en 1957 (architect P. Van de Berg).

Interieur : laat- of neoclassicistisch ensemble op de eerste, overgebrachte schouw van groene malachiet – geschenk van de Russische tsaar – op de tweede verd. (823).

S.A.B., O.W., 10310 (1865-1873, 1913), 27821 (1922), 4351 (1910), 58518 (1949), 66387 (1957).

Nr. 35, 37, 39, 41. Zelfde geheel van vier woningen als nr. 25 tot 31. Oorspronkelijk identieke opstand; huidig uitzicht tengevolge van zelfde of bescheidener gevelrestauraties, sloop en wederopbouw van nr. 37, in XX a en b (fig. 388).

Nr. 35. Gevelrestauratie n.o.v. architect F. Denayer van 1947 : simili-bekleding, hardstenen plint en ontleisterde deurom-

lijsting, ijzeren vleugel deur. Schijfvormige steigergatvullingen. Inwendige verbouwing en uitbreiding in 1933 (architecten R. & R. Théry) en 1976 (architect R. Maquestieau). Interieur : resten van de oorspronkelijke indeling op alle verd.

Nr. 37. Sloop en wederopbouw n.o.v. architect P. Picquet van 1908. Natuurstenen lijstgevel met hardstenen plint, met zelfde ordonnantie en volume als de gesloopte constructie, doch rijkere gevelbehandeling : vensteromlijstingen met bijkomend paneel met rozetten en drop, lekdrempels, puilijst en centraal balkon met consoles, hoofdstel met architraaf en consoles, dakkapel met schouderstukken, oculus en gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden; ijzeren deur en borstweringen.

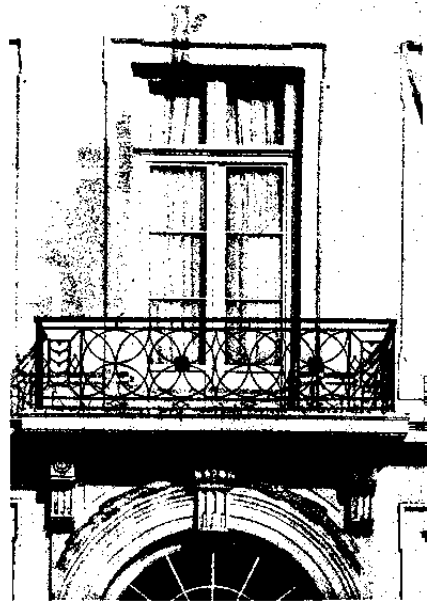
Nr. 39. Gevelrestauratie, cf. nr. 25 tot 31, waarvoor bouwaanvraag van 1924-1925 : zelfde puilijst, balkon en ijzerwerk als nr. 25, dakkappel naar het voorbeeld van nr. 37. Gelijktijdig uitbouw met nieuwe achtergevel en mansardedak.

Nr. 41. Gevelrestauratie n.o.v. architect P. Bonduelle van 1922-1923, gepaard met inwendige verbouwing en uitbreiding : simili-bekleding – heden beschilderd –, hardstenen plint en ontleisterde deuromlijsting, natuurstenen architraaf en kroonlijst, zelfde dakkapellen als nr. 25, ijzeren kelderhekken en vensterleuningen. Inwendige verbouwing in 1947 (architect F. Vervalcke). Bijgebouw met treillageversiering (824).

S.A.B., O.W., 57078 (1947), 41005 (1933), 85165 (1976), 4291 (1908), 31012 en 31155 (1924-1925), 31013 (1922-1923), 57552 (1947).

Nr. 43. Zelfde herenhuis als nr. 33. Vanouds eigendom van de familie de Lalaing, tot in XX (fig. 388).

Vrijwel identieke voorgevel, afgezien van eenvoudiger geprofileerde vensteromlijstingen met bijkomende oren en neuten. Balkon – oorspronkelijk eveneens van hout, zonder consoles aansluitend bij de zwikken en sluitsteen van poortomlijsting – vervangen door een niet geprofileerd betonnen exemplaar n.o.v. architect A. Delahieux van 1926, met behoud van de gesmeed ijzeren borstwering met rozetpa-

389. Hertoogsstraat nr. 43. Balkon.

troon; op last van de K.C.M.L. in 1929 vervangen door een zelfde natuurstenen exemplaar met consoles als in nr. 33 (fig. 389). Kroonlijst in 1891 vernieuwd. Uitbreiding in 1925 (architect A. Delahieux). Interieur : resten van de oorspronkelijke inrichting op alle verd.; goed bewaard dakgebint.

Stallingen aan O.-zijde van de binnenvlaats. Langgerekt gebouw, gedateerd 1900, met twee bouwv. en negen trav. onder zadeldak (kunstleien). Gecementeerde lijstgevel, gemarkeerd door het middenrisaliet van drie trav. en het centrale laadvenster met schouderstukken en driehoekig fronton. Alternerend vensters en deuren, en r. poorten; getoogde bovenvensters. L. haaks aansluitend muurtje met ingewerkte hardstenen wapenschilden.

S.A.B., O.W., 34462 (1926, 1929), 10315 (1891, 1900), 31014 (1925).

390. Hertogsstraat nr. 45 tot 51.

Nr. 45, 47, 49, 51. Zelfde geheel van vier woningen als nr. 25 tot 31. Oorspronkelijk identieke opstand; huidig uitzicht tengevolge van eerder bescheidener gevelrestauraties, sloop en wederopbouw van nr. 47, in XX a en b (fig. 390).

Nr. 45. Gevelrestauratie n.o.v. architect W. Pletinckx van 1946 : simili-bekleding, hardstenen plint en ontleisterde deuromlijsting, lekdrempels. Inwendige verbouwing en uitbouw met nieuwe achtergevel n.o.v. architect R. Franquinet van 1955. Aanpassing in 1925, 1929 (architect G. de Kuiper) en 1953 (architecten M. Viehoff en J. Servais). Interieur : goed bewaarde oorspronkelijke inrichting – lambrizeringen, deuren, marmeren schouwen, stuc – op alle verd. en eiken trap.

Nr. 47. Sloop en wederopbouw n.o.v. architect F. De Pauw van 1922. Natuurstenen (Euville) lijstgevel met hardstenen plint, met zelfde ordonnantie, volume en gevelbehandeling als de gesloopte con-

structie : enkel toegevoegde lekdrempels. Interieur : hergebruikte trap.

Nr. 49. Gevelrestauratie n.o.v. architect F. De Pauw van 1922, gepaard met wederopbouw van interieur en achtergevel : simili-bekleding, hardstenen plint en ontleisterde deuromlijsting, zelfde puilijst en balkon als nr. 25 – mogelijk reeds eerder aangebracht –, lekdrempels.

Nr. 51. Gedurende enkele dagen verblijfplaats van de dichter Lord Byron in 1816, cf. gedenkplaat aangebracht in 1907. Gevelrestauratie waarvoor bouwaanvraag van 1926, gepaard met uitbreiding : simili-bekleding, hardstenen plint en ontleisterde deuromlijsting, lekdrempels.

S.A.B., O.W., 56641 (1946), 63988 (1955), 31019 (1925), 34771 (1929), 69851 (1953), 39099 en 32392 (1922), 10316, 31015 (1922), 396 (1907), 32393 (1926), 10317.

Nr. 63. Poortgebouw in neoclassicistische stijl, oorspronkelijk twee bouwl. en drie

trav., waarvoor bouwaanvraag van 1858-1860. Opgetrokken ter plaatse van een gedeelte van de tuinmuur – twee vakken binnengeblokte pilasters met vaas – toegeschreven aan architect B. Guimard, cf. straatinleiding, waarvan wellicht elementen werden hergebruikt. Derde bouwl. n.o.v. architect J. Vermeersch van 1938; halve l. trav. mogelijk van bij oorsprong of later, en eertijds blind.

Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, geled door het middenrisaliet met schijnvoegen en geblokte hoekpilasters, de sokkel en entablementen. Centrale rondboog met diamantkopsleutel en uitstraling, waarbinnen een rechth. poort, een paneel met neuten en een segmentboog bovenlicht. Verkleinende rechth. vensters, getralied op de begane grond. Toegevoegde verd. in kopiërende stijl. Achtergevel met zelfde indeling.

Ten O. van het binnenplein : gebouw met vier bouwl., vier trav. en mansardedak. Kern gevormd door een dubbelhuis van drie en een halve bouwl. uit begin XIX, wellicht opklimmend tot XVIII d, met een achterbouw van twee bouwl. uit midden XIX. Tot het huidige volume verbouwd n.o.v. J. Vermeersch van 1932 (825).

S.A.B., O.W., 1045 (1858-1860), 49746 (1938), 41371 (1932).

Nr. 65. *Kanselarij van de ambassade van Frankrijk*. Gebouw in Art Nouveau, n.o.v. architect G. Chedanne (Parijs), waarvoor bouwaanvraag van 1910, opgetrokken door aannemer Perret Frères (Parijs), voltooid in 1911.

Omvat twee bouwl. onder plat dak; vermoedelijk structuur van gewapend beton. Voornamelijk lijstgevel met parenton van natuursteen (Savonnière, Comblanchien, Béthisy St.-Pierre). Symmetrische dubbelhuisopstand met drie trav. gemarkeerd door vlakke lisenen. Verdiepte korbboogpoort en -vensters met kwarthol beloop op de begane grond; rijk bewerkte gesmeed ijzeren vleugeldeur en vensterhekken met florale motieven en initialen R F (République Française), (fig. 391). Getoogde drielichten met kwarthol, rondboogig beloop, met zelfde initialen te midden van

391. Hertogsstraat nr. 65. Kanselarij van de ambassade van Frankrijk (1910-1911). Inkom.

rankwerk, op de bovenverd. Gebeeldhouwde consoles met allegorische voorstelling van het Franse devies «LIBERTE/EGALITE/FRATERNITE», doorlopend in een rankwerkfries, onder de uitgebogen lekrimpels. Bewerkte kroonlijst met tandlijst en rankwerkfries. Blinde attiek met postamenten. Begroende natuurstenen tuingevel met eenvoudige opstand van vijf trav. geritmeerd door korbbooglisenen, met dito en getoogde openingen. Sober interieur : hal en trappenhuis, gelambrizeerde vertrekken.

Tuinaanleg n.o.v. tuinarchitect R. Pechère van 1961 voor de residentie van de ambassadeur (zie Regentlaan nr. 41), (826).

S.A.B., O.W., 5310 (1910-1911).

Tekhné, 1911, p. 165.

Nr. 73-79. Geheel van vier gekoppelde woningen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architecten C. Bosmans en H. Van-

develd van 1885; drie en vier bouwl., l. pand met twee, overige met drie trav., onder zadeldak (pannen). Bepaalde en beschilderde lijstgevel opgevat als symmetrisch gevelscherm met doorlopende kroonlijst. Vier middentrav. van drie bouwl., met rechth. lisenen en verdiepte borstweringen met rankwerkartouche; doorlopend balkon met zware consoles en vernieuwd hek op de bel-etage; architraaf, panelen met rankwerk in de fries en consoles onder de kroonlijst. Drie l. en vier r. trav. van vier bouwl., met kolossale pilasters, borstweringen met paneel en omlijste steigergaten. Rechth. deuren en vensters met lekdrempel. Begane grond oorspronkelijk met winkelpui in l. pand, enkelhuisopstand met schijnvoegen in drie overige panden; winkelpui in r. pand van 1909 (827).

S.A.B., O.W., 10326 (1885), 4361 (1909).

★ Nr. 81. Inrijpoort van het gesloopte «*Hotel Pycke de Peteghem*» (Regentlaan nr. 45), n.o.v. architect F. Pauwels van 1862. Bepaalde en beschilderde, geblokte portiek, bekroond door een opengewerkte balustrade van entrelacs, met postamenten. Rondboogpoort met sokkel, imposten, geprofileerde archivolt en voluut-sleutel. IJzeren hek en waaijer (828).

S.A.B., O.W., 19954 (1862).

★ Nr. 83. Stallingen van het gesloopte «*Hotel d'Ansembourg*» (Regentlaan nr. 46), n.o.v. architect C. Goevaert van 1858. Gebouw in neoclassicistische stijl, op U-vormige plattegrond; twee bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (n//straat, leien). Bepaalde en beschilderde lijstgevel, geleed door het middenrisaliet, de hardstenen plint en puilijst en het klassieke hoofdgestel; schijnvoegen op de begane grond en in het risaliet. Oorspronkelijk hoge centrale rondboogpoort met arduinen pilasters en uitstraling; bovendeel verbouwd tot venster, gelijktijdig met het verlagen van de benedenvensters, het toevoegen van drie afgewolfd dakkapellen, de vernieuwing van het houtwerk en de aanpassing van het interieur, n.o.v. architect V. Grey van 1946. Rechth. vensters. Gelijkaardige achtergevel met uitspringende

hoektrav., de begane grond geritmeerd door steekbogen met imposten en diamantkopsleutel.

Op de voorgevel na gesloopt en met behoud van de dakhelling geïntegreerd in een nieuwbouwcomplex in 1988-1989 (828).

S.A.B., O.W., 19952 (1858), 57694 (1946).

Heuvelstraat (6 E)

Van Grasmarkt naar Grote Markt.

Aloude straat, reeds vermeld in XIII. Eertijds – tot XV – ter hoogte van de Grasmarkt ingenomen door het «Maximilienssteen». Een brand in 1567 verwoestte een groot aantal huizen, wat de Magistraat er onmiddellijk toe aanzette een ordonnantie uit te vaardigen met het verbod op houtbouw, toen nog de gebruikelijke constructiewijze voor het gewone stadhuis. Na het bombardement van 1695, straat verbreed en rooilijn aangepast.

Ter plaatse van nr. 18-20 bevond zich voorheen het gekende «estaminet/café-concert» z.g. «Coffy»: van nr. 22 gescheiden door de vroegere gelijknamige gang (cf. Spoomakersstraat), later omgevormd tot bioscoopzaal, sinds 1963-1965 verbouwd en samen met nr. 22 opgenomen in de «Agoragalerij» (zie nr. 14-20). Straat sinds 1960 deel uitmakend van het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» (cf. Beenhouwersstraat).

Oude pandenindeling gr.m. tot op heden behouden. Gevelwand aan W.-zijde getypeerd door aaneenschakeling van XVII-XVIII-topgevels (fig. 392), aan O.-zijde met heterogener uitzicht en verbroken rooilijn ter hoogte van nr. 10, 12. Voor nr. 1-3 zie Grasmarkt nr. 83.

Nr. 2. Diephuis van drie bouwl. + insteekverd. en twee trav. onder zadeldak (mechanische pannen). Bepaalde en beschilderde voorgevel met barokke in- en uitgezwenkte top, uit eind XVII-begin XVIII met latere aanpassingen. Rechth. vensters in geriemde omlijsting (XIX): gegroefde pancelversiering en druiplijst op de insteekverd.; uitgewerkte sluitsteen

392. Heuvelstraat. W.-zijde.

en festoen en panelen onder de lekrimpels resp. op de twee volgende bouwl. Geveltop met centraal rondboogvenster in bandomlijsting, met sleutel en imposten, tussen oculi; kleiner oculus in top. Verbouwde begane grond (829).

Nr. 4. Diephuis van vier bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen). Voorheen XIX-lijstgevel, in 1984 verbouwd tot bepleisterde klokgevel met natuurstenen platte banddecoratie (829).

Nr. 5. Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak; vlg. ordonnantie en verankering vermoedelijk gelijktijdig met nr. 7 opgetrokken in XVII en oorspronkelijk met getrapte geveltop, wellicht eind XVII aangepast met een halsvormige bekroning onder gebogen fronton. Heden bepleisterd met rechth. vensters. Rondboogvenster in top, met sleutel en imposten, onder omlopende druiplijst. Verbouwde begane grond (830).

Nr. 6. Diephuis met verankerde, heden bepleisterde trapgevel (4 tr. + topstuk) van drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Aangepaste rechth. vensters op lekdrempels. Centraal rondboogvenster met sleutel en imposten in geveltop. Verbouwde begane grond (831).

Nr. 7. Z.g. «O.L.V. inden Roosencrans». Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Verankerde, heden bepleisterde manke trapgevel (4 tr. + topstuk + 5 tr.) uit XVII. Rechth. vensters met zelfde dorpelhoogte als nr. 5 (cf. aldaar). Rondboogvenster met sleutel en imposten in top. Deur in beschilderde Lodewijk XV-schouderboogomlijsting uit XVIII B (fig. 393) : kwarthol beloop op neuten, fraaie rocaillesleutel en uitgewerkte tussendorpel. Aangepast uitstralraam onder accoladeboogvormige druiplijst (832).

Nr. 8. Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder afgewolfd zadeldak (pannen)

393. Heuvelstraat nr. 7. Pui.

met dakkapel. Vermoedelijk oudere – mogelijk XVII (?) – kern, in XIX A aangepast met bepleisterde doorsnee-lijstgevel met rechth. vensters op beschilderde lekdrempels. Steigergangen met diamantkoppen onder de gelede kroonlijst op tandlijst. Verbouwde begane grond (831).

Nr. 9-11. Z.g. «den Vijghenboom», gebouwd in 1701 o.l.v. architect C. van Nerven. Gecementeerde gevel met dubbele verhoogde halsvormige bekroning, drie bouwl. + insteekverd. en totaal vier trav.; heden als scherm vóór nieuwe bouw onder pseudo-mansardedak. Rechth. vensters, in over de borstweringen doorgetrokken platte bandomlijsting op de bovenste twee bouwl. Horizontaal markerende waterlijsten. Bedekte steigergangen. Tweeledige geveltoppen met geprofileerde driuiplijsten: centrale rondboogvensters, met sleutel en imposten, tussen oculi in eerste geleding; oculi, heden gedicht, in tweede geleding. Topafwerking met voluten en booglijst met gestrekte uitcinden. Verbouwde begane grond (833).

Nr. 10. Breedhuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak met dakkapel, achteruit t.o.v. de oude rooilijn. Bepleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, waarvoor ontwerp van 1874 van architect A. Mennessier, i.pl.v. vroegere, soberder uitgewerkte lijstgevel. Rechth. vensters met omlopende geprofileerde waterlijsten en kordonvormende lekdrempels, op tweede bouwl. tussen geboste penanten en onder paneel met cartoucheslingers als consoles; bewerkte sluitstenen, op derde bouwl. met festoen, op bovenste bouwl. als consoles voor de kroon- met tandlijst. Verbouwde begane grond (831).

S.A.B., O.W., 640 (1874).

Nr. 12. Breedhuis met lijstgevel van vier bouwl. en drie trav. – i.pl.v. voorheen drie bouwl. en vier trav. – onder zadeldak, waarvoor ontwerp met eenvoudiger geveldecor door architect L. Hoebeke van 1941. Natuurstenen lijstgevel in kopiërende classicerende barokstijl, gemarkeerd door hoofdgestellen, Ionische pilasters over twee midden-

verd., balusterleuningen en cartouche, aflijnende geajoueerde attiek onderbroken voor uitgewerkt dakvenster met pilasters, fronton en voluten (834).

S.A.B., O.W., 56954 (1941).

Nr. 13. Z.g. «den Witte Hoedt». Diephuis met drie bouwl. en dito trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde klokgevel in classicerende barokstijl, uit eind XVII-begin XVIII. Markerende kolossale pilasters met basementen en lijstkapitelen, doorgetrokken in de geveltop. Rechth. vensters; casementversiering op de borstweringen van tweede bouwl. Geveltop met centraal korfboogvenster onder blind ovaalvormig oculi, tussen ronde oculi; bekronend driehoekig fronton. Begane grond in 1972 aangepast met natuurstenen geblokte pilasters op hardstenen sokkels (835).

S.A.B., O.W., 82915 (1972).

Nr. 14-20. Voorheen met lijstgevel van drie bouwl. + insteekverd. en vier trav. In 1920-1922 geïncorporeerd in de bouw van een grootse en uiterst luxueuze bioscoop «Agora Palace», n.o.v. architect P. Hamesse, in het bouwblok tussen Heuvelstraat (nr. 14-22), Spooormakersstraat (nr. 7-11, 21, 25-27) en Grasmarkt (nr. 105), met – vlg. de richtlijnen van de Stedelijke Archiefdienst en het «Comité du Vieux-Bruxelles» – behoud van de straatgevels. Bioscoop ca. 1949 verbouwd door architect Alex. Dumont, in 1959 afgebrand. Vervangende «Agoragalerij» n.o.v. architect J. Van de Putte van 1963, met 102 gelijkvloerse winkelpanden, kantoorlokalen over vier verd. en ondergrondse parking. Huidige neotraditionele trapgevel (1963-1965) samen met nr. 22 (cf. ook Spooormakersstraat nr. 7-11, 21, 25-27) fungerend als «scherm» vóór de galerij (836).

S.A.B., O.W., 41668 (1920-1922), 73653 en 82066 (1963).

BRAEKEN J., *Paleizen voor de hoofdstad* (M & L, 1988, 7/5, p. 51, 62).

Nr. 15. Z.g. «de Wyndruyve». Diephuis met drie bouwl. en dito trav. onder zadeldak

dak (mechanische pannen). Heden bepleisterde halsgevel met driehoekige frontonbekroning, uit eind XVII-begin XVIII. Rechth. vensters in platte bandomlijsting, verticaal doorgetrokken over de borstweringen. Druiplijsten en XIX-lekdrempels op de tweede bouwl. Top eveneens getypeerd door bandversiering; centraal getoogd venster tussen oculi onder booglijst met sleutel. Verbouwde begane grond (837).

Nr. 17. Z.g. «*de Gulden Borse*». Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Halsgevel, thans gecementeerd, met classicerende barokordonnantie, uit eind XVII-begin XVIII. Gevel op de bovenverd. gemarkeerd door centraal risaliet en geleed door kordons en kolossale pilasters met lijstkapitelen, doorlopend in de top. Getoogde vensters; verdiepte borstweringen met casementen op tweede bouwl. Geveltop met centraal rondboogvenster met imposten, onder oculus, tussen getoogde zijvensters; bekronend driehoekig fronton met gestrekte uiteinden. Huidige pui met pseudo-barokke schouderboogdeur n.o.v. architecten Ph. Dumont en J.A. Baltus, waarvoor bouwaanvraag van 1945 (838).

S.A.B., O.W., 55987 (1945).

Nr. 22. Z.g. «*de Halff Maene*», voormalig gildhuis van de gordelmakers, wederopgebouwd in 1697 (fig. 394). Zandstenen halsgevel in laat-barokstijl, gerestaureerd met andere natuursteen. Voorheen drie bouwl. met enkelhuisopstand: sinds incorporatie in bouw van de bioscoop «Agora Palace» in 1920-1922 n.o.v. architect P. Hamesse, met bijkomende insteekverd., en sinds bouw van de «Agoragalerij» n.o.v. architect J. Van de Putte van 1963, fungerend als schermgevel (cf. nr. 14-20). Ordonnerende pilasters, deels geblokt op de thans opengewerkte begane grond, bepleisterd en ontdaan van oorspronkelijke kapitelen op de bovenverd. (cf. ook oude zichten). Benadrukte hoofdverd. met hardstenen balustrade en rijk geornamenteerd fries met bladmotieven en centraal reliëf met medaillon en putti. Geveltop gemar-

394. Heuvelstraat nr. 24. Z.g. «*De Wage*» (1704). Opname door E. Fierlants ca. 1862. (S.A.B., I.F., F 1344).

keerd door geprofileerde druiplijst, omgebogen boven het centrale rondboogvenster in bandomlijsting; dito kleine zijvensters en aflijning d.m.v. pilasters met toegevoegd bolornament en driehoekig fronton met siervaas; voorheen met rechth. topvenster, heden gesupprimeerd (839).

S.A.B., O.W., 41668 (1920-1922), 73653 en 82066 (1963).

Nr. 24. Z.g. «*de Wage*» of «*de Balance*» (fig. 394). Opgetrokken in 1704 en winnaar van de wedstrijd voor de wederopbouw van de huizen van de Grote Markt, na het bombardement van 1695. Gerestaureerd in 1890 met Euville- en Gobertangesteent cf. geveltopontwerp van architect P.V. Jamaer. Recente (1986) gevelreïnging, verstevigingswerken, sporadische steenvervanging en vernieuwing van twee kariatiden en balkon, i.o.v. de Stad Brussel.

395. Heuvelstraat nr. 24. Z.g. «De Wage» (1704). Balkonconsole.

Diepluis van drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Verhoogde halsgevel in laat-barokstijl: evenwichtige opbouw en rijke geveluitwerking, aansluitend bij het architecturale ensemble van de Grote Markt. Bouwl. geordonneerd door superpositie van Dorische pilasters (begane grond) en composiete zuilen (beide bovenverd.), uitlopend en opgenomen in de gekorniste entablementen met sterk geprofileerde kroonlijsten op tandlijst. Begane grond: pilasters deels geblokt, deels met verdiepte schachten, in de centrale trav. bovenaan eindigend op beeldhouwde negerfiguren die tevens de balkonplaat van de bel-etage ondersteunen (fig. 395). Voorts hoge sokkel met houten kelderluiken en rechth. vensters onder ronde bovenlichten. Middentrav. op bovenverd. geaccentueerd d.m.v. risaliet: rondboogvenster op de tweede bouwl. geflankeerd door kariatiden ter schraging van de booglijst met putti en weegschaal als uitbel-

ding van huisnaam; halsvormige bekroning met gebogen driuiplijst. Balkon met balustrade en bolomamenten; verdiepte borstweringen met casementen in de zijtrav. Zuilen op de bovenste verd. deels gecanneleerd; centraal getoogd casement in het hoofdgestel verrijkt met baroccartouche waarop jaartal MDCCIV (1704); gebogen driuiplijst, opgenomen in het kordon. Sierlijke afwerking van de tweeledige geveltop: centraal rondboogvenster tussen geknikte boogvensters; markerende geprofileerde driuiplijst en balustrade onderbroken voor topvenster. Beëindiging met gebogen driuiplijst, bolomamenten en obelisk. Kelderoverkluizing d.m.v. bakstenen kruisgewelven, gescheiden door zandstenen gordelbogen.

S.A.B., O.W., 8616 (1890); N.P.P., B 27.
Straten en Stenen, Brussel, 1982, p. 207, 213.

Hoedenmakersstraat (6 F)

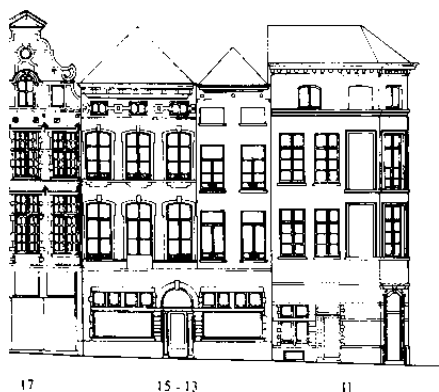
Van Grote Markt naar Lombardstraat.

Opgenomen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving», van 1960 (cf. Beenhouwersstraat).

Aloude verbindingsstraat, vermeld in XV, aanvankelijk eindigend aan de Violetstraat. Gedeelte aan Marktzijde in 1695 verbreed en rechtgetrokken. Rooilijn ter hoogte van nr. 5-7 verlegd n.a.v. de verbreding van de Brouwersstraat (ca. 1850/1860). Met de aanleg van de Lombardstraat ca. 1908, straat Z.-waarts doorgetrokken ter plaatse van de vroegere «impasse de l'Hôtel de la Paix» – later Violetgang –, bebouwd met XVII-XVIII-herenwoningen.

Grotendeels behouden pandenindeling nl. diephuizen met topgevels uit XVII-XVIII

– w.o. een aantal gerestaureerd in XX –, naast nieuwe topgevelconstructies cf. o.m. nr. 25 (1954, architect L. Meurice); oudere kernen in XIX aangepast met lijstgevel cf. o.m. nr. 32 (Fig. XI). Verder doorsnee-lijstgevels met neoclassicistisch uitzicht uit XIX, w.o. enkele met nog bewaarde houten winkelpuicn uit XIX B-XX A cf. o.m. in nr. 34 (1938, architect A. Seneca), nr. 36 (XX a), en nr. 38 (met dakverd. van 1907 en simili-parement cf. nr. 40). De gevel nr. 2-4 sluit door zijn rijkere uitwerking aan bij het fraaie architecturale ensemble van de Grote Markt. Gr.m. symmetrische hoeksluiting met de Brouwersstraat door de neoclassicistische gevels nr. 9, 11 met afgesnuite hoektrav. Verderop, het imposante hoekhuis met de Violetstraat, nr. 40 met Art Deco-gevel. Nr. 29, 31 werden samen met de huizen

XI. Hoedenmakersstraat nr. 1 tot 27. Geactualiseerde gevelopstanden naar architect F. Malfait (Archief K.C.M.L., plannen Brussel, 16).

396. Hoedenmakersstraat nr. 1-3. Deuromlijsting.

Violetstraat nr. 21-25 in de jaren '70 afgebroken en resp. vervangen door reconstructie en nieuwe bouw. De verwaarloosde panden nr. 42-48 werden recent gesloopt (840).

S.A.B., O.W., 62590 (1954), 49053 (1938), 20323 (1907).

Archief K.C.M.L., plannen Brussel : gevelopstanden architect F. Malfait, 15 en 16, Hoedenmakersstraat.

Nr. 1-3. Diephuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Verankerde trapgevel (10 tr. + topstuk) in traditionele stijl, gerestaureerd i.o.v. de Stad, waarvoor ontwerp van 1965 door de Dienst Bouwkunst, gesignd architecten J. Rombaux en P. Lessinne. Baksteen met verwerking van zand-, natuursteen en blauwe hardsteen. Door druiplijsten gelede bovenverd. met kruisvensters. Geveltop met gekoppelde rondboogvensters in omlijsting met sleutel en imposten; rechth.

vensters aan weerszij en erboven. Aangepaste begane grond op zandstenen sokkel : hardstenen Lodewijk XV-deuromlijsting (XVIII b-c) met acanthusbladsluitsteen onder gebogen druiplijst met horizontale aanzetten en met steenhouwersmerk p. 1, nr. 16 (fig. 396), (841).

S.A.B., O.W., 75180 (1965).

Nr. 2-4. Z.g. «*Alseberg*» modo «*de Koning van Beieren*» (Grote Markt nr. 12A), (fig. 397). Diephuis met verhoogde halsgevel, twee bouwl. + insteekverd. en vier trav. onder geknikt zadeldak (Vlaamse pannen). Mooie laat-barokke voorgevel van zandsteen, gedateerd 1699. Restauratie in 1906-1907 o.l.v. architect J. Segers, met verwerking van Gobertange-, Euvillesteen en blauwe hardsteen en vernieuwing van het raamwerk; in 1987 reinigings- en instandhoudingswerken door de Stad Brussel.

397. Hoedenmakersstraat nr. 2-4. Z.g. «*De Koning van Beieren*» (1699).

Gevel getypeerd door platte banddecoratie, met horizontale geleding d.m.v. druiplijsten en kordons. Borstweringen van in-steekverd. in uiterste trav. verlevendigd met cartouches, uitgevoerd door F. Coosemans (1907). Voluutconsoles opgenomen in het geprofileerde kordon en bekroond met borstbeelden, uitgevoerd door A. Gillis in 1896-1899, hersteld door G. Vanden Berg in 1907, recent opnieuw hersteld (1987) : v.l.n.r. het Vuur, de Hop, Gambrinus Koning van Beieren, het Koren en het Water. Door druiplijsten en platte banden gelede geveltop : spiegelboogvormige middenvensters tussen ovale oculi onder gebogen waterlijst in eerste geleding; borstweringen met cartouches waarop jaartal 1699 onderbroken voor de balustrades; rond oculus in tweede geleding. Afwerking met voluten, bolornamenten en bekronend boogfronton. Afgeschuinde sokkel op begane grond. Barokke rondboogdeur met steenhoudersmerk p. 1, nr. 17, te identificeren met P. Wincqz (1635-1728; Feluy) : geringde omlijsting met voluutsluitsteen, booglijst en gestrekte druiplijst; getoogd bovenlicht tussen can-tonnerende voluten, onder gebogen waterlijst met rechte aanzetten.

S.A.B., O.W., 57615 (1906-1907); A.A., 1906, rep. 6320; N.P.P., B 10.

Nr. 5-7. Diephuis van drie bouwl. en drie trav. onder schilddak. Bepaalde en beschilderde lijstgevel in neoclassicistische stijl, vlg. archiefstukken van 1862 ter vervanging van een verhoogde halsgevel. Rechth. vensters in geriemde omlijsting; gegroefde consoles en versierde panelen onder de lekdrempels. Gietijzeren vensterleuning en centraal bel-etagebalkon op voluutconsoles. Geleed kordon en fries met casementen onder kroon- en tandlijst. Rechth. dakkapellen onder driehoekig fronton. Verbouwde begane grond (842).

S.A.B., O.W., 20287 (1862).

Nr. 6. Z.g. «de Gulden Cop», gildehuis van de messenmakers. Diephuis van twee bouwl. + entresol en vier trav. onder zadeldak. Bepaalde voorgevel in klassiciserende barokstijl, uit eind XVII-begin

XVIII. Restauratie met natuursteen en blauwe hardsteen, waarvoor ontwerp vermoedelijk van 1954, gesigneerd architect J. Rombaux. Bovenverd. geritmeerd door kolossale Dorische pilasters onder breed gekornist hoofdstel. Borstweringen op tweede bouwl. opgevat als balustrades. Halsvormige gevelaflijning onder driehoekige frontonbekroning; platte bandversiering en kruisvensters in risaliet. Natuurstenen geblokte begane grond op hardstenen plint; deur in kopiërende Lodewijk XV-schouderboogomlijsting (843).

S.A.B., N.P.P., B 11.

Nr. 8-10. Z.g. «de Gulden Creft». Diephuis met drie bouwl. en dito trav. onder zadeldak. In zijn huidige vorm verhoogde bak- en natuurstenen halsgevel in kopiërende barokstijl met platte bandversiering (fig. 398); ter vervanging van een vroegere gevel met sobere in- en uitgezwakte top, met resp. rechth. en getoogde vensters op tweede en derde bouwl.

Archief K.C.M.L., plannen Brussel : developpementen architect F. Malfait, 15, Hoedenmakersstraat. K.I.K., 68492 A.

Nr. 9. Afgesnuit hoekhuis (Brouwersstraat nr. 14) met drie bouwl., entresol en mezzanino; resp. één + één + vier trav. onder afgewolfd zadeldak (Vlaamse pannen). Bepaalde lijstgevel met jaartallen 1696 en 1862 in hoektrav. Rechth. vensters in geriemde omlijsting; gietijzeren leuning; panelen tussen gegroefde consoles onder de lekdrempels op tweede en derde bouwl. Hoekbalkon, met ijzeren leuning en gegroefde voluutconsoles met drop op de bel-etage. Steigergaten met leeuwepopvulling en omlopende tandlijst onder kroonlijst met casementen op modillons met drup. Aangepaste begane grond (844).

Nr. 11. Afgeschuind hoekhuis (Brouwersstraat nr. 19) met bepaalde en beschilderde neoclassicistische lijstgevel, waarvoor bouwaanvraag van 1861. Drie bouwl. + mezzanino en resp. drie + één + vier trav. onder dubbele afgewolfd zadeldaken (n.l. straat, Vlaamse pannen). Rechth. vensters : kleiner in de eerste

twee trav., in geriemde omlijsting en op doorgetrokken lekdrempels in de overige trav.; blinde derde trav. Klassieke gevelbeëindiging. Verbouwde begane grond in imitatieve traditionele stijl; hergebruikte (?) hardstenen deuromlijsting in Lodewijk XV-stijl, met kwarthol geprofileerd beloop en rocaillemotieven (845).

S.A.B., O.W., 20276 (1861).

Nr. 12. Z.g. «*het Faillien Hooft*». Hockhuis (Kaasmarkt) met drie bouwl. onder zadeldak (n.l. straat, mechanische pannen), uit XVII (fig. 398). Verankerde, heden gecementeerde trapgevel (8 tr. + topstuk) van drie trav., met aangepaste vensters voorzien van lekdrempels en ijzeren leuning (XIX). Centraal rondboogvenster met sleutel en imposten in geveltop; rechth. vensters aan weerszij en erboven; balkgat. Beschilderde en belijnde begane grond in Lodewijk XVI-stijl, uit XVIII d, met steenhouwersmerk p. 1, nr. 18 : vensters en deur in geriemde omlijsting, met festoensleutel; lamberskijven en centraal paneel met drop onder de kroonlijst met tandlijst. Voorts hardstenen plint met keldergaten.

Zijgevel van drie trav. met gelijkaardig uitzicht op bovenverd. als voorgevel. Begane grond met behouden kroon- en tandlijst in eerste trav., voorts aangepast.

Nr. 13-15. Twee diephuizen met bepleisterde lijstgevels met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + mezzanino en resp. twee en drie trav. onder afgewolfde zadeldaken, heden met verbouwde doorlopende begane grond in neotraditionele stijl.

Nr. 13. Doorsnee-gevel uit XIX c, met rechth. vensters met ijzeren leuning en blind mezzanino.

Nr. 15. Lijstgevel, waarvoor vermoedelijke bouwaanvraag van 1870 ter vervanging van klokgevel. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting, met oren en sluitsteen met ramskop; ijzeren leuning en doorgetrokken lekdrempels. Beëindiging met kroon- en tandlijst op klossen (846).

S.A.B., O.W., 20292 (1870).

Nr. 14. Breedhuis van vier bouwl. en drie trav. onder mansardedak. Gecementeerde lijstgevel met XVIII d-uitzicht en mogelijk oudere kern cf. muurankers, deels met krul. Rechth. vensters in vlakke omlijsting. Steigergaten, vernieuwde kroonlijst en centrale dakkapel onder zadeldak. Aangepaste begane grond (847).

Nr. 16. Z.g. «*den Herder*». Diephuis onder geknikt zadeldak (leien). Verankerde trapgevel (8 tr. + topstuk) in traditionele stijl, grondig gerestaureerd in 1972-1974 n.o.v. architect J. Rombaux. Voorheen bepleisterd, met drie bouwl.; heden drie bouwl. + insteekverd. Zandstenen negblokken met kwarthol profiel aan de dagkanten; verwerking van andere natuursteen voor dorpels, kmisen en speklagen. Geveltop met centraal korfbogvenster met sleutel en imposten onder driuplijst; rechth. vensters aan weerszij en erboven (847).

S.A.B., O.W., 86053 (1972-1974).

Archief K.C.M.L., plannen Brussel : gevelopstanden architect F. Malfait, 15, Hoedenmakersstraat. K.I.K., 68498 A.

Nr. 17. Z.g. «*den Vos*». Diephuis met drie bouwl. en dito trav. onder zadeldak (kunstleien). Bak- en zandstenen voorgevel met in- en uitgezwenkte top; jaarstenen 1697, gerestaureerd in 1970-1972 o.l.v. architect Ph.C. Willeaume en J. Rombaux (?). Behouden zandsteenelementen : lateien, negblokken met kwarthol profiel aan de dagkanten en deels de speklagen; voorts verwerking van natuursteen. Markerende driuplijsten en lელი-ankers. Tweeledige top met platte bandversiering : rondboogvenster onder geprofileerde booglijst, opgenomen in het kordon; rechth. zijvensters en oculus in top. Aflijning met voluten en driehoekig fronton. Verbouwde begane grond. Gecementeerde achterpuntgevel met rechte muurankers; drielicht in geveltop met groter en lager geplaatst middenluik (848).

S.A.B., O.W., 81621 (1970-1972).

1

35

GRANDE
MARQUETE
DE SALADES

GRANDE

Grande

Grande

Grande

15

Nr. 18-20. Z.g. «den Roode Hondt». Diephuis van twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleurde trapgevel (9 tr. + topstuk), daterend uit XVII. Aangepaste rechth. vensters (XIX). Centraal rondboogvenster met sluitsteen en imposten onder booglijst in top; rechth. vensters aan weerszij en erboven. Rechte en lillie-ankers met kram en krul. Aangepaste begane grond met natuurstenen plint. Deur in Lodewijk XV-schouderboogomlijsting van hardsteen, uit XVIII b-c : kwarthof beloop op hoge neuten, rocaillesleutel en geprofileerde gebogen druiplijst met rechte aanzetten. Achtertuitgevel (849).

Nr. 19, 21. Z.g. «den Oliphant». Twee gecementeerde halsgevels, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (n.l. straat; nr. 19 kunstleien, nr. 21 pannen); jaarstenen 96 (1696). Vlg. bouwaanvraag van 1885 in oorspronkelijke staat gereconstrueerd; nr. 19 gerestaureerd in 1970-1972 o.l.v. architecten J. Rombaux en Ph.C. Willeaume (?). Classicerende barokordonnantie : verticaal ritmerende kolossale Ionische pilasters op de bovenverd., a.h.w. centraal uitlopend in de geveltop. Verdiepte rechth. vensters. Zandstenen parement gedeeltelijk zichtbaar bij nr. 19. Hoofdgestel met gelede architraaf en kroonlijst. Rechth. middenvenster en oculus onder booglijst en balkgat in top; flankerende dito oculi en bekronend driehoekig fronton. Begane grond met pilasterindeling, geblokt in nr. 19, bepleisterd in nr. 21. Gecementeerde achtergevels : resp. puntgevel met lillie-ankers en tuitgevel met rechte muurankers (848).

S.A.B., O.W., 20297 (1885), 81621 (1970-1972).

Nr. 22-24. Z.g. «de Blauwe Gans». Diephuis met drie bouwl. en dito trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit eind XVII-begin XVIII. Voorgevel bepleisterd en voorzien van lillie-ankers. Aangepaste rechth. vensters (XIX) en markerende geprofileerde druiplijsten. Geveltop thans herleid tot puntaflijning op voluten van zandsteen en schouderstukken, i.pl.v. voorheen met in- en uitgezwente top ge-

likaardig aan achtergevel. Centraal rondboogvenster in zandstenen omlijsting onder dito booglijst; rechth. vensters aan weerszij en erboven. Aan borstwering tweede bouwl. ijzeren arm van lantaarn of uithangbord. Verbouwde begane grond (850).

Archief K.C.M.L., plannen Brussel : gevelopstand-architect F. Malfait, 15, Hoedenmakersstraat. K.I.K., 68499 A.

Nr. 23. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder afgewolfd zadeldak. Aangepaste, gecementeerde lijstgevel met oudere, mogelijk eind XVII-begin XVIII-kern cf. muurankers, gevelordonnantie, gedeeltelijk zichtbare zandstenen bandomlijsting aan de rechth. vensters. Bedekte steigergaten en centraal dakvenster onder zadeldakje. Gemoderniseerde begane grond (851).

Nr. 26-28. Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder afgewolfd zadeldak. Be-

399. Hoedenmakersstraat nr. 26-28. Pui (1908).

pleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1884. Rechth. vensters in geriemde omlijsting, op bovenste bouwl. met festoonsleutel. Gevelbreed gietijzeren balkon op tweede, afzonderlijke dito balkons op derde bouwl. Klassiek hoofdstel met casementen en steigergatvullingen. Fraaie houten horecapui ter vervanging van «klassieke» winkelpui (fig. 399), vlg. bouwaanvraag van 1908 met licht afwijkende ordonnantie nl. middendeur i.pl.v. breed centraal raam; puilijst met tandlijst op uitgelengde consoles. Smeedijzeren arm van uithangbord. Typisch café-interieur (850).

S.A.B., O.W., 20313 (1884), 2057 (1908).

Nr. 27. Hoekhuis (Violetstraat) met drie bouwl. en drie + vier trav. onder mansardedak. Bepleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1880; voorheen met trapgevel aan de Hoedenmakersstraat. Rechth. vensters in geriemde en vlakke omlijsting, op kordon-

vormende lekdrempels op tweede bouwl.; centraal gietijzeren balkon op bovenste verd. Blinde eerste trav. in risaliet aan Violetstraat. Casementen en steigergaten met diamantkopvulling onder de kroonlijst op klossen. Rechth. dakkapellen onder frontons. Begane grond voorheen met «klassieke» winkelpui, heden verbouwd (852).

S.A.B., O.W., 20301 (1880).

Nr. 29. Hoekhuis met drie bouwl., afgebroken en door architect S. Brigode in 1976-1978 wederopgebouwd met deels hergebruikt materiaal. Baksteenbouw met verwerking van zandsteen en nieuwe aanverwante natuursteen. Verhoogde halsgevel van drie trav. aan de Violetstraat; zijgevel met drie trav. aan de Hoedenmakersstraat (853).

S.A.B., O.W., 86058 (1976-1978).

Archief K.C.M.L., plannen Brussel : gevelopstanden architect F. Malfait, 16 en 23, Hoedenmakersstraat en Violetstraat.

400. Hoedenmakersstraat nr. 40 (1930). Pui.

Nr. 30. Breedhuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Gecementeerde lijst-gevel waarvoor bouwaanvraag van 1854. Rechth. vensters, op doorgetrokken lek-drempels; ijzeren leuning op bovenste twee verd. Steigerboten met schijfvulling en kroonlijst op modillons. Decls bewaarde «klassieke» houten winkelpui (854).

S.A.B., O.W., 20320 (1854).

Nr. 40. Hoekgebouw (Violetstraat) met vier bouwl. en vier trav. onder mansarde-dak. Art Deco-gevel van similliteen, waarvoor bouwaanvraag van 1930, n.o.v. architect J.J. Van den Eng (cf. vermelding op begane grond). Rechth. vensters. Markerende afgeronde hoektrav. in risaliet met drielichten. Panelen en gegroefde motieven op de borstweringen, begrenzend muurdammen en geometrische sierlijst onder het kordon. Kroonlijst in de hoektrav. onderbroken voor ijzeren leuning, uitgewerkt met typische ornamenten. Gelijkaardige leuning i.pl.v. balustrade, als bekroning van het dak. Marmeren winkelpui met getraliede keldergaten: veelkleurige gestileerde motieven in het glas-in-lood van de vensterlichten, met opschriften «DRAGEES/CONFISERIE» (fig. 400). Belendende twee trav. l., in nr. 38, uit XIX: behouden «klassieke» winkelpui, dakverd. van 1907 en parement aangepast aan nr. 40 (855).

S.A.B., O.W., 38136 (1930), 20323 (1907).

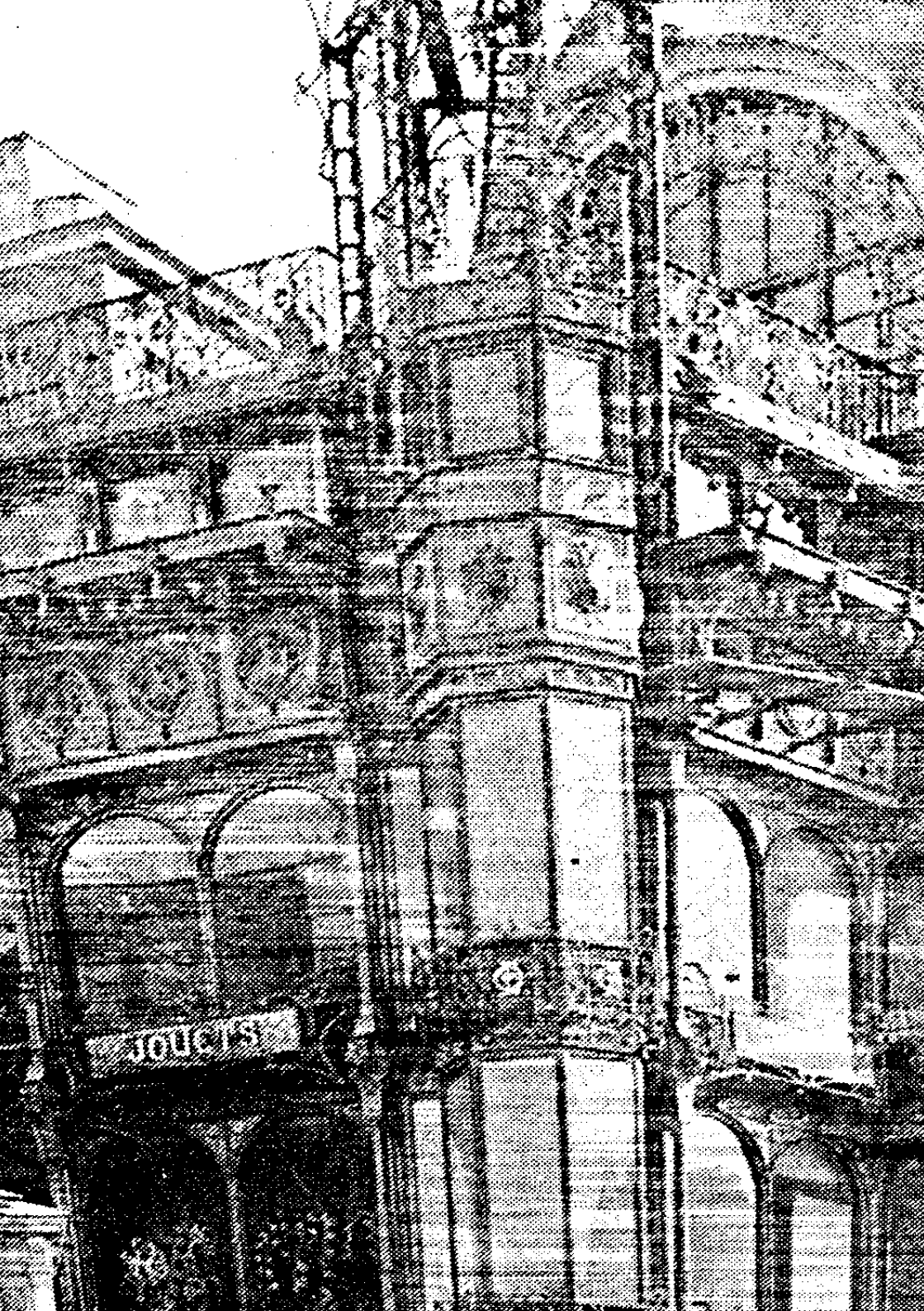
Hofberg (8 F)

Van Koudenberg naar Koningsplein. Overblijfsel van aloude straat, onderdeel van de tot de middeleeuwen opklimmende «Steenweg», voornaamste W.-O.-handelsweg. Straat voorheen belangrijke verbindingssas tussen beneden- en bovenstad, aan twee zijden bebouwd, vanaf de Magdale-nasteenweg met gebogen verloop en sterke helling opklimmend tot aan het «balliënplein», voorplein van het Hertogelijk Paleis, in 1776-1781 vervangen door het huidige Koningsplein (zie aldaar). In XIX gerenommeerde winkelstraat.

Huidig straatuitzicht resultaat van fasenge-wijze huizensloop sinds eind XIX. Reeds vanaf midden XIX werden verschillende ontwerpen ingediend voor een betere ver-binding boven-/benedenstad, met heraan-leg van de Hofberg, gekoppeld aan de sa-nering van de St.-Rochuswijk en vanaf eind XIX aan de uitbreiding en vrijmaking van het Museum voor Schone Kunsten cf. de ontwerpen van architecten H. Ma-quet van 1876 en van A. Balat van 1882, in 1898 door Maquet verder uitgewerkt (zie Kunstberg). Met de sloop van de St.-Rochuswijk en de aanleg van de Kouden-berg in 1897-1899, verdween ook nage-noeg volledig de N-beouwing van de Hofberg, in 1908-1909 echter «hersteld» door de beboomde afscherming van de terrasgewijze aangelegde voorlopige tuin n.o.v. J. Vacherot. In een volgende fase werd, ingevolge de aanleg van de huidige Kunstberg en de bouw van de Koninklijke Albert I bibliotheek en het Congressenpa-leis in 1954-1969 n.o.v. de architecten M. Houyoux en J. Ghobert, verder drie-kwart van de Hofberg gesupprimeerd.

Het nog resterende huizenblok ten N. – met gevels vnl. daterend uit XVIII-XIX, en enkele minstens tot XVII opklimmende kernen – werd in 1973 met sloop bedreigd n.a.v. de bouw van het nieuwe Museum voor Moderne Kunst n.o.v. architecten R. Bastin en L. Beeck (zie Koningsplein nr. 1-2). Na tegenkanting omwille van ste-debouwkundige en architectuurhistorische redenen en het behoud van de woonfunc-tie, project gewijzigd met integratie en res-tauratie van de huizenrij. Panden echter uiteindelijk in 1984 – ingevolge hun rui-neuze toestand – gesloopt. Ter plaatse liet het Ministerie van Openbare Werken een voorlopig plantsoen aanleggen. Bebou-wing van de resterende Hofberg heden sa-mengesteld uit de zijgevels van Konings-plein nr. 1-2 en 13-14 en het voormalige warenhuis «Old England». Nieuwe pro-jecten voor herbebouwing van het Z.-straatgedeelte (ter plaatse van bovenge-

401. Hofberg nr. 2. Voormalig warenhuis «Old England» (1898). Toestand bij voltooiing.

JOUETS

noemd plantsoen) werden o.m. ingediend door architect Ch. Vandenhove (1985), met combinatie van woon-/handelsfunctie, en door de architecten P. Van Assche en C. Gillis (OZON-groep), als uitbreiding van het Museum voor Moderne Kunst (1991).

A.+, 1991, 113, p. 28-33.

★ Nr. 2. Markant Art Nouveaugebouw, als warenhuis «*Old England*» vlg. bouw-aanvraag van 1898 opgetrokken n.o.v. architect P. Saintenoy, i.s.m. architect J. De Becker en ingenieur E. Wyhowski; smeedijzerwerk toegeschreven aan P. Desmedt (fig. 401).

Belangrijk gebouw met vernieuwende inbreng in de toenmalige Brusselse warenhuisarchitectuur door het exclusieve gebruik van ijzer en glas voor skelet- én gevelopbouw, in 1901 door architect V. Horta hernomen en verder uitgewerkt in het voormalige warenhuis «*A l'Innovation*». Gevel oorspronkelijk met effectvoller decor, naderhand gewijzigd : in 1938 verwijdering van de «overtollige» smeedijzeren ornamentiek cf. oude zichten met rijkere terrasafsluiting en balkonleuningën waarin o.m. verwerking van initialen O.E., afbraak van de luifel en herschildering van de voorheen gepolychromeerde gevel in een kleur aangepast aan het Koningsplein ; in 1956 afbraak van de sierlijke hoekerker. Pand in 1974 tapijthandel «*Rêve d'Orient*», in 1979 samen met Koningsplein nr. 13-14 door de Staat aangekocht voor inrichting als Instrumentenmuseum ; renovatie n.o.v. de tijdelijke architectengroepering G + D D. Bontinck, GUS (D. Graux, F. Terlinden, G. Vanhamme) en I.D.P.O. Ph. Neerman thans aangevat.

Rijzigt afgerond hoekgebouw (Villa Hermosastraat) met vijf bouwl. + dakverd. Vrij symmetrische en volledig opengewerkte gevelstructuur : zes trav. verticaal geaccentueerd door gevelhoge superpositie van smalle colonnetten met uitgelengde basis en vegetale kapitelen ; bredere middenpartij aan Hofberg vanaf de vierde bouwl. uitgewerkt als rechth. erker op colonnetconsoles, verhoogd met imposante belvédère : eertijds gecombineerd met

fraai omheind panoramisch dakterras, hét mondaine Brusselse ontmoetingsoord bij uitstek. Transparante gevelcompositie door de ruime glaspartijen met rechth. twee- en drielichten en, in erker en op twee bovenverd., gekoppelde korf- en rondboogvensters ; smallere drielichten boven de afgeronde hoektrav. daterend van 1956 (architect J. Hendrickx-van den Bosch) ter vervanging van de voorheen uitgewerkte semi-octagonale hoeklantaarn met bekronende smeedijzeren uitzichtlantaarn. Bouwl. horizontaal onderlijnd door de talrijke – thans vereenvoudigde – balkonleuningën met panelen waarop eertijds warenhuisopschriften, verder door de sierlijke eclectisch getinte friczen met rozet-, schelp-, kroon-, slangen-, vegetale en florale motieven en de panelen met Engelse blazoenen onder de sterk overkragende bovenste kroonlijst op drop en uitgewerkte consoles. Hoge begane grond (cf. sterke helling Hofberg/Villa Hermosastraat) met ingang tussen afgeronde beglazing, in oorsprong overluifeld.

Zijgevel aan Villa Hermosastraat verlengd met vrij traditioneel aandoende trav. van blauwe hardsteen, met rustica-penant en steekboogvensters, onder in 1914 (architect G. Hubrecht) toegevoegde dakzaal.

Binnenruimte met functionele indeling : opstapeling van verkoopsplateau's met zichtbaar gehouden ijzeren structuur ; vaksgewijze constructie met I-balken met klinkbouten als horizontale liggers en verticale steunen (bekleed op begane grond), naast in mindere mate sierlijke kolommen met typische kapitelen. Trappenhuis met bordestrap, decoratieve ijzeren trapleuning en lifthekken en -kooi. Eclectische teatroominrichting met studecor, houten lambrizering en raamomlijstingen. In het inrichtingsproject voor het Instrumentenmuseum (cf. supra) zal het Art Nouveaugebouw vnl. fungeren als hoofdtoegang en als circulatieruimte tot de concert- en tentoonstellingszalen (Koningsplein nr. 13-14) – waarvoor aanpassing van trappenhuis en lift – met inrichting van foyers en – op niveau van de belvédère – van cafetaria, vanwaaruit indrukwekkend panoramisch zicht op de stad ; uitwendig restau-

ratie met herstel van luifel en hoekerker en in de Villa Hermosastraat nieuwe uitbreiding met hedendaagse vormgeving.

S.A.B., O.W., 17055 (1898-1899), 31310 (1914), 48296 (1938), 65057 (1956).

Archief K.C.M.L., dossier 2071.

BORSI Fr., *Bruxelles 1900*, Brussel, 1974, p. 52-53, fig. 181-185.

GRAUX D., TERLINDEN F., VANHAMME G., *Le musée instrumental à l'Old England, une priorité culturelle*, Livre Blanc, nr. 3, Brussel, 1985-1986, p. 47-77.

Ministerie van Openbare Werken, Regie der Gebouwen, *Instrumentenmuseum, Inrichtingsproject van de vroegere Old England-gebouwen*, Luik, 1987.

Hoogstraat (6-7 G-H-I-J-K)

Van Cellebroersstraat naar Zuidlaan.

Zeer lange, licht gebogen straat, vanouds een belangrijke invalsweg uit Z.-richting, en de hoofdader van de Marollen. De Hoogstraat loopt op halve hoogte over de W.-flank van de heuvelrug die ten W. afdaalt naar de Zennevallei en ten O. naar de Maalbeekvallei. Het tracé zou opklimmen tot de Romeinse periode en meer bepaald teruggaan op het diverticulum uit de richting Edingen naar Elewijt, dat binnen de stad grosso modo samenviel met de Hoogstraat, de huidige Keizerslaan, de Kantersteen, de Houtmarkt en – voorbij de St.-Michiels – de vroegere Sionsberg en Schaarbeeksesteenweg. De straat wordt vermeld als «alta strada» in 1298, als «Hoogstrate» in 1337. Gelegen buiten de eerste omwalling (XI-XIII), drong zij de oude stadskern binnen via de Steenpoort, die in 1760 werd geslecht. Ten Z., aan de zijde van St.-Gillis werd zij afgesloten door de nog bestaande Hallepoort behorend tot de tweede stadsomwalling (XIV). Het begin van de straat bij de Steenpoort, rondom de in 1134 extra muros gestichte Kapellekerk, werd vanaf XII bevolkt door lakenwevers en volders; verderop ontstond midden XII een leprozerie, het St.-Pietersgasthuis. De heuvelflank aan weerszij, in de middeleeuwen nog gebruikt voor wijn- en landbouw, werd stelselmatig bebouwd langs de voormalige

veldwegels. In XIV vormde de Hoogstraat het centrum van een volkrijk kwartier met reeds een vrij volledig stratennet. Een zware brand legde hier in 1405 naar verluidt 1400 huizen en de niet overwelfde delen van de Kapellekerk in de as. Vanaf XV werden ook de binnenblokken in een tot ver in de XIX doorlopend proces opgevuld met achterhuizen, gangen en steegjes. Vestiging van liefdadigheidsinstellingen en kloosterorden, te beginnen met de leprozerie in XII tot midden XIX, zo o.m. het St.-Gisleinsgasthuis (XIV), het St.-Kruisgodshuis (ca. 1500), het kapucijnenklooster (1587), het brigittinenklooster (1625), de refugie van Vorst (1634), de kloosters van de Filles de la Charité (1852) en van de Zusters der Armen (1856). Vestiging van adellijke families, patriciërs en dignitarissen i.l.v. XVII en XVIII, gepaard met de bouw van ruimere herenhuizen. Vanaf XIX evolueerden de Hoogstraat en omgeving tot een arbeiderswijk met een uitzonderlijk hoge bevolkingsconcentratie en bouwdichtheid. Het merendeel van de grotere eigendommen, o.m. ook de gesecculariseerde kloosters, werden stelselmatig versnipperd. Tegen einde XIX telde de straat zowat 35 gangen, cf. de huidige restanten van de Voorzienigheidsgang (XVIII) in nr. 15, de Ronsmanswijk (midden XIX) in nr. 82, de aloude Liedjesgang of eertijds Liekerck straatje in nr. 114, de St.-Crispeinsgang in nr. 142, de Warchau- of vroeger Polakken-gang in nr. 184, de Meertgang (begin XIX) in nr. 243, de Schoorsteenvegers-gang in nr. 301 en de Voermansgang in nr. 334 A. Typisch voor deze periode waren ook het groot aantal volke cabarets, estaminets, danszalen en logementshuizen. Vanaf begin XX werden belangrijke saneringscampagnes doorgevoerd, cf. de «Cité Hellemans» (zie Blasstraat nr. 174-198) en de sociale woonblokken tussen de Piecemansstraat en de Zuidlaan. Vanaf 1983 in fasen heraangelegd met verruimde voetgangerszones voorzien van afpaling, naar adviezen van de Groep Planning. Goed bewaard historisch straatracé. Aan het begin geopend naar de Kapellemarkt met de beeldbepalende Kapellekerk; de

tegenoverliggende straatwand werd in 1894 opengebroken voor de brede aanleg van de Joseph Stevensstraat, waardoor het meest N.-straatgedeelte werd geïsoleerd. Aan het einde van de straat werd de band met de Hallepoort verbroken door het tracé van de ringboulevard.

Gevarieerde scenografie met nog een belangrijk aantal traditionele panden, overwegend diephuizen zowel voornamelijk als bescheiden, opklimmend tot XVI en XVII. Een vijftiental diephuizen behielden een trap- of tuitgevel, of vertonen een in barokstijl aangepaste geveltop; een viertal werd voorzien van een gevelfront in Lodewijk XV- of XVI-stijl. Een grote reeks panden vertoont een laat- of neoclassicistisch uitzicht, resulterend uit aanpassingen vanaf eind XVIII doorlopend in XIX A, gericht op vervanging van de geveltop door een klassieke beëindiging met kroonlijst, al of niet met toevoeging van een bijkomende bouw. De meeste van deze panden behielden hun oorspronkelijke bouwvolume, in de voorgevel aangegeven door muurankers, soms lielevormig, voorts door de dakstructuur (n.l. straat) en meestal de verankerde achtertuit- of -puntgevel, voor hoekhuizen ook de zijgevel. Cf. nr. 1-3 (hoek Cellebroersstraat; twee gekoppelde diephuizen), 11, 23, 35-37, 44, 52-56, 67 (hoek Ons-Heerstraat), 69-73, 99, 120, 122 (hoek Kristinastraat; met eiken Lodewijk XVI-trap in het interieur), 124-126 (hoek Kristinastraat), 165, 186, 190-192 (1852, voorheen brede trapgevel met insteek en drieledige top), 295, 299 en 301. De ordonnantie en enkel verankerde tweede bouw. In nr. 33, 57, 189 en 254, wijst op verhoogde breedhuisjes of alleszins grondiger verbouwde diephuisjes; ook nr. 326 lijkt in kern een traditioneel, zoniet XVIII-breedhuisje. Verder wordt het straatbeeld bepaald door wederopgebouwde neoclassicistische panden met breedhuisstructuur uit XIX A, gekenmerkt door een vlakke gevelbehandeling of hoogstens kordonbelijning, een klassiek hoofdgestel of mezzanino, cf. 46-48, 53, 59, 64 (l. pand), 85, 94, 95, 96-98 (hoek Tempelstraat), 101 (met gesmeed ijzeren leuning), 127-129 (met XVIII-kern),

140, 152, 154, 155 (hoek St.-Gisleinsstraat, 1835; oorspronkelijk met vierlobtracering in de winkelpui), 176, 196, 204 (hoek Waaiersstraat, 1838), 210-212, 232, 252, 269-271, 273, 317 en 389. Een beperkt aantal breedhuizen vertoont een meer of minder uitgewerkt stucdecor, o.m. met Louis-Philippe- of Second Empire-inslag, uit de jaren 1860 en 1870, cf. nr. 19 (1861, voorheen, trapgevel), 21 (1864, voorheen trapgevel), 136, 138, 147, 161 (1862), 180, 208, 243, 283 (1873), 285 (met markant gietijzeren balkon), 321, 324 (hoek Fazantenstraat, 1878) en 381-383. Van omstreeds de eeuwwisseling dateren de huur- en winkelhuizen nr. 14 tot 24 (1895, architect V. Taelemans), 61 (met beglaasde entresol onder ijzeren balkon), 121-125 (1894), 157 (hoek St.-Gisleinsstraat; 1900, architect H. De Kock), 201-203 (1910, architect H. Van Massenhove; van geglaasde baksteen, met gietijzeren balkons en typische kroonlijst), 202 (hoek Waaiersstraat, 1897), 234 (met gietijzeren Art Nouveau-balkons), 256 (1898) en 303 (1898). Nr. 5 (1954, architecten L. en R. Homez), 10 en 42 (1949, architect F. Gorlier) werden ontworpen in pseudo-historische stijl. Het einde van de straat wordt gedomineerd door het Universitair Ziekenhuis St.-Pieter (zie nr. 296A-322), en een groep vrijstaande sociale woonblokken met in totaal 194 flats van «Le Foyer Bruxellois», n.o.v. architect Ch. Van Nueten, uit 1952-1965. Heden geanimeerde winkelstraat, met een lokaal ontsluitende functie, en een overwegend op buurtbewoners en -gebruikers afgestemde handel en horeca, met nog talrijke cafés. De begane grond manifesteert zich als een aaneenschakeling van moderne, beglaasde winkelpuien, met hier en daar nog een bewaard ouder exemplaar cf. nr. 21 (1913), 52-56 in jaren 1930-stijl met huisnaam «A L'AVENIR» in glas-inlood, en de «klassieke» pui nr. 101, 152, 254 en 338.

S.A.B., O.W., 12282 (1852), 25683 (1835), 12288 (1838), 12115 (1861), 12116 (1864), 12144 (1862), 12188 (1873), 12324 (1878), 12231-12232 (1895), 12142 (1894), 12152 (1900), 12167 (1910), 12286 (1897), 12305 (1898), 6130 (1898), 70996 (1954), 1978 (1913).

402. Hoogstraat nr. 2 en 4.

Nr. 2. Traditioneel diephuis (hoek Rollebeekstraat nr. 1) met drie bouwl. en resp. twee en drie trav. onder gecombineerde zadeldakbedakking (Vlaamse pannen) met aandak, daterend uit XVII (fig. 402). Bepleisterd en beschilderd, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, met rechte muurankers. In XIX aangepaste, rechth. bovenvensters met bijkomende lekdrempels. Puntgevel, vermoedelijk een vereenvoudiging van een oorspronkelijke trapgevel. Geveltop, belijnd door een waterlijst, met een rondboogvormig laadvenster met imposten en sluitsteen onder een gekorniste, geprofileerde waterlijst op gestrekte uitcinden. Zijgevel met een gelijkaardige topbekroning voor de middentrav. : eenvoudiger laadluik met kwarthol geprofileerde dagkanten. Omlopende, decoratieve windborden met topstukken uit eind XIX-beg. XX, als gevelafwerking. Begane grond verbouwd tot cafépui, met tegelpaneel «BIERES WIELEMANS» van ca.

1940. L. aanpalende trav. : niet verankerde trav. met afwijkende ordonnantie en sporen van een l. schouderstuk.

Nr. 4. Traditioneel diephuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), mogelijk opklimmend tot XVI B of minstens begin XVII (fig. 402). Markante trapgevel (6 tr. + topstuk) met schouderstukken, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen doch heden gecementeerd en beschilderd; rechte muurankers op de penanten en in de top. In XIX aangepaste, rechth. bovenvensters met bijkomende lekdrempels. Tweeledige geveltop, waarvan het l. schouderstuk met behouden profilering. Zeldzaam rechth. drielicht in de eerste geleding, gekenmerkt door het lagere middenluik met latei op geprofileerde korbeltjes, vermoedelijk oorspronkelijk nog afgelijnd door waterlijsten. Kleiner, haast vierkant luik erboven. Eén van de laatste nog bewaarde voorbeelden van dit vroege type trapgevel te Brussel. Begane grond verbouwd; vooreen zware arduinen deuromlijsting in Lodewijk XIV-stijl uit XVIII A. Verankerde bepleisterde achterpuntgevel met aandak, en lagere aanbouw onder zadeldak met achtertuitgevel.

L'Emulation, 1894, pl. 44.

Nr. 9. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Gecementeerde lijstgevel met laat-classicistisch uitzicht, bekroond door een breed geprofileerd, driehoekig fronton, uit eind XVIII-beg. XIX. Vermoedelijk een aanpassing van een oudere topgevel. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie, met lekdrempel en gesmeed ijzeren leuning met dubbele krul. Rondboogvenster in top. Gesmeed ijzeren windwijzer bovenop het fronton. Begane grond verbouwd. Verankerde bepleisterde achterpuntgevel (856).

Nr. 13. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), daterend uit XVII. Verhoogde halsgevel, vermoedelijk opgetrokken in traditionele bak- en zandsteenstijl, doch heden gece-

menteerd. Lelievormige muurankers op de penanten en in de top. Bovenverd. met aangepaste rechth. vensters. Geveltop met getrapte (4 tr.) eerste geleding afgelijnd door een breed geprofileerde waterlijst. Drieliicht gevormd door een rondboogvormig middenluik met kwarthol profiel, imposten, sluitsteen en waterlijst, tussen smalle rechth. zijvensters. Barokke topgeleding met voluten bekroond door een gebogen fronton met schelp en waterlijst; rechth. luik. Begane grond verbouwd, tot 1871 rondboogdeur met imposten, sleutel en gestrekte waterlijst. Verankerde bepleisterde achterpuntegevel met aandak (857).

S.A.B., O.W., 12112 (1871).

Nr. 17. Breedhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), in zijn huidige vorm uit XVIII-XIX. Recent gedecapeerde bakstenen lijstgevel met getoogde bovenvensters voorzien van ijzeren leuning, en kroonlijst met klossen en tandlijst. Dakkapel met klauwstukken, orna en gebroken fronton, mogelijk gelijk met de pui aangebracht. Fraaie «klassieke» winkelpui met zij-ingang, n.o.v. architect J. Buyschaert van 1873, oorspronkelijk bekroond door een gebroken fronton aansluitend bij de drukke consolerij; sokkel met diamantkoppen (858).

S.A.B., O.W., 12110 (1873).

Nr. 25. Diephuis (hoek Heilige Geeststraat) met drie bouwl. en resp. drie en vier trav. onder afgesnuit zadeldak (Vlaamse pannen en kunstleien). Oude, traditionele XVII-kern, aangegeven door bewaarde muurankers, de zijgevel, dakvorm en recent vernieuwde achterpuntegevel met aandak. Aangepast met een lijstgevel in laat-classicistische stijl, in eind XVIII-begin XIX. Recent gedecapeerd. Bakstenen voorgevel met licht getoogde bovenvensters in vlakke blokomlijsting; tot 1835 rondboogdeur met imposten en flankerende rechth. vensters onder gestrekte waterlijsten op de begane grond. Bak- en zandstenen zijgevel met speklagen en kwartholle negblokken van vroegere kruiskozijnen met wigvormige ontlas-

403. Hoogstraat nr. 50 (1767).

ting in de l. trav.; heden regelmatige ordonnantie met rechth. vensters op arduinen dorpels, waarvoor bouwaanvragen van 1828 en 1835. Omlopend hoofdgestel met architraaf, fries waarin steigerlaten met leeuwepopvulling, en kroonlijst met klossen en tandlijst. Afgewolfde dakkapellen. Begane grond verbouwd (859).

S.A.B., O.W., 10809 (1829), 25666 (1835).

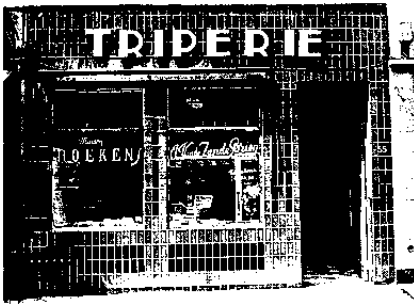
Nr. 50. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Markante, fraai geornamenteerde gevel met in- en uitgezwente top, in Lodewijk XV-stijl, gedateerd 1767 (fig. 403). Heden gecementeerd, ter vervanging van een vroegere bepleistering; overvloedig gebruik van hardsteen voor vensteromlijstingen, lijstwerk en ornamenten. Getoogde bovenvensters in fijn geriemde omlijsting met rocaillesleutel. Geveltop afgelijnd door een waterlijst met kwart-rond profiel, gekornist boven rocaillecon-

soles op de hoeken. Omlopende, geprofileerde bandlijst met rocaillemotieven, en een gebogen waterlijst met gereduceerd kuifstuk als topbekroning. Spiegelboogvenster in geriemde omlijsting met oren en rocaillesleutel, bekroond door een trapezoidale en geflankeerd door ovale rocaillecartouches waarin het jaartal «AN/NO/1767». Huidige winkelpui van 1946; tot dan nog bewaarde spiegelboogdeur met tussendorpel in de zijtrav.

S.A.B., O.W., 56690 (1946).
K.I.K., 68512 A-68513 A.

Nr. 55. Doorsnee neoclassicistisch rijhuis met drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak, uit XIX b, met vernieuwd bakstenen paremcut. Typische, rood en zwart betegelde winkelpui, met oorspronkelijke metalen belettering «TRIPERIE», en houtwerk, uit 1936 (fig. 404).

S.A.B., O.W., 44728 (1936).

404. Hoogstraat nr. 55. Pui (1936).

Nr. 58. Traditioneel diephuis (hoek Kandelaarsstraat) met twee bouwl. en resp. drie en vier trav. onder zadeldak, mogelijk opklimmend tot XVI of minstens XVII. Vooraan tot drie bouwl. opgehoogd d.m.v. een ondiepe voorbouw met lijstgevel in neoclassicistische stijl, vermoedelijk in begin XIX. Voorgevel heden met cementen bekleding uit de jaren 1920, de begane grond verbouwd. Bepleisterde, verankerde zijgevel, met rechth. vensters, getralied op

de begane grond, in onregelmatige ordonnantie. Dito achtertrapgevel (5 tr. + topstuk) met ezelsruggen als dekstenen (860).

Nr. 60-60A-62. In oorsprong één ruim herenhuis met dubbelhuisopstand, daterend uit XVII-XVIII, heden opgesplitst in drie afzonderlijke panden. Voorheen lijstgevel met drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak, met Lodewijk XV-deur en rechth. vensters in verkleinende ordonnantie. Aanpassingen, o.m. verlagen van de dorpels en aanbreng van een balkon in 1854. Twee l. en twee r. trav. met behouden volume en gevelverankering, heden gecementeerd. Middentrav. in Art Deco wederopgebouwd n.o.v. architect J. van Hall van 1923, met bijkomende vierde bouwl. en mansardedak, en simili-parement met decoratieve friezen en omlijstingen. Begane grond verbouwd; fraaie Art Deco-winkelpui met glas-in-lood bovenlicht en oorspronkelijke belettering «AU BON JAVA», van ca. 1930, in nr. 62. Bepleisterde, verankerde zijgevels: haast blinde zijpuntgevel; aansluitend vleugel met drie bouwl. en vijf trav., waarvan één blinde, onder zadeldak (n.L.Hoogstraat), met regelmatige vensterordonnantie waarvoor aanpassingen in 1843; tenslotte lagere aanbouw met twee bouwl. en voorheen vijf trav., waarvan nog één bewaard met heden gedichte steekboogpoort (861, 862).

S.A.B., O.W., 12249 (1854), 29644 (1923), 8857 (1843).

Nr. 63-65. Ruim hoekhuis (Ons-Heerstraat) in neoclassicistische stijl, uit XIX A; drie bouwl. + mezzanino en resp. zes en zeven trav. onder L-vormig zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, horizontaal gelced door kordonvormende lekdrempels en het hoofdstel met brede architraaf en kroonlijst op klossen. Regelmatige registers van rechth. vensters; deuren in entablement in de eerste en vierde trav. (gedicht) van de zijgevel. Voorts verbouwde begane grond (863).

Nr. 64 (r. pand). Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde,

405. Hoogstraat nr. 64.

verhoogde halsgevel (fig. 405), waarbij de lielevormige muurankers van de bovenverd. wijzen op een traditionele bak- en zandsteenconstructie uit XVII, die wordt bekroond door een laat-barokke geveltop uit eind XVII-begin XVIII. In XIX aangepaste rechth. bovenvensters met arduinen dorpels. Markante geveltop met drie geledingen aangegeven door geprofileerde waterlijsten en afgelijnd door platte banden. Achtereenvolgens een door voluten gemarkeerde en een getrapte geleding, bekroond door een halsgeveltop met gekorniste spiegelboogvormige waterlijst; bovenop een gesmeed ijzeren windwijzer. Drielicht in de eerste geleding: rondboogvenster met sluitsteen en flankerende rechth. vensters, onder doorlopende, centraal gebogen en gekorniste druiplijst; bekronende halfverheven vaas, voluten en bolornamenten in de blinde tweede geleding. Spiegelboogvenster met waterlijst in de opperste geleding. Begane grond ver-

bouwd. Verankerde bepleisterde achtertuigvel.

Nr. 72-74. Diephuis met vermoedelijk oude kern en XVIII- en XIX-aanpassingen; drie bouwl. en twee trav. onder voraan gemansardeerd schilddak (leien + Vlaamse pannen). Bepleisterde lijstgevel met rechth. bovenvensters op lekdrempels. Fraaie gesmeed ijzeren vensterleuningen in régencestijl uit midden XVIII op de bovenste verd. Cafépui uit de jaren 1930 (864).

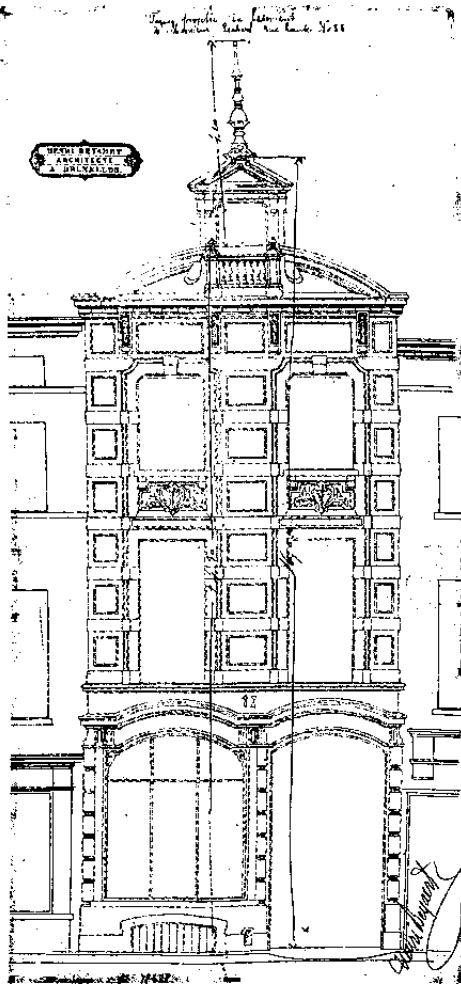
Nr. 77. Diephuis met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde verhoogde halsgevel, waarbij het lielevormig muuranker van de bovenverd. mogelijk wijst op een traditionele bak- en zandsteenconstructie uit XVII, die wordt bekroond door een laat-barokke geveltop uit eind XVII-begin XVIII. In XIX aangepaste rechth. bovenvensters met stucomlijsting. Tweeledige, door dubbele voluten begrensde geveltop, met bekronende waterlijst en topstuk. Gecompartimenteerd en afgelijnd door een druk patroon van brede platte banden (stuc op zandsteen). Omlijst rondboogvenster en kleine ronde oculus erboven. Begane grond verbouwd (865).

Nr. 81-83. Herenhuis met enkelhuisopstand van drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen). Drie l. trav. opklimmend tot XVIII, voorheen met Lodewijk XV-poort: in neoclassicistische stijl aangepast met geriemde vensteromlijstingen, doorgetrokken lekdrempels en een winkelpui, cf. bouwaanvraag van 1838. Uitgebreid met de r. poorttrav., cf. bouwnaad, waarvoor bouwaanvraag van 1847. Heden gedecapeerde bakstenen lijstgevel met horizontale geleding, afgewerkt door een klassiek hoofdstel met architraaf en vernieuwde kroonlijst. Verkleinende rechth. bovenvensters. Slechts bewaarde lateien van de vroegere vensteromlijstingen in de l. trav. Behouden hardstenen omlijstingen met bijkomend entablement en lekdrempel op consoles in de bredere, door een verdiept veld gemarkeerde poorttrav.; vlakke poortomlijsting. Gietijzeren vensterleuning-

gen op de hoogste verd. Begane grond verbouwd.

Stallingen met twee bouwl. en drie trav., uit XIX b, aan de W.-zijde van de binnenplaats. Steekbogen op pilasters met vereenvoudigd kapiteel op de beneden-, rechth. vensters met lekdrempel op de bovenverd. (866).

S.A.B., O.W., 12133 (1838, 1847).
K.I.K., 75333 A.

406. Hoogstraat nr. 86A-88. Bouwaanvraag (1856), (S.A.B., O.W., 12256).

Nr. 86A-88. Rijkshuis met Louis-Philippe- en Second-Empirekenmerken, een vroege realisatie van architect H. Beyaert, waarvoor ontwerp van 1856 (fig. 406). Gebouw van drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak. Lijstgevel met geëlaboreerd decor, in combinatie van bepleistering en natuur- of hardsteen, voorzien van een wellicht oorspronkelijke imitatie-bak- en natuursteenbeschildering. Bovenvensters gevat in verticaal oplopende, geriemde omlijstingen, vanaf een geprofileerd kordon: rechth. bel-etagevensters met entablement en spiegelboogvensters met lekdrempel op consoles op de lage derde bouwl.; gebeeldhouwde cartouche met ranken op de ingediepte borstwering. Penant en fries gecompartmenteerd door platte banden, doorgetrokken in de vensteromlijstingen, waarbinnen casementen. Bedekte steigergaten. Kroonlijst met klossen op vier uitgelengde voluutconsoles, uitgewerkt tot een nagenoeg gevelbreed, gekornist gebroken fronton; centrale dakkapel met driehoekig fronton op consoles en ijzeren hek, in het ontwerp met balustrade en bekronend topstuk. Oorspronkelijk brede steekboogvitrine en winkel deur met geblokte posten met diamantkoppen – cf. bewaarde r. post – onder gebogen waterlijsten, op de hardstenen begane grond; heden verbouwd. Inwendig verbouwd en uitgebreid n.o.v. architect F. Symons van 1902 (867).

S.A.B., O.W., 12256 (1856, 1902).

Nr. 87. Enkelhuis in classicistische stijl, met oorspronkelijk drie bouwl. en drie trav., uit XVIII d. Heden verhoogd met een vierde bouwl. en gedecapeerd, de begane grond opnieuw bekleed. Tweede en derde bouwl. van baksteen, met rechth. vensters voorzien van vlakke blokomlijstingen met gehavende, natuurstenen diamantkopsleutels. Sporen van verwijderde panelen op de borstwering tussen beide verd. Lodewijk XVI-deur in 1944 nog aanwezig. Eiken Lodewijk XVI-trap in het interieur (868).

K.I.K., 75334 A.

Nr. 100-110. Z.g. «*Hotel de Paris*». Complex gebouw met dubbelhuisopstand, in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect J.-P. Cluysenaar van 1836. Opgetrokken ter vervanging van een traditioneel XVII-herenhuis met dubbele trapgevel. Lijstgevel met drie bouwl. + entresol en zeven trav., oorspronkelijk bepleisterd en beschilderd, met schijnvoegen in de benedenbouw en gemarkeerd door hoekblokken, afgewerkt met een klassiek hoofdgewel. Gekoppelde winkelpuien met vermoedelijk gietijzeren deelzuiltjes, onder haast vierkante entresolvensters, aan weerszij van de kolossale rondboogpoort. Verkleinende bovenvensters met resp. kordonvormende en afzonderlijke lekdrempels, het centrale bel-etagevenster verrijkt met een balkon en een entablement met voluutconsoles. Heden grondig verbouwd, vooral de benedenbouw, en gecementeerd (869).

S.A.B., O.W., 25685 (1836).
K.I.K., 76373 A.

Nr. 103 tot 113. Oorspronkelijk geheel van twee gekoppelde herenhuisen, met vlak bepleisterde lijstgevel in neoclassicistische stijl, van ca. 1830; drie bouwl. en totaal acht trav. onder zadeldak (pannen). Ter plaatse van het voormalige refugiehuis van de benedictinessenabdij van Vorst, hier gevestigd sinds 1634, na aankoop van de gebouwen in 1632. Omvatte certijds het Grote en het Kleine Refugiehuis, met tuinen reikend tot het visitandinenklooster. Ingenomen door markies de Castanaga in 1686; Oorlogskas tijdens het Oostenrijks Bewind. Openbaar verkocht in 1794. Oude kern in twee l. trav. aangegeven door resten van verankering en een steil zadeldak; resten van XVII-bijgebouwen op de binnenkoer van nr. 109-113.

Oorspronkelijk enkelhuisopstand en vlg. repeterend schema, gemarkeerd door steekboogpoorten in de eerste en de vijfde trav., voorts met rechth. vensters op lekdrempels, en een klassiek hoofdgewel, cf. drie r. trav. Slechts één bewaarde inrijpoort met pilasters en entablement (nr. 107). Later toegevoegd stucdecor (XIX B) in vijf l. trav. : schijnvoegen en

verticaal oplopende vensteromlijstingen met entablement en sluitsteen; klossen onder de kroonlijst. Begane grond herhaaldelijk verbouwd voor winkelpuien.

In nr. 107 : **Gemeenteschool Nr. 15**. Oorspronkelijk lagere meisjesschool, n.o.v. architect P.V. Jamaer van 1882-1884, voltooid in 1887. Complex met schoolgebouwen aan vier zijden van een speelplaats, bereikbaar via een beglaasde doorgang. Klassenvleugels aan de N.- en Z.-zijde : eenvoudige opstand met centraal ingangsrisaliet en steekboogvensters, oorspronkelijk met twee bouwl.; N.-vleugel verhoogd met een derde bouwl., het risaliet met frontonbekroning. Overdekte speelplaats met ijzeren structuur en Palonceanu-spant aan de O.-zijde; later verhoogde turnzaal aan de W.-zijde.

In nr. 109-113, op de binnenplaats : resten van aanhorigheden van het refugiehuis. Verankerde constructie in traditionele bak- en zandsteenstijl uit XVII, cf. twee resterende jaarankers 16.; één bouwl. onder zadeldak (pannen). Kwarthol geprofileerde sokkel en daklijst boven steigergaten; gedicht kozijn en rondboogdeur onder oculus. Eveneens gedichte, barokke, hardstenen rondboogarcade in de r. trav. : twee bewaarde van oorspronkelijk drie gekoppelde rondbogen, met sterk geprofileerde en geblokte booglijst, op Toscaanse zuilen. Renovatie van nr. 109-113 n.o.v. architectenbureau B.O.A. (J. Van Dessel) van 1991, in voorbereiding (870).

S.A.B., O.W., 3411-3469 (1882-1888), 25670, 12138; A.A., 1884, rep. 1519, 1885, rep. 1672 en 1723, 1886, rep. 1758, 1770, 1863 en 1906, 1887, rep. 1917, 1987-1988 en 2054-2056; N.P.P., O 15. ABEELS G., *Une découverte archéologique rue Haute* (Les Marolles, 1985, 2, p. 21-24).

Nr. 115, 117, 119. Geheel van drie gekoppelde rijkhuizen in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect P.J. Peeters van 1835; drie bouwl. en samen zes trav. onder doorlopend zadeldak waarin afgewolfd dakcapellen. Opgetrokken ter plaatse van een ruim herenhuis met barokke verhoogde halsgevel. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonantie. Rechth. bovenvensters op arduinen

407. Hoogstraat nr. 116 en 118.

dorpels, later doorgetrokken in nr. 119; gietijzeren leuning. Gevelbeëindiging door architraaf, fries en kroonlijst. Winkelpuien van bij oorsprong, heden verbouwd (871).

S.A.B., O.W., 25684 (1835).

Nr. 116. Traditioneel diephuisje met twee bouwl. en heden één trav. onder zadeldak (kunstleien), te dateren in XVII (fig. 407). Bepleisterde en beschilderde tuitgevel met bewaarde muurankers, doch gewijzigde ordonnantie op de bovenverd. en in de top. Winkelpui. Blinde, verankerde bakstenen zijgevel in de Licdjesgang. Verankerde bepleisterde achtertuitgevel.

Nr. 118. Diephuis met oude, traditionele XVII-kern, van twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen) (fig. 407). Vooraan tot drie bouwl. opgehoogd d.m.v. een ondiepe voorbouw met een fraai gevelfront in classicistische stijl,

in XVIII d. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, afgewerkt met een sterk geprofileerd driehoekig fronton waarin een omlijste ronde oculus. Rechth. bovenvensters, haast vierkant op de lage derde bouwl., in vlakke blokomlijsting. Panelen met punten en dropmotief op de borstwering tussen beide verd. Begane grond verbouwd. Verankerde bepleisterde achtertuitgevel.

Nr. 131-133, 135. Twee diephuisen met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (o.m. Vlaamse pannen), (fig. 408). Markant en zeldzaam ensemble van identieke, gekoppelde klokgevels, afgezet door platte banden en bekroond met een driehoekig fronton, te dateren in XVIII b-c; heden gecementeerd, ter vervanging van de oorspronkelijke bepleistering. Getoogde bovenvensters op later toegevoegde lek-drempels. Tweeledige geveltop waarin drielicht, gevormd door een hoger getoogd midden- en rechth. zijvensters, en erboven

408. Hoogstraat nr. 131-133, 135.

409. Hoogstraat nr. 132. Z.g. «Bruegelhuis».

een getoogd luikgat. In nr. 113-133 bewaarde spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl : geprofileerd, kwarthol beloop met neuten, spiegels, gelede imposten, gegroefde sluitsteen en rozetten in de zwikken, onder een gestrekte waterlijst; steenhouwersmerk p. 1, nr. 19. Voorts verbouwde begane grond. Achterhuis met verankerde achtertuitgevel in nr. 131-133; achtertuitgevel met reliefvormige muurankers, wijzend op een oudere, traditionele XVII-keru, in nr. 135 (872).

★ Nr. 132. Z.g. «Bruegelhuis» (fig. 409). Naar verluidd het woon- en sterfhuis van de schilder Pieter Bruegel de Oude (ca. 1525-1569), die in de Kapellekerk begraven werd. Het huis zou later achtereenvolgens in het bezit zijn geweest van zijn zoon, de schilder Jan Breughel bijgenaamd «de Fluwelen» (1568-1625) en van zijn kleindochter Anna Breughel. Het is

alleszins geattesteerd als woonhuis van zijn achterkleinzoon David Teniers III (1638-1685) in diens overlijdensakte. In verkoopakten van 1771 en 1802 wordt het beschreven als één ruimere woning met het aanpalende nr. 134.

Traditioneel diephuis (hoek Rodepoort) in bak- en zandsteenstijl, met twee bouwl. en twee brede trav. onder zadeldak (leien), opklimmend tot XVI. Huidig uitzicht na een grondige restauratie o.l.v. architect A. Hannaert in 1963 e.v., die rekening hield met onder de bepleistering aange troffen sporen van de oorspronkelijke ordonnantie. Omvatte in hoofdzaak de reconstructie van de kozijnen van de voor- en de achtergevel, ter vervanging van in het verleden aangepaste vensters, de verwijdering van een monumentale Lodewijk XVI-deuromlijsting uiterst r., en een grondig herstel en vernieuwing van de gevelparementen, gepaard met steenvervanging. Verankerde baksteenbouw met grotendeels vernieuwde natuurstenen sokkel, kozijnen met kwartholle negblokken en speklagen ter hoogte van de dorpels. Manke trapgevel (resp. 7 en 6 tr. + topstuk) met geprofileerde dekstenen. Gekoppelde kruiskozijnen, op de begane grond onder ontlastingsboogjes, op de bovenverd. met wigvormig ontlastingssysteem. Rechth. venster geflankeerd door bolkozijnen met wigvormige ontlasting in de eerste topgeleding; rechth. luik en balkgat erboven. Gedrukte rondboogpoort in omlijsting met geprofileerde dagkanten, waarboven een rechth. insteekvenster, in de I. trav. Gaf eertijds toegang tot een gang z.g. «Rodepoort», die werd gesloopt bij de aanleg van de gelijknamige straat in 1888 e.v. Voormalige overdekte doorgang met bewaarde korboggeur naar de woning, slijtage van het metselwerk door karrewielen en de aanzet van een tweede rondboogpoort in de achtergevel. Gedenkplaat voor Pieter Bruegel van 1924. Vrijwel blinde zijgevel in de Rodepoort, oorspronkelijk de gemene muur met het gesloopte naastliggende pand, cf. een bewaard mijterboognisje of maziergat. Latere openingen; twee dakkapellen. Achtertuitgevel met schouderstukken en muurvlchtingen.

Zelfde gekoppelde kruiskozijnen met wigvormige ontlasting en deur met bovenlicht; rechth. vensters in beide topgeledingen. Aansluitend tuinmuur met rondboogpoort. Bewaarde balkenlagen en dakspant in het interieur.

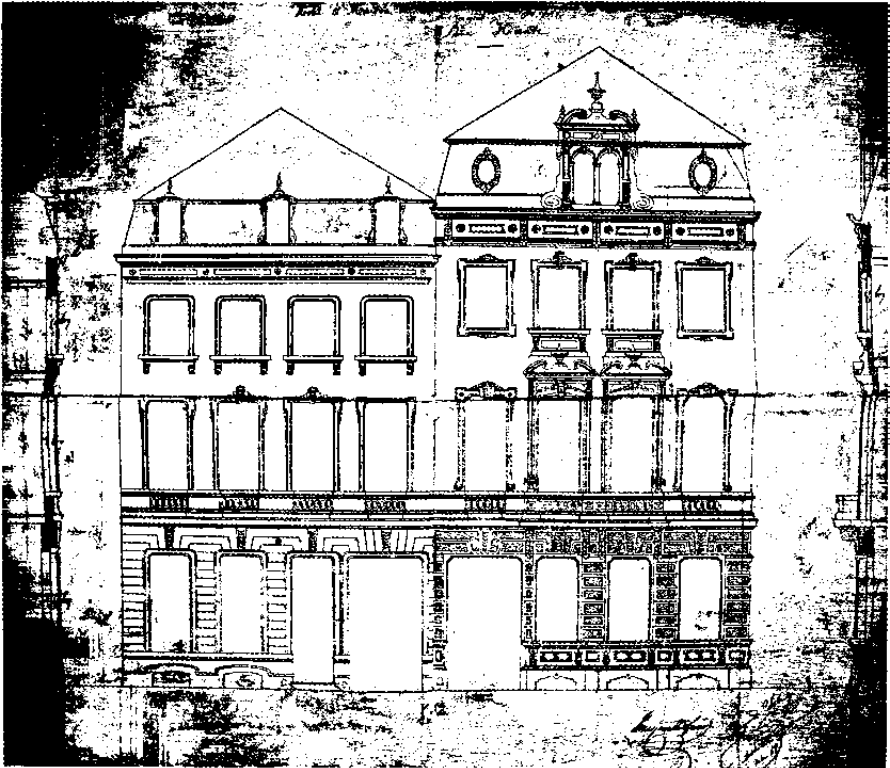
S.A.B., O.W., 80049 (1963 e.v.).

K.I.K., 69363 A, 76375 A.

MARTINY V.G., *A propos de la maison dite de Breughel, rue Haute à Bruxelles* (B.C.R.M.S., 1964, p. 8-44).

Nr. 139-141. «*Herenhuis Jacqmotte*». Ruim hoekpand (Spiegelstraat), in oorsprong twee gekoppelde meesterwoningen met enkelhuisopstand, in eclectische stijl, n.o.v. architect A. Schoy van 1865 (fig. 410); drie bouwl. en tweemaal vier trav. onder mansardedak (leien). Vroeg voorbeeld van het gebruik van Vlaamse-

renaissance-ornamenten, o.m. ontleend aan Hans Vredeman de Vries, zowel voor het exterieur als het interieur, geënt op een nog in wezen neoclassicistische basisvorm. Lijstgevel met vernieuwd natuurstenen parement ter vervanging van de oorspronkelijke bepleistering. Overvloedig gebruik van fraai bewerkte hardsteen, vnl. voor de benedenbouw en de omlijstingen. Licht afwijkende behandeling van beide panden, het l. geaccentueerd door een rijker decor. Geboste sokkelvormende bogane grond met diamantkoppen. Basement waarin getoogde keldermonden met gesmeed ijzeren tralies. Deur en poort met bewerkte dagkanten, en vensters met doorgetrokken lekdrempels op voluutconsoles en bewerkte panelen, in geriemde omlijsting met rozetten; typische vouwluiken. Tweede bouwl. als bel-etage gemarkeerd

410. Hoogstraat nr. 139-141. «*Herenhuis Jacqmotte*». Bouwaanvraag (1865), (S.A.B., O.W., 12149).

door een doorlopende opengewerkte borstwering met postamenten; balkon met voluutconsoles en hoekvazen, en rijke pseudo-frontons in de twee middeltrav. van het r. pand. Voorts rechth. vensters in geriemde omlijsting met o.m. oren, neuten en maskersleutels. Gevelbeëindiging door kordon, fries en kroonlijst op uitgelengde consoles; dakkapellen met alternerend driehoekige en gebogen frontons. Zijgevel met hoekpilasters en middenrisaliet waarin markant neorenaissance-tweelicht met pilasters en rolwerk; gedeeltelijk gedichte zijtrav. Achtergevel op l. trav. na verbouwd. Markant, vrij gaaf bewaard interieur in het r. pand. Monumentale hal en trappenhuis met rijke aankleding (fig. 411): imitatie-marmerschildering en stuc, arduinen sokkel met ingekerfde motieven, marmeren bevoering en verzorgd houtwerk. Hal met pilasterordonnantie, vier zwaar omlijste medaillons met portretten van Hans Vredeman de Vries en Quinten Metsys, en allegorieën van de Vlaamse Bouw- en

411. Hoogstraat nr. 139-141. «Herenhuis Jacqmotte» (1865). Hal.

Schilderkunst, en breed hoofdstel; trappenhuis met eikehouten eretrap met gebeeldhouwde trappaal en bewerkte balusters, en gebrandschilderd raam. O.m. ruim, gelambriseerd salon op de bel-etage, met marmeren schouw waarop omlijste spiegel en rijk stucplafond met medaillons.

Eertijds met koetshuis en stallen aan de Spiegelstraat. Heden moderne bedrijfsgebouwen van de vroegere koffiebranderij Jacqmotte – hier gevestigd vanaf 1828 tot 1985 – in fasen opgetrokken in de jaren 1950 en 1960, die nagenoeg het ganse bouwblok met de Spiegelstraat en de St.-Gislesinsstraat innemen. Project voor omvorming tot een complex met winkels, kantoren, woningen en een centraal atrium, z.g. «Espace Jacqmotte», in voorbereiding door de architecten A.2R.C. (B. D'Helft, P. Neirinck, M. Verliefdien) en M. Jaspers (873).

S.A.B., O.W., 12149 (1865).

Nr. 143. Rijkhuis n.o.v. architect A. Schoy van 1870; vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (leien). Lijstgevel met zelfde stijlkenmerken als nr. 139-141, cf. vensteromlijstingen en hoofdstel, in een eenvoudiger uitvoering. Oorspronkelijk bewerkte «klassieke» winkelpui; heden verbouwd naar analogie met nr. 139-141 (874).

S.A.B., O.W., 12141 (1870).

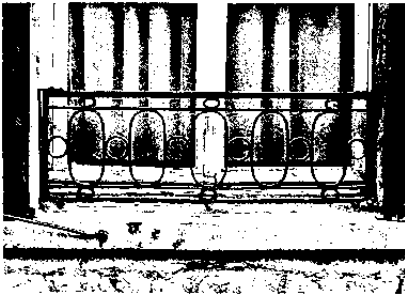
Nr. 149, 151. Breedhuizen met twee bouwl. en resp. twee en drie trav. onder steil zadeldak (pannen) met l. aandak. Wellicht traditionele kern opklimmend tot XVII en mogelijk in oorsprong één ruime woning, doch grondig verbouwd i.l.v. XVIII-XIX. Bepleisterde lijstgevel met aangepaste vensters op arduinen dorpels, en breed geprofileerde kroonlijst. Begane grond opengebrouwen voor winkelpuien (875).

Nr. 150. Klooster van de «Filles de la Charité de Saint-Vincent de Paule». Complex gevormd door een voormalig herenhuis uit XVIII en kloostergebouwen uit XIX.

De vestiging van deze in oorsprong Franse kloosterorde te Brussel, werd in 1839

overeengekomen met het Bureau voor Weldadigheid. Een eerste congregatie van vier zusters nam in 1843 of 1844 haar intrek in de kleine woning Cellebroersstraat nr. 55. In 1852 werd de huidige vestiging aangekocht, toen een herenhuis met bijgebouwen, dat sinds 1833 het z.g. «*Pensionnat Saint-Louis*» – een tehuis voor blinden en doofstommen van de «*Frères de la Charité de Saint-Vincent de Paule*» – herbergde. Hieraan werden i.l.v. XIX c de huidige kloostergebouwen toegevoegd. Eerstesteegeleging van het z.g. «*Armenhuis*» aan de Minimenstraat in 1853. Eerstesteegeleging van de kloosterkapel in 1862, glijktijdig bouw van het z.g. «*Missionarissenhuis*». Bouw van een schoolgebouw (gesloopt) in 1868, van het Weeshuis in 1873. Heden gedeeltelijk in gebruik als school; het voormalige Weeshuis werd omgevormd tot sociale woningen.

Herenhuis. Breedhuis in laat-classicistische stijl, met drie bouwl. en vier trav. onder schilddak, te dateren in XVIII d. Sporen van een oudere, mogelijk traditionele XVII-kern op de begane grond, cf. de zandstenen sokkel, speklagen en kwartholle negblokken die doorlopen tot de puilijst. Heden gedecapeerde bakstenen lijstgevel met muurankers op alle bouwl. Breddere l. poorttrav. met vleugel deur in geprofileerde zandstenen omlijsting met neuten; aansluitend balkon, doorlopend in de hardstenen puilijst, op Lodewijk XVI- consoles met rozet, schijven en pijnappel, voorzien van een gesmeed ijzeren hek.

412. Hoogstraat nr. 150. Vensterleuning.

Rechth. vensters met geprofileerde lekdrempel en gesmeed ijzeren leuning (fig. 412), in de poorttrav. verrijkt met een geriemde omlijsting; persiennes op de begane grond. Gevelbeëindiging door architectraaf, fries met steigergaten, vernieuwde kroonlijst en dakkapellen. Verankerde gecementeerde achtergevel met rechth. vensters en aangepaste poort. Vrij gaaf, in grote delen bewaard interieur in lokale Lodewijk XVI-stijl. Eikehouten eretrap met leuning van balusters en rozetpanelen doch vernieuwde trappaal. Salons met stucwerk op de begane grond, met houten lambrizering op de bovenverd., telkens met marmeren schouw en plafond van drie vakken. Binnenmuren in stijl- en regelwerk met baksteenvulling zichtbaar na ontleistering op de bovenste verd. Dakspant. Kelder met tongewelven.

Kloostergebouwen in neoclassicistische stijl, aan drie zijden van de binnenplaats. Mogelijke betrokkenheid van architect-aannemer T. Mélot in de bouw. Heden volledig gecementeerd.

Voormalige kapel (Z.-zijde) : éénbeukige zaalkerk van zes trav., geritmeerd door lisenen en steunbren, geopend door rondboogvensters, onder schilddak met vierkant klokketorentje met spits op de nok. Interieur overkluisd door graatgewelven op muurpilasters; ondiepe koorabsis met ronde scheiboog, en doksaal op colonnettes. Vroeger neogotisch mobilaar verwijderd. Z.g. «*Huis der Missionarissen*» (O.-zijde) met drie bouwl. en drie trav., gemarkeerd door een middenrisaliet met driehoekig fronton. Ervoor een steekbogenarcade van vijf trav. met geblokte pilasters, verhoogd met rondboognissen op de hoeken. Voormalig Weeshuis (N.-zijde) met vijf bouwl. en veertien trav., geritmeerd door getoogde lisenen en een middenrisaliet met driehoekig fronton (876, 877, 878).

S.A.B., O.W., 12272 (1868).

K.I.K., 75313 A.

Historische gegevens ontleend aan het kloosterarchief.

Nr. 158. Neoclassicistisch hoekhuis (Zwaardstraat) van drie bouwl. en drie trav. uit XIX b-c, met mansarde + dakka-

413. Hoogstraat nr. 158. Pui (1903-1904).

pellen en winkelpui n.o.v. architect R. Neyberg van 1903-1904. Gecementeerde lijstgevel met rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels en klassiek hoofdstel. Fraaie houten winkelpui met Art Nouveau-inslag, gemarkeerd door ingediepte pilasters overgaand in de consoles van de rolluikkast (fig. 413). Trapezoïdaal inspringend middenportaal; bovenlichten met typische roedenverdeling en achterglas-beschildering. Bewaarde winkelinrichting van hoedenwinkel.

S.A.B., O.W., 12278 (1903-1904).

Nr. 164. Z.g. «*Spaans Huis*». Traditioneel diephuis (hoek O.-L.-Vrouw van Gratiestraat), met drie bouwl. en resp. drie en vier trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Huidig uitzicht na een grondige restauratie in 1975 e.v. door de Stad Brussel: ontleistering, grondig herstel en vernieuwing van de gevelparementen gepaard met steenvervanging, recon-

structie van de kozijnen, en toevoeging van de achtergevel, tevoren een gemene muur; inwendige kaalslag en invoering van een betonstructuur. Baksteenbouw met grotendeels vernieuwde natuurstenen sokkel en kozijnen met kwartholle negblokken; muurankers met gekrulde spie. Trapgevel (8 tr. + topstuk) met geprofileerde dekstenen. Kruiskozijnen met wigvormig ontlastingssysteem, in verkleinde ordonnantie, op beneden- en bovenverd., ter hoogte van de dorpels belijnd door speklagen; deurkozijn met hergebruikte imposten (?) met «ANN. 641» en getralied bovenlicht in de 1. trav. Tweeledige geveltop waarin drielicht, gevormd door een rondboogvormig middenluik met imposten, sleutel en waterlijst tussen rechth. venstertjes; vierkant luikje erboven. Zijgevel belijnd door een getrapte sokkel en steigergaten, met schaarser zandsteengebruik, en gekoppelde ontlastingsboogjes boven de kruiskozijnen. Achtertuiggevel

met muurvlchtingen, rechth. venster en rondboogluikje in de top, voorts zelfde karakteristieken (879).

K.I.K., 104846 A en 75316 A.

Nr. 169. Traditioneel diephuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Bepleisterde en beschilderde trapgevel (7 tr. + topstuk), vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, met lielevormige muurankers op de penanten en in de top. In XIX aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempel. Tweeledige geveltop waarin drielicht, gevormd door een rondboogvormig middenluik met kwarthol profiel, imposten, sluitsteen en waterlijst, tussen rechth. venstertjes; erboven een rechth. luikje. Begane grond verbouwd tot cafépui (880).

Nr. 171 tot 187. Reeks neoclassicistische huizen met drie bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak (pannen), uit begin XIX. Opgetrokken ter plaatse van de kerk en het voorplein van het in 1803-1804 gesloopte kapucijnenklooster (zie Kapucijnenstraat). Oorspronkelijk eenvormig front van bepleisterde en beschilderde lijstgevels, vermoedelijk met enkelhuisopstand of wellicht winkelpui, rechth. bovenvensters – haast vierkant op de lagere derde bouwl. – op arduinen dorpels, klassiek hoofdgestel en vermoedelijk centrale dakkapel. Heden volledig verbouwde begane grond, vernieuwde gevelbekleding voor nr. 181 tot 187, mansardedak voor nr. 177, voorts kleine aanpassingen. Nr. 171-175 : twee gekoppelde panden met gemeenschappelijke, blinde middentrav. boven de toegang tot een achterhuis. Overige panden in reputerende opeenvolging, met ongelijke zijpenanten in functie van de symmetrie van het geheel (881).

Nr. 182. Diephuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 414). Bepleisterde en beschilderde klokgevel : de lielevormige muurankers op de penanten van de beneden- en de bovenverd. en in de top verraden een traditionele bak- en zandsteenconstructie uit XVII; de laat-barokke vormgeving van de geveltop wijst

op een aanpassing uit eind XVII-begin XVIII. In XIX aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempel. Markante geveltop boven de sterk gekorniste waterlijst, met brede voluten en oren onder een gebogen pseudo-fronton, afgelijnd door platte banden en bekroond door een gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden; bases van verdwenen topstukken op de dekstenen van de voluten en de topbekroning. Centraal rechth. venster in vlakke omlijsting met neuten, oren en driehoekig pseudo-fronton, aansluitend bij een ronde oculus in uitstralende platte banden; flankerende, vlak omlijste ronde oculi met sluitsteen en waterlijst op voluutjes. Fraaie barokke deuroplijsting van hardsteen, te dateren in XVII B, in de r. trav. : ingediepte en geblokte pilasters met basement en kapiteel, onder geblokte rondboog met waterlijst; aansluitend schouderboogvormig bovenlicht met waterlijst en bolornament, tussen voluten met deksteen en topstuk; steenhoudersmerk, p. 1, nr. 20, geïdentificeerd met D. Derideau (Feluy). Begane grond voorts verbouwd. Verankerde bepleisterde achtertuiggevel.

K.I.K., 104782 A.

Nr. 184. Traditioneel diephuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), uit XVII (fig. 414). Bepleisterde en beschilderde, manke trapgevel (resp. 8 en 7 tr. + topstuk), vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, met lielevormige muurankers op de penanten en in de top. In XIX aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempel. Tweeledige geveltop waarin drielicht, gevormd door een rondboogvormig middenluik met imposten, sluitsteen en waterlijst, tussen rechth. venstertjes; rechth. luikje erboven. Begane grond verbouwd. Verankerde bepleisterde achtertuiggevel.

Nr. 188. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Verhoogde halsgevel, vermoedelijk opgetrokken in traditionele bak- en zandsteenstijl, doch heden gecementeerd. In XIX aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempel. Geveltop met getrapte (5 tr.) eerste gele-

ding afgelijnd door een waterlijst. Drieli-
 ch licht gevormd door een rondboogvormig
 middenluik met imposten, sluitsteen en
 waterlijst, tussen kleine rechth. zijluiken.
 Barokke topgeleding met vereenvoudigde
 voluten bekroond door een gebogen fron-
 ton met waterlijst, met bases van verdwe-
 nen topstukken aan weerszij en op top;
 rechth. luik. Begane grond verbouwd, eer-
 tijds spiegelboogdeur; toegang tot de
 voormalige Warschau- of Polakkengang
 uiterst l. Verankerde bepleisterde achter-
 tuitgevel, en lager achterhuis met dito ach-
 tergevel waarin bolkozijnen (882).

S.A.B., O.W., 29733.

Nr. 195-197. Appartementengebouw (hoek
 Kapucijnenstraat nr. 71) met Art Deco-in-
 slag, n.o.v. architect J. Michaut van 1928-
 1929, i.o.v. het confectiehuis E. Michiels.
 Vijf bouwl. en acht trav. onder plat dak.
 Sobere baksteenbouw geritmeerd door ko-
 lossale pilasters; alternerend gestapelde
 erkers over de eerste twee verd., waarbo-
 ven verstarde balustrade en entablement.
 Hoger oplopende, afgeschuinde hoektrav.
 met meerdelig baksteenprofiel. Brede
 rechth. vensters. Decoratieve frics in simi-
 li-steen, met stralende zon- en bloemmo-
 tief, onder de kroonlijst. Gewijzigde win-
 kelpuien (883).

S.A.B., O.W., 35347 (1928-1929).

Nr. 198. Breedhuis met drie bouwl. en
 twee trav. onder vooraan gemansardeerd
 zadeldak (Vlaamse pannen) met aandaken.
 In zijn huidige vorm vermoedelijk uit eind
 XVIII, met een oudere, mogelijk traditio-
 nele XVII-kern. Recent geschilderd jaartal
 «AODI 1700» (?). Bepleisterde en beschil-
 derde lijstgevel voorzien van rechte muur-
 ankers. Verkleinende rechth. bovenven-
 sters. Kroonlijst boven steigergaten. Twee
 grote dakkapellen met driehoekig fronton
 en kleine roedenverdeling. Centrale spie-
 gelboogdeur met hardstenen omlijsting in
 Lodewijk XV-stijl, uit midden XVIII
 (fig. 415) : geprofileerd kwarthol beloop
 met neuten, gegroefde sluitsteen, schelpen

414. Hoogstraat nr. 182 en 184.

415. Hoogstraat nr. 198. Deuromlijsting.

in de zwikken en gebogen waterlijst met
 gestrekte uiteinden. Ter l. zijde rechth.
 deur met bovenlicht in hardstenen omlijst-
 ing, eertijds de toegang tot de voormalige
 Bullinckxgang. «Klassiek» houten win-
 kelraam van 1893 r. (884).

S.A.B., O.W., 12285 (1893).

Nr. 200. Diephuis met twee bouwl. en drie
 trav. onder zadeldak (pannen), opklim-
 mend tot XVI-XVII. Trapgevel (5 tr. +
 topstuk) met vernieuwde bakstenen gevel-
 bekleding (1956 en 1985). Aangepaste bo-
 venvensters. Achtereenvolgens rechth.
 drieliicht met lager middenluik en rechth.
 venstertje in de tweeledige geveltop. Be-
 gane grond en achtergevel volledig ver-
 bouwd. Grotendeels behouden balkenla-
 gen – moerbalken met sloffen op consoles
 – en dakgebint in het interieur (885).

S.A.B., O.W., 63982 (1956), 48197.
 K.I.K., 75284 A.

416. Hoogstraat nr. 205-207. Z.g. «Palais Minerva» (1908).

Nr. 205-207. Z.g. «Palais Minerva». In oorsprong dans-/feestzaal, met bioscoop in het souterrain, opgetrokken in pompeuze «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect H. Van Massenhove van 1908. Omgevormd tot bioscoop door dezelfde architect in 1927, later z.g. «Rialto». Heden winkel/toonzaal. Monumentaal, overdadig geornamenteerd gevelfront met feestelijk karakter, in overeenstemming met de functie van het gebouw, uitgevoerd in natuursteen voor de boven- en hardsteen voor de benedenbouw (fig. 416). Drie bouwl. onder mansardedak (kunstleien). Bovenverd. uitgewerkt als portiektrav., gemarkeerd door gecanneleerde kolossale pilasters met stafwerk, cartouches en vrouwenhoofd in het kapitool. Bel-etage afgelijnd door een gevelbreed balkon met zware, gebogen balustrade met postamenten, op beeldhouwde hoek- en ijzeren, in de puibalk geïncorporeerde middenconsoles. Drielicht met Ionische zuilen en hoekpijlers,

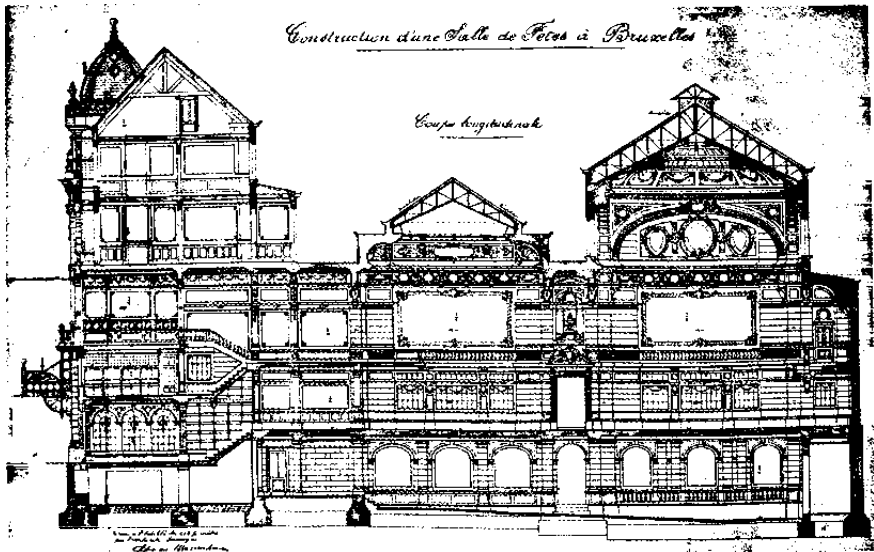
overspannen door een zwaar entablement; fraai bewerkte houten deurvensters met medaillon en kleurrijk glas-in-lood. Derde bouwl. opgevat als loggia onder een brede korfboog met cartoucheslucel en guirlandesversiering; ijzeren borstwering tussen postamenten met vaas, waarachter drie rechth. deurvensters. Hoofdgestel met architraaf, gegroefde consolerij waartussen guirlandes, kroon- en tandlijst. Brede dakkapel met pilastermarkering en rondbogig drielicht met schelpvulling, onder een gebogen fronton met cartouche, opgenomen in een blinde attiek met leeuwkeppen op de hoekpostamenten. In ontwerp bekronende geribde koepel met œil-de-bœufs en topstuk. Opengewerkte benedenbouw, voorheen met geblokte posten – heden opnieuw bekleed –, sierlijk ijzeren hekken en luifel – heden glaspui –. Bronzen portretmedaillon ter herdenking van de kunstschilder J. Bourgeois, gesigineerd Verhaselt.

Eertijds tweedelige zaal over twee verd. met balkons, met rijk uitgewerkt, polychroom decor in Napoleon III-stijl, het achterste deel bekroond door een koepel (fig. 417). Heden nog bewaard volume onder ijzeren dakspanten.

S.A.B., O.W., 5407 (1908), 34145 (1927).

Nr. 217. Voormalige dans-/feestzaal z.g. «Elysée» ook «Valencia», in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect H. Van Massenhove van 1897. Smalle lijstgevel van rode en witte baksteen en simili-natuursteen, met drie bouwl. en één trav. onder pseudo-mansardedak (kunstleien). Bovenverd. gemarkeerd door kolossale pilasters, waarbinnen tweelichten met pilasters, entablement en pane(e)l(en) op de borstwering. Klassiek hoofdgestel met bewerkte fries; brede dakkapel met voluten en driehoekig fronton. Verbouwde pui doorlopend over nr. 219. In ontwerp bijkomende verd. en belvédère; gebogen luifel van ijzer en glas met opschrift «Grand Salon de Bruxelles» boven de toegang. Eertijds driebeukige feestzaal van vijf trav., met basilicale opbouw en ijzeren bekapping (886).

S.A.B., O.W., 12175 (1897).

417. Hoogstraat nr. 205-207. Z.g. «Palais Minerva». Langsdoorsnede (1908), (S.A.B., O.W., 5407).

Nr. 224. Breedhuis met twee bouwl. en drie trav. onder mansardedak (pannen), opklimmend tot XVII-XVIII. Recent gedecapeerde bakstenen lijstgevel. Rechth. bovenvensters met verdiepte, kwartholle zandstenen negblokken – wellicht hergebruikt – en vernieuwde lekdrempels. Kroonlijst boven zandstenen steigergaten. Spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl, uit XVIII c : geprofileerd, kwarthol beloop met neuten, gegroefde sluitsteen en gebogen waterlijst met gestrekte uiteinden; steenhouwersmerk p. 1, nr. 21, te identificeren met M. Monnoye + Fam. Mondron (Arquennes, Feluy). Cafépui uit de jaren 1930, met glas-in-lood bovenlicht waarin huisnaam «ALEX» in Art Deco-lettersvormen (887).

Nr. 233. Traditioneel breedhuis (hoek Vossenstraat) met uitgewerkt dakvenster, twee bouwl. en vier trav. onder gecombineerde zadelbedaking (Vlaamse pannen), uit

XVII (fig. 418). Veruit enig nog gaaf bewaard voorbeeld van dit type huis te Brussel. Bepleisterde en beschilderde constructie, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, volledig verankerd d.m.v. rechte muurankers. Voorgevel met steigergaten en daklijst, boven de twee middentrav. opgaand in een getrapte geveltop (7 tr. + aanzet van topstuk). Aangepaste rechth. bovenvensters; behouden gekorniste, gestrekte waterlijst en sluitsteen van een na 1944 verdwenen rondboogdeur met imposten, in de tweede trav. van de verbouwde begane grond. Tweeledige geveltop waarin drielicht, gevormd door een rondboogvormig middenluik met imposten, sluitsteen en waterlijst, tussen rechth. venstertjes; rechth. luikgat erboven. Vrijwel blinde zijtuitgevel met aandak en schouderstukken; twee rechth. venstertjes op de hoogte van het drielicht van de voorgevel. Lage, verankerde aanbouw met één bouwl. en twee trav. onder zadeldak

418. Hoogstraat nr. 233.

(n/Vossenstraat, Vlaamse pannen), met fragment van afgeschuinde zandstenen sokkel en getraliede rechth. vensters.

K.I.K., 75287 A.

Nr. 238. Traditioneel breedhuisje met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Veruit enig nog gaaf bewaard exemplaar van een eertijds in de Hoogstraat en omgeving veelvuldig voorkomend huistype. Bepleisterd en beschilderd geveltje, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, met rechte muurankers. Aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempel en kroonlijst uit XIX. Verankerd, getrapt dakvenster (2 tr. + topstuk) met schouderstukken; rechth. venster. Begane grond verbouwd. Opgetekend in 1980, kort daarna gesloopt (888).

Nr. 245-247. Ruim enkelhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect G. Keller van 1874; drie bouwl. + entresol en

vier trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op begane grond van hardsteen. Inrijpoort in geriemde omlijsting, naast winkelpui met zij-ingang en pilasters, onder aflijnende puilijst; entresol met schijnvoegen. Bovenverd. in verkleinende ordonnantie, gemarkeerd door vlakke lisenen die de trav. bundelen, en afgewerkt door een klassiek hoofdstel. Gevelbreed balkon met ijzeren hek en drie zware voluutconsolles op de bel-etage; panelen op de borstwering van de hoogste verd. Rechth. vensters (889).

S.A.B., O.W., 12172 (1874).

Nr. 248. Traditioneel diephuis (hoek Valkstraat) met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Heden bepleisterde constructie, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, volledig verankerd met overwegend rechte muurankers. Eenvoudige tuitgevel met schouderstukken; centraal liele-anker. Aangepaste rechth. vensters op de bovenverd. en in de eenledige top; cafépui. Vrijwel blinde zijgevel van drie trav. en lagere aanbouw van één trav., met aangepaste vensters afgezien van een behouden bolkozijn. Verankerde bepleisterde achtertuitgevel met muurvlchtingen (890).

Nr. 251. Smal rijhuis met bescheiden Art Deco-inslag, uit de jaren 1930; vier bouwl. en één trav. Lijstgevel van baksteen en cement, gemarkeerd door een tweezijdige erker over de eerste twee verd., waarop een ijzeren borstwering, en afgewerkt met een kroonlijst op hoekconsolles. Typische houten ramen met glas-inlood bovenlichten. Winkelpui (891).

Nr. 255. **Gemeenteschool Nr. 7.** Oorspronkelijk lagere jongensschool, n.o.v. architect A. Samyn van 1894, opgetrokken vanaf 1895 en ingehuldigd in 1897. Schoolgebouw in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, bestemd voor 1100 leerlingen, teruggaand op de typologie van de «Ecole Modèle» (zie Maurice Lemonnierlaan nr. 110). Gebouwd ter plaatse van de gesloopte Canivetgang, ter vervanging van de vroegere lokalen van de school,

419. Hoogstraat nr. 255. Gemeenteschool Nr. 7 (1894-1897).

opgericht in 1863, in de N.-vleugel van de achteraan aanpalende Brandweerkazerne (zie Vossenplein). Projecten voor de nieuwe school werden reeds door Samyn uitgewerkt in 1882-1890.

De plattegrond beschrijft een voorbouw aan de straat, met inkom en dienstlokalen, dwars crop een beglaasde hal met hellend vlak als overgang naar het eigenlijke, lager gelegen klassengebouw. L.g. bestaande uit een voorportaal met monumentale bordestrap, en aansluitend de overdekte speelplaats, over twee verd. geflankeerd door in totaal een 25-tal klaslokalen; twee open speelplaatsen ten N. en Z. Tot de voorzieningen behoorden voorts een bibliotheek, schoolmuseum, timmeratelier, turnzaal en een douchezaal.

Klassiek gevelfront met parement van Gohertange voor de boven- en hardsteen voor de benedenbouw (fig. 419). Lijstgevel met twee bouwvl. en drie trav. Begane grond

geritmeerd door twee hoge rondbogen op pilasters, resp. met inkom en drielicht, waartussen een kleiner rondboogvenster. Schijnvoegen met uitstraling; aflijnende fries met schijfornamenten onder de pui-lijst. Fraaie vleugeldeur met schijvenbeslag en gesmeed ijzeren rooster. Bovenverd. gemarkeerd door een centrale rondboognis in harstenen neorenaissance-omlijsting met compositie pilasters, driehoekig fronton en topstuk. Beeld van Marnix van Sint-Aldegonde door beeldhouwer V. De Haen en opschrift «RATIO INSTITUENDAE (U)VENTUTIS». Flankerende rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels, en jaarstenen «ANNO 1896». Breed hardstenen hoofdstel met kordon, fries met wapen van Brussel, opschrift «ECOLE COMMUNALE NO 7/ GEMEENTESCHOOL NO 7» en rozetten, en kroonlijst met klossen en tandlijst; erboven blinde attiek.

Interieur uitgevoerd in baksteen met verwerking van natuur- en hardsteen met betegelde lambrizeringen, en gebruik van ijzer voor constructieve delen, overspanningen en kappen. Hal met dubbel hellend vlak en beglaasde kapspant. Voorportaal met dubbele steekbogenarcade en troggewelven; bordestrap met balustrade in dito arcade ten Z., versierd met gipsen bas-reliëfs, vermoedelijk elementen van een oorlogsmonument door beeldhouwer J. Marin uit 1921. Overdekte speelplaats van acht trav. onder een deels beglaasde, deels met hout beklede kap met gebogen portiekspanen op consoles (fig. 420). Aan vier zijden omlopende galerij met gebuikte ijzeren leuning, op troggewelven en schuine colonnettes; tweede galerij op colonnettes aan de O.-zijde. Drieledige opstand geritmeerd door steekbooglijnen aan de N.- en Z.-zijde: hooggeplaatste drielichtvensters, alternerend boven deuren met entablement van de klaslokalen, en blinde topgeleding met centraal rooster; volledig beglaasde topgeleding aan de W.-zijde. Bevloering met centrale windroos.

S.A.B., A.A., 1895, rep. 3483; I.F., Album II-18; N.P.P., Q 7.

Nr. 276. Geheel gevormd door een hoekhuis en nog twee resterende van een reeks

420. Hoogstraat nr. 255. Gemeenteschool Nr. 7 (1894-1897). Overdekte speelplaats.

van oorspronkelijk vier enkelhuizen, Abrikozeboomstraat nr. 1, 1A en 3, n.o.v. architect J. Naert van 1883. Bepleisterd en beschilderd gevelscherf met neoclassicistisch uitzicht, afwijkend van de eigenlijke pandenindeling. Opstanden van drie bouwl. onder mansardedak : het hoekhuis met twee bij drie trav., vervolgens een dubbelhuisopstand van vier trav. – evenwel voor de helft deel uitmakend van het hoekhuis en voor de helft van het eerstvolgende enkelhuis – en tenslotte enkelhuisopstanden met twee trav. Lijstgevels met schijnvoegen onder de puilijst, getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting met lekdrempel en onderdorpel, en klassiek hoofdgestel. Hoekhuis met «klassieke» winkelpui en -raam. Abrikozeboomstraat nr. 1A volkomen verbouwd (892).

S.A.B., O.W., 6332 (1883).

Nr. 289. Traditioneel diephuis (hoek Sichertstraat) met twee bouwl. en twee trav.

onder zadeldak (pannen), uit XVII. Heden gecementeerde constructie, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, met rechte muurankers. Puntgevel afgewerkt met windborden, mogelijk een vereenvoudiging van een vroegere trapgevel. Gekoppelde rechth. bovenvensters met geprofileerde middenstijl, mogelijk aangepaste kruiskozijsen, op de bovenverd. Rondboogvormig laadvenster met kwarthol geprofileerde dagkanten, imposten en sluitsteen in de eenledige geveltop. Begane grond verbouwd. Vrijwel blinde zijgevel van vier trav., met aangepaste openingen. Hoger, verankerd achterhuis, twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak met aandak, met zelfde kenmerken (893).

Nr. 293. Appartementengebouw (hoek Sichertstraat) in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect E. Baudewijns van 1936 cf. ook gevelsteen; vijf bouwl. en vijf trav. onder plat dak. Expressieve architectuur met

plastische volume-opbouw en bakstenen gevelparement in decoratief metselverband. Afgeronde, uitkragende hoekpartij tot boven de kroonlijst, belijnd door kordons en friezen. Hoger oplopende l. trav. met inkom waarboven een verticale glasstrook ter verlichting van het trappenhuis. Voorts horizontaliserende vensterregisters en brede, afgeronde kroonlijsten. Bewaard houten raamwerk; metalen buisprofielen borstweringen. Typische vleugeldeur en glas-in-lood bovenlichten van de winkelpui (894).

S.A.B., O.W., 46427 (1936).

Nr. 296A-322. Universitair Ziekenhuis St.-Pieter. Uitgestrekt complex in het blok gevormd door de Hoogstraat, Fazantenstraat, Wolstraat, Montserratstraat en Abrikozeboomstraat.

In oorsprong een leprozerie gelegen buiten de eerste stadsomwalling, waarvan het ontstaan opklimt tot XII B, en die in 1270 onder de bescherming werd geplaatst van hertog Jan I. Een periode van bloei en wederopbouw in XIII, werd vanaf XIV gevolgd door verval en een geleidelijke afname van de ziekenzorg, gelijk met de omvorming van de instelling tot een contemplatief augustinessenklooster. Na de opheffing van het klooster in 1783, kregen de gebouwen een nieuwe bestemming als «Koninklijk Gasthuis». Omgedoopt tot «Grand Hospice Civile», later «*St.-Petersgasthuis*» tijdens de Franse overheersing, onder beheer van het Bestuur der Godshuizen. Van dan af uitgebouwd tot één der drie belangrijkste inrichtingen voor ziekenzorg te Brussel – naast het Fernerijgasthuis en het St.-Jansgasthuis – aanvankelijk bestemd voor gebrekkigen en ongeneeslijk zieken, vanaf 1801 toegespit op de zorg voor o.m. acute en besmettelijke ziekten, heel- en verloskunde. Wederopbouw van het gasthuis in neoclassicistische stijl n.o.v. architect A. Partoes, in 1848-1859, met latere uitbreidingen. Bouw van het huidige Universitair Ziekenhuis door de Stad Brussel, de C.O.O. (huidig O.C.M.W.) en de U.L.B. met steun van de Rockefellerstichting – waarvoor overeenkomst van 1920 –, als algemeen

ziekenhuis verbonden met de Faculteit Geneeskunde (zie Waterloolaan nr. 115) en de universitaire verpleegstersschool Edith Cavell-Marie Depage.

Gebouwencomplex n.o.v. architect J.-B. Dewin van 1926-1932, waarvoor eerstesteeenlegging in 1929, ingehuldigd in 1935 (fig. 421). De plattegrond beschrijft een centraal gelegen hoofdgebouw of algemeen ziekenhuis, een isoleerpaviljoen aan de Montserratstraat (nr. 35), een administratiegebouw van de C.O.O. (O.C.M.W.) en verpleegstersschool/home aan de Hoogstraat, een dodenhuis/kapel aan de Wolstraat (nr. 103), en voorts enkele kleine paviljoenen op het binnenterrein. Oorspronkelijke capaciteit van 545 bedden, uitbreidbaar met 100 eenheden. Functionele architectuur met bescheiden Art Deco-inslag in de afwerking. Gevels van baksteen, met verwerking van hardsteen, de hoogste verd. gecementeerd; metalen raamwerk met typische roedenverdeling en glas-in-lood paneeltjes. Hoofdgebouwen met souterrain en gemiddeld zes bouwl.

Administratiegebouw en verpleegstersschool-home bestaande uit twee onderscheiden blokken, beide met een door midden- en hoekrisalieten, pilasters en vensternissen geritmeerd gevelfront; resp. negentien en dertig trav. Horizontale geleiding in de benedenbouw, gekoppelde bovenverd. en twee inspringende attiekverd. Sterk geaccentueerde risalieten met uitkragende middenpartij en decoratief beeldhouwwerk in de bekroning. Doorlopende reeks winkelpuizen met zij-ingang, fraaie ijzeren deursooster en bovenlicht, op de met marmer beklede begane grond, beschermd door een luifel met glasstenen. *Ingangspaviljoen* (hoek Fazantenstraat) met één bouwl. onder mansardedak (leien), de middenpartij met open doorgangen en bijkomende attiek waarin drieliicht onder een bekronend tentdak met topstuk.

Algemeen ziekenhuis van het angelsaksische «corridor system»-type, met tien paviljoenen – met diverse diensten van onderzoek, consultatie en behandeling – gegroepeerd aan weerszij van een doorlopende gang als centrale as, ca. 150 m lang. Oorspronkelijke verticale indeling :

souterrain met technische en bijzondere therapeutische installaties; begane grond met inkomhal en opnamekwartier, spoedafdeling, diverse poliklinieken, keuken en linnenkamer; eerste verd. met poliklinieken; tweede tot vierde verd. voor hospitalisatie; vijfde verd. met kraam- en kinder-afdeling; halfopen galerij als solarium op het dak.

Isoleerpaviljoen op H-vormige plattegrond, met souterrain en vier bouwl.; paviljoen op U-vormige plattegrond met slechts drie bouwl., ernaast.

Dodenhuis/kapel met één bouwl. aan straatzijde, onder een complexe mansardebedaking (leien) met karakteristieke dakvensters en een spitse klokketoren, gemarkeerd door hoekrisalieten; via een galerij verbonden met het ziekenhuis. Eenheidsvol Art Deco-interieur met reeks glas-inloodramen (1935).

Vrijstaande schoorsteen.

Standbeelden van baron L.-J. Scutin (1793-1862) door beeldhouwer W. Geefs van 1875, en van A. Depage (1862-1925) door beeldhouwer G. Devreese (895, 896, 897).

Grootschalig project voor gedeeltelijke sloop en wederopbouw van het ziekenhuiscomplex door architectenbureau E. Verhaegen, in voorbereiding.

Bâtir, 1935, 35, p. 405-411.

BONENFANT P., *L'ancien Hôpital Saint-Pierre à Bruxelles* (L'Emulation, 1928, p. 105-120).

WYDOOGHE (Dr.), *Le nouvel Hôpital Saint-Pierre à Bruxelles* (op. cit.).

L'Emulation, 1936, pp. 3-12.

Nr. 297. Sterk verbouwd, traditioneel diephuisje met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak, uit XVII. Verankerde tuitgevel, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, heden met vernieuwde bakstenen bekleding en bepleisterde topbekroning. Aangepaste bovenvensters. Eenledige geveltop met rechth. venster. Begane grond opengebroken voor winkelpui (898).

K.I.K., 75306 A.

421. Hoogstraat nr. 296A-322. Universitair Ziekenhuis St.-Pieter (1926-1935). Perspectieftekening (L'Emulation, 1928, p. 109).

Nr. 340. Hoog rijkhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1887; vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde lijstgevel met horizontale geleding en klassiek hoofdstel. Bel-etage gemarkeerd door pilasters waarop een metopen-trigriefenfries, en een gewelbreed balkon met gietijzeren hek. Hoogste twee verd. met rechth. lisenen, afglijnd door een gietijzeren borstwering. Rechth. vensters. Oorspronkelijk cafépui, heden verbouwd (899).

S.A.B., O.W., 12329 (1887).

Nr. 346-348. Ruim neoclassicistisch herenhuis met drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak, uit XIX b; heden opgesplitst. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met een bredere, door een verdiept veld en een dakkapel gemarkeerde poorttrav.; heden gecementeerd en met verbouwde begane grond. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie, met geriemde omlijstingen en doorgetrokken lekdrempels. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven steigergaten. Inmiddels op poorttrav. na gesloopt (900).

Nr. 351-355. Apartementsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect P. Dhaeyer van 1936, gebouwd in 1937-1939, i.o.v. «Le Foyer Bruxellois» (fig. 422). Omvat vijf bouwl. en vijf trav. onder plat dak. Indeling in twee winkels en acht driekamerwoningen, gegroepeerd rond een centrale toegang en trappenhuis. Strakke lijstgevel, axiaal gemarkeerd door een middenrisaliet met inkom waarboven een verticaal oplopende, overhoeks geplaatste, metalen raampartij met kleine roedenverdeling, ter verlichting van het trappenhuis. Horizontaliserende vensterregisters aan weerszij, belijnd door doorlopende arduinen dorpels en rollagen, met verdiepte penanten en brede vensters met zelfde metalen raamwerk. Betegelde winkelpuien met metalen raamwerk en inspringende middeningang. Gekorniste kroonlijst.

S.A.B., O.W., 49829 (1936-1939).

422. Hoogstraat nr. 351-355 (1936-1939).

Nr. 393-395. Breedhuis met twee bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen) met aandaken, en bijkomende poort-trav. onder dito, gedrukte bedaking, als geheel te dateren in XVII-XVIII. Verankerde baksteenbouw, vier l. trav. bepleisterd, twee r. trav. gedecapeerd met hergebruikte (?) zandsteenfragmenten, o.m. negblokken. Rechth. muuropeningen. Brede rondboogpoort in zandstenen omlijsting met geprofileerde booglijst vanaf imposten, sluitsteen en waterlijst, op de imposten gedateerd «ANNO 1721»; oorspronkelijke (?) houten waaijer. Opgetekend in 1980, recent voorzien van een nieuwe gevelbekleding en dakbekleding (901).

Hooikaai (2-3 B-C)

Van Lakensestraat naar Handelskaai.

N.-kade van het vroegere, vanaf 1639 aangelegde Hooiodok, cf. de tegenoverliggende Arduinkaai (zie aldaar).

Heterogene gevelwand, zowel wat betreft uitzicht en volume, periode als typologie. Nog enkele oude, vermoedelijk traditionele XVII-kernen, grondig aangepast in neoclassicistische stijl in XIX A, o.m. nr. 5 en 25 met bewaarde muurankers. Een tweetal pakhuizen herinneren aan de vroegere havenactiviteit. Voorts twee ruime appartementsgebouwen. Eén bewaard hoekhuis met de in 1884-1886 aangelegde Van Gaverstraat in nr. 21 (zie Van Gaverstraat nr. 2).

Nr. 1-3. Neoclassicistisch hoekhuis (Lakensestraat nr. 148) met drie bouwl. en resp. zes en één trav. onder afgesnuit zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1831. Ter vervanging van een traditioneel XVII-pand met dubbele trapgevel. Heden gecementeerde lijstgevel, horizontaal geleed door kordonvormende lek-

423. Hooikaai nr. 23.

424. Hooikaat nr. 27-29 (1929-1933) en 33-35A (1913).

drempels met begeleidend profiel. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnan-tie. Korte gevel aan de Lakensestraat gemarkeerd door een verdiept rechth. veld, waarin een Venetiaans drielicht met blinde zijluiken op de tweede bouwl., en een afgewolfde dakkapel. Kroonlijst boven stei-gergaten. Volledig gewijzigde ordonnan-tie op de begane grond; oorspronkelijk win-kelpui met pilasters en entablement in de hoekpartij en voorts rechth. vensters en l. deur (902).

S.A.B., O.W., 13284 (1831).

Nr. 15. Vermoedelijke resten van het «*Hotel de Peuthy*». In zijn huidige vorm, enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Oude, vermoedelijk traditionele XVII-kern, aangegeven door muurankers met gekrulde spie op de eerste twee bouwl., resten van de zandstenen sokkel, en de 1640 gedateerde rondboogpoort. Aangepast en verhoogd met een lagere derde bouwl. in

XIX. Gecementeerde lijstgevel met rechth. vensters op lekdrempels, en kroonlijst bo-ven steigergaten. Brede rondboogpoort met kwarthol geprofileerde dagkanten, im-posten met jaartal «ANNO 1640», voluutsleu-tel en waterlijst in de r. trav., sinds 1848 de toegang tot de Van Hoetergang; garagepoort in de l. trav. (903).

Nr. 23. Herenhuis, vermeld als suikerraffi-naderij in 1767, heden school «*Saint-Jean Baptiste*». In zijn huidige vorm breedhuis met enkelhuisopstand van drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak (pannen) (fig. 423). Gevelontleding geeft een oude, vermoedelijk traditionele XVII-kern voor de eerste twee bouwl., cf. de afgeschuinde sokkel en lielevormige muurankers met gekrulde spie. Waarschijnlijk begin XIX in neoclassicistische stijl aangepast en met een verankerde derde bouwl. verhoogd. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, horizontaal gelced door kordonvormende

lekdrempels met begeleidend profiel. Rechth. vensters in verkleinende ordonantie, op de begane grond beluikt, op de bovenverd. in geriemde omlijsting. Rechth. inrijpoort in entablement met neuten, sluitsteen en geprofileerde waterlijst, in de r. trav. Kroonlijst met klossen boven steigeraten met schijfvormige vulling. Tot voor kort drie afgewolfd dakkapellen.

Achterliggende schoolgebouwen, doorlopend tot de Pakhuisstraat nr. 28-30, n.o.v. architect A. Renouprez van 1950, o.m. een eenbeukige kapel met absis en klokketoren, en een geknikte klassenvleugel waarin geïncorporeerde klassenvleugel van 1909.

S.A.B., O.W., 59863 (1950), 4473 (1909).

Nr. 27-29. Z.g. «*Central Residence*». Ruim appartementsgebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect J.-B. Tilman van 1929, opgetrokken in 1931-1933 (fig. 424). Omvat souterrain, zeven bouwl. onder mansardedak (leien) en tien ongelijke trav.; vier flats per verd. rond twee trappenhuizen. Baksteenbouw met gebruik van simili-natuursteen voor o.m. hoekblokken en omlijstingen, hardsteen voor de sokkel. Symmetrische opstand gemarkeerd door een hoger oplopend middenrisaliet met postamenten, en hoekrisalieten, met trapezoidale bow-windows; er-tussen licht verdiepte trappenhuizen met inkom onder entablement. Boogvensters op de eerste en zesde bouwl., voorts rechth. vensters o.m. met ijzeren borstwering. Hoogste verd. als attiek, met gevelbreed balkon met postamenten, consoles en ijzeren hekken.

S.A.B., O.W., 46175 (1929-1933).

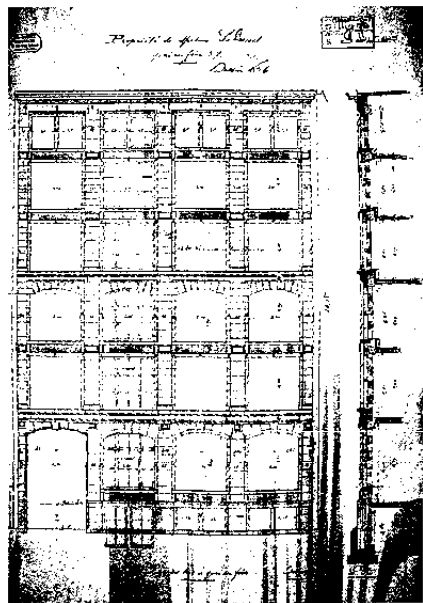
Nr. 33-35A. Appartementsgebouw n.o.v. architect Van Lint van 1913, met zes bouwl. onder pseudo-mansarde (leien) en zes ongelijke trav. (fig. 424). U-vormige plattegrond; twee flats per verd. en centraal trappenhuis. Symmetrische opstand van gele baksteen met contrasterende banden en verwerking van hardsteen o.m. in de pui. Gevelritmering door pilasters, gebundelde middentrav. gemarkeerd door gebogen balkons met bewerkte console en gietijzeren hek, uiterste trav. door trapezoidale bow-windows met simili-bekleding over de tweede tot vierde bouwl.

Boogvensters; dito dakkapellen boven de kroonlijst. Winkelpuien met ingediepte pilasters onder doorlopende I-balken met ijzerbeslag; centrale privé-inkom in neoré-gence-omlijsting. Inrijpoort naar achterliggende bedrijfsgebouwen.

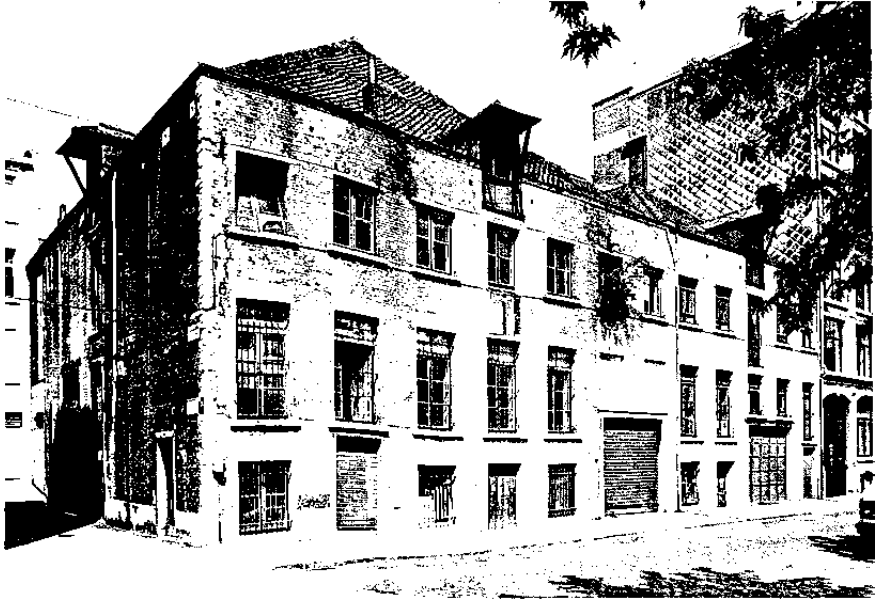
Voormalige stoppen- of kurkenfabriek «*Luytgaerens Frères*», n.o.v. Van Lint van 1902. Onderkelderd fabrieksgebouw van drie bouwl. onder zadeldak, met ijzeren structuur – balkenlagen op dubbele rijen gietijzeren kolommen – in het interieur. Later tot U-vorm uitgebreid met overkragende bovenverd. Gevels in baksteenbouw, druk belijnd door banden en lijsten in natuursteen of simili, en hardsteen, met muuropeningen onder ontlastingsbogen.

S.A.B., O.W., 27881 (1913), 47559 (1902).

Nr. 51-53. In oorsprong één ruim breedhuis of twee gekoppelde woningen met twee bouwl. in traditioneel stijl uit XVII. Oude kern aangegeven door lielevormige

425. Hooikaai nr. 55-57. Bouwaanvraag (1910), (S.A.B., O.W., 5660).

426. Hooikaal nr. 59-65 (1841).

muurankers op de tweede bouwl. en sporen van het vroegere dakgebint in de zijgevel in nr. 51, en een voorheen d.m.v. chronogram 1680 gedateerde muurkapel op de gemeenschappelijke middenpenant. Uitgebouwd tot twee afzonderlijke enkelhuizen met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, i.l.v. XIX. Neoclassicistische lijstgevels met rechth. vensters op lekdrempels. Nr. 51 uit XIX a-b: bepleisterd en beschilderd, met bijkomende mezzanino en verbouwde pui. Nr. 53 waarvoor bouwaanvraag van 1857: met vernieuwde cementbekleding en brede inrijpoort. Barokke muurkapel met Mariabeeld: rondboognis in geprofileerde omlijsting met imposten, sluitsteen, waterlijst en bolornament, geflankeerd door voluten. Eronder het chronogram «A PESTE, FAME, BELLO ATQUE NAUFRAGIO. LIBERA NOS JUGITER DIVA VIRGO» (1680), cf. Des Marez, heden echter onleesbaar (904, 905).

S.A.B., O.W., 47561 (1857).
DES MAREZ G., 1979, p. 171.

Nr. 55-57. Pakhuis met zes bouwl. onder plat dak en oorspronkelijk slechts vier trav., n.o.v. architect E. Janlet van 1910 (fig. 425). Uitgebred met twee r. trav., n.o.v. architect R. Ceulemans van 1963. Oudste gedeelte op U-vormige plattegrond met kleine binnenplaats ten W.; ijzeren skeletstructuur – roosteringen op kolommen – in het interieur. Lijstgevel overwegend van hardsteen: horizontale registerindeling door de plint, kordons en de kroonlijst met klossen; verticale geleiding door getoogde en rechth. lisenen, achtereenvolgens per één, twee en drie bouwl. Brede steekboogopeningen op de eerste en derde bouwl., rechth. met ijzeren latei op de overige, als tweelicht op de lagere bovenste verd. Oorspronkelijk raamwerk met kleine roedenverdeling, inrijpoort en inkomdeur, bij een recente renovatie vernieuwd (906).

S.A.B., O.W., 5660 (1910), 76732 (1963).

Nr. 59-65. Pakhuis met drie bouwl., waaronder een lage begane grond/souterrain en

twee in hoogte afnemende bovenverd., en twaalf trav. onder twee parallelle schilddaken (n.l. straat, pannen), waarvoor bouw-aanvraag van 1841 (fig. 426). Naar ver-luidt oorspronkelijk een voedermagazijn voor trekpaarden van schepen. Baksteen-bouw met verwerking van natuursteen voor hoekblokken en steigergaten, en hardsteen voor de plint, deuromlijstingen en dorpels. Begane grond oorspronkelijk geritmeerd door vier rechth. deuren, aansluitend bij de bovenliggende vensters, he-den nog bewaard in de tweede en laatste trav.; voorts met getraliede vensters en luiken in de vierde en negende trav., met dorpel op kadeniveau. Verkleinende rechth. bovenvensters met lekdrempel. Uitgelengde ophaaldeuren in de vierde en de tiende trav. oplopend in dakvensters met afgewolfde luifel. Vrijwel blinde zij-gevel (Matrozensgang) met zelfde ophaal-deuren en dakvenster in het midden, r. een lage deur, l. twee inrijpoorten onder I-balk. Volledig houten structuur – balken-lagen, steunen en dakgebint – in het interieur. Verminkt bij renovatie in 1989-1990. Gaslantaarn tegen de zijgevel.

S.A.B., O.W., 11323 (1841).

Hopstraat (1-2 E)

Van Nieuwe Graanmarkt naar Barthélémylaan.

Het eerste straatgedeelte tot de Papen-vest maakt deel uit van het classicistische ensemble van de Nieuwe Graanmarkt, in 1787 aangelegd op de terreinen van het vroegere Jerichoklooster (zie Nieuwe Graanmarkt). Het tweede straatgedeelte met dubbele knik, reeds gedeeltelijk be-staande als gang sinds 1818-1819, werd in 1838 tot de ringboulevard doorgetrokken, als onderdeel van de verkaveling van de «Bummel».

Gehavend straatbeeld, gedomineerd door enkelen industriële complexen. Vroegere laat-classicistische hoekhuizen met de Nieuwe Graanmarkt, op een resterend muurfragment met deuromlijsting na ge-sloopt. Evencens braakliggende hoeken

met de Papen-vest. Enkele lage bedrijfsge-bouw-tjes in het midden van de straat, cf. nr. 32 en 39. Laatste straatgedeelte met neoclassicistische rijbebouwing uit de ja-ren 1840, heden veelal aangepast, ver-hoogd of gebanaliseerd, o.m. nr. 34, 49 en 51-55.

S.A.B., O.W., 26115 (1818-1819), 26124 (1838).

Nr. 24. Huurhuis en achterliggend atelier, n.o.v. architect R. Pringiers van 1921, voor «*La Clicherie Bruxelloise*», cf. ook geschilderd opschrift. Enkelhuisopstand met souterrain, drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak. Baksteenbouw met schaarse verwerking van hardsteen. Twee middentrav. gemarkeerd door ingediepte penanten en balkons met gietijzeren leu-ning. Steekboogvensters en -poort. Dakka-pellen boven de kroonlijst. Loggia's met ijzeren structuur in de achtergevel. Atelier onder raekemdak (907).

S.A.B., O.W., 27910 (1921).

Nr. 26-30. Voormalige «*Papeteries Géné-rales Belges – Ed. Haseldonckx & Cie*». Uitgestrekt industrieel complex, doorlo-pend tot de Vandenbrandenstraat/Wagen-straat. Kern gevormd door een gebouw in pre-modernistische stijl, n.o.v. architect F. Bodson van 1912, overeenstemmend met de huidige vier r. trav. In fasen ver-bouwd en achteraan uitgebreid n.o.v. ar-chitect J. Diongre van 1920, 1929, 1938 en 1940; l. uitgebreid met drie trav. n.o.v. architect L. Mercenier van 1959. Vleugels van maximaal vijf bouwl. onder plat dak, in een aaneengesloten blok met een drietal kleine binnenplaatsen; structuur van ge-wapend beton.

Kerngebouw met markante, vroeg-func-tionalistische opstand (fig. 427). Oor-spronkelijk bepleisterd gevelfront met schaars gebruik van hardsteen, vnl. voor de sokkel; door Diongre voorzien van een geel bakstenen parcement in 1939. Geknik-te r. trav. met enkelhuisopstand, entresol en trapezoidale erker onder leien helm over de bovenverd. Aansluitend drie trav. gemarkeerd door brede, verticaal oplopen-de glaspartijen tussen kolossale muurpe-nanten over de hoogste drie verd.; ijzeren

427. Hopstraat nr. 26-30. Voormalige «Papeteries Générales Belges – Ed. Haseldonckx & Cie» (1912).

raamindeling met vaste en opendraaiende elementen. Eronder rechth. vensters, heden blind op de lage begane grond; r. inrijpoort over twee verd., met ijzeren hek onder l-balk met rozetten en roosters. Beëindiging door een doorlopende blinde fries en een geprofileerde, platte kroonlijst. Identieke opstand in de toegevoegde drie l. trav. (1959).

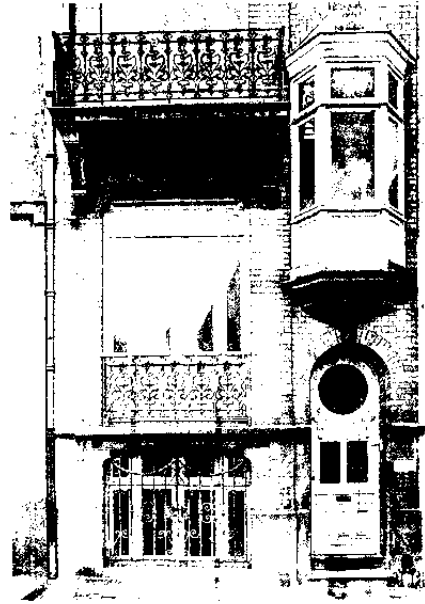
Vleugel met afgeronde hoekpartij aan de Vandenbrandenstraat/Wagenstraat, n.o.v. Diongre van 1938. Vier bouwl. en oorspronkelijk slechts vijftien l. trav.; uitgebreid met tien trav. n.o.v. Mercenier van 1955. Geel bakstenen parement op hardstenen sokkel. Horizontaliserende vensterregisters tussen rollagen. Eerste twee bouwl. geritmeerd door hardstenen posten, in de hoekpartij opengewerkt tot een breed inrijportaal. Kleine openingen op de bovenste verd. Bekronende balustrade van ij-

zeren buisprofielen tussen postamenten (908).

S.A.B., O.W., 20672 (1912), 27911 (1920), 40084 (1929), 49832 (1938), 54862 (1939-1940), 69679 en 72698 (1959), 59551 (1938), 63082 (1955).

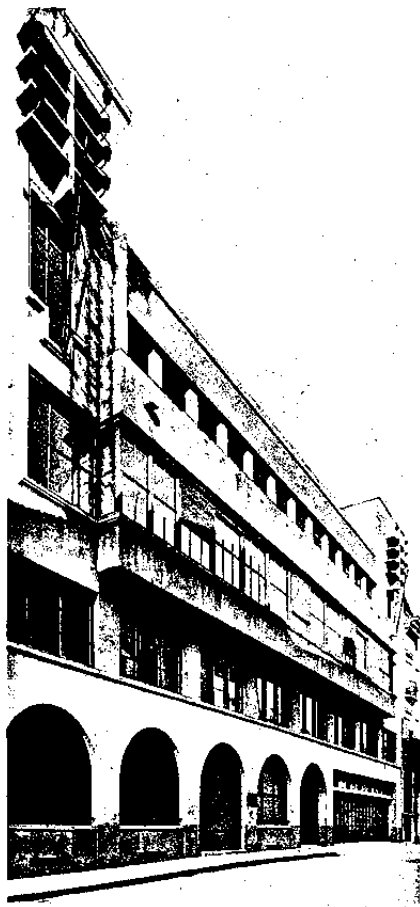
Nr. 41. Burgerhuis n.o.v. architect J. Gilson van 1903; souterrain, drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Lijstgevel met bakstenen parement en schaars gebruik van hardsteen o.m. voor de sokkel (fig. 428). Breder, ruim beglaasd en door rechth. en gebogen balkons gemarkeerd l. risaliet; deurvensters onder l-balk, gietijzeren borstweringen in Art Nouveau. Hoger oplopende r. trav. met lage rondboogdeur onder een trapezoidale houten erker; in het ontwerp met bekronend tentdak. Kroonlijst op consoles. Fraai bewerkte houten deur met ijzeren roosters (909).

S.A.B., O.W., 12507 (1903).

428. Hopstraat nr. 41 (1903). Benedenbouw.

Nr. 43-47. Kantoren en drukkerij van «L'Echo de la Bourse». Ruim industrieel complex in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architecten G. Chambon en J.-F. (?) Collin van 1930 (fig. 429), gebouwd i.o.v. de «Imprimerie Industrielle et Financière» (Imifi). Gebouw van vier bouwl., achteraan doorlopend tot de Schootstraat; skelet van gewapend beton met baksteenvulling. Imposant gevelfront van acht trav., met monolithische «granilis»-bepleistering en granieten plint. Symmetrische opstand met gemarkeerde horizontale registers en accent op de torenvor-

429. Hopstraat nr. 43-47. «L'Echo de la Bourse» (1930).

mig verhoogde hoekpartijen. Begane grond geritmeerd door rondbogen – o.m. de toegangen tot de kantoren en de loketenzaal, en het atelier – en een drie trav. brede garagepoort. Brede rechth. vensters op de eerste verd. Omlijst, doorlopend beglaasd vensterregister op de tweede verd., op de hoektrav. na uitgewerkt als erker met bekronend balkon. Doorlopend vensterregister met verdiepte muurdammen op de licht inspringende derde verd., voorheen geflankeerd door T-vormige vensters in de hoekpartijen, welke oorspronkelijk in de top werden bekroond door zware rastervormige elementen. Metalen raamwerk met kleine roedenverdeling. Ateliers, grenzend aan een kleine binnenplaats, op langgerekte rechth. plattegrond, met ruim beglaasde flanken (909).

S.A.B., O.W., 45349 (1930).

Nr. 63. Herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, als eigen woning gebouwd door «meter-aannemer» T. Lammal, cf. bouwaanvraag van 1839. Souterrain, twee bouwl. en mezzanino, en vier trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gedecapeerde bakstenen lijstgevel. Verhoogde begane grond, boven de hoge hardstenen sokkel met schijnvoegen en haast vierkante souterrainvensters, belijnd door de geprofileerde puilijst. Breder r. risaliet, gemarkeerd door de hoge rondboogpoort in hardstenen omlijsting met vlakke pilasters, geprofileerde imposten en booglijst. Rechth., voorheen beluikte vensters op lekdrempels, verbroed in het risaliet; gietijzeren leuning. Gelede architraaf onder de mezzanino, en gekorniste geprofileerde kroonlijst. Houten vleugel deur met paneelversiering, roosters en waaijer met radiale trasering (910).

S.A.B., O.W., 12490 (1839).

Houthulstbosstraat (1-2 C)

Van Ieperlaan naar Negende Liniclaan. Licht geknikte straat, samen met de Passendalestraat aangelegd in 1863-1864. Het

eerste straatgedeelte volgde de verbindingseul van het tevoren gedempte Mestdok (zie Arduinkaai). Verderop werd het tracé geflankeerd door de bijgebouwen van het Stapelhuis (zie Handelskaai) ten N. en de kazerne «Klein Kasteeltje» (zie Negende Linielaan nr. 27) ten Z., resp. voltooid in 1847 en 1852. De nieuw verkavelde percelen bij de Oppemstraat en de Passendalestraat werden vanaf 1869 bebouwd. De N.-zijde werd later opgenomen in het vanaf 1911 gerealiseerde «Quartier Maritime» (zie Diksmuidelaan). Oorspronkelijk z.g. «Amsterdamstraat»; huidige benaming gegeven na W.O. I, ter herinnering aan de slag om het Houthulstbos. Doorsnee-hoekbebouwing uit de jaren 1870 bij de Oppemstraat, cf. nr. 4 en 6. Symmetrische sociale woonblokken van «Le Foyer Bruxellois» uit 1922-1924 (zie Diksmuidelaan nr. 1-13), aan weerszij van de «Stichting Semet-Solvay» uit 1913-1916 (zie nr. 19-23) aan de N.-zijde.

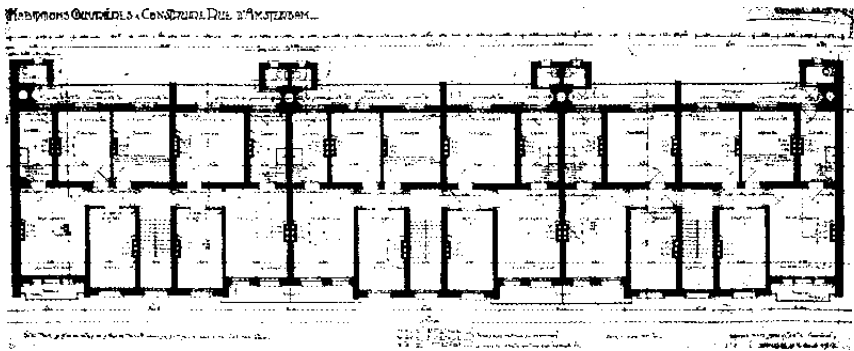
S.A.B., O.W., 26143 (1863-1864).

430. Houthulstbosstraat nr. 19-25. Z.g. «Stichting Semet-Solvay» (1913-1916).

Nr. 19-25. Z.g. «Stichting Semet-Solvay». Complex arbeiderswoningen n.o.v. architect J. Van Neck van 1913, voltooid in 1916 (fig. 430). Opgetrokken door de Stad Brussel, op initiatief en met gelden van de filantroop Semet-Solvay; later overgedragen aan «Le Foyer Bruxellois». Liggerecht woonblok van vijf bouwfl. en

negentien trav. Negentwintig drie- en vierkamerwoningen met keuken en W.C. en een conciërgewoonst; gemeenschappelijke droogplaats op het plat dak en binnen-

431. Houthulstbosstraat nr. 19-25. Z.g. «Stichting Semet-Solvay». Plattegrond verd. (1913), (S.A.B., P.P., 459).

plaats achteraan. In opstand en indeling sterk verwant met de typologie van de «*Cité Hellemans*» (zie Blaesstraat nr. 174-198). De plattegrond groepeerd zes woningen per verd., aan weerszij van drie trappenhuizen (fig. 431).

Symmetrisch opgebouwd gevelfront als afspiegeling van de inwendige organisatie. Parement van baksteen doorspekt met hardsteen, ook voor de met breuksteen belijnde sokkel; gebruik van contrasterend gekleurde baksteen in decoratief verband vnl. voor borstweringen en friezen. Ingehouden Art Nouveau-inslag met geometriserend karakter in de algehele lijnvoering, enkele sterk gehavende sgraffito's, en het ijzerwerk van inkomdeuren, inrijpoort, venstertraliën en balkonleuningen. Gevelritme aangegeven door sterk geaccentueerde risalieten corresponderend met de trappenhuizen : hoger oplopende middentrav. met inkom onder fraaie vensterkorf, sgraffitopaneel, bekronende oculus, voluten en gebogen kroonlijst; zijtrav. met typisch uitgebogen borstweringen. Opschrift «1916 - VILLE DE BRUXELLES - FONDATION/STICHTING SEMET-SOLVAY - STAD BRUSSEL - 1916».

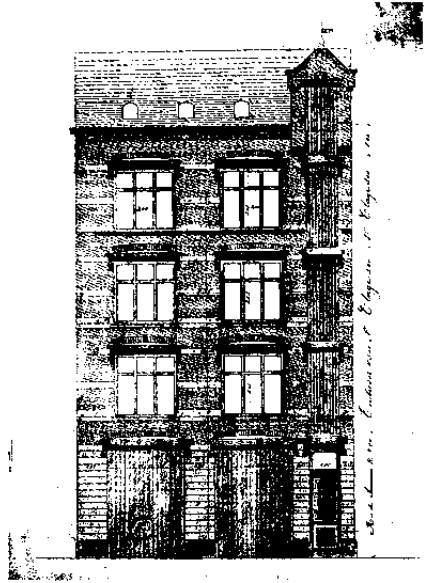
Tussenvliegende trav. voorzien van doorlopende ijzeren balkons die gestapelde loggia's vormen in de middenpartijen; leuningen met geajoureed trektang- en hamermotief. Rondboogvensters op de begane grond, rechth. - als drielicht onder 1-balk in de hoekpartijen - op de bovenverd. IJzeren balustrade met postamenten boven de kroonlijst. Achtergevel belijnd door doorlopende ijzeren balkons tussen de w.c.-annexen.

S.A.B., P.P., 459.

LEMONNIER M., *Ville de Bruxelles, Donation Semet-Solvay, notice sur les habitations ouvrières érigées rue de la Forêt d'Houthulst*, Brussel, 1920.

Huidenmarkt (6 E)

Van Grasmarkt naar Eenmansstraatje. Aloude straat, oorspronkelijk met vrij breed, geknikt L-vormig tracé, via het smalle Eenmansstraatje verbonden met de Beenhouwersstraat. Eertijds, tot in XVII, «*Vroentstrate*» of «*Oudevroentstrate*»,

432. Huidenmarkt nr. 11-13. Bouwaanvraag (1898), (S.A.B., O.W., 15920).

wellicht naar een vroegere gevangenis alleszins voorafgaand aan de in 1522 opgerichte «*Vrunte*» achter het Stadhuis (zie Vruntstraat). Huidige benaming naar de huidenmarkt die hier van na 1695 tot zowat eind XVIII werd gehouden.

Heden nog bewaard trechtervormig eerste straatgedeelte, met de Ossekopgang in het verlengde; smaller W.-straatgedeelte samen met het Eenmansstraatje gesloopt en vervangen door een parkeerterrein. O.-gevelwand met nog een oude kern cf. muurankers in nr. 7, en een smal pand met neoclassicistische lijstgevel (1858) in nr. 9.

S.A.B., O.W., 15918 (1858).

Nr. 3-5. Winkel-/woonhuis n.o.v. architect Alb. Callewaert van 1914; vier bouwl. en vier trav. onder pseudo-mansarde. Lijstgevel met bakstenen parement, de middenpartij boven de winkelpui uitgebouwd tot een rechth. erker met ijzeren structuur over twee verd., bekroond door een ijze-

na 1980. Markant, klassiek houten winkelraam uit begin XX, de rolluikkast, posten en dorpel versierd met opschriften «JOAILLIER • LOUIS FRANSEN • BIJOUTIER / MAISON FONDEE EN 1875», arabesken en médaillons met huisnummer 47, in achter-glas-schildering (913).

S.A.B., O.W., 22758 (1857).

Nr. 52-56. Voormalig warenhuis z.g. «Grands Magasins Merchie-Pède». Ruim complex, in meerdere fasen opgetrokken n.o.v. architect F. Timmermans. Kern gevormd door de r. vleugel van 1898, met vier bouwl. en drie ongelijke trav. onder zadeldak, oorspronkelijk met bijkomende poortrav. Sterk geornamenteerde lijstgevel in eclectische stijl met neorenaissance-elementen, van bak-, natuur- en hardsteen. Tweede bouwl. als entresol met vijflicht; derde en vierde bouwl., geritmeerd door kolossale pilasters met diamantkoppen, resp. als bel-etage met zware zijbalkons met postamenten en uitgelegde consoles, en met kleiner middenbalkon. Rechth. vensters met kleurrijke mozaïeken in de boogvelden onder geblokte waterlijsten; gietijzeren venster- en balkonhekken. Klassiek hoofdgestel met kroon- en tandlijst op gegroefde consoles. Winkelpui van bij oorsprong; huidige met hardstenen posten van 1909. Achteraan uitgebreid met magazijnen met ijzerstructuur in 1902, heden geïncorporeerd in nr. 58-62. Tweeledige l. vleugel doorlopend in Spiegelstraat nr. 9, van 1909, met vijf bouwl. en een terugwijkende attiekverd. onder plat dak, waarop een hoog oprijzend bovenlicht met kapspant van ijzer en glas. Functionele constructie met betonskelet, georganiseerd rond een centrale vide. Sobere gevels van elk vijf trav. : pui met hardstenen posten; bovenverd. van bak-, natuur- en hardsteen met kolossale pilasters, brede rechth. vensters en kroonlijst. Aan de Huidevettersstraat bijkomende panelen op de borstwering en als beglaasde pseudo-mansarde uitgewerkte vijfde bouwl.; aanvankelijk afwijkend gevelontwerp, voortzetting van de bestaande opstand van 1898 (914).

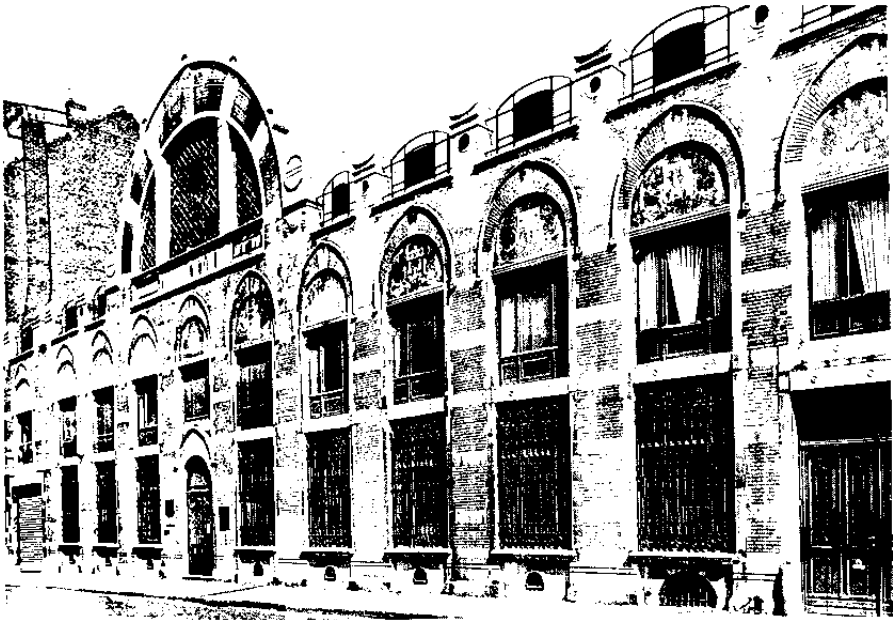
S.A.B., O.W., 22803 (1898, 1902), 130 (1909).

433. Huidevettersstraat nr. 57 (1853).

Nr. 57. Enkelhuis in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect Paulussen van 1853; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 433). Horizontaal gelede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel, op geprofileerde hardstenen sokkel. Begane grond belijnd door schijnvoegen, uitstralend boven de brede rondboogpoort met diamantkopsleutel in de l. trav., en de pui-lijst. Rechth. vensters, op de benedenverd. met lekdrempel op consoles, op de bovenverd. met geriemde omlijsting, doorgetrokken geprofileerde lekdrempels, en op de tweede bouwl. verdiepte borstwering met spiegels. Bewaard houtwerk van poort en vensters; gietijzeren leuning. Breed hoofdgestel met kordon, fries met spiegels en kroonlijst met klossen. In achtergevel vermoedelijk hergebouwde spiegelboogpoort met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl uit XVIII b-c : geprofileerd beloop met neuten en sluitsteen. Heden deel uitmakend van het Stadsarchief (zie nr. 65).

S.A.B., O.W., 22760 (1853).

434. Huidevettersstraat nr. 58-62. Z.g. «Palais du Vin» (1909, 1919).

Nr. 58-62. Z.g. «Palais du Vin» (Pl. XXVII, fig. 434). Markant pakhuis en bottelarij van wijnen, n.o.v. architect F. Symons van 1909, gebouwd i.o.v. de firma «Brias & Cie» ter vervanging van een eerder complex van 1892. Licht uitgebreid n.o.v. architect P. Hamesse van 1919.

Langgerekt, expressief gevelfront van twee bouwl. in Art Nouveau, met uitgesproken publicitair karakter, gekenmerkt door een polychroom materiaalgebruik en een repeterend verticaal ritme. Oorspronkelijk slechts tien trav. met inkom in de laatste. Toegang ontdubbeld met een nieuwe centrale kantoorinkom in 1917, vervolgens l. met één en r. met vier trav. uitgebreid in 1919, telkens gepaard met inwendige aanpassingen. Parement van gele baksteen – in het als decoratieve fries behandelde bovenste register alternerend witte en gele geglazuurde baksteen met ritmotief –, met overvloedig gebruik van

natuursteen voor de gegroefde sokkel, speklagen, hoekblokken, lijsten en de gevelbekroning. Gevelritme aangegeven door verticaal oplopende, rondbogige venstermissen onder gedrukt spitsbogige waterlijsten: ingedeeld door de lekdrempel, ijzeren tussendorpel met rozetten, en gegroefde latei op kraagstenen; houten raamwerk en gesmeed ijzeren tralies in het onderste register. Polychrome sgraffito's met geïdentificeerde wapens van wijncentra in de boogvelden: «OPORTO/COBLENCE/MAYENCE/MADERE/MALAGA/ANJOU/TOURS/REIMS/BEAUNE/BORDEAUX/SAUMUR/VOUVRAYE/BARSAC/BOURGOGNE». Kantoorinkom onder dito waterlijst in de vijfde trav., met fraaie ijzeren vleugel deur en glas-in-lood bovenlicht met wijnrankmotieven; inrijpoorten in de elfde en uiterste trav. Monumentaal, rondboogvormig fronton met druiventros op de sluitsteen en halfronde topstukken, opengewerkt door een beglaasd drielicht met metalen roeden

in ruitpatroon. Gevelbeëindiging door bewerkte postamenten in het verlengde van de penanten, waartussen ijzeren hekken op waterlijsten.

Samenstel van bedrijfsruimten en hallen met plattegrond in de vorm van een onregelmatige rechthoek. Eenvoudige bakstenen constructie met gebruik van beton en ijzer voor overspanningen en steunen. Overkapping van de hallen door twee haaks op elkaar staande tongewelven met ijzeren kapsant, beglaasde boogvelden en nokruiter. Omlopende ijzeren galerij op bakstenen troggewelven en trappen leidend naar de lokalen op de bovenverd. Achterliggende magazijnen van 1892, met troggewelven en parallelle zadeldaken.

S.A.B., O.W., 3898 (1909), 22806 (1882), 28807 (1917, 1919).

Nr. 59. Voormalig *refugium van de benedictijnenabdij van Gembloux*. Hier minstens gevestigd vanaf 1742, openbaar verkocht in 1794. Leerlooierij vanaf 1809 vermoedelijk zonder onderbreking tot 1904; later, tot 1976, deel uitmakend van het gebouwencomplex van de firma «*Jules Waucquez & Cie*», sinds 1980 Stadsarchief (zie nr. 65).

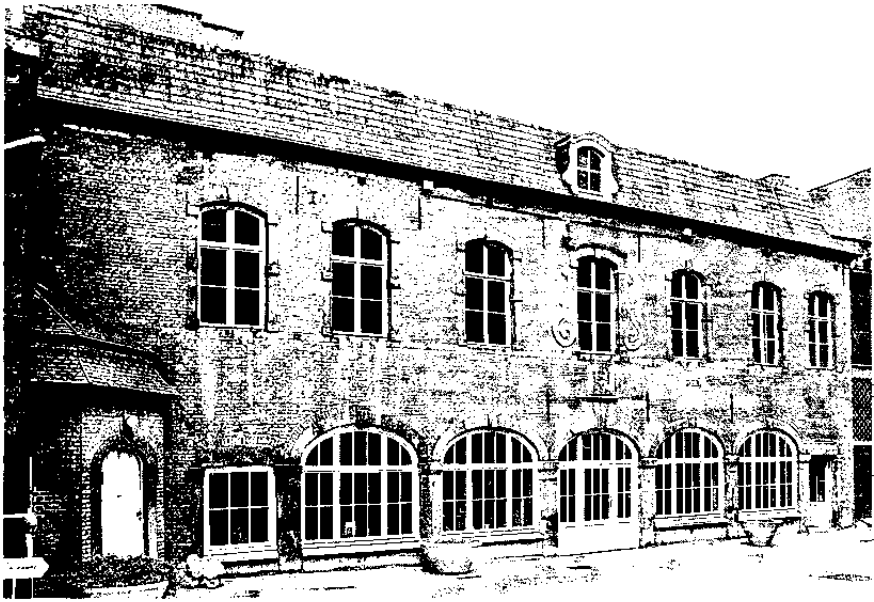
Herenhuis met twee en halve bouwl. en vier trav. onder steil, licht geknikt zadeldak (n//straat, kunstleien) met aandaken. Traditionele constructie van bak- en zandsteen, uit XVII, met XVIII- en XIX-aanpassingen. Bovenste halve bouwl. toegevoegd, vermoedelijk in XVIII, mogelijk ter vervanging van vroegere dakvensters met behoud van de oorspronkelijke dakkap. Gerestaureerd in 1984-1985. Beplesiterde en beschilderde voorgevel met afgeschuinde sokkel en muurankers met gekrulde spie op de eerste twee bouwl. Aangepaste rechth. vensters, haast vierkant op de bovenste verd., met lekdrempel; klassiek hoofdstel met kroonlijst op modillons. Brede korfboogpoort in de r. trav., met hardstenen omlijsting in overgangsstijl Lodewijk XIV/Lodewijk XV uit midden XVIII : met spiegels versierd kwarthol beloop vanaf neuten, met imposten en gegroefde sluitsteen, onder spiegelboogvormige zwikken en een gestrekte, gepro-

fileerde en gekorniste waterlijst; houten vleugel deur en ijzeren waaijer met tweevoudige radiale tracering uit XIX. Gedecapeerde achtergevel van baksteen met zandstenen sokkel, speklagen in het verlengde van de dorpels, kwartholle negeblokken van voormalige kruiskozijnen met wigvormige ontlasting op de eerste twee bouwl. en wellicht hergebruikte op de derde bouwl. en steigergaten; rechte muurankers. Zelfde ordonnantie; korfboogpoort in hardstenen omlijsting met imposten en sluitsteen, onder bolkozijn, in de poortrav. Ingesnoerde zijtuigvel met vernieuwd bak- en zandsteenparement, in oorsprong wellicht een gemene muur.

Interieur : trappenhuis met eikehouten erttrap, gelambrizeerde salons met schouwen en plafonds op de beneden- en eerste verd., in régence-Lodewijk XV-stijl uit midden XVIII; overwelfde kelders waarin gotische schouw.

Voormalige stallingen (?) aan de W.-zijde van de binnenvlaats van het Stadsarchief (fig. 435). Verankerde baksteenbouw, in het metselwerk gedateerd 1742, met twee bouwl. en zeven trav. onder mansardedak (leien). Naar verluidd wederopgebouwd (?) in 1936. Vlakke hardstenen korfboogarcade van vijf trav., met sluitstenen en imposten op pijlers, geflankeerd door rechth. openingen, op de begane grond. Steekboogvensters in vlakke hardstenen omlijsting met hoekblokken en sluitsteen op de bovenverd., in de middentrav. verrijkt met flankerende voluten en een gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Eronder een hardstenen gevelsteen met abbatiaal wapenschild, gedateerd 1740 of 1742. Daklijst boven steigergaten. Centrale, getoogde dakkapel met voluten en gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. L. hoekpaviljoen met rondboog deur onder driezijdig mansardedak (915).

Nr. 65. **Archief van de Stad Brussel.** Voormalig complex van de firma «*Jules Waucquez & Cie*», groothandel in stoffen, hier gevestigd van bij de oprichting in 1901 tot 1976. Stadsarchief sinds 1980. Geheel gevormd door de panden Huidevettersstraat nr. 57 tot 73, en bedrijfsgebouwen doorlopend tot de Vander Hae-

435. Huidevettersstraat nr. 59. Voormalig refugium van Gembloux. Stallingen (1742).

genstraat. Zie ook de afzonderlijk behandelde nr. 57, 59 met aanhorigheden, en 71. Voorbouw. Samenstel van neoclassicistische breedhuizen, onderling verbonden door de eenvormig aangepaste gelijkvloerse verd.; drie bouwl. en in totaal dertien trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met kordongeleding, gericimde vensteromlijstingen en klassiek hoofdstel. Kern gevormd door gebouwen van de voormalige z.g. «*Braserie Kaeckenbeek*», n.o.v. architect Paulussen van 1856-1857, oorspronkelijk met twee bouwl. en tien trav., geritmeerd door twee poortrisalieten. Opgesplitst in vier afzonderlijke woningen en verbouwd tot het huidige volume, waarvoor bouwaanvraag van 1871 : de oorspronkelijke drie l. trav. werden gesloopt en wederopgebouwd tot twee gekoppelde enkelhuizen met drie bouwl. en elk twee trav.; de overige zeven trav. werden met een derde bouwl. verhoogd en opgedeeld in twee woningen.

Later opnieuw samengevoegd, met incorporatie van een r. aanpalend enkelhuis van twee trav. Getoogde koetspoort onder entablement in het huidige middenrisaliet; ijzeren venstertraliën op de begane grond. Gerenoveerd in 1988-1989 door architecten De Smedt en Ramon.

Voormalige bedrijfsgebouwen. L-vormig complex met drie belangrijke bouwcampagnes, n.o.v. architect H. Van Leuven van 1901, 1904 en 1913, toen drie bouwl.; later nog veelvuldig aangepast en verhoogd. Gecementeerde gevels met verwerking van hardsteen, met brede muuropeningen, heden zes bouwl. Structuur van beton; gietijzeren kolommen. Markant trappenhuis en liftkooi. Heden in gebruik als leeszaal en magazijn (916, 917).

S.A.B., O.W., 22729 (1856-1857), 22765 (1871), 4876 (1901), 4875 (1904), 23678 (1913).

Nr. 71. Herenhuis met enkelhuisopstand in laat-classicistische stijl, uit eind XVIII-

begin XIX. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met drie bouwl. + mezzanino en vier trav. onder zadeldak (pannen). Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl.; latere doorgetrokken lekdrempels en stucomlijstingen op de bovenverd. Brede rondboogpoort in de l. trav., met geprofileerde booglijst op imposten en spiegels in de zwikken, geflankeerd door pilasters overgaand in de gegroefde consoles van de gestrekte waterlijst; latere houten vleugel deur en ijzere waaijer. Klassieke gevelbeëindiging. Heden deel uitmakend van het Stadsarchief (zie nr. 65), (918).

Nr. 74-76. Herenhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak (pannen), heden op T-vormige plattegrond. Oorspronkelijk een ruimer dubbelhuis, in twee fasen opgetrokken: een woning overeenstemmend met de huidige vijf r. trav. uit XIX a-b, waaraan vlg. bouwaanvraag van 1842 de huidige poorttrav. en drie l. aanpalende doch heden gesloopte trav. werden toegevoegd. Gece menteerde lijstgevel met hardstenen plint. Bredere l. poorttrav. met inrijpoort omlijst door pilasters met vereenvoudigd kapiteel en entablement, waarop een gietijzeren balkon; erboven een verdiept veld met deurvenster onder entablement op consoles. Rechth. vensters, haast vierkant op de bovenste verd., met lekdrempel en op de bovenverd. gietijzeren leuning. Gevelbeëindiging door kordon, fries en kroonlijst. Beglaasde ijzeren luifel aan de achtergevel (919).

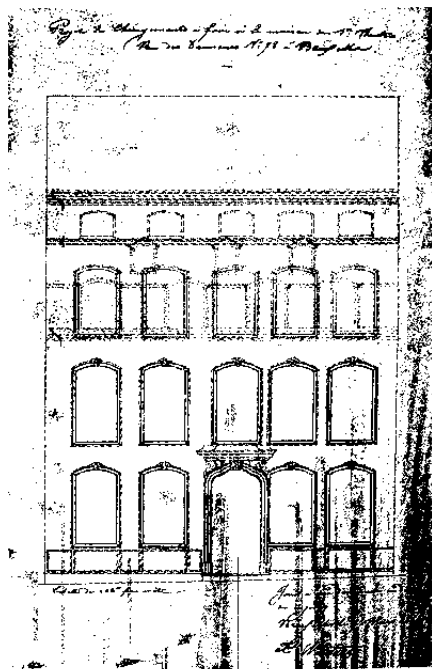
S.A.B., O.W., 22809 (1842).
K.I.K., 69499 A.

Nr. 79, 81, 83-85. Drie gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen vlg. repeterend schema, uit XIX b; drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met rechth. bovenvensters op kordonvormende lekdrempels en klassiek hoofdstel; deur in blinde r. trav. Bovenvensters verbouwd tot winkelpui of -raam (920).

Nr. 86. Traditioneel diephuis met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (kunstleien), uit XVII. Smalle tuitgevel met rechte muurankers, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, heden bepleisterd en beschilderd. In XIX aangepast rechth. venster met lekdrempel op de bovenverd. Eenledige geveltop met rechth. luikgat. Voorheen lage rondboog deur met imposten en sluitsteen in de l. trav., recent nog aanwezig, heden rechth.; «klassiek» houten winkelraam van 1876 (921).

S.A.B., O.W., 22812 (1876).
K.I.K., 104844 A.

Nr. 88. Voormalig dubbelhuis in Lodewijk XV-stijl, oorspronkelijk met twee bouwl. en vijf trav. onder mansarddak met dubbele rij dakkapellen, uit XVIII c. Verhoogd met derde bouwl. en mezzanino onder zadeldak (pannen), waarvoor bouw-

436. Huidevettersstraat nr. 88. Bouwaanvraag (1856), (S.A.B., O.W., 22813).

aanvraag van 1856 (fig. 436). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel. Getoogde vensters in hardstenen omlijsting met geprofileerd beloop en rocaillesleutel op de tweede bouwl. Oorspronkelijk zelfde vensters boven een bewerkte sokkel, aan weerszij van een spiegelboogdeur in rijke hardstenen rocaille-omlijsting met tussendorpel en waterlijst, op de begane grond, heden volledig uitgebroken. Vensters van de derde bouwl. in kopiërende stucomlijsting, op doorgetrokken lekdrempels. Architraaf onder de mezzanino, en kroonlijst met modillons en tandlijst (922).

S.A.B., O.W., 22813 (1856).
K.I.K., 104198 A, 104844 A.

Nr. 96. Afgeschuind hoekcomplex (Kapucijnenstraat nr. 2, 4, 6), drie gekoppelde woningen, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1830; drie bouwl. + mezzanino en in totaal negen trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde lijstgevel met rechth. deur- en vensteropeningen, in verkleinende ordonnantie, op arduinen dorpels; twee r. panden met gekoppelde deuren in de gemeenschappelijke blinde middentrav. Kroonlijst boven steigergaten (923).

S.A.B., O.W., 484 (1830).

Nr. 108. Op de binnenplaats. Voormalige leerlooierij «*Lebermuth et Cie*». Smal langgerekt industrieel gebouw met vier bouwl. + mezzanino en twee bij dertien trav. onder zadeldak, uit XIX B. Baksteenbouw geritmeerd door vlakke pilasters, met registers van brede steekhoogvensters met kleine metalen roeden. Vermoedelijk ijzeren structuur in het interieur. Lage voorbouw in rijkere baksteenbouw (924).

Nr. 110, 112. Twee gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, waarvoor bouw-aanvraag van 1829; drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, nr. 112 gedeeltelijk gecementeerd, op natuurstenen sokkel met getraliede keldermonden. Geleding door de puilijst, doorgetrokken lekdrempels en

437. Huidvettersstraat nr. 114. Voormalige «Manufacture de Pianos J. Oor» (1910).

het klassieke hoofdstel, met enkel in nr. 110 bewaarde architraaf. Rechth. deuren en vensteropeningen in verkleinende ordonnantie; benedenvensters van nr. 110 verbouwd tot winkelraam (925).

S.A.B., O.W., 22739 (1829).

Nr. 114. Voormalige «*Manufacture de Pianos J. Oor*» (fig. 437). Ondiep bedrijfsgebouw van vijf bouwl. onder pseudo-mansarde en drie brede trav., n.o.v. architect L. Sneyers van 1910. Opgetrokken ter plaatse van de vroegere Touwersgang. Sobere lijstgevel van baksteen, met schaarse verwerking van decoratieve hardstenen elementen in geometriserende Art Nouveau. Pui overspannen door één doorlopende I-balk met klinknagels, op gegroefde pijlers met medaillon. Bovenverd. geritmeerd door kolossale pilasters met gegroefde consoles en bovenaan cirkelvormig medaillon, op de middenpenanten.

Brede rechth. vensters op lekdrempel met spuwer, overspannen door een ijeren latei; houten raamwerk. Houten kroonlijst op consooltjes; drie dakkapellen. Heden omgevormd tot appartementsgebouw.

S.A.B., O.W., 1327 (1910).

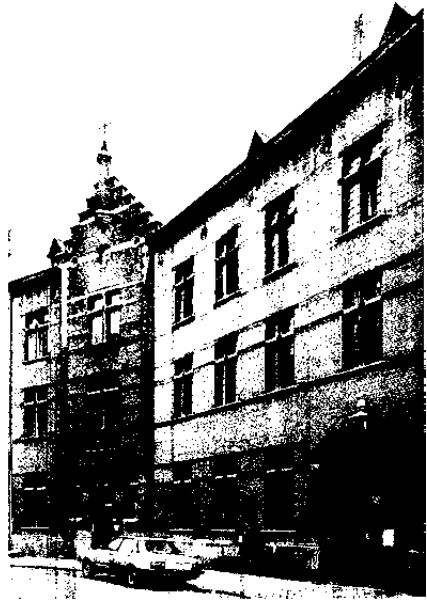
Nr. 126. Klooster van de minderbroeders-kapucijnen.

De aanwezigheid van de kapucijnen te Brussel klimt op tot 1587. Bouw van een eerste klooster op terreinen tussen de St.-Gislesinsstraat en de later z.g. Kapucijnenstraat aangevat in 1587, en beëindigd met de inwijding van de kerk in 1595. In 1651 eerstesteenlegging voor een nieuw klooster, ontworpen door pater Carolus van Arenberg, waarvan de kerk werd ingewijd in 1652, betrokken in 1653. Omvatte de kerk met voorplein aan de Hoogstraat, aansluitend een gesloten kloosterpand en tuinen doorlopend tot de Huidevettersstraat. Opgeheven in 1796, openbaar verkocht en in 1803-1804 gesloopt.

Nieuwe vestiging van de Kapucijnen te Brussel in 1852, op vraag van de pastoor van de Minimenparochie. Aankoop van een voormalige sterkwaterfabriek – de huidige locatie grenzend aan de Huidevettersstraat en het Vossenplein – in 1852, waarvan de gebouwen voorlopig werden ingericht o.m. met een eerste kapel ingezegend in 1853. Nog uitgebreid met panden grenzend aan de Zuinigheidsstraat in 1856. Eerstesteenlegging voor de nieuwe kerk in 1854, in twee fasen opgetrokken, voltooid in 1862-1863 (zie Vossenplein, Parochiekerk O.-L.-Vrouw Onbevlekt).

Huidig kloostercomplex n.o.v. broeder Stanislaus (J. Van Iseghem), waarvoor eerstesteenlegging in 1889, voltooid in 1890; opgetrokken na afbraak van de vroegere gebouwen.

Geknikte voorbouw met drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak (leien), (fig. 438). Lijstgevel in neo-Vlaamse-renaissance-stijl, opgetrokken uit baksteen en hardsteen o.m. voor de sokkel, speklagen, hoekblokken en kozijnen. Tweede trav. uitgewerkt als ingangsrisaliet, opgaand in een getrapte top met oculus, overhoeks topfiaal en ijeren kruis. Registers van

438. Huidevettersstraat nr. 126. Klooster van de minderbroeders-kapucijnen (1889-1890).

zware kruiskozijnen, deur tussen kloosterkozijnen in het risaliet; hardstenen korfboogpoort met imposten en sluitsteen met bolornament in de r. trav. Kroonlijst boven steigergaten; drie dakkapellen met driepas. Aanleunend, aan drie zijden gesloten kloosterpand, ten Z. geopend naar de tuin. Sober baksteenbouw met drie bouwl. onder zadeldak, vlg. de traditie van de minorenkloosters. Oorspronkelijk kleinere cellenvensterstjes, ca. 1904 vergroot met I-balk. Traditionele indeling met o.m. een refter, en cellen grenzend aan een omlopende gang.

O.-zijde van het kloosterpand grotendeels ingenomen door een hoger oplopende vleugel met puntgevel, aanleunend bij het koor van de kerk, waarmee hij gelijktijdig, in 1854-1858, werd opgetrokken. Fraai overwelfde keuken op de begane grond. Koor van de religieuzen met bewerkte gewelfsleutel, via luiken verbonden met het

koor van de kerk op de eerste verd. Bibliotheek, volledig gelambrizeerd d.m.v. houten boekenkasten met galerij en verlicht door een spitsboogvenster met ijzeren roeden, ingericht in 1861.

Ruime, beboomde kloostertuin begrensd door de vroegere patronaatsvleugel en omliggende percelen, afgesplitst in 1983.

S.A.B., O.W., 22820 (1889-1890).

BOEVE A., *400 jaar Kapucijnen in Brussel 1587-1987*, Brussel, 1987.

Bouwgeschiedenis van het klooster te Brussel. Uitreksels uit het Archief (onuitgegeven manuscript).

Nr. 128 tot 144. Geheel van negen voormalige enkelhuizen vlg. repeterend schema, n.o.v. architect H. Hallut van 1883. Panden met drie bouwl., twee (nr. 128 tot 132), drie (nr. 134 tot 142) en vier trav. (nr. 144), onder zadeldaken. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met neoclassicistische inslag, horizontaal geleed en beïndigd door een klassiek hoofdstel. Eenvormige opstand resp. voor de eerste drie panden – met rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting met sluitsteen – en de laatste vijf panden – met getoogde bovenvensters in vlakke omlijsting met topstuk –. Toegevoegde vierde bouwl. in nr. 132, 136 en 140. Begane grond grotendeels verbouwd voor winkelpuien (926).

S.A.B., O.W., 22715-2716 (1883).

Nr. 149-151. Rijkhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, n.o.v. architect Ph. Van Boxmeer van 1889. Markante winkelpui met zij- en privé-ingang: fraai bewerkte houten pilasters, entablement en deuren; arduinen sokkel met getraliede keldermonden. Bovenverd. met vernieuwde bakstenen bekleding (927).

S.A.B., O.W., 22713 (1889).

Nr. 166, 168, 170. Drie gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen vlg. repeterend schema, n.o.v. architect E. Detienne van 1859; drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen). Horizontaal geleed, bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met rechth. deuren en vensters met arduinen dorpels, kordonvormend op de bovenverd. Klassiek hoofdstel, met kroonlijst

met modillons en tandlijst. Winkelpui door architect C. De Jonghe van 1910, cf. opschrift, met pilasters, rolluikkast en afgeronde glaspartij met zuiltje, in nr. 170 (928).

S.A.B., O.W., 22725 (1859).

Huishoudensstraat (6 K)

Van Pieremansstraat naar Zuidlaan.

Rechthoekige straat, daterend uit eind XVIII, benoemd in 1798. Reeks lage arbeidershuizen, o.m. gekoppeld, mogelijk opklimmend tot eind XVIII of alleszins uit begin XIX, aan de W.-zijde, cf. nr. 27 en 29. O.-zijde vanaf begin XX wederopgebouwd met meergezinshuizen van gemiddeld vijf bouwl., op een nieuwe rooilijn. Panden met eenvoudige, overwegend bakstenen opstand, zowel enkelhuizen cf. nr. 52-54 (1911, architect H. Vandeurden) en 56-58 (1912), als ruimere dubbelhuizen cf. nr. 16-20 (1927, architect P. De Gieter).

S.A.B., O.W., 16408 (1911), 1735 (1912), 34295 (1927).

Nr. 17-21. Gekoppelde arbeidershuizen met drie bouwl. en in totaal tien trav., waarvoor bouwaanvraag van 1836. Oorspronkelijk twee dubbelhuisopstanden van elk vijf trav., heden gecementeerd. Rechth. deuren en vensters op arduinen dorpels; keldermonden. Daklijst boven steigergaten. Latere winkelpuien in de uiterste trav.

Toegang tot de Glazenmakersgang in nr. 19: aan drie zijden bebouwd pleinbalk met in totaal acht woningen waarvan twee gelegen aan een «cour basse», vermoedelijk uit dezelfde periode. Overwegend bepleisterde dubbelhuizen met twee bouwl. en drie trav., de deur in de blinde middentrav. Renovatie in voorbereiding (929).

S.A.B., O.W., 16377 (1936).

ABEELS G., *L'Impasse des Vitriers* (Les Marolles, 1990, 28, p. 7-11).

Nr. 22 tot 38. Geheel van drie meergezinshuizen met dubbelhuisopstand, n.o.v. ar-

439. Huishoudenstraat nr. 22 tot 38 (1902).

chitect Ch. Monhoval van 1902, sinds 1905 onder beheer van «Le Logement Populaire Amélioré» (fig. 439). Blokken van vijf bouwl. en vier trav. onder mansardedak (kunstleien), en dito, ondiepe achterhuizen met drie trav.; oorspronkelijk per verd. vier woningen in de voor- en twee kamers in de achterhuizen, telkens rond een centraal trappenhuis. Renovatie o.l.v. architectengroep GUS (D. Graux, F. Terlinden en G. Vanhamme) in 1983-1985, waarbij herindeling in ruimere flats. Lijstgevels van baksteen, het middenpand gecementeerd, geritmeerd door pilasters of lisenen. Getoogde bovenvensters, of rechth. met ijzeren latei, met lekdrempel; gietijzeren borstsweringen op de tweede bouwl. Kroonlijst, in het middenpand op klossen, boven steigergaten; rechte dakkapellen. Centrale privé-inkom, geflankeerd door winkelpuien met oorspronkelijk Art Nouveau-roeden, heden vernieuwd, onder een geglazuurde tegelfries.

S.A.B., O.W., 2559 (1902).

Nr. 23-25. Twee gekoppelde arbeidershuizen met drie bouwl. en in totaal vijf trav. onder zadeldak (pannen), uit begin XIX. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel afgewerkt met kroonlijst. Lage gekoppelde deuren met houten middenstijl in de brede, gemeenschappelijke blinde midden-trav., en haast vierkante bovenvensters; vermoedelijk latere stucomlijstingen en kordons. Benedenvensters verbouwd (930).

Nr. 40-50. Meergezinshuis met vier bouwl. en zes trav. van ca. 1900, verhoogd met een mansarde in 1905-1906. Blok op U-vormige plattegrond, met oorspronkelijk vermoedelijk vijf tweekamerwoningen per verd. rond drie trappenhuisen; bij renovatie o.l.v. architectengroep GUS (D. Graux, F. Terlinden en G. Vanhamme) in 1983-1985 heringedeeld in ruimere flats. Gecementeerde lijstgevel met getoogde bovenvensters op doorgetrokken lekdrempels. Gekoppelde rechth. deuren voor de beneden- en de bovenverd. – corresponderend met de trappenhuisen – in de uiterste en derde trav.; twee «klassieke» houten winkelramen. Kroonlijst met modillons en tandlijst boven bedekte steigergaten; rechte dakkapellen (931).

S.A.B., O.W., 16407 (1905-1906).

Ieperlaan (1-2 B-C)

Van Handelskaai naar Saintelettesquare. Eén der twee diagonaalassen van het z.g. «Quartier Maritime», een residentiële en handelswijk op de terreinen van het Groot of Handelsdok en het Stapelhuis, waarvan de aanleg werd aanbesteed in 1911 en die vanaf de jaren 1920 werd bebouwd (zie Diksmuidelaan).

Homogene architectuur van vnl. appartementsgebouwen in «Beaux-Arts»-stijl of met Art Deco-inslag (fig. 440). Overwegend ruime panden met kenmerkende bouwhoogte, parementen in bak- en natuursteen of simili, gevelritmering d.m.v. erkers, bow-windows en ijzeren balkons. Begane grond met handelsfunctie, bepaald door de fruithandel. Minder markante

440. Ieperlaan. W.-zijde.

doorsnee-architectuur met bescheidener volume in nr. 13 (1933, architect A. Van Doren), 14-16 (1928, architect J. L'Ancre), 17 (1925, architect R. Inghelbrecht), 18 (1929-1931, architect M. De Grave), 19-21 (1926, architect C. Danlee), 20-22 (1929, architect L. Uytterelst) en 23 (1923, architect M. Van Eycken). Voormalige drukkerij in nr. 15, doorlopend in Handelskaai nr. 14-18 (1930, architect G. Vuille). Monumentale hoekgebouwen op de kruising met de Diksmuidelaan : voor Ieperlaan nr. 29-33, 60-66 en 68-82 bis, zie resp. Diksmuidelaan nr. 41-45, 35-39 en 6-22. Nieuwe bouw in het N.-bouwblok tussen de Diksmuidelaan en de Saintelettesquare.

S.A.B., O.W., 42796 (1933), 37150 (1928), 36690 (1925), 55240 (1929-1931), 36689 (1926), 52876 (1929), 31169 (1923), 50711 (1930).

Nr. 1. Halfvrijstaand herenhuis (hoek Handelskaai) met Art Deco-inslag, n.o.v.

architect C. Borremans (?) van 1927. Gevels van baksteen, verwerkt met hard-, natuursteen en simili; drie bouwl. en acht brede trav. onder geknikt schilddak (leien). Vrij symmetrische opstand, gemarkeerd door hoger oplopende midden- en hoekrisalieten, met drie- of vierlichten, uitgebreid tot meerzijdige erkers op de bel-etage, en een trapezoidale bekroning met bewerkt paneel en postamenten. Centrale inkom onder korte luifel, met typische ijzeren roosters en glas-in-lood bovenlichten, idem boven de garagepoort r. Voorts rechth. vensters, o.m. als kruisvenster of tweelicht. Breed uitkragende kroonlijst. Oorspronkelijk notariswoning met hal en kantoren op de gelijkvloerse verd., centrale trap achteraan, suite van woonvertrekken op de eerste, slaapkamers op de tweede verd. (932).

S.A.B., O.W., 36691 (1927).

Nr. 2-12. Zie Diksmuidelaan nr. 1-13.

441. Ieperlaan nr. 24-32 (1923).

Nr. 7-9. Zie Handelskaai nr. 6-8.

Nr. 24-32. Appartementengebouw en achterliggend bedrijfscomplex, n.o.v. architect M. Heyninx van 1923, opgetrokken i.o.v. het papierbedrijf «J. Vanderbeuren & Cie» (fig. 441).

Standingvol appartementengebouw in «Beaux-Arts»-stijl met zes bouwl. en twee mansardeniveaus, en zes brede trav. Tweeledige plattegrond met vier appartementen – twee voor- en twee achteraan – per verd., centraal trappenhuis en lichtkokers. Monumentaal, symmetrisch opgebouwd gevelfront met simili-natuursteenbekleding op begane grond van Euville, onder leien bedaking. Eerste twee bouwl. als sokkel geaccentueerd d.m.v. schijnvoegen. Centrale inkom onder gevelsteen met Pegasus-voorstelling, het firma-embleem; vlg. spiegelbeeld geflankeerd door winkelpuien met afzonderlijke deur en inrijpoorten. Tweede bouwl. opgevat als entresol. Bovenverd. gemarkeerd door geblokte ri-

saliëten in de tweede en voorlaatste trav., met trapezoidale bow-windows, opgaand in brede dakvensters met pilasters, booglijst en bekronende belvédère. Balkons op zware consoles, de twee uiterste met balustrade, de overige met sierlijke gesmeed ijzeren leuning, op de tweede en derde verd. Gevarieerde boogopeningen in de benedenbouw en op de hoogste verd., voorts rechth., tweelichten in de uiterste trav.; spiegels op de borstweringen. Gesmeed ijzeren vleugel deur en vensterleuning. Kroonlijst op klossen. Dubbele rij dakkapellen met entablement, toog- of booglijst.

Bedrijfsgebouw met plattegrond in onregelmatige U-vorm rond de overdekte binnenplaats; zes bouwl. onder mansardedak. In twee fasen gebouwd: de eerste vier bouwl. gelijk met het appartementengebouw, de hoogste twee vlg. bouwaanvraag van 1929. Betonconstructie met uitgestrekte plateau's, twee hoofdtrappenhuisen en goederenliften. Eenvoudige opstand met getoogde muuropeningen. Markante, beglaasde metalen kap boven de binnenkoer. Heden in gebruik door het Leger des Heils.

S.A.B., O.W., 54511 (1923, 1929).

Nr. 25-27. Appartementengebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect M. Van Eycken van 1924; vijf bouwl. en vier trav. onder pseudo-mansarde (leien). Vrij sobere opstand van bak-, natuursteen en simili, symmetrisch gemarkeerd door oplopende trapezoidale erkers met balkon in de uiterste trav. Rondbogige tweelichten in de middentrav. en verticale overhoekse baksteenprofielen, centraal met lielevormig topstuk, op de eerste drie verd. Centrale privé-inkom in de handelspui met garagepoorten (933).

S.A.B., O.W., 40654 (1924).

Nr. 34-36. Handels-/appartementengebouw in Art Deco, n.o.v. architect E. De Boelpaë van 1935 (fig. 442). Gebouwd i.o.v. de firma «Gérard Konickx Frères», groothandel in bananen en sinaasappelen, met een gelijkaardig complex aan de Oude Graanmarkt nr. 7-11 (1927, architect

442. Ieperlaan nr. 34-36 (1935).

E. Dhucque) en een bedrijfsgebouw aan de Nieuwe Graanmarkt nr. 22-23 (1932, eveneens De Boelpaep). Karakteristieke indeling : loskade en fruitmagazijnen over doorlopende dubbele niveau's – resp. begane grond + entresol en eerste twee verd. – in de ruim onderkelderde benedenbouw; erbovenop vier verd. appartementen als voorbouw, en een dito magazijn als volledig gescheiden achterbouw. Markant gevelfront met karakteristiek reliëf en beeldhouwd decor, met publicitaire functie. Parement van natuursteen en simili voor de boven-, hardsteen met granieten plint voor de benedenbouw. Ruim opengewerkte benedenbouw onder een korte luifel, met trapzoidale poortopening, geflankeerd door deurtrav. met entresol; fraai ijzerwerk van de harmonica-poort, zijdeuren en bovenlichten, met «gestroomlijnde» lijnvoering. Eerste vier bovenverd. gemarkeerd door kolossale, gecanneleerde halfzuilen bekroond door vergulde fruitornamenten resp. bananentros en sinaasappe-

len. Krachtig ritme van de gebogen borstweringen van de bow-windows en balkons met golvend effect. Erboven fries met opschrift «GERARD • KONINCKX • FRERES» in een karakteristiek lettertype. Hoogste twee verd. opgevat als terugwijkende attiekverd. met tweeledig verdiepte penanten en gelede lijst. Brede raamopeningen met metalen roeden.

S.A.B., O.W., 47102 (1935).

Nr. 60-62. Appartementengebouw met late Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect F. Van Stichel van 1913-1914, daarmee één der vroegste gebouwen opgetrokken in het «Quartier Maritime». Omvat zes bouwl. en vier trav. onder mansarde. Symmetrische opstand met bekleding van natuursteen verwerkt met hardsteen. Middenpartij bekroond door een rondbogig vierlicht onder pseudo-fronton met schijfvormig topstuk; bredere zijtrav. gemarkeerd door opengewerkte balkons. Alternerend gebogen of getoogde en rechth. vensters; borstweringen en boogvelden met medaillonversiering. Brede dakkapellen. Vernieuwde pui met granietbekleding en luifel n.o.v. dezelfde architect van 1940 (934).

S.A.B., O.W., 40073 (1913-1914), 57062 (1940).

Nr. 82. Kleiner appartementengebouw – winkel en twee flats – met «Beaux-Arts»-inslag, n.o.v. architect J. Lejeur van 1924; drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak (kunstleien). Rijk versierde lijstgevel van baksteen, natuursteen en simili, met pilasterritmering en accent op de midden-trav. d.m.v. gebogen balkons met balustrade, en een dakvenster met guirlandeversiering en booglijst. Begane grond oorspronkelijk met platte bandbelijning en korfboogopeningen, op de r. deur na verbouwd. Achtereenvolgens rechth. en rondbogige bovenvensters, l.g. onder bewerkte booglijst met vrouwenhoofd als sluitsteen; panelen of medaillons op de borstweringen. Klassiek hoofdstel; dakkapellen (935).

S.A.B., O.W., 31168 (1924).

Nr. 84-88. Appartementengebouw met «Beaux-Arts»-inslag, n.o.v. architecten

J. Lejean en V. Steuve van 1924; zeven bouwl. en vier trav. onder mansardedak. Twee appartementen per verd. en centraal trappenhuis. Gevelfront met simili-natuursteenbekleding, gemarkeerd door bredere zijrisalieten, opgaand in met voluten bekroonde dakvensters. Begane grond met inspringende privé-portaal tussen winkelpuien met afgeronde hoek. Tweede bouwl. opgevat als entresol. Oplopende bow-windows vanaf de derde bouwl., trapezoidaal in de zij-, gebogen in de middentrav., voorzien van balkons; borstweringen en balkonconsoles versierd met bloemenkorven en -slingers. Rechth. en boogvensters, veelal drielichten, op de hoogste verd. boven de daklijst doorgetrokken. Verzorgd houtwerk en typische ijzeren borstweringen.

Gelijktijdig ontworpen en opgetrokken met het achteraan aanpalende Negende Linielaan nr. 45-46 (936).

S.A.B., O.W., 36692 (1924).

Nr. 90-94. Voormalig z.g. «*Ermitage-Hotel*». Scherp afgeschuind hoekgebouw (Negende Linielaan nr. 49) in Art Deco, n.o.v. architect M. Chabot van 1924-1925; vijf bouwl. + attiek en achttien trav. onder plat dak. Lijstgevel van baksteen en simili, geritmeerd door brede, deels gegroefde kolossale pilasters die de trav. bundelen, heden echter ontdaan van het oorspronkelijke geveldecor. Registers van haast vierkante, gekoppelde vensters, boven de ruim opengewerkte vroegere cafépui en inkom. Markante gevelbeëindiging, d.m.v. een breed geprononceerde, geprofileerde kroonlijst, waaronder voorheen een brede fries met gestileerde vogels en ranken; oorspronkelijk blinde attiek met postamenten vóór een kleine dakverd., uitgebreid tot een volledige verd. n.o.v. architect G. Quertainmont van 1929 (937).

S.A.B., O.W., 55162 (1924-1925), 39792 (1929).

IJzerenkruisstraat (8-9 B-C)

Van Leuvenseweg naar Noordstraat.

Belangrijke rechthoekige verbindingstraat getrokken tijdens de herstructurering van

de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwwijk, n.o.v. architect A. Mennessier van 1874 (cf. Congresstraat). Benaming refererend naar het eervolle onderscheidingsteken voor de Belgische Onafhankelijkheidsstrijders.

Samen met Leuvenseweg en Onderrechtsstraat vertrekking van gr.m. rechth. plein, met centraal beeld van generaal Brialmont (1821-1903) door F. Huygelen (cf. opschriften) op hardstenen sokkel, onthuld in 1928. Straat achtereenvolgens gedwarst door de assen Parlementsstraat/Tribunestraat en Drukkersstraat.

Tussen Parlementsstraat en Drukkersstraat bevond zich eertijds het voormalige «*Eden-Theater*», een music-hall, in eclectische stijl gebouwd in 1879-1880 n.o.v. architect W. Kühnen, met interieurdecoratie n.o.v. architect Alb. Chambon. Beschouwd als een innovatie in de toenmalige Europese theaterbouw: combinatie van rechth. en polygonale constructie met parterre en klimmende balkons vlg. hoefijzerboogvorm; arcadestructuur en rijke stoffering geïnspireerd op de Arabische en Indische kunst; geheel nog geflankeerd door fraai ingerichte wintertuinen. Complex in 1890 afgebroken en in 1891-1892 vervangen door de Middelbare School n.o.v. architect Th. Serrure (cf. Leuvenseweg).

Straatbeeld gekarakteriseerd door behouden neoclassicistisch getinte en eclectische bebouwing uit XIX d., van bij oorsprong met residentieële en handelsfunctie, heden nog duidelijk afleesbaar uit het groot aantal winkelpuien w.o. een aantal thans aangepast. Tot de lijstgevels met eerder vrij sober uitzicht horen o.m. nr. 44-46 (1890), 70-72 (1887 ?), 74, 76 (1888), 78-80 (1879), 84 (1889), en de inmiddels afgebroken nr. 102, 104 (1887); sommige ondergingen latere aanpassingen cf. nr. 64, 86, 88, 94; nr. 48 (1889) vertoont een neorenaissance getint geveldecor. Voorts O.-straatzijde halverwege verbroken door ruim appartementsgebouw nr. 56-64 met Parlements galerij op begane grond (zie Onderrechtsstraat); ten Z., vanaf Parlementsstraat, imposante administratieve complexen van het Nationaal Instituut voor de Statistiek en de Rijkswacht (nr. 65-93) n.o.v. architecten A. Vanderau-

443. IJzerenkruisstraat. Straatbeeld met nr. 2-6 (1876).

wera en G. Pepermans van 1948-1950, met uitbreidingen uit de jaren 1960-1970 (Leuvenseweg nr. 44, 58); verderop het complex van het Bestuur der Postchecks n.o.v. architect V. Bourgeois, ingehuldigd in 1951 (nr. 99). De huizen nr. 1-3 en 2-6 fungeren als beeldbepalende kopgebouwen, blikvangers vanuit de Koningsstraat en het Leuvenseplein (fig. 443).

S.A.B., O.W., 9883 (1890), 9918 (1887 ?), 9881 (1888), 27009 (1879), 9882 (1889), 9880 (1887), 9907 (1889).

L'Emulation, 1882, 8, kol. 24, pl. 29-35.

Nr. 1-3. Ruim hoekgebouw met de Leuvenseweg, huurhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect Alph. Dumont van 1877; resp. twee + drie + vijf trav. en drie bouwl. + entresol onder pseudo-mansardedak (kunstleien). Bepaalde lijstgevel met afgeronde hoeken. Per bouwl. markerende composietpilasters, geprofileerde kordons en dito doorgetrokken lekdrempels.

Rechth. omlijste vensters, opgevat als tweelichten in de bredere trav. aan de IJzerenkruisstraat. In 1926 aangepaste hoekgevel (fig. 444) : bel-etagevenster in middestrav. vervangen door decoratief uitgevoerde neorenaissance getinte erker op langgerekte consoles, bekroond door balustrade van het fraai omlijste bovenvenster met driehoekig fronton; borstweringen in de zijtrav. vervangen door gietijzeren hekken. Omlopende gekorniste kroonlijst op klossen. Vereenvoudigde dakkapellen met schelymotief n.o.v. architect F. Van Ruyskensvelde (1926) : voorheen bekroond door topgeveltje met pinakelafwerking. Hoge begane grond oorspronkelijk met pilasterordonnantie en winkelpuien; heden aangepast voor horecafunctie, met bijkomende entresol (938).

S.A.B., O.W., 15012 (1877), 31806 (1926).

Nr. 2-6. Markant hoekcomplex met de Onderwijsstraat, huurhuis in eclectische

444. IJzerenkruisstraat nr. 1-3 (1877). Erker.

stijl met neo-Italiaanse-renaisancekenmerken; daterend van 1876, op begane grond l. gesigneerd «A. Mennessier/Architecte» (fig. 443). Bepaalde gevels met drie bouwl. + entresol en resp. vier trav. + meerdelige hoektrav. + vier trav., onder mansardebedaking met dakkapellen onder fronton. Horizontale registermarkering door de verbonden omlopende en de afzonderlijke gietijzeren buikige en rechte balkons op bewerkte, hoofdzakelijk cartouchevormende consoles. Op alle bouwl. van de langsegevels, ordonnerende pilasters – van blauwe hardsteen op de begane grond – waartussen opeenvolgend brede winkelpuien, deels blinde drielichten en Venetiaanse vensters, en smalle rechth. vensters; uiterste bel-etage trav. geaccentueerd door fraaie erkers. Imposante hoger oplopende hoekpartij : op eerste en tweede bouwl. dubbele verkleinende driekwartcirkelvormige en polygonale be- glaasde uitbouwsels onder hekbekroning,

verticaal onderverdeeld door slanke gietijzeren colonnetten; voorts zelfde ordonantie op twee volgende bouwl. Hoektrav. van langsegevels opgenomen in de bijkomende vijfde bouwl. met verdiepte arcade-structuur, centraal geaccentueerd door een driehoekig fronton, opgenomen in de kroonlijst met consoles, onder ijzeren hek. Originele afwerking met achteruitwijkend neo-Palladiaans tempeltje met spitsbekroning (939).

S.A.B., O.W., 10596 (1876).

Nr. 5-7. Rijkshuis met bepleisterde lijstgevel in eclectische stijl, van 1876 n.o.v. architect A. Capronnier. Typische opstand met vier bouwl. + entresol en drie – w.o. geaccentueerde middelste – trav. Getoogde vensters met trapezoidale sluitsteen op alle bouwl. Variërende, neoclassicistisch geïnspireerde, omlijstingen en decor op penanten : afgevlakte bossage, muurbanden met uitstraling, geprofileerde en vlakke doorgetrokken booglijsten en verbonden imposten. Centrale balkons op uitgewerkte consoles; ijzeren hekken en leuninggen, heden met platen bekleed. Panelenfries onder de houten kroonlijst op tandlijst en consoles. Vernieuwde winkelpui (940).

S.A.B., O.W., 9879 (1876).

Nr. 8 tot 38. Geheel van twaalf (driemaal vier) woningen, drie bouwl. + entresol en ongelijke trav.-indeling onder mansardebedaking, waarvoor globaal gevelproject door architect Alph. Dumont van 1878. Rijbebouwing met aaneenschakeling van winkelpuien op begane grond : brede uitstalramen tussen hardstenen pilasters en smalle winkel- en privé-deuren onder houten puilijst (nr. 16 en 28-30 verbouwd).

Nr. 8-14. Eén trav. brede, bepleisterde gekoppelde gevels met markerende kordons en doorgetrokken druiplijsten, imitatiebanden, vensterrisalieten, verticaal verbonden omlijstingen en paneldecor op penanten en borstweringen. Entresol met tweelichten of drie gekoppelde vensters met aansluitende balkonconsoles; getoogde bovenvensters, op bel-etage bij nr. 12-14 als tweelichten, voorzien van ijzeren balkonhekken. Gekornist hoofdstel met stei-

gergatvullingen in fries en kroonlijst op klossen, onder dakvensters met driehoekig fronton.

Nr. 16-22. Baksteenbouw en blauwe hardsteen; horizontaliserende muurbanden, kordons, druiplijsten en paarsgewijze verbonden balkons met ijzeren hek. Getoogde bovenvensters in verticaal oplopende omlijstingen, op bel-etage onder entablement. Eenvoudige, deels vernieuwde kroonlijsten. Dakvensters met gebogen frontonbekroning.

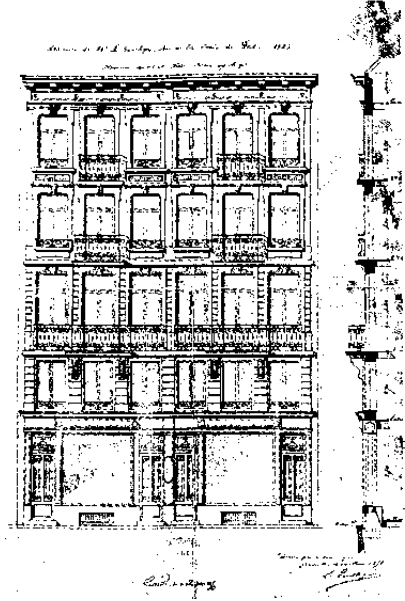
Nr. 24-38. Gr.m. met gelijkaardig bepleisterd, ietwat soberder geveldecor als nr. 8-14. Trav. met getoogde tweelichten : gietijzeren balkonhekken en druiplijsten op bel-etage. Kroonlijsten deels vernieuwd. Huidige dakvensters i.pl.v. vlg. gevelontwerp gelijkaardige als nr. 8-14 (941, 942).

S.A.B., O.W., 9889 (1878).

Nr. 9-13. Rijkhuis, met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol en vijf trav. onder mansardedak (zink en pannen), daterend van 1877. Bepleisterde lijstgevel met van rechth. vensters voorziene entresol. Getoogde bovenvensters : op bel-etage met rechth. oormlijsting met festoonsluitsteen en verbonden balkonhekken in uiterste trav.; op lagere bovenste verd. met zelfde getoogde omlijsting, ijzeren leuningen en panelen onder de verbonden lekdrempels. Deels verdwenen panelenfries onder de kroonlijst op klossen. Dakvensters onder driehoekig fronton, tussen recente oculi. Van bij oorsprong met twee winkelpuien, heden aangepast (940).

S.A.B., O.W., 9935 (1877).

Nr. 15-17, 19-21. Samenstel van twee huurhuizen, vier bouwl. + entresol en samen zes trav., daterend van 1878 en voor eigen rekening gebouwd door architect L. Gonthyn (fig. 445). Bepleisterde gevel, qua algemene opbouw en uitwerking aansluitend bij nr. 5-7, hier echter met vlak omlijste rechth. bovenvensters en variërende sluitstenen; gietijzeren balkonhekken en leuningen. Geleed kordon en steigergatvullingen onder tand- en kroonlijst op klossen. Toegevoegd zoldervenster bij nr. 15-17 (1954). Van bij oorsprong twee

445. IJzerenkruisstraat nr. 15-17, 19-21. Bouwaanvraag (1878), (S.A.B., O.W., 26284).

winkelpuien, evenwel herhaaldelijk verbouwd (943).

S.A.B., O.W., 26284 (1878), 71346 (1954).

Nr. 23-25. Rijkhuis, met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol onder zadeldak, van 1887. Lijstgevel met door rechth. vensters in vijf - w.o. blinde middelste - trav. opgedeelde belijnde entresol van blauwe hardsteen; natuurstenen bovenbouw met drie ritmerende rechth. spaarnissen waarin dito vensters in vlakke hardstenen omlijsting; afgerond bel-etagebalkon met gietijzeren hekken op uitgelengde consoles, aansluitend bij de entresolvensters. Houten kroonlijst met modillons. Oorspronkelijke winkelpuien heden verbouwd (944).

S.A.B., O.W., 9918 (1887).

Nr. 29-31. Rijkhuis met bepleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, van

1877 n.o.v. architect L. Laureys; vier kleinende bouwl. en twee trav. onder zadeldak. Rechth. bovenvensters in geprofileerde omlijsting : op de geboste tweede bouwl. geaccentueerd door gevelbreed buikig balkon en gekomst hoofdgestel, aansluitend bij de afzonderlijke, naar zelfde patroon uitgewerkte balkons van de derde bouwl.; ijzeren leuning op de bovenste verd. Trigriefen- en panelenfries onder tand- en kroonlijst op klossen. Verbouwde winkelpui (945).

S.A.B., O.W., 9946 (1887).

Nr. 33-35. Rijhuis met drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak, (leien en pannen), uit XIX d. Bepleisterde voorgevel met neoclassicistische inslag, belijnd door imitatiebanden, verbonden druiplijsten en lekdrempels. Op de twee bovenste bouwl. resp. rechth. omlijste vensters onder versierd entablement en getoogde vensters in zelfde geknikte boogomlijsting; voorts panelenversiering en centrale gietijzeren balkonhekken; dito leuning voor de eenvoudige entresolvensters. Bewerkte spiegels tussen de gekoppelde consoles van de kroonlijst op klossen. Rechth. dakvensters, w.o. middelste onder driehoekig fronton. Huidige begane grond met breed uitstralraam tussen winkel- en privé-deur sinds 1970 (945).

S.A.B., O.W., 84593 (1970).

Nr. 37. Rijhuis met bepleisterde lijstgevel met klassiek uitzicht, qua type aansluitend bij nr. 5-7, van 1878; mansardedak met dakvensters onder driehoekig fronton daterend van 1911-1912. Rechth. vensters en bel-etage hier geaccentueerd door centraal hardstenen balusterbalkon en dito leuning in zijtrav. Houten kroonlijst op dubbele uitgelengde consoles. Verbouwde winkelpui (946).

S.A.B., O.W., 26324 (1878), 2124 (1911-1912).

Nr. 39. Zie Leuvenseweg nr. 38.

Nr. 40-42. Afgerond hoekgebouw (Tribunestraat nr. 13), drie bouwl. + entresol en tweemaal vier trav. onder mansardedak (leien), waarvoor gevelontwerp van 1878

door architect Alph. Dumont. Baksteenbouw in combinatie met natuur- en blauwe hardsteen. Vierlichten op entresol. Bovenbouw met ritmerende lisenen en rechth. spaarvelden waarin paarsgewijze gekoppelde rechth. vensters in verbonden omlijsting, met panelen onder druiplijst. Gevelbreed bel-etagebalkon met zware consoles, postamenten en fraai ijzerwerk aan de IJzerenkruisstraat. Geleed kordon en bedekte steigeraten onder tand- en kroonlijst op klossen; rechth., met pilasters omlijste dakvensters en verankerde schoorsteen. Begane grond aangepast, o.m. in 1917 : oorspronkelijk drie winkelpuien met telkens uitstralraam en zij-ingang en in smallere trav. aan Tribunestraat met venster en uiterst r. – thans nog behouden – smalle deur (947).

S.A.B., O.W., 23251 (1878), 27014 (1917).

Nr. 41-43. Rijhuis met belijnde bepleisterde lijstgevel van 1879, qua algemene ordonnantie en uitwerking aansluitend bij nr. 5-7. Tweede bouwl. opgevat als vrij hoge entresol, met getoogde vensters. Rechth. deurvensters op bovenverd., geaccentueerd door resp. afzonderlijk en verbonden gietijzeren balkonhekken. Deels aangepaste begane grond : behouden entablement met pseudo-boogfronton opgenomen in de puilijst (948).

S.A.B., O.W., 9928 (1879).

Nr. 45-47. Rijhuis met d.m.v. schijnvoegen bepleisterde lijstgevel uit XIX d, eveneens van hetzelfde type als nr. 5-7. Verbonden gietijzeren balkonhekken op alle bouwl. en typische winkelpui met breed uitstralraam tussen winkel- en privé-ingang (948).

Nr. 49, 51. Rij- en hoekhuis, gelijktijdig in 1889 ontworpen door architect J. Ramaekers; baksteenarchitectuur verlevendigd met natuursteen (fig. 446).

Nr. 49. Neogotische voorgevel met drie bouwl. + entresol en twee trav. Toepassing

446. IJzerenkruisstraat nr. 49, 51 (1889).

van de Brugse trav., uitlopend in trapgevels : telkens opeenvolging van breed getoogd opgedeeld entresolvenster, fraaie houten erker met glas-in-lood ramen en colonnetten- en panelendecor onder leien lessenaarsdakje, en rechth. bovenlichten in spitsboognissen. Sierankers. Begane grond in oorsprong met dubbele winkelpui, heden aangepast.

Achtergevel aan Parlementsstraat met gelijkaardig opgevatte brede l. trav.; uiterst smalle r. trav. uitlopend in gekanteelde torenvormige beëindiging. Sterk uitkragende houten kroonlijst op uitgelengde consoles. Luifel ter hoogte van de begane grond fungerend als bel-etageterras met hekwerk tussen eveneens gekanteelde muurtjes.

Nr. 51. Vijf bouwl. hoog eclectisch hoekgebouw met in voorgevel drie ongelijke trav., gescheiden door ingediepte penanten. Getoogde vensters aan dagkanten verrijkt met hoekblokken en diamantkoppen en voorzien van ijzeren balkonhekken en leuning. Eenvoudige houten kroonlijst op klossen en tandlijst.

447. IJzerenkruisstraat nr. 51. Pui (1909).

Geknikte zijgevel aan Parlementsstraat : gelijkaardige uitwerking in twee blinde r. trav.; neoromaans uitzicht door de spaarvelden met rondboogfriezen en mid-denlisenen; aansluitend eenvoudige, smalle inspringende l. trav.

Houten winkelpuilen in Art Nouveaustijl waarvoor licht afwijkend ontwerp van architecten J. Dosveld en Ch. Petein van 1909 : fraai uitgevoerd houtwerk en achterglasschildering, aan de IJzerenkruisstraat met middendeur tussen twee brede afgeronde uitstalramen (fig. 447), (949).

S.A.B., O.W., 9940 (1889), 4240 (1909).

Nr. 50-54. Ruim eclectisch huurhuis met vier bouwl. en drie brede trav. onder zadeldak (pannen), vlg. bouwaanvraag van 1889. Bepleisterde gevel gemarkeerd door hoekkrisalieten, met opgestapelde erkers onder ijzeren balkonhek van het aansluitende, opgedeelde bovenste deurvenster onder driuflijst. In midden trav., gekoppelde rechth. en getoogde vensters, op eerste twee bovenverd. in rondboogomlijsting, op tweede en laatste bouwl. onder bijkomende brede booglijst. Panelen onder de lekdrempels en stucdecor in boogvelden en zwikken. Gekornist hoofdgestel met tandlijst en klossen onder de kroonlijst. Verbouwde begane grond, doch met behoud van de oorspronkelijke basisindeling : twee winkelpuilen met uitstalraam en zij-ingang aan weerszij van brede centrale privé-ingang (950).

S.A.B., O.W., 9893 (1889).

Nr. 66-68. Huurhuis met vier bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (pannen), van 1888-1889. Deels met hardsteen beklede, deels bepleisterde lijstgevel, met neoclassicistische inslag. Ritmerende geblokte lisenen en kolossale pilasters, als begrenzing van hoeken en geaccentueerde middentrav. Rechth. omlijste bovenvensters; centrale en verbonden gevelbrede gietijzeren balkonhekken. Sobere gevelbeëindiging. Begane grond met behouden oorspronkelijke ordonnantie : brede centrale, rechth. privé-vleugel deur tussen twee winkelpuilen met uitstalraam en zij-ingang (951).

S.A.B., O.W., 9944 (1888-1889).

448. IJzerenkruisstraat nr. 90, 92 (1888).

Nr. 82. Hoekhuis (Drukpersstraat nr. 33), oorspronkelijk tweegezinswoning, drie bouwl. + mezzanino en drie + drie trav., n.o.v. architect E. Dewé van 1889. Baksteenbouw met cementbepleistering voor muurbanden en bezetting van begane grond en gewijzigde laatste (deur)trav. aan Drukpersstraat. Deels gedichte rechth. bovenvensters in verticaal verbonden omlijsting met tussenpaneel; resp. gevelbreed gietijzeren bel-etagebalkon en afzonderlijke dito leuningen. Geleed kordon onder het mezzanino; kroonlijst op klossen. Begane grond in oorsprong aan IJzerenkruisstraat over volledige hoogte driedelig geopend en aan Drukpersstraat met twee vensters en deur; huidig uitzicht sinds 1923. L., van bij oorsprong laag bijgebouw (952).

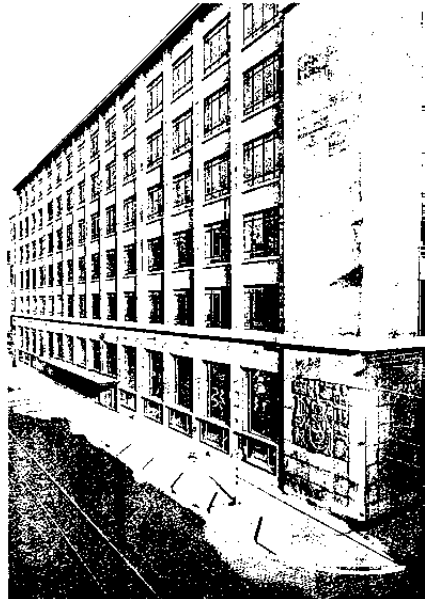
S.A.B., O.W., 9898 (1889), 31028 (1923).

Nr. 90, 92, 100. Drie gelijkaardige rijhuizen daterend van 1888 (fig. 448). Representatieve voorbeelden van het in deze wijk veel

voorkomende type doorsnee-enkelhuizen, van drie bouwl. en drie trav., met bepleisterde lijstgevel met neoclassicistisch uitzicht. Horizontale geleding door imitatiebanden op de verhoogde begane grond, kordons en doorgetrokken lekdrempels. Rechth. bovenvensters in geriemde oormlijsting met festoensluitsteen, in de middentrav. benadrukt door gietijzeren balkons. Versierd hoofdstel met gegroefde voluutconsoles onder kroon- met tandlijst. Winkelpui in nr. 92 sinds 1970. Nr. 100 inmiddels (1990) gesloopt (953).

S.A.B., O.W., 9920, 9905 en 9906 (1888), 82191 (1970).

Nr. 99. *Bestuur der Postchecks*. Monumentaal kantoorgebouw in Nieuwe Zakelijkheid n.o.v. architect V. Bourgeois van 1939-1940, ingehuldigd in 1951 (fig. 449). Aanvankelijk vlg. ontwerp van 1938 geconcepieerd op T-vormige plattegrond,

449. IJzerenkruisstraat nr. 99. Bestuur der Postchecks (1939-1951), (Victor Bourgeois. Architectures 1922-1952).

met asymmetrische opbouw door hoger opgaande vleugel. Omwille van bouwvoorschriften in bouwl.-hoogte gereduceerd en ontworpen op H-vormige plattegrond. Complex begrensd door Drukpersstraat, Leuvenseweg en Noordstraat; plantsoenaanleg ten O. en ten W.

Gewapende betonstructuur en parement van natuursteen; zes bouwl. + trapsgewijze achteruitwijkende bovenverd. Brede gevels met op bovenverd. verticale ritmering door pseudo-pilasters tussen de raampartijen. Hoofdvlugel met lagere uiterste trav., op begane grond met gevelplaten door O. Jespers, als summere decoratie; vijf gekoppelde toegangsdeuren onder luifel; smalle verticale lichtstroken in de zijgevels.

Vijf trav. brede vooruitspringende middenpartij in voorgevel van vleugel Leuvenseweg (nr. 86); toegang via uitgebouwde portiek met drie ingangen. Imposante lokenzaal (IJzerenkruisstraat) met harmonische interieurinrichting : gemarmerde steen van Bourgogne, verwerkt met brons; opstelling van de pilasters en dispositie van de lichtbuizen in ovcreenstemming met de buitenordonnantie.

S.A.B., O.W., 60496 (1938-1940).

BOURGEOIS V, *Architectures 1922-1952*, Kortrijk, 1952.

Nr. 106. Rijhuis met bepleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol en twee trav. onder zadeldak, van 1879 (?). Imitatiebanden en markerende elementen als gietijzeren leuningen en gevelbreed of afzonderlijke balkonhekken. Getoogde vensters in geriemde omlijsting, met sluitsteen op entresol en bel-etage. Panelen onder de kroonlijst op klossen. Houten winkelpui met breed uitsalraam tussen geblokte penanten. Inmiddels (1990) gesloopt (953).

S.A.B., O.W., 9921 (1879).

Jagersstraat (5 H)

Van Rouppeplein naar Nieuwland. Rechthoekige straat, in 1835 door voormalige blekerijen getrokken, als verbinding

450. Jagersstraat nr. 5, 7, 9 (1844, 1883).

tussen de Oude Markt (huidig Anneessensplein) en het Nieuwland. Oorspronkelijk doorlopend tot de Zenne, waar het tracé via een nieuwe brug aansloot op de bestaande Hondengang die uitkwam op de Oude Markt. Vandaar de vroegere benaming Hondenstraat. Onderbroken door de aanleg van het Rouppeplein in 1840-1841. Het O.-straatgedeelte werd vervolgens Jagersstraat genoemd, het W.-straatgedeelte Doornikstraat.

Neoclassicistische huizenrij aan de Z.-zijde, nieuw kantoorgebouw aan de N.-zijde. S.A.B., O.W., 26151 (1835).

Nr. 1-3. Neoclassicistisch herenhuis, oorspronkelijk met enkelhuisopstand, waarvoor bouwaanvraag van 1839; drie bouwl. + mezzanino en zes trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, gemarkeerd door gelede hoekpilasters. Rechth. bovenvensters met ijzeren leuningen, verbonden door kordonvormende

lekdrempels. Gelede architraaf onder de mezzanino, met steigergaten met leeuw-
kopvulling, en vernieuwde kroonlijst. Be-
gane grond volledig verbouwd (954).

S.A.B., O.W., 9201 (1839).

Nr. 5, 7, 9. Drie gekoppelde enkelhuizen
vlg. repeterend schema, met drie bouwl.
en samen acht trav. onder zadeldak
(fig. 450). Bouwaanvraag voor het r. pand
met oorspronkelijk drie trav. van 1844,
voor de bijkomende trav. en de twee
l. panden van 1883. Bepleisterde en be-
schilderde lijstgevel in neoclassicistische
stijl, op arduinen plint. Rechth. deuren en
vensters, op de begane grond vlak omlijst,
met lekdrempels op consoles en gedeelte-
lijk beluikt; op de bovenverd. in geriemde
omlijsting op doorgetrokken lekdrempels.
Tweede bouwl. uitgewerkt als bel-etage
door een balkon met balustrade per pand,
en entablementen, beide op voluutconso-
les. Hoofdgestel gevormd door een archi-
traaf, een met panelen versierde fries en
een kroonlijst met modillons en tandlijst.
Bewaard houtwerk van deuren en ramen.

S.A.B., O.W., 9101 (1844), 9105 (1883).

Jan Jacobsplein (8 J)

Rechth. plein, aan drie zijden omgeven
door bebouwing, geopend naar de Water-
loolaan.

Ontstaan na afbraak van het voormalige
Pachecogodshuis in 1890, ten W. be-
grensd door de Wolstraat en ten N. door
de vroegere Vuurwerkstraat. Bedoeld om
het perspectief op het Justitiepaleis vanaf
de Waterloolaan vrij te maken. Voornoemd
godshuis werd in 1829-1835 n.o.v. archi-
tect H.L.F. Partoes opgetrokken als nieuw
en tweede onderkomen van de gelijknamige
stichting, die vanaf 1889 onderdak
vond in het Groot Godshuis (zie Groot-
godshuisstraat nr. 7). De centrale plein-
mimte werd in 1894 als square ingericht,
n.o.v. stadsarchitect P.V. Jamaer. Bena-
ming ter ere van de Brusselse edelsmid
Jan Jacobs (1575-1650), stichter van een
college voor Brabantse studenten aan de

universiteit van Bologna, cf. herdenkings-
monument aan de gevel van nr. 17.

Beboomd plantsoen, omsloten door een
sierlijk gesmeed ijzeren hek met markante
lantaams, verwant met neo-Vlaamse-re-
naissance ijzerwerk. O.-zijde ingenomen
door het monument «de Smet de Naeyer»
(fig. 451), ter nagedachtenis aan de slacht-
offers van de schipbreuk van het eerste
Belgische schoolschip in 1906. Marmeren
standbeeld met allegorische vrouwe-
en jongensfiguur op een natuurstenen sokkel
met symbolische voorstelling van de
schipbreuk, door architect J. Van Neck en
beeldhouwer Ch. Samuel, onthuld in
1912. Heraangelegd, met vernieuwde be-
planting in 1986.

Het Jan Jacobsplein wordt gedomineerd
door het silhouet van het Justitiepaleis, dat
de W.-zijde inneemt. Monumentale rij bur-
gerhuizen in eclectische en Art Nouveau-
stijl van omstreeks de eeuwwisseling aan

451. Jan Jacobsplein. Monument «de Smet de Naeyer» (1912).

de Z.-zijde. De N.-zijde, het ca. 1830 doorgetrokken straatgedeelte van de Vuurwerkstraat met voorheen een neoclassicistische rijbebouwing uit XIX b, wordt heden ingenomen door een kantoorblok.

S.A.B., O.W., 32295, 2982-2984 (1894); A.A., 1894, rep. 3397 en 3406.

A.R., Bestuur Schone Kunsten, storting 1957, dossier 430.

L'Emulation, 1913, pl. 42.

Nr. 1-3. Afgeschuind hoekgebouw (Wolstraat), twee gekoppelde burgerhuizen met enkelhuisopstand, n.o.v. architect P. Saintenoy van 1899. Lijstgevel in eclectische stijl, gekenmerkt door een asymmetrische compositie en een kleurrijk materiaalgebruik: rode en witte baksteenlagen, o.m. plint, banden en omlijstingen van hardsteen, hoekblokken van natuursteen; souterrain, drie bouwl. en in totaal vijf ongelijke trav. onder zadeldak (pannen) waarin afgewolfd dakkapellen (leien). Ritme bepaald door drie brede venstertrav. o.m. driedelig uitgewerkt, op de bel-etage gemarkeerd door rechth. houten erkers waarop een gebuikt gietijzeren balkon. Alternierend met smalle deurtrav. en blinde, met rondbooglisenen versierde muurvlakken. Rechth. openingen, veelal onder ontlastingsboog met sluitsteen. Breed hoofdstel met de bredere boogvelden met figuratieve sgraffito's van de bovenste verd., binnen de consolerij onder de kroonlijst. Art Nouveau-inslag in het houtwerk en glas-in-lood van de deuren, en de heden gehavende sgraffito's (955).

S.A.B., O.W., 845 en 852 (1899).

Nr. 5. Enkelhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1894; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding, schijnvoegen op de begane grond en hardstenen plint. Rechth. deur en benedenvensters; getoogde bovenvensters met sluitsteen en waterlijst, paneel op de borstwering en balkon met ijzeren leuning in de middentrav. Klassiek hoofdstel (956).

S.A.B., O.W., 12792 (1894).

Nr. 7. Voormalige «woning Royer». Burgerhuis met enkelhuisopstand in Art Nouveau, n.o.v. architect G. Peereboom van 1902 (fig. 452). Omvat souterrain en drie bouwl. onder zadeldak (pannen). Markante, verticaal geaccentueerde klokgevel met parement van witte natuursteen in karakteristiek verband, op een zwaar geprofileerde sokkel van rode graniet en arduin. Benedenbouw van drie trav. met steek- en rondboogopeningen. Typisch, bovenaan versmallend portaal met polychroom medaillon tussen ranken op de latei, geflankeerd door uitgelengde acanthusconsoles, waarop een bewerkte houten luifel. Fraai gecompartmenteerde houten deur met koperen beslag en belknop; gesmeed ijzeren waaijer met druk uitgewerkte radiale tracering in het bovenlicht. Bovenverd. uitgewerkt als een oplopende, trapezoidaal ingesnoerde erker met dito console en borstwering waarop guirlande, bekroond door een gesmeed ijzeren balkon. Vijfflichten, op de tweede verd. getoogd met gietijzeren colonnettes en sgraffitopanelen. Drie-licht met sgraffito in het boogveld in de geveltop. Gesmeed ijzeren sierankers. Bewaard interieur met o.m. een fraai glas-in-lood bovenlicht op de gelijkvloerse en een monumentale schouw op de eerste verd.

S.A.B., O.W., 842 (1902).

Nr. 9. Voormalige «woning Lebrun». Burgerhuis met enkelhuisopstand in Art Nouveau, n.o.v. architect G. Hobé van 1903 (fig. 452). Markant geordonneerd gevelfront van vier bouwl., met boogvormige afsluiting geflankeerd door gegroefde postamenten met schijfornament en bekroond door een halfroond topstuk. Uitgevoerd in witte baksteen voor de muurvlakken, witte natuursteen voor de benedenbouw en alle uitspringende gevelonderdelen – omlijstingen, hoekblokken en platte banden – en hardsteen voor de plint. Sterk geometriserende vormtaal, refererend naar houtconstructies en meubelkunst. La-

452. Jan Jacobsplein nr. 7, voormalige «woning Royer» (1902) en 9, voormalige «woning Lebrun» (1903).

ge begane grond met twee gedrukte rondbogen, l. met ingeschreven deur en zijlichten, r. met drieledig venster boven een keldergat. Tweede bouwl. gemarkeerd door een vierlicht, centraal uitgewerkt tot een tweezijdige erker, op een tot in de plint uitgelengde console. Fraai bewerkte omlijsting met verfijnde profileringen, ranken en een fries met schijfmotief. Oorspronkelijk een gesmeed ijzeren balkon met postamenten erboven, aansluitend bij het rechth. drielicht met waterlijst van de derde bouwl. Dito drielicht met hoger middenluik en gesmeed ijzeren leuning op de vierde bouwl. Verzorgd houtwerk van de beglaasde en deels getraliede deur en de ramen. Aan de tuinzijde verhoogd en inwendig verbouwd. Bewaarde, centraal geplaatste en tot bovenaan doorlopende, vierkante trapkoker, met markante houten wenteltrap en bovenlicht.

S.A.B., O.W., 907 (1903).

Nr. 11. Samenstel van twee voormalige burgerhuizen in eclectische stijl, het l. pand vlg. bouwaanvraag van 1894, het r. pand n.o.v. architecten L. en A. De Rycker van 1896; heden verbonden door de vernieuwde begane grond en attiek. Lijstgevels van natuur- en hardsteen, met souterrain, drie bouwl. en resp. drie en twee ongelijke trav.; geaccentueerde bel-etage, resp. midden- en zij-as. L. pand gekenmerkt door rijk bewerkte vensteromlijstingen met pilasters en fronton of entablement, voorts met doorlopende balustrade en centrale balkons; voorheen grote dakkapel. R. pand gemarkeerd door een rechth. erker met bekronende balustrade in de bredere r. trav., voorts met bewerkte borstweringen; voorheen attiekbalustrade. Oorspronkelijk enkelhuisopstanden met l. deur (957).

S.A.B., O.W., 12794 (1894), 12793 (1896).

Nr. 15. Voormalige «woning Solvay». Burgerhuis met enkelhuisopstand in eclectische, Tudor-geïnspireerde stijl, n.o.v. architect J. Brunfaut van 1894 (fig. 453). Typisch gevelfront van witte natuursteen. Omvat souterrain, drie bouwl., twee ongelijke trav. en zadeldak (pannen) met ijze-

453. Jan Jacobsplein nr. 15, voormalige «woning Solvay» (1894) en 17, voormalige «woning Vanderborght» (1894).

ren vorstkam. Hoger oplopend, torenvormig l. risaliet, afgewerkt met een hoofdstel en een vierzijdige helm: rondboogdeur onder houten luifel en bovenlicht met fronton; tweelicht in top. Gevelstenen met monogram S van bouwheer J. Solvay, en bouwjaar «A 1895». Inspringende, bredere r. trav. met gebroken kroonlijst, gemarkeerd door een van de sokkel af oplopende, gebogen bow-window met rondboogdrielichten en bekronend gekanteeld balkon, aansluitend bij een klokvormig dakvenster met spits; ijzeren hek op de rooilijn. Vensters met tussendorpel en kleine roeden in het bovenlicht.

S.A.B., O.W., 12795 (1894).

Nr. 17. Voormalige «woning Vanderborght». Ruim burgerhuis (hoek Waterloolaan) in eclectische stijl, n.o.v. architect J. Brunfaut van 1894 (fig. 453). Enkelhuisopstand met souterrain, drie bouwl. en resp. twee en vijf trav. onder schilddak

(leien). Lijstgevel van natuur- en hardsteen, met klassieke, horizontaal gelede opbouw. Begane grond belijnd door de geprofileerde plint, platte banden en puilijst. Bel-etage gemarkeerd door vensters en tweelichten in uitgewerkte omlijsting met pilasters, entablement en gebroken fronton, en een twee trav. breed middenbalkon met balustrade aan de Waterloolaan; twee kleine balkons erboven. Rechth. muuropeningen, voorts met waterlijst en lekdrempeel op consoles. Klassiek hoofdstel. Markante schouwen, één overhoeks, met flankerzoulen en médaillons met resp. monogram VB van bouwheer A. Vanderborght, en bouwjaar MDCCCXCV (1895). Monument Jan Jacobs op de hoek, gelijktijdig met het huis ontworpen en aangebracht, uitgevoerd door beeldhouwer G. Houtstont. Hardstenen cartouche met guirlandes en lecuwekop, waarin een portretmedaillon van Jan Jacobs omringd door een keten met médaillons – wapens en emblemen –, bekrond door een St.-Michielsbeeld (958).

S.A.B., O.W., 24929 (1894); S.K., 43.

Joseph Dupontstraat (8 H)

Van Regentschapsstraat naar Wolstraat. Korte, rechthoekige straat, in oorsprong het O. straatgedeelte van de vroegere Mancgestraat, die eertijds de Sterstraat (huidige Ernest Allardstraat) en de Wolstraat verbond, en die werd onderbroken bij het doortrekken van de Regentschapsstraat in 1872. Het W.-straatgedeelte werd later geïncorporeerd in de Van Moerstraat. De Joseph Dupontstraat werd begin XX op de huidige breedte gebracht door de wederopbouw van de N.-zijde. Benaming naar de musicus en componist Joseph Dupont (1838-1899), stichter van de «Concerts populaires» in de Munt. N.-zijde met de lokalen van het Centraal Israëlitisch Consistorie van België en de Israëlitische Gemeente van Brussel, aanhorigheden van de Synagoog (zie Regentschapsstraat nr. 32), en een rij gekoppelde woningen door architect B. De Lestré (zie Wolstraat nr. 15).

Z.-zijde grotendeels ingenomen door de N.-vleugel (1896-1897) van het vroegere St.-Gertrudisgesticht, de huidige «Residentie de Beaufort» (zie Wolstraat nr. 17).

Nr. 2, 4. **Consistorie van de Hoofd Synagoog van Brussel**; heden lokalen van het *Centraal Israëlitisch Consistorie van België en de Israëlitische Gemeente van Brussel*. Hoekgebouw (Regentschapsstraat) met dubbelhuisopstand, n.o.v. architect D. De Keyser van 1874 en gelijktijdig met de Synagoog opgetrokken in 1875-1878 (zie Regentschapsstraat nr. 32). Bepleurde lijstgevel met imitatie-parement, in eclectische stijl met oriëntalistische reminiscenties; twee bouwl. en resp. zeven en twee trav. onde schilddak (leien). Regelmatige ordonnantie van de verdiepte rechth. middendeur en vensters met latei op kraagstenen, onder een entablement met getande fries doorgetrokken in een kordon op de begane grond, onder een rozettenfries op de bovenverd. Doorgetrokken lekdrempels op de begane grond, afzonderlijke met consoles op de bovenverd. Kroonlijst met klossen boven bedekte steigergaten met stermotief. Bewerkte vensterlialies op de begane grond. Oorspronkelijk trouwzaal, oratorium en kantoren op de benedenverd., woning van de Oppcrabbijn op de bovenverd., met centrale vestibule en trappenhuis.

In nr. 4, lager voormalig schoolgebouwtje met twee bouwl. en vier trav., n.o.v. architect A. de Burbure van 1909, met zelfde stijlkenmerken doch in eenvoudiger uitvoering (959).

S.A.B., O.W., 4680 (1909).

Nr. 6 tot 12. Zie Wolstraat nr. 15.

Joseph Stevensstraat (6-7 G-H)

Van Hoogstraat naar Minimenstraat. Brede, sterk hellende straat, met rechthoekig tracé vanaf een trechtvormige aanloop, halverwege onderbroken door het cirkelvormige Emile Vanderveldeplein. Aangelegd in 1894, ongeveer gelijktijdig

454. Joseph Stevensstraat. Aanlegplan (1894), (S.A.B., P.P., 1495).

met de Lebeauststraat, waarbij drie dichtbebouwde bouwblokken werden doorbroken, de Kalkoense Haanstraat en de Fortuinstraat verdwenen en de Duivenstraat werd ingekort en deels verlegd (fig. 454). De brede trechter aan het W.-uiteinde doorbrak de continuïteit van de Hoogstraat, waarbij de Kappellekerk als «monument» in een verruimd perspectief kwam te staan, zichtbaar vanaf de Grote Zavel. De operatie kaderde in de uitbouw van een stelsel van verkeerswegen tussen de boven- en de benedenstad, en vormde daarnaast een belangrijke saneringsingreep in deze wijk. Terzelfdertijd werd ook het N.-bouwblok aan de onpare zijde van de Minimenstraat verkaveld. Met het oog op verfraaiing van de stedelijke omgeving, en om de allure van de nieuwe straat te garanderen, werd in 1894 een gevelwedstrijd georganiseerd. Wegens het gebrek aan kwaliteit van de gerealiseerde architectuur werden in 1905 uiteindelijk slechts de tweede, derde, vijfde en

zesde prijs toegekend, resp. aan het hoekgebouw Grote Zavel nr. 46, nr. 2-4 door architect E. Janlet, nr. 22 door architect P. Hermanus en nr. 37-41 door architect F. Kips.

Benamingen naar Joseph Stevens (1819-1892), Brussels dierenschilder, en Emile Vandervelde (1866-1938), voorman van de Belgische Werkliedenpartij en Minister van Staat.

Karakteristiek voor de bebouwing van de Joseph Stevensstraat is de cirkelvorm van het plein die wordt herhaald in de concave buiging van de omringende gevelwanden. De Z.-zijde werd eertijds ingenomen door het *Volkshuis*, één der belangrijkste realisaties van architect V. Horta, uit 1895-1899, met een complex programma en ruimte-indeling en een markante ijzerstructuur, dat in 1965 ondanks internationaal protest werd gesloopt, en vervangen door een kantoororen met 26 verd. (1965-1966, architect A. Vanderauwera). Voorts intacte, overwegend eclectische

gevelwanden, vnl. hoge huurhuizen, afgesloten door monumentale hoekhuizen, van omstrecks de eeuwwisseling, gemarkeerd door een plastische decoratie, erkers en gietijzeren balkons. Banaal pand met neoclassicistische inslag in nr. 12-14 (1903).

S.A.B., O.W., 31708 (1894-1905), 13071 (1895-1899), 13078 (1903); A.A., 1894, rep. 3314-3315; P.P., 1494-1495.

Nr. 2-4. Huurhuis (hoek Hoogstraat) in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect E. Janlet van 1895. Derde prijs in de gevelwedstrijd van 1894-1905. Gebouw met afgeschuinde hoek, vier bouwl. en zes ongelijke trav. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevel van natuur- en hardsteen, met alternerend ritme, geleed in drie horizontale registers aangegeven door breed geprofileerde entablementen; r. trav. verticaal gearticuleerd als trappenhuis met privé-portaal. Begane grond met alternerende steenlagen, geopend door brede boogopeningen met sluit-

steen en één rechth. vitrine. Hoek- en mid-dentrav. gemarkeerd door gestapelde erkers met ijzerstructuur over de eerste twee verd., waarop gesmeed ijzeren balkons; aansluitend drielichten met entablementen en gebogen fronton op de derde verd. Alternierende met vlak omlijste rechth. vensters in oplopende omlijstingen met dito fronton of entablement, panelen en ijzeren borstweringen, en zoals in de erkertrav. hoekblokken; idem in het trappenhuis. Kroonlijst met klossen; dakkapellen met driehoekig fronton, breder in de midden-trav. (960).

S.A.B., O.W., 13076 (1895), 31708 (1894-1905).

Nr. 6-10. Huurhuis met dubbelhuisopstand, n.o.v. architect F. Kips van 1902; zes bouwl. en zes ongelijke trav. onder mansardedak. Bepleisterde lijstgevel met horizontale geleiding, gemarkeerd door hockrisalieten van twee trav. – bovenaan verbonden door een getande liseen – voorzien van balkons met gietijzeren hek. Bo-

455. Joseph Stevensstraat nr. 20, voormalige Ecole Professionnelle de Menuiserie (1895) en 22 (1903).

venste verd. opgevat als attiek, belijnd door de kroonlijst met klossen waarop een gevelbreed gietijzeren balkon. Overwegend rechth., op de voorlaatste verd. getoogde vensters. Begane grond verbouwd (961).

S.A.B., O.W., 3874 (1902).

Nr. 16-18 en 24-26. Twee symmetrische huurhuizen (hoeken Emile Vanderveldeplein) in eclectische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1903; vier bouwl. + entresol en resp. vijf en vier trav. onder mansardedak (kunstleien, leien). Bepleisterde lijstgevels met imitatieparement op hardstenen benedenbouw met schijnvoegen; concave gevellijn aan de pleinzijde. Registerindeling door kordons en pilasters, de hoogste verd. opgevat als mezzanino boven een gelede architraaf. Benedenbouw opengewerkt door winkelpuien met entresol onder I-balken met ijzerbeslag; bewaard houtwerk met o.m. gekoppelde rondbooglichten. Vensters op de eerste twee verd. gevat in oplopende rondboognissen met pilasters en booglijst, belijnd door ijzeren balkons; rondbogige tweelichten op de hoogste verd. Kroonlijst op consolerij; dakkapellen met driehoekig fronton. Bijkomend trappenhuis met privé-portaal in nr. 16-18. Licht afwijkende r. trav. met twee- en drielichten, en ijzeren uithangbord in nr. 24-26 (962).

S.A.B., O.W., 13079 (1903).

Nr. 20. Voormalige **Ecole Professionnelle de Menuiserie**; heden *Institut d'Enseignement Technique de Bois, de la Peinture et des Industries graphiques*. Schoolcomplex n.o.v. architect T. Serrure van 1895 voor de voorbouw, van 1900 voor de achtergebouwen, in twee fasen opgetrokken, voltooid ca. 1905.

Voorbouw. Lijstgevel in neo-Vlaamse-renaissancestijl, met dubbelhuisopstand en concave gevellijn (fig. 455). Kenmerkend polychroom materiaalgebruik: baksteenlagen van contrasterende kleur, doorspekt en verwerkt met natuur- en hardstenen banden, diamantkoppen, lijstwerk, ornamenten en sokkel met breuksteen. Omvat vier bouwl., waaronder een als souterrain opge-

vatte begane grond, en vier trav.; schilddak (leien) met dubbele rij afgewolfde dakkapellen en hoge, gesmeed ijzeren vorstkam boven de drie l. trav. Middenrisaliet, doorlopend in een dakvenster op liscnen, met schouderstukken, waterlijsten, bolornamenten en overhoeks fiaal met obelisk; hoge inkom onder driehoekig fronton en gevelplaat met opschrift «DONATION JOSEPH GODEFROY». Licht inspringende r. trav. Vensters gevat in verticaal oplopende nissen onder omlopende waterlijst: drielichten met gietijzeren colonnetten, I-balk met rozetten, en tegelfriezen onder de lekdrempe. Getraliede tweelichten in de hoge sokkel. Klassiek hoofdstel met tegelfries en kroonlijst op klossen en consoles. Twee bronzen medaillons, resp. met allegorie en portret van J. Godefroy, door beeldhouwer J. Dillens, op de deur. Oorspronkelijk inkomhal, directielokalen, trappenhuis en leslokalen op de bovenverd.

Achtergebouwen rond de binnenplaats. L-vormige, onderkelderde vleugel van vier bouwl. onder plat dak, met ateliers en tekenklas, en tweede trappenhuis. Houtmagazijn ten Z. Latere gebouwen aan de Hoogstraat nr. 10.

S.A.B., O.W., 4931-4973 (1895-1905); A.A., 1985, rep. 3621; P.P., 376; N.P.P., S 1.

Nr. 22. Rijkshuis in Art Nouveau, n.o.v. architect P. Hermanus van 1903; vijf bouwl. + entresol en drie trav. onder plat dak (fig. 455). Vijfde prijs in de gevelwedstrijd van 1894-1905. Concave lijstgevel van witte baksteen met profiellijsten en verwerking van hardsteen. Markante winkelpui, gevat in een over de entresol doorlopende boogopening: middendeur tussen vitrines, onder drielicht, met zichtbare structuur van ijzeren I-profielen. Bovenverd. met conventionele indeling en door balkons gemarkeerde middentrav. Uitgewerkte vensteromlijsting met booglijst, herhaling van de pui, op de hoofdverd. Vensters met boogveld waarin oorspronkelijk sgraffito's, heden grotendeels verwijderd, op de tweede en derde verd. Fraaie gesmeed ijzeren borstweringen. Hoogste verd. opgevat als attiek met ge-

456. Joseph Stevensstraat nr. 27 (1903).

toogd drielicht, boven de fijne, gekorniste kroonlijst op ijzeren consoles.

S.A.B., O.W., 13080 (1903), 31708 (1894-1905).

Nr. 27. Monumentaal huurhuis (hoek Duiwenstraat) in neo-Vlaamse-renaissancestijl n.o.v. architect L. Mortiaux van 1903; vier bouwl. + entresol en acht trav. onder mansardedak (leien), (fig. 456). Rijk geornamenteerde lijstgevel van bak- en natuursteen met hardstenen plint en kordons. Benedenbouw opengewerkt door winkelpuien met I-balk, onder getoogde entresolvensters. Bovenverd. ingedeeld door entablementen en pilasters in klassieke ordenoepenvolging, de hoofdverd. belijnd door balkons met balustrade. Accent op de concave hoekpartij met dito balkons en achtereenvolgens gekoppelde Dorische en Ionische zuilen, en vuurvazen. Bekronende halsvormige dakkapel van twee geleidingen, met voluten, rondboogwiellichten en blinde oculus, onder gebroken fronton met topstuk. Rechth. bovenvensters met water-

lijst en op de hoogste verd. geblokte booglijst en sgraffito's in de boogvelden. Gesmeed ijzeren borstweringen en sierankers. Klassiek hoofdstel met kroonlijst op klossen; dakkapellen met driehoekig fronton.

S.A.B., O.W., 13072 (1903).

Nr. 28, 30, 32-34, 36-38. Vier huurhuizen met zelfde type enkelhuisopstand, van vijf bouwl. waaronder entresol, en drie trav. onder mansardedak (leien). Afwijkende gevelbehandeling en materiaal, doch telkens een gelijkaardige, conventionele opbouw: winkelpui met privé-ingang, bovenverd. met rechth. vensters belijnd door kordons, gevelbrede of middenbalkons met gietijzeren hek, klassiek hoofdstel en dakkapellen met fronton.

Nr. 28, n.o.v. architect G. Devalck van 1903, met ingehouden Art Nouveau-inslag: parement van contrasterende baksteenlagen en hardsteen, verlevendigd met tegelpanelen onder en boven de vensters; kroonlijst op consolerij.

Nr. 30, van ca. 1900, in eclectische stijl: bekleding van simili-natuursteen met schijnvoegen in de benedenbouw, de eerste twee verd. gemarkeerd door drielichten en kolossale pilasters, de hoogste door een rondboog vierlicht.

Nr. 32-34, waarvoor bouwaanvraag van 1897, met neoclassicistische inslag: stucbepleistering met geriemde vensteromlijstingen op de bovenverd. – geen entresol – strak geordonneerd en belijnd door gebuikte balkonpartijen op uitgelengde consoles; bijkomende attiek i.pl.v. mansarde.

Nr. 36-38, waarvoor bouwaanvraag van 1895, met ingehouden neo-Vlaamse-renaissance-inslag: parement van bak- en hardsteen, verlevendigd met tegelpanelen waarin o.m. bouwjaar 1896 in de boogvelden van de vensters met diamantkopsleutels; registerindeling door geblokte pilasters en gebuikte balkonpartijen op zware consoles; kroonlijst op gekoppelde consolerij en œil-de-bœufs aan weerszij van de centrale dakkapel (963, 964).

S.A.B., O.W., 13081 (1903), 3625 (1897), 13085 (1895).

Nr. 29. Smal rijhuis in Art Nouveau, n.o.v. architect P. Hermanus van 1903; zes bouwl. + entresol en twee trav. onder plat dak. Markante lijstgevel met ceramische tegelbekleding met guirlandemotieven, gecompartmenteerd door platte banden doorgetrokken in de vensteromlijstingen. Winkelpui met hardstenen posten en plint, winkingang tussen afgeronde vitrines, en privé-deur. Getoogd entresolraam. Eerste verd. gemarkeerd door een gevelbrede, rechth. houten erker met typische roeden, waarop een fraai gesmeed ijzeren balkon. Twee resp. getoogde en rechth. vensters op de tweede en derde verd.; één half rond boogvenster met zelfde ijzeren borstwering op de vierde verd. Hoogste verd. opgevat als attiek met drie rechth. vensters, belijnd door fijne houten kroonlijsten (965).

S.A.B., O.W., 13073 (1903).

Nr. 31-35. Zelfde type huurhuis als nr. 6-10, eveneens n.o.v. architect F. Kips van 1902, met vijf bouwl. + entresol en vier ongelijke trav. onder zadeldak. Benedenbouw van hardsteen met schijnvoegen: privé-inkom tussen winkelpuien met entablement. Bovenverd. met imitatie-natuursteenbekleding, de bredere zijrisalieten gemarkeerd door gestapelde, rechth. houten erkers over de eerste en tweede verd. Vermoedelijk vernieuwde balkonleuningen (966).

S.A.B., O.W., 13074 (1902).

Nr. 37-41. Huurhuis met dubbelhuisopstand in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect F. Kips van 1896, in de gevel gedateerd 1897. Zesde prijs in de gevelwedstrijd van 1894-1905. Vrijwel identiek als het achteraan aanpalende Minimenstraat nr. 3-7 van 1895, en naar type verwant met Joseph Stevensstraat nr. 6-10 en 31-35 van 1903, door dezelfde architect. Omvat vijf bouwl. en vier ongelijke trav. onder zadeldak. Rijk geomamenteerde lijstgevel van natuur- en hardsteen, met symmetrische zijrisalieten en door privé-portaal, oplopende pilaster en dakkapel aangegeven middenas. Bogane grond onder doorlopend entablement: winkelpuien

457. Jules Van Praetstraat. N.-zijde.

met zij-ingang aan weerszij van de privé-deur met bewerkte pilasters, booglijst en bolornament. Bredere zijrisalieten gemarkeerd door gestapelde rechth. erkers – met pilasters, balustraden, entablementen en cartouches – over de eerste twee verd.; breed, omlijst venster met balkon en booglijst op de hoogste verd. Voorts rechth. vensters resp. onder gebogen en gebroken fronton met hoofd op de eerste twee, steekboogvensters met waterlijst op de hoogste verd. Klassiek hoofdgel met consolerijen en klossen; centrale dakkapel met voluten en fronton, opgenomen in een attiek (967).

S.A.B., O.W., 13075 (1896), 31708 (1894-1905).

Jules Van Praetstraat (4 E-F)

Van Beursplein naar St.-Goriksplein.
Licht geknikte straat, gelijktijdig met de Auguste Ortsstraat en de Paul Devaux-

straat aangelegd, in waaiervorm vanaf het Beursplein, vlg. plan van 1877 (zie Auguste Ortsstraat). Benaming ter ere van Jules Van Praet (1806-1887), raadsman van Leopold I en Lepold II. Voordien bevond zich hier de aloude Damstraat, sinds 1851 St.-Goriksstraat, die van het St.-Goriksplein naar de Zenne leidde en in 1838 door een brug verbonden werd met de Middelbeerstraat.

Homogene rijbebouwing met neoclassicistische inslag uit de jaren 1880, aansluitend bij de monumentalere hoekpanden Beursplein nr. 1 en 2, als omlijsting van het fraaie perspectief op de Beurs (fig. 457). Rijhuizen van vier bouwl. onder zadeldak of mansardedak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met kordongeleiding, en eenvoudige stucdecor, veelal beperkt tot de vensteromlijstingen – zowel rechth. als getoogd, vlak of geriemd, o.m. met sleutels en panelen of spiegels op de borstweringen – en het klassieke hoofdstel. Fraai accent van de vaak rijk uitgewerkte, gietijzeren balkonleuningen. Van bij oorsprong winkelpuien, veelal geflankeerd door een privé-deur, met bewerkte pilasters en entablement; heden vrijwel zonder uitzondering verbouwd of opnieuw bekleed.

Nr. 3-5 (1881) : drie trav. en bijkomende entresol, gekenmerkt door middenbalkons. Nr. 7-9 (1881-1882) en 12-14 (1881) : twee trav. en bijkomende entresol, gekenmerkt door gevelbrede balkons.

Nr. 8 : verzorgde opstand, drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak, met schijnvoegen, gevelbrede balkons, vooral op de eerste verd. met opmerkelijke leuning, consoles in het hoofdstel, en dakkapellen met driehoekig fronton.

Nr. 10, 11-13 (1888, architect E. Van Humbeek?), 30-32 (1888) en 34-36 (1881) : drie trav., met gevelbreed balkon boven de pui en middenbalkons op de hoogste twee verd., vooral in nr. 10 en 34-36 met opmerkelijke leuningen, en behalve in nr. 11-13 dakkapellen met fronton in het mansardedak; grotendeels bewaarde pui met ingediepte en geblokte hardstenen posten in nr. 11-13.

Nr. 27-29 (1887) : vier trav., gekenmerkt door een gevelbreed balkon boven de pui. Nr. 31-33 : vijf bouwl. en twee trav., heden gecementeerd, gekenmerkt door gevelbrede balkons.

Nr. 35-37 (1885) : afgeschuind hoekhuis (Karperbrug), negen trav. en bijkomende entresol, gekenmerkt door Franse balkons met rijk uitgewerkte leuning.

Nr. 38-42 : afgeschuind hoekgebouw (St.-Goriksplein nr. 33-35), driemaal vier trav. en bijkomende entresol, gekenmerkt door een omlopend balkon op de eerste verd.; gedeeltelijk bewaarde winkelpuien met pilasters en entablement.

Appartementsgebouw (1937, architecten L. Le Cocq en E. Rodberg) in nr. 23-25 (968, 969).

S.A.B., O.W., 5206 (1881), 966 (1881-1882), 931 (1881), 973 (1888), 957 (1888), 959 (1881), 971 (1887), 19712 (1885), 59929 (1937).

Nr. 15-19, 21-23. Rijhuizen van vier bouwl., resp. dubbelhuisopstand met vijf trav. en mansardedak (leien), en enkelhuisopstand met twee trav. en zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1890. Nr. 15-19 : geknikte opstand met platte banden en pilasters, gemarkeerd door het middenrisaliet met privé-ingang en balkons; vlak omlijste rechth. vensters met sleutel en borstwering op de eerste verd., getoogd met geriemde bovenlijst, sleutel, resp. borstwering en rozetfries op de overige; dakkapellen met driehoekig en gebogen fronton. Nr. 21-23 : schijnvoegen; rechth. en op de hoogste verd. getoogde vensters in oplopende geriemde omlijstingen, doorlopend balkon op de eerste twee verd., balustrade op de hoogste. Winkelpuien met bewaarde hardstenen hoekposten, verder gewijzigd (970).

S.A.B., O.W., 978 (1890).

Nr. 16-20, 22-24. Twee ruimere rijhuizen in eclectische stijl met neobarokke inslag, uit de jaren 1880; drie bouwl. + entresol en resp. zes trav. onder mansardedak en vijf trav. onder zadeldak. Lijstgevels, afwijkend van het straatbeeld door het materiaalgebruik – baksteen en stuc – en rijker decor. In nr. 16-20 opvallend midden-

risaliet van twee trav., gemarkeerd door kolossale, geblokte Corinthische pilasters; Dorische pilasters met triglifien-entablement en doorlopend gietijzeren balkon op de eerste verd., Ionische pilasters met architraaf en dito borstwering op de tweede; aansluitende dakkapel met compositie pilasters en gebogen fronton. In nr. 22-24 enkel een middenbalkon. Horizontale gevelgeleding : van bij oorsprong beglaasde benedenbouw met vermoedelijk dubbelhuisopstand en geboste rechtstanden; bovenverd. met platte banden en kordons. Rechth. vensters in geriemde omlijsting met oren, gietijzeren borstwering op de eerste verd., paneel en bijkomende sleutel op de tweede. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven panelen en steigergaten. Begane grond verbouwd (971).

S.A.B., O.W., 925, 28390.

Nr. 26-28. Zie Anspachlaan nr. 85.

Kaasmarkt (6 F)

Van Hoedenmakersstraat naar Spoomarkersstraat.

Reeds vermeld in 1298 en z.g. «Maelbeke», naar de gelijknamige parallelle beek die de Ruysbroeck met de Zenne verbond. In XVI vermeld onder huidige benaming. Aanvankelijk standplaats van uien-, fruit-, kaashandelaars, en later ook van beenhouwers. Naderhand – tot ca. 1870 – ingenomen door houthandelaars. Straat verbreed na het bombardement van 1695. Opgenomen in het B.P.A 30/10 «Grote Markt en omgeving» van 1960 (zie Beenhouwersstraat).

Behoudens een aantal bewaarde topgevels uit XVII-XVIII, straatwanden vnl. samengesteld uit bepleisterde en gecementeerde XIX-lijstgevels met eenvoudige ordonnanatie, drie tot vier en een halve bouwvl. en twee of drie trav. (Fig. XII, fig. 458), cf. nr. 9 en 14; een aantal vervangen een vroegere topgevel cf. nr. 8 (vermoedelijk 1837), 26 (1837), 27-29 (? 1835), of ver-

XII. Kaasmarkt nr. 1 tot 35. Gevelopstanden naar architect F. Malfait (1917), (Archief K.C.M.L., plannen Brussel, 19).

bergen een oudere kern zichtbaar aan dakconstructie, muurankers of zandstenen hoekblokken cf. nr. 2-4, 12, 13, 18-18A, 31-33. Nr. 16 (1907, licht afwijkend ontwerp van architect J. Mertens) vervangt een oudere lijstgevel. Topgevels nr. 10 (1939, architect J. Allard) en 23-25 (vermoedelijk van 1946), reminiscenties aan historische stijlen, i.pl.v. vroegere lijstgevels). Gelijkvloerse verd. heden vnl. met horecafunctie, sporadisch onderbroken door winkelpuien. Nr. 10 verleent toegang tot de z.g. «*Kuipgang*», begrensd door de zijgevels van de omringende bebouwing. Voor de hoekpanden nr. 28 en 35 zie Spoommakersstraat nr. 41 en 43.

S.A.B., O.W., 15747 (1837), 15741 (1837), 15753 (1835), 4828 (1907), 52157 (1939), 77790 (1946). Archief K.C.M.L., plannen Brussel : gevelopstanden architect F. Malfait, 19, Kaasmarkt, 1917. K.I.K., 68571 A.

Nr. 1. Z.g. «*de Zeepeert*». Hoekhuis (Hoe-denmakersstraat) met bepleisterde gevel, drie bouwl. en acht trav. onder zadeldak (n.l.straat, kunstleien), te dateren eind

7-5

3A-3

1

XVII-XVIII a met latere aanpassingen. Ordonnerende kolossale pilasters, in voor-gevel opgenomen in het kordon. Aangepaste getoogde vensters met ijzeren leuningen (XIX); verdiepte borstweringen op tweede bouwl. Geveltop herleid tot punt-aflijning, met tweelicht onder oculus. Vernieuwde begane grond met natuurstenen plint en kopiërende Lodewijk XV-deuromlijsting. Zijgevel met gelijkaardige ordonnantie, doch kleinere en in eerste drie trav. blinde bovenvensters (972).

Nr. 3-3A. Diephuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde voorgevel met in- en uitgezwente top, te dateren eind XVII-begin XVIII. Pilastergevelpatroon, onder aflinend entablement, en getoogde bovenvensters. Tweeledige top met paneldecor : oculus onder booglijst tussen rechth. zijvensters in vlakke omlijsting met neuten en driehoekig fronton in eerste geleiding; gelijkaardig omlijst rondboogvenster erboven. Verdwenen bekronend fronton. Aangepaste begane grond cf. nr. 1 : deur thans gesupprimeerd, na samenvoeging van de gelijkvloerse verd. van beide panden (gelagzaal), (973).

Nr. 5-7. Breedhuis met recent ontleisterde lijstgevel, te dateren eind XVII-begin XVIII en oorspronkelijk met drie bouwl. en drie trav., naderhand verhoogd met lagere vierde bouwl. onder zadeldak. Verankerde bak- en zandstenen gevel met typerend platte banddecor en horizontale geleiding d.m.v. geprofileerde kordons. Getoogde bovenvensters. Aangepaste begane grond met kelderluik (974).

Nr. 6. Diephuis met tuitgevel van drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), vermoedelijk daterend uit eind XVII-begin XVIII. Verankerde, heden gecementeerde voorgevel met platte bandversiering; rechth. vensters. Licht getoogd drielicht onder kleiner topvenster in blijkbaar vereenvoudigde geveltop. Verbouwde begane grond (975).

Nr. 11. Diephuis met tuitgevel, twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak

(Vlaamse pannen), te dateren eind XVII-begin XVIII. Verankerde, recent ontleisterde bakstenen voorgevel met zandstenen platte banddecor en rechth. vensters. Blijkbaar vereenvoudigde geveltop; omlijst rondboogvenster met sleutel, imposten en driuplijst doorgetrokken boven de rechth. zijvensters; oculus in top. Rondboogdeur in hardstenen Lodewijk XIV-omlijsting, later aangepast tot venster: geprofileerd kwarthol beloop op imposten en neuten; voluutsluitsteen en zwikken met casementen onder gekorniste gestrekte driuplijst. Begane grond voorts aangepast (976).

Nr. 15, 17. Dubbele woning van drie bouwl. en totaal vier trav. onder steil zadeldak (n//straat, Vlaamse pannen). Recent ontleisterde bakstenen lijstgevel in kern mogelijk uit XVII d-XVIII a, aangepast in XIX. Rechth. vensters in zandstenen bandomlijsting, op hoofdverd. onder geprofileerde waterlijst, voorzien van gekrulde ijzeren leuningen; hardstenen bovendorpels en lekdrempels. Kroonlijst op uitgelengde gegroefde voluutconsoles; twee centrale, bekronende dakkapellen onder driehoekig fronton. Gekoppelde «klasieke» winkelpuien waarvoor bouw aanvraag van 1882: pilastergeleding en pui-lijst op tandlijst en voluutconsoles; deels aangepast in nr. 15 (977).

S.A.B., O.W., 15737 (1882).

Nr. 19. Smal, één trav. breed diephuis van vier bouwl. + entresol onder afgesnuit lessenaarsdak (Vlaamse pannen). Verankerde, heden ontleisterde lijstgevel waarvoor bouw aanvraag van 1831 ter vervanging van een XVII-tuitgevel met vier bouwl. Verlaagde, aangepaste rechth. bovenvensters onder gekoppelde ontlastingsboogjes; haast vierkant venstertje op de bovenste verd.; sinds 1891 verbreed entresolvenster. Sporadisch behouden zandsteenblokken.

458. Kaasmarkt. N.-zijde en nr. 22.

R. ingang verleent toegang tot de z.g. «Poppegang»: gekasseid, aan l. zijde begrensd door aangepaste gecementeerde – o.m. verankerde – lijstgevels van drie bouwl. en twee tot drie trav. met rechth. vensters; recent ontleisterde bakstenen gevel in nr. 4, met sporadisch behouden zandstenen kwartholle dagkanten, wijzend op mogelijk oudere kern (978).

S.A.B., O.W., 15738 (1831, 1891).

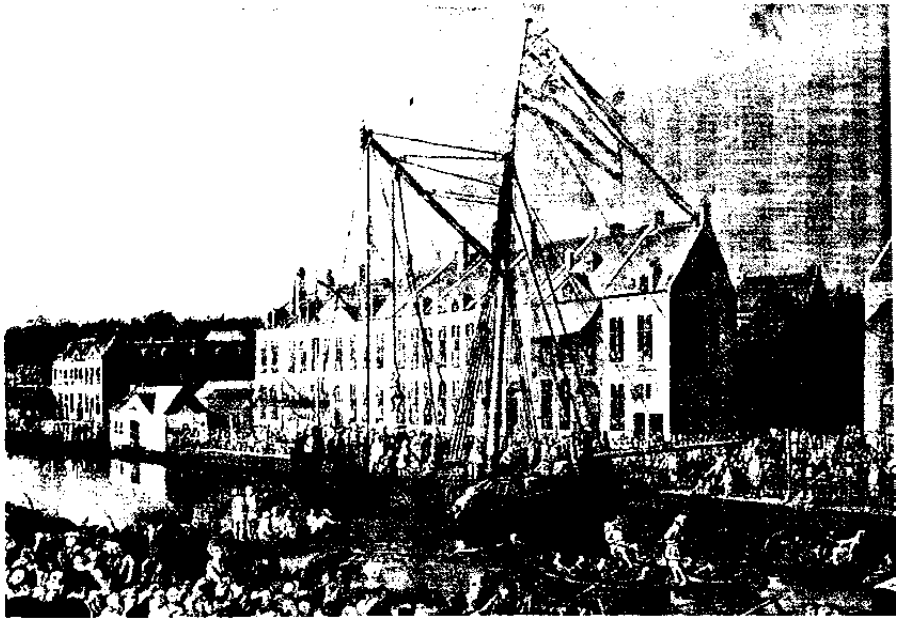
Nr. 20. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder afgesnuit zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde neoclassicistische lijstgevel, waarvoor bouw aanvraag van 1865 ter vervanging van een vroegere topgevel. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting, deels verdwenen op de tweede bouwl.; doorgetrokken lekdrempels en gietijzeren leuningen. Kroonlijst op modillons en tandlijst. Verbouwde begane grond.

S.A.B., O.W., 15744 (1865).

Nr. 21. Diephuis met bepleisterde halsgevel van drie bouwl. en dito trav. onder lessenaarsdak, te dateren eind XVII-begin XVIII. Rechth. vensters op hardstenen onderdorpels; smallere zijtrav. Topvenster met geknikte bovenhoeken. Bekronend gekornist driehoekig fronton. Aangepaste begane grond (979).

Nr. 22. Diephuis met verhoogde halsgevel van twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), te dateren eind XVII-begin XVIII (fig. 458). Verankerde, gecementeerde voorgevel met aangepaste rechth. vensters op lekdrempels. Geveltop met vier tr. en halsvormige bekroning onder driehoekig fronton met rechte aanzetten: centraal rondboogvenster met sleutel en imposten, onder geprofileerde booglijst; rechth. vensters aan weerszij en gedicht dito luik erboven. Verbouwde begane grond. R. ingang leidt naar kleine binnenplaats met uitzicht op zij- en achtergevels van aanpalende gebouwen.

Nr. 24. Diephuis met verhoogde halsgevel van drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), te dateren eind

459. Kalkkaai. Feest aan de Oeverpoort door A. Equenez, 1769. Detail (Privé-verz.).

XVII. Verankerde, gecementeerde voorgevel met aangepaste rechth. vensters op lekdrempels. Geveltop met twee tr. onder halsbekroning met driehoekig fronton : rondboogvenster met sleutel onder gebogen druiplijst; oculus erboven. Verbouwde begane grond (980).

Kalkkaai (2 C)

Van Vaartstraat naar Arduinkaai.

Oorspronkelijk het N.-deel van de O.-kade van het voormalige Schuitedok, cf. de Steenkoolkaai in het verlengde en de ertgov. liggende Schuitemkaai en Timmerhoutkaai. Het Schuitedok was het eerste van twee dokken in het verlengde van het kanaal van Willebroek, als laatste fase van de werken uitgegraven in 1560-1561 (zie Baksteenkaai). De toegang tot het dok vanuit het kanaal, een bres in de tweede stadsomwalling, werd vanaf 1562 ver-

sterkt door de z.g. «Vaartpoort» of «Oeverpoort», wederopgebouwd in 1576 en 1643. Dwars op het Schuitedok werden in 1639 het Hooiodok en het Mestbakdok gegraven (zie Arduinkaai), ten N. in 1830 het Groot of Handelsdok (zie Handelskaai). De benaming Schuitedok verwijst naar de beurtschepen die vanouds bij het veerhuis aan de Baksteenkaai aanlegden. De huidige benamingen van de verschillende kaaien ontstonden i.l.v. XIX. De benaming Kalkkaai gold van begin tot midden XIX voor de kade tussen het Hooiodok en de omwalling, na 1819 doorgetrokken tot het Werfdok, heden geïncorporeerd in de Handelskaai; de huidige Kalkkaai maakte tot dan deel uit van de Steenkoolkaai. Het oude dokkencomplex werd gedempt in 1910-1911. De ruimte van het Schuitedok werd heraangelegd tot een met bomen en heesters omringd plantsoen. Enkele panden met geringe bouwhoogte en o.m. sporen van een traditionele constructie geven nog een beeld van de vroe-

gere kade-architectuur (fig. 459), cf. nr. 4, 5-6, 8 en het hoekhuis met de Vaartstraat. Voorts in neoclassicistische stijl wederopgebouwde burgerhuizen uit XIX.

Nr. 1, 2, 3. Drie neoclassicistische enkelhuizen met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak; heden gecementeerde lijstgevels met klassieke ordonnantie – rechth. deuren vensteropeningen – en afwerking. Nr. 1, uit jaren 1820, met hardstenen deuren-entablement, doorgetrokken lekdrempels en afgewolfd dakkapel. Nr. 2, uit XIX b-c, met brede puilijst en consoles onder de lekdrempels van de eerste twee bouwl. Nr. 3, vermoedelijk eveneens uit XIX b-c, doch met begin XX toegevoegd balkon en waterlijsten (981).

Nr. 4. Enkelhuis met twee bouwl. en drie trav. onder steil zadeldak (zink). Vermoedelijk traditionele kern, opgetrokken uit bak- en zandsteen en deel uitmakend van een ruimer herenhuis (fig. 459). Gevelaan-

460. Kalkkaai nr. 5-6. Poortrisaliet.

passing in XIX, met rechth. verhoogde bovenvensters met gietijzeren leuningen op doorgetrokken lekdrempels, houten kroonlijst en dakkapel met driehoekig fronton en topstuk. De panelen verbergen vermoedelijk muurankers. Twee l. benedenvensters verbouwd tot garagepoort (982).

Nr. 5-6. Herenhuis in Lodewijk XIV-stijl uit XVIII A, met twee bouwl. en heden vijf trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Oorspronkelijk ruimer pand met dubbelhuisopstand van acht trav. (fig. 459), waarvan de drie l. trav. in 1876 werden gesloopt en wederopgebouwd (zie nr. 7). Een oudere kern, vermoedelijk een traditioneel diephuis, wordt in de drie r. trav. aangegeven door muurankers, het hogere profiel en de nokrichting van de bedaking.

Heden gecementeerde lijstgevel gemarkeerd door een voorheen axiaal ingangsrisaliet met frontonbekroning, en één bewaarde geblokte hoekpilaster uiterst r. Onderste geleding van het risaliet belijnd door schijnvoegen, uitstralend boven de rondboogpoort met breed kwarthol beloop, en beschermd door een geprofileerde waterlijst. Bovengeleding gekantonneerd door geblokte pilasters, aansluitend bij een breed geprofileerd driehoekig fronton waarin een ronde oculus (fig. 460). Voorts rechth. vensters met lekdrempel en ijzeren leuning op de bovenverd.; benedenvenster van de derde trav. in 1876 uitgelengd tot deur. Breed geprofileerde daklijst en kroonlijst. Markante dakkapel met driehoekig fronton boven de voorlaatste trav.; oorspronkelijk telkens één aan weerszij van het risaliet (982).

S.A.B., O.W., 9111-9112 (1876).

Nr. 7. Burgerhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1876; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op een geblokte benedenbouw van hardsteen. Middentrav. doorlopend gemarkeerd door pilasters, aansluitend bij balkons met consoles en ijzeren hek; horizontale geleding door kordons en doorgetrokken lekdrempels. Rechth. deur- en

vensteropeningen, op de bovenverd. in geriemde omlijsting. Hoofdstel met paneelfries en kroonlijst met tandlijst en consoles boven de middentrav (983).

S.A.B., O.W., 9112 (1876).

Nr. 8. In huidige vorm dubbelhuis met neoclassicistische inslag, van twee bouwl. en vijf trav. onder gewolfd mansardedak (zink, pannen). Aanpassing, waarvoor bouwaanvraag van 1873, van een traditioneel XVII-diephuis (twee r. trav.) en een lagere vleugel met neoclassicistische XIX A-inrijpoort (drie l. trav.). Heden ontleisterde lijstgevel van baksteen met zandstenen elementen, deels oorspronkelijk, deels gerecupereerd of vernieuwd, o.m. ook een gevelsteen met jaartal 1694, op hardstenen plint; rechte muurankers. Markante bredere middentrav. met getoogde inrijpoort met vlakke zandstenen pilasters, aansluitend bij de consoles van een balkon met ijzeren hek, vóór een getoogd deurvenster. Voorts rechth. vensters met kwartholle negblokken en lekdrempel. Gekorniste kroonlijst met tandlijst, boven fries met steigergaten en kordon. Drie dakcapellen met fronton en topstuk (984).

S.A.B., O.W., 9107 (1873).

K.I.K., 75177 A.

Kandelaarsstraat (7 H)

Van Hoogstraat naar Minimenstraat.

★ Smal, sterk klimmend straatje, eindigend op een trap en arduinen afsluitpalen, vermoedelijk ontstaan in XIV. Typisch, gekasseid tracé, in het midden gekruist door de Samaritanessestraat. Blinde muren gestut door steunberen kenmerken het O.-straatgedeelte (fig. 461).

Eertijds lage traditionele bebouwing, overwegend breedhuizen met dakvenster, veelal in XIX aangepast en verhoogd. Oude kern aangegeven door zandstenen fragmenten als plinten en negblokken, en muurankers in nr. 13, 15, 27 en 29.

Deel uitmakend van B.P.A. 42/30 «Samaritanesse-Kandelaarswijk» (1981), voor renovatie met behoud van de woonfunctie

462. Kandelaarsstraat nr. 9. Deuromlijsting.

en kleine ambachten en handel, waarbij voorschriften voor restauratie van te behouden gevels en nieuwe bouw vlg. eenzelfde of geïntegreerd gevelritme.

Nr. 4 tot 10. Drie gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema in neoclassicistische stijl, achteruit op de rooilijn, waarvoor bouwaanvraag van 1869. Drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak. Bepleurde, gedeeltelijk gedecapeerde lijstgevels, geleed door kordonvormende lekdrempels, en afgewerkt met een kroonlijst boven steigergaten. Rechth. muuropeningen op begane grond, getoogde op de bovenverd.; ijzeren leuning met spitsboogmotief op de tweede bouwl. Latere cafépui in nr. 6 (985).

S.A.B., O.W., 8867 (1869).

461. Kandelaarsstraat.

Nr. 9. Breedhuis met twee bouwl. en drie trav. onder mansardedak (pannen). Verankerde baksteenbouw met zandstenen plint en steigergaten, in kern mogelijk opklimmend tot XVII, doch in huidige vorm te dateren in XVIII. Spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl, uit XVIII c : geprofileerd kwarthol beloop met neuten en imposten, onder gebogen waterlijst met gestrekte uiteinden, met rocaille-motieven op de imposten, in de zwikken en als sluitsteen; gesmeed ijzeren waaier met spiegelboogvormige kern (fig. 462). Vlak omlijste rechth. bovenvensters. Benedenvensters verbouwd tot winkelpui; kelderluik in de plint (986).

Nr. 16, 18. Traditionele breedhuizen met twee bouwl. en elk twee trav. onder steil zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, heden bepleisterd, verankerd d.m.v. lelievormige muurankers met gekrulde spie. Aangepaste rechth. deuren en vensters met arduinen dorpels (XIX). Goot boven steigergaten. Zijpuntgevel met schouderstukken, aandak, luikgat en muurankers in top. Verankerde achterhuizen onder zadeldaken (n.l. straat, Vlaamse pannen) met aandak (987).

Nr. 17, 19. Afgeschuinde neoclassicistische hoekhuizen (Samaritanessestraat) met drie en een halve bouwl., en resp. vijf en zes trav. onder afgesnuit zadeldak, waarvoor bouwaanvragen van resp. 1864 en 1861. Heden gecementeerde lijstgevels met rechth. en licht getoogde muuropeningen op arduinen dorpels; eenvoudige kroonlijst. Winkelpui in de hoektrav., alleszins voor nr. 19 van bij oorsprong (988).
S.A.B., O.W., 8859 (1864), 8858 (1861).

Nr. 29. Traditioneel breedhuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), vermoedelijk opklimmend tot XVII. Verankerde baksteenbouw met zandstenen plint, neighblokken en steigergaten, recent ontleisterd en «gerestaureerd». Rechth. deur onder gestrekte waterlijst en rondboognisje; aangepaste vensters (989).

Kanonstraat (5 B-C)

Van Koolstraat naar Blekerijstraat. Samenstel van twee vroegere gangen, resp. de Schudbeekgang en de Kanongang, in 1796 verbonden door een smalle doorgang, en later verbreed. Verdwenen in de periode 1974-1980.

Nr. 25. **Kindertuin** in eclectische stijl, n.o.v. architecten C. Bosmans en H. Vandeveld van 1887. Interessante plattegrond: middenpartij met inkom en directielokalen, aansluitend een overdekte speelplaats, omgeven door drie klaslokalen en een wasplaats waartussen vestiaires, achteraan een open speelplaats. Later o.m. hernoemen in de Kindertuin n.o.v. architect V. Horta uit 1895-1900 (zie St.-Gisleinsstraat nr. 40). Voorgevel van natuur- en hardsteen met volkomen symmetrische opbouw. Hoger oplopende middenpartij met streng neoclassicistische inslag, twee bouwl. en drie trav., afgewerkt met een klassiek entablement; verdiepte rechth. openingen, de middendeur en bovenvensters met een entablement op uitgelengde voluutconsoles. Lagere en meer «progressief» aandoende zijpartijen met ruim drielicht op gietijzeren deelzuilen; zelfde gevelafwerking. Bij optekening in 1980, gedeeltelijk gesloopt, heden verdwenen (990).

S.A.B., P.P., 994; N.P.P., S 4.

Kanselarijstraat (7 D-E)

Van Warandeborg naar St.-Goedeleplein. Aloude straat, de eerste veemarkt van Brussel tot ca. 1300. De benaming verwijst naar de Kanselarij van Brabant, die hier van 1496 tot 1782 gevestigd was. In 1811 samengevoegd met de Korte Perkaamentstraat. Tot de huidige vorm verbreed, waarbij de vroegere bebouwing nagenoeg volledig werd gesloopt, gelijk met de aanleg van de Koloniënstraat in 1908-1909. Nog recent verdwenen de laatst overgebleven oude panden, opklimmend tot XVI-XVII, bij het St.-Goedeleplein en de Paro-

463. Kancelarijstraat nr. 1-11. Voormalig kantoorgebouw «Union Minière du Haut-Katanga» (1926-1931).

chiaansstraat, waarvan tot voor kort nog twee laat-gotische schouwposten getuigden tegen de gemene muur van Koloniënstraat nr. 32-38. De kruising met de Koloniënstraat wordt ingenomen door monumentale hoekgebouwen, met name Koloniënstraat nr. 1-21, 32-38 en 46-58.

Nr. 1-11. Voormalig kantoorgebouw van de «*Union Minière du Haut-Katanga*», een dochtermaatschappij van de Generale Maatschappij van België; heden directiekantoren van de Generale Bank (fig. 463). Imposant, prestigieus complex (hoek Warandeberg nr. 2-10) met een op het classicisme geïnspireerd geveldecor, n.o.v. architect G. Deru van 1926-1927, ingehuldigd in 1931. Opgetrokken na afbraak van het voormalige refugium van de abdijs van Park, een classicistisch herenhuis met voorplein door architect B. Guimard uit 1778, waarvan de portiek aan de Kancelarijstraat en de gevelopstand aan de Warandeberg in de nieuwe bouw werden gekopieerd.

Gebouw van acht tot negen bouwl., onderkelderd, op een rechth. plattegrond met centrale lighthof. Constructie met combinatie van dragend metselwerk en een metalen structuur. Gevels met natuurstenen parement en hardstenen sokkel. Indeling in horizontale registers: tweelaagse benedenbouw, derde tot vijfde bouwl. in kolosale orde en met klassiek hoofdstel, zesde en zevende bouwl. als terugwijkende attiekverd. met balustrade, achtste bouwl. als pseudo-mansarde (koper) met dakpellen. W.-gevelfront (Kancelarijstraat) met elf ongelijke trav. en kwartholle hoek met paneeldecor. Monumentaal karakter geaccentueerd door een over de totale hoogte van het gebouw uitspringende middenpartij van zeven trav., gemarkeerd door twee risalieten met imposante ingangsportieken. L.g. naar het model van dat van het vroegere refugium: rondboogportaal met sluitsteen en imposten, in omlijsting met stafwerk, metopen-triglifenfries en driehoekig fronton met rozet-

medaillon. Erboven door stafwerk gekantonneerde tweelichten. Z.-gevel (Warandeborg) met gelijkaardige opstand, aangepast aan het sterke terreinverval. Voorgeplaatste gevelopstand, waarvan de r. partij een getrouwe kopie vormt van de oorspronkelijk bepleisterde opstand van de vroegere refugie, die in spiegelbeeld werd verdubbeld. R. partij met drie bouwl., vijf trav. en leien bedaking, gemarkeerd door een middenrisaliet met œil-de-bœuf; lagere voorbouw afgewerkt door een balustrade met vazen en een fronton aan de zijde van het Park. L. aanpalend risaliet met de vroegere hoofdingang onder fronton. Grondige renovatie n.o.v. het Atelier d'Architecture de Genval (architecten A. Jacquain, P. Hof, G. Lefevre, N. Beeckmans, C. Ogonovszhy, E. Philippe, A. Sanguinetti, C. d'Udekem) in 1984-1986, met o.m. een nieuwe ovale inkomhal, een foyer en een auditorium op de binnenplaats.

S.A.B., O.W., 41253-41255 (1926-1931).
C.F.C., *Livre blanc n°4, Bruxelles 1987-1988*, p. 28-36.

Nr. 17-17A. «*Bank van Parijs en de Nederlanden*». Omvangrijk complex (hoek Koloniënstraat nr. 29-31), in meerdere fasen opgetrokken. Eerste gebouw van drie bouwl. en acht trav. (huidige middenvleugel aan de Koloniënstraat), n.o.v. architect A. Trappeniers van 1872-1873, voltooid in 1874; uitbreiding met vier trav. aan l. zijde, n.o.v. architect H. Maquet van 1895, voltooid in 1897. Bouw van een nieuwe ingangsvleugel van drie bouwl. en zeven trav., oorspronkelijk gekenmerkt door een mansardedak met belvédère (huidige N.-vleugel aan de Koloniënstraat), n.o.v. architect E. Hellemans van 1909, voltooid in 1911. Forse uitbreiding met een vleugel van vier bouwl. + entresol en veertien trav. (huidige Z.-vleugel aan de Kanselarijstraat), gepaard met verhoging van de bestaande constructies tot vier bouwl., n.o.v. architect R. Théry van 1919-1921, voltooid in 1922. Verhoging van het gehele complex met twee attiekverd., n.o.v. architecten A. en J. Polak van 1959. Het oorspronkelijke opbouwschema

en materiaalgebruik van de gevel van Trappeniers werd in alle bouwfases aangehouden: streng neoclassicistisch uitzicht met een geblokte hardstenen sokkel, bepleisterde bovenverd. met hardstenen vensteromlijstingen en o.m. versierde borstweringen, en een klassiek hoofdgestel. Pilasterritmering in de N.-vleugel; bijkomende entresol en bel-etage met zware middenbalkons, frontons en guirlandes in de Z.-vleugel (991).

S.A.B., O.W., 11777 (1872-1874, 1895-1897), 1776 (1909-1911), 32382 (1919-1922), 68226 en 69509 (1959).

PIRENNE J.H., *La genèse de notre siège social* (Paribas, 1972, nr. 9-11, p. 6-12).

Kantersteen (7 E-F)

Van Albertinaplein naar het kruispunt Ravensteinstraat, Kardinaal Mercierstraat en Koloniënstraat.

Korte brede verkeersas, waarvan het tracé ongeveer samenvalt met de vroegere Keizerinstraat en Houtmarkt. De benaming werd ontleend aan de aloude Kantersteen in het verlengde ervan, waarvan de kruising met de «Steenweg» in XIII werd ingenomen door het steen van de cantor van St.-Goedele. De huidige aanleg maakt deel uit van de herstructurering van de Putterijwijk, ingevolge de werken aan de N.-Z.-spoorwegverbinding (1911-1914, 1935-1952; zie Europakruispunt).

W.-zijde volledig ingenomen door het Centraal Station (1937-1952, architect V. Horta; zie Europakruispunt). Aan de O.-zijde drie complexen in functionalistische stijl: de «Banque Belgo-Zaïroise» of «Belgolaise» in nr. 1, op de hoek met de Stuiversstraat (1952-1954, architecten A. en J. Polak), de Ravensteingalerij in nr. 3-9 (1954-1958, architecten Alex. en Ph. Dumont; zie aldaar) en de «Shell» in nr. 39-55, op de hoek met de Ravensteinstraat (1931-1934, architect Alex. Dumont; zie Ravensteinstraat nr. 48-70).

S.A.B., O.W., 63091 en 63096 (1952-1954).

464. Kapellemarkt. O.-L.-Vrouw-ter-Kapelle.

Kapellemarkt (6 G-H)

Beboomd plein met onregelmatige aanleg, gedomineerd door de Kapellekerk ten W., grenzend aan de Hoogstraat ten O.

In oorsprong het kerkhof van O.-L.-Vrouw ter Kapelle, opklimmend tot XII. Eertijds ingesloten door bebouwing, ten dele gesloopt in 1710, een huizenrij aan de Hoogstraat in 1765; toen ommuurd met een balustrade, verrijkt met een obeliskvormige fontein n.o.v. architect B. Guimard. In 1784 ontruimd ingevolge het door Jozef II uitgevaardigde verbod op begraven binnen de stad. Vervolgens, in 1822-1824 heraangelegd als plein, waarbij balustrade en fontein verdwenen. De Z.-zijde van de Kapellemarkt, eertijds z.g. «den Dries», werd onderbroken en verruimd bij de aanleg van de Blaesstraat (1853-1858); het perspectief van de O.-zijde werd volkomen gewijzigd door de brede aanleg van de Joseph Stevensstraat (1894).

Verspringende Z.-zijde met neoclassicistische panden (XIX b) tgov. de W.-gevel van de kerk; twee resterende panden, nr. 13 (1858) en 14 (1864) van een huizenrij in het verlengde van de Blaesstraat, heden een nieuwbouwcomplex; twee oude kernen bij de Hoogstraat.

S.A.B., O.W., 9004 (1858), 9002 (1864).

★ Parochiekerk O.-L.-Vrouw-ter-Kapelle

Kerk met complexe bouwgeschiedenis, waarvan de belangrijkste campagnes zich situeren in XIII en XV. W.- en Z.-gevel palend aan de Kapellemarkt, de O.-partij aan de Heilige Geeststraat, de N.-gevel aan de Kapellestraat (fig. 464).

De huidige kerk gaat in oorsprong terug op een kapel, in 1134 door hertog Godfried I gesticht buiten de eerste stadswalling, en met vrijken geschonken aan

de abdij van het H. Graf te Kamerijk. In 1210 verheven tot zelfstandige parochiekerk. Bestuurd door een proost, aangesteld door de abt van Kamerijk en de hertog van Brabant, en bediend door seculiere geestelijken tot aan de Franse overheersing. Een eerste maal gesloten door de Calvinisten en gebruikt als Hervormde Kerk van 1579 tot 1585, een tweede maal door de Fransen in 1797. Opnieuw opengesteld als parochiekerk in 1803.

Van de eerste kapel, vermoedelijk ter plaatse van het huidige koor, is niets bewaard. In XIII a werd de bouw aangevat van een nieuwe kerk, waarvan de niet overwelfde delen, met name het schip, in 1405 door brand werden verwoest en in XV wederopgebouwd.

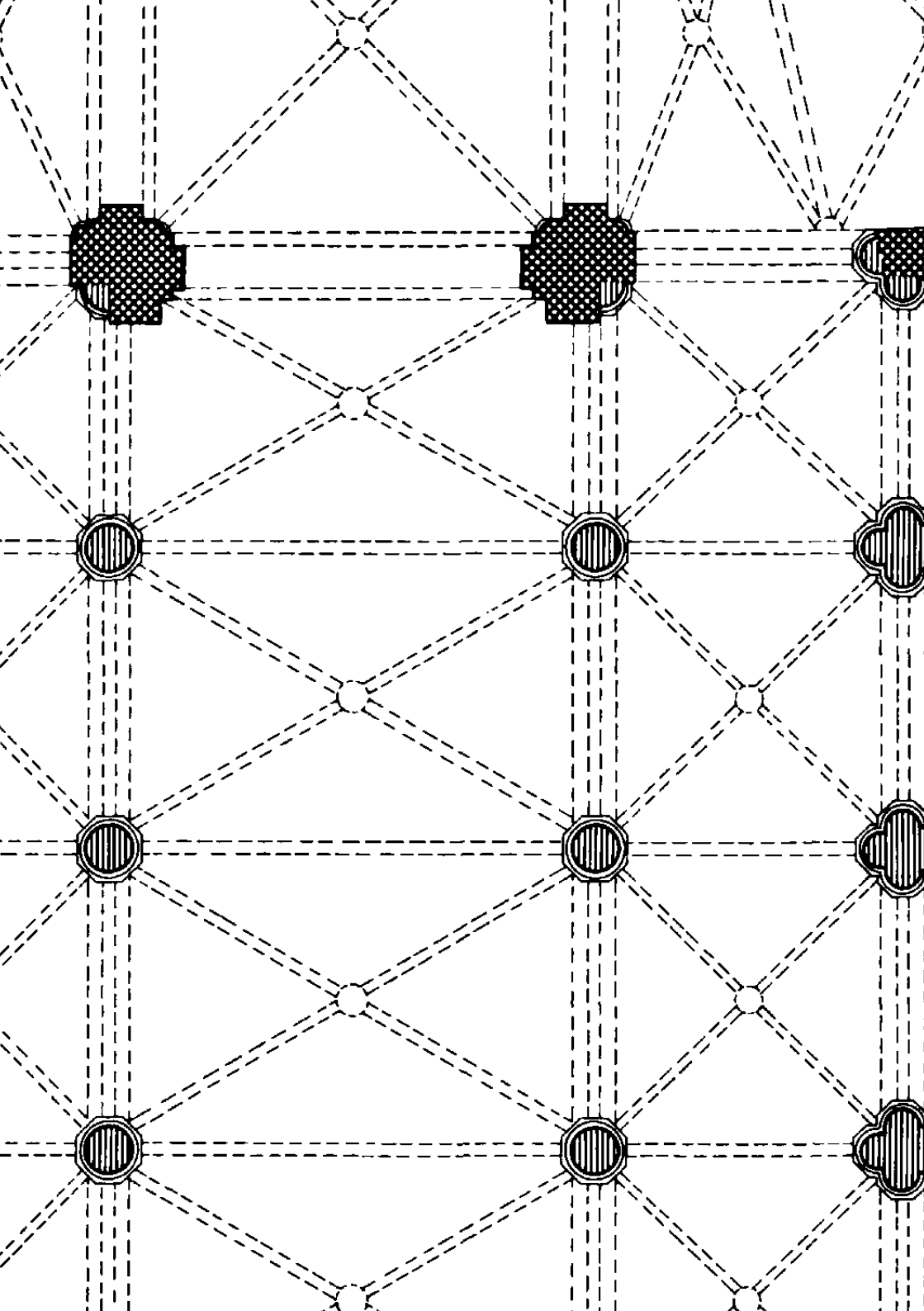
Eerste belangrijke bouwcampagne in XIII, waarbij progressieve opbouw van een romaans-gotische kerk met kruisingstoren. Ca. 1210 aangevat met het driebeukige schip in romaanse stijl, de middenbeuk met vlakke zoldering, waarvan enkel de twee O.-pijlers bewaard bleven. Ca. 1215-1225 gevolgd door het Z.-transept met de H. Kruiskapel, ca. 1225-1250 door het N.-transept met een verdwenen zijkapel, het geheel in romaans-gotische overgangsstijl. Ca. 1250-1275 beëindigd met het koor in vroeg-gotische stijl.

Tweede belangrijke bouwcampagne in XV-XVI a, na de brand van 1405, waarbij opbouw van een ruimer, driebeukig schip met zijkapellen in Brabantse gotiek. Bouw ingezet met de middenbeuk in 1421, mogelijk beëindigd in 1434, vervolgd met de zijbeuken aangevat in 1436. Ingewijd door de bisschop van Kamerijk in 1483. Bonw van de W.-toren aangevat in 1504, en onvoltooid stopgezet in 1508.

In 1654 bouw van de H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwekapel, op de plaats van de oorspronkelijke en een laat-gotische N.-transeptkapel. Aanzienlijke schade bij het bombardement van 1695. De vernielde lantaarnspits van de W.-toren werd in 1699 vervangen door de huidige barokke torenbekroning n.o.v. A. Pastorana; de hoogste geleding met tentdak van de kruisingstoren werd afgevlakt en onder één dak gebracht met de middenbeuk. In 1751

bouw van de sacristie met régence-interieur aan de Z.-zijde van het koor.

Opeenvolgende restauratiecampagnes i.l.v. XIX en XX. Herstellingswerken in 1813. Bouw van de trap van het W.-portaal in 1831. Restauratie van de Z.-zijbeuk en het Z.-transept in 1851-1860, met inbreng van een neoromaans portaal en venster. Belangrijke restauratiecampagne o.l.v. architect P.V. Jamaer, aangevat in 1866 en doorlopend tot eind jaren 1890, die een archeologische reconstructie van het oorspronkelijk bouwverloop beoogde. Achtereenvolgens restauratie van het koor in 1866-1869, de N.-transeptgevel vanaf 1879, de W.-gevel en -toren vanaf 1886 : o.m. ontmanteling en vernieuwing van het koorinterieur met beschildering; vervanging van een laat-gotisch spitsboogvenster en -portaal door nieuwe in romaans-gotische overgangsstijl, mede op basis van aangetroffen resten, in de transeptgevel; opening en vernieuwing van het gedichte spitsboogvenster, en toevoeging van een balustrade, in de W.-gevel. Ontpleistering van het interieur van schip en transept in 1873-1875. Restauratie van de Z.-middenbeuk in project vanaf 1898, pas uitgevoerd tijdens de volgende campagne. Tweede belangrijke restauratiecampagne o.l.v. architect M. Van Ysendijck, van 1930 tot 1938, na de ontmanteling van de N.-zijde, en op te vatten als voortzetting van de Jamaer-campagne. Restauratie van de N.-zijbeuk, het middenschip en de kruisingstoren, de H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwekapel : o.m. reconstructie van kapelgevels en pinakels van de N.-zijbeuk, toevoeging van luchtbogen aan de N.- en Z.-zijde van het schip. Restauratie van de klokketoren in 1949-1951. Hernieuwde algehele restauratie van exterieur en interieur o.l.v. architecten M. en P. Mignot, in voorbereiding sinds 1982, aangevat in 1989. Deze voorziet in verwijdering van enkele XIX- en latere aanbouwsels, restauratie van de parementen, herbepleistering van de ge-

welven, heropening van een laat-gotische niskapel in het N.-transept, en rehabilitatie van de torenruimte van de vroegere kruisingstoren.

De opbouw van het XIII-transept en -koor van de Kapellekerk illustreert op treffende wijze de overgang van het romaans naar de vroeg-gotiek. Het XV-schip vormt een gaaf voorbeeld van de Brabantse gotiek met de typische rondzuil. Het huidige uitzicht wordt mede bepaald door de opeenvolgende restauratiecampagnes in XIX B en XX A, gericht op reconstructie van de verschillende bouwfases in oorspronkelijke toestand, in transept en koor door eliminatie van latere toevoegingen of wijzigingen en restitutie van romaans/vroeg-gotische elementen, in het schip door restitutie van verloren gegane gotische elementen en vervollediging van het decoratief programma.

De plattegrond ontvouwt een basilicaal driebeukig schip van zes trav. met ingebouwde W.-toren, transeptarmen van twee trav., een eenbeukig koor van twee trav. met vijfzijdige sluiting, de H. Kruiskapel met ingebouwde traptoren ten Z., de eenbeukige H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwkapel van drie trav. met driezijdige sluiting ten N. (Fig. XIII, XIV).

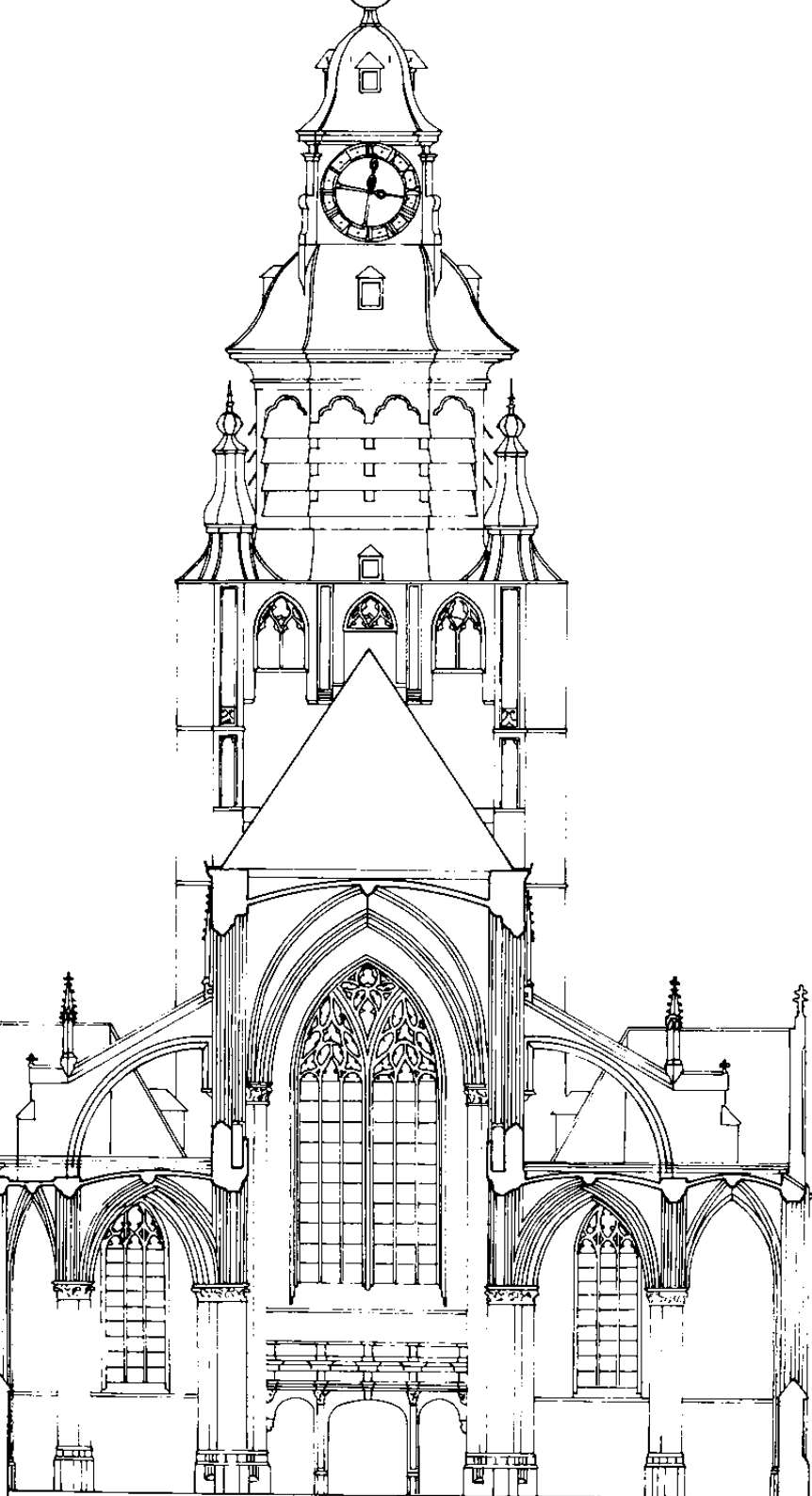
Het gebouw is opgetrokken uit zandsteen, met materiaalvervanging door vnl. Gobertange en Massangis tijdens de verschillende restauratiecampagnes. Leien dakbedekking.

Gotische W.-gevel gedomineerd door de onafgewerkte, massieve rechth. W.-toren (begin XVI). Toren van drie geledingen aangegeven door horizontale lijsten, en gekantonneerd door op elkaar gestelde hoeksteunberen; bekronende barokke klokketoren. Ten Z. deels ingebouwde ronde traptoren met deur in de sokkel, kijkspleten en kegeldak, reikend tot aan de derde geleding. In de eerste geleding, spitsboogportaal in geprofileerde archivolt op consoles en octogonale sokkels, met koolbladvormige hogelaflijning. Bekronende beeldnissen met baldakijn, op de hoeken op ingewerkte colonnettes met bladversiering, waartussen blind maas-

werk. Ingeschreven steekboogpoort, met blinde traceringen in het boogveld. Beelden van de H. Drievuldigheid, O.-L.-Vrouw, de H. Parvius van Kamerijk en de H. Benedictus door C. Meunier, uitgewerkt vanaf 1891 en geplaatst in 1894. Tweede geleding met één groot spitsboogvenster, ingedeeld als tweelicht met Y-vormige tracering, in geprofileerde omlijsting. Vermoedelijk eind XVII gedicht, door Jamaer heropend en vernieuwd. Derde geleding met aan de W.- en O.-zijde drie, aan de N.- en Z.-zijde twee pseudo-vensters met laat-gotische tracering, gescheiden door muurdammen met casementen. Barokke klokketoren (1699) met houten structuur en leien bekleding, geleed door waterlijsten. Rechth., licht octogonaal uitgebogen basis, met doorlopende galmgaten onder fries van driepassen, entablement en koepeldak; vierkante lantaar met uurwerken; klokvormige torenhelm, bekroond d.m.v. een peer, sfeer en kruis. Eromheen vier torenvormige bekroningen van de hoeksteunberen. Flankerende W.-zijbeukgevels van één trav. met spitsboogvenster, versneden steunbeer doorlopend in een pinakel, en hoekpinakel, beide l.g. met nis waarin een reeks beelden van de hertogen van Brabant uit XII-XIII en geestelijke dignitarissen, voorheen doorlopend over de Z.-zijbeuk, door P. Puyenbroeck (XIX B). Door Jamaer bekroond met een geajoueerde balustrade.

Basilicaal schip in Brabantse gotiek (XV). Zijbeuken gemarkeerd door kapelgevels waarachter parallelle zadeldaken per trav. Kapelgevels met hogelaflijning en kruisbloem, waarin een centrale rondboognis en flankerende spitsboognissen met maaswerk. Tussengeplaatste pinakels met heden lege beeldnis, vanaf waterspuwers. Spitsboogvensters in geprofileerde omlijsting, met waterlijst op imposthoogte doorgetrokken over de penanten; vijfdelige tracering en gedifferentieerde rozetvulling.

XIV. Kapellemarkt. Parochiekerk O.-L.-Vrouw-ter-Kapelle. Dwarsdoorsnede naar W. naar architecten M. en P. Mignot (1985).

Voorts belijnde sokkel en waterlijsten ter hoogte van de afzaten en onder de kapelgevels. Kapelgevels van de N.-beuk, in de loop der tijd gesloopt, door Van Ysendijck gereconstrueerd naar het model van de Z.-beuk. Bovenmuren van de middenbeuk ingedeeld door steunberen met pinakels, geopend door dito spitsbooglichten, en afgelijnd door de geprofileerde daklijst; aansluitend bij de voormalige kruisingtoren. Door Van Ysendijck versterkt met luchtbogen, waarbij de doorlopende schildbedaking van de zijbeuken werd vervangen door de huidige parallelle daken.

Transeptarmen onder zadeldaken op dezelfde hoogte als het koor. Op de kruising, onderste geleding van de afgeknotte vierkante toren (XIII). Eertijds oplopend tot de huidige nok, met galmgaten in de bovengeleding, onder tentdak. Massieve blinde muren, aan elke zijde geritmeerd door vier steunberen. Puntgevels met twee horizontale registers. Z.-transeptgevel (XIII a) in romaanse stijl, met registers van drie trav., ingedeeld door lisenen met arcatuur en waterlijsten. Neoromaans middenportaal, met gebeeldhouwde Kroning van Maria door G. De Groot (1860) in het boogveld. Erboven dito rondboogvenster, zoals het portaal daterend van de restauratiecampagne van 1851-1860, waarvan de tracering later door Jamaer werd vervangen naar het model van de koorvensters; geflankeerd door rondboogvormige blindnissen met twee geledingen, omlijst door geringde colonnetten. Door waterlijsten gelede geveltop, versierd met blindnissen, per drie gekoppeld in de eerste en één kleinere in de tweede geleding, met archivolts op doorgetrokken imposten en fijne colonnetten met knoppenkapiteel; kijkspelen. Bekronende kruisen met sfeer. N.-transeptgevel (XIII b) in romaans-gotische overgangsstijl, gemarkeerd door steunberen met dubbele versnijding, hogerop overgaand in lisenen met arcatuur van driepassen op bladwerkconsolletjes, kapiteeltjes en tronies. Rondboogportaal met driepas, door Jamaer gekopieerd naar de z.g. «Proostdeur» van het koor. Erboven drielicht van spitsbogige lancetvensters

met colonnettes, gereconstrueerd op basis van aangetroffen resten. Gelijkaardige geveltop als in de Z.-transeptgevel, met oplopende centrale nis. Ten Z. aanleunende, romaanse H. Kruiskapel (XIII a) onder lessenaarsdak, belijnd door lisenen met dubbele arcatuur; rondboogvenster en kruisvormige kijkspelt ten Z. Grotendeels ingebouwde ronde traptoren met kegeldak bij de kruisingtoren.

Koor (XIII c) in vroeg-gotische stijl, gemarkeerd door steunberen met dubbele versnijding waarop consoles en waterspuwers met maskerkoppen. Rijk versierd entablement waarin uitgespaarde dakgoot, met vooruitspringende consoles met tronies en dierkoppen, verbonden door gedifferentieerde bladwerkfrisen. Beeldhouwwerk vernieuwd tijdens de Jamaerrestauratie; enkele oorspronkelijke stukken bleven bewaard in het Broodhuis. Rondboogvensters met meerledige archivolts op halfzuiltjes met knoppenkapiteel; ingeschreven spitsboogvormig tweelicht en zeslob. Brede afgeschuinde sokkel.

H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwekapel (1654) in barokstijl aan de N.-zijde van het koor. Constructie omringd door versneden steunberen, met brede rondboogvensters met ijzeren harnas, heden gedicht in de sluiting, en daklijst; schilddak op dezelfde hoogte als het koor. Gecementeerde lage aanbouw (XIX).

Sacristie (1751) aan de Z.-zijde van het koor. Bak- en zandstenen constructie met één bouwl. en zes bij drie trav., oorspronkelijk bepleisterd en beschilderd onder een hogere bedaking. Rechth. vensters; aflijnend kordon, fries en kroonlijst.

Interieur, met opvallende contrastwerking door het wijdse, overvloedig verlichte laat-gotische schip, en het lage, sombere romaans-gotische transept en koor.

Middenschip, zijbeuken en -kapellen ontleisterd in 1873-1875. Opgebouwd uit zandsteen voor de constructieve delen en de parenten, baksteen voor de gewelken die bij de huidige restauratie

466. Kapellemarkt. O.-L.-Vrouw-ter-Kapelle. Koor.

den herbepoetst. Enkele bewaarde muurschilderingen met voorstelling van mannelijke en vrouwelijke heiligen op de zuilen en grotere composities op de wanden van de zijkapellen, uit eind XV-begin XVI.

Onder de toren (begin XVI), portaalruimte onder netgewelf op consoles en bundelpijlers. Barok, drieledig eiken doksaal door G. De Bruyne (1705), met neogotisch orgel. Schip (XV) met tweeledige opstand met scheibogenarcade en lichtbeuk (fig. 465). Midden- en zijbeuken gescheiden door een spitsboogarcade op zuilen met ronde schacht, tweeledige octogonale sokkel, en kapiteel met dubbele koolbladkrans onder octogonale dekplaat. Spitsboogvormige vijflichten met archivolt op octogonale sokkels in de lichtbeuk. Pseudo-triforium opgevat als een smalle loopgang voor de ramen, afgesloten door geajoueerde borstweringen met centraal postament. Laat-gotisch maaswerk met diagonaal verweven S- en accoladebogen waarbinnen driepassen. Kruisriboverwelling op ge-

bundelde, kapiteelloze schalken met polygonale sokkels, neerkomend op de zuilkapitelen. Op de zuilen stenen beelden van apostelen, O.-L.-Vrouw en de H. Jozef o.m. door J. Cosijn, H. II Duquesnoy en L. Fayd'herbe (ca. 1645-1657), de sokkels met wapens en epitaaf van de schenkers; geschilderde wijdingskruisen. Zijbeuken met kruisriboverwelling, geopend op de zijkapellen, met spitse scheibogen op gebundelde halfzuilen in klaverbladvorm met koolbladkapitelen en polygonale sokkels. Rechth. zijkapellen opgesteld tussen de verdoken steunberen, minder diep aan de N.- dan aan de Z.-zijde, met kruisriboverwelling; gehistorieerde sluitstenen met evangelistensymbolen en het Lam Gods aan de Z.-zijde. Zelfde spitsbooglichten als in de middenbeuk. Zij-altaren in diverse stijlen en uit verschillende perioden. Hoge blinde muur boven de spitse scheibog van de kruising.

Transept (XIII) opgebouwd uit zandsteen, grotendeels ontleisterd. Constructiever-

schillen en de architectonische detailuitwerking, o.m. de onregelmatige vakverdeling van het Z.-gewelf, de kapitelvormen en de gevelopstanden (cf. supra) wijzen op een Z.-N.-waartse opbouw. Kruising gemarkeerd door een kruisribgewelf met gehistorieerde sluitsteen met engel, en platte gordelbogen op massieve, twee aan twee gelijke kruispijlers met hoekcolonnets; laat-romaanse bladkapitelen ten W., vroeg-gotische knoppenkapitelen ten O. Transeptarmen onder dito overwelling, opgevangen door gebundelde en hockcolonnets met knoppenkapitelen, ten W. op laat-gotische consoles. Tweeledige opstand, met gedichte rondboogvensters met colonnettes, ten Z. geringd en ten N. met knoppenkapiteel, boven de scheibogen van de zijbeuken. Z.-transeptarm met sporen van XV-muurschilderingen. Ten O. geopend naar de H. Kruiskapel, onder kruisribgewelf met geringde ribben en gehistorieerde sluitsteen, opgevangen door muraalbogen en driekwartzuiltjes met knoppenkapiteel. Oorspronkelijk drie kleine rondboogvensters, waarvan de twee O. werden gedicht en het Z. vergroot. Volledige beschrijving met voorstelling van het Mysterie van de H. Drieuldigheid en de Verlossing der Mensheid door J.-B. Van Eycken (1851-1852); altaar met dode Christus door P. Dunion (1852) en glasaar met hertog Godfried I door J.-B. Capronnier (1852). L. ervan een gedichte vijfzijdige nis (XV), bestemd voor de H. Kruisrelik, met straalgewelf en overvloedige wandversiering in laat-gotische stijl, die bij de huidige restauratie wordt gerehabiliteerd. N.-transeptarm met ten O. de resp. vroeg- en laat-gotische scheibogen van de twee voormalige transeptkapellen, vervangen door de H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwekapel. Middenpijler met grafmonument van Ch.-A. de Croy (†1624). Neogotische tochtoportalen door de gebr. Goyers (1876, 1883). Koor (XIII c) met één rechte trav. onder zesdelig kruisribgewelf en zevenzijdig koorhoofd onder achtdelig straalgewelf, met gehistorieerde sluitstenen resp. Lam Gods en engel (fig. 466). Tweeledige opstand gemarkeerd door een met monsters

en drolerieën versierde keellijst tussen de benedenmuur en de inspringende bovengeleding, uitgewerkt als omlopende galerij vóór de vensterzone. Gewelfribben opgevangen door koppelbalken, rustend op ranke colonnettes met hoge sokkel en knoppenkapitelen met dubbele rij bladmotieven, onder de gordelboog gebundeld tot geringde kruispijlers, die vrijstaan vanaf de keellijst en aldus de bovengalerij vormen; koppelbalken tegen de wanden alternerend steunend op halfzuiltjes en kapiteteelconsoles. Rondboogvensters omlijst door colonnettes, aan de Z.-zijde met dubbele, aan de N.-zijde met enkele rij knoppenkapitelen. In de N.-wand z.g. «Proost-deur»: rondboogdeur met meerledige archivolt en driepas in het boogveld, op driekwartzuilen met knoppenkapiteel; in de Z.-wand deur tussen het restant van de traptoren en de galerij. Voorts resten van een armarium, sacarium en presbyterium. Stofferij in neoromaanse/neogotische stijl, daterend van de Jamaer-restauratie (1866-1869). Polychrome, decoratieve wand- en gewelfbeschildering door Charle-Albert, over resten van XV-beschildering. Glasramen eveneens n.o.v. Charle-Albert geïnspireerd op deze van Bourges, uitgevoerd door Vander Poortere. Stenen hoogaltaar n.o.v. Jamaer, uitgevoerd door de gebr. Goyers; voorts koorbanken en een tegelbevoering.

H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwekapel (1654) ten N. van het koor, opgebouwd uit zandsteen met bakstenen gewelfkappen, ontleisterd. Drie rechte trav. en driezijdige sluiting, overkluisd door een kruisribgewelf met brede gordelbogen voorzien van casementen, opgevangen door barokke consoles. Behouden koorvensters aan de Z.-zijde; rondboogvensters in geprofileerde omlijsting aan de N.-zijde. Barokke eikhouten lambrizing met ingewerkte landschapsschilderijen, en beschilderd houten portiekaltaar (1658); markant marmeren grafmonument van de familie de Spinola door P.-D. Plumier (ca. 1716). Sacristie (1751) met bijzonder fraai régence-interieur: eikhouten lambrizing met ingewerkte kasten en schuiframen, en

schilderijen door J.-B. Sévin; oorspronkelijk plafondschildering in trompe-l'œil.

Mobilair

Rijke verzameling schilderijen en triptieken. Kruisafneming (XVI d) door atelier M. de Vos; Aanbidding der Wijzen (1599); Familie van de H. Anna (1611); triptiek van H. Chrysantos en Daria (1619) en Kruisigingstriptiek (XVII a) door H. de Clerck; Verschijning van Christus (ca. 1624) door C. De Crayer; H. Ignatius en H. Franciscus-Xaverius (XVII b-c) door G. Seghers; Heiligen pleiten voor de zielen van het vagevuur (XVII c) door T. Van Thulden; reeks van vijf landschappen met de H. Familie (XVII c) van de H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwkapel door J. d'Arthois, L. Achtschellinck, W. Van Schoor (1664) en F. Coppens; H. Aya (1673) door L. Volders; H. Sebastiaan (ca. 1686); Bewening (XVIII a) door V. Janssens; Wonderbaarlijke Visvangst (XVIII a) door J. Jouvenet; H. Bonifatius van Lausanne smeekt Maria ten gunste van de zieken (1841), Trinitariërs kopen slaven vrij (1841) en kruiswegstaties (1844-1846) door J.-B. Van Eycken.

Beeldhouwwerken uit XV tot XIX. Gepolychromeerde houten H. Drievuldigheid (XV); geklede, gepolychromeerde houten O.-L.-Vrouw van Genade (XV-XVI); houten H. Margaretha van Antiochië (ca. 1520); eiken O.-L.-Vrouw van Barmhartigheid (XVI); geklede, gepolychromeerde houten O.-L.-Vrouw van Eenzaamheid (XVI) door G. Becerra; reeks van tien stenen apostelbeelden, O.-L.-Vrouw Onbevlekt en H. Jozef (ca. 1645-1657) aan de zuilen van de middenbeuk, o.m. door H. II Duquesnoy, L. Fayd'herbe en J. Cosijn; houten H. Aya (XVII); houten H. Christophorus (XVII-XVIII); bronzen O.-L.-Vrouw van de Ketellappers (1791) door R.I. Baligant; houten H. Aubertus (XIX b-c).

Talrijke grafstenen in de bevloering, met geometrisch patroon van zwarte en witte plavuizen. Marmeren grafmonumenten van L. Verreycken († 1621); Ch.-A. de Croy († 1624); Van Bommel († 1633); Ch. d'Hovyne († 1671) door J. Van Delen; L. Voeller († 1675); P. Bruegel de Oude (1676, opgericht door D. III Teniers); J.-B. Van Wervecke († 1694); familie de Spinola (ca. 1716) door P.-D. Plumier en J.-A. Anneessens; A.-C. Lens (1823) door G.-L. Godecharle; pastoor E. Willaert (1870) door J. Tuerlinckx. Gedenkstenen van F. Anneessens (1834) door J.-L. Van Geel en T.-F. Suys; J. Sturm (1845) door J. Tuerlinckx.

Glasramen door J.-B. Capronnier in de H. Kruiskapel (1852), Vander Poortere in Z.-beuk (1862) en koor (1869) en H. en J. Dobbelaere in het N.-transept (1884) en de W.-gevel (1890).

Neoromaans stenen hoofdaltaar (1869) n.o.v. P.V. Jamaer, door gebr. Goyers; barok houten altaar van de H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwkapel (1658); stenen altaar van de H. Kruiskapel (1852) door P. Union; altaren van de zijkapellen in barokstijl (XVI tot XVIII) o.m. marmeren de Bie-altaar (1624), en in neogotische stijl (XIX), o.m. stenen altaar van O.-L.-Vrouw van Barmhartigheid (1898) door A. Desenfans en E. Collès; eiken preekstoel met Elias in de woestijn (1721) door P.-D. Plumier afkomstig van het lievevroubroersklooster; barokke eiken biechtstoelen (eind XVII); barok eiken doksaal (1705) door G. De Bruyne; orgel door P. Schyven (1890) in neogotische orgelkast door gebr. Goyers; houten communiebank van de H. Sacraments- of O.-L.-Vrouwkapel (XVIII); marmeren koorlezenaar (1762) door F.-A. Abeets met messing arend (1842) door F. Mauduan; neogotisch eiken koorgestoelte (XIX c); tabernakel van het H. Kruis (1647); reliekschrijn van de H. Bonifatius, gelakt hout en verguld koper, (1850) n.o.v. A. Balat door Beukens.

S.A.B., N.P.P., C 15.

BOECKX E., *Notre-Dame de la Chapelle à Bruxelles, Histoire de la paroisse et de l'église*, Brussel, 1928.

DE BRUYN A., *Anciennes et nouvelles peintures de l'église de Notre-Dame de la Chapelle à Bruxelles* (B.C.R.A.A., 1879, p. 179-232).

Een kerk en haar geschiedenis. De Kapellekerk te Brussel 1134-1984, Brussel, 1984.

Eglise de Notre-Dame de la Chapelle à Bruxelles. Plans, coupes et détails du chœur. Edifié au XII siècle, restauré en 1867-68 et 69 sous la direction de V. Jamaer, s.l., s.d.

LEMAIRE R.-M., *Le transept et le chœur de l'église Notre-Dame de la Chapelle*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Université Catholique de Louvain, 1942.

THIBAUT DE MAISIÈRE M., *Les églises gothiques de Bruxelles*, Brussel, 1942.

Nr. 4-5. Afgeschuind neoclassicistisch hoekcomplex (Kappellestraat), twee gekoppelde woningen, drie bouwl. + mezzanino en tien trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1832. Ter plaatse van een breed-/diephuis met dubbele trapgevel, en op een nieuwe rooilijn. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gedecapeerde bakstenen lijstgevel op natuurstenen sokkel, afgewerkt met kordon en kroonlijst. Rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels, blind in de hoektrav. Geaccentueerde toegang met geriemde natuurstenen deuromlijsting en en-

tablement op voluutconsoles in de vierde trav. Later toegevoegde stucmlijstingen in de vier l. trav. Hergebruikte gietijzeren deurwaaier in neogotische stijl (992).

S.A.B., O.W., 9706 (1832).

Nr. 6-7. Ruim neoclassicistisch hoekgebouw, met drie bouwl. + mezzanino en resp. zeven en drie trav. onder haaks zadeldak (pannen), uit XIX b. Bepleurde en beschilderde lijstgevel geleed door kordonvormende lekdrempels en afgewerkt met architraaf en kroonlijst. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie. Begane grond verbouwd (992).

Nr. 15. Traditioneel breedhuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen) voorzien van een r. aandak met muurlechtingen, opklimmend tot XVII. Verankerde baksteenbouw met zandstenen hoek-, kwartholle negblokken van aangepaste kozijnen en steigergaten. Begane grond verbouwd (993).

Nr. 17. Traditioneel breedhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (zink) voorzien van een getrap t. aandak, opklimmend tot XVII. Vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, heden bepleisterde opstand met muurankers. In XIX aangepaste rechth. vensters met lekdrempel, kroonlijst boven steigergaten en dakkapel met fronton. Spiegelboogdeur in geprofileerde zandstenen omlijsting met neuten, sluitsteen en gestrekte waterlijst, uit XVII-XVIII, in de r. trav. «Klassieke» winkelpui, uit begin XX (994).

Kapellestraat (6 H)

Van Ons-Heerstraat naar H. Geeststraat. Vermoedelijk ontstaan i.l.v. XIV, oorspronkelijk eindigend bij de Kapellekerk. Stichting van het St.-Aubertusgodshuis van de bakkers in 1454. Vroegere benaming Pastoorsstraat in 1851 vervangen door de huidige. Slechts gedeeltelijk bewaarde O.-gevelwand met bebouwing uit XVII tot XIX. W.-zijde gesloopt voor de aanleg van de

467. Kapellestraat nr. 15-17 (1619).

N.-Z.-spoorwegverbinding (1911-1914, 1935-1952) en de huidige Brigittinenstraat. Het tracé van de Kapellestraat werd hierbij over de lengte van de N.-gevel van de Kapellekerk doorgetrokken.

Nr. 9, 11. Gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, met drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1853. Ontpleisterde bakstenen lijstgevel met arduinen plint. Rechth. deur- en vensteropeningen met hoekblokken op arduinen dorpels, kordonvormend op de bovenverd.; bewaard houtwerk. Gevelbeëindiging door kordon, fries met steigergaten en kroonlijst met tandlijst en modillons (995).

S.A.B., O.W., 9014 (1853).

Nr. 13. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak (pannen), uit XIX b. Ontpleisterde bakstenen lijstgevel met na-

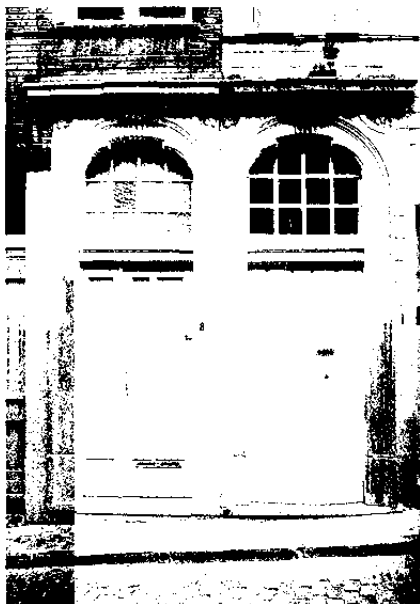
tuurstenen sokkel en penanten van de eerste twee bouwl. Rechth. vensters met lekdrempels op consoles op de eerste en derde bouwl., kordonvormende lekdrempels op de tweede bouwl.; l. deur. Bewaard houtwerk, ijzeren deurwaaijer en vensterleuningen. Gevelbeëindiging d.m.v. architraaf en kroonlijst (1996).

Nr. 15-17. Traditioneel breedhuis met twee bouwl. en vier trav. onder zadeldak (leien), gedateerd «AN° 1619» d.m.v. muurankers (fig. 467). Grondig «gerestaureerd» met vernieuwing van metselwerk en zandstenen elementen, en toevoeging van een nieuwe Z.-tuin vleugel, n.o.v. architect G.-E. Vranckx van 1960. Aan de straat bakstenen lijstgevel en kwarthol geprofileerde sokkel, speklagen in het verlengde van de dorpels, steigeraten en geprofileerde daklijst van zandsteen. Gereconstrueerde kruiskoziijnen met kwartholle negblokken en wigvormig ontlastingssysteem. Lelie- en jaarankers. Bakstenen zijtuitgevel met muurankers, schouderstukken, muurvlchtingen en tot schouw verbouwde tuit; rechth. venstertjes in de top. Achtergevel met zelfde kenmerken; oorspronkelijk barokke, rondboogvormige deuromlijsting van hardsteen, heden geïncorporeerd in de nieuwe bouw: geblokt, met sluitsteen, spiegels en gestrekte waterlijst, uit XVII. Ten N. aansluitende tuinmuur met vernieuwde zandstenen korfbogpoort.

S.A.B., O.W., 72108 (1960).
K.I.K., 68359 A, 68360A, 68363 A, 69359 A.

Kapucijnenstraat (6-7 I)

Van Huidevettersstraat naar Hoogstraat. Rechthoekige straat, vermoedelijk ontstaan i.l.v. XIV, eertijds z.g. «Zavelstrate». Huidige benaming vanaf XVII, naar het vroegere kapucijnenklooster, dat vrijwel de gehele N.-zijde innam. Gesticht in 1587, de kerk met voorgevel aan de Hoogstraat en het kloosterpand werden in 1651-1652 wederopgebouwd; opgeheven in 1796, gesloopt en verkaveld in 1803-1804.

468. Kapucijnenstraat nr. 8, 10. Deuromlijstingen.

Klimmend tracé, aan beide zijden plaatselijk verbreed i.l.v. XIX en XX, met versnipperde bebouwing. Overwegend neoclassicistische enkelhuizen, vaak gekoppeld, het merendeel uit XIX b, cf. nr. 12, 14 (1837), 33-35 (1838), 36 en 40, en uit XIX d, cf. nr. 9-11, 38, 53-55 (1891), 57-61 en 65 (1874). Nieuwe bouw van Residentie St.-Geertruide, O.C.M.W.-bejaardentehuis (1976-1979) bij de Blaesstraat; nr. 49-51 geeft toegang tot het gesaneerde binnenblok van de voormalige Slakken-gang. Typisch perspectief op het Justitiepaleis.

S.A.B., O.W., 489 (1837), 482 (1838), 8502 (1891), 481 (1874).

Nr. 8, 10. Twee gekoppelde breedhuizen met twee bouwl. en elk twee trav., uit midden XVIII. Nr. 8 met vernieuwde bakstenen bekleding onder mansardedak; nr. 10 gecementeerd onder zadeldak. Getoogde bovenvensters. Markante gekoppelde spiegelboogdeuren met identieke hardstenen

469. Kapucijnenstraat nr. 20-26. Voormalige «brouwerij Vossen».

omlijsting in Lodewijk XV-stijl, in het midden (fig. 468) : geprofileerd beloop met neuten, gegroefde sluitsteen, rozetten in de zwikken, en gestrekte, gekorniste waterlijst; steenhouwersmerk p. 1, nr. 22. Winkelpuizen aan weerszij (997).

Nr. 13-15. Langgerekt breedhuis, mogelijk met oude kern (XVII-XVIII) en in oorsprong gekoppelde woningen, met twee bouwl. en acht trav. onder steil zadeldak (pannen). Heden bepleisterd, met rechth. deuren en vensters met lekdrempeel, en goot boven bedekte steigergaten. Sinds 1896 «*Passementerie De Backer*», met ateliers uit 1905-1907 rond de tuin, de laatste artisanale passementerie van België (998).

Nr. 16, 18. Twee gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen vlg. repeterend schema, met twee bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouw aanvraag van 1837. Lijstgevels, resp. vlak bepleisterd en met vernieuwde bakstenen be-

kleding. Rechth. deur- en vensteropeningen, blindvensters in de deurtrav., met arduinen dorpels, kordonvormend op de bovenverd. Klassiek hoofdstel. Markante gesmeed ijzeren waaijer in het bovenlicht van nr. 18 (999).

S.A.B., O.W., 490 (1837).

Nr. 20-26. Voormalige «*brouwerij Vossen*», waar de gueuze «*La Mort Subite*» werd gebrouwen tot 1959. Bedrijfsgebouw met drie bouwl. en acht trav., afgedekt met twee schilddaken (n.l. straat, pannen), uit midden XIX (fig. 469). Gewitte baksteenbouw, belijnd door hardstenen kordons en de houten kroonlijst. Lage poorten, alternerend met getraliede keldermonden op de begane grond. Getraliede halfvensters op de tweede bouwl., laadluiken op de lagere derde bouwl. Latere poort onder gietijzeren latei in r. aanbouw.

Nr. 30-34. *Ecole Saint-Ghislain en Crèche Saint-Antoine et Sainte-Marguerite.*

Schoolgebouw in sobere baksteenarchitectuur met Art Deco-inslag, n.o.v. architect Ch. De Lestré van 1939; drie bouwl. met souterrain, en tien trav. onder plat dak. Verticale gevelritmering door een gecementeerde trapezoidale erker boven de inkom, pilasters met postamenten, en hoger oplopende, overhoekse r. trav.; horizontaliserende vensterregisters met kordonvormende lekdrempels en lateien. Art Deco-inslag in het hardstenen rondboogportaal, voorzien van een gebeeldhouwde sluitsteen met bloemmotief, flankerende lantaarns en een typische vleugel deur. Voorts typisch houtwerk met kleine roeden van de brede vensters, en ijzeren balustrade als gevelbekroning. Gevelplaat daterend van de eerstesteenlegging in 1935, r. van de inkom. Betonnen luifel op de speelplaats (1000).

S.A.B., O.W., 55388 (1939).

Nr. 37-39, 41-45. Twee gekoppelde neoclassicistische breedhuizen vlg. spiegelbeeldschema, waarvoor bouwaanvraag van 1843; drie bouwl. + mezzanino en elk drie trav. onder zadeldak. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Rechth. bovenvensters met lekdrempel; gevelbeëindiging door kordon en kroonlijst. Begane grond met inrijpoorten in de uiterste trav., waartussen winkelpuien met gekoppelde winkel- en privé-deur, nauwelijks gewijzigd (1001).

S.A.B., O.W., 8490 (1843).

Nr. 58. Voormalige **Normaalschool Emile André**; sinds 1982 *Athénée Emile André*. Schoolcomplex in eclectische stijl met sterke Art Nouveau-inslag, door architect Henri Jacobs, van 1906-1910.

Oorspronkelijk een normaalschool voor meisjes, gesticht door de «Association pour l'Instruction et l'Education des Femmes» in 1878, en aanvankelijk gevestigd in het oude visitandinen-, later het zwartzustersklooster, aan de Visitandinenstraat. Overgenomen door het Rijk in 1881, door de Stad Brussel in 1884 en vervolgens omgevormd tot normaalschool voor jongens. Voorontwerpen door Jacobs van 1900 voor een nieuw schoolgebouw op de

oude lokatie, van 1902 – gewijzigd in 1905 – voor het huidige complex. Definitieve plannen van 1906, bouw aanbesteed in 1907, aangevat in 1908 en ingehuldigd in 1910.

Markant geheel, gekenmerkt door een vrij klassiek gevelfront en een meer elegant Art Nouveau-interieur. Deel uitmakend van een belangrijke reeks schoolgebouwen door Jacobs uit deze periode, in de Brusselse agglomeratie.

De plattegrond omvat een voorbouw met toegang en dienstlokalen, dwars erop een overdekte speelplaats, en aansluitend vleugels met klaslokalen en een turnzaal in dubbele U-vorm rond twee open speelplaatsen. Vrij recent uitgebreid met een nieuwe bouw doorlopend tot aan de Blaasstraat, gepaard met inwendige verbouwingen.

Voorgevel met parement van witte natuur en hardsteen, met drie bouwl. + entresol en drie trav. Streng ordonnantie, horizontaal geleed door de puilijst opgevat als een breed entablement met opschrift «ECOLE NORMALE - NORMAALSCHOOL» in de fries. Verticaal gevelritme in de benedenbouw aangegeven door rechth. lisenen, in de bovenbouw door rondboogvormige venster-nissen met kolossale pilasters, in de bredere en hoger oplopende middentrav. geaccentueerd door een booglijst met sluitsteen voorzien van het wapen van de Stad Brussel. Rechth. vensteropeningen, uitgezonderd in de gevelbekroning, overwegend twee- en drielichten, met rastereffect in de middenas; bewerkte borstweringen. Eenvoudige inkom in de r. trav. Gevelbeëindiging d.m.v. een bewerkte kwartholle kroonlijst op hoekconsoles in de zijtrav., en een gestrekt entablement in de middentrav. Achtergevels van bak-, natuur- en hardsteen, met drie bouwl. en gevelzijden van telkens zes trav. Geaccentueerde middenpartijen in de N.-gevels met hardstenen korfbogen en heden gedichte loggia's of een skeletstructuur. Voorts eenvoudiger opstanden met verticaliserende venster-nis-

470. Kapucijnenstraat nr. 58. Voormalige Normaalschool Emile André (1906-1910). Overdekte speelplaats.

sen, met decoratief geometrisch metselverband in de borstweringen en een geaccentueerde gevelbeëindiging met boogfries, in de meest O.-vleugel met dakvensters. IJzeren Art Nouveau-luifel en balustrade op de W.-, vrijstaande schoorsteen op de O.-speelplaats.

Interieur. Overwelfde vestibule met gedenkplaat van de inhuldiging in 1910. Markante overdekte speelplaats, met een verfijnde Art Nouveau-vormgeving (fig. 470). Wijdse hal over twee bouwl., op rechth. plattegrond. Karakteristieke trog-overwelfing, versierd met bloemenfriezen in stuc. Aan drie zijden omlopende galerij, met ijzeren skelet, sierlijk geajoureeerde consoles en een balustrade met repeterend motief, op polychrome bakstenen troggewelfjes; bereikbaar via een ijzeren bordestrap met dezelfde kenmerken ten O. Wandritmering door korfboognissen, beglaasd aan de N.-zijde. Sgraffitopanelen met symbolische voorstellingen in de boogvelden; allegorie van de Stad Brussel op de W.-wand. Fraaie Art Nouveau-luchters, en marmeren windroos in de bevoering (1002).

S.A.B., O.W., 5917-5921, 6110-6123 en 19426-19427 (1900-1910); A.A., 1907, rep. 6777, 1909, rep. 7528 en 7329; N.P.P., R 3.
Cinquantième anniversaire de l'Ecole Normale Emile André, Brussel, 1930.

Kardinaal Mercierstraat (6-7 E)

Van Grasmarkt naar Houtmarkt.

Brede gebogen straat, deel uitmakend van de wegennis die in 1928-1933 door de braakliggende Putterijwijk werd getrokken met het oog op de Wereldtentoonstelling van 1935 (zie Europakruispunt). Hierdoor kwam een verbinding tot stand tussen de reeds voor W.O. I gerealiseerde straten – Koloniënstraat en Ravensteinstraat – in de bovenstad en het stadscentrum rond de Bergstraat en de Grasmarkt. Wegens het sterke terreinverval aangelegd op sterk verhoogde beddingen.

Het N.-bouwblok met de Loxumstraat wordt ingenomen door het z.g. «Westburyhotel» (nr. 6-8), heden zetel van de Na-

471. Karel Bulsstraat.

tionale Loterij. Vrijstaand torengedouw van 23 verd. (80 m hoog) in Internationale Stijl, door architecten R. Goffaux en G. Heywang, van 1962-1963. Toren met licht gebogen balkvorm, bovenop een sokkelvormende polygonale benedenbouw. Skeletstructuur met centrale kern en metalen gordijngedvels met groen getinte beglazing en blauwe en grijze kunststofpanelen. Eén van de vroegste en ook hoogste torengebouwen binnen de «Vijfhoek». Terrein eerder ingenomen door het voornamelijk Hotel d'Ursel, een complexe herenwoning in traditionele stijl uit XVI-XVII, met een markant gevelfront in Lodewijk XIV-stijl van 1730 toegeschreven aan architect G.N. Scrvandoni, gesloopt in 1960. «Telexgebouw» van de R.T.T. bij de Keizerinlaan (zie aldaar nr. 17-19). Z.-bouwblok met de Putterij ingenomen door de «Air Terminus» van SABENA (zie Keizerinlaan nr. 11-15), (1003).

MARTINY V.-G., *L'Hotel d'Ursel à Bruxelles* (Rythme, 1951, 10, p. 31-34).

Karel Bulsstraat (5 F)

Van Grote Markt naar Violetstraat.

Voorheen z.g. Sterstraat, naar het hoekhuis met de Grote Markt, «de Sterre». In 1853 verbreed en omgedoopt tot Stadhuisstraat. Huidige benaming naar Karel Buls, burgemeester van Brussel van 1881 tot 1899. In 1960 opgenomen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» (zie Beenhouwersstraat).

O.-straatwand – met aan marktzijde, door galerij overbouwd stoepgedeelte – vnl. samengesteld uit basisbebouwing met sobere neoclassicistische lijstgevels (XIX c); W.-zijde begrensd door de zijgevels van het Stadhuis (zie Grote Markt), (fig. 471).

Nr. 4-8. Breedhuis van vijf trav. en drie bouwl. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel in empirestijl, van ca. 1840. Rechth. vensters op tweede, met geprofileerde booglijst op verbonden imposten op bovenste bouwl.; kordonvormende lekdrempels. Aflijnende architraaf en tandlijst onder kroonlijst met modillons. Op begane grond: brede rondboogpoorten met waaier en twee later ingebrachte winkelpuien I.; flankerende pilasters en smalle rechth. openingen. Recent gerenoveerd door architect J. Cuisinier, cf. o.m. raamwerk, begane grond en bedaking (1004).

Nr. 10, 12, 14, 16. Vier bouwl. hoge breedhuizen met bepleisterde lijstgevels in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvragen van 1853.

Nr. 10, 12. N.o.v. architect J. Corten-Crabbé. Resp. drie en twee trav., met rechth. vensters voorzien van lekdrempels – doorgetrokken op entresol van nr. 12 – en gietijzeren leuning; spiegeldecor, casementen tussen triglifien onder vernieuwde kroonlijst. Verbouwde begane grond. Gesmeed ijzeren arm van uithangbord (?), (nr. 12).

Nr. 14. Eén trav. breed en oorspronkelijk drie bouwl. onder frontonbekroning, naderhand aangepast met huidige lijstgevel met verkleinende vensterordonnantie. Panelen-decor; casementenfries onder de kroonlijst op modillons. Vroegere rondboog op zui-

len (1853), in 1862 vervangen door neoclassicistische winkelpui; huidige winkelpui van 1937 n.o.v. architect A. Dricot.

Nr. 16. Twee trav. breed, op ontwerp van architect J. Corten-Crabbé met rijker geveldecor. Rechth. vensters met afgeronde bovenhoeken; spiegelversiering onder de kordonvormende lekdrempels en aflijnende kroon- met tandlijst. Verbouwde begane grond (1005).

S.A.B., O.W., 12477-12479 (1853), 12474 (1862), 46727 (1937).

Nr. 18. Afschuind hoekhuis (Brouwersstraat nr. 2) met drie bouwl. + entresol en totaal vijf trav. onder zadeldak. Bepleisterde neoclassicistische lijstgevel, vlg. bouw-aanvraag van 1853. Rechth. – w.o. gedichte – vensters in geprofileerde omlijsting op kordonvormende lekdrempels. Steiger-gaten, vernieuwde kroonlijst en aangepaste begane grond (1006).

S.A.B., O.W., 12480 (1853).

Nr. 20. Afschuind hoekhuis (Violetstraat) met heden, d.m.v. schijnvoegen gecementeerde, neoclassicistische lijstgevel uit XIX B; drie bouwl. en resp. twee + één + drie trav., onder pseudo-mansarde-dak (leien) met dakkapellen van 1899. Rechth. vensters met lekdrempels. Steiger-gaten en aflijnende kroonlijst met tandlijst op klossen. Begane grond met gevelbrede omlopende houten winkelpui, waarvoor bouw-aanvraag van 1899 (1007).

S.A.B., O.W., 3697 (1899).

Karmelietenstraat (8 G)

Van Naamsestraat naar Kleine Zavel.

Aloude straat gelegen buiten de eerste stadswalling (XI-XIII), die van de Koudenbergsepoort naar de Zavel leidde. Benaming naar het klooster van de Onge-schoeide Karmelieten, dat eertijds een gedeelte van de O.-zijde innam, de plaats van de huidige Prins Albertkazerne. Het klooster, gesticht door de aartshertogen Albrecht en Isabella, vormde eertijds een uitgestrekt gebouwencomplex, waarvan de

kerk werd opgetrokken in 1612-1614, met tuinen doorlopend tot de tweede stadsomwalling (XIV); opgeheven in 1796, gesloopt in 1811.

Gebogen straat, tot voor kort met een heterogene scenografie, gedomineerd door de voornoemde kazerne. W.-zijde nagevoeg volledig gesloopt in 1991, voor de bouw van het nieuwe Ministerie van Buitenlandse Zaken (architect M. Jaspers). N.-vleugel van het Egmontpaleis (zie Kleine Zavel nr. 7A-8) en een harmoniserend hoekhuis aan het einde van de straat.

Nr. 1A, 3. Twee gekoppelde laat-classicistische enkelhuizen vlg. repeterend schema, met drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen), uit eind XVIII-begin XIX. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, met sokkel, naar boven toe verkleinende rechth. vensters in vlakke blokcomposities, rechth. deur in geriemde omlijsting, en eenvoudige gootlijst boven steigergaten. Gesloopt in 1991 (1008).

Nr. 2-2A. Huurhuis met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect G. Charle van 1908; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder pseudo-mansarde (leien). Symmetrisch geordoneerd gevelfront met fraai parentment van grijze en witte baksteen met contrasterende baksteenfriezen – o.m. geelkleuring en met driehoekmotief – op de borstweringen en onder de kroonlijst, verwerkt met natuursteen o.m. voor banden en hoekblokken, op een hardstenen pui en granieten sokkel. Winkelpui met middeningang en privé-inkom met ijzeren vleugel deur, overspannen door een I-balk met rozetten op bewerkte pijlers. Bel-etage gemarkeerd door een centrale stenen erker met gietijzeren colonnettes, doorlopend in een gevelbreed balkon met consoles en gesmeed ijzeren hek, ook als bekroning. Middenas hogerop doorgetrokken in een dakvenster met postamenten. Voorts tweelichten met bewerkte stijl op de gelaagde entresol, en resp. met entablement en rondbogig op de bovenverd. Gebroken houten kroonlijst; dakkapellen. Verzorgd houtwerk van pui en ramen (1009).

S.A.B., O.W., 3946 (1908)
L'Emulation, 1910, pl. 11.

472. Karmelietenstraat nr. 9-9A (1926) en 11, voormalige «Galerie Mens» (1913).

Nr. 4-10. Geheel van vier gekoppelde rijhuizen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect P. Josse van 1870; drie bouwl. + entresol en samen acht trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met gemarkeerde horizontale registers. Opengewerkte benedenbouw met heden verbouwde winkelpuien en beglaasde entresol, geritmeerd door pilasters. Bel-etage geaccentueerd door een gevelbreed balkon met voluutconsoles en fraai uitgewerkte gietijzeren leuning, en entablementen. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting. Kroonlijst met consoles, boven omlijste steigergaten doorlopend in een kordon (1010).

S.A.B., O.W., 19323 (1870).

Nr. 5. Burgerhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect J. Hauwaert van 1907; drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met afgevlakte

bossage en schijnvoegen. Trapezoidale houten erker en ijzeren balkon, boven een tweelicht, in de bredere l. trav. Voorts rechth. vensters en rondboogdeur. Klassiek hoofdgstel; rechth. en kleinere gebogen dakkapel. Gesloopt in 1991 (1011).

S.A.B., O.W., 357 (1907).

Nr. 7. Herenhuis met enkelhuisopstand van drie bouwl. en vier trav., opklimmend tot XVIII. In neoclassicistische stijl aangepaste gevelopstand cf. bouwaanvraag van 1836, onder kroonlijst en mansardedak met dakkapellen van 1907. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met door pui-lijst en schijnvoegen belijnde begane grond, op geprofileerde hardstenen plint. Rechth. vensters, getralied op de beneden-, in verkleinende ordonnantie en met geriemde omlijsting op de bovenverd. Rechth. poort in de bredere r. trav.; houten vleugeldeur met gietijzeren roosters. Gesloopt in 1991 (1012).

S.A.B., O.W., 19431 (1836), 780 (1907).

Nr. 9-9A. Kantoorgebouw in Art Deco, n.o.v. architect A. Lagache van 1926, in de gevel gesignd en gedateerd 1927 (fig. 472). Omvat vier bouwl. + entresol en pseudo-mansarde, en drie ongelijke trav. Markant gevelfront met simili-natuursteenbekleding en hardstenen sokkel. Gedrukte begane grond met drielicht tussen kantoor- en privé-inkom, geritmeerd door pilasters; typisch ijzerwerk van deuren, venster- en keldertraliés, met geometrisch patroon en ajour. Bekroning door een soort fronton met postamenten. Bovenbouw uitgewerkt als een over de gehele breedte en hoogte van de gevel doorlopende, gebogen bow-window met bredere middentrav., gemarkeerd door kolossale hoekpilasters. Welvende entresol met verdiepte korfboogopeningen. Verd. geritmeerd door kolossale pilasters met acanthuskapiteel, en afgewerkt met een klassiek hoofdgstel. Fraai decor, o.m. typische bloemmotieven, concentrische cirkels, vrouwenhoofden, touwlijsten, vnl. op de borstweringen en lateien; ijzeren leuningen in de middentrav. Drie dakka-

pellen met booglijst tussen postamenten. Gesloopt in 1991.

S.A.B., O.W., 34380 (1926).

Nr. 11. Voormalige «*Galerie Mens*». Veilinghuis en meubelbewaarplaats met woning, in late Art Nouveau, n.o.v. architect Henri Jacobs van 1913, in de gevel gesignd en gedateerd 1914 (fig. 472). Omvat drie bouwl. en drie trav. onder pseudo-mansardedak (leien); L-vormige plattegrond. Gevelfront van natuursteen op granieten sokkel. Centraal geaxeerde opbouw met gebogen bow-window met vijflicht op de tweede bouwl., aansluitend balkon en drielicht met entablement op bewerkte consoles op de derde bouwl., overgaand in een dakvenster met uitgebogen drielicht en opengewerkte attiekbalustrade. Korfboogpoort tussen rondboogvenster en -deur op de begane grond. Art Nouveau-vormgeving het meest uitgesproken in de uitlopende consoles o.m. met florale versiering, onder de bow-window, het balkon, het entablement en de welvende, gebroken kroonlijst, en de gegroefde lijsten op penanten, borstweringen en posten. Fraaie ijzeren deuren, venster- en balkonhek met bloemenranken. Gesloopt in 1991.

S.A.B., O.W., 49581 (1913).

Nr. 12-14. Oorspronkelijk voorname dokterswoning, met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Capronnier van 1882. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hoge hardstenen sokkel; dubbelhuisopstand met souterrain, drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak. Door breed geprofileerde kordons gemarkeerde, horizontale registers: sokkel met getraliede steekboogopeningen, verhoogde begane grond met schijnvoegen, bel-etage met doorlopende balustrade en tandlijst, klassiek hoofdgstel met panelenfries en kroonlijst op klossen. Middenas op de bovenverd. geaccentueerd als een meerledig middenrisaliet met balkon boven de inkom. Rechth. vensters, in vlakke omlijsting op de beneden-, in geriemde omlijsting op de bovenverd., met doorgetrokken lekdrempe-els; brede houten vleugeldeuren met pa-

473. Karmelietenstraat nr. 26. Prins Albertkazerne (1896-1905). Hoofdingang.

neelversiering in de midden- (privé-ingang) en I. trav. (dokterskabinet), (1013). S.A.B., O.W., 19324 (1882).

Nr. 16-18. Afschuind neoclassicistisch hockhuis (Kernstraat nr. 2-2A) met drie bouwl. + mezzanino en negen trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouw aanvraag van 1844. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel, horizontaal belijnd door de plint, het kordon boven de pui, de architraaf en de kroonlijst. Rechth. vensters met geprofileerde lekdrempel en gekrulde ijzeren leuning. Begane grond met winkelpui van bij oorsprong, voorts vensters en deuren in de uiterste trav.; heden gedeeltelijk verbouwd (1014).

S.A.B., O.W., 19422 (1844).

Nr. 26. **Prins Albertkazerne.**

Voormalige grenadierskazerne in eclectische stijl, n.o.v. architect J.J. Van Ysen-

dijk van 1896, gebouwd in 1901-1905. Omvangrijk militair gebouwencomplex, palend aan de Karmelietenstraat ten W., de Kernstraat ten N., begrensd door de percelen van de Waterloolaan ten O. en door het Egmontpaleis ten Z.

Eertijds bevond zich hier het herenhuis Culmborg, waar in 1566 het «Geuzenbanket» plaats vond, en dat op last van de hertog van Alva in 1568 werd gesloopt. Cf. een herplaatste, van 1884 daterende arduinen gedenkplaat, een rolwerkartouche n.o.v. architect J Baes, bij het I. portaal. In 1612 werd de bouw ingezet van de kerk en het klooster van de Ongeschoeide Karmelieten, opgeheven in 1783 en gesloopt in 1811. Op een gedeelte van de kloostergronden werd in 1813-1815, achter de rooilijn, de z.g. «Karmelietengevangenis» opgetrokken, n.o.v. architect L.E.A. Damesme, een neoclassicistisch complex met vleugels in vierkante opstelling rond een binnenplein met centraal paviljoen. Later aan de straat uitgebreid met een cellengevangenis in neo-Tudorstijl, n.o.v. architect J.J. Dumont van 1847.

De plattegrond beschrijft een voorgebouw met hoofdtoegang aan de Karmelietenstraat; twee symmetrische troepenblokken ten N. en Z. van het oefenplein, dat ten O. wordt afgesloten door de z.g. «Bloc Dubreucq» of «Horlogegebouw»; bijgebouwen en een woning aan de Kernstraat.

Voorgebouw samengesteld uit een langgerekte centrale, en twee afwijkende zijvleugels. Centrale vleugel met souterrain en twee bouwl., en eenentwintig trav., afgedekt door een mansardedak (leien) met dubbele rij dakkapellen (fig. 473). Symmetrisch opgebouwd gevelfront met monumentaal karakter, verwijzend naar de renaissance- en barokke vestingbouw in de algehele compositie en de detaillering. Gekenmerkt door gedrongen verhoudingen, een strenge geslotenheid, en een solied, accentrijk materiaalgebruik, in casu ruw behakte natuursteen en hardsteen. Hoger midden- en hoekpaviljoenen met attekverd., geaccentueerd door hoekblokken en risalieten in rustiekwerk. Kolossale rondboogpoorten met kwarthol beloop en sluitsteen : de centrale hoofdingang geflan-

474. Karmelietenstraat nr. 26. Prins Albertkazerne (1896-1905). Oefenplein.

keerd door halfzuilen en bekrond door een entablement en een gebroken driehoekig fronton waarin het klein zegel van België; de zijportalen bekrond door een driehoekig fronton met oculus. Tussengligende trav. geritmeerd door Ionische pilasters op een rustiek basement, met achter-eenvolgens getraliede rondboogvensters met sluitsteen en vlak omlijste rechth. vensters met entablement. Hoofdgestel met breed geprofileerde en gekorniste kroonlijst, waarop een blinde attiek met siervazen. Flankerende zijvleugels, verwijzend naar de renaissance- en barokke privé-architectuur, uitgevoerd in vlak behandelde natuur- en hardsteen onder leien bedaking. L. vleugel (hoek Kernstraat) met bijkomende derde bouwl., elf trav. en afgesnuit zadeldak, gemarkeerd door een drickwarronde hoektoren bekrond door een koepel met trommel, œil-de-bœufs en peerspits. Voorts geboste sokkel, kruisko-zijnen met entablement of fronton op de bel-etage, bolkozijnen op de hoogste

verd., met hoekblokken; klassiek hoofdgestel en dakkapellen met voluten en fronton. R. vleugel met eenvoudiger opstand van zes trav., als overgang naar het Egmontpaleis, vnl. gemarkeerd door een centraal, tweeledig en halsvormig dakvenster met voluten en fronton. Begroende achtergevels in eenvoudige baksteenbouw. Monumentale eretrapp in het interieur.

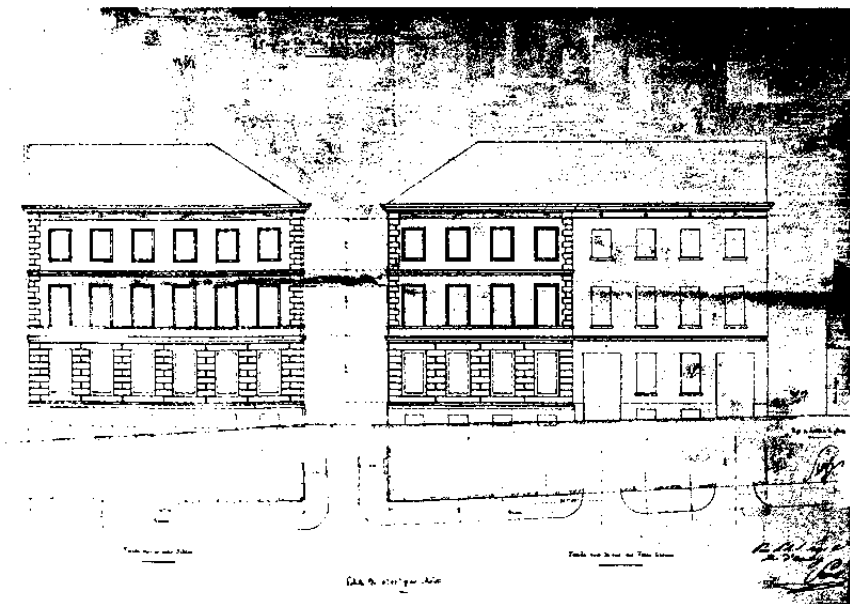
Bijgebouwen aan de Kernstraat, samengesteld uit twee onderscheiden volumes, opgetrokken in bak- en hardsteen onder leien bedaking. Lage vleugel met twee bouwl., souterrain en elf trav. onder mansarddak, waarin recent een bres werd geslagen. Symmetrische opstand, gemarkeerd door een middenrisaliet met driehoekig fronton en vuurvaas, oplopend in een hoge blinde attiek; voorts geritmeerd door vlak omlijste, getoogde venstermissen met tweelichten, vanaf een zwaar kordon. Twee dakkapellen met voluten en fronton boven de kroonlijst. L. aansluitende rondboogpoort met pilasters en entablement, en ijzeren

hek. Ruim woonhuis (Kernstraat nr. 15-17) met drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak. Geboste benedenbouw, bovenverd. met vlak omlijste steekboogvensters met sluitsteen en borstweringversiering, belijnd door de kroonlijst. Twee l. trav. geaccentueerd door o.m. een balkon en een dakkapel met voluten en fronton.

Oefenplein (fig. 474). Troepenblokken in vereenvoudigde neo-Vlaamse-renaissancestijl, opgetrokken in bak- en hardsteen met sierankers. Langgerekte vleugels van twee bouwl., gemarkeerd door midden- en hoekpaviljoenen van drie bouwl., met in totaal elk zeventien trav. onder mansardedaken (leien). Regelmatige ordonnantie van overwegend dubbele kruiskozijnen. Middenpaviljoenen gemarkeerd door een risaliet met getrapte top, hoekpaviljoenen, met inkom, door een getrappt dakvenster. «Bloc Dubreucq» of «Horlogegebouw», in dezelfde materialen, gesitueerd op een podium, met centrale dubbele bordestrap in rustica. Symmetrische opstand met twee

bouwl. en negen trav. over de breedte van het oefenplein, gemarkeerd door een middenrisaliet met inkom en drielicht, bekroond door een monumentaal topstuk met uurwerk binnen voluten en gebogen fronton met vaas. Zijpartijen met pilaster-ritmering en dubbele kruiskozijnen, getoogd met waterlijst op de bovenverd., kroonlijst en blinde attiek met vazen. L. doorlopend in een terugwijkende partij van acht trav., ingedeeld in drie bouwl.; tweede trap. Later in de centrale trappenpartij ingewerkt oorlogsmonument, met herdenkingsplaketten, beelden van een grenadier en een infanterist, en een buste van Albert I. Voorts nog lage bijgebouwen achter het N.-troepenblok.

Heden op het voorgebouw na leegstaand. Bestemd voor reconversie tot wooncomplex, het gedeelte palend aan het Egmontpaleis voor kantooruitbreiding van het Ministerie van Buitenlandse Betrekkingen (architect M. Jaspers), (1015, 1016, 1017). S.A.B., O.W., 786 (1896-1905).

475. Karmelietenstraat nr. 51. Bouwaanvraag (1843), (S.A.B., O.W., 19274).

Nr. 41. Voormalige «*Galerie Moderne*». Veilinghuis in eclectische stijl met lichte Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect A. Boelens van 1907. Gevelfront van witte baksteen en Euville, met drie bouwl. en twee brede trav. onder mansardedak. Bovenbouw geritmeerd door korfbooglisenen, en bekroond met dakvensters in halsvormige top. Balkon met ijzeren consoles en borstwering I., «klassieke» trapezoidale erker r. op de eerste verd.; drielichten. Later aangepaste, opengewerkte benedenbouw met I-balk op pijlers met halfzuilen. Ruime hal met galerijen en centrale vide over vier bouwl., met gietijzeren zuiltjes, nog uitgebreid met een achterbouw n.o.v. W. Saubert van 1910. Gesloopt in 1991 (1018).

S.A.B., O.W., 356 (1907), 2570 (1910).

Nr. 45. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit XIX b. Vlak bepleisterde en beschildeerde, horizontaal gelede lijstgevel met geprofileerde arduinen plint. Rechth. vensters, met lekdrempels op consoles en beluikt op de begane grond, met kordonvormende lekdrempels en gietijzeren leuningen op de bovenverd.; brede rechth. vleugeluur in de I. trav. Kroonlijst op modillons en tandlijst boven met panelen en leeuwepoppen versierde fries en kordon. Afgewolfde dakkapel. Gesloopt in 1991 (1019).

Nr. 51. Monumentaal herenhuis (hoek Kleine Zavel) in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect T.-F. Suys van 1843, gebouwd door hertog Prosper-Louis d'Arenberg (fig. 475). Omvat drie bouwl. + souterrain en resp. acht en zes trav. onder zadeldak. Beplesisterde lijstgevel, met gebruik van natuursteen voor de begane grond in afgevlakte bossage en de hoekblokken, hardsteen voor de geprofileerde plint, kordons en vensteromlijstingen. De vier r. trav. aan de Karmelietenstraat, heden met doorlopende gevelbehandeling, komen in het ontwerp met een vlakke, onversierde gevelbehandeling voor. Geleding in horizontale registers, aan de uiteinden gemarkeerd door hoekkettingen.

Rechth. vensters, verdiept op de benedenverd., in geriemde omlijsting op de eerste – met doortrokken lekdrempels – en op de lagere tweede verd. Centrale rondboogpoort voorzien van schamppalen aan de Karmelietenstraat. Hoofdgestel gevormd door een kordon, panelenfries en kroonlijst. Huidige attiek, opgevat als balustrade met postamenten, toegevoegd in 1926-1927, bij een grondige inwendige verbouwing, cf. ook de insteekverd. in de drie r. trav., o.l.v. architect E. Jaspar, i.o.v. het «Comité Spécial du Kantanga» (1020).

S.A.B., O.W., 19274 (1843), 34378 (1926-1927).

Karperbrug (4 E-F)

Van St.-Goriksplein naar Auguste Ortsstraat.

Voorheen over de Zenne met de Visverkopersstraat verbonden via de «Hollantbrug», later «Karperbrug»; cf. ook straatbenaming «Hollantstraat», tot 1811, naar Mathilda van Brabant, weduwe van Floris V, hertog van Holland, die hier in XIII eigendommen bezat. Naderhand z.g. «Karperstraat». Straattracé verbreed en huidige benaming na de Zenne-overwelling (1867-1871). Korte straat met thans nog grotendeels gaaf bewaarde, typische rijbebouwing uit XIX d.

Nr. 2-10. Ruim afgeschuind hoekcomplex (St.-Goriksplein), vijf rijhuizen, met bepleisterde lijstgevels met neoclassicistische inslag, vier bouwl. + entresol en totaal twaalf trav. onder zadeldak (pannen) met klimmende dakkapellen, waarvoor bouwaanvraag van 1878. Ritmerende – al of niet gekoppelde – venstersalieten, op twee middenverd. gemarkeerd door afzonderlijke, verbonden en doorlopende ijzeren balkonleuningen boven bewerkte consoles. Rechth. drielichten op entresol; getoogde omlijsting bovenvensters met sluitsteen, panelendecor en festoen op bel-etage en deels de derde bouwl. Voorts ingediepte borstweringen op bovenste bouwl. en hoofdgestel met geleed kordon, panelen en steigerpaten tussen de gegroef-

de consoles van de houten kroon- met tandlijst. Oorspronkelijke begane grond met aaneenschakeling van winkelpuien, heden aangepast (1021).

S.A.B., O.W., 1105 (1878).

Nr. 3, 5-7, 13-15, 17, 19-21. Reeks rijhuizen met eenvoudige of meer uitgewerkte bepleisterde lijstgevels in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, uit XIX d. Drie of vier verkleinende bouwl., soms met bijkomende entresol, en meestal met drie trav. en zadeldak. Stucdecor voor de eventuele horizontale gevelbelijningen, voor de omlijstingen van de getoogde of rechth. vensters – al of niet met sluitste-

nen, entablementen of panelen onder de lekdrempels –, en voor het kassieke hoofdstel. Gevarieerde uitwerkingen, van de gietijzeren venster- en de enkelvoudige of gevelbrede balkonleuningen. Oorspronkelijke winkelpuien veelal verbouwd.

Nr. 3, waarvoor bouwaanvraag van 1885, met vensters in verticaal doorgetrokken omlijsting op de twee bovenste bouwl.

Nr. 5-7, van 1886, twee trav. breed en met decoratieve bossage en meanderfriezen.

Nr. 13-15, opgetrokken tussen 1885 en 1887, gemarkeerd door een middenrisaliet en hoeklisenen (1022, 1023).

S.A.B., O.W., 19713 (1885), 19715 (1886), 19718.

Nr. 9-11. Rijhuis met voorgevel met neo-Vlaamse-renaissancekenmerken, vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak, n.o.v. architect A. Vanderheggen van 1885 (fig. 476). Baksteenbouw overvloedig verwerkt met hardsteen voor muurbanden met diamantkopversiering, kordons en lijstwerk. Bovenbouw over twee verd. verticaal geritmeerd door rondboognissen: verdiepte rechth. vensters eveneens in ditonissen, met sluitsteen en metselwerk in keperverband in de boogvelden. Gevelbreed ijzeren bel-etagebalkon; tweelichten op bovenste verd. Houten kroonlijst op modillons met drup. Aangepaste begane grond: oorspronkelijk met l. rondboogpoort en brede r. korfbogige winkelpui tussen, heden nog bewaarde, geblokte rechtstanden (1024).

S.A.B., O.W., 19717 (1885).

Nr. 12, 14. Twee gekoppelde rijhuizen met bepleisterde gevels met neoclassicistisch stucdecor, vier bouwl. en elk twee trav., n.o.v. architect A. Vanderheggen van 1877 (cf. ook gelijkaardige geveltypes Arteveldestraat nr. 10 tot 16 e.v. en St.-Goriksplein nr. 8-16, van 1878, door zelfde architect). Gekoppelde rechth. vensters in risaliet, met verkleinende ordonnantie en voorzien van versierd entablement en verbonden ondiepe gietijzeren balkons op uitgelengde consoles met drup. Aflijnende kroonlijst op klossen. Oorspronkelijke winkelpuien in spiegelbeeld, heden gemo-

476. Karperbrug nr. 9-11. Bouwaanvraag (1885), (S.A.B., O.W., 19717).

demiseerd, doch met behouden geblokte rechtstanden (1025).

S.A.B., O.W., 19711 (1877).

Nr. 16-18. Flatgebouw (hoek Arteveldestraat nr. 2-6) n.o.v. architect P.-A. Michel van 1955, voltooid in 1958. Zeven bouwl. op trapezoidale plattegrond, met handelsruimte beneden en drie wooneenheden per verd. Rastervormig betonskelet met gebouchardeerd uitzicht, uitkragende partij over de tweede tot zesde bouwl., en opengeWERkte benedenbouw. Meerdelig houten raamwerk met ijzeren balustrade of gekleurde kunststofpanelen in de borstwering; inkom geflankeerd door een mozaïekpaneel met glasstenen (1026).

S.A.B., O.W., 65613 (1955-1958).

Kartuizersstraat (3-4 E-F)

Van Antoine Dansaertstraat naar Bloemenhofplein.

Aloude straat, voor de helft binnen de eerste stadsomwalling, eertijds van de «Vischers Sinne» (huidige Visverkopersstraat) leidend naar de «Driesmolen», een watermolen op de Kleine Zenne reeds vermeld in XIII. Voorheen ook z.g. «Wyketstrate» naar het «Driesmolen Wyket», een sluippoort van de eerste stadsomwalling (XI-XIII) in het midden van de straat ter hoogte van de Oude Graanmarkt. De huidige benaming verwijst naar het kartuizersklooster, eertijds aan het einde van de straat, tussen de Kleine Zenne en de O.-L.-Vrouw van Vaakstraat. Gesticht einde XVI, opgeheven in 1783, verkaveld in 1804, de kerk gesloopt in 1820 (zie Fabrieksstraat).

Gebogen tracé, in meerdere fasen en aan beide zijden plaatselijk verbreed vanaf de jaren 1860 tot de jaren 1910, o.m. als gevolg van de grondige herstructurering van dit stadsdeel na de Zenne-sanering.

Overeenkomstig heterogeen samengestelde bebouwing, met contrast tussen de nog resterende kleinschalige oude kernen en vroeg XIX-constructies, cf. nr. 31, 39, 42-44, 66 en 75-77, enerzijds, en de meer mo-

numentale architectuur uit eind XIX-begin XX anderzijds. Reeks neoclassicistische rijhuizen uit de jaren 1860 aan het begin van de O.-zijde, met gemiddeld vier bouwl., gekenmerkt door geriemde vensteromlijstingen, kordongeleiding en een klassiek hoofdgestel, cf. nr. 10-12 (1866), 16-18 met beglaasde entresol in «klassieke» omlijsting, 24 en 30-32 (1869); burgerhuizen uit dezelfde periode, cf. nr. 27-29A (1868) en 68. Huur- en burgerhuizen met neoclassicistische inslag van omstreks de eeuwwisseling aan het einde van de straat, cf. nr. 60-62, 63, 72 en 74. Belangrijke groep ruimere huur- en handelspanden, overwegend in academisch-eclectische stijl, enkele evenwel met beglaasd ijzerskelet als voorgevel, uit begin XX, aan het begin van de W.-zijde.

S.A.B., O.W., 9056 (1866), 9053 (1869), 1262 (1868).

Nr. 2-6. Afgeschuind hoekcomplex (Arteveldestraat nr. 1-3) van drie en een halve bouwl. en vijftien trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk langgerekt hoekpand met de Visverkopersstraat, toen resp. dertien en één trav., n.o.v. architect G. Hansotte van 1865. Op acht r. trav. na gesloopt en voorzien van een nieuwe hoekpartij en gevel aan de pas aangelegde Arteveldestraat, n.o.v. architect A. Vanderheggen van 1877. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel in neoclassicistische stijl. Getoogde vensters met geprofileerde omlijsting en gietijzeren leuning, meestal met oren op de mezzanino; doorgetrokken lekdrempels op de tweede bouwl. Rijkere stucversiering in de hoektrav. en aan de Arteveldestraat. Kroonlijst op consoles en tandlijst boven bedekte steigergaten en kordon op imposthoogte. Oorspronkelijk geboste begane grond met winkelpuilen, bewaard in de vier r. trav. (1865); voorts hoge vensters en restant van het privéportaal (1877) aan de Arteveldestraat (1027, 1028).

S.A.B., O.W., 19599 (1865), 9071 (1877).

Nr. 3. Rijkhuis in eclectische stijl met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect J.J. De Wit van 1907; drie bouwl. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevel van bak-

477. Kartuizersstraat nr. 5-7. Pui (1916).

steen verlevendigd met natuursteen, opgebouwd uit horizontale registers met afwijkende trav.-indeling, en bekroond door een markant dakvenster met zware voluten en tweeledig topstuk en obelisk. Cafépui met bewerkte pilasters, ingesnoerde plint en typische beglazing. Rondboogvensters met waterlijst en gebogen ijzeren balkon, oorspronkelijk aan weerszij van een heden verdwenen erker, op de eerste verd. Dito vijflicht op de tweede verd., en topvenster. Gebroken kroonlijst met klossen, gemarkeerd door postamenten/console, op de hoeken uitgelengd in hoekpilasters (1029).

S.A.B., O.W., 313 (1907).

Nr. 5-7. Huurhuis met vier bouwl. + attiek en mansarde, en vier trav., waarvoor bouw-aanvraag van 1914 (fig. 477). Lijstgevel van Euville en simili, met neoclassicistische inslag. Gevelbreed balkon met gietijzeren leuning op de eerste verd.; centrale bow-window met pilasters, doorlopend in dito zijbalkons op de tweede en

derde verd. Gekomiste kroonlijst met klossen en tandlijst, waarop een doorlopende balustrade. Terugwijkende attiek met kroonlijst; erboven getoogde dakkapellen. Markante pui, aanpassing van de oorspronkelijke, waarvoor bouw-aanvraag van 1916. Cafépui met middeningang en privé-deur, geordonneerd door pilasters, volledig bekleed met plaatijzer, beschilderd in imitatiemarmers (groen). Fraai houtwerk met glas-in-lood medaillons op de tussendorpels, en ijzeren roosters in het onderste register en de zwikken, en typisch gegolfd beglaasde ijzeren luifel boven de deur, met opschrift «Taverne Greenwich»; beglaasde ijzeren privé-deur met bovenlicht. Bewaard café-interieur met typisch meubiliair (1030).

S.A.B., O.W., 20870 (1914), 27588 (1917).

Nr. 8. Rijkshuis met oorspronkelijk vier bouwl. en één brede trav., waarvoor bouw-aanvraag van 1866. Huidige pui en bijkomende vijfde bouwl. uit 1931. Lijstgevel met Second-Empiredecor, de drie oorspronkelijke bovenverd. met parent van natuursteen, de toegevoegde verd. met simili-bekleding. Door pilasters geflankeerde rechth. vensters belijnd door kordons; omlijst door bijkomende rozetten, ranken en guirlandes op de eerste verd. Penanten en borstweringen versierd met verdiepte panelen in riemomlijsting. Oorspronkelijk klassiek hoofdstel (1031).

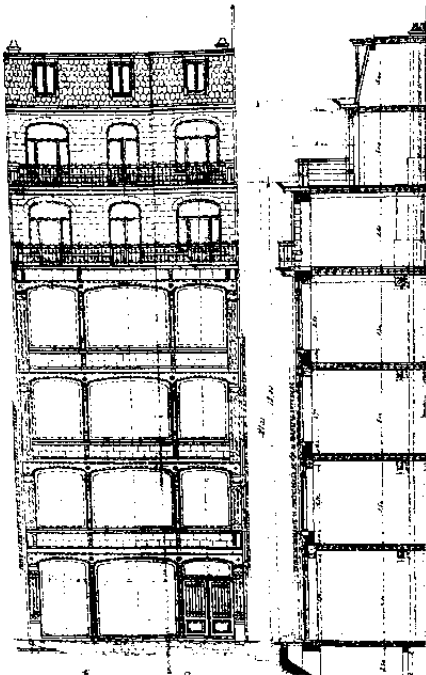
S.A.B., O.W., 9055 (1866), 47072 (1931).

Nr. 9-9A. Huurhuis met vier bouwl. en terugwijkende attiek onder gebogen mansarde, n.o.v. architect E. Le Graive van 1914. Asymmetrisch geordonneerde lijstgevel met simili-bekleding; zichtbare ijzeren structurele elementen, o.m. de pilasters en I-balk met ingewerkte consols van de pui, en de overspanningen van de bovenverd. Vermenging van «Beaux-Arts»-pilasters, guirlandes en trigliefen, met late Art Nouveau-ornamenten, ook in het houtwerk met typische roedenverdeling en het ijzerwerk. Cafépui met middeningang, naast l. privé-portaal met monogram HDL van bouwheer H. de Leeuw in het bovenlicht van de beglaasde ijzeren vleugel deur.

Gevelbrede trapezoidale bow-window op de eerste verd., gestapeld over de r. trav. op de tweede en derde verd.; geflankeerd en bekroond door ijzeren balkons, gevelbreed vóór de attiek. Twee rondbogige dakkapellen met topstuk; ijzeren vorstkam met leeuwefiguur (1032).

S.A.B., O.W., 9048 (1914).

Nr. 11-11A. Handelsgebouw met vijf bouwl. en attiek onder pseudo-mansarde, en drie trav., n.o.v. architect R. Foucart van 1911 (fig. 478). Markante architectuur met functioneel karakter, benadrukt door de ijzeren skeletstructuur van de beglaasde gevel; vervaagde Art Nouveau-reminiscenties in de detailafwerking. Eerste vier registers overspannen door gevelbrede, driedelig uitgebogen I-balken met rozet-

478. Kartuizersstraat nr. 11-11A. Bouwaanvraag (1911). (S.A.B., O.W., 6150).

479. Kartuizersstraat nr. 17 (1908).

ten, steunend op twee slanke middenstijlen, en zwaardere, gegroefde hardstenen hoekposten. Getoogde raamopeningen, voorzien van een eenvoudige ijzeren leuning in de bredere middentrav., met doorlopende lekdrempels; gecementeerde borstweringen, onderbroken door gegroefde consoles onder de posten. Gecementeerde vijfde bouwl. en terugwijkende attiek (appartementen), met traditionele ordonnantie van korfbogige deurvensters, resp. belijnd door een gevelbreed balkon met ijzeren hek en consoles, en een dito borstwering bovenop de kroonlijst. Winkelpui en r. inkom op de begane grond (1033).

S.A.B., O.W., 6150 (1911).

Nr. 17. Handelsgebouw met vier bouwl. en twee attiekverd. onder mansardedak (leien), n.o.v. architect A. Vandaele van 1908 (fig. 479). Zelfde type functionele architectuur als nr. 11-11A, met een verwante, nog minder stijgebonden detailaf-

werking. Nagenoeg volledig beglaasde gevel met ijzeren skeletstructuur over de eerste vier bouwl., gecantonneerd door ingediepte, ten dele kolossale hockpilasters met simili-bekleding. Registers overspannen door doorlopende ijzeren lateien met rozetten, steunend op twee fijne ijzeren profielen met klinknagels in het midden en kraagstukken op de hoeken. Rechth. raamopeningen, breder in de middentrav., met doorgetrokken lekdrempels; geprofileerde waterlijsten en borstweringen met ingediept paneel. Houten kroonlijst met consooltjes, bekroond door een ijzeren borstwering met postamenten. Terugwijkende, schuingeplaatste attiekverd. (appartementen) met r. risaliet, bekleed met cement; traditionele ordonnantie met drielichten in de bredere l. en r. trav.

S.A.B., O.W., 2092 (1908).

Nr. 19. Appartementsgebouw met Art Deco-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1923; vier bouwl. + entresol, mansarde (leien) en attiek, en vier brede trav. Lijstgevel met simili-bekleding opgebouwd uit horizontale registers. Breed opengewerkte winkelpui met r. inrijpoort, met marmerbekleding. Entresol met schijnvoegen. Tweede en derde verd. verticaal gemarkeerd door trapezoidale bow-windows op de hoeken, met fruitkorf en bouwjaar «ANNO 1924» op de borstweringen, en kolossale pilasters bekroond door vuurvazen; belijnd door o.m. gebogen ijzeren balkons. Regelmatige ordonnantie van drielichten met doorgetrokken posten op alle verd. Klassiek hoofdstel. Gesmeed ijzeren waaijer in de poort (1034).

S.A.B., O.W., 59389 (1923).

Nr. 21. Ruim herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, uit XIX A; drie bouwl. en acht trav. onder zadeldak. Bepaalde en beschilderde lijstgevel, horizontaal geleed door de plint, de zware, geprofileerde puilijst, en het brede hoofdstel. Licht gedeseaxeerd middenrisaliet in de vierde trav., geaccentueerd door een oplopende venster nis op de bovenverd. Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempels, en

vermoedelijk later toegevoegde geriemde stucmlijstingen; ijzeren tralies op de beneden-, vensterleuningen met dubbele krul op de hoogste verd. Rechth. inrijpoort met kwarthol profiel in de l. trav. Sterk geprofileerde, gekorniste kroonlijst met klossen, fries waarin steiger gaten met schijfvormige vulling en gelede architraaf (1035).

Nr. 23-25. Neoclassicistisch enkelhuis, mogelijk in oorsprong twee gekoppelde woningen, met drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (pannen), uit XIX A. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met plint. Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempel; ijzeren leuningen met dubbele krul op de bovenverd. Vlak omlijste rechth. deur in de r. trav., met spitse roeden in het bovenlicht. Kroonlijst boven steiger gaten; twee afgewolfd dakkapellen. Winkelpui met middeningang en rolluikkast uit XX a in de twee l. trav. (1036).

Nr. 26-28. Rijkhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Mennessier van 1868; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak (leien). Bepaalde en beschilderde lijstgevel met horizontale geleiding. Begane grond – winkelpui en inrijpoort – met bewaarde ordonnantie van bewerkte pilasters onder een gelede puilijst, doch vernieuwd houtwerk; entresol met geblokte posten en steekboogopeningen. Bovenbouw gemarkeerd door een middenrisaliet met schijnvoegen en balkon, doorlopend in een brede dakkapel met driehoekig fronton. Getoogde vensters in verticaal oplopende, licht geprofileerde omljstingen, op doorgetrokken lekdrempels; versierde sleutels, rozetten, balkon met bewerkte consoles, en gietijzeren borstweringen op de bel-etage. Gekorniste kroonlijst met klossen en tandlijst, boven casementenfries en gelede architraaf (1037).

S.A.B., O.W., 9052 (1868).

Nr. 33-35. Geknikt laat-classicistisch hoekhuis (Oude Graanmarkt), met drie bouwl. en resp. zes en twee trav. onder zadeldak (kunstleien), uit eind XVIII-begin

XIX. Lijstgevel, de vier l. trav. van natuursteen en gekaleid, de twee r. trav. bepleisterd en beschilderd. Derde trav. uitgewerkt als poortrisaliet : rechth. inrijpoort in vlakke omlijsting met neuten en gestrekt entablement; vensters verrijkt met een diamantkopsleutel en guirlandes; bekroning door een brede dakkapel met voluten en driehoekig fronton op oren en gegroefde consoles met schijf en drop. Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., in typische vlakke blokomlijstingen. Eenvoudige kroonlijst boven steigergaten; twee afgewolfdedakkapellen. Begane grond van twee l. en twee r. trav. verbouwd tot winkelpui. Gevel heden grotendeels verborgen achter publiciteitsborden (1038).

Nr. 34-36. Rijkshuis in neoclassicistische stijl, met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit de jaren 1860. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met steekboogvensters in geriemde omlijsting op kor-

481. Kartaizersstraat nr. 38 (1876).

480. Kartaizersstraat nr. 37.

donvormende lekdrempels. Tweede bouwl. gemarkeerd door een balkon met gietijzeren leuning en een entablement, beide op consoles, in de middentrav., borstweringen met fries in de zijtrav. Klassiek hoofdstel met uitgelengde consoles. Winkelpui met pilasters en entablement (1039).

Nr. 37. Laat-classicistisch dubbelhuis, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit eind XVIII-begin XIX (fig. 480). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met plint. Centrale deur in vlakke omlijsting met neuten en gestrekt entablement; flankerende «klassieke» winkelramen onder een gevelbrede roluijkast, uit begin XX. Rechth. bovenvensters, lager op de derde bouwl., in sterk geprononceerde vlakke blokomlijsting met trapezoidale sluitsteen. Eenvoudige kroonlijst boven bedekte steigergaten. Afgewolfdedakkapel met vleugelstukken boven de middentrav.

Nr. 38. Herenhuis met twee bouwl. en vier trav. onder twee parallelle zadeldaken (n.l. straat, pannen). Dubbele trapgevel in neo-Vlaamse-renaissancestijl, waarvoor bouwaanvraag van 1876 (fig. 481). Baksteenbouw met gebruik van natuursteen voor omlijstingen, dorpels en dekstenen, hardsteen voor de plint; gesmeed ijzeren sierankers. Getoogde vensters in geblokte omlijstingen met geprofileerde dagkanten op lekdrempels, doorgetrokken op de eerste twee verd.; beluikt op de begane grond. Brede tweeledige geveltop (9 tr. + topstuk) bekroond door een fronton met bolornament, boven de drie l. trav.; kleiner venster in top. Lagere eenledige geveltop (5 tr. + topstuk) ter accentuering van de r. poorttrav.; ovale oculus met sleutel en waterlijst in top. Getoogde inrijpoort in vlakke omlijsting, onder een geblokte waterlijst met voluutsleutel en een getralied bovenlicht; beglaasde houten vleugel deur met ijzeren roosters, gietijzeren schampstukken. Getuiste achtergevel voorzien van muurankers, wijzend op een oudere kern.

S.A.B., O.W., 9051 (1876).

Nr. 40. In zijn huidige vorm breed herenhuis met dubbelhuisopstand van drie bouwl. en vier trav. Grondige verbouwing, waarvoor bouwaanvraag van 1882, van een traditioneel diephuis uit XVII, waarbij dwars op de oude constructie een voorbouw met bijkomende verd. werd toegevoegd. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding en hardstenen plint met getraliede keldermonden. Benedenverd. belijnd door platte banden; bovenverd. geritmeerd door vensterisaliëten. Rechth. deur met drie tr. en vensters met lekdrempel en paneel op de horstwering; hardstenen omlijstingen op de begane grond, geprofileerde stucomlijstingen op de bovenverd., rijker uitgewerkt op de bel-etage met o.m. diamantkopsleutels met guirlandes. Bewaard houtwerk. Klassiek hoofdgestel met casementenfries en kroonlijst met kllossen en tandlijst. Twee l. benedenvensters verlaagd en met glas-in-lood bovenlichten uit begin XX.

Verankerde achtertuitgevel van bak- en zandsteen achter de afbrokkelende be-

482. Kartuizersstraat nr. 50-54 (1907-1908, 1911).

pleistering, met muurvlechtingen, doch vermoedelijk aangepaste muuropeningen; gedeeltelijk bewaarde dakstructuur. Aansluitend smalle, langgerekte, bepleisterde vleugel met drie bouwl. onder zadeldak: vier r. trav. vermoedelijk in traditionele bak- en zandsteenstijl met lie-ankers uit XVII; later uitgebreid met drie trav. (1040).

S.A.B., O.W., 9049 (1882).

Nr. 50-54. Huurgebouw (hoek St.-Krisstofelsstraat nr. 1-3) in eclectische stijl, n.o.v. architect A. Wauters van 1907, in de gevel gesigeneerd en gedateerd 1908; uitgebreid met drie r. trav. waarvoor bouwaanvraag van 1911 (fig. 482). Lijstgevel van baksteen, ruim verwerkt met hardsteen o.m. voor de pui, kordons en balkons, met Art Nouveau-inslag in de detaillering; vier bouwl. + entresol en dertien trav. Hoektrav. geaccentueerd door gestapelde rechth. erkers op zware consoles, en door de bekronende octogonale lantaarn met pi-

lastertjes en leien helm. Zelfde erkers in de r. trav. Middenpartij van beide gevelzijden gemarkeerd door reeksen balkons met postamenten en gietijzeren hek. Voorts ordonnerende pilasters en waterlijsten. Rechth. vensters met lekdrempel en ontlastingsboog op de hoogste verd. Fries op consolerij en uitgelengde postamenten, onder de kwartholle houten kroonlijst. Begane grond geritmeerd door ingediepte pilasters onder een doorlopend entablement, verrijkt met vlakke pilasters met bewerkt fronton aan de St.-Kristoffelsstraat; winkelpuizen en alternerend privé-deuren.

S.A.B., O.W., 3957 (1907), 6197 (1911).

Nr. 64. Traditioneel diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), opklimmend tot XVII. Trapgevel (6 tr. + topstuk), vermoedelijk van bak- en zandsteen doch heden bepleisterd en beschilderd, met rechte muurankers. Aangepaste, verkleinende rechth. bovenvensters in vlakke blokomlijsting (XVIII-XIX); gietijzeren leuning. Heden eenledige top, waarin een centraal venster met kwartholle dagkanten, mogelijk het restant van een drielicht. Bedekte steiger-gaten. Begane grond verbouwd (1041).

Nr. 67-73. Huurhuis met vier bouwl. en vijf ongelijke trav. onder afgeknot zadeldak, waarvoor bouwwaanvraag van 1903. Bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegen en gebruik van hardsteen voor de plint, kordons en omlijstingen. Bovenverd. geritmeerd door drie bredere risalieten waarin rechth. drielichten met gietijzeren balkon. Voorts gewone rechth. vensters. Klassiek hoofdstel; dakkapellen van ongelijke breedte met driehoekig fronton. Gedeeltelijk gewijzigde begane grond, met winkelpuizen en privé-inkom (1042).

S.A.B., O.W., 388 (1903).

Nr. 70. Zie Pletinckxstraat nr. 29-33.

Nr. 76 tot 90. Geheel van vier rijhuizen met neoclassicistische inslag, vier bouwl. onder zadeldaken, uit XIX d. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met rechth. bovenvensters, belijnd door een gevelbreed

gietijzeren balkon boven de pui, en een klassiek hoofdstel met casementenfries. Identieke opstand van drie trav. in nr. 76-78, 84-86 en 88-90 : gericmde vensteromlijstingen, doorgetrokken lekdrempels en panelen op de borstweringen; middenbalkon met gietijzeren leuning op de tweede verd. Nr. 82-84 met twee trav. gemarkeerd door rechth. lisenen : stucpanelen met maskerkop en ranken op de lateien, panelen met schijven op de borstweringen. Oorspronkelijk winkelpuizen met zij- en privé-ingang, de posten aansluitend bij balkonconsoles; heden enkel bewaard in nr. 84-86 (1043).

Kastanjeboomstraat (3-4 C-D)

Van Begijnhof naar Grootgodshuisstraat. Gebogen straat die de Z.- en O.-zijde van de St.-Jan-Baptistkerk omschrijft. Restant van het oude stratennet van het voormalige Groot Begijnhof (zie Begijnhof), met gedeeltelijk bewaard beloop. Bij de heraanleg van het N.-deel van het Groot Begijnhof in de jaren 1820 (zie Grootgodshuisstraat) werd de Kastanjeboomstraat aangepast en doorgetrokken tot het plein vóór het Groot Godshuis, waarvan zij de O.-wand vormde; aan het begin van de straat werden nicuwe percelen gevormd met de achterliggende Lakensestraat.

Reeks neoclassicistische enkelhuizen uit de jaren 1820, op een vooruitspringende rooilijn, in nr. 3 tot 15. Over het algemeen eerder banale panden met eenvoudige bepleisterde lijstgevels van drie tot vier bouwl. Zeldzame steigeratvullingen die het jaartal 1825 vormen in nr. 7. Voorts eclectische architectuur, o.m. nr. 31 : een sterk verbouwd dubbelhuis (1875) met gebost parement en zuiltjes (1044).

S.A.B., O.W., 16206 (1875).

Nr. 3. Neoclassicistisch enkelhuis met drie en een halve bouwl. en vier trav. onder schilddak (pannen), waarvoor bouwwaanvraag van 1826, samen opgetrokken met Lakensestraat nr. 36. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel op natuurstenen sokkel

waarin getraliede keldermonden. Rechth. vensters, met doorgetrokken lekdrempels op de eerste en lagere tweede verd., en deur in de r. trav. Typische halfronde venstertjes met korte lekdrempel op de halve bovenste verd. Eenvoudige kroonlijst. Be waard houtwerk van deur en ramen (1045).

S.A.B., O.W., 13242 (1826).

Nr. 21. Klein pakhuis van twee bouwl. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouw-aanvraag van 1893. Bakstenen lijstgevel met schaarse verwerking van hardsteen. Oorspronkelijk steekboognis en -poort op de begane grond, heden gewijzigd en gemeenteerd. Centrale venstertrav. vanaf de puilijst, bekroond door een houten ophaal-deur met luifel ter bescherming van de vroegere hijsinstallatie. Flankerende, verdiepte muurvelden, versierd met een verti-cale rij diamantkoppen waartussen pane-len in metselwerk. Gebroken kroonlijst

483. Kastanjeboomstraat nr. 33. Pastorie van St.-Jan-Bap-tist ten Begijnhof (1875-1877).

met klossen, boven steigergaten. Gelijk-aardige ophaal-deur in nr. 5 (1046).

S.A.B., O.W., 16200 (1893).

Nr. 33. *Pastorie* van St.-Jan-Baptist ten Begijnhof (fig. 483). Dubbelhuis in neo-barokke stijl, geïnspireerd op de architec-tuur van de St.-Jan-Baptistkerk (zie Be-gijnhof), n.o.v. architect P.V. Jamaer van 1875-1876, gebouwd in 1877. Twee bouwl. en vier trav. onder zadeldak (lei-en). Bakstenen lijstgevel verwerkt met na-tuursteen voor de sokkel, kordons en om-lijstingen, hardsteen voor de plint. Steek-boogvensters in vlakke omlijsting met neuten, oren, sluitsteen en waterlijst; bij-komende hoekblokken en doorgetrokken lekdrempels op de begane grond. In de derde trav. rechth. deur met entablement op bewerkte consoles, bekroond door een cartouche met voluten en booglijst, met bronzen opschrift «D.O.M. ANNO 1877»; fraaie deur met typisch geajoueerde roos-ter. Kroonlijst met klossen boven fries met steigergaten en kordon.

S.A.B., A.A., 1877, rep. 583; N.P.P., C 12.

Kazernestraat (4 H-I)

Van Anneessensplein naar Zuidlaan.

Het begin van de straat, eertijds uitmon-dend bij de Kleine Zenne, kwam tot stand in 1639, als onderdeel van de aanleg van de Oude Markt en omgeving (zie Anneessensplein). Bij de samenvloeiing van de Zenne en de Kleine Zenne bevond zich in XVII een herberg, z.g. «de Seven Cammen», die in 1676 werd omgevormd tot kazerne, en i.l.v. XIX dienst deed als brandweerkazerne, vanwaar de straatnaam gegeven in 1811. De Kazernestraat werd in 1854 vanaf de brandweerkazerne door-getrokken tot de Zuidlaan, samen met de aanleg van de Wocringenstraat. Het oude straatbegin, tussen het Anneessensplein en het nieuwe tracé, werd in 1861-1866 rechtgetrokken en verbreed, bij de aanleg van de nieuwe wijk ten Z. en O. van de Anderlechtsesteenweg (zie Artesiëstraat).

Vrij lange, geknikte straat, overwegend bebouwd in de jaren 1860 en 1870. Enkelhuizen, meestal met drie bouwl. en drie trav., doorgaans zonder versiering, soms met stucwerk, balkons, risaliet en imitatievoegen, enkele heden met vernieuwde gevelbekleding; cf. nr. 13, 25, 27, 47, 49 tot 57, 56, 59 en 96-98. De O.-zijde wordt grotendeels ingenomen door aanhorigheden – inrijpoorten, achterbouwen of vroegere stallingen – van huizen aan de Maurice Lemonnierlaan. Goed bewaard in het eerste straatgedeelte, cf. nr. 24 tot 36 horend bij Maurice Lemonnierlaan nr. 103 tot 125; vaker vervangen door ruimere bedrijfspanen in het tweede straatgedeelte. Voorts ook nieuwe bouw.

S.A.B., O.W., 528 en 26217 (1854), 26156 (1861-1866).

Nr. 9. Eclectisch dubbelhuis met souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (leien), waarvoor bouwaanvraag van 1903 (fig. 484). Witte bakstenen lijstgevel

484. Kazernestraat nr. 9 (1903).

485. Kazernestraat nr. 17, 19, 21 (1872).

met gebruik van hardsteen voor de sokkel, platte banden, kordons en omlijstingen. R. trav. geaccentueerd d.m.v. gestapelde, rechth. houten erkers, en doorlopend in een tuitgevel met tweelicht en topstuk. Rechth. muuropeningen in geblokte omlijsting met latei op kraagstenen en o.m. ontlastingsboog. Balkons met gietijzeren leuning in de l. trav.; sgraffitopanelen met Art Nouveau-inslag op de borstweringen van de middentrav. Tegelfries onder de puilijst. Kroonlijst op consoles; afgewolfd dakkapellen. Bewaard schrijnwerk met typische roedenverdeling (1047).

S.A.B., O.W., 8623 (1903).

Nr. 11. Enkelhuis met drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder mansardedak (kunstleien) met dakkapellen, waarvoor bouwaanvraag van 1907. Bepleisterde lijstgevel met imitatievoegen en zijrisaliet met gietijzeren Art Nouveau-balkons. Typische deur en inrijpoort met I-balk en ijzeren

schamppalen. Getoogde vensters. Klassiek hoofdgstel (1048).

S.A.B., O.W., 2058 (1907).

Nr. 17, 19, 21. Drie gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, waarvoor bouwaanvraag van 1872 (fig. 485); drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, aanleunend bij laat-classicistische ordonnanties van eind XVIII, geleed door de puilijst; nr. 21 met nieuwe bakstenen bekleding. Verdiepte rechth. deur- en vensteropeningen, de borstwering met paneelversiering. Casementfries onder de kroonlijst op klossen.

S.A.B., O.W., 8686 (1872).

Nr. 18-22. Zie Maurice Lemonnierlaan nr. 99-101.

Nr. 23, 29, 31. Enkelhuizen met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit XIX d. Horizontaal gelede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel op plint met getraliede keldermonden. Geaccentueerde middentrav. als geblokt risaliet en/of met balkons met gietijzeren leuning. Vlak omlijste rechth. deuren en benedenvensters; getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting, al of niet doorgetrokken lekdrempels en panelen op de borstwering. Bewerkt klassiek hoofdgstel (1049, 1050).

Nr. 32. Zie Maurice Lemonnierlaan nr. 117.

Nr. 33-35. Herenhuis met neoclassicistische inslag, uit XIX c-d; souterrain, drie bouwl. en vijf trav. onder afgeschuind zadeldak (pannen). Ten dele gedecapeerde bakstenen lijstgevel met hardstenen benedenbouw. Middenrisaliet van drie trav., gemarkeerd door een balkon met zware consoles en ijzeren hek, en het gekorniste hoofdgstel. Getoogde inrijpoorten met sluitsteen in de zijtrav., en dito vensters in de geboste begane grond. Bovenverd. met rechth. vensters in geriemde omlijsting met orn. doorgetrokken lekdrempels en borstweringen; bijkomende driehockige

frontons en entablementen op de bel-etage. Kroonlijst op klossen en uitgelengde consoles, boven fries met spiegels en bedekte steigergaten, en kordon (1051).

Nr. 39, 41. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, van hetzelfde type als nr. 23 e.v., uit XIX d. Afwijkende inrijpoort en verdiepte vensters op de geblokte begane grond (1052).

Nr. 43, 45. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, uit XIX c; drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak. Eenvoudige, bepleisterde en beschilderde lijstgevels. Rechth. inrijpoort en beluikte benedenvensters; getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting, doorgetrokken lekdrempels en paneel op de borstwering. Klassiek hoofdgstel (1053).

Nr. 56. Geknikt enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit XIX d. Horizontaal gelede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel. Rechth. deur en benedenvensters; getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting en sluitsteen, centraal balkon met gietijzeren leuning op de tweede, guirlandpanclen op de borstweringen van de derde bouwl. Klassiek hoofdgstel (1054).

Nr. 58. Zie Maurice Lemonnierlaan nr. 159-161.

Nr. 61. Enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1863. Bepleisterde lijstgevel met rechth. deur en vensters, op de bovenverd. in geriemde omlijsting met sleutel en op kordonvormende lekdrempels met onderliggend profiel. Kroonlijst op modillons en tandlijst, boven fries met spiegels en kordon (1055).

S.A.B., O.W., 8665 (1863).

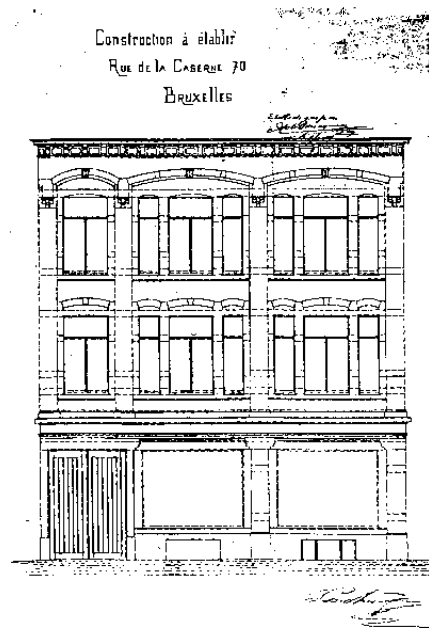
Nr. 70. Klein bedrijfsgebouw met drie bouwl. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1905 (fig. 486). Bak- en

hardstenen lijstgevel, door ordonnerende pseudo-lisenen in drie ongelijke, getoogde trav. verdeeld. Rechth. drielichten en I. vensters met ontlastingsbogen en lekdrempels op de tweede bouwl., dito doch getoogde op de derde bouwl. Hoge fries op kraagstenen en kroonlijst op klossen. Begane grond met inrijpoort en vitrines, doch nieuwe gevelbekleding en tussendorpel (1056).

S.A.B., O.W., 8626 (1905).

Nr. 74, 78. Resp. dubbelhuis met vier trav., en enkelhuis met twee trav., voorts van hetzelfde type als nr. 61, uit XIX c. Begane grond afwijkend met schijnvoegen, licht verbouwd in nr. 74, met inrijpoort in nr. 78 (1057).

Nr. 86-88. Klein bedrijfsgebouw, met twee bouwl. + mezzanino en vijf trav. onder plat dak. Verbouwing en verhoging, n.o.v. architect H. Van Leuven van 1910,

186. Kazernestraat nr. 70. Bouwaanvraag (1905), (S.A.B., O.W., 8626).

van een bestaande constructie. Lijstgevel met simili-bekleding, gebruik van hardsteen voor plint, deuroplijstingen, dorpels – doorgetrokken op de tweede bouwl. –, imposten en panelen. Rechth. muuropeningen : hoge inrijpoort en vleugeluur in de uiterste trav. en twee lage deuren; brede vensters met ijzeren latei, getralied op de eerste twee verd., met ijzeren borstwering op de mezzanino. Kroonlijst op modillons (1058).

S.A.B., O.W., 8627 (1910).

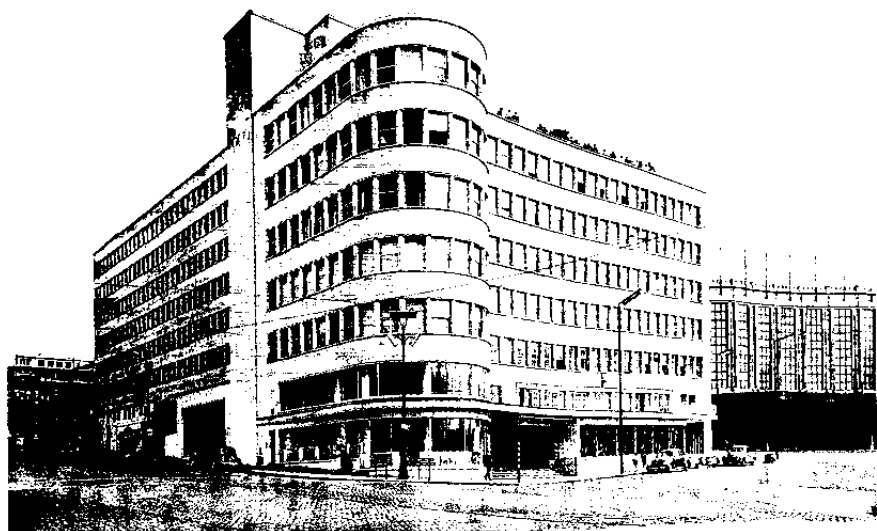
Nr. 100, 102, 104. Drie gekoppelde rijhuizen vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, uit XIX c; drie bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak. Eenvoudige, bepleisterde en beschilderde lijstgevels, nr. 100 met nieuwe cementen bekleding. Rechth. deuren en vensters op de begane grond; getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting op kordonvormende lekdrempels. Kroonlijst met klossen en tandlijst, boven fries en kordon. Later winkelraam in nr. 104 (1059).

Keizerinlaan (6-7 D-E-F)

Van Kantersteen naar Stormstraat.

Onderdeel van de brede laan bovenop de tunnel van de N.-Z.-spoorwegverbinding (1911-1914, 1935-1952), ten N. aansluitend op de Pachecolaan en de de Berlaimontlaan en ten Z. op de Keizerslaan (zie de Berlaimontlaan). Het tracé van de Keizerinlaan, in het midden onderbroken door het Europakruispunt, kwam reeds tot stand bij de herinrichting van de braakliggende Putterrijwijk in 1928-1933, doch werd nog aanzienlijk verbreed tijdens de laatste fase van de werken aan de spoortunnel (zie Europakruispunt). De benaming herinnert aan de vroegere Keizerinstraat, de aloude «Coperbeke», certijds gedomineerd door het Granvellepaleis (1550-1555) of later de Université Libre de Bruxelles, opgeslorpt door de huidige Kantersteen.

Bebouwing samengesteld uit vrijstaande blokken, afgewisseld met plantsoenen ter hoogte van de St.-Michielskathedraal en

487. Keizerinlaan nr. 11-15. «Air Terminus» van SABENA (1952-1954).

de Magdalenasteenweg. W.-zijde met slechts één bouwblok tussen de Stormstraat en de Arenbergstraat, in oorsprong het meest N.-straatgedeelte van de Bergstraat, ingenomen door het langgerekte kantoorgebouw «*De Nederlanden 1870*» (1956-1958, architecten G. Ricquier en Ph. Dumont) in nr. 60-72. Gebouw met zeven bouwl. in functionalistische stijl, gekenmerkt door doorlopende vensterregisters, een hockrotonde en een kolossaal middenportaal. Blokken tussen het Europakruispunt, de Arenbergstraat en de Bergstraat, sinds 1987 in aanbouw met een hotelcomplex (architecten A. en J. Polak en M. Vanden Bossche). O.-zijde ingenomen door het «Telexgebouw», de «Air Terminus» en het Centraal Station (1060). S.A.B., O.W., 66351 (1956-1958).

Nr. 11-15. «*Air Terminus*» van SABENA. Omvangrijk gebouw in functionalistische stijl, n.o.v. architect M. Brunfaut, opgetrokken in 1952-1954 (fig. 487). Oorspronkelijk

tweeledige functie : air-terminal met vertrek- en aankomsthal, restaurant, bar, wachtzaal, diverse diensten – bank, post, wissel – en handelsruimte, en busperon, ondergronds verbonden met het Centraal Station, vanwaar een directe en exclusieve spoorverbinding met de Luchthaven Brussel-Nationaal (Zaventem); voorts directoraat en administratieve diensten van SABENA. Vrijstaand complex met plattegrond in onregelmatige L-vorm, op het bouwblok Keizerinlaan/Kardinaal Mercierstraat (nr. 35-41)/Putterij (nr. 20-26). Benedenbouw met entresol en zes bovenverd., afwijkend in de lagere W.-vleugel met dakterras en de O.-vleugel overeenkomstig het terreinval. Constructie met skelet van gewapend beton, bovenop de N.-Z.-spoorunnel; gevels met parement van natuursteenplaten (Portland).

Gebouw met plastische volumewerking, aanknopend bij het vooroorlogse modernistische oeuvre van Brunfaut. W.-vleugel gemarkeerd door een brede hockrotonde,

aanleunend tegen een hoger oplopend, aan één zijde beglaasd trappenhuis aan de N.-zijde. Ellipsvormige, doorlopend beglaasde uitbouw over drie bouwl. aan de Z.-zijde; lage beglaasde uitbouw onder terras aan de voorzijde. Langgerekte O.-vleugel met inspringende trapezoidale afsluiting aan de Houtmarkt. Horizontaliserende vensterregisters met verdiepte posten, belijnd door de dorpels, in de bovenbouw. Geaccentueerde inkomportalen in de W.-vleugel; benedenbouw van de O.-vleugel benadrukt als licht inspringende sokkel. Beeld «Entre terre et ciel» door N. Efront in het interieur.

NOVGORODSKY L., *Le nouvel immeuble «Air Terminus», aérogare et bâtiments administratifs de la SABENA, à Bruxelles* (La Technique des Travaux, 1954, 5-6, p. 139-152).

Nr. 17-19. «Telexgebouw». Centrale van de R.T.T., n.o.v. architecten L. Stylen en P. De Meyer, opgetrokken in 1959-1965. Vrijstaand complex met tweeledige structuur, op het bouwblok Kardinaal Mercierstraat/Loxumstraat. Langgerekte W.-voorbouw met vijf en compacte O.-vleugel met acht bouwl., verbonden door een beglaasde loopbrug. Gefundeerd op de dragende elementen van de N.-Z.-spoortunnel, de O.-vleugel met geïncorporeerde luchtkoker. Rationalistisch geaffirmeerde architectuur, gekenmerkt door gordijngevels met rasterstructuur van Massangis-steen en gebouchardeerd beton. Voorbouw met luifel boven de verticaal geritmeerde pui, automatische zonweringen in de bovenbouw en een typisch attiekpaviljoen met gegolfde afdekking. O.-vleugel op palen, met blind volume van de verluchtungskoker aan de achterzijde (1061).

S.A.B., O.W., 72544 (1959-1965).

NOVGORODSKY L., *Le nouveau centre téléphonique de Bruxelles* (La Technique des Travaux, 1960, 11-12, p. 331-340).

Keizerslaan (6-7 F-G)

Van Albertinaplein naar Accolaystraat/H. Geeststraat.

Z.-sluistuk van de brede laan bovenop de tunnel van de N.-Z.-spoorwegverbinding (1911-1914, 1935-1952), volgend op de Pachecolaan, de de Berlaimontlaan en de Keizerslaan (zie de Berlaimontlaan). De Keizerslaan werd pas na de inhuldiging van de N.-Z.-verbinding voltooid, met de bouw van het metalen «Cantilever»-viaduct over het Gerechtsplein in 1956-1958. Het tracé mondt uit bij het bovengrondse «Zuidviaduct» met aan weerszij resp. de Kapellestraat en de Ursulinenstraat. De Steenpoort, Keizersstraat en Guldenstraat, deel uitmakend van de belangrijke, aloude invalsweg in het verlengde van de Hoogstraat, werden erdoor opgeslorpt. De plaats waar deze route de middeleeuwse stad binnendrong wordt nog gemarkeerd door de Anneessenstoren, een verdedigingstoren van de eerste stadsomwalling (XI-XIII).

Aaneengesloten bebouwing overwegend samengesteld uit ruime kantoorcomplexen en enkele appartementsgebouwen, met vijf tot zes bouwl., uit eind jaren 1950-1960, o.m. nr. 1-5A (1959, architect Ph. Dumont), het R.V.A.-gebouw in nr. 7 (1959, architecten Y. Blomme, J. en F. Vandevoorde), het P.S.-gebouw in nr. 13 (1962, architect M. Brunfaut) en de drukkerij E.G.I. in nr. 14 (1959, architecten F. en L. Vandembroucke). «Super Bowling Crosly» met garage (1960-1961, architect J.L. Stijnen) bij de Rollebeekstraat; Jeugdherberg Bruegel (1981, architect G. Moermans) bij de H. Geeststraat. Koninklijke Bibliotheek Albert I in nr. 4 (zie Kunstberg) aan het begin van de laan (1062, 1063).

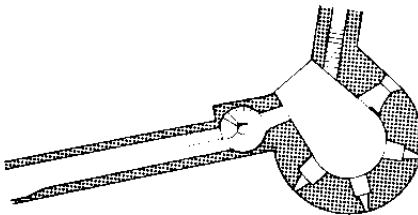
S.A.B., O.W., 77573 (1959), 79974 (1959), 83191 (1962), 73374 (1960-1961).

★ **Anneessenstoren.** Overblijfsel van de eerste stadsomwalling (XI-XIII). Verkeerdelijk zo genoemd naar de, vlg. de legende, vermelde gevangenisplaats (in werkelijkheid was dit de nabijgelegen Steenpoort) van Fr. Anneessens (1660-1719), deken van de gilde der Vier Gekroonden. Hoektoren met flankerende traptoren en bewaarde muurgedeelten : 5 m ten N.O., 13 m 50 ten N.W. Later aangepast en

488. Keizerslaan. Annessenstoren.

geïntegreerd in de omringende bebouwing; ontmanteld in 1957 (N.-Z.-verbinding) en door de Stad gerestaureerd in 1967 o.l.v. architect J. Rombaux. Opgetrokken uit zandsteen, met latere toevoegsels van baksteen (Pl. I, fig. 488).

XV. Keizerslaan. Annessenstoren. Plattegrond naar architect F. Malfait (1939), (S.A.B., N.P.P., A 17).

Toren enigszins afwijkend van de overige bewaarde torens door de hoekinplanting (112°): hoefijzervormige plattegrond, uitgelengd en versmallend aan keelzijde (Fig. XV). In zijn huidige vorm drie bouwl. hoog, met ontruimde uitgebogen funderingsbasis met onregelmatig steenverband. Aan stadszijde geopend door twee ruime spitsbogen met verkleinende ordonnantie. Veldzijde gedeeltelijk uitgehold ingevolge latere aanleunende bebouwing. Oorspronkelijk platform met weergang vermoedelijk in XVI gewijzigd met bijkomende bouwl. van baksteen, aan veldzijde doorbroken door deels gedichte en deels getraliede gedrukte spitsboogvensters en afgedekt met kegelvormige spits (leien). Hoge eerste bouwl. resultaat van denivellatie en supprimeren van de vroegere kelder verd.; heden afgesloten d.m.v. ijzeren hekwerk. Overwelling d.m.v. gedrukt spitsbooggewelf overgaand in halfkoepelgewelf, aanzettend boven kordon. Vijf schietgaten met vernauwde wangen naar veldzijde toe. Rechth. doorgangen – l. met latei op kwartronde karbelen – geven ten O. en ten W., via een trap uitgespaard in de muurdikte, resp. toegang tot weergang walmuur en traptoren. Bovenverd. met gelijkaardige overwelling. Aanleunende rechth. constructie ten W. met ingebouwde wenteltrap, overgaand in octogonale bovenbouw van bak- en zandsteen, vermoedelijk daterend uit XVI. Verleent toegang tot twee bovenste waltoren verd.

Gedeeltelijk bewaarde verdedigingsmuren met thans zichtbare funderingen: ruw gehouwen metselwerk en steunbogen van onregelmatige vorm (ten O. met baksteenopvulling). Muren aan stadszijde geritmeerd door ruime rondbogige spaarbogen; halve boog ten O. en twee bogen ten W. Gelijkaardige schietgaten als in toren. Licht overkragende gekanteelde weergang (W.) geschraagd door kwartronde karbelen.

S.A.B., N.P.P., A 17.

COMBAZ P., DE BEHAULT A., *La première enceinte de Bruxelles* (A.S.R.A.B., dl. 1, 1888, p. 174-176).

MARTINY V.G., m.m.v. DIERKENS-AUBRY F., *Bruxelles. L'architecture des origines à 1900*, Brussel, 1980, p. 24.

Kernstraat (8-9 G)

Van Karmelietenstraat naar Waterlooaan. Rechthoekige straat met in meerdere fasen tot stand gekomen tracé. Het meest O.-straatgedeelte bij de Waterlooaan vormde in oorsprong het haakse straatuiteinde van de aanvankelijk L-vormige Pippelingstraat, ca. 1835 aangelegd in het verlengde van de Boomkwekerijstraat. In de as hiervan werd in 1843 vanaf de Karmelietenstraat het W.-straatgedeelte getrokken doorheen het eigendom Vinchant de Gendreul. Het middenstuk kon pas in 1857 worden gerealiseerd doorheen het eigendom de Pestre.

Bebouwing in neoclassicistische en Second-Empirestijl, overwegend uit de jaren 1850 en 1860. Homogene gevelwanden, geaccentueerd door enkele voornamere herenhuizen met verzorgd stucdecor. Voorts samengesteld uit bescheidener burgerhuizen, veelal met een tot stucomlijstingen beperkte gevelversiering, cf. nr. 10 (1871), 22 (1869), 24 (1869), 25 (1858), 27, 31, 33, 39 (1871), of met een vlakke gevelbepleistering, cf. nr. 12 (1844), 35 (1857) en 44 (1857). Bijgebouwen van de Prins Albertkazerne (zie Karmelietenstraat nr. 26) aan het begin van de Z.-zijde.

S.A.B., O.W., 19137 (1871), 19096 (1869), 19097 (1869), 19100 (1858), 19129 (1871), 17831 (1844), 19099 (1857), 17825 (1857); P.P., 1792-1796.

Nr. 6. Burgerhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect P. Josse van 1870; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Lijstgevel met stucbepleistering op geblokte hardstenen benedenbouw. Rechth. benedenvensters en r. deur. Getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting en lekdrempel; entablement en balkon met ijzeren hek, beide op consoles, in de middentrav. van de bel-etage, borstweringversieringen op de tweede verd. Klassiek hoofdstel met uitgelengde consoles (1064).

S.A.B., O.W., 19323 (1870).

Nr. 19. Burgerhuis met Second-Empire-inslag, n.o.v. architect F. Pauwels van 1859; drie bouwl. en drie trav. onder gewijzigde bedaking. Bepleisterde en beschilderde

489. Kernstraat nr. 21 (1860) en 23 (1859).

schilderde lijstgevel, per register gemarkeerd door hockpilasters en doorgetrokken lekdrempels. Begane grond met schijnvoegen, op l. deur na verbouwd. Met spiegels versierde bovenverd., afgelijnd door de kroonlijst met klossen en tandlijst. Oorspronkelijk breed steekboograam met sluitsteen op de eerste verd., in 1862 opgevuld met het huidige rondboogdrielicht met geriemde omlijstingen, imposten en diamantkopsleutels. Vensters met afgeronde bovenhoeken onder doorlopende waterlijst op de lagere tweede verd. (1065).

S.A.B., O.W., 19102 (1859, 1862).

Nr. 21. Herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1860; drie bouwl. en vier trav. onder gewijzigde bedaking (fig. 489). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hardstenen plint, voorzien van schijnvoegen op de beneden-, panelen op de penanten en borstweringen van de bovenverd. Bel-etage geaccentueerd door

entablementen, een balkon op consoles in de twee midden trav. en een doorlopende ijzeren borstwering. Omlijste rechth. vensters, met vouwluiken op de begane grond, lager op de bovenste verd., met doorgetrokken lekdrempels; rechth. inrijpoort in de l. trav. Klassiek hoofdgestel met gegroefde consoles in het verlengde van de vensters en bewerkte casementen.

S.A.B., O.W., 19107 (1860).

Nr. 23. Herenhuis met enkelhuisopstand in Second-Empirestijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1859; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (fig. 489). Bepoetste en beschilderde lijstgevel op hardstenen plint. Begane grond belijnd door schijnvoegen en zware kordons, met rechth. vensters en later uit de as geplaatste r. deur met sluitsteen. Bovenverd. met steekboogvensters in verkleinende ordonnantie, op doorgetrokken lekdrempels. Bel-etage geaccentueerd door geriemde omlijstingen met oren en typische rankwerksleutel, een doorlopende borstwering met postamenten en casementen en een centraal balkon met geajoueerde palmetfries op zware voluutconsoles. Op de lagere tweede verd. flankerende pilasters, en bewerkte spiegels en triglifien op de borstwering. Klassiek hoofdgestel met brede blinde fries, wellicht vereenvoudigd.

S.A.B., O.W., 17824 (1859).

Nr. 26 tot 32. Geheel van vier gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouw-aanvraag van 1884; drie bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak. Lijstgevels met stucbepleistering, gemarkeerd door zijrisalieten zoals de begane grond belijnd met schijnvoegen. Rechth. deuren en vensters, met geriemde omlijsting, paneel en doorgetrokken lekdrempels op de bovenverd.; bijkomend balkon met ijzeren hek, entablement en sleutel in het risaliet, oorspronkelijk afgewerkt met een drukke consolerij onder de gekorniste kroonlijst. Klassiek hoofdgestel. Verbouwde benedenbouw in nr. 32 (1066).

S.A.B., O.W., 19145 (1884).

Nr. 29. Burgerhuis met Second-Empire-inslag, waarvoor bouw-aanvraag van 1860; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepoetste en beschilderde lijstgevel met door schijnvoegen en puilijst belijnde begane grond en sterk gecompartmenteerde bovenverd. Rechth. inrijpoort in de l. trav. en vensters met doorgetrokken lekdrempels. Bovenvensters omlijst met doorgetrokken platte banden die spiegels vormen op de borstweringen en penanten, rondboogvormig en met console als sluitsteen onder de kroon- en tandlijst. Middenbalkon met voluutconsoles en ijzeren hek, en bijkomende panelen met schijven op de bel-etage. Bewaard houtwerk van vleugel-deur, vouwluiken en ramen (1067).

S.A.B., O.W., 19106 (1860).

Nr. 34. Herenhuis met enkelhuisopstand in Second-Empirestijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1864; drie bouwl. en vier trav. onder mansardedak. Horizontaal gelede lijstgevel met stucbepleistering. Ty-

490. Kernstraat nr. 34. Poort.

pisch decor aansluitend bij het «néo-grecque», o.m. rozetten, palmetten en cartouches veelal als sluitsteen, omringd door sierlijk ingekerfd rankwerk. Steekboogvensters met doorgetrokken imposten en dorpels, en dito inrijpoort met diamantkopsleutel r., in de geboste benedenbouw; geornamenteerde houten vleugel deur, gietijzeren schampstukken en voetschraper (fig. 490). Sterk gecompartmenteerde bovenverd., met rechth. vensters met karakteristieke bovenhoeken, in over de borstwering doorgetrokken omlijstingen, op kordonvormende lekdrempels. Bel-etage geaccentueerd door entablementen doorlopend in een meanderfries, en een twee trav. breed balkon met bewerkte consoles en ijzeren hek. Lagere tweede verd. met panelen op de penanten en ijzeren vensterleuning. Kroonlijst met klossen; nime dakkapellen met driehoekig fronton (1068).

S.A.B., O.W., 19110 (1864).

Nr. 36 tot 42. Geheel van vier gekoppelde enkelhuizen, twee l. panden vlg. repeterend en twee r. panden vlg. spiegelbeeldschema, in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect F. Pauwels van 1859; drie bouwl. en elk drie trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met getoogde bovenvensters in vlakke omlijsting met lekdrempel en paneel op de borstwering, telkens gemarkeerd door een centraal balkon met voluutconsoles en ijzeren hek. Klassiek hoofdgestel; telkens twee dakkapellen met driehoekig fronton. Begane grond verbouwd (1069).

S.A.B., O.W., 19103 (1859).

Nr. 46-48. Afgeschuind hockhuis (Pippelingstraat nr. 19) in neoclassicistische stijl, uit XIX c.; drie bouwl. + mezzanino en negen trav. Horizontaal gelede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met schijnvoegen op de begane grond en hardstenen plint. Rechth. vensters in geriemde omlijsting, o.m. met diamantkopsleutel, op doorgetrokken lekdrempels; deuren in de uiterste trav. Hoektrav. geaccentueerd door balkons met voluutconsoles en ijzeren hek.

«Klassieke» houten winkelramen aan weerszij van de hoekdeur. Eenvoudige kroonlijst (1070).

Nr. 50-56. Appartementgebouw (hoek Pippelingstraat/Waterloolaan nr. 9) met «Beaux-Arts»-inslag, n.o.v. architecten J. en P. Picquet van 1908; vier bouwl. + entresol en zeventien trav. onder pseudomansarde. Lijstgevel met simili-bekleding op benedenbouw van arduin, ingedeeld in horizontale registers. Opengewerkte benedenbouw met geblokte posten uitlopend op de consoles van de puilijst. Winkelpuien met beglaasde entresol met korfbogige raamopening onder l-balk; privé-portaal met gebogen fronton in de geaccentueerde middentrav. Eerste twee bovenverd. geritmeerd door kolossale Ionische pilasters, en oplopende, rechth. en gebogen bow-windows op ijzeren consoles, alternerend met balkons met gietijzeren leuning; afgewerkt door een klassiek hoofdgestel. Bovenste verd. opgevat als attiek, met pilasterordonnantie. Rechth. bovenvensters. Brede dakkapel boven de inkom, geflankeerd door oeil-de-bœufs, in de r. trav. vernieuwd (1071).

S.A.B., O.W., 24826 (1908).

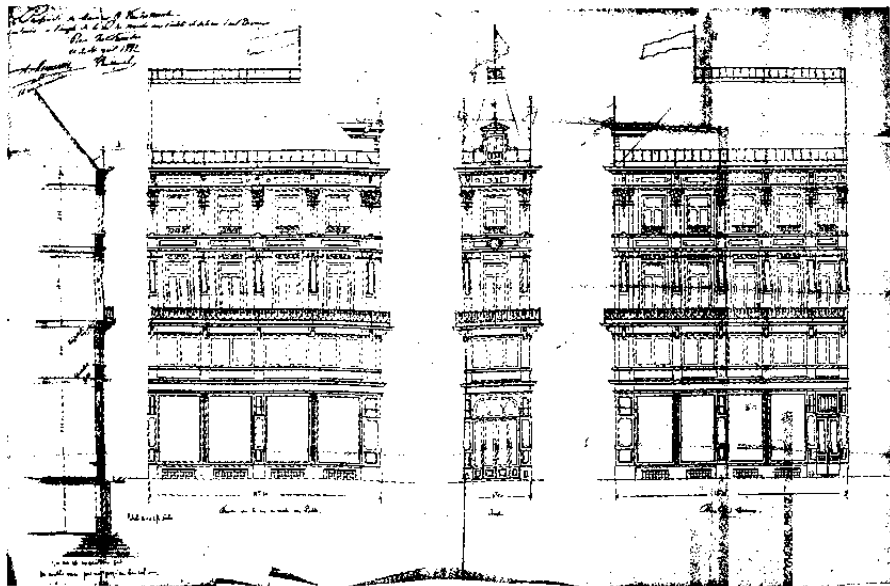
Kerstenmannekenstraat (6 F)

Van Spooormakersstraat naar Duquesnoystraat.

Voorheen z.g. «Flessenstraatje», een smalle boogvormig steegje van Spooormakersstraat naar Magdalenasteenweg; in XVI B verbreed. Incorporatie van het O.-straatgedeelte in de aanleg van de Duquesnoystraat in 1846. Sinds 1960 deel uitmakend van het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving».

N.-straatwand heden volledig ingenomen door een hotelcomplex, n.o.v. architect M. Barbier van 1973. Enkelhuis ten Z., met deels gecementeerde en deels hardstenen lijstgevel en neorenaissance getinte erker, vlg. bouwaanvraag van 1894 (1072).

S.A.B., O.W., 83458 (1973), 12410 (1894).

491. Kiekenmarkt nr. 1. Bouwaanvraag (1882), (S.A.B., O.W., 18877).

Kiekenmarkt (4-5 E)

Van Visverkopersstraat naar Taborastraat. Vanouds belangrijke verkeers- en handelsader, behorend tot de vroegste sporen van stedelijke ontwikkeling te Brussel. Deel uitmakend van de z.g. «Steenweg», aloude invalsweg die de stad in W.-O.-richting doorkruiste, via Castrum, Werf, Nedermarkt en Koudenberg, met minstens tot XI opklimmend tracé; cf. ook Vlaamsesteenweg, St.-Katelijnestraat, Grasmarkt, Magdalenasteenweg, Hofberg en Naamsestraat. De Kiekenmarkt, in oorsprong z.g. «Op de Beke», mondde certijds ten W. uit bij de aloude Werf op de Zenne, vanaf 1603-1604 de Vismarkt (zie Hallenstraat), en was via de Schipbrug, later Visverkopersbrug genaamd, verbonden met de St.-Katelijnestraat. Ten O. sloot zij aan op de Botterstraat en de Grasmarkt. Vanouds deel uitmakend van de marktengordel rond de Grote Markt, cf. diverse marktfuncties tot in XIX. Aanvankelijk melkmarkt, vanaf

XVII tot 1802 gevogelte- of «kiekenmarkt» benaming die vanaf dan in voege kwam. Bij de wederopgebouwde Vismarkt (1823/1825-1826, architect N. Roget) aan het begin van de straat, werd in 1825 een gevogeltemarkt opgetrokken.

Het tracé van de Kiekenmarkt werd onderbroken door de aanleg van de centrale lanen (1867-1871), waarna het W.-straatgedeelte werd rechtgetrokken en volledig wederopgebouwd met een typische eclectische rijbebouwing, cf. nr. 4 en 8-10 (met gietijzeren balkons), met geaccentueerde hoekgebouwen, als omlijsting van de vroegere Centrale Hallen (1872-1874, architecten L.P. Suys en E. Le Graive).

Het O.-straatgedeelte behield zijn oorspronkelijk, licht gebogen beloop, en vertoont nog enkele tot XVII opklimmende traditionele oude kernen, cf. nr. 55 (met gedecapeerd bak- en zandsteenparement), 59 en 61 met muurankers, en in neoclassicistische stijl aangepaste of wederopgebouwde panden uit XIX A, cf. nr. 47, met

geveldecor n.o.v. architect O. François van 1907, en nr. 51, met fraaie gesmeed ijzeren leuning. Evenwel gedomineerd door monumentale handelshuizen uit eind XIX-begin XX. Nieuwe bouw van de St.-Honorédoorgang (1962-1963, architecten J. Cuisinier en S. Lebrun) in nr. 36-52 aan de N.-zijde.

S.A.B., O.W., 1685 (1907).

Nr. 1. Scherp afgeschuind hoekgebouw (Paul Devauxstraat nr. 15-17) met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Mennessier van 1882 (fig. 491); drie bouwl. + entresol en tien trav. onder pseudo-mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met gemarkeerde horizontale registers. Opengewerkte benedenbouw met geblokte posten, winkelpuien en beglaasde entresol met ordonnerende pilasters; heden grotendeels opnieuw bekleed en verborgen achter publiciteitsborden. Bovenverd. belijnd door een omlopend balkon met consoles en fraai geajoureerde gietijzeren leuning. Per register geritmeerd door pilasters, achtereenvolgens ingediept en met composiet kapiteel. Vlak omlijste rechth. vensters, met bijkomende rozetfries op de eerste, bewerkte borstwering binnen kordon op de tweede. Klassiek hoofdgestel met panelenfries en kroonlijst met tandlijst op consoles; dakkapel met fronton boven de hoektrav. In ontwerp bijkomende ijzeren balustrade op kroonlijst en nok (1073).

S.A.B., O.W., 18877 (1882).

Nr. 3-5. Twee gekoppelde rijhuizen met neoclassicistische inslag, uit XIX d; drie bouwl. + entresol en samen vier ongelijke trav. onder zadeldak (pannen). Horizontaal gelede lijstgevel met uitgewerkt stucdecor. Breder l. risaliet met hoekblokken, geflankeerd door een smalle trav. en panelen op de gemeenschappelijke middenpenant; twee r. trav. met gewone ordonnantie. Entresol met schijnvoegen. Bovenverd. met getoogde vensters in oplopende omlijstingen met sluitsteen, op doorgetrokken borstweringen. Bijkomende entablementen en balkons met ijzeren leuning op de eerste verd.; smalle rechth. vensters van

de tweede trav. met frontonbekroning. Begane grond verbouwd.

Identiek pand met opstand in spiegelbeeld in Paul Devauxstraat nr. 11-13, met behouden winkelpui en privé-deur tussen geblokte posten, onder puilijst op klossen, in de l. trav. (1074).

Nr. 12-14. Rijhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1872; vier bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak (leien). Lijstgevel met rijker stucdecor, vnl. pilasters, gegroefd en met guirlande op de twee bovenste verd., en friezen. Gevelbrede balkons met bewerkte consoles en fraai geajoureerd gietijzeren hek op de eerste twee verd., dito vensterleuning op de entresol en de hoogste verd. Rechth. vensters. Kroonlijst met klossen boven fries en architraaf; twee getoogde dakkapellen met vleugelstukken en waterlijst. Behouden winkelpui met middeningang en l. privé-deur tussen ingediepte pilasters; latere luifel (1075).

S.A.B., O.W., 15975 (1872).

Nr. 28-30. Voormalig gebouw van de juwelier «*Leysen Frères*», n.o.v. architect A. Blomme van 1919; zes bouwl. onder pseudo-mansarde (leien) en vijf trav. Stijlvol gevelfront met parement van natuursteen, in sobere, classiciserende stijl. Derde tot vijfde bouwl. gemarkeerd door kolosale Ionische pilasters met tweeledige, gecanneleerde en ingediepte schacht, waarop een klassiek hoofdgestel; decoratieve reliëfs op de borstwering van de vijfde bouwl. Vlakke tweede bouwl.; als attiek opgevatte zesde bouwl. met ingediepte penanten. Rondbogige dakkapellen met waterlijst. Winkelpui met zwarte granietbekleding, ordonnerende pilasters en hoofdgestel; ijzeren roosters met monogram LL in de sokkel. Metalen raamwerk en middeleur. Firmanaam «*JOAILLERIE / LEYSEN FRERES / ORFEVRERIE*» in een kenmerkend lettertype in de fries (1076).

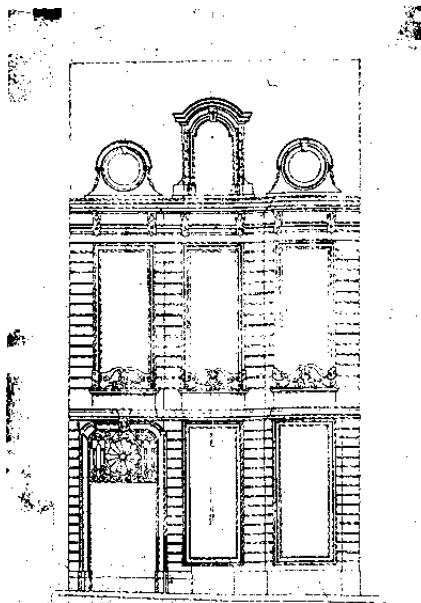
S.A.B., O.W., 26729 (1919).

★ Nr. 32-34. Voormalig warenhuis «*Grande Maison de Blanc*», opgericht in 1864. Huidig gebouw in eclectische stijl

met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect O. François van 1896, in de geveltop gedateerd 1897. Oorspronkelijk symmetrisch gevelfront gemarkeerd door een middenrisaliet, met vier bouwl. en veertien trav.; uitgebreid met drie r. trav. in kopiërende stijl, n.o.v. architect G. Servais van 1922. Omvatte oorspronkelijk een voor- en achterbouw, waartussen een hal met galerij in ijzerbouw. Gevelfront met oorspronkelijk beglaasde benedenbouw over twee bouwl., met geblokte pilasters en ingangsaliet, geleed door een gietijzeren luifel; heden verbouwd. Bovenbouw van twee verd., met parement van geglazuurde beige baksteen met ruime verwerking van natuursteen o.m. voor omlijstingen, kordons

492. Kiekenmarkt nr. 32-34. Voormalig warenhuis «Grande Maison de Blanc» (1896-1897). Ceramiekpaneel.

493. Kiekenmarkt nr. 35. Oorspronkelijke toestand (S.A.B., O.W., 15994).

en de gevelbeeindiging. Karakteristiek en overvloedig gebruik van polychrome, overwegend decoratieve ceramiekpanelen en -friezen met Art Nouveau-inslag op de penanten en borstweringen, in de boogvelden van de vensters, de bekroonde bogenfries en het fronton (fig. 492). Hoger oplopend risaliet, voorheen met geaccentueerd ingangsportaal : tweelichten en bekronend driehoekig fronton met topstukken. Rechth. vensters met archivolt op colonnettes, waartussen tondi. Tegeltableau's op de penanten van de derde bouwl., met vrouwenfiguren waarvan twee met opschrift «INDUSTRIE» en «COMMERCE», naar tekeningen van Privat-Livémont, uitgevoerd door de ceramiekfabrieken «Boch». Kroonlijst op bogenfries met kraagstenen, bekroond door een blinde attiek (1077).

S.A.B., O.W., 16021 (1896), 28000 (1922).

Nr. 35. Voormalig enkelhuis in Lodewijk XV-stijl, in kern daterend uit XVIII B,

494. Kiekenmarkt nr. 35. Huidige toestand.

oorspronkelijk slechts een begane grond en één hoge bovenverd. onder leien mansardedak met dakkapellen en aandaken (fig. 493). Grondig verbouwd, met behoud van de stijleheid, n.o.v. architect G. Saintenoy van 1870, waarbij de begane grond 44 cm werd opgehoogd ingevolge de Zenne-werken, en de eerste verd. vermoedelijk overeenkomstig ingekort, en een tweede verd. werd toegevoegd, met hergebruik van het oorspronkelijke hoofdgestel en de dakkapellen in de nieuwe mansarde (fig. 494). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met schijnvoegen, geritmeerd door een middenrisaliet en hoekpilasters; de oorspronkelijke XVIII-opstand was voorzien van een volledig hardstenen parement, heden vermoedelijk nog ten dele bewaard. Bovenverd. met rechth. vensters in geriemde omlijsting, op de derde bouwl. met gesmeed ijzeren leuningen. Pui oorspronkelijk voorzien van een spiegelboogdeur in breed geprofileerde omlijsting met rocaillesleutel in de I. trav.,

en zelfde rechth., in 1870 tot winkelraam verruimde vensters; heden volkomen verbouwd. Gevelbeëindiging door de gelede architraaf, fries met rocailleconsoles onder de dakkapellen en vernieuwde kroonlijst. Centrale spiegelboogvormige dakkapel met vleugelstukken, schijnvoegen, geriemde vensteromlijsting, gegroefde sluitsteen en geprofileerde waterlijst op gestrekte uiteinden; flankerende œil-de-bœufs met dito sleutel en waterlijst eindigend in voluutjes en guirlandes.

S.A.B., O.W., 15994 (1870).

HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, fig. 898.

Nr. 37-39. *Apotheek Gripekoven*. Handelshuis met oorspronkelijk appartementen op de hoogste twee verd., in «Beaux-Arts»-stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1908 (fig. 495). Vijf bouwl. en drie ongelijke trav. onder zadeldak. Lijstgevel met natuurstenen parement, gemarkeerd door een breed r. risaliet van twee trav. Eerste

495. Kiekenmarkt nr. 37-39, Apotheek Gripekoven (1908) en 41 (1905).

twee verd. met kordongeleiding, bovenste twee geritmeerd door kolossale compositiete pilasters. Alternerend rechth., rond- en steekbogige vensters, in geriemde omlijsting of met pilasters, met balustraden, sluitsteen of entablement, en guirlandes : médaillons op de tweede verd. Klassiek hoofdstel; breed gebogen fronton boven het risaliet, oorspronkelijk met oculus – gewijzigd in 1937 – en vaas. Oorspronkelijk winkelpui met zijportalen, en privé-inkom met entablement en spiegel in de l. trav.; heden verbouwd.

S.A.B., O.W., 2597 (1908), 47011 (1937).

Nr. 41. Handelshuis in eclectische stijl met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect F. Lefever van 1905; zes bouwl. en één brede trav., onder in 1908 toegevoegde pseudo-mansarde (fig. 495). Gevelfront van geglazuurde witte baksteen en hardsteen, rijk bewerkt met lisenen op consoles, waterlijsten en platte banden, bekrond door een attiek met bogenfries en diamantkoppen, onderbroken door een verhoogd driehoekig fronton met topstuk. Achtereenvolgens en aansluitend, een korbboogvormig drielicht met bewerkte stijlen en ijzeren leuning, en twee gestapelde, resp. gesloten en open, trapezoidale houten erkers met leien afdekking, de bovenste met ijzeren hekken met palmetmotief, op de eerste drie verd. Resp. rechth. en korbboogvormig drielicht met polychroom tegeltableau op de borstwering, op de bovenste twee verd. Oorspronkelijk winkelpui met middeningang en hardstenen posten onder l-balk, heden verbouwd. Afwijkend voorontwerp van 1904 met bekronend lantaarntorentje.

S.A.B., O.W., 292 (1905, 1904), 2600 (1908).

Nr. 45. Neoclassicistisch herenhuis, oorspronkelijk met enkelhuisopstand op L-vormige plattegrond, uit XIX a; drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak. Bepieisterde en beschilderde lijstgevel, gemarkeerd door een breder l. poortrisaliet. Op de bovenverd. rechth. vensters met geriemde omlijstingen en doorgetrokken lekdrempels, en bijkomend entablement op de bel-etage in het risaliet; fraaie gesmeed

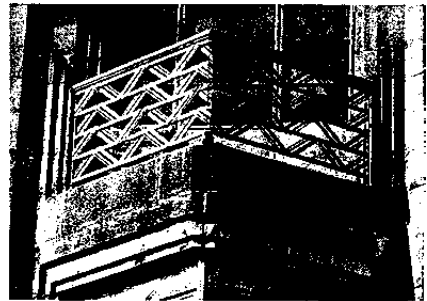
ijzeren leuning op de tweede verd. Gevelbeëindiging door de gelede architraaf, fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling en kroonlijst met kllossen. Begane grond ingericht voor handelsfunctie en herhaaldelijk verbouwd vanaf 1914, waarbij ook de bel-etage werd ingekort; tot dan met een geblokte rechth. poort in het risaliet en rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels. Opstand van zes trav. met centraal deurrisaliet aan de eveneens sinds 1914 overbouwde binnenplaats (1078).

S.A.B., O.W., 16000 (1914).

Nr. 49. Handelshuis in eclectische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1908; vijf bouwl. en drie trav. onder pseudo-mansarde (kunstleien). Lijstgevel met natuurstenen bekleding, gemarkeerd door bewerkte hoekpilasters. Drielichten op de bovenste drie verd., de bredere middentrav. achtereenvolgens verrijkt met een rechth. erker, waarop balkon met balustrade en ijzeren hek, en een gebogen fronton op consoles. Trapezoidale houten erker uit 1919, ter vervanging van een breed entresolvenster. Kroonlijst met tandlijst en consoles; gebogen dakkapellen en oorspronkelijk een ijzeren vorsthek tussen postamenten. Oorspronkelijk winkelpui met middeningang, heden verbouwd (1079).

S.A.B., O.W., 4021 (1908), 26726 (1919).

Nr. 53. Smal rijhuis in Art Deco, n.o.v. architect A.H. Le Marchand van 1928; vier

496. Kiekenmarkt nr. 53 (1928). Balkon.

bowl., een achteruitwijkende attiekverd. en één trav. Gevel met natuurstenen bekleding, met typische, gelede profiellijsten en een getrapte bekroning vóór de attiek. Markante, tweezijdige bow-window over de eerste twee verd., bekroond door een ijzeren balkon met geometrisch vlechtbandmotief (fig. 496), dat wordt herhaald in de beglazing. Aansluitend breed raam op de derde verd. Metalen raamwerk met kleine roedenverdeling. Oorspronkelijk winkelpui met middeningang, heden verbouwd (1080).

S.A.B., O.W., 35166 (1928).

Nr. 57. Diephuis met drie bowl. en drie trav. onder zadeldak. Barokke verhoogde halsgevel van bak- en zandsteen, uit eind XVII-begin XVIII, wellicht met oudere traditionele kern. Ontpleisterd en gerestaureerd o.l.v. architect Michel van 1922, waarbij de voegen en de verweerde natuursteen werden hersteld o.m. met similiaanvulling. Door waterlijsten belijnde bovenverd. met speklagen in het verlengde van de dorpels, en rechte muurankers. Voormalige kruiskozijnen met negblokken; XIX-houtwerk. Eveneens door waterlijsten belijnde tweeledige geveltop, omlijst en in verdiepte velden opgedeeld door een patroon van platte banden, bekroond door een geprofileerd driehoekig fronton. Spiegelboogvenster met waterlijst in de middenas van de eerste geleding, oculus met bijkomende sluitsteen en guirlande in de tweede. Recente winkelpui (1081).

S.A.B., O.W., 26727 (1922).

Kleerkopersstraat (S D-E)

Van Grasmarkt naar Munt. Vóór 1570 z.g. «Corte Ridderstrate»; nadien z.g. «Madelonnettestraat» naar het gelijknamige, hier aan O.-zijde tot 1795 ingeplante klooster. Huidige benaming naar de talrijke handelaars in oude kleren die vnl. in XVI in deze straat waren gevestigd. In 1861-1862 werd – gelijktijdig met het doortrekken van de Zuidstraat, en in

497. Kleerkopersstraat nr. 6 tot 16.

aansluiting op de Nieuwstraat – de Kleerkopersstraat aan W.-zijde verbreed, als onderdeel van de nieuwe rechtlijnige N.-Z.-as tussen het toenmalige Noordstation (1841, Rogierplein) en het Bogaerdenstation (1840, Rouppeplein), meteen ook een drukke verbindings- en handelsader. Straat terzelfdertijd ook fasengewijze (1860 en 1867-1871) gekruist door de Grétrystraat. O.-wand sinds 1960 begrepen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» (zie Beenhouwersstraat). In 1967 sloop van het huizenblok tussen Schildknaapsstraat en Munt. Gedeelte tussen Grétrystraat en Munt in 1984 verkeersarmer gemaakt. Straat in verbinding met de Greepstraat en Grasmarkt via de Centrumgalerij, n.o.v. architect J.F. Collin van 1951-1952 (nr. 15-17) en met de Kiekenmarkt via de St.-Honorédoorgang (nr. 20-22), n.o.v. architecten J. Cuisinier i.s.m. S. Lebrun van 1962-1963.

Basisbebouwing samengesteld uit rijhuizen met lijstgevels in neoclassicistische

stijl of met min of meer uitgewerkt Second-Empiredecor : aan W.-zijde daterend van 1864-1865 (cf. supra), ten O. vaak resulterend van verbouwingen van oudere kernen in XIX A en de jaren 1861-1864, cf. nr. 1 – met getoogde bovenvensters in platte bandomlijsting – en nr. 5, blijkbaar als aanpassingen van een vroegere topgevel, en nr. 53-55, oorspronkelijk één brede traditonele XVII-trapgevel, waarvan nog behouden l. helft met bak- en zandstenen kern in nr. 55 en verbouwde r. helft in nr. 53 (1864). Voorts oorspronkelijke handspuilen op de begane grond, heden gemoderniseerd, soms met inbegrip van de aansluitende bouwl. erboven (fig. 497). Tot de meest sobere versies horen een aantal drie tot vier bouwl. hoge, vlak bepleisterde doorsnee-lijstgevels met rechth. vensters, als b.v. nr. 42 en 44 (1865) en nr. 51 (1864, aanpassing van een laat-barokke halsgevel). Overwicht van twee trav. brede bepleisterde lijstgevels met vier in hoogte verkleinende bouwl. of met drie bouwl. + entresol, met rechth., getoogde of afgeronde bovenvensters in geriemde omlijsting, veelal met doorgetrokken lekdrempels en ijzeren leuning, al of niet een panelen-decor op de borstweringen en doorgaans een klassiek hoofdstel, cf. nr. 9 (1862), 10 (1864, architect F. Janlet), 11 (1862, na brand in 1930 wederopgebouwd met bijkomende vierde bouwl.), 12 (1864), 13 (1863, met erker en pui van 1934), 16 (resterende helft van oorspronkelijk vier trav. breed pand met fraaie dubbele entresol-uitvoering), 19 (1861), 39 (1861), 41 (1863), 45 (1835, opnieuw in 1864 wederopgebouwd) en 47 (1864); nr. 14 wederopgebouwd na 1944 naar neoclassicistisch patroon van vroegere gevel.

Voor de hoekgebouwen nr. 23-31, 32, 33-37 en 34 zie Grétrystraat resp. nr. 55-55A, 51, 34-36 en 30-32.

S.A.B., O.W., 11671 (1864), 11694 en 11696 (1865), 11670 (1864), 11657 (1862), 11677 (1864), 11658 (1862) en 37991 (1930), 11678 (1864), 11659 (1863) en 42475 (1934), 11662 (1861), 11665 (1861), 11666 (1863), 11668 (1835, 1864), 11669 (1864); P.P., 1424-1430.

K.I.K., 75266 A.

Nr. 2-4. Afgeschilderd hoekgebouw (Kiekenmarkt) van vier bouwl. en totaal acht trav. onder pseudo-mandardedak (kunstleien), vlg. bouwaanvraag van 1864 n.o.v. architect D. De Keyser. Bepleisterde lijstgevel met neo-Lodewijk XVI-decor, op ontwerp volledig gelijnd door imitatiebanden. Sterk horizontale ritmering door de doorgetrokken druiplijsten, omlijstingen en lekdrempels en het aflijnend gelede kordon onder kroonlijst. Rechth. vensters in geriemde omlijsting met oren, onder gegroefd paneel en alternerend resp. gebogen en driehoekige frontonbekroning op tweede en derde bouwl.; spiegelversiering op de borstweringen. Leuning i.pl.v. op plan doorlopend balkonhek op bel-etage. Dakvensters tussen vleugelstukken, onder gebogen fronton. Totaal verbouwde winkelpui (1082).

S.A.B., O.W., 16045 (1864).

Nr. 3. Diephuis, in zijn huidige vorm vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Oudere kern met verankerde topgevel, wellicht begin XIX aangepast tot lijstgevel met frontonaflijning. Resp. getoogde en rechth. vensters op tweede en derde bouwl.; aangepast rechth. bovenste venster, oculus en balkgat van voormalige geveltrop. Veruieuwde begane grond met winkelpui (1083).

Nr. 6. Breedhuis met natuurstenen lijstgevel met Second-Empiredecor, vier bouwl. + entresol en twee trav. onder pseudomansardedak, n.o.v. architect D. Peeters van 1864 (fig. 497). Superpositie van registers afgelijnd door kordonvormende lekdrempels en druiplijsten en kroonlijst op dubbele consoles. Gevarieerde omlijstingen aan bovenvensters met geknikte bovenhoeken; pilasterdecor voor het brede getoogde entresolvenster. Blinde vensterleuning i.pl.v. oorspronkelijk gietijzeren balkonhekken. Verder rozet-, ruit- en ingekerfde florale motieven, cannelures en spiegels op borstweringen en penanten. Dakvenster, op ontwerp in gebroken boogfronton en geflankeerd door vleugelstukken. Verbouwde pui in modernistische stijl, uit de jaren 1930 (1084).

S.A.B., O.W., 11675 (1864).

498. Kleerkopersstraat nr. 7. Vensteromlijsting (1925).

Nr. 7. Diephuis, vermoedelijk vlg. bouwaanvraag van 1833 aangepast met neoclassicistische lijstgevel van drie trav. en vier verkleinende bouwl., ter vervanging van in- en uitgezwenkte topgevel met platte banddecor. Vlg. bouwaanvraag van 1925 gewijzigd in huidig uitzicht met rechth. vensters in twee trav. en in centrale bovenste trav., voorzien van decoratieve smeedijzeren Art Deco getinte omlijstingen met consolevormende uitbuiging ter hoogte van de onderdorpels (fig. 498). Gelijkaardig uitgewerkte winkelpui heden verbouwd (1085).

S.A.B., O.W., 11656 (1833), 31078 (1925).

Nr. 8. Rijhuis met gelijkaardige gevelopstand en stijlkenmerken als nr. 6, in 1864 ontworpen door architect L.P. Suys (fig. 497). Getoogde entresolvensters met rechth. standen aansluitend op de met rozetten en wolfskoppen verfraaide consoles van het bel-etagebalkon met gietijzeren

leuning. Enig verschil in de omlijsting van de rechth. bovenvensters met doorgetrokken druiplijsten; decoratief bewerkte penanten en sierlijk hoofdstel met floraal fries onder tand- en kroonlijst op gegroefde consoles. Getoogde dakvensters i.pl.v. rechth. met driehoekig fronton en vleugelstukken. Oorspronkelijke winkelpui heden verbouwd (1084).

S.A.B., O.W., 11676 (1864).

Nr. 15-17. Z.g. «Centrumgalerij», n.o.v. architect J.F. Collin van 1951-1952; eerstesteeenlegging op 3/4/1952 cf. gevelplaat. Omvattende drie O.-W. georiënteerde bouwblokken, met winkelpanden op begane grond en kantoorlokalen en appartementen op bovenverd., en bijkomende binnenpandige winkels ten N. en ten Z., onderling verbonden via een circulaire doorgang onder betonnen booggewelf met glasstenen (fig. 499). Straatgevels resp.

499. Kleerkopersstraat nr. 15-17. «Centrumgalerij» (1951-1952).

aan Kleerkopersstraat met Noorse kwartsietbekleding en aan Greepstraat (nr. 10, 16-26) met bakstenen parement; supplementaire toegang via de St.-Niklaasgang (Grasmarkt). Centraal bouwblok met ondergrondse bioscoopzaal i.p.l.v. aanvallig geplande parking, cf. bouwvergunning van 1953.

S.A.B., O.W., 83193 (1951-1953).

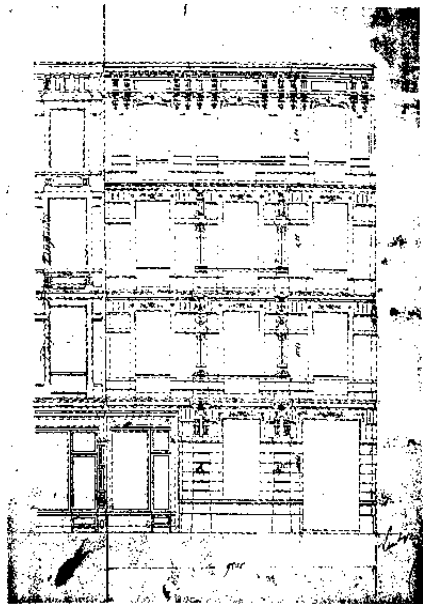
Nr. 21. Smal, vier bouwl. hoog breedhuis met bepleisterde lijstgevel in neoclassicistische stijl, vlg. bouwaanvraag van 1861. Ongelijke trav.-indeling: entresol met gekoppelde rondboogvensters onder booglijst op imposten, op plan met ijzeren balkonhek; op bovenverd. ruime rechth. omlijste middenvensters met resp. metalen ondiep balkonhek en gietijzeren leuning met dubbele krul. Klassieke gevelbeëindiging en rechth. dakkapel met voluten en pseudo-boogfronton. Verbouwde winkel-pui (1086).

S.A.B., O.W., 11663 (1861).

Nr. 24-24b. Ruim eclectisch handelsgebouw, heden «polikliniek», met natuurstenen voorgevel van vier trav. en vijf bouwl., onder bijkomende achteruitwijkende dakverd., n.o.v. architect F. De Vestel van 1914, beëindigd in 1917. Opgetrokken i.o.v. en achteraan palend aan het voormalige warenhuis «Grande Maison de Blanc» (cf. Kiekenmarkt nr. 32-34). Brede trav.-indeling, over drie bouwl. met markante korbboogvormige nissen en uiterst r. hoge afgeronde erker. Neogotische, neorenaissance en neobarokke inslag vnl. door de vensteromlijstingen met flankerende colonnetten en zuilen met uitgewerkte kapitelen, de florale friezen en de bak- en natuurstenen zij-«aandaken» met hoge schoorsteen, l. verdwelen voor aanpalende nieuwe bouw. Begane grond voorheen met breed winkelraam, heden gemoderniseerd, doch met nog behouden rondboogpoort (1087).

S.A.B., O.W., 20655 (1914-1917).

Nr. 36. Resterende twee l. trav. van oorspronkelijk drie trav. breed rijhuis, drie bouwl. + entresol onder mansardedak

500. Kleerkopersstraat nr. 36. Bouwaanvraag (1865), (S.A.B., O.W., 11690).

(pannen), vlg. bouwaanvraag van 1865 n.o.v. architect L.P. Suys (fig. 500). Bepleisterde lijstgevel met Second-Empire-decor cf. o.m. de rozet- en ingekerfde florale motieven in de omlijsting van de rechth. vensters, de gecanneleerde spiegels en rechtstanden van de bredere hoofdtrav., ter hoogte van de entresol opgevat als consoles met wolfskoppen, ter schraging van het bel-etagebalkon. Breed hoofdgestel met panelen tussen gekoppelde consoles, onder kroon- op tandlijst. Dakvensters met driehoekig fronton. Verbouwde begane grond (1088).

S.A.B., O.W., 11690 (1865).

Nr. 38. Rijhuis met gelijkaardige opstand en zelfde, doch ietwat rijker, gevelddecor als nr. 6; bouwaanvraag van 1865 en ontwerp gesignd architect W. Vandenvinne (zoon), (fig. 501). Fraaie ijzeren balkonuitvoeringen, ter hoogte van de man-

sardedakvensters als bekroning van de kroonlijst. Oorspronkelijke winkelpui heden verbouwd.

S.A.B., O.W., 11691 (1865).

Nr. 40. Breedhuis met bepleisterde lijstgevel met neoclassicistisch uitzicht, vier verkleinende bouwl. en twee trav. onder mansardedak (kunstleien), vlg. bouwaanvraag van 1865. Verticaliserende pilastergeleding, waartussen verdiepte vensters met afgeronde bovenhoeken, geriemde oorumlijsting en behouden T-verdeling. IJzeren balkon- en vensterleuningen. Geleed kordon en steigergatvullingen onder kroon- en tandlijst op acanthusbladconsoles. Dakvensters tussen voluten, onder pseudo-fronton. Vernieuwde begane grond (1089).

S.A.B., O.W., 11693 (1865).

Nr. 43. Hoog breedhuis met bepleisterde neoclassicistische lijstgevel, vijf in hoogte

501. Kleerkopersstraat nr. 38 (1865).

afnemende bouwl. en twee trav. onder pseudo-mansardedak, vlg. bouwaanvraag van 1864. Gekoppelde rechth. omlijste bovenvensters op doorgetrokken lekdrempels. Markante vensterpartij in licht risaliet, met fraai in neoclassicistische stijl uitgevoerd houtwerk, oorspronkelijk aansluitend bij de heden verbouwde winkelpui (1090).

S.A.B., O.W., 11667 (1864).

Nr. 49. Breedhuis met drie bouwl. en twee trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde lijstgevel met Second-Empiredecor, verbouwing van een traditionele trapgevel (5 tr. + topstuk), cf. bouwaanvraag van 1864. Getoogde bovenvensters in geriemde oorumlijsting; diamantkopsluitstenen, op tweede bouwl. tussen festoen; ijzeren leuningen (bovenste bouwl.) en kordonvormende lekdrempels. Panelen versierd met ruitmotieven en cannellures. Kroonlijst op klossen onder getoogd dakvenster met booglijst. Verbouwde begane grond samen met nr. 51 (1091).

S.A.B., O.W., 11671 (1864).

Nr. 57-59. Hoekhuis (Schildknaapsstraat nr. 1) van drie bouwl. en vier + twee trav. onder afgeschuind zadeldak met knik (n//straat, Vlaamse pannen); XVII-kern – mogelijk voorheen met topgevel(s) aan Schildknaapsstraat (?) – aangepast in XIX. Bepleisterde lijstgevel met rechte en reliefvormige muurankers. Rechth. vensters met XIX-roedenverdeling, haast vierkant op de bovenste bouwl. en aangepast in eerste trav. in zijgevel. Dakkapellen met fronton (XIX). Totaal verbouwde begane grond (1092).

Kleine Zavel (8 G-H)

Rechth. plein met klimmend niveau, ten W. begrensd door de Regentschapsstraat ten O. geopend naar de Karmelietenstraat en de Wolstraat.

In de middeleeuwen maakte de Zavel deel uit van de moerassige zand- en weidevlakte aan de Z.-buitenrand van de eerste

stadsomwalling (XI-XIII). Het O.-gedeelte – de huidige Kleine Zavel – diende sinds 1299 als kerkhof voor het St.-Jansgasthuis. Een gedeelte van de gasthuisgronden werd in 1304 afgestaan aan de Grote Kruisboogschuttersgilde voor de bouw van een kapel – de latere O.-L.-Vrouw ten Zavelkerk (XV-XVI) –, de aanzet tot de uitbouw van de aristocratische Zavelwijk (zie Grote Zavel). Het kerkhof werd in 1588 met beuken beplant, en in 1704 ont ruimd.

De Kleine Zavel vertoonde eertijds een onregelmatige L-vorm, volledig omringd door bebouwing. Aan de N.-zijde werd een bres geslagen door de aanleg van de eerste fase van de Regentschapsstraat in 1827. De huidige rechth. vorm werd verkregen door het doortrekken van de Regentschapsstraat in 1872, waarbij het Z.-bouwblok met de Zavelstraat volledig verdween, een ingreep die gevolgd werd door de geleidelijke ontmanteling van de Zavelkerk. De historisch gegroeide relatie tussen de Grote en de Kleine Zavel en de Zavelkerk werd door deze brede doorbraak drastisch gewijzigd. De pleinruimte werd in 1879-1890 n.o.v. architect H. Beyaert heraangelegd tot het z.g. «Egmontplantsoen».

De bebouwing wordt sinds XVI gedomineerd door het Egmontpaleis dat de volledige O.-zijde inneemt. De N.- en de Z.-zijde vertonen een vrij heterogene samenstelling, met nog enkele oude kernen en vroeg XIX-panden, en een reeks burger- en herenhuizen gebouwd na het doortrekken van de Regentschapsstraat.

★ Egmontplantsoen

Omheind plantsoen met monumentale beeldengroepen, in neo-Vlaamse-renaissancesstijl, ontworpen door architect H. Beyaert (Pl. XXI).

In 1876 werd besloten het standbeeld van de graven Egmont en Hoom, in 1864 opgesteld op de plaats van hun terechtstelling op de Grote Markt, wegens de aan gang zijnde wederopbouw van het Broodhuis, over te brengen naar de recent verruimde Kleine Zavel. Het ontwerp voor het plantsoen met het geïntegreerde standbeeld, werd door Beyaert tussen 1876 en

1879 uitgewerkt. De werken namen een aanvang in 1879, de keuze van de uitvoerders en de iconografische thema's van de beelden werd bepaald in 1880, de bronzen werden gegoten in 1882, de marmeren beelden geplaatst in 1889. Het geheel werd ingehuldigd in 1890.

Markant ensemble naar het model van de Parijse square, doch geïnspireerd op renaissance-tuinontwerpen in de stijl van Hans Vredeman de Vries. Het iconografisch thema verbeeldt een pantheon van de Nederlanden uit XVI, ingegeven door het laat XIX-romantisch-nationalistische streven tot verheerlijking van het eigen glorierijke verleden. Collectief werk met integratie van tuinaanleg, architectuur, monumentale en ornamentale beeldhouwkunst en toegepaste kunst. Het beeldhouwkundig programma werd omwille van de coherentie in zijn geheel ontworpen door de schilder X. Mellery. Tot de uitvoerders behoorden de belangrijkste beeldhouwers van de Belgische School uit die periode. Het ijzersmeedwerk werd uitbesteed aan een achttal gespecialiseerde artisanale smeden; de architecten P. Hankar en P. Jaspas, werkzaam op Beyaert's atelier, worden in dit verband als mede-ontwerpers vermeld. Tuinarchitect L. Fuchs tekende voor de eigenlijke tuinaanleg.

Naar achter verbredende plattegrond met afgeronde hoeken en licht uitgebogen korte zijden. Omheining van arduin en ijzersmeedwerk, op een trapsgewijs oplopende, geprofileerde sokkel overeenkomstig de terreinhelling, met twee toegangen op de hoeken aan de W.- en een centrale toegang aan de O.-zijde. Geïnspireerd op de laat-gotische Baliën van het voormalige Koudenbergpaleis, uit XVI (zie Koningsplein). Geritmeerd door achtenveertig arduinen, geringde kolommen met bladkapiteel, octogonaal basement en dekplaat, bekroond door een bronzen beeld (fig. 502). Identiek volume, zwaarder aan de toegangen, doch geïndividualiseerde

502. Kleine Zavel. Egmontplantsoen (1876-1890).

503. Kleine Zavel nr. 1, 2 (1913) en 3 (1911).

oppervlaktebewerking en lijndecor. Verbonden door gesmeed ijzeren hekken, telkens twee panelen aan weerszij van een arduinen, octogonaal postament met gesmeed ijzeren topstuk. Panelen met identiek vierkantraster, doch geïndividualiseerde invulmotieven; topstukken als variaties op het kruisbloemmotief. Bronzen beelden met voorstelling van de Brusselse Ambachten, samen een geanimeerd ensemble, door de beeldhouwers L. Cambier, A. Cattier, G. Charlier, P. Comein, J. Courroit, J. Cuypers, E. De Plyn, A. Desenfans, L. Devillez, R. Fabri, Ch. Geefs, A. Hambresin, E. Laborne, J. Lambeaux, J.-A. Laumans, E. Lefever, J.-B. Martens, E. Namur, J. Renodeyn, L. Van Biesbroeck, A. Van den Kerckhove, G. Van den Kerckhove, J. Van den Kerckhove, A.-J. Van Rasbourgh en B.-F. Wante.

Achteraan het plantsoen, centraal geplaatst monumentaal bronzen standbeeld van Egmont en Hoorn, door beeldhouwer C.-

A. Fraikin van 1864, op een hoge, arduinen, octogonale sokkel in neogotische stijl met maaswerk en koolbladfries, voorzien van de gepolychromeerde wapens van de graven, een vergulde tafel met opschrift, en geflankeerd door twee bronzen lansquenets, en een bronzen waterbekken. Hier opgesteld in een dubbel, arduinen, halfcirkelvormig waterbekken, en omringd door een bordestrap met gesmeed ijzeren leuning. In een halve cirkel errond, tien witmarmeren beelden van illustere tijdgenoten uit de wereld van politiek, kunst en wetenschap, geplaatst op een hellend vlak, binnen haagnissen: Willem de Zwijger door Ch. Van der Stappen. Lodewijk van Bodegem door J. Cuypers, Hendrik van Brederode door A.-J. Van Rasbourgh, Cornelis de Vriendt door J. Pecher, Rombout Dodoens door A. de Tombay, Gerard Mercator door L. Van Biesbroeck, Jan van Locquenghem door G. Van den Kerckhove, Barend Van Orley door J. Dillens, Abraham Ortelius door

J. Lambeaux en Philips van Marnix van St.-Aldegonde door P. De Vigne.

Parterre met geometrisch patroon van het pittoreske type, opgedeeld door een halve cirkel vooraan en een afgetopte ruitvorm in het midden, met grasperken waarin broderiewerk, bloemcorbeilles en vormbomen; aan de buitenrand omringd door een bomenrij, tegen de begroende sokkel.

S.A.B., O.W., 32294 en 69158 (1876-1890); S.K., 102.

A.R., Bestuur Schone Kunsten, storting 1957, dossiers 491-494.

LOYER F., *Paul Hankar. La Naissance de l'Art Nouveau*, Brussel, 1986, p. 56-60.

Travaux d'architecture exécutés en Belgique par Henri Beyaert, II, s.l., s.d., pl. 1-10.

Nr. 1. Rijkshuis met neorococo-gevel uit XX a, waarvan de ordonnantie een oudere kern laat vermoeden; vier bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 503). Wellicht hergebruikte (?) gevelsteen met jaartal 1756. Parement van natuursteen en simili. Verkleinende bovenvensters in geprofileerde omlijsting met rocaillesleutel op lekdrempels; bijkomende cartoucheconsole en gesmeed ijzeren leuningen op de hoofdverd. Fraaie winkelpui met middeningang en fijne, bewerkte roeden in dezelfde stijl.

Nr. 2. Herenhuis met enkelhuisopstand, in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect A. Lagache van 1913; drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder mansardedak (leien), (fig. 503). Lijstgevel met natuurstenen parement, gemarkeerd door een breder r. risaliet met kolossale Ionische pilasters en een gebogen drielichterker op de bel-etape, met aansluitend gesmeed ijzeren balkon. Begane grond met schijnvoegen en cartouches boven de korbhoogopeningen. Voorts rechth. bovevensters met omlijsting of sluitsteen. Gekomiste kroonlijst met klossen; rechte dakkapellen. Typisch houtwerk en ijzeren vleugel deur met médaillons.

S.A.B., O.W., 19280 (1913).

Nr. 3. Herenhuis met dubbelhuisopstand (hoek Zesjonkmansstraat), in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect A. Blomme

van 1911; drie bouwl. en vijf trav. onder mansardedak (leien), (fig. 503). Vaag geïnspireerd op het pand – met zelfde volume en bekroning – dat voor de bouw van het huidige verdween. Lijstgevel met het patroon van een Lodewijk XVI-hotel, in simili-natuursteen. Middenrisaliet van drie trav., gemarkeerd door kolossale pilasters, en bekroond door een breed drie-hoekig fronton met klossen, oculus en gekoppelde acanthusconsoles; gevelbreed balkon met dito consoles en gesmeed ijzeren leuning op de bel-etape. Achtereenvolgens ijzeren vleugel deur met voluutsleutel en guirlandes, korbhoogvenster met bombastische cartouche, en vlak omlijst steekhoogvenster met sleutel en guirlande in de middenas. Voorts rechth. vensters. Breed klassiek hoofdstel; oeil-de-bœufs in de bedaking. Vrijwel blinde zijgevel.

S.A.B., O.W., 1966 (1911).

Nr. 4. In oorsprong neoclassicistisch herenhuis met enkelhuisopstand van drie bouwl., uit XIX b, overeenstemmend met de huidige drie r. trav. Uitbreid met stellingen van één bouwl., waarop een winter-tuin met koepel, n.o.v. architect F. Bonnier van 1857, de huidige drie l. trav. Grondig verbouwd, achtereenvolgens in 1882: huidige gelijkvloerse vensterordonnantie in de l. trav., en uitbreiding van het balkon boven de inkom tot een erker; en in 1928 n.o.v. architect J. Purnelle: globale verhoging tot vier bouwl. met vernieuwd geveldecor. Heden bepleisterde lijstgevel op hardstenen begane grond met schijnvoegen. Oorspronkelijk zijrisaliet, thans in de middenas, met rondboogpoort, en rechth. stenen erker met pilasters en balkon. Voorts rechth. vensters. Vierde bouwl. heden vervangen door een mansarde (1093).

S.A.B., O.W., 19279 (1857, 1882), 35520 (1928).

Nr. 5. Voormalige bank «*Crédit Foncier de Belgique*». Monumentaal gebouw in eclectische stijl met overwegend neoclassicistische inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1900 voor de zeven l. trav. met symmetrische opstand, van 1906 voor de bijkomende twee r. trav. Lijstgevel van drie bouwl. bovenop souterrain, opgetrokken

uit natuur- en hardsteen, met door kordons gemarkeerde registers. Middenrisaliet van drie trav. met centrale inkom, op de hoofdverd. gemarkeerd door een balkon met bewerkte consoles en balustrade. Benedenbouw met schijnvoegen en geboste sokkel. Rechth. vensters met geriemde omlijstingen, doorgetrokken entablementen, lekdrampels en borstweringen; getraliede beneden- en souterrainvensters. Klassiek hoofdstel met consoles onder de kroonlijst. R. uitbreiding gemarkeerd door een breder risaliet, met zwaarder entablement op Dorische driekwartzuilen en zelfde balkons op de hoofdverd. Huidige mansarde met dakkapellen n.o.v. architecten C. en J.P. Housiaux van 1969, ter vervanging van de in 1906 aangebrachte attiekbalustrade. Bewaarde suite van fraai gelambrieeerde kantoren met marmeren schouwen en parket, op de eerste verd.

Ruime aanbouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect P. Devadder van 1937, achteraan: markante lokettenzaal over twee verd., onder een betonnen booggewelf met glasvulling; trappenhuis (1094). S.A.B., O.W., 19282 (1900, 1906), 81661 (1969), 48718 (1937).

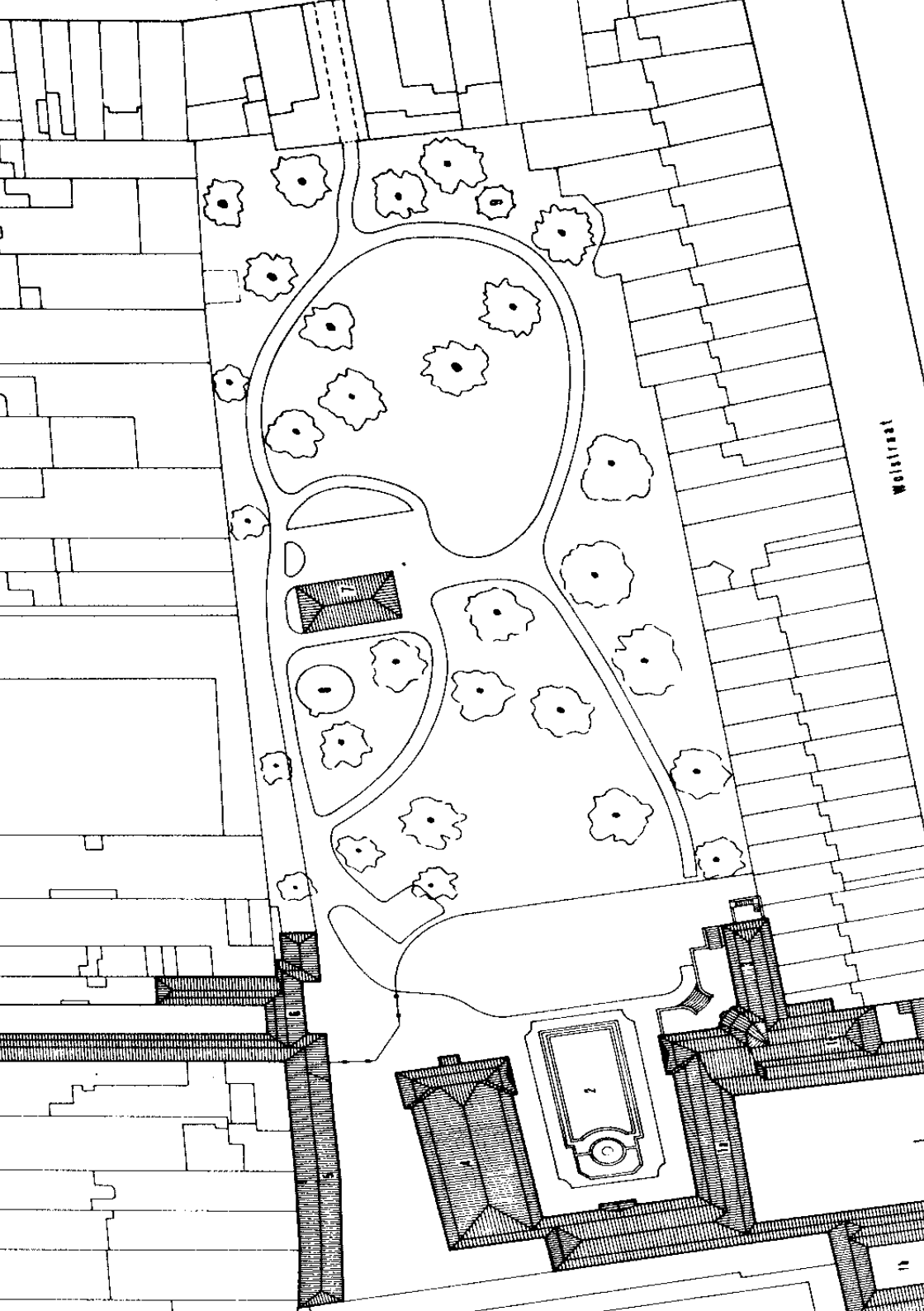
Nr. 8. Egmontpaleis

Voormalige residentie van de graven van Egmont, later van de hertogen van Arenberg. Complexe herenwoning, in fasen uitgebouwd vanaf XVI tot begin XX. Gelegen in een uitgestrekt park, begrensd door de Kleine Zavel, de Karmelietenstraat en de Wolstraat ten W., de Grotehertstraat ten Z., de Waterloolaan ten O. en de Prins Albertkazerne ten N. (Fig. XVI).

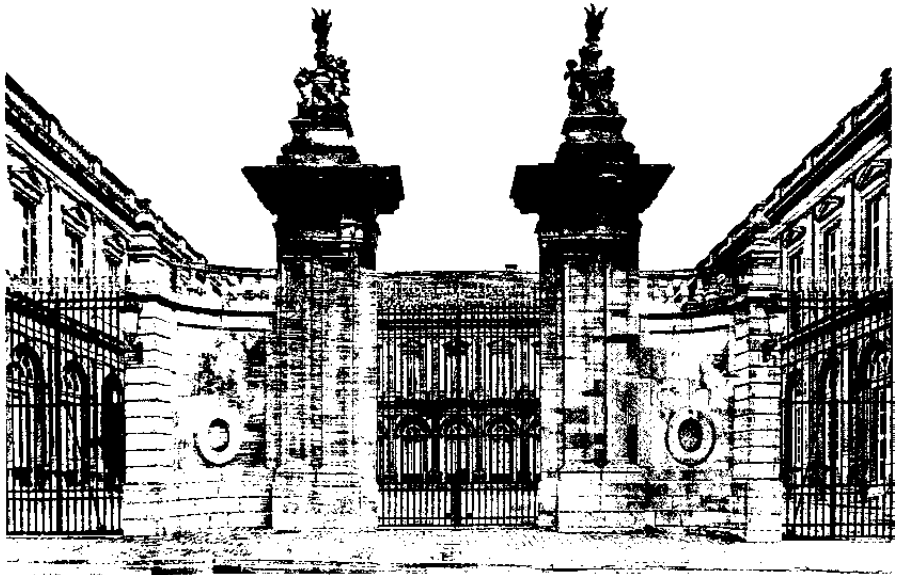
In 1532 aankoop van een huis en gronden bij de Kleine Zavel door Françoise van Luxemburg, weduwe van Jan II van Egmont, gevolgd door de bouw van een herenhuis in 1533-1534, later z.g. het «klein Egmonthotel». In 1547 aankoop van een belendende «hofstaet» en aanpalende eigendommen, gevolgd door afsluiting van de straat die het klein hotel en het nieuwe eigendom scheidde. Bouw van een herenwoning door Lamoraal van Egmont, waarvan althans het hoofdgebouw vermoedelijk in 1560 werd voltooid, voortaan z.g.

«groot Egmonthotel». In de daaropvolgende jaren nog uitgebreid o.m. met de ca. 1560-1563 te dateren O.-renaissancevleugel. In 1559 uitbreiding van het domein tot grosso modo de huidige omvang. Inbeslagname van het eigendom na de terechtstelling van Lamoraal van Egmont in 1568; restitutie aan Philips van Egmont in 1576. Iconografische bronnen uit XVI en XVII, en een reconstructie van de W.-gevel door E. Laloire en B. de Lestré (1904), tonen het klein Egmonthotel in laat-gotische stijl met pinakelgevel en spitsboogpoort met kruisbloem; het groot Egmonthotel met drie vleugels en een monumentale toren rond een rechth. binnenhof, met volutengevel, torenbekroning en de heden nog bewaarde O.-vleugel in renaissancestijl; tussen beide hotels de verbindingsvleugel ter plaatse van de vroegere straat. Deze toestand bleef vrijwel ongewijzigd tot midden XVIII. Beide hotels werden vanaf einde XVII geheel of gedeeltelijk verhuurd, o.m. van 1716 tot 1725 aan markies de Prié, gevolmachtigd minister van keizer Karel VI; het groot hotel vanaf 1729 aan Marie-Françoise Pignatelli, het klein hotel vanaf 1735 aan haar echtgenoot, hertog Leopold-Philippe van Arenberg. Aankoop door i.g. van het klein hotel in 1738, van het groot hotel in 1752, vervolgens resp. z.g. «Egmonthotel» en «Arenberghotel». Vanaf 1752 diverse verbouwingen en sloop van de W.-vleugel en toren van het groot hotel voortgezet door hertog Charles-Marie-Raymond. Uitbreiding en aanpassing van de resterende vleugels, in Lodewijk XIV- en Lodewijk XV-stijl, vlg. archiefstukken en bewaarde ontwerpen o.l.v. de Italiaans/Franse architect G.N. Servandoni, van 1759 tot 1762. Creatie van het ereplein met de huidige ingangsportiek, bouw van de Z.-vleugel en de z.g. «Appartements de Leurs Altesses», aanpassing van de O.-vleugel en uitbreiding met het z.g. «Quartier Français»; voorts heraanleg van de tuinen. Bouw van remises door architect Cambier

XVI. Kleine Zavel nr. 8. Egmontpaleis.

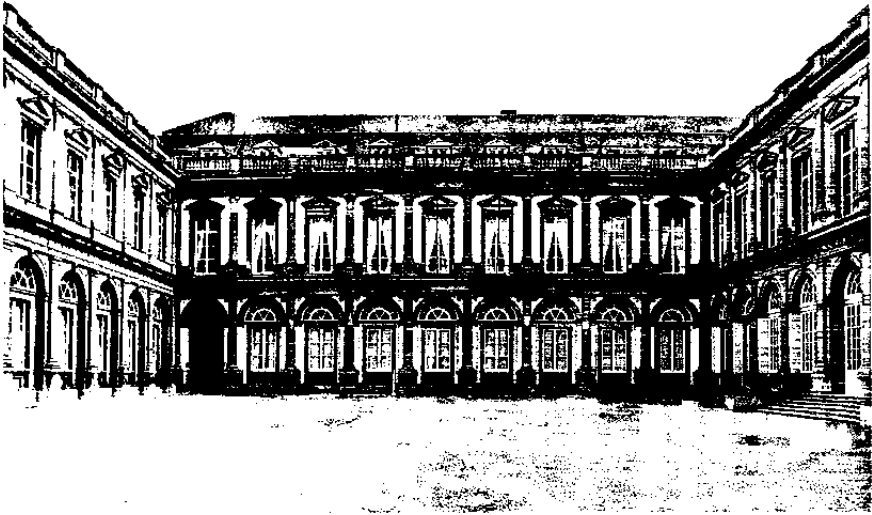
Wolfsstr.

504. Kleine Zavel nr. 8. Egmontpaleis. Ereplein. Ingangsportiek (1759-1762).

in 1769. Wederopbouw van de verbindingsvleugel tussen beide hotels, in classicistische stijl ca. 1770. Werken aan het interieur door architect B. Guimard in 1773. Het eigendom werd door de Fransen onder sekwestre geplaatst van 1794 tot 1804. Aankoop van het ten N. aanpalende voorplein van het voormalige karmelietenklooster door hertog Louis-Engelbert in 1805, en inrichting van het «Quartier Français» n.o.v. architect Gh.-J. Henry in 1806-1807. Grootscheepse werken onder hertog Prosper-Louis, grosso modo resulterend in het huidige uitzicht van het paleis. Herinrichting van de O.-vleugel tot bibliotheek en balzaal door architect A. Cousin in 1822-1825. Aankoop van gronden tot de Waterloolaan in 1826. Vervolgens uitbreiding en aanpassing van het complex o.l.v. architect T.-F. Suys van 1830 tot 1839 : bouw van stallingen en portiersloge (1830-1832), de rijsschool (1831-1834), doortrekken van het «Quartier Français» ter omsluiting van het z.g.

«Grasveld van het Everzwijn» (1834-1837), bouw van de N.-vleugel aan het ereplein (1836-1839), en restauratie en aanpassing van de O.-vleugel (1837). Suys' ontwerp voor de N.-vleugel van 1830 voorzag tevens in de symmetrische wederopbouw van de Z.-vleugel en de vernieuwing van de portiek; het verving een eerder project van de Parijse architect F. Gau van 1828. In 1892 werden het klein Egmonthotel, de verbindingsvleugel en de Z.-vleugel door brand vernield. Laatste belangrijke bouwcampagne onder hertog Engelbert-Marie begin XX. Heraanleg van het park o.l.v. architect E. Galoppin in 1901-1902. Sloop van de door brand geteisterde gebouwen in 1903-1906. Bouw van een reeks burgerhuizen (zie Wolstraat nr. 4 tot 54) aan de W.-rand van het park in 1902-1906. Wederopbouw van de Z.-vleugel en de z.g. «Aile Ouest» o.l.v. architect O. Flanncau in 1906-1910; hieraan gingen ontwerpen vooraf door de architecten E. Acker (1901), G. Low (1903-

505. Kleine Zavel nr. 8. Egmontpaleis. Ereplein. O-vleugel.

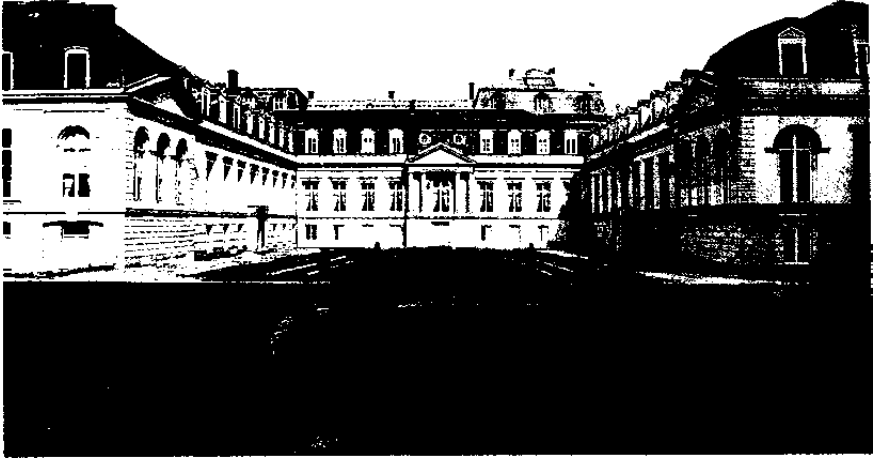
1904) en R. Sergent (1906). Aankoop door de Stad Brussel in 1918. Begin van brand in 1927 en 1959. Aankoop door de Belgische Staat in 1964. Algehele restauratie o.l.v. architect H. Van Kuyck van 1966 tot 1971. Heden ontvangtsalons van het Ministerie voor Buitenlandse Betrekkingen, kantoren (N.-vleugel) en Internationaal Conferentiecentrum (rijschool). School I.S.E.L.P. in de stallingen aan de Waterloolaan.

Ereplein (1). Aan drie zijden omsloten voorplein met ingangsportiek aan de W.-zijde. Symmetrische gevelopstanden met twee registers, de oudere delen bepleisterd en in twee tinten beschilderd, de latere van natuur- en hardsteen, geüniformeerd door een attiekbalustrade vóór de bedaking. Oudste vleugel in renaissancestijl opklimmend tot XVI B, in meerdere fasen aangevuld in kopiërende stijl vanaf midden XVIII tot begin XX.

Ingangsportiek n.o.v. G.N. Servandoni, te dateren 1759-1762 (fig. 504). Twee mo-

numentale hardstenen pijlers in Lodewijk XIV-stijl, bezet met gekoppelde, ingediepte pilasters en uitgehoud op de hoeken, afgewerkt met een breed entablement met triglicfen en uitkragende dekplaat op klossen. Bekronend topstuk met geprofileerde sokkel en vuurvaas omringd door putti. Twee resterende, concaaf gebogen vakken van de grotendeels hardstenen afsluitingsmuur met doorlopende sokkel: telkens verdiept, bepleisterd muurveld waarin een laag geplaatste, ovale oculus in vlakke omlijsting, gemarkeerd door een geblokte hoekpost, bekroond door een balustrade met hoekpostament en topstuk. Dito, korte vakken op de hoeken; middenvakken verwijderd. Hekkenafsluiting met speerpuntmotief.

O.-vleugel (1a) in Italianiserende renaissancestijl van ca. 1560-1563, mogelijk aangepast door Servandoni (1759-1762), gerestaureerd en van een attiekbalustrade voorzien door T.-F. Suys (1837) (fig. 505). Oorspronkelijk met galerij op

506. Kleine Zavel nr. 8. Egmontpaleis. Grasveld van het Everzwijn (1830-1837).

de begane grond, en bekroond door een reeks dakkapellen met voluten en fronton. Negen trav., bepleisterd en beschilderd. Eerste geleding met gedichte rondbogen-arcade : geprofileerde booglijsten met imposten, gegroefde sluitsteen en schijven in de zwikken, geflankeerd door Dorische halfzuilen met sokkel; vlak omlijste vensters met oren onder waaier. Sterk geprofileerd, klassiek entablement met trigliefen in de fries. Tweede geleding met hoge rechth. vensters in geriemde omlijsting met fries en driehoekig fronton, geflankeerd door Ionische halfzuilen met kort basement. Dito entablement met architraaf en blinde fries. Bekronende attiek als opengewerkte balustrade met postamenten. Open doorgang naar het z.g. «Grasveld van het Everzwijn» in de l. trav.

N.-vleugel (1b), z.g. «*Hôtel du Prince Paul*» of «*Petit Hôtel d'Arenberg*». Ontworpen door T.-F. Suys in 1830 en gerealiseerd in 1836-1839, ter plaatse van het in 1805 verworven voorplein van het voor-

malige karmelietenklooster. Ruime constructie op een rechth. plattegrond met centrale binnenplaats. Gevels van natuursteen en arduin, resp. twaalf trav. aan het ereplein en acht trav. aan de Kleine Zavel. Ordonnantie zoals beschreven bij de O.-vleugel, doch met pilasters i.pl.v. halfzuilen, en doorgetrokken borstwering op de bovenverd., in de elf r. trav. aan het ereplein; gedesaxeerde open doorgang naar de binnenplaats. Licht afwijkende ordonnantie aan straatzijde, gemarkeerd door een hoekpaviljoen en centraal poortrisaliet met bijkomende bossage en gekoppelde pilasters; voorts vensters met entablement en op de begane grond lekdrempel op consoles, enkel in het hoekpaviljoen met fronton op de bovenverd.

Z.-vleugel (1c). Opnieuw opgetrokken n.o.v. G.N. Servandoni in 1759-1762. Omvatte vier l. trav. met identieke opstand als de O.-vleugel, doch met pilasters en bijkomende Lodewijk XV-elementen o.in. dakkapellen. Aansluitend een lager roco-

co-paviljoen met vijf trav. en mansardedak. Ca. 1770 afgesloten door een vleugel met concaaf hoekrisaliet met geboste onderbouw, Ionische colonnade en driehoekig fronton, in classicistische stijl, waarvan nog bewaarde zuilen in het park. Door brand verwoest in 1892. Wederopgebouwd n.o.v. O. Flanneau in 1906-1910, met behoud van de vier, bepleisterde en beschilderde l. trav., o.m. aangepast met een attiekbalustrade. Voorts opstand van acht bij vier trav., met identieke ordonnantie en materiaalgebruik als de N.-vleugel, eveneens gemarkeerd door een hoekpaviljoen. Een peristilium van drie trav. werd bij de restauratie van 1966-1971 verwijderd.

Grasveld van het Everzwijn (2). O.-binnenhof, aan drie zijden omsloten door bebouwing en geopend naar het park (fig. 506). In zijn huidige vorm n.o.v. T.-F. Suys, gerealiseerd in 1831-1837. W.-zijde gevormd door de tuingevel van de XVI-renaissancevleugel, door G.N. Servandoni verfraaid o.m. met een Dorisch peristilium, dat bij een nivellering in 1823-1826 opnieuw werd verwijderd. N.-zijde gevormd door het z.g. «*Quartier Français*», ten dele daterend van 1759-1762, dat werd verlengd en aangepast. O.-zijde ingenomen door de rijschool, ter plaatse van vroegere stallingen. Volkomen symmetrische gevelopstanden in classicerende stijl, met tweemaal twaalf bij acht trav. Bepleisterd en in twee tinten beschilderd, met o.m. hardstenen plint en kordons. Hoge sokkel in vlakke bossage, en bel-etage, onder mansardedak (leien). Geaccentueerd middenrisaliet met rondboogvenster voorzien van booglijst en imposten, onder driehoekig fronton, gedragen door gekoppelde Dorische zuilen. Hoekrisalieten van drie trav. met dito rondboogvensters, hoekblokken en driehoekig fronton, waarin het wapen en devies «*Christus Defendor Meus*» van de Arenberg's, uitgevoerd in sgraffito. Voorts rechth. bel-etagevensters in geriemde omlijsting met entablement; bijkomende guirlandes en monogrammen AR (Arenberg) en PL (Prosper-Louis) uit 1822-1825 aan de W.-zijde. Balkon met ijzeren hek bovenop een

deurrisaliet in het midden van de W.- en O.-zijde. Gevelbeëindiging door een klassiek hoofdgestel, waarop een blinde attiek; dakkapellen met driehoekig fronton. *Tuinvleugel* (3). Oorspronkelijk z.g. «*Appartements de Leurs Altesses*», in Lodewijk XIV- en XV-stijl door G.N. Servandoni van 1759-1762, grotendeels gesloopt in 1903-1906 en met de Z.-vleugel van het ereplein wederopgebouwd door O. Flanneau in 1906-1910. Opbouw en gevelbehandeling zoals hierboven. Drie r. trav. behouden en aangepast: hoge sokkel met schijnvoegen en steekboogopeningen met diamantkopsleutel; bel-etage met rondboogvenster in risaliet in de hoektrav., steekboogvensters in stucomlijsting met neuten en oren ernaast. Aanleunend, overhoeks paviljoen en haakse vleugel van vijf trav. met zelfde opstand.

Rijschool (4). Gebouwd door T.-F. Suys in 1831-1834. Rechth. plattegrond met hoekrisalieten ten Z., twaalf bij vijf trav., met identieke opbouw, gevelbehandeling en ordonnantie als rond het «*Grasveld van het Everzwijn*». Vroeger aanpalende stallingen gesloopt.

Koetshuis (5). Gebouwd door architect Cambier in 1769, cf. jaarankers. Twee bouwl. en zestien trav. onder zadeldak, opgetrokken uit baksteen doch heden begroend. Brede korfboogpoorten op de begane grond, steekboogvensters op de bovenverf.

Stallingen (6). U-vormig complex, afgesloten door een poortgebouw aan de Waterloolaan nr. 31, in neoclassicistische stijl n.o.v. T.-F. Suys, gerealiseerd in 1830-1832. Opgetrokken uit baksteen met verwerking van natuur- en hardsteen, ten dele bepleisterd en begroend, onder leien bedakking. Ten W., drie kolossale rondbogen met imposten geflankeerd door hoekpaviljoen en met anderhalve bouwl. en telkens vijf trav. onder zadeldak. Ten O., twee langgerekte, parallelle vleugels geritmeerd door rondboognissen met imposten, waarin hoge rondboogpoorten en -vensters, onder mansardedaken. Bepleisterde en beschilderde opstand met hardstenen plint aan de Waterloolaan, belijnd door schijnvoegen die uitstralen boven twee hoge

rondboogpoorten en een centraal rondboogvenster, en afgewerkt door een klassiek hoofdgestel en een blinde attiek; houten vleugeldeuren (1095).

Oranjerie (7). Ontpleisterd (?) bakstenen gebouw in neoclassicistische stijl, op rechth. plattegrond, met één bouwl. en zes trav. onder schilddak, vermoedelijk eveneens toe te schrijven aan T.-F. Suys en te dateren in 1830-1839. Naar het Z. geopend door rondbogen binnen rechth. lisenen. Poort, deur en oculi in de W.- en O.-gevel; blinde N.-gevel (1096).

Interieur. Voorheen rijk interieur, overeenkomstig de bouwcampagnes in Lodewijk XIV-, régence-, Lodewijk XV- en Lodewijk XVI-stijl uit XVIII B, in empire- en directoirestijl uit XIX A, en Second-Empire- en neostijlen uit XIX B en begin XX. Bij de algehele restauratie van 1966-1971 c.v. volledig opnieuw ingericht en gestoffeerd: nog schaarse aanwezige interieuronderdelen werden hierbij gerestoreerd en/of aangevuld, de overige vertrekken werden in imitatiestijlen gereconstrueerd, o.m. met verwerking en op basis van authentieke, elders verworven en overgebrachte interieurornamenten.

Eretrap (Pl. XXVI). Monumentale bordestrap in Lodewijk XIV-stijl, n.o.v. O. Flanneau, van 1906-1910, geïnspireerd op de voormalige Ambassadeurstrap van het paleis van Versailles, uitgevoerd in twaalf soorten marmer met een stucgewelf voorzien van een plafondschildering door L. Cardon, in de Z.-vleugel.

Voormalige *bibliotheek* met gedeeltelijk oorspronkelijke lambrizeringen in directoirestijl, van 1822-1825, waarin vier bewaarde achter-glas-schilderingen met allegorische figuren door S. Frémiet, en aanpalende traprotonde in de O.-vleugel.

Tot het mobilair behoren een reeks wandtapijten, o.m. de Tristan en Isoldereeks (1580), de Africhting van het paard (XVII), de Vier werelddelen (einde XVII) door L. Van Schoor, Neptunus en Mercurius (XVIII). Voorts de beelden, de Ontvoering van Proserpina (1711) door P.-D. Plumier, en de Ontvoering der Sabijnse maagden (XVIII).

S.A.B., O.W., 19270 (1830), 2301 (1906-1910).
DE TRAZEGNIES O., *Geschiedenis van het Egmontpaleis* (De Woonstede door de eeuwen heen, 1982, 56, p. 2-43.)

D'HOORE W., *Het Egmont-Arenbergpaleis te Brussel*, Tielt, 1991.

Het Egmont-Arenbergpaleis, Ministerie voor Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, 1972.

LALOIRE E., *Histoire des deux hôtels d'Egmont et du Palais d'Arenberg (1383-1910)*, Brussel, 1952.

★ Egmontpark.

Voormalige tuinen van het Egmontpaleis, met toegang aan de Waterloolaan (nr. 31) en de Groteherstraat (tussen nr. 10 en 12). Reeds grotendeels verworven door Françoise van Luxemburg en Lamoraal van Egmont tussen 1532 en 1559, uitgebreid tot de Waterloolaan in 1826. Vlg. iconografische bronnen uit XVI en XVII bestaande uit een kleine en een grote tuin in renaissancestijl, moestuinen en een bos. Vermoedelijk opnieuw aangelegd in klassieke Franse stijl door architect G.N. Servandoni, cf. ontwerpen van 1759-1762 en iconografische bronnen uit XVIII. Wijzigingen en nivellering o.m. door architect T.-F. Suys in de jaren 1830. Huidige aanleg n.o.v. architect E. Galoppin, daterend van 1901-1902, waarbij volledige transformatie van de grote tuin en de moestuinen tot een landschapstuin. Het bos werd in 1902-1906 bebouwd met de huizenrij Wolstraat nr. 4 tot 54.

Oranjerie (cf. supra) in het midden van het park aan de O.-zijde.

IJskelder (8) met rondboogportiek van bak- en hardsteen en gemetseld koepelgewelf crachter; reeds vermeld in de verkoopakte van 1752.

Monument samengesteld uit Ionische zuilen, afkomstig van de voormalige verbindingsvleugel (Z.-vleugel creplein), aan de Z.-zijde.

Bronzen standbeelden van Peter Pan door G. Frampton van 1924, en van prins Louis-Eugène de Ligne (1735-1814) door J. Cluysenaar van 1935.

Z.g. «*Groote Pollepels*» (9) aan de Z.-rand van het park. Overwelfde waterput in gotische stijl, daterend van XV. Voorheen in de Terarkenwijk op de plaats van de hui-

507. Kleine Zavel nr. 9. Z.g. «de Koning van Spanje» (1601 of 1610).

dige rotonde van de Ravensteingalerij. Opgetrokken door de stadsmagistraat, met een belangrijke rol in de waterbedeling. Eertijds met torenvormige bekroning die reeds in 1660 werd gesloopt, later overbouwd; gesloopt en hier wederopgebouwd in 1954-1957. Octogonale constructie van zandsteen, met sokkel en gedeeltelijk in baksteen gereconstrueerde steunberen. Spitsboogdeur en getraliede rechth. openingen boven de sokkel. Straalgewelf met acht zandstenen ribben en bakstenen gewelkappen in het interieur (1097).

★ Nr. 9. Voormalige herberg z.g. «de Koning van Spanje» (fig. 507). Twee traditionele diephuizen (hoek Wolstraat), met twee bouwl. en elk twee trav. onder parallelle zadeldaken (Vlaamse pannen) met aandaken, d.m.v. muurankers 1601 (mogelijk 1610) gedateerd. Vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, doch be-

pleisterd en beschilderd. Gerestaureerd o.l.v. architecten R. Lemaire en G. Gyömörey. Dubbele trapgevel (7 tr. + topstuk), verankerd d.m.v. lelie-ankers, o.m. met gekrulde spie, en jaarankers, op een vlakke sokkel. Aangepaste rechth. vensters; rondboogdeur met kwarthol geprofileerde dagkanten, imposten en sluitsteen uit de as van de derde trav. Geveltoppen met twee door waterlijsten aangegeven geleidingen. Drieliicht gevormd door een rondboogig middenluik met imposten en sluitsteen, en flankerende rechth. venstertjes, met kwartholle dagkanten, in de eerste geleiding; dito rechth. luik in de tweede. Zijgevel van vier trav., voorzien van rechte muurankers met gekrulde spie, op een kwarthol geprofileerde sokkel. Zelfde vensters. R. trav. verhoogd met een getrap dakvenster (2 tr. + topstuk) met schouderstukken en rechte ankers, waarin een rechth. luik met kwartholle dagkanten en latei op korbeeltjes. Bewaarde balkenlagen en dakgebint in het interieur.

S.A.B., O.W., 85116 (1975).

Nr. 10. Neoclassicistisch dubbelhuis met drie en een halve bouwl. en vijf trav., onder zadeldak (pannen), uit XIX A. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op natuurstenen sokkel. Rechth. deur en verkleinende vensters, beluikt op de begane grond, met geriemde omlijstingen en doorgetrokken lekdrempels op de bovenverf. Ca. 1900 toegevoegd balkon met gebuikte gietijzeren leuning in de drie middentrav. Kroonlijst met tandlijst boven een gereduceerde fries en een gelede architraaf (1098).

Nr. 11. Breedhuis met traditionele kern, opklimmend tot XVII, vermoedelijk tot huidige vorm aangepast in XVIII-XIX; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Ontpleisterde lijstgevel met bakstenen zandsteenparement voor de eerste twee bouwl., met bewaarde speklagen ter hoogte van de dorpels, kwartholle negblokken en wigvormige ontlasting van aangepaste kruiskozijsen, vermoedelijk hergebruikt zandstenen materiaal op de lagere derde bouwl., ook voor steigerlaten en de dak-

508. Kleine Zavel nr. 14A en 17, voormalige directeurswoning van het Koninklijk Muziekconservatorium (1876-1877).

lijst. Vlak omlijste rechth. deur met waterlijst in de r. trav. Drie afgewolfdedakpellen boven de kroonlijst (1099).

Nr. 12-13. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, met neoclassicistische inslag, vermoedelijk van 1886-1887; drie bouwl. + souterrain en elk twee trav., onder mansardedak (leien). Beplesiterde en beschilderde lijstgevel met hardstenen plint, geleed door kordons. Gemeenschappelijk middenrisaliet van twee trav. met bijkomend decor en een balkon met consoles en ijzeren hek op de hoofdverd. Rechth. deuren in de uiterste trav., en vensters met lekdrempel en versierde borstwering, op de bovenverd. in geriemde omlijsting met sleutel. Klassiek hoofdgelstel met casementenfries, en bijkomende klossen en consoles in het risaliet; dakkapellen met driehoekig fronton (1100).

S.A.B., O.W., 19289 (1886-1887).

Nr. 14. Herenhuis met enkelhuisopstand, met neoclassicistische inslag, vermoedelijk van 1873-1875; drie en een halve bouwl. + souterrain en vier trav. onder zadeldak. Horizontaal geleed, bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de begane grond met schijnvoegen en hardstenen sokkel, met middenrisaliet van twee trav. Bel-etage gemarkeerd door een gevelbreed balkon met zware consoles en een rijk uitgewerkte gietijzeren leuning; voorts door schijnvoegen en panelen in het risaliet, aansluitend bij een gelijkaardig middenbalkon vóór de tweede verd., en een meanderfries. Rechth. r. deur en vensters met doorgetrokken lekdrempels, op de bovenverd. in geriemde omlijsting. Halve bovenste verd. met getoogde omlijsting en vermoedelijk latere Franse balkons als doorbreking van de architraaf. Gekorniste kroonlijst met klossen en tandlijst (1101).

S.A.B., O.W., 876 (1873-1875).

Nr. 14A. Herenhuis met enkelhuisopstand, geïnspireerd op laat-classicistische architectuur, uit XIX d.; drie bouwl. en vier trav. onder mansarddak (fig. 508). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verwerking van hardsteen – wellicht ten dele hergebruikt XVIII-materiaal – voor de bekleding van de benedenbouw, de vensteromlijstingen en dorpels. Symmetrische opstand gemarkeerd door hockrisalieten met schijnvoegen, deurvensters met bijkomende sluitsteen tussen guirlandes en gebogen balkon met gesmeed ijzeren hek op de hoofdverd., en aansluitende oeil-de-bœuf met waterlijst. Rechth. r. deur en benedenvensters met lekdrempel, onder gedrukte boogvelden met rozet, belijnd door de puilijst. Vlak omlijste rechth. bovenvensters, met bijkomend rondprofiel en in de middentrav. verdiepte borstweringen op de bel-etage, doorgetrokken lekdrempels op de tweede verd. Klassiek hoofdgestel met bedekte steigerdaken (1102).

Nr. 17. Voormalige *directeurswoning* van het Koninklijk Muziekconservatorium (fig. 508). Monumentaal herenhuis (hoek Regentschapsstraat) in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, samen ontworpen met het Koninklijk Muziekconservatorium (zie Regentschapsstraat nr. 30) door architect J.-P. Cluysenaar, en als laatste fase van de werken opgetrokken in 1876-1877. Instrumentenmuseum sinds 1928, dat eerlang zal worden overgebracht naar het nieuwe complex aan het Koningsplein. Gebouw van drie bouwl. + souterrain en negen trav. onder zadeldak (leien). Gevels met parement van baksteen, ruim doorspekt en verwerkt met natuur- en hardsteen. Markante hoekpartij, opgevat als een hoger oplopende, driekwarronde hoektoren met inkom tussen pilasters, afgewerkt met een klassiek hoofdgestel, een attiek met dakkapellen, en een koepel (leien) met bekronende lantaarn. Symmetrisch opgebouwd gevelfront aan de Kleine Zavel, gemarkeerd door een middenrisaliet, met drielichten en bekronend rondboogvenster in oplopende, als frontispice geaccentueerde omlijsting met pilasters in de klassieke ordenopeenvolging en frontons, en verhoogd met een attiek en brede

dakkapel met oculus en fronton. Voorts rechth. vensters in vlakke, geblokte en geriemde omlijsting, op de bel-etage verrijkt met gebroken en driehoekige frontons, en balkons met gietijzeren hek in de hoekpartij en het risaliet. Doorlopend hoofdgestel met architraaf, fries en kroonlijst op klossen.

Kogelstraat (2-3 F)

Van Kartuizersstraat naar Papenvest. Geknikte straat, in 1797 doorheen de z.g. «Chartroisen blyck» getrokken (fig. 509). De benaming verwijst naar de artilleriestukken die in het nabijgelegen kartuizersklooster waren opgeslagen. Een aantal herenhuisen, gemarkeerd door een bredere poorttrav., uit de tijd van de straataanleg, bleven bewaard, enkele evenwel aangepast en met een vernieuwde gevelbekleding, cf. nr. 23 en 30. Voorts enkelhuisen met neoclassicistische inslag uit XIX d, o.m. nr. 20 en 22, een eclectische huizenrij (nr. 13 tot 21) en een kantoorgebouw (nr. 26). Recent hoekgebouw met de Kartuizersstraat, op een nieuwe rooilijn. S.A.B., O.W., 6240 (1797).

Nr. 7-7A, 9. Neoclassicistische herenhuisen met drie bouwl. en resp. vijf en vier trav. onder zadeldak (pannen), uit eind XVIII-begin XIX. Oorspronkelijke enkelhuisopstand slechts bewaard in nr. 9 : vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel op sokkel met getraliede keldermonden, met verkleinende ordonnantie en bredere l. poorttrav. Rechth. vensters, haast vierkant op derde bouwl., met lekdrempel; vlak omlijste rechth. poort. Gevelbeëindiging door kordon, fries waarin steigerdaken met schijfvormige vulling en kroonlijst; afgewolfd dakkapellen. Nr. 7-7A met vernieuwde gevelbekleding en kroonlijst, kordons, vergrote vensters en bijkomende middendeur (1103, 1104).

Nr. 13 tot 21. Huizenrij in eclectische stijl, n.o.v. architect W. Defontaine van 1902 voor nr. 13 tot 19, van 1906 voor nr. 21

Monumentale natuurstenen lijstgevel op geboste hardstenen benedenbouw met pui-lijst. Middenrisaliet van drie trav., gemarkeerd door kolossale pilasters met wapenschilden van ambachten in het kapiteel, en een balkon met uitgelengde consoles en ijzeren leuning. IJzeren vleugeldeuren op de begane grond; oplopende, resp. rechth. en korfbogige drielichten met ijzeren stijlen, geled door ijzeren borstweringen, op de bovenverd. Rechth. en getoogde vensters, eveneens oplopend op de bovenverd., in de zijtrav. Gekorniste kroonlijst op klossen en tandlijst; drie getoogde dakkapellen tussen œil-de-bœufs.

S.A.B., O.W., 26649 (1913).

nr. 27. Onderkelderd, laat-classicistisch herenhuis met twee bouwl. en zes trav. onder zadeldak uit eind XVIII-begin XIX. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de gedecapeerde benedenbouw van natuursteen met hardstenen plint. Rechth. vensters met vlakke hardstenen omlijsting en vermoedelijk later doorgetrokken lek-

511. Kogelstraat nr. 26-28. Kantoorgebouw «La Centrale Sociale» (1913).

drempels. Breder e r. trav. met inrijpoort in zelfde omlijsting, en verdiept veld op de bovenverd. Kroonlijst boven fries met steigergaten en kordon. Twee afgewolfd dakkapellen met schouderstukken en drop boven de zijtrav.; recente dakkapel in het midden (1108).

Nr. 31. Burgerhuis met neoclassicistische inslag uit XIX d; drie bouwl. + souterrain en mezzanino en drie trav. onder afgesnuit zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op geboste benedenbouw van hardsteen met sokkel. Omlijste rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels; balkons met ijzeren leuning in de midden-trav. Hoge vleugel deur met bovenlicht. Kroonlijst op klossen en tandlijst boven bedekte steigergaten (maskers en sterren), architraaf onder de mezzanino. Bovenaan vrijstaande zijgevel met afgesnute hoek (1109).

Nr. 32. Enkelhuis met twee bouwl. en drie trav., uit XIX A. Geveldecor en mansarde-

510. Kogelstraat nr. 13 tot 21 (1902, 1906).

dak n.o.v. architect A. de Roy van 1908. Bepleurde lijstgevel met schijnvoegen. Rechth. vensters met geriemde omlisting, het centrale deurvenster voorheen met balkonhek. Bogenfries onder de kroonlijst met consoles; drie dakkapellen met driehoekig fronton (1110).

S.A.B., O.W., 8169 (1908).

Nr. 34, 36. Twee gekoppelde neoclassicistische rijhuizen vlg. repeterend schema, uit XIX A; drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevels op hardstenen plint. Gewone ordonnantie met rechth. openingen op arduinen dorpels; bewaarde houten deur in nr. 36. Kroonlijst boven fries met steigergaten en architraaf. Begane grond van nr. 34 gewijzigd, met breed boogvenster en typische houten vleugel deur uit begin XX (111).

Nr. 42. Neoclassicistisch hoekhuis (Papenvest) met twee bouwl. en resp. twee en zes trav., heden onder mansardedak met dakkapellen, uit begin XIX. Mogelijk oudere kern, cf. muurankers op de begane grond zijde Papenvest. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met regelmatige registers van rechth. vensters op arduinen dorpels, getralied op de begane grond en met bewaard houtwerk; dito inrijpoort in de l. trav. Omlopende kroonlijst boven fries met steigergaten en kordon (1112).

Kolenmarkt (4-5 F-G)

Van Steenstraat naar Fontainasplein.

Aloude straat, eertijds deel uitmakend van de minstens tot XI opklimmende belangrijke W.-O.-handelsroute; ter hoogte van Olivetenhof over de Zenne op de vroegere «Klein Eiland»-straat aangesloten via de «Overmolenpoort», horend tot de eerste stadsomwalling (XI-XIII), gesloopt in 1574 en vervangen door de «Bijstandbrug» naar de gelijknamige kerk aan O.-straat zijde (cf. infra). Met de aanleg van de Zuidstraat werd in 1861-1862 een gedeelte van de Kolenmarkt, ten O. van Ma-

drillegang, gesupprimeerd en de rooilijn verlegd (cf. nr. 19-23). Verderop, pleinvorming ingevolge de verbreding en verlegging van de rooilijn van Plattesteen na het doortrekken van de centrale lanen (1867-1871) en van de Verversstraat en de Lombardstraat (1908), (cf. nr. 35-39 nog op de oude rooilijn). Met de aanleg van het Fontainasplein (1867-1871) werd de Klein Eilandstraat vervangen door het huidige Z.-straatgedeelte van de Kolenmarkt. Vrij lange straat met S-vormig tracé, op de oude rooilijn veelal met nog bewaarde smalle pandenindeling met diephuizen. In de scenografie vallen een aantal markante, min of meer aangepaste, top- en lijstgevels uit XVII-XVIII op. Enkele gevels werden i.l.v. XX «grondig» gerestaureerd, soms met restitutie van de geveltop of met pseudo-historisch uitzicht. Hiernaast overwicht van vnl. sobere lijstgevels in laat- of neoclassicistische stijl uit XIX A en de jaren 1850-1860, drie bouwl. veelal met mezzanino, twee tot vier trav. breed, met rechth. vensters al of niet op doorgetrokken lekdrempels, vaak ook zichtbare verbouwingen van oudere kernen cf. nokrichting, muurankers of algemeen volume: b.v. nr. 5 (1843, voorheen halsgevel), 11 (ontpleisterd en gerestaureerd n.o.v. architect A. Mineur van 1930), 17, 19, 32, 44, 60 (1854, voorheen met in- en uitgezwenkte top), 71, 80, 81 (behouden r. helft van voorheen, samen met nr. 83, vier trav. brede neoclassicistische lijstgevel), 82 (1835, voorheen klokgevel), 84 (1843, voorheen hoekpand met klokgevel), 88. Nr. 68: met middenrisaliet en typische opschriften op gevel en pui o.m. «A LA CLOCHE/FONDEE EN 1860/E. VAN DEN HAUTE/IN DE KLOK»; nr. 70: met nog fraaie houten winkelpui uit begin XX en gedenkplaat «EN SOUVENIR DE/LOUIS BRIL/FUSILLE PAR LES ALLEMANDS AU/TIR NATIONAL/LE 11 FEVRIER 1916/LIGUE NATIONAL DU SOUVENIR». Het meest Z.-straatgedeelte wordt gekenmerkt door een eerder schaalvergroterende bebouwing, typerend voor de jaren 1870-1880. Voor de hoekpanden nr. 11 en 21-23 zie resp. Olivetenhof nr. 8-10 en Zuidstraat nr. 50, 52.

B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» van 1960 (zie Beenhouwersstraat) voor het eerste straatgedeelte, tussen Steenstraat en Zuidstraat. Aan pare zijde afgezoomd door de gebouwen van de Politie, met monumentale gevelwand in imitatieve traditionele stijl n.o.v. architect J. Cuisinier van 1957, en met in nr. 30, vier trav. brede Brandweerpost, aanvankelijk slechts met twee bouwl., ontworpen door architect M. Van Ysendijck in 1928-1929 – gelijk-tijdig met het achteringelegen rechth. ingeplante administratieve gebouwencomplex –, in 1957 verhoogd met vijf bouwl. B.P.A. 34/10 bij K.B. van 27/8/1982 voor het huizenblok tussen Lollepotstraat, Zuidstraat, Lombardstraat en Plattestein met bestemming van één- of meergezinswoningen en eventuele handelsfunctie. Nr. 27 tot 33 en 34 tot 42 werden in 1982-1985 gesloopt en i.o.v. Stad Brussel wederopgebouwd naar gr.m. oorspronkelijk patroon (nr. 34-42 n.o.v. architect R. De Gernier).

S.A.B., O.W., 15687 (1843), 59455 (1930), 15716 (1854), 25725 (1835), 15718 (1843), 71935 (1928-1929 en 1957), 76509 (1957); N.P.P., Y 4.

Nr. 1. Eertijds z.g. «*De drie Fonteynen*». Diephuis, heden met drie bouwl. + in-steekverd. en drie trav. onder zadeldak. Traditionele XVII-kern, vermoedelijk in XIX b aangepast met bepleisterde neo-classicistische lijstgevel van drie bouwl. Gedecapeerd en grondig gerestaureerd, met toevoeging van getrapte geveltop, vernieuwing van benedenbouw en inbreng van insteek, n.o.v. architect D. Thiébaud van 1966. Baksteen met verwerking van natuursteen; bewaarde zandstenen neg-blokken, dagkanten en gedeeltelijk de speklagen en het ontlastingssysteem op twee bovenverd. Rechte en lielevormige muurankers (1113).

S.A.B., O.W., 81699 (1967).
K.I.K., 29732 A.

Nr. 3. Eertijds z.g. «*In den vliegende Draak*». Voorheen diephuis met sobere lijstgevel van vier bouwl. en vier trav. onder afgewolfd zadeldak. Heden bak- en natuurstenen gevel met barok uitzicht

n.o.v. architect G. Doyen van 1932. Hals-vormige bekroning met pseudo-boogfron-ton gesupprimeerd (vlg. zichten na 1975, mogelijk tijdens restauratie van 1976 cf. G. Des Marez). Vernieuwde begane grond van hardsteen met centrale spiegelboogdeur (1114).

S.A.B., O.W., 43741 (1932).
K.I.K., 169/2, 4.
DES MAREZ G., 1979, p. 166.

Nr. 7-9. Ensemble van twee in 1970 wederopgebouwde topgevels onder kort zadeldak (leien), als scherm vóór nieuwe bouw onder lessenaarsdak (//straat) en plat dak, n.o.v. architect J. Cuisinier.

Nr. 7. Voorheen gecementeerd met drie bouwl. en rechth. vensters onder doorge-trokken druiplijsten. Heden verankerde, bakstenen verhoogde halsgevel met laat-barok uitzicht cf. de over de borstwerin-gen doorgetrokken vensteromlijstingen van zandsteen en vernieuwd materiaal. Markerende druiplijsten en toegevoegde insteekverd. Tweeledige top met rond-boogvenster, oculi en pseudo-boogfron-ton.

Nr. 9. Voorheen verankerde, gecementeerde trapgevel uit XVII. Gereconstrueerd in traditionele stijl, met verwerking van zandsteen en vernieuwd materiaal. Kruis-en kloostervensters met kwartholle dag-kanten; markerende speklagen en lielevormige muurankers. Rondboogvenster onder booglijst in top. Verbouwde begane grond in kopiërende Lodewijk XV-stijl met in-breng van entresol (1115).

S.A.B., O.W., 80876 (1970).
K.I.K., 29732 A.

Nr. 13. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (mechanische pan-nen). Huidige voorgevel met in- en uitge-zwenkte top en laat-barok uitzicht met ty-perende platte bandversiering, n.o.v. archi-tect J. Rombaux van 1973. Voorheen sobere bepleisterde lijstgevel met rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels (1116).

S.A.B., O.W., 83275 (1973).
K.I.K., 29733 A.

Nr. 15. Diephuis, heden met drie bouwl. + insteekverd. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Voorheen vercenvoudige halsgevel met drie bouwl., waarvoor reeds ontwerp voor gevelwijziging (trapgevel) van architect L. Vandermeeren van 1951. Huidige bakstenen trapgevel met traditioneel uitzicht en hoge neo-Lode-wijk XV-pui met insteekverd. n.o.v. architect J. Rombaux van 1975 (1117).

S.A.B., O.W., 60171 (1951), 84750 (1975).

Nr. 25. Hoekhuis met de Madrillegang. Diephuis van drie trav., aanvankelijk drie bouwl. hoog met tweeledige klokgevel, opklimmend tot XVII. Vlg. bouwaanvraag van 1846 aangepast met huidige bepleisterde lijstgevel met mezzanino, onder afgesnuit zadeldak (Vlaamse pannen). Rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels, kroon- op tandlijst en verbouwde pui. Onregelmatige trav.-indeling, rechte muurankers en steigergaten in de bepleisterde zijgevel. Deels zichtbare gecementeerde achterpuntgevel met aandak en lelie-ankers; lagere aanbouw (1118).

S.A.B., O.W., 15692 (1846).

Nr. 35. Hoekhuis (Lollepotstraat) met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (n.l. straat, Vlaamse pannen) met houten dakkapel, uit eind XVII-begin XVIII (fig. 512). Bepleisterde voorgevel met verhoogde halsgevel. Rechth. bovenvensters op lekdrempels (XIX), rechte muurankers en omlopend kordon. Platte banddecor voor omlijsting van rondboogvenster en oculi en de aflijning van de geveltop met boogfronton. Recent verbouwde begane grond. Nagenoeg hlinde zijgevel en één trav. brede achterpuntgevel met lelievormig muurankers en aangepaste onregelmatige muuropeningen.

Nr. 37. Diephuis van drie bouwl. en twee trav. onder afgewolfd zadeldak (Vlaamse pannen + kunstleien); vermoedelijk XVII-kern, in XIX aangepast met bepleisterde lijstgevel (fig. 512). Rechth. vensters op lekdrempels (XIX), rechte muurankers en steigergatvullingen onder de eenvoudige houten kroonlijst. Mooie houten winkel-

pui, waarvoor bouwaanvraag van 1906 : breed uitstalraam en zij-deur met houten traceerwerk in Art Nouveaustijl; hardstenen sokkel in 1922 bekleed met marmer, in 1949 met terracotta-tegels. Vcrankerde achtertuitgevel met aangepaste openingen.

S.A.B., O.W., 75563 (1906), 27461 (1922), 58881 (1949).

Nr. 39. Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder mansardedak (thans kunstleien) met houten dakkapel onder pseudo-boogfronton; wellicht XVIII-aanpassing van oudere kern (fig. 512). Bepleisterde voorgevel met rechth. vensters op lekdrempels, rechte muurankers en gedichte steigergaten. «Klassieke» houten winkel-pui uit XIX. Bepleisterde achtergevel met rechth. openingen in onregelmatige trav.

Nr. 42. In 1982, door Stad Brussel wederopgebouwde trapgevel vlg. vroeger uitzicht (zie straatnotitie), met behoud en in-

512. Kolenmarkt nr. 35, 37 en 39.

513. Kolenmarkt nr. 42. Deuromlijsting.

corporatie van de oorspronkelijke bijzonder fraaie Lodewijk XV-deur, uit XVIII e, met steenhouwersmerk p. 1, nr. 23 (fig. 513). Hardstencn spiegelboogvormige omlijsting met breed, door spiegels versierd holrond geprofileerd beloop, voorzien van neuten en bewerkte sluitsteen; rijk gesculpteerde gebogen tussendorpel met rocaillemotieven en vergulde waaijer. Rocailles in de zwikken onder gekorniste gebogen waterlijst met horizontale aanzetten. Aansluitend balkon met sierlijk uitgewerkte smeedijzeren leuning (1119).

Nr. 46. Hoekhuis (Lombardstraat) met bepleisterde gevel van drie bouwl. onder afgewolfd zadeldak (n.l. straat, pannen + roofing) voorzien van dakkapellen. Oudere kern, met in gevel Kolenmarkt voorheen twee ongelijke trav., vlg. bouwaanvraag van 1866 gewijzigd in drie trav.; vier trav. – w.o. blinde derde – in de zijgevel. Rechth. vensters in vlakke bandomlijsting. Rechte muurankers; steigergaten onder kroon- op tandlijst. Verbouwde pui (1120). S.A.B., O.W., 15714 (1866).

Nr. 53-57. Zes trav. brede lijstgevel in laat-classicistische stijl uit eind XVIII, in oorsprong als scherm vóór drie gekoppelde rijhuizen, onder zadeldakking (fig. 514). Penantengevel met verdiepte rechth. bovenvensters. Nr. 57 bepleisterd, met panelen – voorheen met guirlandedecor – op de borstweringen van de lagere derde bouwl.; nr. 53-55 in 1990 ontleisterd: baksteenbouw met verwerking van

514. Kolenmarkt nr. 53-57.

515. Kolenmarkt nr. 66. Pui.

zandsteen voor de verbonden bovenste lateien en de sporadische hoekblokken, hardsteen voor de onderdorpels. Steiger-gaten onder eenvoudige houten kroonlijst; drie dakkapellen in vorm van oeil-de-bœufs. Aangepaste begane grond, in nr. 53-55 met zandstenen parement en huidige ordonnantie sinds 1949.

S.A.B., O.W., 58560 (1949).

Nr. 59. Rijkshuis van vier bouwl. en twee trav. onder zadeldak (n//straat) van 1923, n.o.v. architect H. van Hall van 1922. Lijstgevel van simili-steen, met verwerking van arduin. Ritmerende hoekpilasters; opeenvolging van trapezoidale erker met rondbooglichten onder bekronend balkonhek met typisch ijzerwerk, vlak omlijste rechth. deurvensters en korfboogvensters onder booglijst; oorspronkelijk raamwerk. Hoekconsole en tand- onder kroonlijst. Deels houten, deels marmeren winkelpui met neo-Lodewijk XVI- en Art

Nouveau-inslag; breed afgerond uitstalraam en zijdeur met fraai hout- en beschilderd glaswerk; opschrift in typisch lettertype : «BIJOUTERIE/JOALLERIE/ORFEVRIERIE», verwijzend naar voormalige handelsfunctie (1121).

S.A.B., O.W., 27322 (1922-1923).

Nr. 61-63. Rijkshuis van drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, op bouwaanvraag van 1869 met bijkomende lagere vierde bouwl. Bepleisterde lijstgevel met neoclassicistisch uitzicht : rechth. omlijste bovenvensters op gelede kordonvormende lekdrempels. Klassiek hoofdstel met casementen tussen de uitgewerkte consoles. Oorspronkelijk twee gekoppelde «klassieke» winkelpuien met zijdeuren; r. verbouwd (1913), (1122).

S.A.B., O.W., 15697 (1869, 1913).

Nr. 62. Diephuis met bepleisterde lijstgevel van drie bouwl. en drie trav. onder af-

gesnuit zadeldak, te dateren midden XVIII met aanpassingen uit XIX. Getoogde bovenvensters met lekdrempels; deurvenster eertijds voorzien van balkon. Houten kroonlijst en dakkapel met driehoekig fronton. Aangepaste pui waarachter mogelijk nog behouden Lodewijk XIV-rondboogpoort (?), (1123).

Nr. 64. In zijn huidige vorm diephuis met lijstgevel van drie bouwl. en drie trav. onder afgesnuit zadeldak (leien); in kern minstens opklimmend tot eind XVII-begin XVIII, aangepast in XIX A. Beschilderde bakstenen lijstgevel, verwerkt met zandsteen voor de verticaal doorlopende dagkanten van de voormalige kruisvensters; XIX-lateien en -lekdrempels. Behouden rechte muurankers met krul en steigergaten onder de kroonlijst. Houten winkelpui met uitstralraam en r. deur tussen pilasters onder rolluikkast, daterend van 1922 (1124).

S.A.B., O.W., 27988 (1922).

Nr. 65-67. Vier trav. breed diephuis, vermoedelijk oudere kern in oorsprong met topgevel, eind XVIII-XIX a aangepast met laat-classicistische lijstgevel onder frontonbekroning, drie bouwl. + mezzanino onder zadeldak. Heden twee woningen, resp. met schijnvoegen gecementeerd en toegevoegd decor (nr. 65, sinds 1926) en bepleisterd (nr. 67). Voorts rechth. vensters, en blinde mezzaninovensters in de hoektrav. Aangepaste begane grond: winkelpuien met huidig uitzicht in nr. 65 van 1926 (architect E. Douay) en in nr. 67 van 1941 (architect G. France), (1125).

S.A.B., O.W., 32502 (1926), 54632 (1941).

Nr. 66. Diephuis met enkelhuisopstand, drie bouwl. en drie trav., uit XVIII a. Mogelijk voorheen bekroond met geveltop (?). Deels ontpleisterde lijstgevel met classiciserende barokordonnantie: bepleisterde bovenbouw verticaal geleed door kolossale Ionische pilasters van zandsteen, met geprofileerde basementen en kapitelen opgenomen in het gelede kordon. Rechth. vensters, op hoofdverd. met sierlijk smeedijzeren ondiepe balkonleuningen.

Behouden hardstenen pui met geblokte pilastertrimmering en geprofileerde gekorniste puilijst; steenhouwersmerken p. 1, nr. 24 (fig. 515). Deur in gelijnde rondboogomlijsting met sluitsteen; bijzonder fraai uitgevoerd smeedijzerwerk in het bovenlicht. Rechth. vensters boven kelderluik l. en spiegel op borstwering r. (1126).

Nr. 72. Drie trav. breed diephuis, voorheen resp. met Dorische en Ionische pilasterordonnantie op de eerste twee bouwl., wellicht ook met geveltop en opklimmend tot ca. 1700. Huidig uitzicht van penantengevel met drie bouwl. resulterend uit aanpassing tot lijstgevel vermoedelijk begin XIX en vlg. bouwaanvraag van 1837 uit het wegwerken van de pilasterkapitelen en basementen (tweede bouwl.). Verdichte rechth. vensters met lekdrempels en ijzeren XIX-leuningen met engelenfiguurtjes. Centraal reliëf met uitbeelding van St.-Jozef, Voedstervader, vlg. G. Des Marez van de Goede Herder (fig. 516). Klassieke kroonlijst. Verbouwde pui (1127).

S.A.B., O.W., 15717 (1837).

DES MAREZ G., 1979, p. 185.

Nr. 73-75. Diephuis, hoekhuis met de Bijstandsstraat, heden met schijnvoegen gecementeerde gevels van drie + drie trav. en drie bouwl. onder afgesnuit zadeldak. Traditionele keru, in zijgevel gedateerd 1693 d.m.v. jaarankers (Fig. XVII), doch aangepast in XIX A. Rechth. vensters deels on-

516. Kolenmarkt nr. 72. Gevelsteen.

W N 0 1 6 9 3

XVII. Kolenmarkt nr. 73-75.

der zichtbare latei, op lekdrempels (XIX). Bewaarde afgeschuinde sokkel, lelie-ankers met krul (zijgevel) en thans bedekte, omlopende steigeraten onder vernieuwde kroonlijst. Deels aangepaste begane grond; enkelhuisopstand in zijgevel (1128).

Nr. 74. Gevel met in- en uitgezwenkte top, thans gecementeerd, van twee bouwl. en vier trav., te dateren eind XVII-begin XVIII, en fungerend als scherm vóór nieuwe bouw onder plat dak (1960). Classicerende laat-barokordonnantie : compositie pilasters, doorgetrokken tot in de top. Aangepaste muuropeningen, op hoofdverd. voorzien van balusterleuningen. Geveltop met rechth. tweelicht met ijzeren leuning en verbonden driuplijst, tussen blinde oculi; kleiner dito licht onder schelpmotief erboven. Afwerking met platte banden, bolornament en geprofileerde geknikte driuplijst onder topvenster met boogfronton. Begane grond met geblokte pilasters, deels aangepast. Behouden rondboogpoort in vlakke omlijsting met sluitsteen, imposten, gestrekte tussendorpel en waaier in bovenlicht (1129).

Nr. 77. Hoekhuis (Bijstandsstraat) met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (n.l. straat, kunstleien), vermoedelijk opklimmend tot eind XVII. Bepaalde voorgevel met vereenvoudigde in- en uitgezwenkte top met driehoekig fronton. Rechth. vensters op lekdrempels (XIX) en rechte muurankers. Deur in sobere hardstenen schouderboogomlijsting in régencestijl, uit midden XVIII, met steenhouwersmerk p. 1, nr. 25 : breed kwarthol beloop op neuten, schelpmotief in zwikken en op sluitsteen, gebogen driuplijst met horizontale aanzetten. Aangepast «klassiek» uitstalraam I. Op gevelplaat middenpenant, vermelding van geboortehuis

(1856, 1859) van romanschrijvers J.H. Rosny sr. en jr. Bepaalde zijgevel met rechth. openingen in drie trav. uiterst r. (1130).

Nr. 79. Twee bouwl. hoog breedhuisje met twee trav.; in kern vermoedelijk daterend van ca. 1700, mogelijk oorspronkelijk met topgevel. Huidige lijstgevel met cementbezetting, beschilderd neorenaissance-decor en «klassieke» winkelpui uit eind XIX-begin XX. Rechth. vensters in pilasteromlijsting, behouden rechte muurankers en hoog mansardedak met dakvenster (1131).

Nr. 86, ernaast. Heden samenstel met hockpand Lievevrouwbrosstraat nr. 1-3 (cf. aldaar), met verbonden winkelpui van 1916, licht gewijzigd in 1925. Diephuis met trapgevel (5 tr. + topstuk) van drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (kunstleien), te dateren XVII. In 1990

517. Kolenmarkt nr. 87, 89.

zacht gerestaureerd, met verwijdering van de vroegere cementlaag. Baksteenbouw met sporadisch gebruik van zandsteen o.m. voor de heden gedichte steigergaten en de behouden geprofileerde boogomlijsting van het rondboogige topvenster. Aangepaste rechth. vensters met latere arduinen bovendorpels en lekdrempels. Lelievormige en rechte muurankers (1132).

S.A.B., O.W., 20743 (1916), 32503 (1925).

Nr. 87, 89. Ensemble van twee topgevels met drie bouwl. onder afzonderlijke zadeldaken (n.l. straat, Vlaamse pannen), uit XVII, met doorlopende lelie-ankers (fig. 517).

Nr. 87. Heden met schijnvoegen gecementeerde, drie trav. brede voorgevel; door kordons gelede manke trapvormige geveltop afgelijnd door voluten onder driehoekige frontonbekroning. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting (XIX); dito onlijst rondboogvenster en rechth. zijvensters in top. Fraaie hardstenen Lodewijk XVI-pui, uit XVIII d : rechth. deur onder druiplijst op tandlijst en langgerekte consoles met stafwerk en drop; dito zijvensters met in 1929 verlaagde onderdorpels, verder voluutsluitsteen en festoendecor.

Nr. 89. Bepleisterd, twee trav. breed trapgeveltje (drie tr. + topstuk) met gebogen gevellijn, aanleunend tegen de kerk O.-L.-Vrouw van Goede Bijstand. Aangepaste rechth. muuropeningen met lekdrempels (XIX). Rondboogvenster onder booglijst in top. Deur in hardstenen schouderboogvormige Lodewijk XV-omlijsting, uit midden XVIII-XVIII c : geprofileerd kwarthol beloop, gecanneleerde voluutsluitsteen en gebogen waterlijst met gestrekte uiteinden. L. houten «klassiek» uitstralraam (XIX).

S.A.B., O.W., 40137 (1929).

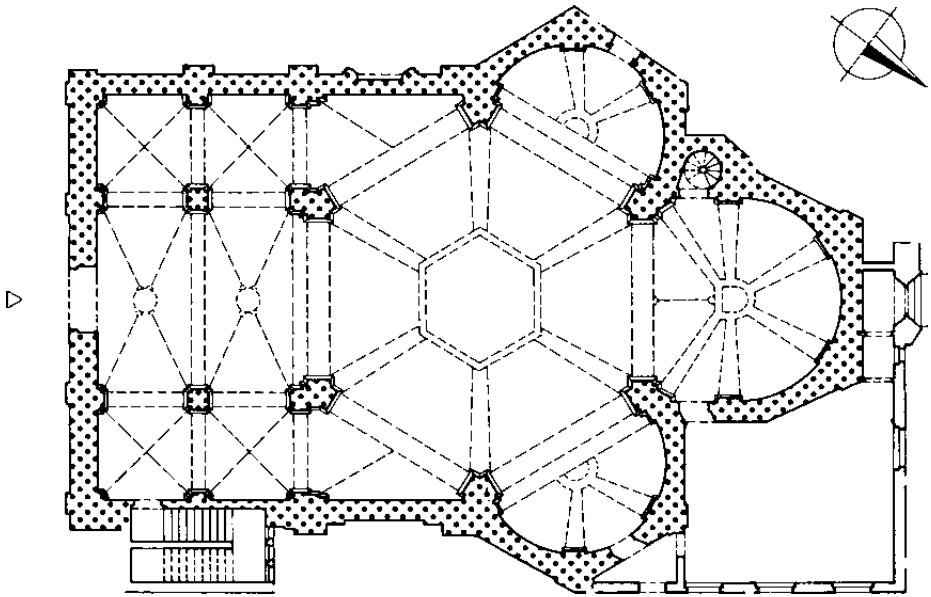
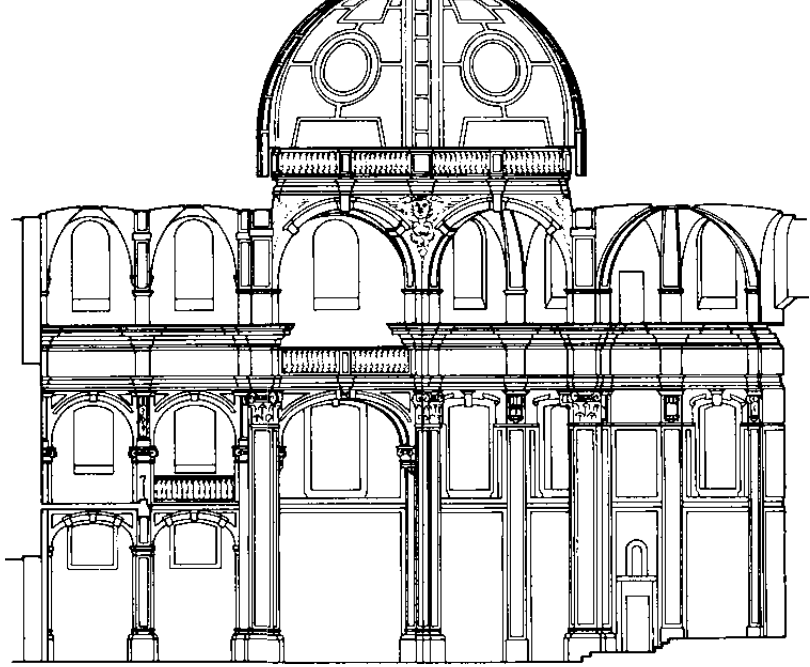
★ Parochiekerk O.-L.-Vrouw van Goede Bijstand.

Gebouwd ter plaatse van de voormalige kapel van het St.-Jacobsgasthuis, in XII gesticht om behoeftige reizigers en pelgrims te herbergen. In 1625 vondst en ver-

ering van het miraculeuze beeld van O.-L.-Vrouw van Goede Bijstand. Kapel spoedig te klein bevonden; bouw van een nieuw bedehuis in XVII B. In 1797 gesloten; in 1803 opnieuw in gebruik genomen als hulpkerk van de St.-Katelijneparochie. Bouw van barokke kerk aan W.-zijde aangevat in 1664 n.o.v. architect J. Cortvrindt; voor twee derde afgewerkt in 1670. Voltooiing van voorgevel – ondanks reeds eerstesteenlegging in 1673 – pas na de dood in 1681 van J. Cortvrindt ingezet door architect P.P. Merckx, na diens dood (1685) voortgezet en beëindigd in 1694 door architect W. De Bruyn. Vernieling van bedaking, koepel, bepleistering en mobilaair tijdens het bombardement van 1695, gevolgd door herstellingswerken van 1696 tot 1699. Restauratie van voorgevel in 1847-1849. Huidige campanile n.o.v. architect H. Partoes van 1850, vermoedelijk ter vervanging van de oorspronkelijke die de koepel bekroonde, in 1727 verwijderd. In 1904 e.v. voorgevelrestauratie, waarbij o.m. herplaatsen van het wapenschild van Karel van Lotharingen en beeld van O.-L.-Vrouw met Kind (resp. verwijderd in 1793 en 1797) en inbrengen van glasramen in drie vensters. Interieurrestauratie vanaf ca. 1920, in 1968 hemoemen samen met reinigingswerken aan de buitengevels.

De kerk illustreert bijzonder treffend de vrij geslaagde poging om, op een traditioneel bouwschema, een centraalbouw naar Italiaans model toe te passen, resulterend in een markante ruimtewerking door de originele koepeloverwelling en de innoverende inbreng van tribunes boven de zijbeuken.

W.-waarts georiënteerd gebouw met sterk ingekort driebeukig basilicaal schip van twee trav. en zeszijdige overkoepelde middenpartij, met drie halfcirkelvormige W.-absidiolen. Diepere koorkapel, ten Z. in de oksel geflankeerd door kleine traptoren, ten N. door sacristie (Fig. XVIII, XIX). Grotendeels zandsteenbouw, met verwerking van vernieuwd materiaal. Leien bedaking. Hogere middenbeuk onder zadeldak; zijbeuken onder lessenaarsdak; kapellen onder afgesnuit zadeldak; mid-

denpartij onder dubbele vierzijdige helmvormige bekroning (fig. 518).

Goed geproportioneerde barokke O.-gevel, met twee registers geritmeerd door pilasters; zware gekorniste druiplijst en a.h.w. blinde attiek tussen onderbouw en halsvormige top, onderbroken voor groot centraal venster. Eerste register van drie trav., verticaal belijnd door kolossale Ionische pilasters op hoge sokkel. Geaccentueerde middentrav. doorgetrokken over de tweede geleding: begrenzende compositie pilasters, uitgewerkt hoofdstel en bekronend gekornist driehoekig fronton; markant rondboogportaal in geringde omlijsting onder booglijst en voluutversiering; mooie houten makelaar vermoedelijk uit XVII door J.B. Tons, met hoed- en schelpmotief refererend naar St.-Jacob. Erboven gesculpteerd medaillon van Karel van Lotharingen. Rondboognis onder boognis en schelp, flankerende vuurvazen; beeld van O.-L.-Vrouw met Kind van 1910-1911 door G. Van den Kerckhove. Aansluitend groot rondboogvenster in geprofileerde omlijsting met oren en neuten en bekroond door cartouche in festoemlijsting. In l. en r. trav.: getoogde vensters in geprofileerde omlijsting met sluitsteen, oren, neuten, waterlijst en schelpmotief; grote omlijste ovale oculi erboven.

Zichtbare Z.-, Z.W.-gevels (Olivetenhof) verticaal en horizontaal geritmeerd door steunberen, kordons en over de penanten doorgetrokken platte banden ter hoogte van de vensterimposten en -dorpels. Getoogde vensters in (oor)omlijsting met sluitsteen, afzaat en waterlijst met gekrulde uiteinden. Rondboogvensters met sluitsteen onder booglijst op bovenste bouwl. In Z.-gevel gedichte rondboogdeur in geringde omlijsting, gevat in rechth., onder druiplijst en getoogd bovenlicht. Overige gevels verscholen achter aanleunende bebouwing. Zadelak van middenbeuk met achtzijdige klokkerruiter met twee geledingen, gemarkeerd door pilasters, galmgaten en helmvormige bekroning.

Interieur met heldere en evenwichtige ruimtewerking door de drie geledingen hoge middenbeuk, de imposante overkoepling, de hoge lichtinval en het verticale

519. Kolenmarkt. O.-L.-Vrouw van Goede Bijstand (1664-1694). Interieur.

en horizontale lijnenspel van pijlers en hoofdstellen. Stoffering vrij sober gehouden: bepleisterde muurwanden en gewelven; natuurstenen pilasters, entablementen en ornamenten; stucdecor; vergulde kapitelen en consoles. Centrale rondboogvormige portiektrav. met versierde sluitsteen en casementen, op gebundelde compositie pilasters; zijbeuken met tribunes van middenbeuk en -partij gescheiden door rondbogen op Ionische pilasters en korbogen op Dorische pilasters of uitgewerkte consoles (fig. 519). Overwelfing naar traditioneel patroon nl. kruisribgewelven, doch met gordelbogen; straalgewelven boven absidiolen en koor. Zeszijdige koepel voorzien van brede ingediepte ribben waartussen fraai Lodewijk XIV-stucwerk en centraal geschilderde ovale medaillons uit begin XIX; omlopende balustrade met postamenten rustend op engelenhoofden (Pl. IV). Getoogde benedenvensters in geprofileerde omlijsting met

sleutel en booglijst; rondbogige bovenvensters. Fraaie marmeren bevoering waarin verspreide grafstenen.

Mobilier.

Schilderijen uit XVII.

Beeld van O.-L.-Vrouw van Goede Bijstand van gepolychromeerd hout (XIV); houten beelden van H. Jozef en H. Jacobus door J.-B. Van der Haeghen (1724); marmeren wijwatervaten met engelenfiguurtjes (XVIII); engelen met medaillons toegeschreven aan G.-L. Godecharle (1750-1835).

Hoofdaltaar van hout en marmer n.o.v. J.B. van Bourscheit (1705), gerestaureerd en gewijzigd in 1805; altaartafel van Franse steen door J. Willame (1969); marmeren Z.- en N.-altaren van 1930, kopieën van deze van J.-B. Van der Haeghen (1724). Preekstoel (eertijds in de kerk van de ongeschoeide karmelieten) in régencestijl (XVIII); biechtstoelen door H. Pecters en Divoot (1858) in XVIII-stijl; orgel eind XIX gesigneerd «J. Billon et H. Van de Loo, facteurs d'orgues à Rotselaer».

S.A.B., O.W., 63928 (1904-1911); N.P.P., C 2.

Archief C.R.M.S., dossier 6628.

DES MAREZ G., *Traité d'architecture appliquée aux monuments de Bruxelles*, Brussel, 1921, p. 239, 243-281.

FELIX J.P., *Orgues de Bruxelles et de l'école bruxelloise*, Tentoonstellingscatalogus St.-Michielskathedraal 29/10-4/11/1979, p. 19.

PLANTENGA J.H., *L'architecture religieuse du Brabant au XVIIIème siècle*, Den Haag, 1926, p. 201-205.

Nr. 91-93. Afgeschuind hockgebouw (Olivetenhof), huurhuis met vier bouwl. + entresol en totaal negen trav., waarvoor bouwaanvraag van 1874. Bepaalde lijstgevel met neoclassicistische inslag, horizontaal gemarkeerd door imitatiebanden op de entresol, doorlopende ijzeren balkons met uitgewerkte consoles op de twee hoofdverd., kordonvormende lekdrempels boven spiegels op de bovenste bouwl. en aflijnend hoofdgestel met kordon en kroon- met tandlijst op klossen. Verdiepte rechth. entresolvensters en getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting met festoonsluitsteen. Oorspronkelijke ordonnantie met aaneenschakeling van winkelpuizen en deuren op begane grond, licht gewijzigd in 1908 (1133).

S.A.B., O.W., 12777 (1874), 829 (1908).

Nr. 95-97. Huurhuis met dubbelhuisopstand, vier bouwl. + entresol en vijf trav. onder mansardedak (kunstleien) met drie dakkapellen, waarvoor licht afwijkend gevelontwerp van 1874. Bepaalde lijstgevel met neoclassicistische inslag, belijnd door verbonden ijzeren balkonhekken en kordons; benadrukte middentrav. in deels geblokt risaliet. Getoogde bovenvensters in omlijsting met versierde sluitsteen op bovenste twee bouwl. Voorts panelen- en pilasterdecor en klassiek hoofdgestel. Centrale rondboogdeur met sluitsteen en imposten in geblokte rechth. omlijsting; aangepaste oorspronkelijke winkelpuizen met zij-ingang (1134).

S.A.B., O.W., 19305 (1874).

Nr. 98 tot 112. Rij- en huurhuizen met bepaalde lijstgevels met neoclassicistische inslag. Eenvoudige opstand met omlijste getoogde en rechth. vensters, gietijzeren balkonhekken ter accentuering van de deurvensters en een klassiek hoofdgestel als gevelbeëindiging.

Nr. 98-100 vlg. bouwaanvraag van 1873, met vier bouwl. en vier trav. en oorspronkelijke begane grond met winkelpui met zij-ingang, venster en r. poort, naderhand verbouwd.

Nr. 102-104 met twee trav. en drie bouwl. + entresol + hoog mezzanino, waarvoor licht afwijkend gevelontwerp van 1875; aangepaste begane grond, doch met behouden ordonnantie.

Nr. 106-108 met vier verkleinende bouwl. en vijf trav., waarvoor bouwaanvraag van 1886 samen met twee bijkomende achterhuizen van totaal zes trav. en eveneens vier bouwl. Ietwat rijkere voorgevelbehandeling cf. licht middenrisaliet en stucpanelen. Begane grond met winkelpui n.o.v. architect A. Blomme van 1920.

Nr. 110-112 met vijf verkleinende bouwl. en drie trav., vlg. bouwaanvraag van 1874. Oorspronkelijke begane grond met privédeur en winkelpui en tweede bouwl. met deurvensters en gevelbreed balkon, naderhand verbouwd (1135).

S.A.B., O.W., 19303 (1873), 2147 (1875), 2144 (1886) en 27323 (1920), 19306 (1874).

Nr. 101-105. Huurhuis met zelfde opstand doch ietwat soberder geveldecor als nr. 95-97, n.o.v. architect G. Keller en eveneens vlg. bouwaanvraag van 1874. Geaccentueerd deels gelijnd middenrisaliet; getoogde entresolvensters en rechth. omlijste bovenvensters. Centrale getoogde deur in geblokte omlijsting, tussen twee deels aangepaste winkelpuien, oorspronkelijk met zij-ingang (1134).

S.A.B., O.W., 19293 (1874).

Nr. 114-118. Huurhuis van vijf bouwl. met zelfde opstand en gr.m. gelijkaardige geveluitwerking als nr. 95-97; licht afwijkende bouwaanvraag van 1874. Vensters op tweede bouwl. in eerste drie trav. verkleind. Verbouwde winkelpuien (1136).

S.A.B., O.W., 19304 (1874).

Koloniënstraat (7-8 D-E)

Van het kruispunt Loxumstraat, Kardinaal Mercierstraat, Kantersteen, Ravensteinstraat en Warandeburg, naar de Koningsstraat.

Brede gebogen straat met sterk hellend niveau, aangelegd in 1908-1909, samen met de verbrede Jonkersstraat en Kanselarijstraat, en het W.-deel van de Warandeburg. Deze belangrijke ingreep vormde de eerste fase van de volledige herstructurering van het gebied tussen de St.-Michielskathedraal, de Koningsstraat, Koudenberg, Magdalenasteenweg en Bergstraat, waartoe werd besloten in 1903, voor de inplanting van het toekomstige Centraal Station in de Putterijwijk (zie Europakruispunt). Voor het tracé van de Koloniënstraat werd de vroegere parkgang – oorspronkelijk een doodlopende straat in het verlengde van de Wetstraat, op het door aanaarding sterk verhoogde niveau van de Koningsstraat – in een bocht doorgetrokken, de aloude Jonkersstraat – de vroegere Korte Schildknaapsstraat – ten dele geïncorporeerd en aan beide zijden verbreed, en het bouwblok Kanselarijstraat/Parochiaansstraat/Perkamentstraat doorbroken.

De nieuwe, diagonaal kruisende tracé's werden vanaf 1909 tot in de jaren 1920, onderbroken tijdens de oorlogsperiode, bebouwd met monumentale bank-, kantoor- en appartementsgebouwen, overwegend in «Beaux-Arts»-stijl met Frans classicistische inslag. Imposante, volumineuze constructies met aanzienlijke bouwhoogte in overeenstemming met de straatbreedte. Karakteristieke inplanting van de o.m. vrijstaande hoekblokken, waarbij de beeldassen worden afgesloten door geaccentueerde hoekpartijen met koepelbekroning, cf. nr. 1-21 en 58-68. Aaneenschakeling van winkelpanden op straatniveau. Bewaarde classicistische hoekgebouwen met de Koningsstraat uit XVIII d (zie aldaar nr. 70-72 en 74). Nieuwe bouw in nr. 20-24 en 33-35.

Heden drukke verkeersader, één van de verbindingssassen tussen de boven- en de benedenstad.

S.A.B., O.W., 24568, 31385 en 31437-31441 (1908-1909); A.A., 1908, rep. 7029 en 7130.

Nr. 1-21. Voormalig bankgebouw, opgetrokken door de «Caisse Générale de Reports et de Dépôts», in «Beaux-Arts»-stijl met Frans classicistische inslag, n.o.v. architect P. Saintenoy (fig. 520). Boven de hoofdingang in Romeinse cijfers gedateerd 1911. Imposante, vrijstaande constructie op het driehoekige bouwblok gevormd door de Koloniënstraat, de Kanselarijstraat en de Warandeburg. Monumentale gevelopstanden met parement van natuursteen onder leien bedaking, opgebouwd in functie van het profiel van de drie omringende straten. Omvat een benedenbouw, over het algemeen met entresol – bijkomend entresolniveau aan zijde Koloniënstraat/Warandeburg overeenkomstig het sterke terreinval – twee bovenverd. en een pseudo-mansarde; in totaal eenenveertig trav. verdeeld over de drie gevelzijden. Karakteristieke accentuering van de hoeken door resp. driekwartovale, -ronde, en afgeschuinde partijen met hoger oplopende koepelbekroning, in de beeldassen van de omringende tracé's. Gevels geritmeerd door kolossale hoekpilasters met schijnvoegen, bekroond door medaillons

520. Koloniënstraat nr. 1-21. Voormalig bankgebouw «Caisse Générale de Reports en de Dépôts» (1911).

met monogram CGR&D van de vroegere bank. Hoge, sokkelvormende benedenbouw in afgevlakte bossage; rondboogopeningen met voluutsleutel en uitstraling in de hoek- en toegangspartijen. Bovenverd. samengevat door kolossale pilasters in het verlengde van de geblokte posten van de benedenbouw; balkons met balustrade op consoles, doorlopend voor het bijkomende entresolniveau en boven de door zuilen geflankeerde portalen aan de Kanselarijstraat. Verticale superpositie van brede rechth. vensterpartijen met metalen twee- of drielichtindeling, op bewerkte borstweringen met schijven. Klassiek hoofdstel met architraaf, frics en gekorniste kroonlijst met klossen en tandlijst. Opeenvolging van dakkapellen met gebogen fronton, verbonden door een bewerkte attiek, en doorlopend over de hoekpartijen. Markant ijzerwerk van vleugeldeuren, venstertraliës en een afsluithek aan de Kanselarijstraat. Hoofdgevel aan de Kolo-

niënstraat gemarkeerd door een centrale inkompartij van vijf trav. met hoekrisalieten, doorgetrokken in de attiekverd. Kolossale rondboog met kwarthol beloop en drieledige sleutel als hoofdingang, geflankeerd door rechth. poorten en rondboogvensters; spiegels en geboste oculi erboven. Bovenverd. met Ionische pilasters en doorlopend balkon.

Interieur georganiseerd rond de lokettenhal, opgevat als centrale vide omringd door galerijen (1137).

S.A.B., O.W., 9343 (1911).

Nr. 2-4. Voormalig bankgebouw, opgetrokken door de «Banque Belge & Française», in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architecten G. Martin en G. Dufas van 1923, in de gevel gesigineerd en gedateerd 1924 (fig. 521). Karakteristiek hoekgebouw (Parochiaansstraat nr. 1-5), uitgewerkt als rotonde; zes bouwl. waaronder entresol, verhoogd met een attiekverd. onder afge-

521. Koloniënstraat nr. 2-4 (1923), 6 (1911), 10 (1922) en 12 (1910).

knot koepeldak doorlopend in een gebogen pseudo-mansarde (leien), en tien trav. Gevel met parement van overwegend natuursteen, verwerkt met baksteen, met rijk bewerkte decor; structuur van gewapend beton. Symmetrische dispositie van vier brede gebogen hoektrav., aan weerszij geflankeerd door één smalle en twee gekoppelde trav. Benedenbouw met schijnvoegen achter vlakke rechth. lisenen; opengewerkt middenportaal met dubbele rondboog en trap, balkons met balustrade en consoles op de entresol. Hoekrotonde op de bovenverd. geritmeerd door kolossale bakstenen pilasters met hoekblokken; eerste verd. gemarkeerd door een doorlopende balustrade en zware postamenten met monogram BF van de vroegere bank. Rechth. vensters op bewerkte bortweringen met guirlande of geometrisch motief, herhaald in de ijzeren vensterleuning van de zijtrav. Gewelfde gevelbeëindiging

door een omlopende guirlande en o.m. gekoppelde consoles met bloemenslinger, bekroond door de attiekbalustrade. Attiekvensters met fronton.

S.A.B., O.W., 31009 (1923).

Nr. 6. Appartementsgebouw op een smal perceel doorlopend in Parochiaansstraat nr. 7-9, met zes bouwl., n.o.v. architect A. Geens van 1911 (fig. 521). Gevels van bak- en hardsteen, met ingehouden neo-Vlaamse-renaissance-inslag. Aan de Koloniënstraat oplopende trapezoidale bow-window over vier verd., met doorgetrokken waterlijsten, en aansluitend tweelicht met ontlastingsboog en gebuikt gietijzeren balkon. Tuitvormige geveltop met bekronende fakkel. Aan de Parochiaansstraat dito rechth. bow-window en balkon voor het bekronende dakvenster in de l. trav.; rechth. vensters met ontlastingsboog en op de eerste verd. bewerkt halfrond balkon in de r. trav. Pseudo-mansarde (leien). Winkelpuicn.

S.A.B., O.W., 27018 (1911).

Nr. 10. Appartementsgebouw doorlopend in Parochiaansstraat nr. 11-13, met vijf bouwl. + entresol en drie terugwijkende attiekverd., n.o.v. architect V. Rubbers van 1922 (fig. 521). Gevels in «Beaux-Arts»-stijl, met simili-natuursteenbekleding en geblokte benedenbouw van rode graniet. Aan de Koloniënstraat oplopende trapezoidale bow-window over vier verd., met bewerkte borstweringen, en aansluitend balustrade voor het drielicht van de attiek. Winkelpui. Aan de Parochiaansstraat bredere opstand, gemarkeerd door drie trapezoidale en centraal halfronde bow-windows over drie verd. Benedenbouw met souterrain en privé-inkom (1138).

S.A.B., O.W., 31010 (1922).

Nr. 12. Rijkhuis in Art Nouveau, n.o.v. architect A. Golenvaux van 1910 (fig. 521); vier bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak (pannen). Lijstgevel van baksteen decoratief verwerkt met hardstenen elementen, gemarkeerd door lisenen met een hoefijzcrboogvormig spaarveld, door-

522. Koloniënstraat nr. 32-38 (1919).

lopend in kwartcirkelvormige hoekposamenten. Getoogde drielichten op typische lekdrempels met spuer; gevelbreed balkon op de eerste en middenbalkon op de tweede verd. met ijzeren leuning. Houten kroonlijst met typisch gebogen profiel op consooltjes. Winkelpui en beglaasde entresol met gegroefde posten en ijzeren pui-balk, doch vernieuwd raamwerk (1139).

S.A.B., O.W., 39 (1910).

Nr. 14-18. Appartementgebouw met vier bouwl. + entresol en zes trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1912. Lijstgevel van gele baksteen verwerkt met elementen van natuur- en hardsteen. Klassieke ordonnantie met regelmatige registers van rechth. en steekboogvensters, gemarkeerd door de centrale rechth. erker met bekronende balustrade over de eerste twee verd. Smalle privé-deur en winkelpui onder een beglaasde entresol met drie steekboogopeningen (1140).

S.A.B., O.W., 1806 (1912).

Nr. 26-30. Appartementgebouw met «Beaux-Arts»-inslag, n.o.v. architect G. Hubrecht van 1923; zes bouwl. waaronder entresol, onder attiek en mansarde (leien), en vier trav. Lijstgevel met bekleding van Euville en simili, gemarkeerd door een oplopende trapezoidale bowwindow in de 1. trav. Karakteristieke spiegelboogvorm van de vensters, per bouwl. verschillend behandeld, op de voorlaatste verd. belijnd door een omlopende waterlijst boven stafwerk. Dubbele rij spiegelbogige dakkapellen. Gesmeed ijzeren Franse balkons. Winkelpuien met afgeronde vitrines aan weerszij van de privé-inkom. Gesloopt in 1992 (1141).

S.A.B., O.W., 29285 (1923).

Nr. 29-31. Zie Kanselarijstraat nr. 17-17A.

Nr. 32-38. Kantoor-/appartementgebouw, opgetrokken door de verzekeringsmaatschappij «Cie l'Urbaine & La Seine», in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect R. Thé-

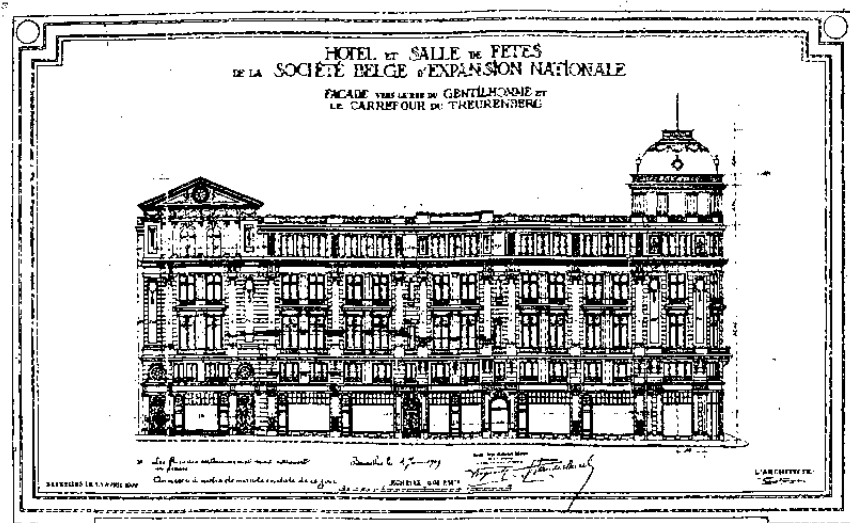
523. Koloniënstraat nr. 46-56 (1912-1914).

ry van 1919 (fig. 522). Monumentaal hoekcomplex (Kanselarijstraat nr. 4-18) met zes bouwl. waaronder entresol, onder mansardedak (leicn). Gevels bekleed met natuursteen voor de bovenbouw en hardsteen voor de pui, met in totaal drieëntwintig trav., twee aan twee gegroepeerd aan weerszij van drie oplopende afgeronde bow-windows en de o.m. door oculi geflankeerde afgeschuinde hoekpartij. Benedenbouw met schijnvoegen, de pui geopend door brede korfbogen met sleutel. Bovenverd. met neo-Lodewijk XVI-decor, o.m. stafwerk, guirlandes, rozetconsoles, chutes, eierlijsten, ramshoofd en entrelacs. Rechth. vensters, met balkon op consoles op de eerste en hoogste verd., voorzien van gesmeed ijzeren borstweringen. Hoge dakkapellen, als tweelicht boven de gebundelde trav., als drielicht met balustrade boven de bow-windows en de hoekpartij. Blinde achtergevel met neobarokke topbekroning, kopie van een in 1984 gesloopte

barokke halsgevel in de achterliggende Parochiaansstraat. Vier r. trav. inbegrepen de vermelde achtergevel volledig gesloopt, en inwendige kaalslag, in 1990-1992, voor renovatie-nieuwbouwproject.

S.A.B., O.W., 27555 (1919).

Nr. 46-56. Monumentaal complex, n.o.v. stadsarchitect F. Malfait van 1912, in de gevels gesigneerd en gedateerd 1914 (fig. 523). Samengesteld uit twee haaks op elkaar staande vleugels: de O.-vleugel (Koloniënstraat nr. 46-56, Jonkersstraat nr. 2-4) in strenge neo-Lodewijk XVI-stijl, geïnspireerd op het gevelscherm dat oorspronkelijk de Parkgang afsloot; de W.-vleugel (Kanselarijstraat nr. 19, hoek St.-Goedeleplein nr. 18) in neo-Vlaamse-barokstijl. Rijk geornamenteerde gevelopstanden met parement van natuursteen. Oorspronkelijk zes appartementen per verd. rond twee trappenhuizen; heden kantoren.

524. Koloniënstraat nr. 58-58. Voormalig «Palais de l'Expansion». Bouwaanvraag (1909), (S.A.B., O.W., 9340).

O.-vleugel met vijf bouwl. waaronder entresol en attiek, en twintig trav. Symmetrisch geordonneerde opstand met tweemaal vijf trav. aan weerszij van een breed vooruitspringend middenrisaliet van zeven trav., in de benedenbouw opengewerkt tot een galerij met rondbogenarcade; afgeronde hoekpartij van drie trav. Horizontale geleiding in drie registers: benedenbouw met schijnvoegen; twee hoofdverd. met kolossale Corinthische pilasters, gemarkeerd door doorlopende balkons met uitgelengde consoles en ijzernen borstweringen, en door de kroonlijst met klossen en tandlijst; attiek met bekronende balustrade. Overwegend rechth. openingen op de begane grond, boogvormig in de hoektrav., met ten dele bewaarde winkelpuien met metalen raamwerk; alternerend rechth. en boogvormig op de entresol, met voluten onder de arcade. Rechth. bovenvensters onder entablement met guirlande op de eerste, met sleutel op de hoogste twee verd.; rondboogvensters en ovale oculi met guirlande in de uiterste trav. aan weerszij van het risaliet.

W.-vleugel met vier bouwl. waaronder begane grond met entresol, verhoogd met een attiek, en resp. zes en twee trav. Geblokte benedenbouw met brede rondbogen. Bovenbouw aan de Kanselarijstraat uitkringend op zware voluutconsoles. Eerste twee verd. geritmeerd door kolossale pilasters, gekoppeld aan weerszij van vuurpotten en antieke godenbeelden door Ch. Samuel, met tekens van de dierenriem op de sokkels. Ertussen rechth. vensters met balustrade en cartouches. Afgewerkt door een klassiek entablement met trigliften en cartouches in de fries. Hoogste verd. met zelfde ritme van Corinthische pilasters en blindnissen, waartussen dito vensters. Attiekbalustrade boven de kroonen tandlijst, onderbroken door geblokte dakkapellen met driehoekig fronton en topstukken. Gelijkaardige ordonnantie aan het St.-Goedeleplein, doch met een monumentaal balkon met vuurpotten, en een markante halsvormige geveltop met voluten en gebroken fronton (1142). Zie ook St.-Goedeleplein nr. 23.

S.A.B., O.W., 14423 (1912).

Nr. 58-68. Imposant hoekgebouw (Jonkersstraat nr. 1-17, Treurenberg nr. 13), in «Beaux-Arts»-stijl met Frans classicistische inslag. Ontworpen door architect F. Van Ophem in 1909, als complex van feestzalen z.g. «Palais de l'Expansion» i.o.v. de «Société Belge d'Expansion Nationale» (fig. 524). Nog vóór de voltooiing overgenomen en aangepast tot bankgebouw i.o.v. de «Banque de Reports, de Fonds Publics & de Dépôts», cf. bouw-aanvraag van 1913, waarbij de oorspronkelijke koepellantaarn en frontons werden verwijderd. Later eigendom van de verzekeringsmaatschappij «La Royale Belge». Nog uitgebreid met vier trav. in kopiërende stijl aan de Treurenberg, n.o.v. architecten C. en J.-P. Housiaux van 1955. Grondige renovatie n.o.v. architecten R. Stapels en Erauw, Lievens & Douglas in 1986-1990, met inbegrip van de panden Koningsstraat nr. 74 en 76 : behoud van de gevels, doch wederopbouw van het binnenblok tot een kantoor-/handelscomplex rondom twee atriums, z.g. «Royal Atrium», dat het volledige bouwblok Koloniënstraat/Jonkersstraat/Treurenberg/Koningsstraat beslaat.

Omvat vijf bouwl. en in totaal vierendertig trav. Monumentale gevelopstanden met parement van natuursteen voor de boven-, hardsteen voor de benedenbouw. Karakteristieke accentuering van de hoek door een driekwartronde partij van drie trav. met koepeldak (leien), oorspronkelijk met open lantaarn, in de beeldas van de Koloniënstraat. Zijvleugels geritmeerd door risalieten van vier trav., aan de Jonkersstraat uitgewerkt tot een afgeronde bow-window op zware consoles, oorspronkelijk bekroond door driehoekige frontons. Horizontale geleiding in drie registers : benedenbouw met schijnvoegen; twee hoofdverd. met kolossale Ionische pilasters die de trav. bundelen, gemarkeerd door een gevelbreed balkon met balustrade, en een breed hoofdgestel met architraaf, stafwerkfries en kroonlijst op klossen; attiek met stafwerk in het verlengde van de pilasters, en bekronende balustrade. Begane grond met rechth. en boogopeningen van winkelpuien en deuren. Hoge rechth. ven-

sters gescheiden door entablementen en balustraden op de hoofdverd.; ovale oculi met guirlande in de zijtrav. van de risalieten (1143).

S.A.B., O.W., 9340 (1909, 1913), 70266 (1955).

Komediantenstraat (6 C)

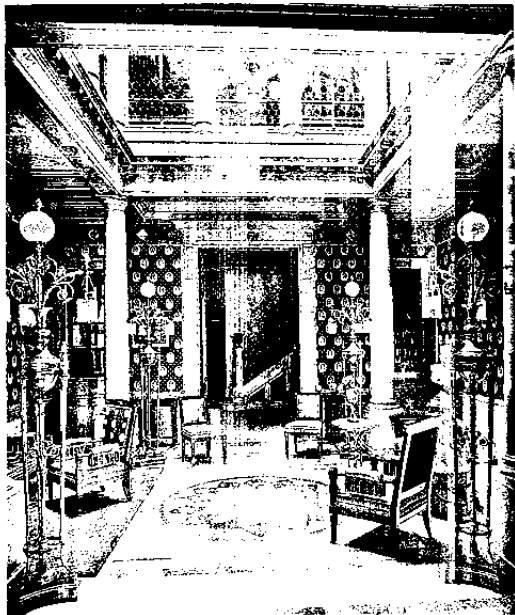
Van Warmoesberg naar de Berlaimontlaan. Aloude straat aan de veldzijde van de eerste stadsomwalling, eertijds z.g. Zavelgracht (XIV) en Oude Markt (XVII). Huidige benaming naar de omstreeks 1650 gebouwde Opera of Komedie, in XVIII omgevormd tot pakhuis.

Straatgedeelte vanaf de St.-Laurensstraat, voorheen z.g. St.-Elisabethsberg, sinds de aanleg van de N.-Z.-spoorwegverbinding (1911-1914, 1935-1952) vervangen door een lange trap, opklimmend naar de de Berlaimontlaan.

Tot voor kort overwegend neoclassicistische bebouwing uit XIX b en c, enkele oude kernen en een neogotisch pand (1891, architect J. Ramaekers), waarvan grote delen recent werden gesloopt. Plaatselijke verbreding aan de N.-zijde. Nieuwe bouw, kantoren en woningen, in uitvoering.

S.A.B., O.W., 9324 (1891).

Nr. 16-22. «Electric City». Handels-/kantoorgebouw n.o.v. architect J.J. Van den Eng van 1935, in de gevel gedateerd 1936; zes bouwl. en zes trav. onder plat dak. Betonstructuur; gevel met bekleding van marmer voor de pui, gele baksteen en simili-natuursteen voor de bovenbouw. Opbouw in horizontale registers, belijnd door kordonvormende lekdrempels en geprononceerde borstwerkingen, met brede, verdiepte rechth. vensters. Voorlaatste verd. geaccentueerd door pilasters en een gekorniste kroonlijst waarop vlaggemasten in de middenpartij, friezen met geometrisch patroon aan weerszij. Hoogste verd. als terugwijkende attiek. Vernieuwd metalen raamwerk, voorheen met kleine roeden. Oorspronkelijk vijf winkels met kleine woning op de eerste twee bouwl.; de bo-

525. Komediantenstraat nr. 24 (1898). Voorgevel en atrium (L'Emulation, 1901, pl. 25 en 26).

venverd. met flexibele ruimte-opvatting en middengang; inkom en trappenhuis in de r. trav. (1144).

S.A.B., O.W., 47069 (1935).
Bâtir, 1937, 51, p. 1066-1067.

Nr. 24. Herenhuis met enkelhuisopstand in eclectische stijl, n.o.v. architect Alb. Dumont van 1898 (fig. 525); drie bouwl. + souterrain, en één brede trav. op de bovenverd., onder zadeldak. Ingeplant op een nieuwe rooilijn, met een afgerond ijzeren hek op de oude. Verzorgde lijstgevel met neorenaissance-inslag, voorzien van een parement van Euvillesteen, belijnd d.m.v. fijn geprofileerde waterlijsten. Rondbogig tweelicht met Toscaanse halfzuil en r. rondboogdeur, met booglijsten op doorgetrokken imposten, op de verhoogde begane grond. Bovenverd. met verticaal oplopende vensterzone. Bel-etape gemarkeerd door een trapezoidale erker op consoles, met gebeeldhouwde borstwering, fijne Ionische pilasters, rondbogige

bovenlichten – als drielicht in de middenpartij – en entablement. Bekronend balkon met postamenten en ijzerwerk. Aansluitend drielicht met dito gecanneleerde pilasters, doorlopend in het bewerkte klassieke hoofdstel. Kroonlijst met tandlijst op consoles, waartussen casementen met alternerend guirlandes en cartouches met jaartal «ANNO 1898», belijnd door een kordon.

Markant interieur. Centraal trappenhuis met marmeren trap met gesmeed ijzeren borstwering; aansluitend klassiek atrium over twee bouwl., met kolonnaden, polychrome marmeren vloer, beschilderd casementenplafond en beglaasde (glas-inlood) bovengeleding. Gelambrizeerde neo-Lodewijk XV-eetkamer met winter tuin, en neo-Vlaamse-renaissance-kantoor.

S.A.B., O.W., 4393 (1898).
L'Emulation, 1901, pl. 24-26.

Nr. 26. Breed herenhuis met dubbelhuisopstand, met twee bouwl. en vijf trav. on-

der zadeldak (pannen). Oude, mogelijk traditionele XVII-kern cf. afgeschuinde sokkel en ordonnantie, in neoclassicistische stijl aangepast in XIX a. Heden gecementeerde lijstgevel met rechth. vensters met zandstenen dagkanten, arduinen lekdrempel en op de bovenverd. gekrulde ijzeren leuning. In de middentrav. hoge spiegelboogdeur met rechth. hardstenen omlijsting in régencestijl, uit XVIII A : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, gegroefde sluitsteen en gestrekte waterlijst. Kroonlijst boven steigergaten; drie afgewolfd dakkapellen. Garagepoort i.pl.v. twee l. benedenvensters sinds 1947. Gesloopt in 1991 (1145).

S.A.B., O.W., 58629 (1947).

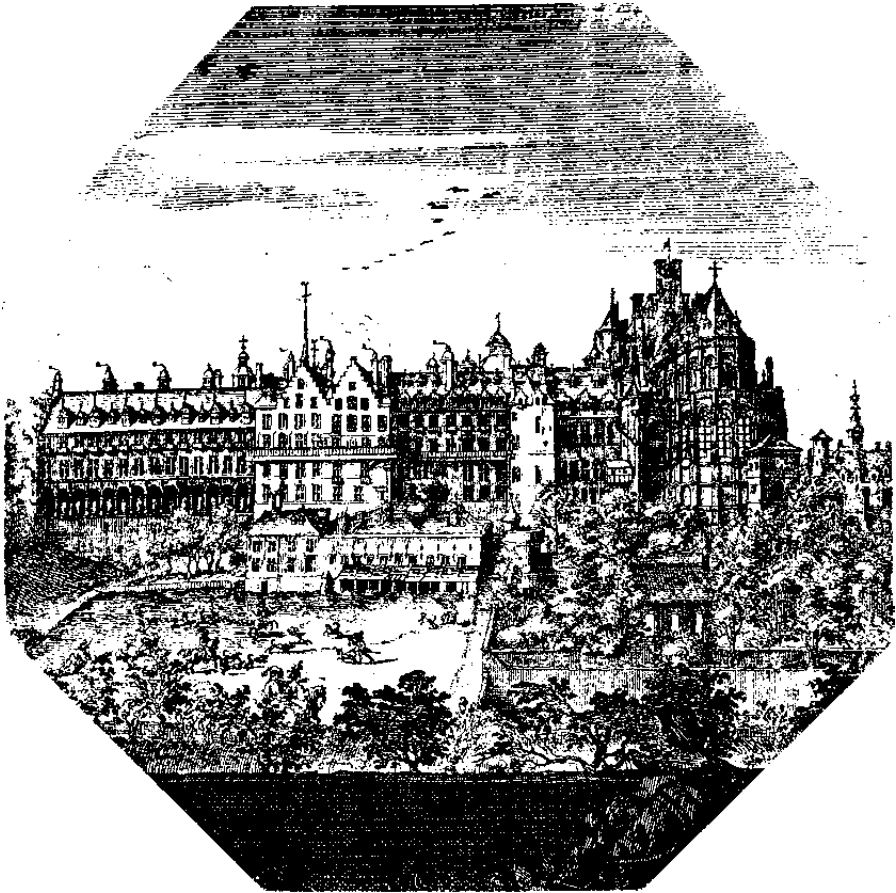
Koningsplein (8 F)

Belangrijk architecturaal ensemble in classicistische stijl, gerealiseerd tussen 1776 en 1782, en samen met het park (zie Park van Brussel) aangelegd ter plaatse van het vroegere Hertogelijk Paleis met Baliënplein en Warandc (N.), een gedeelte van de voormalige Koudenbergabdij (O., zie Naamsestraat nr. 4-12), de vroegere herenhuizen de Tirimont en Merode (Z., cf. infra nr. 3 en 4), het voormalige Hof van Hoogstraten en een gedeelte van de Isabellastraat (W., cf. infra nr. 10 en 11-14) (Fig. XX). Ontstaans- en bebouwingsgeschiedenis van het Koningsplein grondig behandeld door G. Des Marez en P. Saintenoy.

Ter vervanging van het St.-Gorikscastrum, bouw van een grafelijk kasteel op het O.-stadsplateau, de «Koudenberg», ten vroegste opklimmend tot ca. 1047-1070, onder de regering van Lambert II Balderik, graaf van Leuven (cf. P. Bonenfant), ten laatste tot ca. 1190-1235, regeringsperiode van Hendrik I, hertog van Brabant (cf. G. Des Marez). Vergroting i.l.v. XIII-XIV met o.m. bouw in 1363-1364 van een gotische slotkapel i.o.v. de hertogen Johanna en Wenceslas. Aanzienlijke verbouwingen- en uitbreidingswerken in XV-XVII resulterend in een volwaardig «hertoge-

lijk» paleis met, naar iconografische documenten, groepering van gotische en renaissancestische gebouwen rondom een gr.m. trapezoidale binnenplaats met waterput, en voorliggend omheind plein (fig. 526). Ten W. : ruim rechth. gebouw met flankeertorens z.g. «Magna Aula», een ontvangstzaal gebouwd in 1452-1461 op last van Filips de Goede, n.o.v. bouwmeester W. de Voghel. Aanleunend N-georiënteerde hofkapel in laat-gotische stijl met renaissancekenmerken (zie infra nr. 10) : aangevat in 1524 i.o.v. Karel V en toegewijd aan H. Filips en St.-Jan de Doper; ontwerp van R. II Keldermans, na zijn dood gewijzigd door L. van Bodeghem; bouw voortgezet o.l.v. L. Keldermans en H. van Pede, in 1538-1548 onderbroken, in 1553 voltooid o.l.v. P. van Wyenhove en J. van den Gheere. Absis verbonden met sacristie van 1554-1555 n.o.v. i.g. bouwmeesters. Ten N.O. (zijde Warandc) : hertogelijke woonvleugel van 1431-1436 en galerijvleugel van 1533-1537, in XVII onder de aarshertogen Albrecht en Isabella verbouwd. Ten O. (zijde Borgendaalengang) : diverse dienstgebouwen V-vormig opgesteld. Ten Z. : dienstvleugel (deels van 1478?) met in XVII verbouwd poortgebouw. Voorplein z.g. «Baliënplein», vermeld in 1340, aanvankelijk met houten omheining (1434), in 1509 voorzien van een nieuwe stenen afsluiting n.o.v. A. I en II Keldermans. Magna Aula en hofkapel eertijds ten W. begrensd door een kort, naar Terarkenstraat sterk afdalend en omhoog buigend straatje, z.g. «Ingelandtstraatje», aan de overzijde ingenomen door het «Hof van Hoogstraten» (zie infra nr. 10 en 11-14), ca. 1620-1625 door de Infante Isabella N. waarts doorgetrokken, aangesloten op de Twaalf Apostelenstraat en benaming «Isabellastraat».

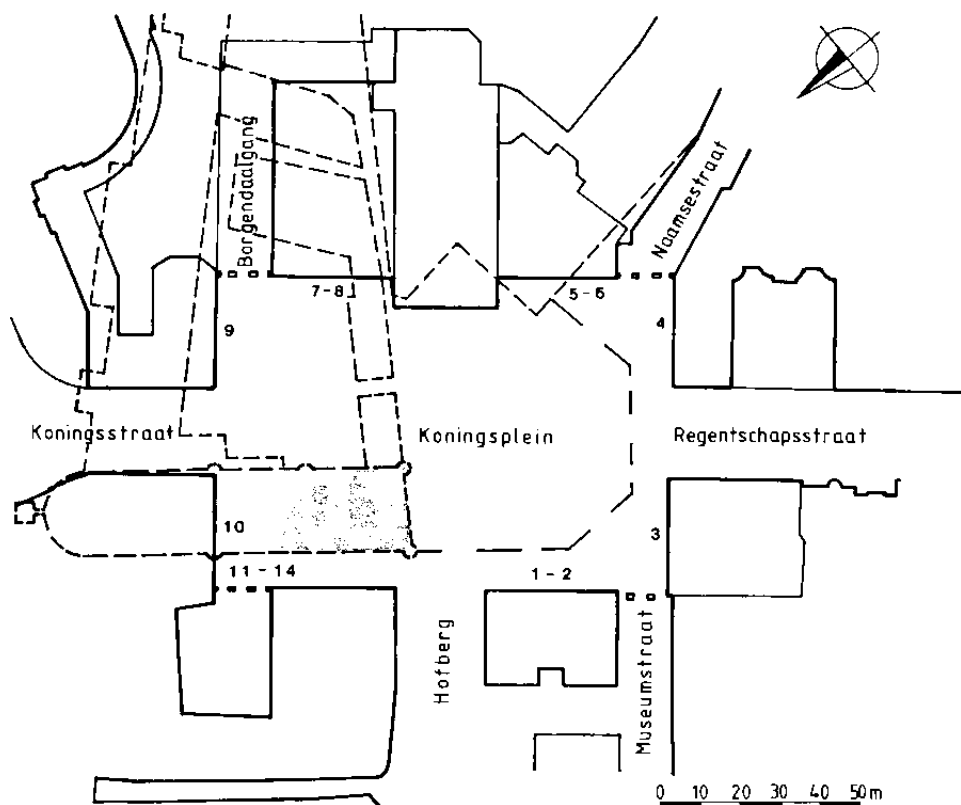
In 1731 legde een felle brand het Hertogelijk paleis grotendeels in puin. Deze desolate toestand bleef onveranderd, tot in 1769 de hertog van Ursel, militair gouverneur te Brussel, voorstelde een militair oefen- en paradeplein aan te leggen ter plaatse van het Baliënplein en de ruïnes van het paleis; in 1772 overeenkomst m.b.t. aan-

526. Koningsplein. Voormalig Hertogelijk Paleis. Detail stadsplattegrond door M. de Tailly (1640).

aarding, nivellering en realisatie door de Stad van een rechth. bebouwd plein met behoud van de omringende bebouwing en de hertogelijke kapel, waarvoor ontwerpen werden uitgevoerd door de ingenieurs-architecten C. Fisco en L.-J. Baudour. Van dit initiële plan werd echter afgezien door het besluit van de Staten van Brabant een standbeeld op te richten ter ere van gouverneur-generaal Karel van Lotharingen en door het verzoek van gevollmachtigd minister, prins A. van Stahremberg, hiervoor een gepast monumentaal openbaar

plein aan te leggen, naar het Franse patroon van de «Place Royale», zoals o.m. de in 1751-1755 gerealiseerde Place Stanislas te Nancy en de Place Royale te Reims van 1759. Het voorstel droeg in 1774 de goedkeuring mee van keizerin Maria Theresia, die ten voordele van de Stad afstand deed van de jurisdictie over de baliën en het paleis, en de volledige afbraak van het paleis liet verordenen. Een gelijkaardige rechtsmacht over Borgendaal werd door graaf de Sart, burggraaf van Brussel, eveneens aan de Stad overge-

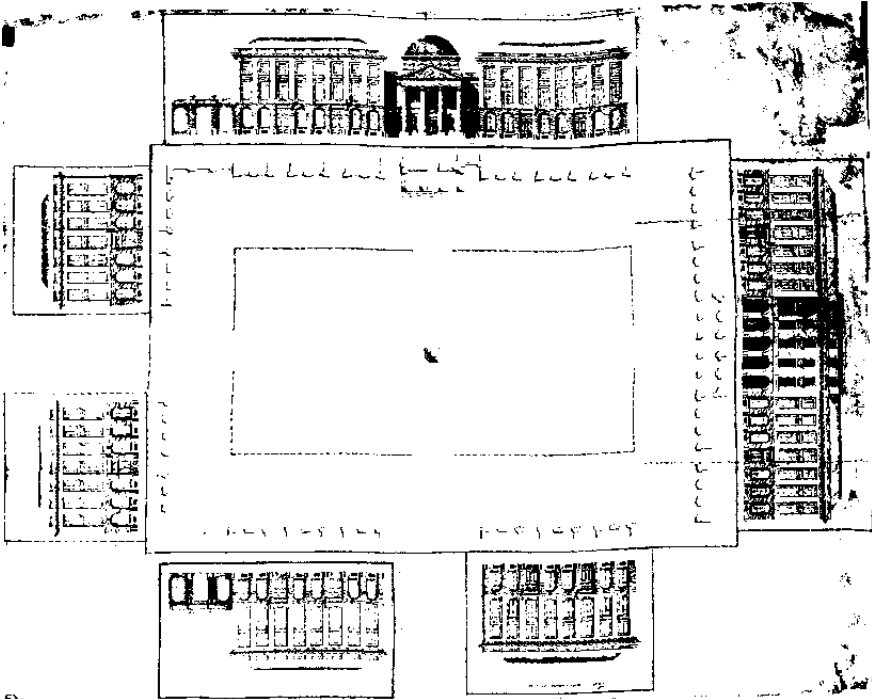
XX. Koningsplein, met inplanting van het voormalige Hertogelijk Paleis.

dragen. De «Magna Aula» werd gesloopt in 1774, de hertogelijke kapel in 1775. Bij patentbrief van 20/7/1776 werd het aanvankelijk Koningsplein-project verder verruimd tot een monumentale stedenbouwkundige aanleg met publiek park en omringende straten ter vervanging van de hertogelijke warande (zie Park van Brussel).

Om de verwezenlijking te bespoedigen en vnl. omwille van de hoge kosten verbonden aan de aankoop van de terreinen en de bouw van de paviljoenen, werd door de regering enige druk uitgeoefend op abdijen als deze van Koudenberg en Grimber-

gen, en verder beroep gedaan op gravin de Templeuve en graaf van Spangen, de Brouwersgilde, de Keizerlijke Lotto en de wijnhandelaar de Proft. Voor de architecturale vormgeving werden vanaf 1774 Franse architecten geconsulteerd : J.B.V. Barré werkte het basisonwerp van het plein uit, met voorgevelopstanden volgens een algemeen type-plan (fig. 527); B. Guimard stond in voor de uitvoeringsplannen en leidde de werken.

Koningsplein opgevat als een rechth. plein (ca. 77 m x 113 m) met gesloten, uniform en symmetrisch ensemble in classicistische

527. Koningsplein. Ontwerp door J.B.V. Barré (1775), (A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 518).

sche stijl; in de hoeken, verbindende «scherm»-portieken aan de Museumstraat, Naamsestraat, Borgendaalgang en binnenplein Spangenhôtel. Lengte-as perspectiefisch N.-waarts verlengd in de W.-diagonaal van het park en in de Koningsstraat (aanvankelijk tot aan Leuvenseweg); Z.-waarts, ter hoogte van de latere Regentschapsstraat, oorspronkelijk afgesloten door een uitgebogen arcadeportiek z.g. «Passage des Colonnes». Dwarsas met – via Hofberg – indrukwekkend W.-uitzicht op de oude benedenstad met Stadhuis, en omgekeerd op het monumentale tempelfront van de Koudenbergkerk. Paviljoenen opgetrokken vanaf 1776 en vermoedelijk beëindigd ca. 1781, zoals blijkt uit een regeringsbevel tot het bepleisteren binnen het jaar (1781) van de nog zichtbare bakstenen gevels. De patentbrieven van keizerin Maria-Theresia

(vanaf 1775) regelden percelenaankoop en bouw van de hotels, en legden strikte bepalingen op i.v.m. de opvolging van de plannen, het materiaalgebruik, de helling en bekleding van de daken, de beschrijving van de gevels en het houtwerk vlg. voorgeschreven kleur, de plaatsing van zwart of wit marmeren gevelplaten met verguld letteropschrift boven de deuren, de voltooiing van de bouw binnen de twee jaar enz...

De totaalaanleg Koningsplein/Park/Warandewijk bracht alleszins een ingrijpende wijziging binnen de structuur van het O.-randgebied – intra muros – en zou bovendien een belangrijke aanzet vormen tot verdere, XIX-stadsuitbreiding.

Het Koningsplein bood verder ook ruimte en een gepast decor voor belangrijke openbare manifestaties: tijdelijke architecturale opsmuk d.m.v. tribunes en triomf-

bogen o.m. ter gelegenheid van plechtige intredes van de vorsten Frans II (1794) en Willem I (1815), de eedaflegging (1831) en viering van de 25jarige regering (1856) van koning Leopold I.

Het oorspronkelijke uitzicht werd nochtans in de loop der tijden enigszins gewijzigd. Het centrale, in 1775 opgerichte standbeeld van Karel van Lotharingen, uitgevoerd door P.A. Verschaffelt, werd onder Frans bewind in 1794 weggevoerd en gesmolten, en tot 1814 vervangen door de Vrijheidsboom; in 1848 oprichting van het huidige ruiterbeeld van Godfried van Bouillon (cf. infra). Met de aanleg van de Regentschapsstraat (eerste fase) in 1827 verdween eveneens de door B. Guimard in 1780-1781 gebouwde « Passage des Colonnnes ». Plein aanvankelijk afgeboord door hardstenen stoeppalen verbonden d.m.v. ijzeren kettingen, midden XIX verwijderd en vervangen door trottoirs.

Alhoewel het architecturale opzet globaal behouden bleef, werd – mede door de geleidelijke verschuiving van de in oorsprong hoofdzakelijk residentiële functie naar een commerciële – de uniformiteit in de paviljoenen meermalen verbroken door afwijkingen in de gevels, als verhoogde of verlaagde dorpels van de souterrainvensters, variërende raamindelingen en volumewijzigingen, naast vernieuwde daken met hogere helling, schaalvergroten bijgebouwen etc.

Plein waaivormig bekasseid; heden druk verkeerspunt, met circulaire functie (sinds 1921), voor doorgaand N.-Z.- en O.-W.-verkeer. Middenin : bronzen ruiterstandbeeld van *Godfried van Bouillon*, getekend E. Simonis; ingehuldigd in 1848 (fig. 530). Hoge, ellipsvormige gelede sokkel van blauwe hardsteen van Arques ontworpen door architect T.-F. Suys. Bronzen bas-reliëfs met « Bestorming van Jeruzalem » en « Zitting van het Gerechthof van Jeruzalem » door G. De Groot en verklarende teksten, toegevoegd in 1897. Bordes oorspronkelijk omheind door traliwerk tussen postamenten, naderhand verwijderd; omringende enkelvoudige gietijzeren lantaarns. Sokkel en standbeeld ondergingen zeer recent (eind 1989-begin

1990) reinigings- en onderhoudswerken (1196).

S.A.B. O.W., 1286 (1807-1856), 1287 (1879-1881). A.R., Kaarten en Plannen in Handschrift, nr. 518. Archief K.C.M.L., dossier 4778.

BONENFANT P., *Les premiers remparts de Bruxelles* (A.S.R.A.B., dl. 40, 1936, p. 7-46).

Volgende literaturopgave ook voor de afzonderlijke panden :

DES MAREZ G., *La Place Royale à Bruxelles. Génèse de l'oeuvre, sa conception et ses auteurs* (Académie Royale de Belgique, Classe des Beaux-Arts, Mémoires, 2de reeks, dl. 1, Brussel, 1923). ID., 1979, p. 248-260.

RENOY G., *Bruxelles vécu. Quartier Royal*, 1980.

SAINTENOY P., *Les Arts et les Artistes à la Cour de Bruxelles*, dl. 1, Brussel, 1932; dl. 2, Brussel, 1934; dl. 3, Brussel, 1934.

WAUMANS J., *Bijdrage tot de studie van het Koningsplein te Brussel*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling V.U.B., 1986-1987.

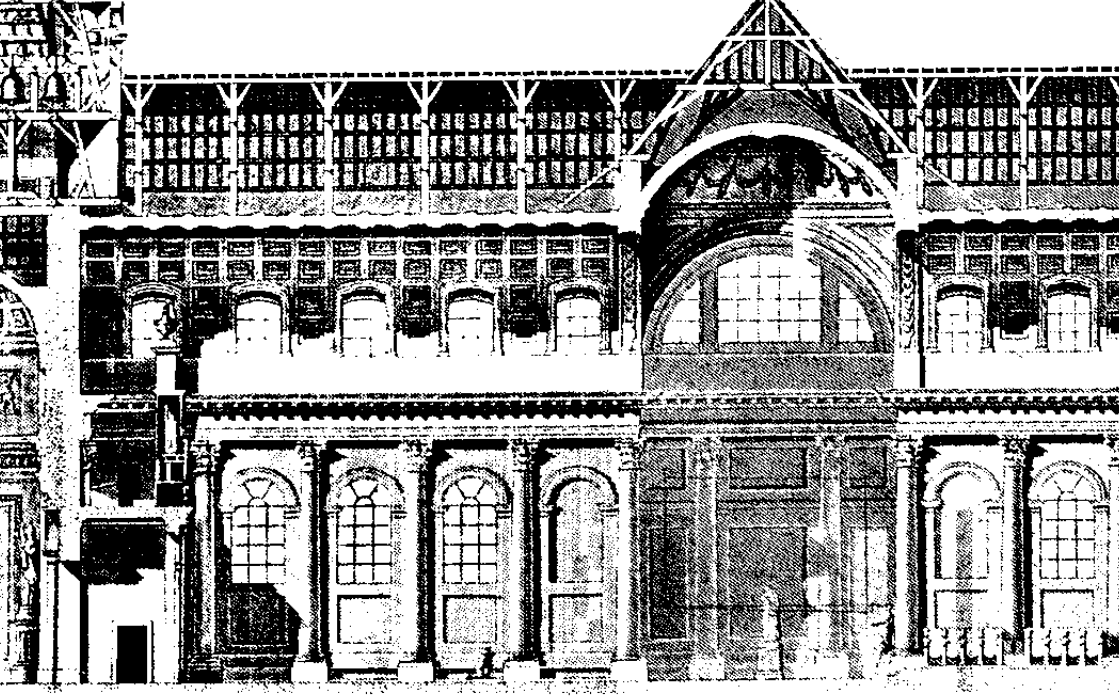
★ Kerk St.-Jakob op Koudenberg.

Opgetrokken in classicistische stijl, gr.m. ter plaatse van de vroegere gotische kloosterkerk van de Koudenbergabdij (zie Naamsestraat nr. 4-12).

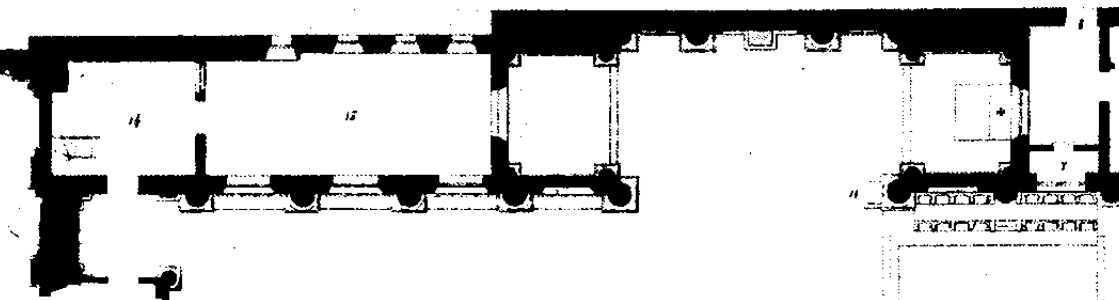
Voorgevel met portiek ontworpen door de Franse architect J.B.V. Barré, in de totaal-aanleg van het Koningsplein ingeplant in de as van de Hofberg : eerste twee onuitgevoerde ontwerpen met imposante koepelbekroning en portiek geschraagd door vier Corinthische zuilen (fig. 527); vermoedelijk derde ontwerp (1775) – zonder koepelbekroning – in gewijzigde versie gerealiseerd door architect B. Guimard.

Eerstesteeenlegging van voorgevelpartij op 12/2/1776 door Karel van Lotharingen; voltooiing in 1780. In 1785-1786 bouw o.l.v. architect L. Montoyer van het eenbeukige schip met aanleunende dienstgebouwen ten N. en ten Z., het transept met één uitspringende N.- en Z.-trav., telkens uitlopend in O.- en W.-kapellen, het diepe koor met halfcirkelvormige absis en aanleunende bijgebouwen (fig. 528). Aanslui-

528. Koningsplein. St.-Jakob op Koudenberg (1775-1787). Doorsnede en plattegrond (Goetghebuier P.-J., *Choix des Monuments...*, 1827, pl. IX-X).

COUPE DE L'ÉGLISE DE S' JACQUES À BRUXELLES.

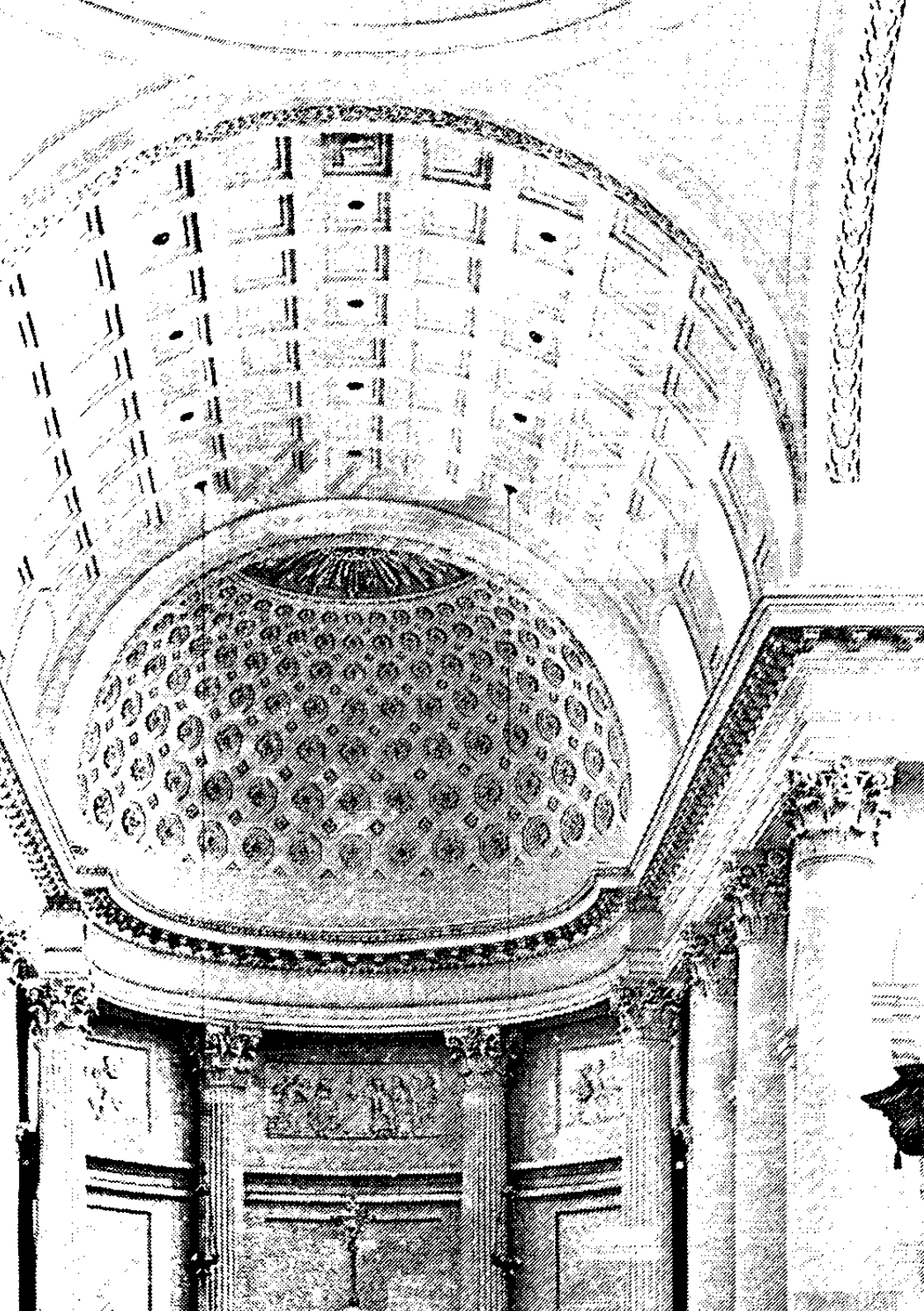
tend verving L. Montoyer in 1786-1787 de voorheen uitbuigende trap door een rechte met zijmuren en bekroonde de voorgevelpartij met een rechte attiek, centrale octogonale balustrade en dito campanile met rondbogige galmgaten en Dorische pilasters onder gedeeltelijk geajoueerde borstwering met uurwerk, koepeldak en ronde lantaarn. Inwijding in 1787, als abdij- én parochiekerk, tevens fungerend als «Hofkerk». In 1794 «Tempel van de Rede». In 1802 heringewijd als parochiekerk, i.e. hulpkerk van de St.-Michielsparochie. Oorspronkelijk bas-reliëf in fronton met «Misoffer» door A.J. Anrion in 1797 gesupprimeerd, in 1815 vervangen door de «Driehoek Oog Gods». Schip in 1843-1845 uitgebreid met twee zijbeuken door architect T.-F. Suys; in het kader van een aantal verfraaiingswerken verving i.g. in 1849-1851 Montoyer's portiekbekroning door de huidige, met afgeschuinde attiek, perron, rechth. balustrade en nieuwe houten octogonale campanile met koepel en lantaarn. Timpaan van fronton in 1851 versierd met fresco, door J. Portaels; fronton, attiek en balustrade in 1861 bekroond door vijf beelden, uitgevoerd door E. Mélot en P. Puyenbroeck.

Vnl. i.l.v. XX herhaaldelijke onderhouds- en restauratiewerken aan in- en exterieur: nl. in 1903-1904; o.l.v. architect A. Delpy in 1924-1925, met bouw van huidige bordestrap, en in 1935-1936; o.l.v. architect J. Rombaux in de jaren 1960-1970, en recent, in 1987, door de Stad de restauratie van de campanile.

Georiënteerd gebouw met portiek, driebeukig basilicaal schip van vijf trav., transept met N.- en Z.-armen ten O. geopend voor vierkante kapellen, diep koor van drie trav. met halfronde absis in driezijdige sluiting, sacristie ten N.O. (uitziend in Borgendaalengang). Hogere middenbeuk, transept en koor onder leien zadeldedak; zijbeuken onder lessenaarsdak.

Portiek op vooruitgeschoven rooilijn, bereikbaar via bordestrap tussen zijmuren (1924-1925), (fig. 533). Zes hardstenen Corinthische zuilen met gecanneleerde schacht, geringsde basis en vierkante sok-

kel ter schraging van het bepleisterde hoofdstel met gelede architraaf en blind fries, onder geprofileerde driehoekige frontonlijsting met klossen en tandlijst; timpaan met fresco in «Wasserglas»-techniek, voorstellend «O.-L.-Vrouw, Troosteres der bedrukten» (1851), door J. Portaels. Terugwijkende attiekvormige bekroning met rechth. platform en hardstenen balustrade tussen postamenten. Houten campanile, in twee tinten grijs beschilderd en verfraaid met vergulde ornamenten (1987): tweeledige rondbogige galmgaten waarin uurwerk, onder booglijst op imposten, tussen Corinthische zuilen; hoofdstel met topstukken, koperen koepelbedaking en lantaarn met voluten onder zelfde bedaking en torenkruis (1849-1851). Beschilderde hardstenen beelden (sinds 1861) van H. Jacobus de Meerdere (fronton), St.-Andreas en St.-Johannes Evangelist (resp. l. en r. op balustrade) door E. Mélot; twee natuurstenen attiekbeelden van St.-Augustinus en St.-Jan Nepomucenus door P. Puyenbroeck, heden ontbrekend. Portiekruinte met hardstenen bevoering, onder bepleisterd tongewelf met cassetten en rozetmotieven. Sinds 1924-1925 onpleisterde gevels, met parement van zandsteen in combinatie met hardsteen voor het lijstwerk. Belijning door omlopend geleed kordon, lijst met stafwerk en tand- onder kroonlijst. In voorgevel drie centrale rechth. spaarnissen: bredere middennis met toegangspoort in boogomlijsting met imposten en voluutsluitsteen tussen festoen; beelden (eind XVIII) van Mozes (l.) door P.A. Ollivier de Marseille en van David (r.) door F.-J. Janssens, op bewerkte halfcirkelvormige sokkels, in zijnissen. Kleinere zijdeuren in geprofileerde rechth. omlijsting met gestrekte druiplijst, onder paneel met dito lijst op uitgelengde consoles. Gelijkaardige spaarnissen, met panelen, in de ⊥ portiekmuren. Bovenste gevelpartijen verfraaid met bas-reliëfs door P.A. Ollivier de Marseille (eind XVIII), resp. v.l.n.r. voorstellend: Jezus verdrijft

de kooplieden uit de tempel, St.-Jan Nepomucenus, Marteldood van H. Jacobus de Meerdere, H. Johannes op Patmos, Genezing van de kreupele door Petrus en Johannes.

Overige buitengevels van baksteen met cementbezetting, verscholen achter de omringende bebouwing. Ten N.O. // sacristie, in Borgendaalengang : loopbrug ter verbinding van de koninklijke kerkloge met het koninklijk paleis; opgetrokken n.o.v. architect M. Heyninx van 1911 : glas- en ijzerconstructie met bewerkte consoles, opgevat als overdekte trap leidend naar de koninklijke tuinen.

Vrij helder, lichtgrijs bepleisterd interieur, met grijs- en zwartmarmeren bevoering (fig. 529). Sobere harmonische opbouw in classicistische stijl, met subtiele ruimtewerking door het horizontale en verticale lijnenspel van de omlopende rondboogopeningen tussen Corinthische zuilen, het brede aflijnende hoofdstel en de gecombineerde ton- en koepelgewelven.

Toegang via centraal tochtportaal, onder doksaal : brede rondboogdeur tussen Ionische zuilen; rechth. zijdeuren onder druiplijst op voluutconsoles. Eenledige opstand in middenbeuk, transept en recht koor ; muren geritmeerd door Corinthische halfzuilen met geringde basis op vierkante sokkel; breed omlopend hoofdstel met gelede architraaf en kroonlijst met rozetten op acanthusbladconsoles; tongewelf met cassetten tussen aflijnende versierde gordelbogen; getoogde bovenlichten in lunettes met geriemde omlijsting. Midden-schip van vijf trav., oorspronkelijk (vóór 1843) als éénbeukige ruimte geritmeerd door rondboogvensters onder booglijst op imposten, boven rechth. casementen cf. koor; heden van de zijbeuken gescheiden door een omlijste rondboogarcade, gedicht in laatste O.-trav. Vrij smalle zijbeuken met rondboogvensters, onder kruisgewelf; uiterste O.-trav. met Ionische hoekzuilen onder tongewelf (voorheen afgesloten en fungerend als W.-transeptkapellen); eerste W.-trav. l. heringericht als baptisterium (1895, architect J.J. Van Ysendijck), r. omgevormd tot oratorium met beglaasde en getraliede afsluiting.

Transept met overkoepelde kruising, centraal Drievuldigheidssymbool in stralende zon, omkransd door festoen. Zuilenritmering aan N.- en Z.-muren van de transeptarmen verscholen achter monumentale schilderijen van J. Portaels. Twee O.-transeptkapellen met eveneens Ionische hoekzuilen, onder onversierd tongewelf. Recht koor : rondboogvensters onder dito booglijst op imposten in twee trav.; Koninklijke loge in N.-midden-trav. Absis met tweeledige muurwanden, tussen Corinthische zuilen met gecanneleerde schacht; paneldecor, dubbel geprofileerd kordon en bas-reliëfs (XVIII) van G.-L. Godecharle; halve koepel met perspectiefisch verkleinende zeshoekige cassetten met rozetmotieven.

Mobilair

Schilderijen de Hemelvaart van St.-Catharina en de Rozenkrans door G. De Crayer (XVII); de Lanssteek en Verering van het H. Kruis door J. Portaels (1885, 1886).

Marmeren beelden H. Jozef en Kind door L. Delvaux (1740) en de Godsdienst en H. Petrus door A.J. Anrión (1769); personificaties van het Oude en Nieuwe Testament van geschilderde hardsteen door G.-L. Godecharle (1787); bas-reliëfs van arduin of stuc met Aanbidding der Herders, Laatste Avondmaal en Graflegging door G.-L. Godecharle (XVIII); stuc-reliëfs met Engelen en Engelehoofden en H. Johannes Nepomucenus (eind XVIII); H. Jacobus de Meerdere van gepolychromeerd hout door C. Vlaminck (1888). Grafmonument van marmer van schilder M.F. Jacobs door G.-L. Godecharle (1812). Stenen kruisweg door J. Geefs (XIX B).

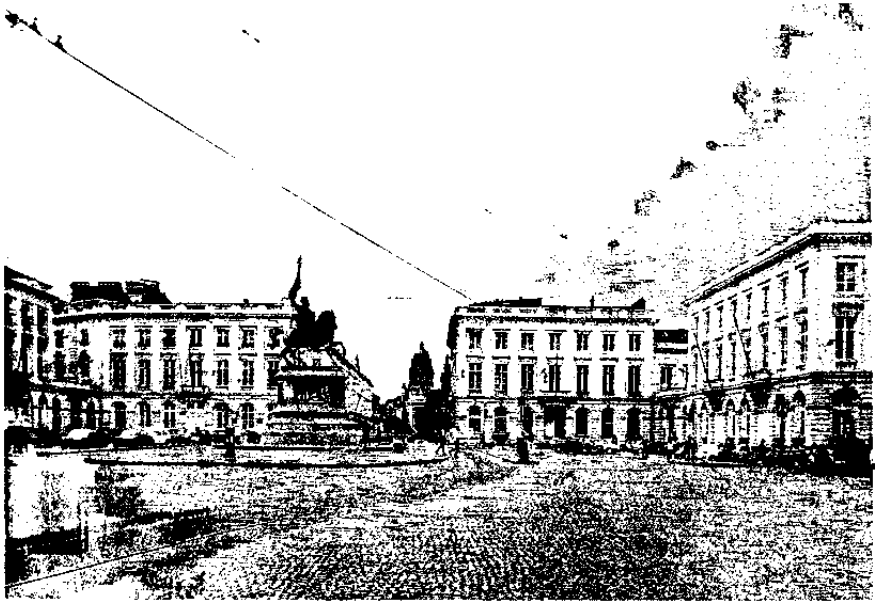
Eikehouten koorgestoelte in régencestijl (XVIII); gesmeed ijzeren hek in Lodewijk XV-stijl (XVIII B); hoofdaltaar van marmer en geschilderd en verguld hout, afkomstig van de abdij van Cambroun (geplaatst in 1789); N.- en Z.-zijaltaren van marmer en geschilderd hout (eind XVIII); eikehouten preekstoel door J. Van Meeuwen (1793); eikehouten biechtstoelen (eind XVIII); eikehouten orgelkast in neoclassicistische stijl door C. Janssen, n.o.v. architect A. Samyn (1883-1885); orgel door P. Schyven (1883).

S.A.B., E., 623; O.W., 65258, 65259 en 8061 (1843-1936).

A.R., Inventaris Schone Kunsten, storting 1957, dossiers 404 en 405.

Archief C.R.M.S., dossier 4417.

Archief K.C.M.L., dossier 3691 en 4778.

530. Koningsplein.

DES MAREZ G., *op cit.*, 1923.

FELIX J.-P., *Orgues, cloches et carillon de l'abbaye pais paroisse St-Jacques sur Coudenberg à Bruxelles*, Brussel, 1984, p. 42-47.

GOETGHEBUER P.J., *Choix des Monumens, Edifices et Maisons les plus remarquables du Royaume des Pays-Bas*, Gent, 1827, p. 6-7, pl. XVIII, IX en X.
OGONOVSKY J., *La décoration du fronton de l'église Saint-Jacques sur Coudenberg à Bruxelles* (Annales d'histoire de l'art et d'archéologie de l'U.L.B., dl. 7, 1985, p. 73-84).

★ Hoekpaviljoenen nr. 1 tot 14

Markante pleinbebouwing in strakke classicistische Lodewijk XVI-stijl, gerealiiseerd tussen ca. 1776 en 1782 (fig. 530, 533). Symmetrische opstelling van acht hoekpaviljoenen met drie bouwl. : bepleisterde en gebroken-witgeschilderde penantengevels op grijs beschilderde plint, aan lange pleinzijden acht trav. breed, aan korte zeven trav. Van bij oorsprong variërende zijgevelbreedten aan de toegangsstraten : ten N., aan Koningsstraat, acht

trav. (nr. 9, 10); ten O. resp. vermoedelijk vijf trav. aan Borgendaalgang (nr. 7-8) en twee trav. aan Naamsestraat (nr. 5-6); ten Z., aan Regentschapsstraat, drie trav. (nr. 3, 4); ten W., aan Hofberg, resp. oorspronkelijk vier (nr. 1-2) en acht trav. (nr. 13-14).

Horizontaal gemarkeerde benedenbouw door belijning met imitatiebanden en brede gelede puilijst; rondbogige arcadestructuur met verbonden imposten en voluutsluitstenen; verdiepte steekboogvensters met lekdrempels op consoles met stafwerk en drop, boven de rechth. souterrainvensters. Rechth. deuren met bewerkte gestrekte tussendorpels en beglaasde bovenlichten, onder mameren panelen; fraaie houten deurvleugels met panelen, rozetdecor en kroonlijstmotieven. Verticaal geritmeerde bovenbouw door de rechth. spaarvelden, tussen liscnen op basement. Verdiepte rechth. vensters in gerierde omlijsting, kleiner op de lagere bovenverd., op bel-etage onder panelendecor en hoofdge-

stel met kroonlijst op drop en gegroefde consoles; typische Lodewijk XVI-vensteren, in deurtrav., -balkonleuning en op acanthusbladconsoles. Gevelbeëindiging d.m.v. gelede architraaf onder kroonlijst op klossen en bekronende balustrade als attiek.

★ *Portieken* (fig. 534) als hoeksgewijze verbinding van paviljoenen: hoogte, ordonnantie en geveluitwerking sluiten gr.m. aan bij de gelijkvloerse paviljoenverd.

Centrale rechth. doorgang in risaliet, geflankeerd door rondbogige doorgangen, mogelijk (?) in oorsprong in zijbogen gesloten door traliewerk; balustrade in middenpartij balkonvormig uitgewerkt, op dubbele voluutconsoles met acanthus, waartussen leeuwecop, en bekroond met siervazen. Portieken, op deze van het Spangenhôtel na, door de Stad gerestaureerd in de jaren 1950-1960.

Nr. 1-2. Heden *Museum voor Moderne Kunst*, deel uitmakend van de **Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België** (zie uitgebreide historiek Regentschapstraat nr. 3), (fig. 553).

Opgetrokken in 1776-1778 voor rekening van de Keizerlijke Lotto: oorspronkelijk interieurontwerp door J.B.V. Barré; gelijkvloerse verd. van bij oorsprong, en tot 1909, gedeeltelijk (zijde Museumplein) bestemd voor de «Grote Garde». Gebouw in XIX ingericht als reizigershotel z.g. «*Hotel de l'Europe*», tijdens W.O. I bezet door de Duitsers, in 1919 betrokken door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid. Vanaf ca. 1920 privé-bezit nl. juwelenhandel Altenloh; vanaf 1962 fungerend als voorlopig Museum voor Moderne Kunst (tot 1959 ondergebracht in het oude Hof van Nassau cf. Museumplein), waarvoor aanpassing met tentoonstellingszalen door architect-decorateur C. Hannoset.

Bouw van een nieuw Museum voor Moderne Kunst gepland vanaf ca. 1960; project in 1970 uitgewerkt door architecten R. Bastin en L. Beeck, publiek gemaakt in 1973: aanpassing van het hoekpaviljoen, ondergronds museumgedeelte en parkeerterrein onder het Museumplein, sloop van het huizenblok Museumstraat/Hofberg en

ter plaatse oprichting van een bovengronds museum met hedendaagse vormgeving; vnl. dit laatste leidde tot een controverse met voorstanders van (woon)functiebehoud. Compromis resulterend in projectwijziging n.o.v. architecten R. Bastin en L. Beeck, m.m.v. G. Van Oost, P. Lamby, F. Douxchamps en Ph. Bastin, gematerialiseerd vanaf 1978. Museum ingehuldigd op 25 oktober 1984.

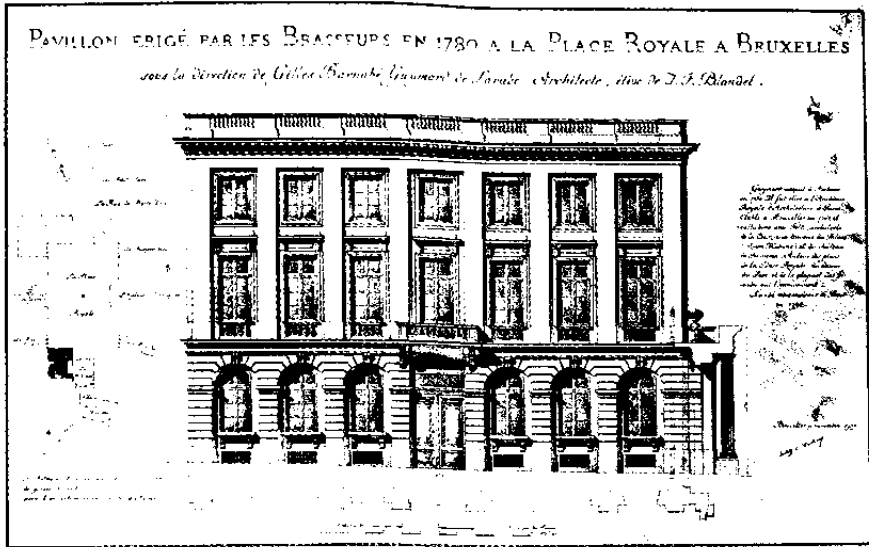
Hoekpaviljoen vnl. fungerend als hoofdtoegang. Op hoofdgebouwen na afgebroken en wederopgebouwd met ondergrondse ontvangsthallen, beneden- en bovenzalen voor tijdelijke tentoonstellingen. Bij wederopbouw: W.-gevelverlenging d.m.v. twee bijkomende trav. aan Hofberg en brede penant aan Museumstraat; volledig geïsoleerd van de W.-bebouwing (gerestaureerde en nieuw gebouwde annexen van het Museum, Museumstraat/Hofberg), door toevoeging van betonnen vierde gevel van tweemaal drie trav. met gelijkaardig uitzicht als overige gevels, centraal gescheiden door gevelhoge inspringende glaswand, en door aanleg van achterliggend pleintje.

Ontvangstzaal met eretrap, enerzijds via roltrap in verbinding met het Museum voor Oude Kunst (Regentschapstraat nr. 3), anderzijds onder Museumstraat leidend naar eigenlijk ondergronds Museum voor Moderne Kunst, onder het Museumplein. Drie verd. voorbehouden voor permanente tentoonstellingen, over twee verd. aangelegd rondom een halfcirkelvormige beglaasde lichtput, met hardstenen keermuur fungerend als reflectiewand voor het natuurlijke daglicht. Zalen ritmisch opgedeeld door waaivormig opgestelde tussenwanden, keermuur; plafonds met aluminiumroosters. Keermuur bovengronds geaccentueerd door de herplaatste hardstenen balustrade, voorheen afbakening van de Z.-tuin (zie Museumplein), (1147).

Le Musée d'Art Moderne à Bruxelles (Excavator, nr. 463, oktober 1982, p. 1-34).

Ministère des Travaux Publics, Service des Relations Publiques, *Le Musée d'Art Moderne à Bruxelles*, mei, 1973.

Regie der Gebouwen (m.m.v. Roberts-Jones Ph., Bastin R., Lamby P.), *Koninklijke Musea voor*

531. Koningsplein nr. 3. Gevelopstand door F. Declerck (1937).

*Schone Kunsten van België. Renovatie- en bouw-
werken 1977-1984*, Leuven, 1984, p. 7-21, 49-71.
ROBERTS-JONES Ph., *Necessité d'un musée
d'Art Moderne* (Annales d'Histoire de l'Art et
d'Archéologie, U.L.B., 1979, vol. 1, p. 57-65).
ROBERTS-JONES-PEPELIER Fr., *Kroniek van
een Museum. Koninklijke Musea voor Schone Kun-
sten van België*, Luik-Brussel, 1987, p. 102-114,
121-144.

Portiek Museumstraat ontworpen door archi-
tect B. Guimard, vlg. overeenkomsten
van 1780 opgetrokken op last van de Re-
gering, met financiële tussenkomst van de
Brouwersgilde. Rijk uitgewerkte achterzij-
de : rechth. doorgang geflankeerd door
gecannelde Dorische zuilen onder klas-
siek hoofdstel met trigliefen op drop en
metopen met rozetmotieven.

Nr. 3/Regentschapsstraat nr. 1. Oorspron-
kelijk ondiep hoekgebouw met drie trav.
brede zijgevel aan Regentschapsstraat, na
aankoop van het Merodehotel in 1780 op-
getrokken voor rekening van de Brou-

wersgilde en gedeeltelijk bestemd voor de
Franse minister, graaf d'Adhemar et de
Montfalcon, vlg. interieurontwerp van
J.B.V. Barré (fig. 530, 531). Onder Frans
Bewind nationaal goed, opgesplitst in
dubbele woning en verkocht aan particu-
lieren.

L.-pand (drie trav.). Eertijds met binnen-
plaats, aan de Regentschapsstraat (cf. ou-
de foto's) verlengd met één bouwl. hoge
en vijf trav. brede pilastergevel met centra-
le inrijpoort en bekronende siervazen, in
uiterste twee l. trav. met één bijkomende,
licht achteruitwijkende bouwl. met lisen-
engevel, als zijgevel van // bijgebouw;
drie r. trav. vlg. bouwaanvraag van 1838
verhoogd met een lagere bouwl., opgevat
als galerij in pseudo-tentvorm. Voorge-
bouw aan Koningsplein inwendig aangepast
in 1909 voor de «Compagnie des In-
des» en in 1912-1913 voor de herinrich-
ting van de «Taverne de la Régence». Verder,
in 1928 i.o.v. de «Société de Tex-
tile Africaine» n.o.v. architecten G.C.

532. Koningsplein nr. 3. «The Gresham Life Assurance» (1900-1901), (L'Emulation, 1903, pl. 35).

Veraart en E. Richir ten Z. uitgebreid tot een ruim gebouw op rechth. plattegrond, onder mansardedak, cf. toegevoegde zes trav. aan Regentschapsstraat met zelfde ordonnantie, geveluitwerking, omlopende balustrade-aflijning en hoofdtoegang onder balkon; nieuwe bouw met betonnen binnenstructuur en imposante Art Deco getinte trappenpartij van marmer en granito. *R. pand* (vier trav.). In XIX met binnenplaats, Z.-bergruimte en -stallingen, en ten W. aan Museumstraat verlengd met één bouwl. hoge annexe van twee trav., vlg. bouwaanvraag van 1880 uitgebreid met één trav. en verhoogd met bijkomende verd. cf. heden. Vlg. bouwaanvragen van 1900-1901 grondig verbouwd i.o.v. «The Gresham Life Assurance» n.o.v. architect Léon Govaerts : Z.-uitbreiding met annexe van drie bouwl. + entresol, verhoogd met bijkomende bouwl. + mansardeverd. Naast interieuraanpassing van het voorged. (Koningsplein) op begane grond en bovenverd., vernieuwing van de inkompartij in Art Nouveaustijl : merkwaardige hal met centraal uitbuigende trap van mar-

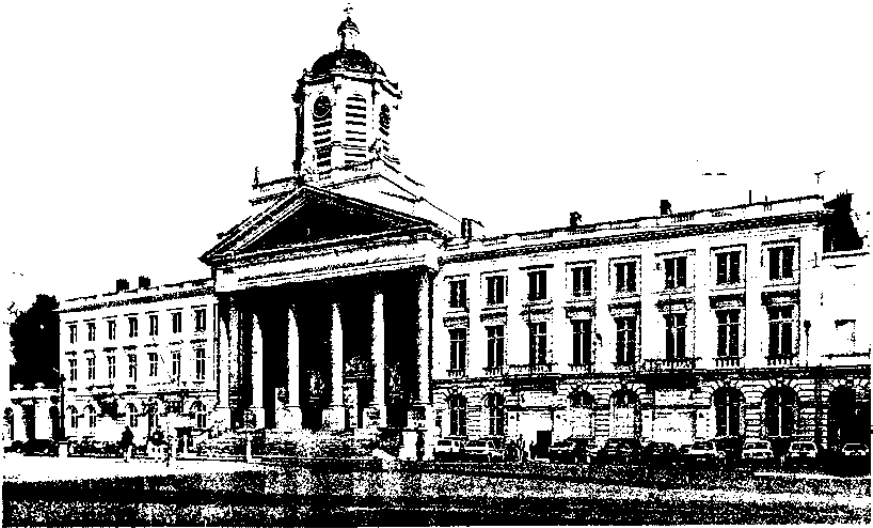
mer van Carara; aan weerszij gebogen raamwerk met verwerking van florale motieven in gekleurd glas-in-lood en sgraffito-panelen op de borstweringen; fraaie mozaïekbevoering en liftkoker; bijkomende trap aan kassa daterend van 1911 (fig. 532). Gedenkplaat (voorheen in uitgewerkte stucmlijsting) met oprichtingsdata en afbeelding van Th. Gresham (1519-1579), financieel raadgever van Hendrik VIII en oprichter van de «Royal Exchange». Voorts slechts fragmentarisch bewaarde oorspronkelijke binnendecoratie cf. behouden stucmlijstingen aan muuropeningen en stucplafonds.

L. en r. pand sinds de jaren 1965-1967 opgenomen in het Museum van Oude Kunst, en bestemd om binnen de laatste fase van het globale renovatieproject van het Museum (zie Regentschapsstraat nr. 3), n.o.v. architecten E. de Felice en R. Delers, kortelings door de Regie der Gebouwen heringericht te worden met tentoonstellingsruimten, patio, cafetaria enz.

S.A.B., O.W., 20037 (1838), 2741 (1909), 5934 (1912-1913), 35791 (1928), 1355 (1880), 815 (1900-1901), 20638 (1911).
Archief K.C.M.L., dossier 4478.
K.I.K., 198897 B, 6749 E.

Nr. 4. Hoekpaviljoen, thans onderdeel van een ruim gebouwencomplex betrokken door het Rekenhof, zie Regentschapsstraat nr. 2 (fig. 530).

Oorspronkelijk hoekpaviljoen van zeven op drie trav., in 1780 opgetrokken door gravin de Templeuve, vanaf 1800 bewoond door markies P. Visconti-Arconati, cf. vroegere benamingen «*Hotel de Templeuve*» en «*Hotel Arconati*». Eertijds met stallingen en dienstgebouwen ten Z. en tuin met afsluitingsmuur aan Naamsestraat (1836) en voormalige Arsenaalstraat of Blindenstraat; tot 1827 (eerste aanlegfase van Regentschapsstraat) a.h.w. met Koningsplein nr. 3 verbonden door de z.g. «*Passage des Colonnes*» (cf. straatleiding). In 1834-1939 en 1861-1865 resp. betrokken door het Ministerie van Oorlog en het Koninklijk Atheneum. In 1866 eigendom van prins Filips, graaf van Vlaanderen, en n.o.v. architect G. Saintenoy m.m.v. C. Parent in 1866-1868 uitgebreid

533. Koningsplein nr. 5-6, St-Jakob op Koudenberg (1775-1787) en 7-8.

tot U-vormig paleis, met aanpassing van W.- en verbouwing van Z.-gevel; verdere aanpassingen als verhoging van bedaking en interieurinrichting voor de vestiging van de Bank van Brussel ca. 1920-1923, zie Regentschapsstraat nr. 2.

Portiek Naamsestraat in 1780 n.o.v. B. Guimard opgetrokken, op last van de Regering, met financiële tussenkomst van de Stad. Middenpartij tussen vlakke Dorische pilasters onder hoofdgestel, aan achterzijde.

Nr. 5-6. Hoekpaviljoen (Naamsestraat) als Z.-begrenzing van de Koudenbergkerk, met acht trav. brede voorgevel en zijgevel van twee trav. w.o. l. gedicht, onder combinatie van mank en afgesnuit zadeldak; aansluitende uitspringende hoek (Naamsestraat) van tweemaal één trav., met deels gedichte rechth. openingen, onder plat dak (fig. 533). Samen met nr. 7-8 opgetrokken voor rekening van de Abdijs van

Koudenberg, na terreinruiling vlg. patentbrief van 21/12/1775; initieel interieurontwerp door B. Guimard. Van bij oorsprong opgesplitst en verhuurd (r. pand aanvankelijk herenhuis «Le Noble»); naderhand door de abdijs verkocht: l. pand in 1784 aan de amman F. Rapedius de Bergh, r. in 1788 bij openbare verkoop.

Nr. 5 : in XIX B-XX A z.g. «*Taverne du Globe*», met drie trav. aan Koningsplein; vlg. archiefgegevens van 1888 ten O. uitgebreid met hogere annexe onder beglaasd zadeldak; vlg. bouwaanvraag van 1930 aan hoekpartij van zijgevel gewijzigd door vervanging van venster door deur voor nieuwe traphal.

Nr. 6 : met vijf trav. w.o. centrale toegang, eertijds met O.-binnenplaats en bijgebouwen. Bovendorpels van souterrainvensters vlg. bouwaanvraag van 1920 verhoogd. Grotendeels heringericht n.o.v. architect H. Lacoste van 1929, voor de vestiging van de succursale van de «Banque du

534. Koningsplein. Portiek Borgendaal gang.

Commerce», met vernieuwing van achtergevel en uitbreiding met achterbouw onder glaskap op binnenplaats; opslorping van r. pand nr. 5 en intericuraanpassing voor het volledige paviljoen n.o.v. architecten I. en J.-I. Renchion van 1949. Thans betrokken door een bankinstelling. S.A.B., O.W., 1917 (1888), 36525 (1930), 28600 (1920), 36526 (1920), 59415 (1949).

Nr. 7-8. Hoekpaviljoen met zijgevel van vermoedelijk vijf trav. aan Borgendaal gang. Gefinancierd door de Koudenbergabdij (patentbrief van 1775) en opgetrokken in 1776-1777; interieurontwerpen van B. Guimard (fig. 533). Van oorsprong af twee hotels, met erfpacht verhuurd resp. in 1778 aan M.-E. de Tassilon de Terlinden (r.) en in 1777 aan burggraaf L.E.Ch. de Preud'homme d'Hailly de Nieuport (l.). Hotels in 1783 door de abdij verkocht; r. pand in 1800 reizigershotel z.g. «*Hotel de Flandre*», uitgebreid door annexatie

van l. pand en in 1854 – na afbraak van het achterliggende voormalige «*Hotel d'Aligambe*» – vergroot met een fraaie eetzaal, cf. aansluitende zijgevel van drie trav. met rondboogarcade onder rechth. spaarvelden. Verdere N.O.-uitbreiding aan Borgendaal gang in 1864 n.o.v. architect E. Janlet : aansluitende zes (zijgevel) en drie (achtergevel) trav. geritmeerd door getoogde en rechth. spaarvelden met dito vensters in gevarieerde omljstingen; l. aangrenzende drie trav. brede achtergevel – daterend van nieuwe uitbreiding van 1861 – gelijktijdig verhoogd en aangepast met twee bovenste bouwl. Voorts, verfraaiingswerken aan hotel met o.m. inrichting van een wintertuin op de vroegere binnenplaats n.o.v. architect A. (?) Brin-golf (Luzern) van 1903.

Paviljoen vanaf ca. 1924 staatseigendom en n.o.v. architect G. Hano (1924) ingericht voor de vestiging van het Ministerie van Koloniën (o.m. verbouwing van de wintertuin en toevoeging van een mansar-

deverd.) Naderhand o.m. betrokken door het Ministerie van Buitenlandse Zaken, de Afrikaanse bibliotheek en het Ministerie van het Brussels Gewest. Gebouwenaanpassing voor geplande vestiging van het Arbitragehof thans aangevat, i.o.v. de Regie der Gebouwen, n.o.v. architect R. Mahieu.

Interieur. Behouden ton- en graatgewelven op vierkante pijlers op eerste kelderniveau (vóór 1864); twee waterputten op voorgevellijn : overblijfsels van het voormalige Hertogelijk Paleis (cf. straatinleiding). Bewaarde Lodewijk XVI- en neoclassicistische stucplafonds in diverse zalen o.m. gelijkvloerse (XVIII-?) vergaderzaal met muurwanden geritmeerd door pilasters en sierlijke stucpanelen, fraaie leeszaal (voormalige eetzaal, 1854) met pilaster-, casementenversiering en allegorische plafondschildering; behouden neorenaissance getinte mozaïekbevoering van voormalige wintertuin (1903), (1148, 1149).

S.A.B., O.W., 8039 (1854), 8040 (1861, 1864), 123 (1903), 32038 (1924).

Archief K.C.M.L., dossier «Het Arbitragehof» : historisch verslag door M. Celis; schetsontwerp door architect R. Mahieu, 1987.

Portiek Borgendaalgang (fig. 534) figurend op ontwerp van architect J.B.V. Barré van 1775, voor rekening van de Stad opgetrokken in 1777-1778 door B. Guimard; afgebroken en wederopgebouwd in 1880. Thans met zelfde uitzicht aan achter- en voorzijde.

(Nr. 9)/Paleizenplein nr. 7. Voormalig z.g. «*Hôtel de Belle-Vue*», heden «*Bellevuemuseum*». U-vormig hoekpaviljoen met hoofdgevels van resp. zeven + acht + vijf trav. Bouw in 1776-1777, bekostigd door de wijnhandelaar Ph. de Proft, voor uitbating van een luxueus reizigershotel, met hoofdingang aan Koningsplein, en met binnenplaats zijde Blijssichtstraat (huidig Paleizenplein) afgesloten d.m.v. gelijkaardige balustrademuur als in Warandewijk. Vlg. erfdienstbaarheden bij kavelverkoop (1776) : verplichte terreinafsluiting aan Borgendaalgang d.m.v. muur waarvan hoogte maximaal reikend tot aan puilijst van paviljoen; zelfde hoogtebeperking

voor achteringelegen dienstgebouw, in 1827 echter gewijzigd door vergunning voor bijkomende bouwl. Annexen van het paviljoen aan Borgendaalgang in XIX B omvattende : een negen trav. breed gebouw van drie bouwl. + mezzanino en aanleunend lager pand met drie bouwl. en zes trav., cf. ook XIX-zichten en archiefgegevens m.b.t. aanpassingen en verfraaiingen (1862, 1865, 1871, 1884). Paviljoen in 1902 i.o.v. koning Leopold II door de Stichting van de Kroon opgekocht voor aanhechting bij het Koninklijk Paleis, als residentie voor prinses Clémentine : in 1906, afbraak van de bijgebouwen (Borgendaalgang), gedeeltelijke vernieuwing van de balustrade en herstel van kroonlijsten en wijziging met hogere bedaking aan hoekpaviljoen door architect O. Flanneau; in 1907-1908 interieuraanpassing (o.m. nieuwe tussenmuren en -vloeren) en uitbreiding zijde Paleizenplein d.m.v. inkomgebouw met poortdoorgang en bijkomende eretrap. Hotel opnieuw in 1926 door O. Flanneau inwendig aangepast als residentie voor koning Leopold III en prinses Astrid. Na 1934 vnl. nog bestemming voor sociaal dienstbetoon; sinds 1978 annexe van de Koninklijke Musca voor Kunst en Geschiedenis.

Interieur in Lodewijk XVI-stijl hoofdzakelijk daterend van de aanpassingen uit begin XX, mogelijk met behoud of integratie van nog oorspronkelijke elementen (1150).

S.A.B., O.W., 8042 (1776, 1827), 1258 (1862, 1865), 8043 en 4881 (1871), 1260 (1884), 34 (1906), 2771 (1907).

Archief K.C.M.L., dossier 4778.

GUBBELS-THYS M.-A., *Het Bellevuemuseum*, Liber Memorialis 1835-1895, Brussel, 1985, p. 71-73.

Nr. 10/Koningsstraat nr. 2. Hoekpaviljoen opgericht door de abdij van Grimbergen, op het van de regering aangekochte terrein met Hertogelijke Kapel en twee aanleunende huizen en een gedeelte van de Isabellastraat (cf. straatinleiding), bekrachtigd door de keizerlijke patentbrief van 19/6/1776. Bouw van het hotel in hetzelfde jaar aangevat, vlg. bouwvoorschriften met drie gevels resp. aan Koningsplein,

Koningsstraat en – met aansluitende N.-balustrademuur – uitzierend op de Warande. Naderhand gesplitst : vnl. door particulieren bewoond of als handelszaak uitgebaat, cf. het hoekpand nr. 2-4 naar oude zichten ca. 1830 «Café de l'Amitié», ca. 1840-1845 boekhandel C. Muquaardt. De belangrijkste wijzigingen werden doorgevoerd in XX a.

Nr. 10 (vier l. trav. Koningsplein). Vergroting van keldervensters en interieuraanpassing n.o.v. architect E. Pelseneer, waarvoor bouwaanvraag van 1920.

Koningsstraat nr. 2. L-vormig pand van drie (Koningsplein) + zeven + vijf (Koningsstraat) trav., met twee bouwl. hoge N.W.-aanbouw van drie trav. : vlg. bouwaanvraag van 1920 volledig heringericht voor de vestiging van de «Lloyds & National Provincial Foreign Bank Ltd.», waarvoor hogere zinken bedaking, N.W.-uitbreiding met zelfde bouwl.-hoogte en, voor aanbouw, bouwaanvraag van 1922 voor reconstructie van tuingevel met gewijzigde benedenordonnantie en hoog mansardedak met œil-de-bœufs. Vernieuwd interieur (1920) met ruime loketzalen en burelen; decor vnl. geïnspireerd op het Engels classicisme van XVIII : fraaie pastelkleurige stucbeschildering op plafonds en muurwanden met vnl. stafwerkversiering, sfinx- en palmetmotieven. Ingangshal met marmeren pilasters en gekleurd glas-in-lood bovenlicht.

Aan Koningsstraat : aansluitende balustrademuur met pilasteritmering en siervazen cf. «Hotel Errera», nr. 14; vlg. archiefgegevens vernieuwde pilasters van 1878, ijzeren hekwerk en door A.-F. Bouré gebeeldhouwde leeuwen aan inrijpoort.

Hoekpand sinds 1984 betrokken door het Ministerie van het Brussels Gewest : renovatie door architecten G + D Studiegroep D. Bontinck en I.D.P.O. Ph. Neerman voor het hele hockcomplex en de aanleunende gebouwen van het voormalige Rekenhof (cf. nr. 11-14), met inschakeling en revalorisatie van de historisch belangrijke overblijfsels van de voormalige Hertogelijke kapel en Isabellastraat (zie infra) en van het voormalige Hof van Hoogstraten (zie nr. 11-14), (1151).

★ Bewaarde laagste kelder verd. van de voormalige «Hertogelijke Kapel» (fig. 526, Fig. XX).

Imposante paleiskapel (ca. 45 m x 22 m) opgetrokken in 1524-1553 (zie straatnotitie), op iconografische documenten figurerend met rondboogvensters tussen pilastervormige steunberen, beëindiging door balustrades, basilicale opstand met hoge middenbeuk onder netgewelf en halfcirkelvormige koorluiting, van de lagere zijbeuken en kooromgang gescheiden door arcadestructuur met gebundelde zuilen of pijlers. Kapel oorspronkelijk met twee kelder verd. (resp. fungerend als voorraadkelder en als keuken en personeellogies), waarvan tot op heden nog bewaarde, vlg. Th. Delcommune laagste verd., op rechth. plattegrond met semi-cirkelvormige N.-sluiting.

Zware buitenmuren met zandstenen parement, met ten N.W. aanzet van zandstenen pilasters en muurgedeelte van eertijds belendende bebouwing. Driebeukige binnenindeling met octogonale zandstenen zuilen en halfzuilen (w.o. één zuil met inscriptie «V.D.B. 1362»?); bakstenen scheidingsmuren en latere verstevingen (XVIII, XX a). Centrale lange N.-Z.- en korte O.-W.-circulatie-as onder bakstenen tongewelf, en kruisgewelf tussen geprofileerde zandstenen gedrukte spitsbogige scheibogen boven de kruising; afdalende trap ten N. eertijds mogelijk leidend naar kelder verd. van sacristie (?), thans naar twee rechth. XVIII d-ruimten met gedichte bakstenen zandstenen rondboogarcade. Diverse kelderlokalen onder bakstenen tongewelfen of aangepaste vlakke zoldering; korfen rondbogige toegangen (w.o. enkele dichtgemetseld) in zandstenen profielomlijsting, en latere rechth. openingen. In N.W.-lokaal afdaling naar overwelfde Isabellastraat; ten Z.W. : bewaard XVI-trappengedeelte van voormalige brede W.-O.-verbinding Isabellastraat/Hertogelijk Paleis, verder zichtbare aanzet van octogonale traptoren, nl. de flankerende hoektoren van de in 1452-1461 gebouwde «Magna Aula».

Aanpalend gedeelte van de vroegere Isabellastraat, bij nivellering van het Ko-

ningsplein en bouw van het hoekpaviljoen (1776) door B. Guimard overlans opgesplitst door bakstenen tussenmuur en verder ingedeeld in kelderruimten, overkluisd door tongwelden en ten Z. kloostergevelwelden. Ten N. : voormalige dienstlokalen van XVIII d-herenhuis op kruising Isabelstraat/Terarkenstraat, met thans gedichte bak- en zandstenen rondboogarcade, eertijds uitzierend op tuin.

S.A.B., O.W., 28603 (1920), 28613 (1920-1922), 1662 (1878).

Archief K.C.M.L., dossiers 1505, 3920, 4778.
DE LA KETHULLE DE RYHOVE (Colonel), *Les Mystérieux souterrains de la place Royale ont des siècles de souvenirs* (overdruk uit Cahiers historiques, nr. 46, s.d.).

DELCOMMUNE Th., *Un signe à valoriser de la mémoire européenne à Bruxelles. La Chapelle de Charles Quint*, eindverhandeling ISA ST. LUC, 2 dnl, 1988-1989.

MEISCHKE R., VAN TYGHEM F., *Huizen en hoven gebouwd onder leiding van Anthonis I en Romhout II, in Keldermans. Een architectonisch netwerk in de Nederlanden*, s'Gravenhage, 1987, p. 146-153.

Nr. 11-14. Opgetrokken ter plaatse van het voormalige «Hof van Hoogstraten» (cf. infra) : gedeelte in 1774 door de toenmalige eigenares, de prinses van Salm-Salm, aan de Stad afgestaan in ruil voor een gedeelte van de Isabellastraat. Hof bij akte van 3/1/1776 eigendom van graaf C. van Spangen, die het deels liet slopen (cf. infra) voor de bouw in 1776-1777 van het hoekpaviljoen met de Hofberg (nr. 13-14) en, vermoedelijk ook gelijktijdig of kort nadien, de aanleg van een rechth. ereplein en omringende dienstgebouwen (nr. 11-12), van het Koningsplein afgesloten door een portiek (zie straatinleiding), ten N. uitzierend op een tuin, grenzend aan de Terarkenstraat en de Villa Hermosastraat. Complex naderhand (XIX a) eigendom van baron d'Hoogvorst.

Nr. 11-12. Blijkbaar (?) van bij oorsprong *L-vormig binnenplaatsgebouw* (cf. plannen en zichten uit XVIII d-XIX A). In 1821 – na de brand van de Kanselarij in de Wetstraat (zie Natiepaleis) –, residentie van prins Willerm I van Oranje. Gesckwestreerd in 1830; vanaf 1835 betrokken door

het Hoog Krijgshof, vanaf 1844 door het Ministerie van Openbare Werken, en vanaf 1884 door het Ministerie van Spoorwegen. In 1897 vestiging van het *Rekenhof*, waarvoor diverse verbouwingen en uitbreidingen i.l.v. XX. Thans betrokken door het Ministerie van het Brussels Gewest, waarvoor renovatie (zie Koningsplein nr. 10/Koningstraat nr. 2).

Twee bouwl. hoge classicistische L-vleugel uit XVIII d, met bepleisterde binnenplaatsgevels van resp. zeven en drie trav., onder zadelbedaking met oeil-de-bœufs. Brede kordonvormende lekdrempels als aflijning van de benedenbouw en licht risalië als accentuering van de drie midden-trav. op bovenverd., onder kroonlijst en blinde attiek; rechth. omlijste vensters onder driehoekige frontonbekroning met acanthusbladconsoles; festoen in casementen erboven; houten deurportaal onder dito luifel (XIX). Overige vensters met rolluikkasten (XIX), op bovenverd. onder grote rechth. casementen. Achtergevels van totaal tien trav. aan Villa Hermosastraat; drie bouwl. + entresol (nr. 5), met in benedenverd. resten van het voormalige Hof van Hoogstraten (cf. ook niveauverschil met binnenplein). Onregelmatige ordonnantie, drielicht en brede poort resultanten van diverse aanpassingen, vlg. archiefgegevens vnl. van 1893, 1897 en 1906, o.m. n.o.v. architect G. Hano.

Interieur : vermeldenswaardige vergaderzaal op bovenverd. (W.), ingericht (1897?) in neoclassicistische stijl; rijkelijk vergulde en gepolychromeerde stucplafonds en bewerkte deurstukken met resp. initialen JL en \mathfrak{C} .

Aanleunende *N.-vleugel* (L nr. 10) : vlg. oude zichten blijkbaar oorspronkelijk één bouwl. hoog, stelselmatig tot 1933 verbouwd en verhoogd tot vijf bouwl. Bepleisterde voorgevel met eenvoudige rechth. vensters in zes trav. Eerste bouwl. en via //trap zichtbare souterrain : eveneens resten van voormalig Hof van Hoogstraten; laag conciërggebouw in N.O.-oksel.

Voorts complexe *N.W.-inplantingen*, resulterend van stelselmatige uitbreiding o.m. door verhoging van bestaand gebouw

(1938) en, aan tuinzijde, inplanting van drie bouwl. hoge burelen met natuur- en hardstenen lisenengevels (1936, architect G. Hayois) en bijkomende archieflokalen (1949, architect A. De Laet, en 1955-1956), (1152).

Portiek n.o.v. J.B.V. Barré ca. 1776-1777 gebouwd voor rekening van de graaf van Spangen. Heden met vlak bepleisterde gevelpartij aan binnenplaats.

Nr. 13-14. *Hoekpaviljoen* van acht + acht (Hofberg) + zes (ereplein) trav. In XIX B gesplitst in «*Hotel de la Grande Bretagne*» en privé-woningen, aan ereplein begrensd door achterliggend bijgebouw van het vroegere Rekenhof.

Z.W.-gedeelte, i.e. met vier I. trav. aan Hofberg, in 1886 betrokken door het warenhuis «*Old England*»; vlg. bouw aanvraag van 1905 door architect P. Saintenoy inwendig verbouwd, verbonden met de nieuwe Art Nouveau-uitbreiding van 1898-1899 (hoek Hofberg/Villa Hermosastraat, zie Hofberg nr. 2), en verhoogd met een dak-tearoom. Resterend gedeelte van het paviljoen stelselmatig in 1905 en 1912 eveneens betrokken door Old England : n.o.v. architect G. Hubrecht in 1913 volledige inwendige verbouwing, met vnl. neo-Lodewijk XV- en neo-Lodewijk XVI-inrichting, en restauratie van buitengevels aan Koningsplein/Hofberg, in 1922 gevolgd door de vernieuwing van de zijgevel aan ereplein en vergroting van de kelder-vensters tot uitstralamen (Koningsplein, N.), en verder in 1925 door de vervanging van de inkom zijde Hofberg, vergroting van de overige souterrainvensters tot uitstralamen, en interieur aanpassing.

Paviljoen samen met het hoekpand Hofberg nr. 2 in 1974 betrokken door de tapijthandel «*Rêve d'Orient*». In 1979 door de Staat aangekocht voor de vestiging van het Instrumentenmuseum, waarvan de renovatie n.o.v. G. + D. Studiegroep D. Bontinck, GUS (D. Graux, F. Terlinden en G. Vanhamme) en I.D.P.O. Ph. Neerman (zie Hofberg nr. 2) recent (eind 1989) werd aangevat. M.b.t. het hoekpaviljoen : integratie met afbraak en wederopbouw van de vroegere bijgebouwen van het Rekenhof (ten Z.W. van ere-

plein en Villa Hermosastraat nr. 3) en herinrichting met tentoonstellingszalen, bibliotheek, ruime concertzaal, ateliers en burelen (1553).

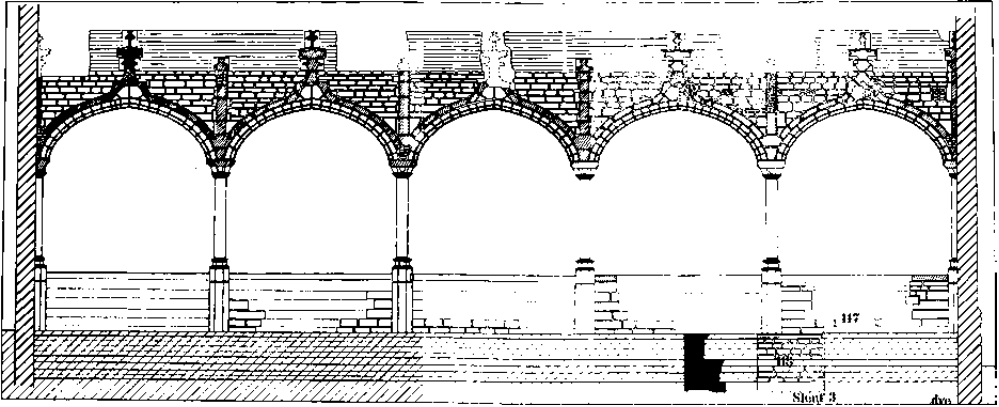
★ Overblijfselen van het voormalige «*Hof van Hoogstraten*»

In oorsprong twee afzonderlijke voorname woningen : ten Z., zijde Hofberg, in XV achtereenvolgens bewoond door «Groot Bastaard» Antoon en zijn halfbroer Boudewijn van Bourgondië; N.-hof, in XIV d- XV naar opeenvolgende eigenaars z.g. «Hof van Kersbeke» en «Hof van Auxe», i.l.v. XV B betrokken door Filips van Bourgondië, heer van Beveren, die het uitbreidde met een kapel en galerij, en vermoedelijk ca. 1518 door de nieuwe eigenaar Antoon de Lalaing, graaf van Hoogstraten, met het Z.-pand aan Hofberg verenigd tot het eigenlijke «Hof van Hoogstraten».

Bij de nivelleringswerken voor de aanleg van het nieuwe Koningsplein en de bouw, door graaf C. van Spangen, van het hoekpaviljoen met de Hofberg (nr. 13-14) en de aanleg van de binnenplaats met omringende dienstgebouwen (nr. 11-12) werd een deel van het hof gesloopt; de resterende gebouwen kwamen grotendeels ondergronds te liggen en werden gerestoreerd, aangepast of heringedeeld.

Behoudens reeds vroeger gkende getuigen, konden tijdens recent archeologisch onderzoek nog belangrijke bijkomende delen gelokaliseerd worden. Fragmenten van kelders, zandstenen gevelsokkels, vensteromlijstingen en balkenconsole's, bakstenen muurdelen, sporen van ronde traptorens en een huiskapel, en een markante galerij lieten o.m. toe de bouwgeschiedenis en de inplanting van dit patriërs-hof nauwkeuriger te omschrijven.

«Hof van Hoogstraten» eertijds ruim U-vormig complex huis met tuin, binnenplaats en afsluitingsmuur, in het binnenblok Isabellastraat, Hofberg, Villa Hermosastraat en Terarkenstraat. Typisch uitzicht van voorname woning : dubbele O.-vleugel, J. Isabellastraat, met twee bouwl. tussen getrapte zijgevels, ronde O.-traptoren en aanleunende N.-huiskapel met driezijdig koor, via een overbouwde spitsboogar-

XXI. Koningsplein nr. 11-14. Galerij van het voormalige Hof van Hoogstraten. Opstand door D. Van Eenhooge (1988). Schaal 1 : 160.

cade verbonden met twee bouwl. hoge W.-vleugel, // Villa Hermosastraat, met eveneens ronde traptoren in de oksel met de vermoedelijk Z.-vleugel.

De vrijwel intact bewaarde, doch thans ingebouwde, galerij vormt nog een zeldzaam Brussels voorbeeld van laat-gotische arcade, met in vijf trav. geprofileerde zandstenen gedrukte spitsbogen met kruisbloem, onder bakstenen kruisriboverwelling op beeldhouwde kraagstenen (Z.) en hardstenen zuilen (N.), met octogonale lijstkapitelen en sokkels, onderling verbonden door een zandstenen borstwering met hardstenen dekplaat en zitbank (Fig. XXI).

S.A.B., O.W., 24464 (1893 en 1906), 1261 (1897), 58586 (1949), 42780 (1933), 49162 (1936, 1938), 69231 (1955-1956), 2569 en 32519 (1905), 31313 (1913, 1922), 31318 (1925).

Archief K.C.M.L., dossiers 4478 en 2071.

Ministerie van Openbare Werken, Regie der Gebouwen, *Instrumentenmuseum, Inrichtingsproject van de vroegere Old England-gebouwen*, Luik, 1987.

VAN EENHOOGHE D., CELIS M.M., *Het «Hof van Hoogstraten», de Brusselse verblijfplaats van Antoine de Lalain (M & L, 1988, 7/4, p. 36-62).*

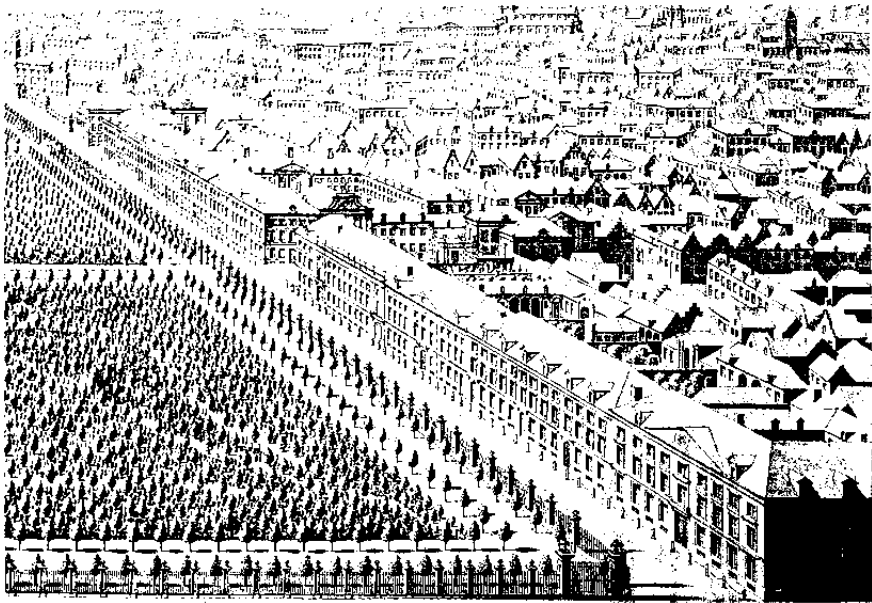
Koningsstraat (7-8 A-B-C-D-E-F)

Van Koningsplein naar Schaarbeeksepoort.

Het eerste straatgedeelte van de Koningsstraat tot het Leuvenseplein, vormt, zoals de Hertogsstraat en de Wetstraat, één der hoofdassen van de Warandewijk, een ensemble in classicistische stijl, vanaf 1776 n.o.v. architect B. Guimard aangelegd op de tuinen van het Koudenbergpaleis (zie Park van Brussel).

Het Z.-straatgedeelte, grenzend aan de W.-zijde van het Park, werd oorspronkelijk geflankeerd door twee dwarsgangen aan weerszij van de Warandeburg, de Bibliotheekgang (huidige Baron Hortastraat) ten Z. en de Parkgang (huidige Koloniënstraat) ten N., in het verlengde van de dwarsassen van het Park en de Wetstraat. Ten Z., ter hoogte van het latere Paleizenplein, maakte de straat een knik, in het verlengde van de diagonaal van het Park, en mondde uit in de lengte-as van het Koningsplein. Het N.-straatgedeelte, voorbij de Wetstraat, sloot aan op het Leuvenseplein.

De aanleg nam een aanvang in 1776 en nog in hetzelfde jaar werd een reeks van zevententwintig bouwterreinen tussen de Bibliotheekgang en de Parkgang, ten W. grenzend aan de eerste stadswalling (XI-XIII), verkocht. De doorbraak naar het Leuvenseplein werd in 1777 gerealiseerd op de terreinen van het huis «Klein Leuven». De aansluiting op het Konings-

535. Koningsstraat. Perspectieftekening Warandewijk door F. Lorent. Detail.

plein, doorheen het vroegere Clutinckdal, vereiste aanzienlijke aanaardingswerken. De nivelleringswerken waren in 1778 voltooid en kort daarop werd een voorlopige bestrating gelegd. In 1779 werd het laatst overgebleven, meest Z.-bouwterrein afgestaan aan de abdij van Grimbergen.

De bebouwing werd in 1777 aangevat en vermoedelijk in het begin van de jaren 1780 voltooid. Een reeks panden ten Z. van de Warandberg werd voor rekening van het Klein Begijnhof opgetrokken. Het merendeel van de woningen, eertijds betrokken door aristocratische families, werd vanaf eind XIX-begin XX ingenomen door grote maatschappijen en financiële instellingen en geleidelijk versmolten tot ruimere complexen.

De Koningsstraat vormde oorspronkelijk een homogeen architecturaal ensemble in classicistische stijl, gekenmerkt door een gedifferentieerde dispositie, een uniforme, bepleisterde en beschilderde afwerking en een doorlopende horizontale geleiding

(fig. 535). De hoeken met de drie dwarsassen werden ingenomen door twee aan twee identieke paviljoenen met onderling verschillend volume en opstand. De twee tussenliggende bouwblokken waren samengesteld uit herenhuizen, per twee of drie gekoppeld achter een symmetrisch gevelscherm, veelal geritmeerd door risalieten. Hetzelfde gold voor het ruimere complex van het Klein Begijnhof. Het N.-straatgedeelte vertoonde volkomen symmetrische gevelfronten aan beide straatzijden. Ten Z. vormde een balustrade met leeuwen, trofee en vazen de overgang naar het Koningsplein, in symmetrie met deze van het latere Academiënpaleis aan de tgov. liggende Hertogsstraat. De Bibliotheekgang was afgesloten door een groenscherm voor het «*Domus Isabellae*», de Parkgang door een classicistisch gevelfront met middenrisaliet en balustrade; de vernauwing van de Warandberg werd symmetrisch geflankeerd door de voorbouwen van de refugiehuizen van de ab-

dijen van Averbode en Park. Hoewel voor de Koningsstraat geen eenheidsontwerp werd opgelegd, is het merendeel der gebouwen toe te schrijven aan architect B. Guimard, geattesteerd door archivalia voor de hoekpaviljoenen, het Klein Begijnhof, de N.-gevelfronten, de balustrade en voornoemde refugies. Als sluitstuk voorzag hij een monumentale fontein op het Leuvenseplein. Voor één enkel gebouw wordt architect Ph. Sandrié als architect vermeld, een ander wordt op basis van stijlkenmerken toegeschreven aan architect J.B.V. Barré.

Het merendeel van de panden, met uitzondering van nr. 14, 52, 70-72, 74, 76 en Wetstraat nr. 2, werden i.v. XX gesloopt en wederopgebouwd, enkele tot tweemaal toe, de opstanden grotendeels als kopie van de bestaande, doch met een parement van natuursteen. De behouden hoekhuizen nr. 52, 70-72 en 74 werden fors uitgebreid, het uitzicht van de N.-gevelfronten (nr. 76 en Wetstraat nr. 2) onderging wijzigingen.

De Koningsstraat werd vanaf 1822, n.o.v. architect H.L.F. Partoes en ingenieur Werry van 1821, in rechte lijn doorgetrokken tot de Schaarbeeksepoort. Het tracé werd hier afgesloten door octrooipaviljoenen n.o.v. stadsarchitect N. Roget uit 1826-1827, wederopgebouwd n.o.v. architect J. Poelaert van 1858. Vervolgens werd vanaf 1827 het laatste straatgedeelte gerealiseerd over het grondgebied van de gemeenten St.-Joost-ten-Node en Schaarbeek, tot het Koninginneplein, waar de beelddas uiteindelijk werd afgesloten door de Koninklijke St.-Mariakerk n.o.v. architect H.D.L. Van Overstraeten van 1844.

Het straatgedeelte tot de Schaarbeeksepoort werd grotendeels bebouwd in de periode 1823-1850. Een eerste belangrijke groep woningen kwam vlg. bouwaanvragen nog in de jaren 1820 tot stand: heren- en burgerhuizen met enkel- en dubbelhuisopstand, meestal gekoppeld, met overwegend uniforme opstand gekenmerkt door schijnvoegen op de begane grond en entablementen op de belcottage, cf. nr. 105-109, 114-116 en 135; of eenvoudiger opstand, cf. nr. 127 (1828, archi-

tect F. Coppens?). Afwijkende ordonnantie o.m. in de markante woning en atelier van de schilder F. Navez van 1824, heden gesloopt. Een reeks panden uit de jaren 1830-1840 vertoont een meer gedifferentieerd gevelbeeld, o.m. door een benadrukte poorttrav. of -risaliet, rondbogen en bijkomende mezzanino, cf. nr. 83 en 166, en vroege neo-Italiaanse-renaissance-elementen, cf. nr. 79-81. De O.-gevelwand werd gedeeltelijk wederopgebouwd ingevolge de aanleg van de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwwijk n.o.v. architect A. Mennésier van 1874 (zie Congresstraat): vnl. winkelhuizen in overladen eclectische stijl, cf. nr. 1 tot 33. Vanaf begin XX, toenemend belang van de handels- en dienstensector, resulterend in aanpassing en uitbouw van panden, en kantoorbouw, cf. nr. 130 (1907, architect A. Desruelles). Voortgezet tijdens de naoorlogse periode, waarbij versterking van de gegroeide, gedifferentieerde schaalverhouding door hoge, monofunctionele kantoorcomplexen. Heden verkeersdrukte straat en belangrijke invalsweg uit N.-richting, in het midden onderbroken door de aanleg rond de Congreskolom (zie Congresplein).

Standbeeld van de vestingbouwkundige generaal H.A. Brialmont (1821-1905) door beeldhouwer F. Huygelen van 1928, ter hoogte van de Leuvenseweg.

Afwijkend van het gehanteerde numerieke ordeningssysteem, worden de items in het XVIII-straatgedeelte van de Koningsstraat achtereenvolgens behandeld, gevolgd door deze in het XIX-straatgedeelte.

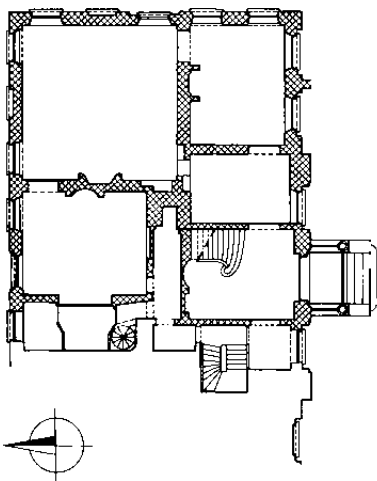
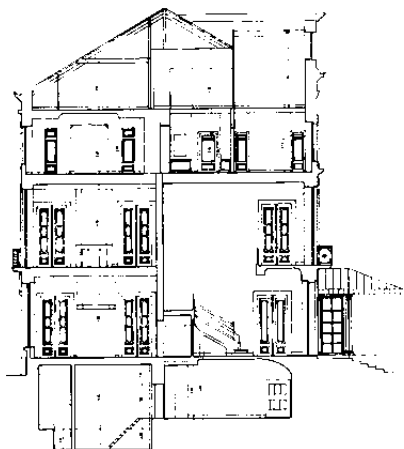
S.A.B., O.W., 20795 (1828), 20815 (1824), 3980 (1907); P.P., 1931-1934.

DES MAREZ G., 1979, p. 277-280.

SAINTENOY P., *Les Arts et les Artistes à la Cour de Bruxelles*, dl. 3, Brussel, 1934, p. 356-364.

SINT-LUKASARCHIEF, Koningsstraat, Bijzonder beschermingsplan, 1980.

★ Nr. 14. Geheel gevormd door het z.g. «Hotel Errera» en een belendend pand (hoek Baron Hortastraat nr. 15). In oorsprong het refugiehuis van de abbdij van Grimbergen, in 1779 e.v. opgetrokken n.o.v. architect B. Guimard. Het terrein gelegen in het dal van de Clutinckvijver, dat door het sterke verval aanzienlijke aanaar-

XXII. Koningstraat nr. 14. Hotel Errera. Plattegrond en doorsnede door architecten W. Stock en C. Lievens.

dings- en funderingswerken vereiste, werd aan de abdij afgestaan door patentbrieven van keizerin Maria-Theresia van 1779. Hierbij werd de bouw opgelegd van een paviljoen, in symmetrie met het tgv. liggende paviljoen Triest, dat binnen de drie jaar onder dak moest zijn; voorts een afsluitmuur in het verlengde van het reeds gerealiseerde gedeelte aansluitend bij het hoekpaviljoen met het Koningsplein. Ook dit paviljoen dat ten Z. aan het terrein grensde, was in 1776 e.v. door de abdij gebouwd. Het refugiehuis werd openbaar verkocht in 1797, en vormde toen reeds – wellicht zelfs van bij oorsprong – een samenstel van een voornaam herenhuis en een veel bescheidener woning. Het herenhuis, achtereenvolgens eigendom van de families Hennessy en Obert de Thieusy, werd in 1868 aangekocht door J. Errera. In 1980 aangekocht door het Fonds voor Schoolgebouwen, in 1992 door de Vlaamse Regering : restauratie tot «Huis van de Vlaamse Gemeenschap», residentie van de minister-president, voorzien tegen eind 1994.

Halfvrijstaand paviljoen in classicistische stijl, met voorplein en vroegere tuin afgesloten door een muur waarop balustrade ten Z. (fig. XXII). Het geheel rust aan de W.-zijde op een hoge schoormuur. Hoofdbouw nagenoeg intact bewaard; bijgebouwen wederopgebouwd en uitgebreid in XIX e, doch ten dele opnieuw gesloopt i.l.v. XX; afsluitmuur meermaals gerestaureerd waarbij vervanging van het beeldhouwwerk. Heden ten W. en Z. omgeven door het Paleis voor Schone Kunsten.

Paviljoen op rechth. plattegrond met hoofdgevel aan de tuinzijde, van drie bouwl. en resp. zeven, vijf en elf trav. onder schilddak (leien), (fig. 536). Eertijds symmetrisch pendant van het inmiddels tot twee maal toe wederopgebouwde tgv. liggende hoekpaviljoen (nr. 20-40). Oorspronkelijk volledig bepleisterde en beschilderde lijstgevels. Bij vorige gevelrestauraties, in 1916 voor het herenhuis en in 1927 voor het belendende pand, gedecapeerd en gecementeerd met vrijlating van de natuurstenen (benedenbouw en risaliet) en hardstenen onderdelen (kordons en om-

536. Koningsstraat nr. 14. Z.g. «Hotel Errera» (1779).

lijstingen); hardstenen plint terzelfdertijd of reeds eerder aangebracht. Bij de laatste, gedeeltelijke gevelrestauratie o.l.v. architecten W. Sloek en C. Lievens in 1986-1987, opnieuw volledig beschilderd – de benedenbouw na herbepleistering – met vrijlating van de plint. Gevelopstanden met regelmatige, symmetrische ordonnantie en horizontale geleiding. Benedenbouw belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden, schijnvoegen met uitstraling en de puilijst. Verkleinende bovenverd. afgewerkt door het hoofdgestel met kordon, fries en gelede houten kroonlijst. Overwegend rechth. vensters, beluikt, met lekdrempel en vlakke sluitsteen op de benedenverd., in geriemde omlijsting op de bovenverd. Houten dakcapellen, twee per gevelzijde, met oculus, neuten, oren en gestrekte waterlijst.

Tuingevel (Z.) met dubbelhuisopstand van zeven trav. Volledig met schijnvoegen belijnd middenrisaliet van drie bredere trav.,

bekroond door een architraaf, fries en driehoekig fronton met tandlijsten, waarin een vlak omlijste ronde oculus met radiale roedenverdeling binnen panelen. Benedenbouw geritmeerd door rechth. nissen met rozetsleutel; middentrav. voorzien van een beglaasd voorportaal met perron, zuilen en ijzeren luifel uit begin XX, de ingang van het herenhuis. Hoofdverd. gemarkeerd door een doorlopend balkon op uitgelengde consoles met pijnappel, stafwerk en schijf, voorzien van een gesmeed ijzeren borstwering met rozetpatroon. Bovenvensters achtereenvolgens met bijkomend entablement en rozetsleutel. Zijtrav. met rondbogige nissen waarin steekboogvensters in de benedenbouw, bijkomende panelen op penanten en borstweringen op de bovenverd.

Straatgevels (O. en N.) met resp. vijf trav. aan de Koningsstraat en elf trav. aan de Baron Hortastraat. Middentrav. van de O.-gevel geaccentueerd door een rondbogige

venster met rozetsleutel en steekboogvenster in de benedenbouw, een balkon met zelfde consoles en borstwering als in de tuingevel, en een entablement op de hoofdverd. Idem voor de vijfde en achtste trav. van de N.-gevel, met resp. rechth. venster- en deurnis, i.g. als ingang van het belendende pand dat de vijf r. trav. beslaat.

Interieur. Herenhuis met gaaf bewaarde, rijke binnenaankleding in Lodewijk XVI-stijl. Centraal trappenhuis met Ionische pilasters en marmeren trap met gesmeed ijzere leuning. Volledig gelambrizeerde vertrekken met parket, marmeren schouw o.m. met gebeeldhouwd reliëf en haardplaat, spiegels en stucplafond, in enfilade op de drie bouwl. O.m. eetkamer met buffet, en salon met paren gecanneleerde zuilen en pseudo-koepel op de gelijkvloerse verd.; bibliotheek en suite van drie vertrekken, waarvan één met Chinees behang en allegorische supra-porta's, op de eerste verd.; ronde slaapkamer met alkoven op de tweede verd. Typisch Lodewijk XVI-decor, met o.m. slingers, guirlandes, rozetten, acanthen, fascies, fakkels, adelaars, vazen en bloemenkorven. Kleine aanpassingen, o.m. herinrichting van de tweede verd., in 1929. Belendend pand ten dele verbouwd in 1927; bewaarde eiken trap.

Bijgebouwen. Voorplein in zijn huidige vorm aangelegd in 1858, vermoedelijk n.o.v. architect J. Poelaert. Afsluitmuren met schijnvoegen, halustrade en vazen, ten Z. gebogen en overgaand in twee parallelle paviljoenen met stallingen; arduinen fontein, een halfmond bekken met leeuwepoppen op sokkel, aan de W.-zijde. Stallingen oorspronkelijk met identieke opstand: deur met entablement tussen oculi en blinde attiek; aangepast n.o.v. architect P. Le Bon van 1929, met garagepoorten ten W., balustraden en nieuwe bedaking. Uitgebreid met banklokalen van één bouwl. n.o.v. architect G. Saintenoy van 1868, cf. jaarsteen 1869 in het paveisel en resterende borstbeelden, met portaal aan de Koningsstraat; gedeeltelijk gesloopt en aangepast n.o.v. P. Le Bon van 1929; volledig gesloopt en vervangen door kantoren van het Paleis voor Schone

Kunsten n.o.v. architect H.J. Willem van 1969.

Afsluitmuur met in totaal tweeëntwintig trav., in symmetrie met de tgv. liggende balustrade van het Academiënpaleis aan de Hertogsstraat. Sokkel en balustrade geritmeerd door postamenten waarop alternerend verschillende vazen; centraal postament met medaillon, gekoppelde acanthusconsoles onder de dekplaat en trofee met Romeinse wapenrusting en opschrift «PATRIA». Inrijpoorten aan beide uiteinden, met ijzere hekken tussen postamenten met medaillon en bekronende liggende leeuw. Geheel in natuur- en hardsteen, oorspronkelijk mogelijk volledig doch heden ten dele bepleisterd en beschilderd. Vernieuwd beeldhouwwerk: natuurstenen leeuwen door beeldhouwer A.-F. Bourré van 1874-1876; hardstenen trofee door beeldhouwer A. Braekevelt van 1878. Latere bressen, toegangen tot het Paleis voor Schone Kunsten (1923-1928) en de voornoemde banklokalen (1868-1869) met ijzere hek (1154, 1155).

S.A.B., O.W., 20980 (1916), 33914 (1927), 35850 (1929), 4159 (1858), 41424 (1929), 11443 (1868), 77494 (1969), 1469, 1664, 1673, 4158, 4159 bis, 78538.

Archief K.C.M.L., dossier 4454.

Nr. 20-40. Zetel van de «*Generale Maatschappij van België*». Vrijstaand gebouw n.o.v. architecten H. Van Kuyck, P. Guillissen en C. Housiaux van 1965-1969, ter vervanging van het huizenblok tussen de Baron Hortastraat en de Warandeberg. Onderdeel van de volledige wederopbouw van het gebouwcomplex van de «Generale» doorlopend tot de Ravensteinstraat, in twee fasen uitgevoerd in 1968-1980.

Vroeger huizenblok oorspronkelijk samengesteld uit herenwoningen in classicistische stijl, van na de terreinverkoop van 1776, het merendeel zoniet alle n.o.v. architect B. Guimard. Eertijds bepleisterd en beschilderd gevelfront van drie bouwl., met uniforme geleding. Achtereenvolgens een hoekgebouw opgetrokken door J. Triest, pendant van nr. 14; een symmetrisch geheel van twee herenhuisen met rijk decor, opgetrokken door T.-J. de Ber-

bet, waarvoor bewaard ontwerp, geritmeerd door een breed middenrisaliet met driehoekig fronton en hoekrisalieten met poort en dakkapel; drie eenvoudige gekoppelde herenhuizen; tenslotte het ruimere ensemble van het Klein Begijnhof, oorspronkelijk met aanpalende kerk aan de Warandenberg, uit 1777-1781/1782, cf. infra. De gebouwen I. van het Klein Begijnhof werden een eerste maal in fasen wederopgebouwd door de «Generale», met een natuurstenen parement: het r. pand n.o.v. architecten G. Ghysels en J. Van Mansfeld van 1908, met verrijkt decor; het l. hoekpand n.o.v. G. Deru van 1928, als getrouwe reconstructie; de overige panden n.o.v. G. Deru van 1952, in gewijzigde vorm. Het Klein Begijnhof bleef tot 1968 bewaard.

Huidig complex met volledig symmetrische opstand van voor-, achter- en zijgevels, met natuurstenen parement en hardstenen plint; drie bouwl. en drieënveertig bij vijf trav. onder schilddak (leien). Opgevat als een getrouwe reconstructie van de gevelopstand van het Klein Begijnhof, tweemaal herhaald aan weerszij van een inspringende middenpartij. Telkens symmetrische ordonnantie van negentien trav., geritmeerd door een middenrisaliet van vijf trav. met driehoekig fronton, en hoekrisalieten van drie trav. met dakkapel, verrijkt met geriemde omlijstingen, entablementen en acanthussleutels; tussenliggende trav. met vlakke omlijstingen en panelen. Benedenbouw met schijnvoegen en diamantkopsleutels; verkleinende bovenverd. afgewerkt door de kroonlijst met klossen (1156).

S.A.B., O.W., 82679 (1965-1969), 20989 (1908), 41270 (1928), 69929 (1952).

A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 520 G. DES MAREZ G., *Le quartier Isabelle et Terarken*, Brussel, 1927, p. 160-168.

★ Nr. 52. Samenstel van hoekhuis en twee belendende panden (Warandenberg nr. 12). Hoekhuis in classicistische stijl, n.o.v. architect B. Guimard, vermoedelijk in 1777 e.v. gebouwd door D. Desclée, z.g. «*Hotel de France*». Oorspronkelijk twee belendende enkelhuizen in neoclassicistische stijl, het middenpand in 1843 op-

getrokken ter plaatse van vroegere stallingen, het l. pand uit XIX a-b (voor 1833). Tot de huidige vorm samengevoegd n.o.v. architect G. Charle, vermoedelijk met medewerking van architect Alb. Callewaert, van 1919, voor de «*Banque A. Hallet*». Inwendige aanpassing van het hoekhuis, grondige in- en uitwendige verbouwing van het middenpand en volledige wederopbouw van het l. pand, waarbij de Z.-gevelopstand van het hoekhuis over de volle breedte werd doorgetrokken, en de vooreen trapsgewijs aflopende vloerniveau's werden geüniformeerd.

Hoekhuis, symmetrisch pendant van het tgov. liggende, inmiddels wederopgebouwde hoekpand van het vroegere Klein Begijnhof (nr. 20-40). Gevelopstanden met drie bouwl., drie trav. aan de Koningsstraat (O.) en vijf aan de Warandenberg (Z.), onder schilddak (leien). Verplaatsing van de ingang, oorspronkelijk een centrale deur met stoep in de Z.-gevel, naar de r. trav. van de O.-gevel, gepaard met interieuraanpassingen, n.o.v. architect J.J. Van Ysendijck van 1893. Voorts herhaalde herstelling en vernieuwing van sokkel, kroonlijst en dakkapellen, n.o.v. architect F. Jallet van 1861, in 1871 en tijdens de bouwcampagne van 1919. Bepleurde en beschilderde lijstgevels met horizontale geleiding. Benedenbouw belijnd door schijnvoegen en de puilijst, heden met hardstenen plint. Bovenbouw afgewerkt door de houten kroonlijst met klossen. Rechth. muuropeningen, de benedenvensters met lekdrempel binnen rechth. nissen met diamantkopsleutel, de omlijste bovenvensters in verkleinende ordonnantie. O.-gevel gemarkeerd door geriemde vensteromlijstingen, entablementen en gesmeed ijzeren borstweringen op de eerste verd., sluitstenen met acanthusblad op de tweede verd.; brede houten dakkapel met ronde oculus, voluten met rozet, oren en gestrekte waterlijst op acanthusconsoles. IJzeren deur (1919). Z.-gevel met geaccentueerde vroegere ingangstrav. met zelfde vensteromlijstingen en dakkapel als in de O.-gevel; voorts vlakke vensteromlijstingen, met lekdrempel op de eerste verd., paneel met drop op de borstwering op de tweede

verd. Eertijds lage belendende stallingen gemarkeerd door een ruime inrijpoort met geblokte posten.

Belendende panden. Oorspronkelijk twee onderscheiden volumes, heden nog herkenbaar in het hoger oplopende middenpand, met afwijkende geleding. Huidige opstand als voortzetting van de Z.-gevel van het hoekhuis, met in totaal zeven trav., eveneens bepleisterd en beschilderd onder leien bedaking. Middenpand met centraal balkon, en bijkomende mezzanino en mansardedak. L. pand met rondboogportaal binnen entablement in de hoge hardstenen sokkel, en zelfde geaccentueerde midden-trav. (1157).

S.A.B., O.W., 3664-3665 (1843), 3660 (1833), 28618 (1919), 3670 (1893), 3666 (1861), 3668 (1871), 3667.

Nr. 54-56. Geheel van twee kantoorgebouwen, nr. 54 n.o.v. architect G. Deru van 1937 i.o.v. de «*Compagnie Internationale Forestière et Minière du Congo*», nr. 56 n.o.v. architect R. Théry van 1909-1910 i.o.v. de «*Compagnie de Bruxelles*». Beide opgetrokken na resp. afbraak van twee in oorsprong gekoppelde herenhuisen in classicistische stijl, waarbij getrouwe reconstructie van het bestaande gevelfront, evenwel met een parement van natuursteen – Euville in nr. 56 – op hardstenen plint.

Terrein in 1776 aangekocht, herenhuisen in 1777-1778 gebouwd door architect/meester-metselaar J. Massion, die het l. pand tot 1795 bewoonde. Ontwerp toegeschreven aan architect J.B.V. Barré, op basis van stijlverschillen met de architectuur van architect B. Guimard in de Koningsstraat.

Lijstgevel, oorspronkelijk bepleisterd en beschilderd en bekroond door een attiekbalustrade met vazen die in 1808-1809 werd verwijderd. Symmetrische opstand met horizontale geleding, gemarkeerd door hoekrisalieten en een hoge bel-etage; drie bouwl. en tien trav. Benedenbouw belijnd door de sokkel waarin getoogde keldermonden, schijnvoegen en de puilijst; bovenverd. afgewerkt door het hoofdstel met architraaf, brede fries en kroon-

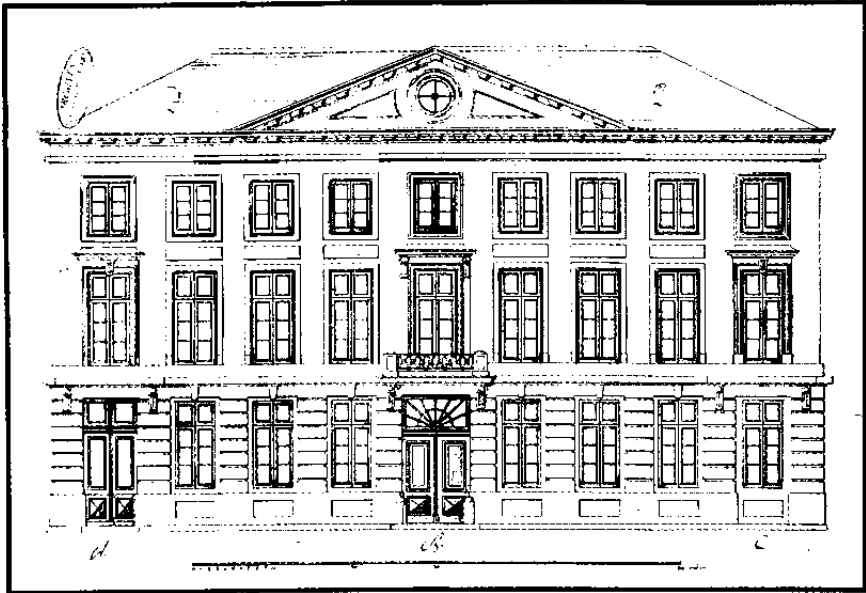
lijst met klossen. Hoekrisalieten met rondboogpoort in de benedenbouw, kolossale Ionische pilasters, balkon op voluutconsoles met schijven voorzien van een gesmeed ijzeren bortwering, achtereenvolgens een verdiept rondboogvenster en een staande ovale oculus in geriemde omlijsting met sluitsteen en guirlande, op de bovenverd. Voorts rechth. vensters, verdiept in de benedenbouw, met geriemde omlijsting, uren, sluitsteen en guirlande op de bovenverd.; panelen met neuten op de borstwering van de bovenste verd. Achterliggende kantoorgebouwen, nr. 54 met negen niveau's op L-vormige plattegrond, nr. 56 met vier bouwl. en mansarde.

W.-perceelsgrens certijds gevormd door de z.g. «*Mathieutoren*», een verdedigingstoren van de eerste stadsomwalling (XI-XIII), gesloopt in 1909 (1158).

S.A.B., O.W., 51341 (1937), 21003 en 2283 (1909-1910), 3604 (1808-1809).

Nr. 60-68. Kantoorcomplex n.o.v. architecten A. en J. Polak van 1950, pas voltooid in 1959. Opgetrokken na afbraak van een reeks herenhuisen in classicistische stijl, waarbij vrij getrouwe reconstructie van het bestaande gevelfront, evenwel met een parement van natuursteen.

Vroegere herenhuisen daterend van na de terreinverkoop van 1776. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevels van drie bouwl., met uniforme geleding, de benedenbouw met schijnvoegen en sluitstenen, de bovenbouw afgewerkt door een klassiek hoofdstel. Nr. 60-62, gebouwd n.o.v. architect Ph. Sandrié in 1777-1778, door meester-stucadoor D. de Coster, i.o.v. graaf F.-J. de Ferraris (1726-1814), veldmaarschalk van het Oostenrijkse leger en auteur van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden. Symmetrische opstand van elf trav., gemarkeerd door een middenrisaliet van drie trav. L.g. met rondbogen in de benedenbouw, geriemde vensteromlijstingen op de bovenverd., achtereenvolgens met entablementen en centraal balkon met consoles en gesmeed ijzeren leuning, sluitsteen en panelen op de borstwering, bekroond door een driehoekig fronton op consoles. Zij-

537. Koningsstraat nr. 72. Voormalig «Hotel de Lannoy», later «Hotel de Ligne». Gevelopstand (A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 1733).

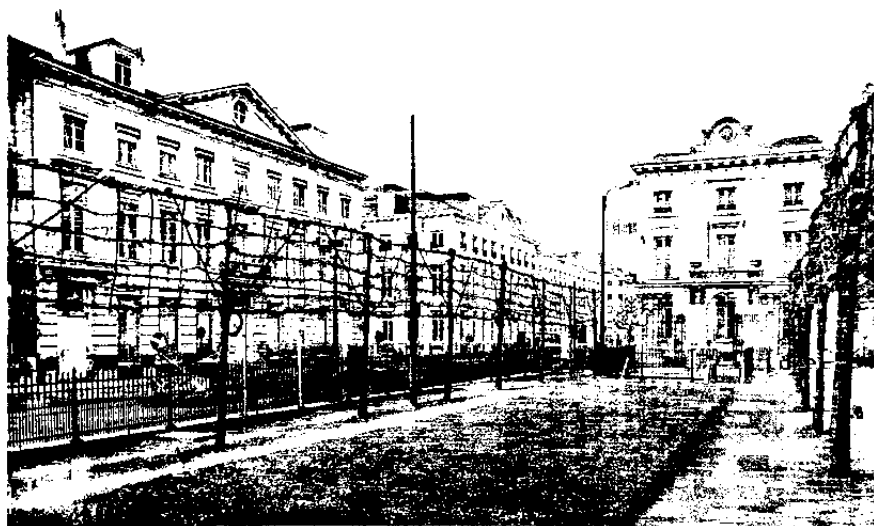
trav. met vlakke vensteromlijstingen, panelen op de borstwering van de bovenste verd. en dakkapel. Nr. 64-68, drie herenhuizen met doorlopende ordonnantie van dertien trav. geritmeerd door rondboogpoorten onder zelfde balkon als in nr. 60-62, heden verschoven t.o.v. de oorspronkelijke toestand, de bovenvensters in vlakke omlijsting achtereenvolgens met lekdrempel en sluitsteen; heden vijf i.pl.v. oorspronkelijk zes dakkapellen (1159).

S.A.B., O.W., 83108 (1950-1959), 51856 (1777-1778).

★ Nr. 72. Voormalig «Hotel de Lannoy», later «Hotel de Ligne». Herenhuys in classicistische stijl, met latere uitbreidingen (hoek Koloniënstraat nr. 37-51). Terrein in 1776 aangekocht door P. Buys en A. Gilson; herenhuys vervolgens gebouwd door graaf de Lannoy. Ontwerp toe te schrijven aan architect B. Guimard; bewaarde, ge-

signeerde noch gedateerde voorgevelopstand (fig. 537). Na 1834 eigendom van prins E. de Ligne, senaatsvoorzitter en Minister van Staat. In 1897 aangekocht door «Les Tramways Bruxellois», gevolgd door uitbreidingen. Vanaf 1898 vestiging van de «Société Française de Banque et de Dépôts» in het oude herenhuys; heden «Société Générale Alsacienne de Banque» uitgebreid tot het gehele complex.

Oorspronkelijk ruim dubbelhuys op L-vormige plattegrond, met drie bouwl., voor-gevel aan de Koningsstraat van negen, zijgevel aan de vroegere Parkgang van zeven trav., onder gecombineerd schilddak; stallingen aan de W.-zijde van de binnenplaats. Symmetrisch pendant van het tgov. liggende hockgebouw nr. 74 (fig. 538). Vlg. bouwaanvraag van 1897: implanting van een reeks van vier winkels op de begane grond en eerste uitbreiding met een kantoorcomplex van negen trav. aan de Parkgang, ter plaatse van vroegere aanho-

538. Koningsstraat nr. 72 en 74, en Wetstraat nr. 2.

righeden. Vlg. bouwaanvraag van 1907, n.o.v. architect E. Hellemans : tweede uitbreiding met een aansluitende gebogen kantoovleugel van zes trav., na de aanleg van de Koloniënstraat, gepaard met de afbraak van een verdedigingstoren van de eerste stadsomwalling (XI-XIII). Voorts bouw van een loketzaal op het binnenplein (1898; 1910, architect P. Mennesier); opheffing van de winkelpanden (1905, 1907, 1910); aanbreng van de hardstenen plint (1910-1911, P. Mennesier); restauratie van bedaking en fronton (1925-1926, architecten G. Martin en G. Dufas); inwendige verbouwingen (1949, architect C. Campenaert; 1976-1979).

Bepleurde en heshilderde lijstgevels met hardstenen plint, onder lciën bedaking. Horizontale geleding, met benedenbouw belijnd door schijnvoegen en de puilijst, en bovenbouw afgewerkt door het hoofdgestel met architraaf, fries en houten

kroonlijst op klossen; rechth. muuropeningen. Voorgevel met symmetrische opstand van negen trav., gemarkeerd door de bredere en rijker bewerkte midden- en hoektrav. Begane grond met centrale inrijpoort; oorspronkelijk verdiepte vensters boven keldermonden, verbreed en verlaagd voor de vroegere winkelfunctie. Midden- en hoektrav. geaccentueerd door entablementen op bewerkte consoles met schijven en drop, doorlopend in de puilijst; vlakke sluitstenen in de overige trav. Houten vleugeldeuren (1910-1911, architect P. Mennesier). Bovenverd. in verkleinde ordonnantie. In de midden- en hoektrav. geriemde vensteromlijstingen, en bijkomende entablementen resp. op voluutconsoles en bewerkte sluitsteen met pijnappel en rozet op de eerste verd.; centrale gietijzeren balkonleuning (XIX A). Voorts vlakke omlijstingen en panelen op de borstwering van de bovenste verd. Gevelbekroning door een breed, driehoekig

fronton met klossen, geopend door een omlijste ronde oculus binnen verdiepte panelen, boven de vijf middentrav.; afgevolgde houten dakkapellen met gestrekte waterlijst aan weerszij. Zijgevel, de zeven oorspronkelijke trav. met zelfde opstand waarbij het accent op de derde trav., en twee dakkapellen. Benedenvensters op dezelfde wijze aangepast; verruimde sokkel overeenkomstig het profiel van de Koloniënstraat. Uitbreidingen, in totaal vijftien trav., opgevat als voortzetting van de bestaande toestand, met accent op de zesde trav. Hoge sokkel grotendeels terug te voeren tot de tweede bouwcampagne (1907), geopend door een l. portaal en een reeks omlijste winkelpuien; in nr. 31 bewaarde winkelinrichting (tabakswinkel). Interieur van het voormalige herenhuis: oorspronkelijk centrale hal en trappenhuis waar rond vertrekken in enfilade per verd.: heden grotendeels verbouwd. Bewaarde classicistische stucplafonds op de eerste verd. (1160).

S.A.B., O.W., 4669 (1897), 5938 (1907), 21013 (1898), 21029 (1905, 1910, 1911), 1436 (1907), 5853 (1910-1911), 32040 (1925-1926), 39413 (1949), 86258, 86406, 86786 en 86792 (1976-1979), 21024 (1910), 2166, 21014.
A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 1733.

★ Nr. 74. Hoekgebouw (Koloniënstraat) in classicistische stijl, met latere uitbreidingen. Terreinen tussen de vroegere Parkgang en het Leuvenseplein in 1777 aangekocht door T. Malo, T.-P. Carels, en P. Buys en A. Gilson. Vervolgens bebouwd met een reeks woningen, waarvan het ontwerp is toe te schrijven aan architect B. Guimard. Hoekgebouw in oorsprong samengesteld uit drie gekoppelde woningen achter een doorlopend gevelscherm. In 1853 vestiging van de verzekeringsmaatschappij «*La Royale Belge*» in het hoekpand, in 1930 uitgebreid tot het gehele gebouw.

Oorspronkelijk pseudo-dubbelhuis, met drie bouwl., voorgevel aan de Koningsstraat van negen trav., zijgevel aan de Parkgang van vijf trav., onder schilddak. Symmetrisch pendant van het tgov. liggende hoekgebouw nr. 70-72 (fig. 538). Uitbreiding van het hoekpand met vier

trav. aan de Parkgang, met nieuwe ingang, n.o.v. architect H. Ricck van 1895; aanpassing van de sokkel n.o.v. architect E. Hellemans van 1907-1908, overeenkomstig het profiel van de Koloniënstraat. Inwendige wederopbouw van het r. pand, waarvoor bouwaanvraag van 1899, gevolgd door de aanbreng van een neo-Lodewijk XVI-winkelpui n.o.v. architect E. Acker van 1905-1906. Inwendige verbouwing van het middenpand waarvoor bouwaanvraag van 1920. Panden verenigd en inwendig wederopgebouwd tot een kantoorcomplex met centrale hal, gepaard met gevelrestauratie, n.o.v. architect R. Housiaux van 1930-1931. Grondige renovatie n.o.v. architecten R. Stapels en Erauw, Lievens & Douglas in 1986-1990, met inbegrip van nr. 76 en Koloniënstraat nr. 58-68: behoud van de gevels doch wederopbouw van het binnenblok tot een kantoor-/handelscomplex rondom twee atriums, z.g. «*Royal Atrium*», dat het volledige bouwblok Koloniënstraat/Jonkersstraat/Treurenberg/Koningsstraat beslaat. Zelfde gevelordonnantie als nr. 70-72. Identieke voorgevel, tevens in symmetrie met de zijgevel van het tegenoverliggende, iets hogere hoekgebouw Wetstraat nr. 2. Begane grond oorspronkelijk met bijkomende deuren in de hoektrav.; heden ten dele behouden, ten dele gereconstrueerde verdiepte vensters boven keldermonden, aan weerszij van de centrale ingang. Idem voor de zijgevel, de vijf oorspronkelijke trav. met accent op de middentrav., eertijds bekrond door een oeil-de-bœuf tussen dakkapellen met driehoekig fronton. Uitbreiding, vier trav., opgevat als voortzetting van de bestaande toestand, met accent op de twee uiterste trav. Verruimde sokkel met keldermonden; heden drie houten dakkapellen met gestrekte waterlijst. IJzeren vleugeldeur, kelderhekken en balkonleuningen (1895, 1930-1931), (1161).

S.A.B., O.W., 21018 (1895), 31455 (1907-1908), 21023 (1899), 21036 (1905-1906), 28621 (1920), 55729 (1930-1931), 3608, 3609, 18605, 21002, 21004, 21020, 51214.

Nr. 76. In oorsprong geheel gevormd door twee gekoppelde rijhuizen en een ruimer

hoekhuis (Treurenberg), in classicistische stijl. Na de terreinaankoop van 1777 (zie nr. 74), n.o.v. architect B. Guimard opgetrokken, het geheel of alleszins het hoekhuis i.o.v. de juwelier Heger. Vestiging van het «*Crédit Lyonnais*» in het hoekhuis vermoedelijk vanaf 1888, waarna vereniging tot één complex in 1900-1901; uitgebreid aan zijde Treurenberg in 1959 e.v. Heden geïncorporeerd in het z.g. «*Royal Atrium*» (zie nr. 74).

Aan de Koningsstraat, bepleisterd en beschilderd gevelfront met drie bouwl. en dertien trav. onder leien bedaking. Horizontale geleiding in twee registers, de benedenbouw belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden, schijnvoegen en de puilijst, de bovenbouw met verkleinende ordonnantie en gelede panelen op de borstwering van de hoogste verd. Oorspronkelijk samengesteld uit twee onderscheiden volumes, volledig in symmetrie met de identieke opstand aan de tgv. liggende O.-straat zijde (zie Wetstraat nr. 2). L. twee lagere rijhuizen, samen acht trav., met eenvoudiger gevelbehandeling. Verdiepte steekboogopeningen, de deuren in de eerste en zesde trav. met entablement op consoles en stoep; beëindiging door een kroonlijst, dakkapellen in de deurtrav. R. deur aangepast in 1821, entablement vervangen door een balkon in 1870. Daarnaast een hoger oplopend hoekhuis, van vijf trav., met rijker decor. Geaccenteerd door steekboognissen met sluitsteen in de benedenbouw, rechth. vensters met geriemde omlijsting op de bovenverd., en hoofdgestel met architraaf, fries en houten kroonlijst met tandlijst. Inrijpoort in de l. trav., waarvan het entablement werd vervangen door een balkon, in 1870 door een eerste van baksteen, in 1889 door het huidige van natuur- of hardsteen met gesmeed ijzeren borstwering, kopie van het oorspronkelijk balkon aan zijde Treurenberg. Het geheel werd tot de huidige vorm aangepast, gepaard met grondige inwendige verbouwingen, n.o.v. architecten J.J. en M. Van Ysendijck van 1900. Uniformering van de opstand van de vroegere rijhuizen aan de opstand van het hoekhuis, door toevoeging van sluitstenen aan de be-

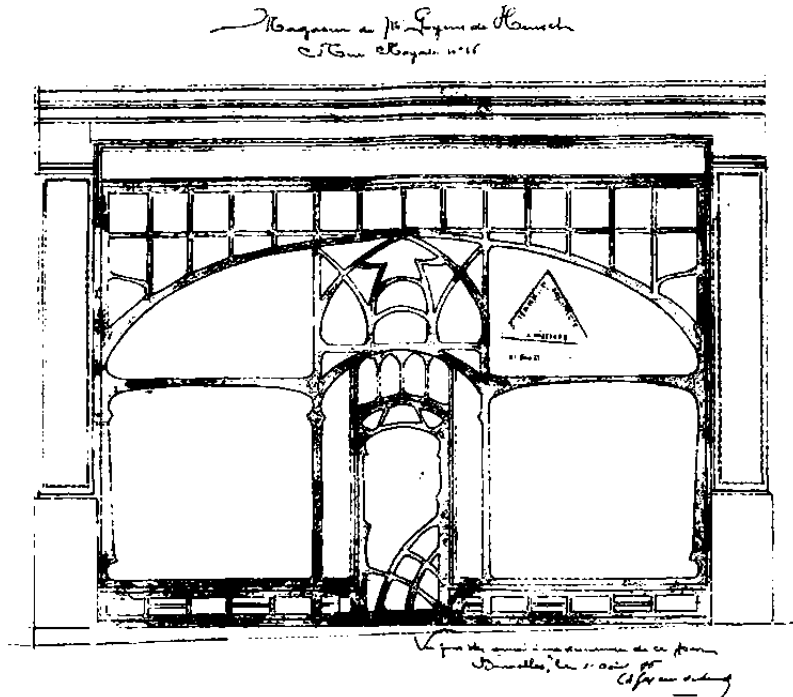
nedervensters, geriemde omlijstingen aan de vergrote benedenvensters, vergroten van de panelen en doortrekken van het hoofdgestel. Toevoeging van een oeil-de-bœuf, kopie van de oorspronkelijke aan zijde Treurenberg, boven de enige nog resterende inkom. Hardstenen plint (1899, 1902-1903).

Aan Treurenberg, ongewijzigde rijker geornamenteerde zijgevel van het hoekhuis, met pseudo-dubbelhuisopstand van vijf trav. + een inspringende, onversierde zesde trav. Doorlopende geleiding en ordonnantie als de vijf aansluitende trav. aan de Koningsstraat, met bijkomend decor. Sluitstenen met pijnappelmotief in de benedenbouw, entablements boven paneel met rozetten op de eerste verd., bewerkte voluutsleutels op de tweede verd. Geaccenteerde middentrav., met brede rondboognis in de benedenbouw, balkon met bewerkte consoles met acanthusmotief, drop en rozet, en gesmeed ijzeren leuning, en entablement op voluutconsoles boven rozettenfries op de eerste verd., en bekroonende oeil-de-bœuf met schouderstukken, oren en gebogen waterlijst. Zelfde plint. Uitbreiding van drie trav. n.o.v. architect P. Guillissen van 1959-1960, met zelfde opstand als aan de Koningsstraat (1162).

S.A.B., O.W., 20765 (1821), 21011 (1870), 21012 (1889), 4243 (1900), 21032 (1899), 21038 (1902-1903), 72155 (1959-1960), 3629, 3640, 21016, 21028, 23081, 41665, 50071, 56214.

Nr. 1-13. Hoekcomplex (Onderrichtsstraat nr. 2-8) met vier bouwl. en resp. zeven, drie en tien trav. onder schilddak. Oorspronkelijk een geheel van gekoppelde neoclassicistische woningen van ca. 1825, met drie bouwl., schijnvoegen op de begane grond en entablements op de bel-etage. Na de aanleg van de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwwijk omgevormd tot een hoekgebouw met twee nieuwe gevelzijden, winkelpuien en een bijkomende vierde bouwl., n.o.v. architect A. Mennessier van 1874-1876.

Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met regelmatige ordonnantie. Eerste twee verd. geritmeerd door kolossale pilasters, aan zijde Onderrichtsstraat door vier midden- en hoekrisalieten die de trav. bundelen.

539. Koningsstraat nr. 13. Voormalige hemdenwinkel «Maison A. Niguet». Ontwerp (1896), (Verz. Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis).

Bovenste verd. opgevat als attiek, met compositiete pilasters, de resp. middenpartijen bekroond door entablementen met consoles en aan de lange gevelzijden brede driehoekige frontons met klossen, tandlijst en oculus in lauwerkranen. Rechth. vensters in geriemde omlijsting, met bijkomend entablement en ijzeren leuning, cf. de oorspronkelijke opstand, op de bel-etage, guirlandes op de hoogste verd. Kroonlijst met tandlijst op consoles boven de tweede verd. Oorspronkelijk «klassieke» winkelpuien, meermaals verbouwd.

★ Nr. 13. Markante winkelpui van de voormalige hemdenwinkel «Maison A. Niguet», in Art Nouveau, n.o.v. architect P. Hankar van 1896 (fig. 539). Laatst overblijvend exemplaar van een belangrijke reeks gelijkaardige puien door Hankar

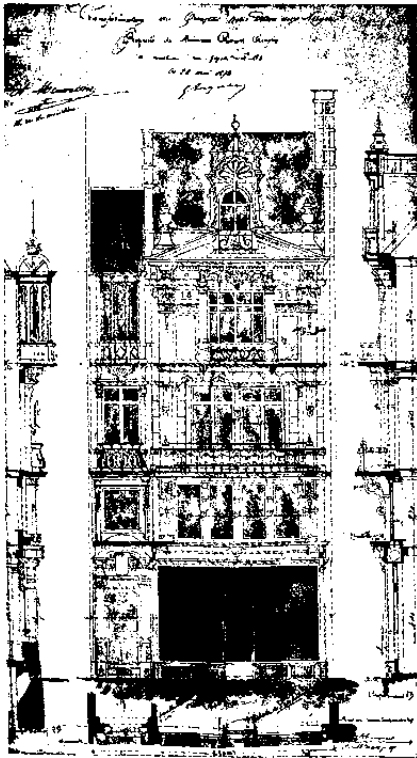
uit de periode 1896-1901, gekenmerkt door een zelfde materiaalgebruik en een verwante, niettemin rijk gevarieerde, vloeiende lijnvoering, die veelvuldig werden geïmiteerd. Winkelpui met middeningang en entresol, voorzien van een doorlopende beglazing met fijne roedenverdeling en raamwerk in acajou. Driedelig, symmetrisch patroon overspannen door een brede gedrukte korfboog, bepaald door de inkom onder een rijk uitgewerkt bovenlicht, met kleine rastervormige roeden in het bovenste register. Trapezoïdaal inspringend portaal, met fraaie deur met gecelkoperen beslag, zijvitruines en plafond, en oorspronkelijk een mozaïekvloer met de huisnaam, die eveneens voorkwam op de rolluikkast. Oorspronkelijk volledig gelambriseerd winkelinterieur met dubbele

rij wandkasten, galerij en loggia, en bijhorend meubilair, heden op enkele fragmenten na verdwenen (1163, 1164).

S.A.B., O.W., 20914 en 26325 (1874-1876); N.P.P., E 3.

LOYER F., *Paul Hankar. La Naissance de l'Art Nouveau*, Brussel, 1986, p. 154-155, 356-365.

★ Nr. 17-19. Rijkhuis in eclectische stijl, met neo-Italiaanse- en neo-Vlaamse-renaissance-inslag, n.o.v. architect A. Mennessier van 1876 (fig. 540); drie bouwl. + entresol en twee ongelijke trav. onder mansardedak (leien). Rijk geornamenteerde lijstgevel van baksteen, met overvloedig gebruik van natuursteen. Breed r. risaliet, gemarkeerd door een balkon met

540. Koningsstraat nr. 17-19. Bouwaanvraag (1876), (S.A.B., O.W., 20917).

postamenten en zware voluutconsoles boven het vierlicht van de entresol, en kolosale compositie pilasters, onder entablement, gebroken fronton en dakkapel met schelp. L. trav. met rechth. deur omlijst door Ionische halfzuilen en een dubbel gebogen fronton boven een gebeeldhouwde draak; bekroond door een hooggeplaatste, vijfzijdige erker, met jaartal MDCCCLXXVI (1876) op de bewerkte console, en rondbooglichten. Voorts gedifferentieerde vensteromlijstingen, met o.m. boogfriezen met schelp- en drielobvulling, flankerzoulen, colonnettes of pilasters, en ornamenten zoals masker- en leeuwecoppen, palmetten en cartouches; fraaie ijzeren borstweringen. Winkelpui van bij oorsprong, heden verbouwd (1165).

S.A.B., O.W., 20917 (1876).

★ Nr. 21-23. Rijkhuis in eclectische stijl met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1877; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak. Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen. L. risaliet, ter hoogte van de entresol gemarkeerd door een trapezoidale erker met balustraden, fraai houten raamwerk en cartouches, op acanthusconsoles; ernaast een breed steekboogvenster, oorspronkelijk met doorlopende balustrade. Rechth. bovenvensters in geblokte omlijsting, achtereenvolgens met pilasters en geriemd, met hanekam; ondiepe balkons met diamantkoppostamenten en ijzeren borstwering. Klassiek hoofdgestel met consoles met wortelmotief; in het ontwerp met boogfries. Oorspronkelijk zwaar geblokte begane grond met privé-inkom en winkelpui, heden verbouwd (1166).

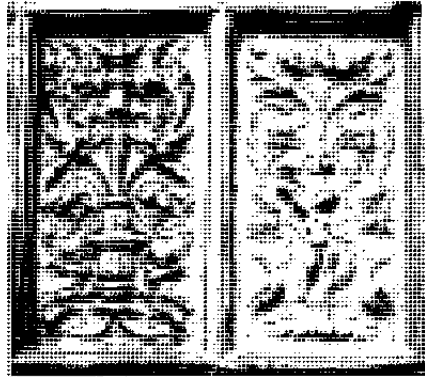
S.A.B., O.W., 20739 (1877).

★ Nr. 25-27. Markant herenhuis in hybride eclectische stijl, n.o.v. architect A. Mennessier van 1876; drie bouwl. + entresol en vijf trav. onder zadeldak (fig. 541). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hardstenen benedenbouw, met rijke ornamentering. Karakteristiek voorbeeld van Mennessier's overladen «style ébéniste». Sterk geaccentueerd middenrisaliet van drie trav., boven het

driehoekige fronton doorlopend in een dakvenster, oorspronkelijk met bekronende wereldbol. Markante, rechth. houten erker met neo-Vlaamse-renaissancedecor over de eerste en tweede verd., de consoles verborgen achter bronzen gevleugelde vrouwenfiguren met bazuin en bliksem-schicht ter hoogte van de entresol. Indeling door hermen in de eerste, compositie zuiltjes in de tweede geleding, telkens met bewerkte borstwering en entablement, o.m. met kandelabermotieven, arabesken, cartouches, mascarons en diamantkoppen, deels van brons. Voorts door balkons belijnde horizontale registers, de twee bovenste verd. in verkleinende ordonnantie verbonden door compositie pilasters. Rechth. vensters; fraaie gietijzeren borstweringen. Gevelbeëindiging door de gekorniste kroonlijst met tandlijst op consoles, waarboven een gietijzeren balustrade met postamenten. Benedenbouw met volledig beglaasde middenpartij, geritmeerd door vereenvoudigde posten aansluitend

541. Koningstraat nr. 25-27 (1876).

542. Koningstraat nr. 25-27 (1876). Deurpanelen.

bij uitgelengde consoles, de uiterste met bronzen fakkels. Privé-vleugel deur bezet met bronzen arabesquepaneeltjes, afgietsels van houten renaissancepaneeltjes uit het Stadhuis van Oudenaarde (fig. 542). Vernieuwd Art-Nouveau-houtwerk van de winkelpui n.o.v. architect G. Hobé van 1896.

S.A.B., O.W., 20757 (1876), 20924 (1896).

Nr. 29. Rijkshuis in eclectische stijl, n.o.v. architect Alph. Dumont van 1878; oorspronkelijk drie bouwl. + entresol en drie trav., heden verhoogd met een bijkomende verd. Oorspronkelijk bepleisterde lijstgevel op geblokte hardstenen benedenbouw. Door balkons geaccentueerd middenrisaliet, in het ontwerp doorlopend in een dakvenster of fronton. Registers horizontaal gemarkeerd door kordons en pilasters; doorlopende balustrade op de bel-etage. Rechth. vensters. Aangepaste winkelpui naast de privé-inkom (1167).

S.A.B., O.W., 2672 (1878).

Nr. 31-33. Ruim pand met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect Alph. Dumont van 1887; drie bouwl. + entresol en vijf trav. onder in 1927 verhoogd mansardedak (leien) met dubbele rij dakkapellen. Lijstgevel van natuur- en hardsteen. Middenrisaliet met hoge rondboogpoort met

543. Koningsstraat nr. 71. Voormalige «Banque Buurmans» (1927).

mascaron, rechth. erker met bewerkte borstwering en consoles, aansluitend balkon en pilasters, doorlopend in een dakvenster met drielicht voorheen onder gebroken fronton. Gemarkerde horizontale registers. Geblokte benedenbouw met aangepaste winkelpuien en beglaasde entresol in de zijtrav. Bel-etage gemarkeerd door een doorlopende balustrade, pilasters met diamantkoppen en een metopen-triglifiefries. Bovenste verd. met steenlagen en ijzeren borstweringen. Rechth. deurvensters in geblokte omlijsting met sluitsteen. Klassiek hoofdgestel waarop balustrade met postamenten (1168).

S.A.B., O.W., 20923 (1881), 33784 (1927).

Nr. 71. Voormalige «Banque Buurmans». Bankgebouw in Art Deco, n.o.v. architect G.J. Mauge (Parijs) van 1927; vier bouwl. en drie trav. (fig. 543). Verfijnde lijstgevel met parement van natuursteen. Opengewerkte pui met door zuilen geflan-

keerde centrale inkom en ijzeren hekkenafsluiting. Eerste twee verd. geritmeerd door oplopende venstermissen, in de midde-trav. met meerledig profiel, belijnd door een gevelbreed balkon met consoles en ijzeren leuning; bekronende Hermeshoofden. Bovenste verd. opgevat als attiek met gegroefde penanten, tussen kordon en kroonlijst. Rechth. vensters in verkleinende ordonnantie; ijzeren leuning op de tweede verd.

S.A.B., O.W., 34430 (1927).

Nr. 73. Neoclassicistisch herenhuis met drie bouwl. en vier trav., waarvoor bouw-aanvraag van 1826; later mansardedak (leien) met dakkapellen. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, voorheen met schijnvoegen op de begane grond. Bredere l. trav. met rechth. inrijpoort, waarboven balkon met voluutconsoles en typische ijzeren leuning, en deurvenster met entablement op dito consoles. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie, met latere stucomlijstingen, op kordonvormende lekdrempels; dito ijzeren leuning. Hoofdgestel met architraaf, fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling en kroonlijst op klossen. Driedelig «klas-siek» houten winkelraam van 1906 (1169).

S.A.B., O.W., 20802 (1826), 20950 (1906).

★ Nr. 79-81. Geheel van gekoppelde enkelhuizen in neoclassicistische stijl met neo-Italiaanse-renaissance-inslag, n.o.v. architect J.-P. Cluysenaar van 1840 (fig. 544). Oorspronkelijk drie woningen, heden nog twee, het r. pand in 1876 gesloopt bij de aanleg van de Congressstraat. Bepleisterd en beschilderd gevelscherm met drie bouwl. + souterrain en heden nog zes trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk volkomen symmetrische opstand van negen trav. met geaccentueerde midden- en hoekpartijen. Nadrukkelijke horizontale geleiding met superpositie van de drie klassieke orden, vanaf een hoge geboste sokkel. Per register trav.-indeling door achtereenvolgens Dorische, Ionische en Corinthische halfzuilen, onder een doorlopend klassiek entablement. Verdiepte rondboogvensters binnen een booglijst

544. Koningstraat nr. 79-81 (1840) en 83 (1840).

met imposten en sluitsteen, voorzien van een balustrade, op de verhoogde begane grond; lage vleugeldeuren in de uiterste trav., met aansluitend venster als bovenlicht. Rechth. vensters in geriemde omlijsting met oren op de twee bovenverd.; balkons met voluutconsoles en balustrade in de l. hoek- en de drie voormalige midden-, heden r. trav. van de bel-etage. Kroonlijst op een gekoppelde consolerij waartussen casementen. Benedenbouw van de vierde en vijfde trav. gewijzigd. Inkomhal met tweedelig kruisgewelf op Ionische zuilen en pilasters en steektrap in nr. 81.

S.A.B., O.W., 20779 (1840).

Nr. 83. Neoclassicistisch herenhuis met drie bouwl. en vier trav. onder afgewolfd zadeldak (leien), waarvoor bouwaanvraag van 1840 (fig. 544). Beplesiterde en beschilderde lijstgevel met geprofileerde hardstenen plint. Geaccentueerde l. trav.

met rondboogpoort, onder balkon met voluutconsoles en typische gietijzeren leuning, doorlopend in de puilijst. Rechth. vensters, op de bovenverd. in verkleinende ordonnantie met geriemde omlijstingen en op de bel-etage doorgetrokken lekdrempels. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling en kordon; voorheen bekronende balustrade.

S.A.B., O.W., 20777 (1840).

Nr. 85. Apartmentsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect H. Profiter van 1935; zes bouwl. en drie trav. onder plat dak. Lijstgevel met «monolithische» bepleistering, geleed door horizontaliserende vensterregisters met verdiepte penanten en doorgetrokken lekdrempels, afgewerkt door de kroonlijst. Houten raamwerk met kleine roedenverdeling, als drizijdige erkers in de smallere middentrav. Winkelpui en privé-inkom op de begane

grond. Achterbouw van drie bouwl. onder pseudo-mansarde in de Bobijngang (1170).

S.A.B., O.W., 46428 (1935).

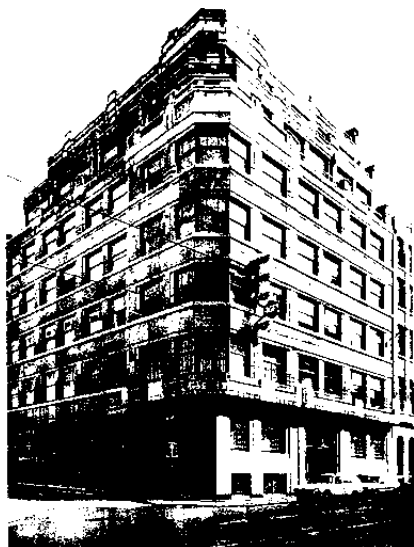
Nr. 87. Neoclassicistisch herenhuis met oorspronkelijk drie bouwl. + mezzanino en vier trav., waarvoor vermoedelijke bouwaanvraag van 1840. Inwendig verbouwd o.l.v. architect E. Pelsener in 1906-1907, later nog verhoogd tot vier bouwl. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met schijnvoegen op de begane grond en in het r. poortrisaliet. Rechth. inrijpoort en vensters, op de begane grond met lekdrempels op consoles, de bovenvensters in geriemde omlijsting met oren, op de tweede verd. met kordonvormende lekdrempels. Bel-etage gemarkeerd door een gevelbreed balkon met voluutconsoles en gietijzeren leuning, en een entablement in het risaliet. Klassiek hoofdstel met kroonlijst op modillons en tandlijst (1171).

S.A.B., O.W., 20778 (1840), 2643 (1906-1907).

Nr. 89. Voormalig herenhuis, oorspronkelijk met vier bouwl. en vier trav., waarvoor vermoedelijke bouwaanvraag van 1842. Grondig verbouwd tot bankgebouw «*Banque de Crédit et d'Escompte du Brabant*», n.o.v. architect J. Baeyens van 1929, met bijkomende vijfde bouwl. onder plat dak. Behouden neoclassicistische benedenbouw, bepleisterd en beschilderd op hardstenen plint, met schijnvoegen uitstralend boven de rondboogvensters en -poort; balkon met voluutconsoles en vernieuwde balustrade in de poorttrav., doorlopend in de puilijst met decoratief lijstwerk. Geceenteerde bovenbouw in Art Deco, geritmeerd door kolossale, bovenaan gegroefde pilasters, en afgewerkt met een typisch pseudo-fronton en een hoger oplopend zijrisaliet tussen postamenten. Rechth. vensters met lekdrempel en paneel op de borstwering (1172).

S.A.B., O.W., 20775 (1842), 35848 (1929).

Nr. 90-92. Kantoorgebouw (hoek Treurenberg, Leuvenseplein) met post-modernistische inslag, n.o.v. architect Ph. Samyn, van 1984-1988. Koppgebouw van zes

545. Koningsstraat nr. 93. Kantoorgebouw «*Union & Prévoyance*» (1934).

bouwl. onder afgeknotte bedaking en atiek; drie gevelzijden met afgeschuinde hoeken en parement van gepolijste betonelementen. Klassiek geïnspireerde geleiding en vormentaal. Opengewerkte benedenbouw van twee bouwl. met portiektrav., drie bovenverd. geritmeerd door kolossale pilasters, en lage mezzanino. Volledig belijnd door schijnvoegen; vorstbalustrade (1173).

Nr. 93. Kantoorgebouw «*Union & Prévoyance*». Monumentaal halfvrijstaand hoekcomplex (Voorlopig Bewindsstraat, Bobijngang) in Art Deco, n.o.v. architect J. Pumelle van 1934 (fig. 545). Gebouw van zeven bouwl. + souterrain en negentien trav., met structuur van gewapend beton. Gevels met natuursteenbekleding en granieten plint. Horizontaliserende registers van brede, verdiepte, gekoppelde vensters, belijnd door kordons; doorlopende

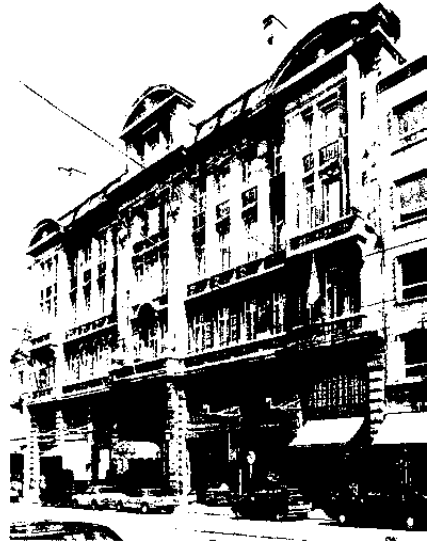
beglazing in de afgeschuinde hoekpartij. Uitkragend balkon en bewerkte posten met kepermotief op de tweede bouwl. Zesde en zevende bouwl. uitgewerkt als terugwijkende attiekverd., afgelijnd en bekroond door bewerkte postamenten en ijzernen balustraden. Hoekpartij boven de vijfde bouwl. bekroond door monogrammen UP en halfverheven gebeeldhouwde mannen- en vrouwenfiguur. Typische ijzeren vleugeldeur en venstertralies met zelfde monogrammen in de benedenbouw; metalen raamwerk. Centrale hal onder betongewelf met glasstenen. Renovatie door architectenbureau ASSAR, in 1991-1992.

S.A.B., O.W., 46970 (1934).

Nr. 96. Rijkshuis in Art Deco, n.o.v. architect Léon Govaerts van 1929; grondige verbouwing van een bestaand pand. Vier bouwl. en drie trav. onder plat dak. Gece menteerde en beschilderde lijstgevel. Cafépui, oorspronkelijk «Douro Wine Co.», in breed geprofileerde houten omlijsting, belijnd door de puilijst met overhoekse fries. Gedeeltelijk vernieuwd raamwerk; bewaarde privé-deur met typisch bovenlicht. Bovenverd. verticaal geritmeerd door geprononceerde penanten, en afgewerkt door de kroonlijst met overhoekse en gegroefde fries op uitgelengde consoles, in de middentrav. doorlopend in pilasters. Rechth. vensters met lekdrempel (1174).

S.A.B., O.W., 39887 (1929).

Nr. 102-104. Rijkshuis in eclectische stijl, n.o.v. architect R. Cocriamont van 1908; vijf bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Klassiek geordonneerde lijstgevel van natuur- en hardsteen, geritmeerd door rondboognissen met kolossale pilasters, de bredere middentrav. onder gebogen pseudo-fronton. Centrale, gestapelde rechth. erkers met balustraden over de eerste twee verd., balkons met balustrade erboven. Rechth. vensters met lekdrempel en entablement op de eerste drie verd.; rondboogvensters, in de zijtrav. met ijzeren borstwering, op de bovenste verd. Kroonlijst op klossen. Markante houten winkelpui op marmeren plint, met middenangang tussen

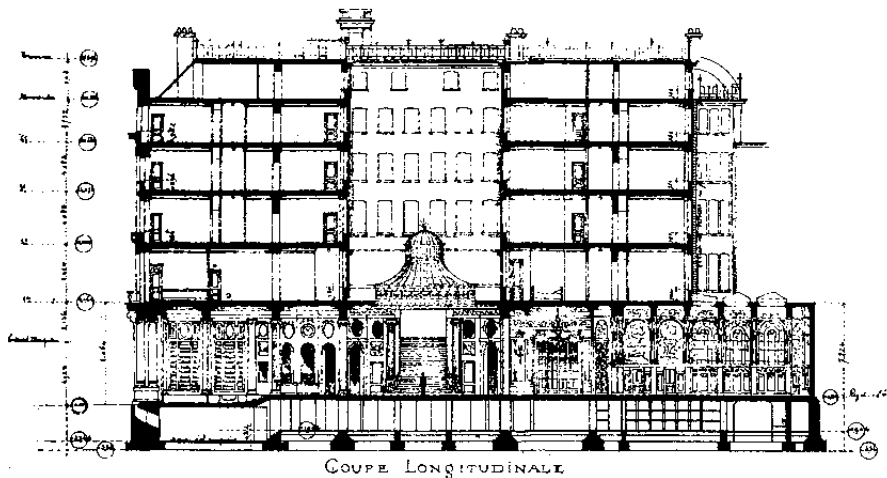

546. Koningsstraat nr. 103. Z.g. «Hotel Astoria» (1908-1910).

gebogen glaswanden en r. privé-deur. Bewerkte colonnettes, aansluitend bij de consoles van de rolluikkast, met de oorspronkelijke huisnaam «DECOSTER-PATERNOSTRE» en het huisnummer 102 in achterglas-schildering; verzorgd houtwerk van de deuren. Tot voor kort fraai winkelinterieur (orfèverie), (1175).

S.A.B., O.W., 2759 (1908).

Nr. 103. Z.g. «Hotel Astoria». Prestigieus hotel in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect H. Van Dievoet van 1908-1909 (fig. 546). Opgetrokken door de familie Devillers-Mengelle, na afbraak van het oude z.g. «Hotel Mengelle», een ruim neoclassicistisch complex n.o.v. architect T.-F. Suys uit XIX b. Eerstesteeenlegging in 1909, en met het oog op de Wereldtentoonstelling dat jaar geopend in 1910. Eén van de drie belangrijkste Brusselse hotels uit de belle époque, samen met het ge-

547. Koningsstraat nr. 103. Z.g. «Hotel Astoria». Langsdoorsnede (1909), (S.A.B., O.W., 3899).

sloopte «*Grand-Hôtel*» aan de Anspachlaan en het «*Hotel Métropole*» aan het De Brouckèreplein, behorend tot de categorie van de grote Europese klassehotels.

Imposant gebouw van vijf bouwl. onder pseudo-mansarde/attiekverd., op rechth. plattegrond met centrale vide of lichthof. Oorspronkelijk 108 kamers of suites op de bovenverd., en gemeenschappelijke ruimten rond de centrale hal op de benedenverd. (fig. 547).

Monumentaal gevelfront van elf trav., met parement van natuur- en hardsteen, onder leien bedaking. Symmetrische opstand, verticaal geritmeerd door brede midden- en hockrisalieten met drielichten, balkons en bekronend gebogen fronton met cartouche; horizontale geleding in een opengewerkte beneden- en een regelmatig geordonneerde bovenbouw. Middenrisaliet met monumentale inkom geflankeerd door dubbele Ionische zuilen (graniet), onder een balkon met zware consoles en siervazen, bekroond door medaillons en hoger opgetrokken in een dakkapel met guirlandes

en bolornament op top; opschrift «HOTEL ASTORIA» boven de inkom. Benedenbouw met geblokte hardstenen posten in de risalieten, granieten middenstijlen en ijzeren lateien; in totaal zes winkelpuien met zij-ingang en gebogen glaswand, en aansluitend beglaasde entresol met rondboograam met kleine roedenverdeling en gesmeed ijzeren rankwerk in de zwikken, aan weerszij van de inkom. Bel-etage gemarkeerd door schijnvoegen, een doorlopende balustrade, vlak omlijste steekboogvensters met oren en guirlandes en een fronton boven de inkom. Bovenste twee verd. verbonden door oplopende penanten, resp. met doorlopende borstwering met consoles, postamenten en ijzeren hekken met monogram A en lateien met stafwerk, en ijzeren vensterleuning. Klassiek hoofdstel met architraaf, fries en gekorniste kroonlijst op klossen.

Gaaf bewaard interieur. Suite van ruimten vlg. kruisende assen op de benedenverd., met rijk, monochroom wit neo-Lodewijk XVI-decor opgehoogd met verguld-

sel, afgescheiden door hoge beglaasde vleugeldeuren. Portaal en voorhal met spiegelvlakken; overwelfde receptie en vestiaire met absis aan weerszij van de middenas; foyer met colonnade en oorspronkelijk polychrome glas-in-lood koepel, heden vervangen door een plat bovenlicht; ten N. aansluitend monumentaal trappenhuis met eretrap met ijzeren leuning, arcade op de eerste verd. verbonden met een glas-in-loodgalerij rondom de vide; ten Z. de eetzaal; salon en theater met ondiepe galerij als afsluiting van de middenas.

S.A.B., O.W., 3899 (1908-1909); P.P., 1935.

Nr. 105-109. Twee gekoppelde, voormalige enkelhuizen in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en samen vijf trav. onder zadeldak (pannen), van ca. 1825 (fig. 548). Een der laatste vrij goed bewaarde voorbeelden van het vroegste, eenvormige bouwtype van de verlengde Ko-

548. Koningstraat nr. 105-109.

ningsstraat. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie en horizontale geleiding. Rechth. bovenvensters in gerieemde omlijsting op doorgetrokken geprofileerde lekdrempels, op de bel-etage geaccentueerd door bijkomende entablementen. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven fries en kordon; twee afgewelfde dakkapellen. Begane grond oorspronkelijk voorzien van schijnvoegen, heden volledig verbouwd.

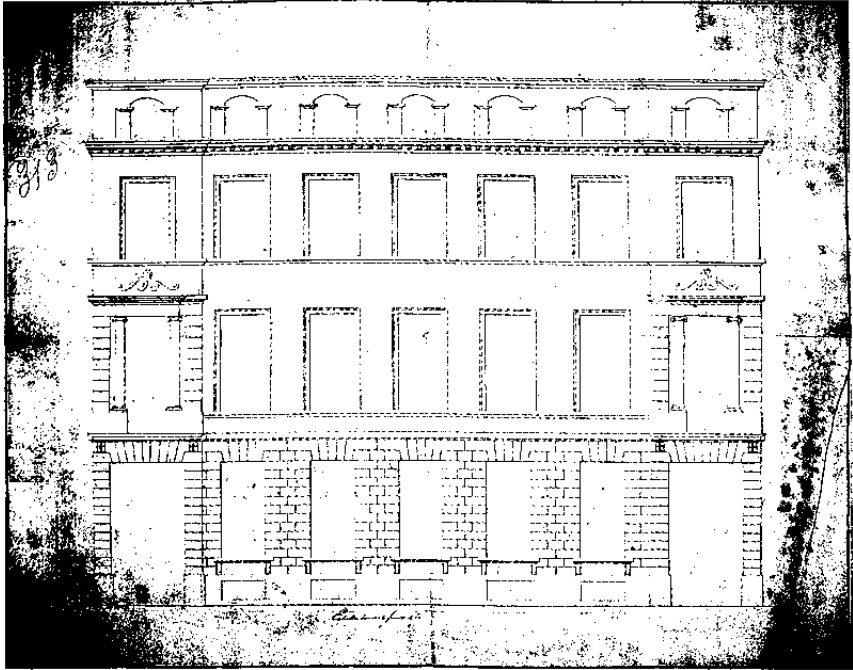
Nr. 114-116. Oorspronkelijk zelfde type neoclassicistisch enkelhuis van ca. 1825 als nr. 105-109, met drie bouwl. en vier trav. Zelfde opstand, doch voorzien van een vernieuwde gevelbepleurde met bijkomend decor in 1917, later nog verhoogd met een mansarde (leien) met dakkapellen. Verbouwde begane grond (1176).

S.A.B., O.W., 21061 (1917).

Nr. 117. Rijkhuis in geometriserende Art Nouveau, n.o.v. architect J. van Hall van 1908; grondige verbouwing van een bestaand pand. Vier bouwl. en twee trav. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevel met parement van natuursteen, gemarkeerd door verticaliserende penanten met gegroefd en palmetmotief. Rechth. deurvensters met kraagstenen op de eerste twee verd., gedrukt korfbogvormig op de derde verd.; gevelbreed balkon op de eerste verd., binnen de penanten op de tweede verd., telkens met typische consoles en fraaie gesmeed ijzeren leuning met uitwaaierend motief, ook voor de borstweringen van de derde verd. Bovenste register met polychroom sgraffitodecor, tot op imposthoogte doorlopend rond de vensters, gemarkeerd door uitgelengde hoekpostamenten; aansluitende kroonlijst en gebogen ijzeren balustrade vóór de dakkapellen. Winkelpui met bewerkte posten en rolluikkast (1177).

S.A.B., O.W., 2743 (1908).

Nr. 134. Handelsgebouw van zes bouwl. in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architecten J. en R. Michiels en A. Courtens van 1940-1941. Gevel met parement van terra-

549. Koningsstraat nr. 166. Bouwaanvraag (1830), (S.A.B., O.W., 20792).

cottategels in decoratief verband. Horizontaal gemarkeerde bouwgeledingen met doorlopende vensterpartijen met metalen raamwerk, op de tweede bouwl. in geprononceerde omlijsting en met metalen borstwering. Inspringende bovenste verd. met kleinere roedenverdeling, korte luifel en vlaggemast. Oorspronkelijk beglaasde pui met gepolijste zwarte granita-bekleding, heden verbouwd (1178).

S.A.B., O.W., 52548, 54694 en 56153 (1940-1941).

Nr. 135. Zelfde type neoclassicistisch enkelhuis van ca. 1825 als nr. 105-109, met drie bouwl. en drie trav. Identieke opstand, op de begane grond na intact. Winkelpui met insteek in Nicuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect A. Huvenne van 1933, met twee registers van kleine rechth. openingen, de

inkom in de r. trav.; oorspronkelijk marmeren of soortgelijke bekleding waarin pleisterd veld bovenaan, heden vernieuwd. Achtergevel (Verenigingsstraat nr. 3) met vermoedelijk in XIX d toegevoegd stucdecor en heden grotendeels verbouwde begane grond (1179).

S.A.B., O.W., 41808 (1933).

Nr. 137-139. Scherp afgeschuind hoekhuis (Verenigingsstraat nr. 1) in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1878; drie bouwl. + entresol en tien trav. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevel met kordongeleiding en rijk stucdecor, uitgezonderd in de drie l. trav. zijde Verenigingsstraat met vlak behandelde enkelhuisopstand. Benedenbouw met schijnvoegen en verbouwde

winkelpui, onder ruim beglaasde entresol. Bovenverd. geritmeerd door kolossale pilasters afgewerkt door een klassiek hoofdstel. Rechth. vensters met sluitsteen en doorgetrokken lekdrempels. Flankrende pilasters en triglifenfries, balkon met zware consoles, postamenten en gietijzeren hek, naast de hoektrav. met bijkomend fronton en Frans balkon, op de bel-etage; geblokte omlijstingen op de bovenste verd. Hoekpartij geaccentueerd door een belvédère met dakkapellen onder gebroken fronton, in het ontwerp bekroond door een balustrade (1180).

S.A.B., O.W., 26289 (1878).

Nr. 154-156. Kantoorgebouw (hoek Vesaliusstraat) in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect R. Théry van 1912-1913, opgetrokken door de «*Société Générale Belge d'Entreprises Electriques*». Vier bouwl. en acht trav. onder pseudo-mansardedak (leien). Lijstgevel van natuursteen met ingehouden decor, gekenmerkt door een alternerend trav.-ritme en een afgeronde hoekpartij. Begane grond met schijnvoegen en afwisselend korbboogdeuren en bredere vitrines, met afgeronde beglazing in de hoekpartij; ijzeren vleugeldeuren. Bovenverd. gemarkeerd door verticaliserende penanten en een doorlopend balkon met balustrade op de eerste verd. Alternerend rechth. vensters en drielichten, o.m. met sluitsteen en onderdorpel met drop. Klassiek hoofdstel. Dakkapellen met vleugelstukken en afwisselend booglijst en driehoekig fronton (1181).

S.A.B., O.W., 5924 en 21096 (1912-1913).

Nr. 164. Neoclassicistisch enkelhuis met drie en een halve bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit XIX b. Lijstgevel met rechth. deur en vensters in verkleinende ordonnantie, kordonvormende lekdrempels en klassiek hoofdstel. Geveldecor toegevoegd n.o.v. architect A. François van 1906: hardstenen bekleding met schijnvoegen van de benedenbouw, geriemde vensteromlijstingen, onderdorpels en centraal balkon met ijzeren hek (1182).

S.A.B., O.W., 2588 (1906).

550. Koningsstraat nr. 166 (1830). Bel-etagevenster.

Nr. 166. Neoclassicistisch enkelhuis, met drie bouwl. + attiek en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1830 (fig. 549). Oorspronkelijk het l. pand van een geheel van twee gekoppelde woningen, met volkomen symmetrische opstand van zeven trav. vlg. spiegelbeeldschema, op de hoeken gemarkeerd door poortrisalieten; r. pand gesloopt. Beplesierde en beschilderde lijstgevel, de begane grond oorspronkelijk in afgevlakte bossage. L. risaliet, op de bel-etage gemarkeerd door een verdiept deurvenster met flankerende, gecanneleerde Ionische zuilen en aansluitend entablement, het geheel binnen geblokte penanten (fig. 550); eenvoudig deurvenster met paneel op de borstwering erboven. Verkleinende rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting, op doorgetrokken geprofileerde lekdrempels. Typische gesmeed ijzeren vensterleuningen met diagonale verdeling en centrale schijf. Sterk geprofileerde kroonlijst op

klossen. Attiek geopend door steekboogvenstertjes met flankerpijlers. Huidige winkelpui met granietbekleding en ijzeren vleugeldeur, n.o.v. architecten P. Bonduel-le en Ch. Gilson van 1913 (1183).

S.A.B., O.W., 20792 (1830).
L'Emulation, 1913, pl. 47-48.

Nr. 168. Voormalig bankgebouw in «Bcaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect R. Théry van 1911, gebouwd door de «Truste Métallurgique Belge Français». Vier bouwl. en vier trav. onder pseudo-mansardedak (leien). Lijstgevel van natuursteen met enkelhuisopstand en gemarkeerde horizontale registers, geïnspireerd op Franse Lodewijk XIV-hotels. Begane grond geritmeerd door geblokte rondboognissen met maskerkopsleutel, naast een dito poort met cartouche. Bel-etage geaccentueerd door een gevelbreed balkon op gekoppelde, bewerkte voluutconsoles, met sierlijke gesmeed ijzeren leuning. Steekboogvensters in omlijsting met oren, geriemd op de beneden-, vlak met bewerkte sleutels met schelp op de bovenverd., op lekdrempels. Klassiek hoofdstel; getoogde dakkapellen. Ijzeren vleugeldeur, vensterhekken en -leuningen (1184).

S.A.B., O.W., 2275 (1911).

Nr. 180-182. Rijkshuis in Art Deco n.o.v. architect A.H. Le Marchand van 1922; grondige verbouwing van een bestaand pand. Vijf bouwl. en drie trav. onder plat dak. Gecementeerde lijstgevel, vnl. gemarkeerd door de trapezoidale betonnen erker met balusters en aansluitend balkon op de eerste verd. Vensterrisalieten binnen rankwerkprofielen, doorlopend tot de kroonlijst op dito consoles. Fraai gestileerde gesmeed ijzeren borstweringen, met o.m. bloemenkorven en spiraalmotieven, in de middentrav.; houten raamwerk met kleine roedenverdeling. Winkelpui gemarkeerd door Ionische pilasters met vaas, op marmeren plint, met metalen raamwerk en eertijds glas-in-lood bovenlicht (1185).

S.A.B., O.W., 32044 en 32576 (1922).

Nr. 188. Herenhuis met enkelhuisopstand in eclectische stijl, n.o.v. architect A. Jean-

nin van 1899, in de gevel gesigineerd en gedateerd 1900; vier bouwl. + souterrain en drie trav. onder zadeldak. Verzorgde lijstgevel van bak- en natuursteen, de eerste twee bouwl. met geboste pilasters en penanten, de bovenste twee met vlakke kolossale pilasters, telkens belijnd door entablementen. Rondboogdeur met pilasters, booglijst en sleutel in de r. trav. Centrale rechth. houten erker met ijzeren consoles op de bel-etage; doorlopend balkon met dito consoles en leuning met spiraalmotieven, vóór deurvensters onder doorlopend entablement, op de verd. erboven. Voorts rechth. en licht getoogde vensteropeningen; zelfde leuning op de bovenste verd. Kroonlijst op consoltjes boven fries met ontlastingsbogen. Art Nouveaualies in het souterrain (1186).

S.A.B., O.W., 3700 (1899).

★ Koninklijke St.-Hubertusgalerijen (6 D-E)

Monumentale overdekte doorgang geconcepieerd als directe verbinding tussen twee commerciële centra : de omgeving van de Grote Markt en de N.-wijk. Omvat de *Koninginnegalerij* (Grasmarkt nr. 90/Beenhouwersstraat nr. 43-53), de *Koningsgalerij* (Beenhouwersstraat nr. 38-46/ Schildknaapsstraat nr. 71-75) en de *Prinsengalerij* (zij-arm Koningsgalerij nr. 12-14/Predikhcrenstraat nr. 13-17). Ontworpen door architect J.-P. Cluysenaar : eerste projecten voor Koninginne- en Koningsgalerij daterend van 1838-1839; uitvoeringsplannen, met bijkomende zij-armen w.o. enkel de gerealiseerde Prinsengalerij, daterend van 1845 (fig. 551). Eerstesteeenlegging door koning Leopold I op 6/5/1846, inhuldiging op 20/6/1847 cf. ook gedenkplaten (Koningsgalerij nr. 2).

Gebouwd midden in de historische stadskern, ter plaatse van het voormalige Goudsmedershuis (1695; Grasmarkt) en de onhygiënische buurt van het vroegere St.-Hubertusstraatje. Onteigeningen en slopingswerken tussen 1840 en 1845; realisatie onder toezicht van de «Société

Anonyme des Galeries St.-Hubert et de Leurs Embranchements» (opgericht in 1845).

D.m.v. beglaasde dakkap overdekte galerij : representatieve getuige voor de toenmalige nieuwe bouwtypes en constructiewijze (cf. Parijs, London), en wegens het monumentale karakter bovendien voorloper van de grootser opgevatte galerijen te Milaan (cf. Vittorio-Emmanuel-galerij), Moskou, Berlijn en Engeland. Belangrijkste galerij te Brussel, met integratie van woon-, handels- en socio-culturele functies : van bij oorsprong privé-woningen op bovenverd., winkel- en horeca-uitbatingen op de begane grond, implanting van een theater en een heden verdwenen overdekte bloemenmarkt. Lang rechthoekig tracé van doorgang Koninginne-/Koningsgalerij (213 m lang, 8 m breed, 18 m hoog) a.h.w. optisch verlengd, door – ter hoogte van Beenhouwersstraat – inbreng van een lichte «knik», opgevat als een «peristilium», en resulterend in een originele perspectivische ruimtewerking. Galerij opgetrokken in neo-Italiaanse-renais-sancestijl, toegankelijk via imposante gevelfronten aan Grasmarkt en Schildknaapsstraat, soberder uitgewerkt aan Beenhouwersstraat en Predikherenstraat. Sculpturale versiering in haar geheel uitgevoerd door J. Jaquet.

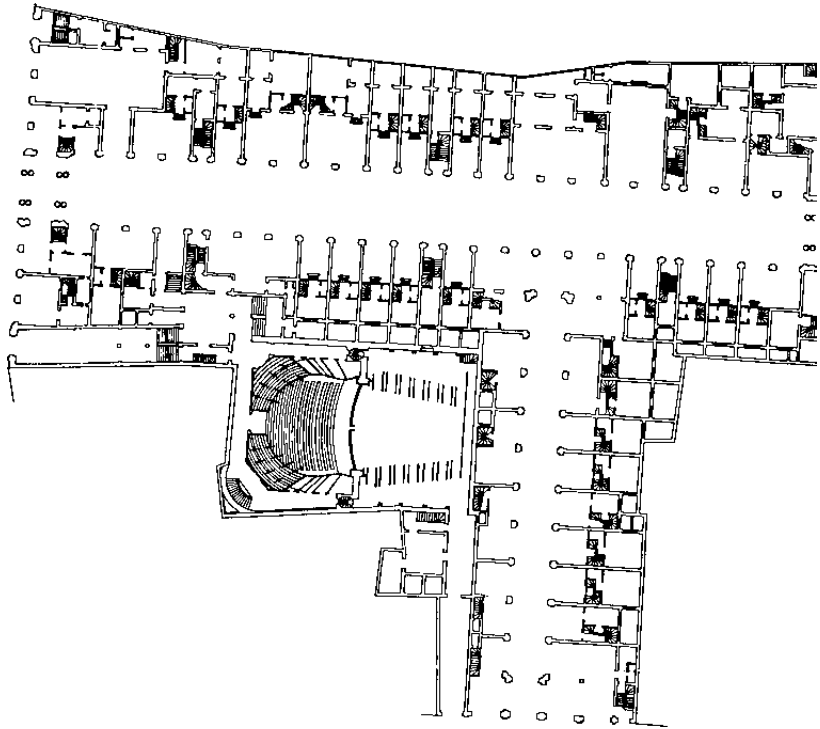
Grasmarkt nr. 90. Evenwichtig opgebouwde lijstgevel in neo-Italiaanse-renais-sance-stijl, drie bouwl. en negen trav. onder zadeldak (fig. 552). Bepleisterd lichtgrijs beschilderd gevelfront, gemarkeerd door hardstenen lijstwerk en decoratieve gevelementen. Klassieke ordonnantie met superpositie van Toscaanse, Ionische en Corinthische pilasters onder entablementen en aflijnende attiek met balustrade. Geaccentueerd drie trav. breed middenrisaliet als toegang tot de Koninginne-galerij : verhoogde portiek met dubbele zuilengalerij onder casementenplafond. Venetiaans drielicht tussen rechth. omlijste nissen met l. verbeelding van de Industrie, r. van de Handel, onder putti-reliëfs en centraal bas-reliëf met gevleugeld hoofd van Mercurius tussen hoornen van overvloed en allegorische voorstelling van zee-

goden; doorlopende balustrade, eveneens tussen nissen met l. beeld van Flora, r. van Pomona. Op entablement opschrift «OMNIBUS OMNIA». Voorts zijtrav. op begane grond gemarkeerd door rondboogarcade met aangepaste winkelpuien, sokkel met keldergaten en bewaarde roedenverdeling in de bovenlichten. Rechth. bel-etagevensters in geriemde omlijsting onder gestrekte druiplijst op consoltjes, doorgetrokken geprofileerde lekdrempels en blinde borstweringen; eenvoudige dito vensters op bovenste bouwl.

Schildknaapsstraat nr. 71-75. Monumentalere gevel naar gelijkaardig patroon, dertien trav. met toegang tot de Koningsgalerij. Allegorische uitbeeldingen van Brussel, België, Brabant en Wetgeving in het middenrisaliet. Bijkomende hoekrisalieten met rondboogpoorten, r. vervangen door rechth. als ingang tot het «Théâtre des Galeries»; gelijkaardig Venetiaans drielicht op bel-etage en aediculavenster op bovenste bouwl. (1187).

Beenhouwersstraat nr. 38-46 en 43-53. Twee gr.m. gelijkaardige neoclassicistische lijstgevels, verbonden door «peristilium» met hardstenen Toscaanse zuilen en d.m.v. beglaasd bovenlicht centraal opengewerkt plafond, onder glazen zadeldak; op r. zuilensokkel : gietijzeren plaat met jaartal 1889, embleem van Brussel en niveaulijn-aanduiding. Bepleisterde straatgevels verwerkt met arduin, elf trav. onder mansardedak. Kordonvormende lekdrempels; pilasteritmering over begane grond met winkelpuien + entresol, onder hoofdgestel met paneldecor. Rechth. omlijste bovenvensters, op hoofdverd. onder druiplijst. Uiterste trav. licht achteruitwijkend, met rechth. privé-deuren onder bovenlicht (1188).

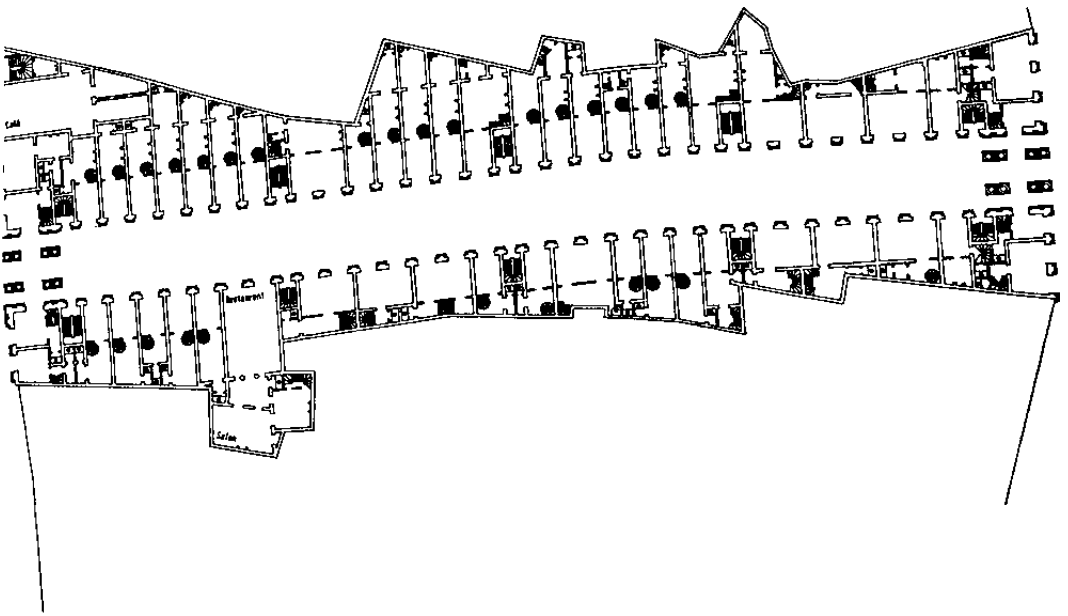
Predikherenstraat nr. 13-17. Bepleisterde, met arduin verwerkte neoclassicistische gevelwand van drie bouwl. + entresol en zeven trav. onder zadeldak. Vijf trav. breed middenrisaliet met centrale rechth. doorgang, via bordestrap, naar Prinsengalerij; omlijsting met pilasters op hoge sokkel, onder entablement met geprofileerde kroonlijst; flankerende winkelpuien met

551. Koninklijke St.-Hubertusgalerijen (1845-1847). Plattegrond, (Geist J.F., *Le Passage*, Pierre Mardaga éditeur, 1989, p. 184-186).

pilasteritmering onder hoofdgestel, boven sokkel met keldergaten; vierkante en rechth. entresolvensters in geriemde omlijsting; dito omlijste bovenvensters, op bel-etage onder druiplijst. Verder eenvoudige rechth. privé-deuren en bovenvensters in zijtrav., doorgetrokken lekdrempels en sobere beëindiging met kroonlijst (1189).

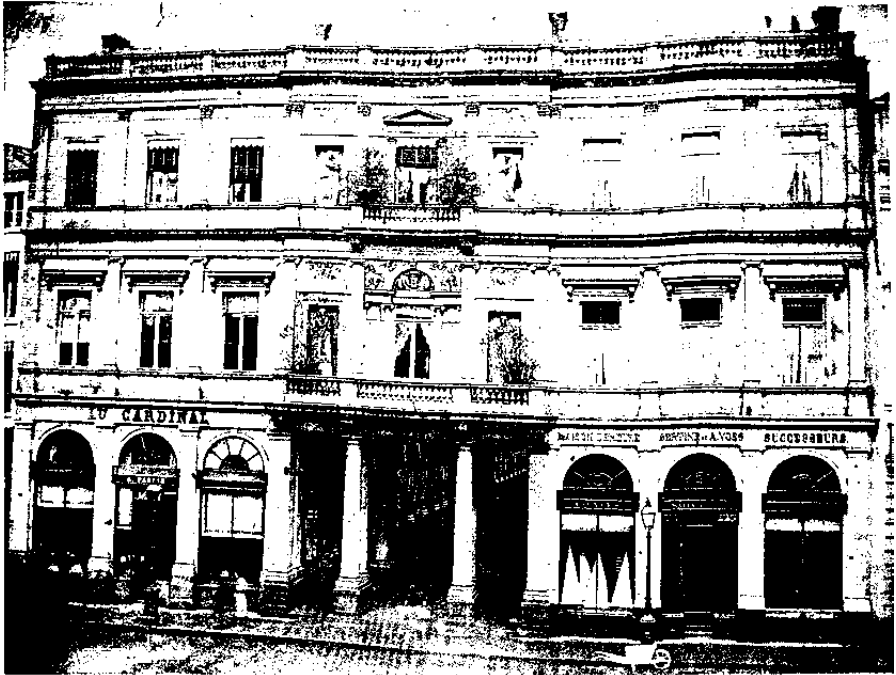
Koninginnegalerij (Pl. XII). Galerijwanden over negenentwintig trav. horizontaal gemarkeerd door over drie bouwl. doorlopende gekomiste entablementen en blinde attickaflijning. Verticalisme door superpositie van Toscaanse, Ionische en Dorische pilasters. Begane grond met ritmerende rondbogarcades boven marmeren sokkel met keldergaten; gietijzeren huisnummer-

platen met loofwerk- en volutenversiering in de bovenlichten (fig. 553); koperen vitrine-omlijstingen. Per twee trav. sierlijk uitgewerkte lichtarmen. Rechth. omlijste bovenvensters, op hoofdverd. onder geprofileerde druiplijst op consoles. Alternierende kleinere deurtrav. (privé-ingangen), met beeldnissen onder bas-reliëfs op bovenverd.; rechth. deuren onder oculi waar-

in gebeeldhouwde bustes.

Z.- en N.-gevelwanden met gr.m. gelijk-aardige, doch vereenvoudigde ordonnantie en zelfde beeldenprogramma als straatgevels; opschriften «J.A. DE MOT FONDATEUR 1847» en «P.J. CLUYSENSAAR ARCHTE 1847». Hoge gebogen glaskap en centrale dakruiter met zadeldak gevormd door glasruiten, in metalen T-structuur; smalle tussenruimte

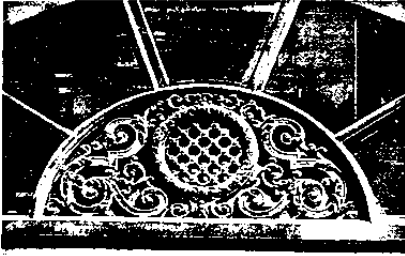

552. Koninklijke St.-Hubertusgalerijen (1845-1847). Gevel Grasmarkt. Opname door E. Fierlants ca. 1863 (S.A.B., I.F., 1980).

voor luchtcirculatie. In 1986, na brand, restauratie van laatste trav. aan zijde pare nrs. Nr. 13-15. Oorspronkelijk met achtergelegen overdekte bloemenmarkt (1847), waarvan de structuur met opgestapelde galerijen en zuilen behouden bleef in de omvorming in 1853 tot café-concert «*Casino des Galeries St.-Hubert*»; in 1884 gerestaureerd en heringericht als «*Théâtre du Vaudeville*», in 1974 opgevormd tot privé-club (dancing). Behouden fraaie beschildering op koepelvorming plafond, rijkelijk stucdecor op de zwikken van de arcade-structuur en de buikige borstweringen van de twee hoefijzervormige balkons, en sierlijke gietijzerstructuur (fig. 554). Nr. 25-27. «*Neuhaus*», hier gevestigd sinds 1857, met ingang onder luifelvormige glaskap en fraaie, mogelijk oorspronkelijke (?), winkelinrichting.

Nr. 26. Bioscoopzaal «*Cinéma des Galeries*», in 1939 ontworpen door architect P. Bonduelle, met een 600-tal plaatsen, in 1973 door architect J.M. Danlée herleid tot een 370-tal bij de verdeling in twee zalen, ter hoogte van het balkon. Typische inkompartij met combinatie van hoge concave muurpartijen en centrale convexe glaswand. Golvende lijn verder aangehouden in de structuur en de inrichting van hal, foyer en zaal.

Nr. 30. Reeds in Cluysenaars' ontwerpen voorbehouden voor restaurantuitbating. Huidige «*Taverne du Passage*» met typisch café-interieur n.o.v. architecten Govaerts en Van Vaerenbergh van 1928, in 1936 door dezelfde architecten uitgebreid door incorporatie met aanpassing van het gelijkvloerse niveau van het pand Beenhouwersstraat nr. 41 (architect R.

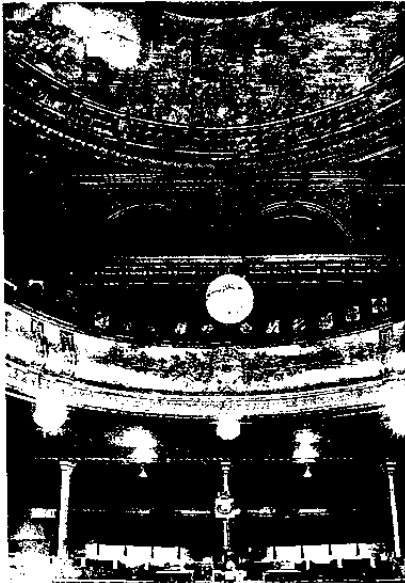

553. Koninklijke St.-Hubertusgalerijen (1845-1847). Gietijzerplaat.

553. Koninklijke St.-Hubertusgalerijen (1845-1847). Gietijzerplaat.

Vranckx, gevel- en pui-ontwerpen resp. van 1933 en 1935).

Koningsgalerij. Gelijkaardige gevelwanden van zevenentwintig trav.

554. Koninklijke St.-Hubertusgalerijen. Koninginnegalerij nr. 13-15. «Théâtre du Vaudeville» (1884).

555. Koninklijke St.-Hubertusgalerijen (1845-1847). Prinsengalerij.

Nr. 2. «*Librairie des Galeries*», fraaie winkelinrichting met houten lambrizering in neoclassicistische stijl, mogelijk van bij oorsprong of minstens uit XIX B, en later ingebrachte omlopende galerij, met ijzeren borstwering, en geometrisch plafonddecor in Art Nouveaustijl, uit begin XX (?).

Nr. 7. Voormalige tijdingzaal van het dagblad «*La Chronique*», waar op 1/3/1896 de eerste publieke voorstelling te België van Lumières'cinematograaf plaatsvond, cf. de gedenkplaat aangebracht in 1956.

Nr. 32. «*Théâtre Royal des Galeries*», oorspronkelijk theater met loges over vier niveau's, ingehuldigd op 19/6/1847, n.o.v. architect P. Bonduelle van 1950-1951 vervangen door het huidige, met parterre en drie balkons.

Prinsengalerij (fig. 555). Doorgang van geringere afmetingen (4 m 50 breed, 54 m lang) en eenvoudiger concept, gerimeerd door houten ingediepte pilasters over win-

kelpuien + entresol, met zelfde lichtarmen cf. supra. Overkapping door combinatie van beglaasd schild- en zadeldak, geschoord door Sint-Andrieskruisen met klinknagelverbinding.

Nr. 11. «*Tropismes*», voorheen «*Café des Princesses*», van 1896 n.o.v. architect A. Laloux (1895), ingericht in eclectische stijl, met zwaar geornamenteerde, beschilderde en vergulde stucplafonds, kolossale pilasters en gietijzeren zuilen op hoge sokkel.

S.A.B., O.W., 6207-6208 (1838-1839, 1845-1847), 83865 (1974), 51355 (1939), 83367 (1973), 35804 (1928), 46391 (1933, 1936), 43404 (1935), 60498 (1950-1951), 19844 (1896), P.P., 421-424.

HYMANS F., *Une famille d'artistes. Les Cluyse-naar*, Brussel, 1928.

Nachtraven. Het uitgangleven in Brussel van 1830 tot 1940, Brussel, 1987, p. 56, 61, 157, 171.

WILLAUMEZ M.-Fr., *Les passages-galeriës du XIXe siècle à Bruxelles*, Brussel, 1983, p. 26-28, 83-85.

Koolstraat (5-6 B-C)

Van Nieuwstraat naar Broekstraat.

In oorsprong een aloude landweg die vanaf de «Bruyt» bij de Zenne, doorheen de Warmoesbroek leidde naar de Broekstraat. Eertijds ook de enige verbinding door dit «landelijke» gebied met moestuinen, weiden, bleekhoven en ramen. Vermeld als «Ardeysstrate» of «Koolhovenstrate». Bij de verkaveling van deze wijk door de aanleg van de Nieuwstraat en omliggende straten in 1617, werd de Koolstraat verbreed, bestraat en bebouwd. Op een bleekhof aan de Z.-zijde verrees in 1774-1776 het ensemble gevormd door het Martelaarsplein en omgeving. Tijdens de laatste decennia werd de oude bebouwing grotendeels gesloopt en vervangen door nieuwe kantoor- en schoolgebouwen op verbrede rooilijnen, zo ook het nieuwe warenhuis «Inno» in het eerste straatgedeelte. Ge knikt tracé, met een rij oudere panden aan de Z.-zijde, vnl. hoek- en belendende bebouwing van de Rozenstraat, het Martelaarsplein en de Anjelierenstraat (zie nr. 15 tot 31). Uitgestrekt braakliggend terrein aan de N.-zijde.

Nr. 3. Enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), te dateren in eind XVIII-begin XIX. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met plint waarin keldermonden en rechte muurankers. Rechth. deur en verkleinende bovenvensters met lekdrempeel. Vernieuwde kroonlijst boven steigergaten; klimmende dakkapellen. Benedenvensters verbouwd tot winkelpui (1190).

Nr. 15-17. Pand van drie bouwl. en vier trav., in feite de zijgevel van Rozenstraat nr. 6, onder gecombineerde afgesnuite zadeldakbedaking (pannen), opgetrokken in 1774-1776 (zie Martelaarsplein/Rozenstraat nr. 2-6). Oorspronkelijk onversierde, bepleisterde en beschilderde opstand met sokkel, muurankers en kroonlijst, aansluitend bij de hoekafschuiving van de Rozenstraat. Zelfde vensterordonnantie als de opstanden van het Martelaarsplein: hoge getoogde benedenvensters boven getraliede keldermonden, rechth. vensters op de eerste verd., haast vierkante op de lage tweede verd.; eertijds rondboogpoort onder getoogd bovenlicht in de r. trav. Drie dakkapellen. Later toegevoegde stucomlijstingen en kordons. Inbreng van een lage winkelpui in de drie r. trav., waarvoor bouwvraag van 1866, gepaard met de vorming van een entresol; heden vernieuwd (1191).

S.A.B., O.W., 9226 (1866).

Nr. 19 tot 25. Geheel van vier panden achteraan palend aan het N.-blok van het Martelaarsplein, ogetrokken in 1774-1776 (zie Martelaarsplein nr. 19-20). Oorspronkelijk zelfde opstanden en bedaking als nr. 15-17, begrensd door de hoekafschuivingen van de Rozenstraat en de Anjelierenstraat; twee trav. voor de hoek- en drie trav. voor de middenpanden. Voorheen zelfde vensterordonnantie; telkens zij- of middendeur met bovenlicht op gelijke hoogte met de benedenvensters. Panden uiteenlopend aangepast. Nr. 19 met toegevoegde stucomlijstingen en kordons; inbreng van een winkelpui in XIX B. Nr. 21 wederopgebouwd tot appartementsgebouw in Nieuwe Zakelijk-

heid, waarvoor bouwaanvraag van 1931 : betonconstructie van vier bouwl. en pseudo-mansarde, gemarkeerd door een gevelbrede erker over de eerste twee verd. Nr. 23 met vrij intacte opstand met toegevoegde lekdrempels; inbreng van een winkelpui in XIX B. Nr. 25 met gewijzigde ordonnantie, vernieuwde bekleding en afdekking; winkelpui sinds 1850. Renovatie zie Martelaarsplein (1192).

S.A.B., O.W., 50062 (1931), 49551 (1850).

Nr. 27-31. Geheel van gebouwen gevormd door het hoekgebouw Anjelierenstraat nr. 5, opgetrokken in 1774-1776 (zie Martelaarsplein/Anjelierenstraat nr. 1-5), een aanpalend portiek en een afgeschuind breedhuis vermoedelijk uit dezelfde periode; later bedrijfsgebouw op de binnenplaats.

Vlak bepleisterde zij- en achtergevels van het hoekhuis met drie bouwl., aansluitend bij de hoekafschuining, onder doorlopend dubbel afgesnuit zadeldak. Zelfde verordonnantie als de opstanden aan het Martelaarsplein. Zijgevel van twee trav., met sokkel waarin getraliede getoogde keldermonden, muurankers, verkleinende rechth. vensters met in 1858 toegevoegde lekdrempels, en kroonlijst boven steigergaten. Achtergevel gekenmerkt door de gekleurde glasramen van het trappenhuis.

Portiek, in 1858 nog met rondboogpoort onder rechth. bovenlicht; heden verhoogd en afgewerkt met een driehoekig fronton op voluutconsoles.

Afgeschuind breedhuis, twee gekoppelde woningen, met drie bouwl. en vijf trav. oorspronkelijk onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met muurankers, verkleinende rechth. bovenvensters en kroonlijst boven steigergaten. R. pand oorspronkelijk met enkelhuisopstand; winkelpui en mansardedak sinds 1897. L. pand met deur onder ronde oculus en later winkelraam, toegevoegde stucomlijstingen en kordons op de bovenverd., en afgewolfd dakkapel.

Op de binnenplaats, werkplaatsen en pakhuis van verffabrikant De Keyn, hier gevestigd sinds 1840, cf. jaarankers op het portiek. Huidig bedrijfsgebouw vlg. bouwaanvraag van 1866, mogelijk na brand in

556. Koopliedenstraat nr. 2 en 4 tot 10 (1911)

1870 wederopgebouwd. Bakstenen lijstgevel met drie bouwl. en vijf trav., geleed door pilasters en hardstenen kordons, met brede steekboogopeningen, en een centraal driehoekig fronton doorlopend in de kroonlijst. IJzeren structuur in het interieur. Inmiddels gesloopt (1193).

S.A.B., O.W., 9221 (1858), 48915 (1897), 49550 (1866).

Nr. 33. Laat-classicistisch dubbelhuis met twee bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (pannen), te dateren in eind XVIII-begin XIX. Bepleisterde lijstgevel met hoge sokkel waarin lichtspleten, rechth. middendeur en vensters met arduinen dorpel en gootlijst boven steigergaten; centrale afgewolfd dakkapel. Gesloopt in 1989-1990 (1194).

Koopliedenstraat (2-3-4 B)

Van Pelikaanstraat naar IJzerplein.

Rechthoekige straat in de N.-W.-hoek van de stad, getrokken doorheen de nieuwe terreinen die na het slechten van de tweede stadsomwalling werden verkregen door de aanleg, in rechte lijn, van de Antwerpsesteenweg, en die vanaf 1819 werden verkaveld. In een eerste fase ontstonden de Koopliedenstraat, onderbroken door het Antwerpseplein, de Pakhuisstraat, de St.-Jan Nepomucenusstraat en de Handelskaai, in 1824 werd het Werfdok gegraven, in 1830 gevolgd door het Groot of Handelsdok (zie Antwerpsesteenweg en Handelskaai). De vroegere benaming Handelsstraat en de huidige, sinds 1851, verwijzen naar de nabijheid van het voormalige havencomplex.

De Koopliedenstraat werd vanaf de jaren 1820 bebouwd, doch vertoont heden een heterogene, overwegend eclectische architectuur uit XIX c-d en XX a. Nog enkele, veelal verbouwde enkelhuizen, cf. nr. 3, 19 en 35, en voormalige aanhorigheden van de Antwerpsesteenweg, cf. nr. 45 en 47, uit XIX A, vnl. aan de N.-zijde. Z.-zijde bepaald door eenheidsbebouwing in neoclassicistische stijl uit XIX c en in eclectische stijl uit XIX d en XX a, o.m. de kopgebouwen en belendende panden van het ensemble van de Van Gaverstraat door architect A. Mennessier van 1884-1886, en een markt blok tussen de St.-Jan Nepomucenusstraat en de Lakensestraat, door architect J. Michiels van 1910-1911. Voorts meergezinshuizen, kleinere appartements- en bedrijfsgebouwen uit XX a en b.

557. Koopliedenstraat nr. 10 (1911). Tegelpaneel.

Nr. 2. Scherp afgeschuind hoekgebouw (St.-Jan Nepomucenusstraat nr. 13) in eclectische stijl met Art-Nouveau-inslag, n.o.v. architect J. Michiels van 1911 (fig. 556); vier bouwl. en vier trav. onder zadeldak. Deel uitmakend van een geheel van huur- en burgerhuizen dat het ganse bouwblok inneemt, cf. nr. 4 tot 10, 12-14, St.-Jan Nepomucenusstraat nr. 15 en Lakensestraat nr. 171-177. Bepoetste lijstgevel met imitatie-voegwerk, op benedenbouw van hardsteen. Verticaliserende trav.-indeling door gegroefde pilasters in kolossaal orde vanaf de puilijst. Ruim beglaasde pui met geblokte posten, inkom en vitrines onder I-balken en entablement. Omlijste, alternerend brede en smalle bovenvensters, korbog op de eerste twee verd., rechth. met I-balk op de bovenste verd. Hocktrav. met afgeronde penanten, geaccentueerd door een trapezoidale houten erker waarop gietijzeren balkon, een drielicht met pilasters op de bovenste verd. en een brede dakkapel met voluten en gebogen fronton. Dito balkon, drielichten en kleinere dakkapel in de tweede trav. zijde Koopliedenstraat. Uiterste trav. uitgewerkt als trapzaal met korbogdeur en glas-in-loodramen. Klassiek hoofdgestel met gekoppelde consoles.

S.A.B., O.W., 2034 (1911).

Nr. 4 tot 10. Reeks van vier burgerhuizen in eclectische stijl met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect J. Michiels van 1911, gelijktijdig opgetrokken met nr. 2 (fig. 556). Drie (nr. 4 en 10) en vier bouwl. (nr. 6 en 8) en twee trav. onder zadeldaken. Lijstgevels uit baksteen van verschillende kleur of bepoetst (nr. 10) met verwerking van hardsteen, en ruim gebruik van ijzer o.m. voor balkonleuningen en keldertralieën. Telkens licht verhoogde begane grond boven souterrain; op diverse wijze geritmeerd gevelveld o.m. kordons, pilasters, baksteenfriezen en verdiepte borstweringen. Meestal getoogde vensterpartijen, deuren met glas-in-lood boven-

558. Koopliedenstraat nr. 30-32, 34-36 (1884-1886).

licht. Kroonlijsten op modillons. Nr. 4 met kolossale pilasters vanaf de puilijst, half-ronde balkons met console op de eerste, tweelichten met gietijzeren deelzuil en I-balk op de tweede verd., de borstwering versierd met Art Nouveau-tegelpanelen. Nr. 6 en 8 met brede rechth. houten erker in de r. en balkon in de l. trav. van de eerste verd. Nr. 10 met drielichten met gietijzeren deelzuiltjes en balkons in de bredere l. trav., Art-Nouveau-tegelpanelen op de borstwering in de r. trav. en als fries onder de kroonlijst (fig. 557). Achterbouwen, afsluitmuren en -hekken aan de St.-Jan Nepomucenusstraat (1195).

S.A.B., O.W., 2034 (1911).

Nr. 12-14. Rijkhuis in eclectische stijl met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect J. Michiels van 1910, gelijktijdig opgetrokken met St.-Jan Nepomucenusstraat nr. 15. Vier bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Lijstgevel van baksteen belijnd met hardsteen, gemarkeerd door gestapelde trapezoidale houten erkens over de eerste twee verd. in de r. trav., en balkons met gietijzeren leuning erboven en in de l. trav. Typische kroonlijst op houten consoles, waartussen decoratieve baksteen-friezen. Verzorgde houten winkelpui met zij- en privé-ingang (1196).

S.A.B., O.W., 1703 (1910).

Nr. 16. Halfvrijstaand neoclassicistisch herenhuis, uit de jaren 1820, bij de hoek met de Lakensestraat. Gebouw met dubbelhuisopstand aan de tuinzijde, met drie bouwl. en resp. vijf (O.) en vier trav. (N.) onder schilddak (pannen). Sober geordondeerde, bepleisterde en beschilderde lijstgevel op sokkel waarin keldermonden. Registers van rechth. vensters op hardstenen lekdrempels, voorzien van gietijzeren leuning op de lagere derde bouwl. Centrale deur met stoep in de O.-gevel. Hoofdgestel met kordon, fries en kroonlijst op klossen; twee dakkapellen met driehoekig fronton boven de N.-gevel. Latere aanbouwen. Kort geleden door brand gelteisterd (1197).

Nr. 18 tot 24. Reeks van vier gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1869; drie bouwl. en telkens drie trav. onder zadeldak. Nr. 22 en 24 later verhoogd met een vierde bouwl. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels op hardstenen benedenbouw met plint, schijnvoegen en puilijst. Rechth. deuren en vensters, op de bovenverd. met vlakke omlijsting en kordonvormende lekdrempels. Resp. middentrav. geaccentueerd door balkons met consoles en gietijzeren leuning; borstweringen van de bovenste verd. met casement. Klassiek hoofdgestel met casementenfries (1198).

S.A.B., O.W., 9330 (1869).

Nr. 28, 38, 40. Drie enkelhuizen in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, deel uitmakend van het ensemble van de Van Gaverstraat, n.o.v. architect A. Mennessier, van 1884-1886. Panden met drie bouwl. en resp. één en twee trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met verwant stucdecor, op hardstenen plint; vernieuwd bakstenen parement in nr. 38. Rechth. openingen op de begane grond, omlijste steekboogvensters op de bovenverd., kordongeleiding en kroonlijst met tandlijst. Nr. 28 gemarkeerd door ingediepte hoekpilasters en een getoogd gevelveld met schijnvoegen, balkon met consoles en gietijzeren hek op de eerste, medaillon op de borstwering van de tweede verd. Nr. 38 met l. risaliet en dito

559. Koopliedenstraat nr. 30-32, 34-36 (1884-1886). Console.

balkons. Nr. 40 belijnd met schijnvoegen en platte banden, dito gevelbreed balkon op de eerste, bloemenslingers op de borstwering van de tweede verd. (1199, 1200).

S.A.B., O.W., 26128 en 23730 (1884-1886).

Nr. 30-32, 34-36. Twee symmetrische hoekhuizen in neo-Vlaamse-renaissance-stijl, die het N.-uiteinde van de Van Gaverstraat markeren, een ensemble n.o.v. architect A. Mennessier, van 1884-1886 (fig. 558). Jaarankers 1885 in de W.-gevel van nr. 30-32, gevelsteen met jaartal 1886 en opschrift «A. MENNESSIER - ARCHITECTE - DE CETTE RUE» in de O.-gevel van nr. 34-36. Telkens samenstel van twee gekoppelde woningen, met drie bouwl. en elk één brede trav. met bijkomende deur, onder zadeldak (n//Koopliedenstraat, pannen) met getrapte aandaken; later mansardedak in nr. 32. Identiek volume en ordonnantie, doch bescheiden variaties in de detailuitwerking. Decoratief parement van rode baksteen, gekarakteriseerd door een druk patroon van geel bakstenen platte banden, in nr. 30-32 met rasterstructuur, doorlopend in de omlijsting van vensters en nissen. Gebruik van hardsteen voor de plint, kordons en al of niet doorlopende dorpels. Markante versiering d.m.v. statuettes, reliëfs en maskerkoppen, geïnspireerd op gotisch en renaissance beeldhouwwerk, met terracottakleurige beschildering. Gesmeed ijzeren sierankers. Rechth. deur en vensters op de begane grond, getoogde bovenvensters.

Monumentale trapgevels (7 tr.) met schouderstukken aan de Van Gaverstraat, in de middenas gemarkeerd door de over de bovenverd. uitkragende schoorsteen op korbeeltjes en met meerledig topstuk bekrond door een gesmeed ijzeren windvaan; flankerende rondboogvormige venstermissen in nr. 30-32. Klimmende boogfriezen als aflijning van de geveltoppen. Onderaan afgeschuinde hoekpenanten, de overkraging opgevangen door iconische consoles met middeleeuwse figuren (fig. 559).

Voorgevels vlg. spiegelbeeldschema, met gekoppelde centrale deuren, en balkons met consoles en ijzeren hek op de eerste

verd. Kroonlijst, boven de vensters met tandlijst en consoles. Dakkapel in nr. 30; getrapte dakvensters in het verlengde van zijrisalieten in nr. 34-36.

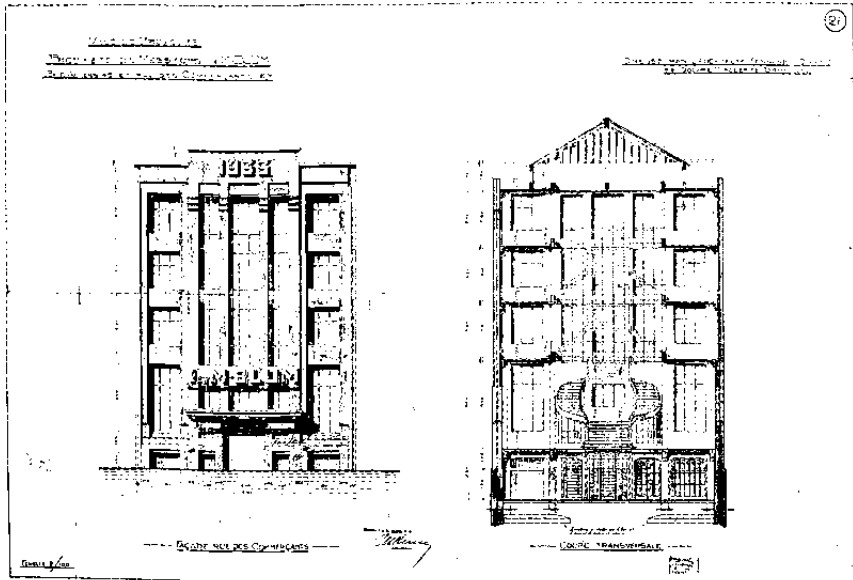
S.A.B., O.W., 26128 en 23730 (1884-1886).

Nr. 39. Voormalige stallingen van het herenhuis Antwerpsesteen nr. 23, uit XIX a; twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepaalde lijstgevel met vermoedelijk gewijzigde begane grond. Getraliede rechth. bovenvensters met geriemde omlijsting, lekdrempel en paneel op de borstwering. Kroonlijst; centrale dakkapel (1201).

Nr. 42 tot 46. Geheel van vijf gekoppelde enkelhuizen (hoek Pakhuisstraat nr. 6 tot 10) vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1872. Panden van drie bouwl. en drie trav., uitgezonderd het hoekpand met zeven en het r. pand met twee trav., onder doorlopend zadeldak (pannen). Bepalend en beschilderd gevelschem op arduinen plint, vnl. horizontaal belijnd door schijnvoegen op de begane grond, de puilijst en kordonvormende lekdrempels. Rechth. muuropeningen, de deuren met steektrap, de benedenvensters voorzien van vouwluiken, de bovenvensters in geriemde omlijsting. Resp. midden- en de afgeschuinde hoektrav. zijde Koopliedenstraat, geaccentueerd door een bijkomend entablement en een balkon met consoles en ijzeren hek op de eerste verd.; panelen op de borstwering van de tweede verd. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven fries en architraaf (1202).

S.A.B., O.W., 15341 (1872).

Nr. 43. Meergezinshuis met vier bouwl. en vier trav. onder pseudo-mansarde, n.o.v. architect Ch. Monhonval van 1908. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met neoclassicistische inslag, op arduinen plint waarin keldermonden. Vnl. verticale gevelmarkering, vanaf de puilijst aangegeven door kolossale midden- en hoekpilasters; beëindiging door een brede, met spiegels bezette fries en de kroonlijst met klossen. Rechth. vensters met ijzeren latei

560. Koopliedenstraat nr. 67. Bouwaanvraag (1933), (S.A.B., O.W., 50722).

en arduinen dorpel waaronder spiegel of paneel; twee brede twelichten met pilasters op de tweede bouwl. Dito inrijpoort in de r. trav. Rechte dakkapellen (1203).

S.A.B., O.W., 2159 (1908).

Nr. 48-52. Ruim, afgeschuind hoekgebouw (Pakhuisstraat nr. 3) met drie bouwl. en twaalf trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk deel uitmakend van een groep pakhuizen, doorlopend in de Pakhuisstraat en de Werfstraat, uit de jaren 1820, met in totaal tweeëntwintig trav., gekenmerkt door een doorlopende steekboogarcade op de begane grond, waarvan de Z.-helft recent werd gesloopt. Lijstgevel met grosso modo behouden ordonnantie, doch voorzien van een simili-Euville bekleding met bijkomend neo-Lodewijk XVI-decor, waarvoor bouwaanvraag van 1921. Steekbogen met pilasters en impost, waarbinnen dito deur- en vensteropeningen en inrijpoorten, op de begane grond. Bovenverd. geritmeerd door kolossale pilasters, met

achtereenvolgens omlijste rechth. en lagere rondboogvensters, geflankeerd door panelen. Karakteristiek decor van guirlandes, voluutsleutels en schelpen. Kroonlijst met tandlijst. Overwelfde kelders (1204).

S.A.B., O.W., 26998 (1921).

Nr. 57. Pakhuis, gebouwd i.o.v. de groothandel in ijzerwaren «Maison de Quincaillerie en gros C. & F. Lafosse», n.o.v. architect A. Knein van 1905: één perceel met Antwerpselaan nr. 34. Gebouw van vijf bouwl. en drie trav. onder hoge pseudo-mansarde met bovenlicht; structuur van gewapend beton. Beschilderde bakstenen lijstgevel, oorspronkelijk op een sokkel met keldermonden, afgewerkt met een kroonlijst. Verdiepte getoogde venstermissen, oorspronkelijk doorlopend over de begane grond, volledig beglaasd met ijzeren lateien en roedenverdeling. Sierankers op de penanten. Begane grond heden geopend door garagepoorten en opnieuw bekleeft (1205).

S.A.B., O.W., 49414 (1905).

Nr. 67. Pakhuis, gebouwd i.o.v. de «*Établissements I. et M. Blum S.A.*», handel in zijden stoffen en fluweel, in Nieuwe Zake-lijkheid, n.o.v. architect F. Conard van 1933 (fig. 560); één perceel met Antwerpse- laan nr. 40. Betonconstructie met vier bouwl. en vijf trav. onder plat dak. Strak geordonneerd, verticaliserend gevelfront gemarkeerd door het hoger oplopende middenrisaliet van drie ongelijke trav., overeenstemmend met het trappenhuis. Souterraintoegang onder luifel en entresol, hogerop kolossale posten en doorlopende beglazing met metalen raamwerk, en het bouwjaar 1934 in de bekronende fries. Zij- trav. met rechth. vensternissen met dito raamwerk en verdiepte borstweringen. Sokkel met souterrainvensters waarin glasstenen. Interieur : centrale hal omringd door drie galerijen onder een gebogen kap van beton met glasstenen; dubbele trap aan de Z.-zijde (1206).

S.A.B., O.W., 50722 (1933).

Korte Beenhouwersstraat (5 E)

Van Grasmarkt naar Beenhouwersstraat. In XVII ook z.g. «Crachtjens straat». Vrij smalle autovrije wandelstraat. Van oudsher met commercieel karakter als vestigingsplaats van trijwinkels en heden vnl. op het toerisme afgestemde horecabedrijven. Opgenomen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» van 1960 (cf. Beenhouwersstraat).

Straatbeeld getypeerd door een aantal behouden topgevels; hiernaast overwegend sobere lijstgevels met neoclassicistisch uitzicht uit XIX b-c cf. o.m. nr. 9, 11, 22, 28, meestal resulterend van aanpassingen en verhogingen van oudere kernen cf. o.m. nr. 2, 5 (1837, 1843), 7 (1837, 1842), 12 (1897), 14, 20 (1858), 26. Verder enkele fantasievolle reconstructies met XVII-XVIII-uitzicht. Halverwege de straat toegang tot de Schuddeveldgang (O.), (cf. aldaar), en de galerij Oud-Brussel (W.) van 1963, n.o.v. architect L.H. Sorée, uitkomend in de Greepstraat (1207).

S.A.B., O.W., 8083 (1837, 1843), 8082 en 7092 (1837, 1842), 73937 (1897), 8093 (1858), 75305 en 79930 (1963).

Nr. 3-3A, 13. Twee rijhuizen met bepleisterde lijstgevels in sobere neoclassicistische stijl, drie verkleinende bouwl. en resp. drie en twee trav. Vlg. bouwaanvragen van 1858 opgetrokken op geplande, doch niet verder gerealiseerde, inspringende rooilijn; ontwerp van architect J. Corten-Crabbé voor nr. 3-3A, met bijkomend mezzanino. Rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels; oorspronkelijk houtwerk. Aflijnende kroon- en tandlijsten; dakkapel met driehoekig pseudo-fronton. Bewaarde «klassieke» winkelpuien uit XIX d (?) : deels aangepast bij nr. 3, met fraai beschilderd houtwerk bij nr. 13 (1208, 1209).

S.A.B., O.W., 8091-8092 (1858).

Nr. 4. Diephuis met verankerde, heden gecementeerde puntgevel met XIX A-uitzicht, doch wellicht oudere kern. Drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Horizontale geleiding d.m.v. druiplijsten. Rechth. vensters en verdiepte borstweringen; resten van gietijzeren leuningen. Top herleid tot puntaflijning, met oculus. Verbouwde begane grond samen met nr. 2 (1210).

Nr. 6. Diephuis van drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak. Verankerde bak- en zandstenen voorgevel : in kern vermoedelijk opklimmend tot XVII; in XIX bepleisterd en aangepast, recent gedecapeerd. Verlaagde (XIX) rechth. vensters, op lekdrempels; deels behouden platte banddecor. Vernieuwde puntvormige geveltop met rechth. zoldervenster. Begane grond samen met nr. 8 in 1963 verbouwd (1211).

S.A.B., O.W., 82315 (1963).

Nr. 8. Voorheen topgevel, vlg. bouwaanvraag van 1840 verbouwd tot neoclassicistische lijstgevel van drie bouwl. + mezzanino en twee trav. Voorheen bepleisterde bakstenen gevel, doch recent gedecapeerd; rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels van arduin; gietijzeren

561. Korte Beenhouwersstraat nr. 19, 21 en 23.

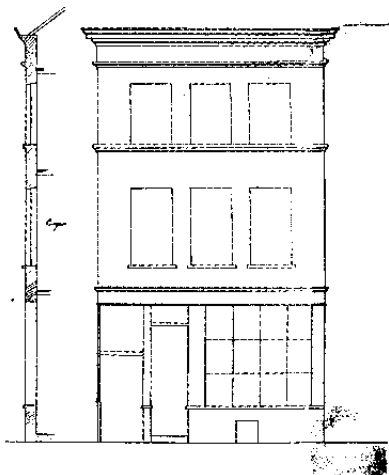
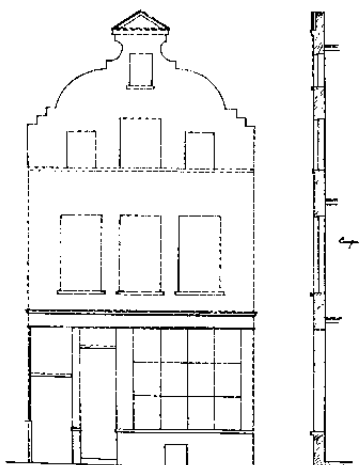
leuningen. Rechte muurankers. Begane grond samen met nr. 6 verbouwd in 1963 (1211).

S.A.B., O.W., 8085 (1840), 82315 (1963).

Nr. 10. Rijhuis, voorheen met traditionele topgevel van drie bouwl. en drie trav., vermoedelijk uit XVII, cf. muurankers en sporen van vroegere ontlastingsbogen. In XIX aangepast met bepleisterde – heden gedecapeerde – lijstgevel in neoclassicistische stijl, met vier bouwl. en twee trav. Rechth. vensters, met lekdrempels op tweede bouwl. Deels behouden zandstenen negblokken en dagkanten. Bovenste verd. met centraal zoldervenster van voormalige geveltop. Verbouwde begane grond (1211).

S.A.B., O.W., 82315.

Nr. 15. Breedhuis met gecementeerde lijstgevel van drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen) met centrale dakkapel, te dateren XIX b. Rechth. vensters met bovendorpels en doorgetrokken lekdrempels; oorspronkelijke roedenverdeling. Kordon en steigergaten onder ver-

562. Korte Beenhouwersstraat nr. 25-29. Bouwaanvraag (1852), (S.A.B., O.W., 8089).

nieuwde kroonlijst. Verbouwde begane grond (1212).

Nr. 16. Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak. Trapgevel (5 tr. + topstuk) met traditioneel uitzicht van 1963, ter vervanging van lijstgevel. Baksteenbouw verwerkt met natuursteen. Begane grond met toegang tot winkelgalerij, uitkomend in Greepstraat (1213).

S.A.B., O.W., 79930 en 75305 (1963).

Nr. 18. Diephuis met bepleisterde topgevel van twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen); oudere kern aangepast in XIX. Rechth. vensters in geriemde omlijsting, op tot kordon doorgetrokken lekdrempels. Vereenvoudigde puntaflijning met omlopende kroonlijst: centraal rondboogvenster in geriemde omlijsting met sleutel en imposten. Verbouwde begane grond (1213).

Nr. 19. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Verankerde, heden gecementeerde topgevel, vermoedelijk opklimmend tot XVII (fig. 561). Licht getoogde bovenvensters, voorzien van lekdrempels en deels van ijzerde leuning (XIX). Top blijkbaar vereenvoudigd tot tuitgevel, met getoogd zoldervenster. Verbouwde begane grond.

Nr. 21. Hoekhuis met Schuddeveldgang (fig. 561). Bak- en natuurstenen trapgevel (5 tr. + topstuk) van twee bouwl. en drie trav., door bureau Gudrun in 1958 wederopgebouwd naar traditionele XVII-stijl, ter vervanging van vroeger puntgevel.

S.A.B., O.W., 77665 (1958).

Nr. 23. Diephuis (hoek Schuddeveldgang) met thans gecementeerde vereenvoudigde topgevel van twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak, vermoedelijk uit XVII en later aangepast (fig. 561). Getoogde bovenvensters op doorgetrokken lekdrempels. Geveltop herleid tot tuitvormige aflijning, met getoogd tweelicht en dito zoldervenster in top. Rechte en lieboevormige muurankers. Verbouwde begane grond. Bepleisterde zijgevel.

563. Korte Beenhouwersstraat nr. 33-35. Deuromlijsting.

Nr. 24. Diephuis met traditionele trapgevel van twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak uit XVII, grondig gerestaureerd vlg. ontwerp van 1968 door architect Gast. Veldman met o.m. herstel van kruisvensters en reconstructie van trapgevel met 5 tr. + topstuk i.pl.v. voorheen 4 tr. Verankerde baksteenbouw verwerkt met natuursteen; oorspronkelijke kwarthol geprofileerde hoek- en negblokken van zandsteen. Nieuw rondboogvenster in top. Verbouwde begane grond (1214).

S.A.B., O.W., 82351 (1968).

Nr. 25-29. Diephuis, voorheen met verhoogde halsgevel van drie trav. en twee bouwl. uit XVII b, vlg. vermoedelijke bouw aanvraag van 1852 aangepast met neoclassicistische lijstgevel van drie bouwl., met bovenste rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels (fig. 562). Recente buikige ijzeren leuning. Geleed kordon en steigergaten onder tand- en

kroonlijst op modillons. Verbouwde begane grond (1215).

S.A.B., O.W., 8089 (1852).

Nr. 31. Diephuis van drie bouwl. en drie trav. met trapgevel (5 tr. + topstuk) naar traditionele XVII-stijl, n.o.v. architect J. Ch. Janlet van 1967, ter vervanging van vroegere lijstgevel. Baksteenbouw met verwerking van natuursteen (1215).

S.A.B., O.W., 75233 (1967).

Nr. 32-34, 36. Twee bak- en natuurstenen gevels met platte banddecor en zolderverd. opgevat als halsgevel met fronton, opgetrokken n.o.v. architect A. Nottebaert van 1963, ter vervanging van resp. drie en twee bouwl. hoge lijstgevels. Nr. 32-34 met drie bouwl. en drie trav.; nr. 36 met twee trav. en «ANNO 1964» in panelen van derde bouwl. (1216).

S.A.B., O.W., 72945 (1963).

Nr. 33-35. Rijhuis met heden gecementeerde lijstgevel van vier bouwl. en drie trav.; oudere kern vermoedelijk uit XVIII A en met twee bouwl., aangepast en met twee bouwl. verhoogd tijdens XIX. Gctoopte vensters op de tweede bouwl., rechth. op de bovenste; lekdrempels. Aflijnende tandlijst en kroonlijst op modillons. Bewaarde hardstenen, schouderboogvormige deuroplijsting in overgangsstijl Lodewijk XIV/Lodewijk XV (fig. 563) : geprofileerd kwarthol beloop met imposten, neuten en voluutsluitsteen; schelpmotief in de zwikken, onder gebogen gekorniste druiplijst met horizontale aanzetten; waaijer in bovenlicht. Begane grond voorts vernieuwd (1217).

Nr. 37. Traditioneel diephuis met trapgevel (5 tr. + topstuk), in zijn huidige vorm te dateren in XVII met aanpassingen uit XIX-XX. Beraapte gevel met rechth. vensters op lekdrempels; behouden grote roedenverdeling uit XIX a. Sporen van voormalige krulankers. Geveltop met markerende kordons : onderste geleding met rondboogvenster tussen in 1945 verbrede rechth. zijvensters; in 1946 vernieuwde

bovenste geleding en aangepaste begane grond (1218).

S.A.B., O.W., 56325 en 57195 (1945-1946).

Korte Boterstraat (5 E)

Van Grasmarkt naar Boterstraat.

Eertijds z.g. «Prochiaensstraetjen»; in cijnsboek van 1681 «Cleyn Boterstraat». Benaming refererend naar de botermarkt die in deze omgeving gehouden werd (zie Boterstraat). Straat verbreedend naar Z. : in 1960 opgenomen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» (cf. Beenhouwersstraat).

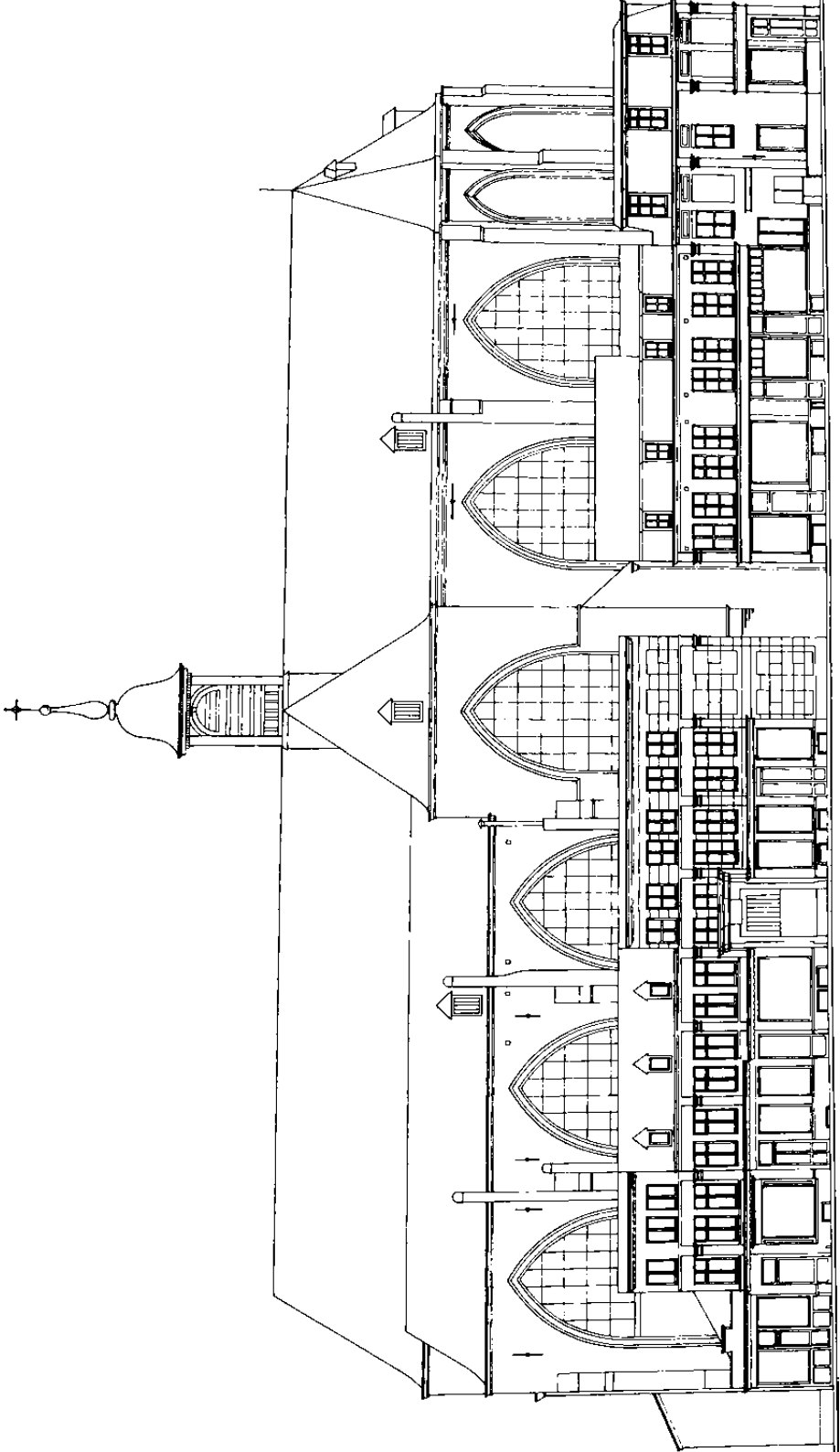
Bebouwing aan O.-zijde getypeerd door enkele bepleisterde XIX-lijstgevels naast nieuwe topgevelconstructies. Homogene W.-huizenrij aangebouwd tegen het koor en de Z.-zijde van de St.-Niklaaskerk.

Nr. 1 tot 15. Geknikte huizenrij aanleunend tegen de St.-Niklaaskerk (Fig. XXIII). Voorheen – naar analogie met de Taborastraat (cf. oude zichten) – twee bouwl. onder zadel- en mansardebedaking met dakkapellen; met «scherm» in klassicerende barokstijl uit eind XVII-begin XVIII, geritmeerd door pilastergevels; kruisvensters, borstwering en balustrades op de tweede bouwl. en paneelversiering onder de kroonlijst.

Nr. 1-7. Heden aaneenschakeling van bepleisterde en bakstenen lijstgevels met twee bouwl. Oorspronkelijke gevelordonnantie met pilasters en spiegels nog deels behouden bij nr. 1. Voorts aangepaste begane grond; nr. 1 houten winkelpui vermoedelijk uit XX b.

Nr. 9-15. Gecementeerde en bepleisterde lijstgevels met pilasterordonnantie op de tweede bouwl. Nr. 9 en 15 vlg. bouwvragen van 1845 verhoogd met één bouwl. onder plat en zadeldak; nr. 15 met nog behouden paneelversiering.

XXIII. Korte Boterstraat nr. 1 tot 15. Gevelopstanden naar architect F. Malfait (1916), (Archief K.C.M.L., plannen Brussel, 9).

Tussen nr. 9 en 11 gedichte, voormalige Z-toegangspoort tot de St.-Niklaaskerk (1219).

S.A.B., O.W., 723-724, 733 (1845).

HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, fig. 900, 903, 904, 912.

Nr. 2. Diephuis van drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk voorgevel met klokvormige top, op de bovenverd. geritmeerd door kolossale Ionische pilasters en op de begane grond gemarkeerd door Lodewijk XV-deur. Vlg. bouwaanvraag van 1832 verbouwd tot lijstgevel van drie bouwl. + mezzanino en drie trav. Restauratie en aanpassing tot huidige eenvoudige barokke klokgevel door architect L. Govaerts (cf. opschrift plint), waarvoor ontwerp van 1945. Baksteenbouw met verwerking van zandsteen en andere natuursteen, met rechth. vensters op doorgetrokken lekdrempels, sierankers en boogfronton als bekroning van top (1220).

S.A.B., O.W., 707 (1832), 56063 (1945).

Nr. 4. Diephuis met drie bouwl. en vier trav. onder plat dak. Vlg. geveltekening toestand 1918 voorheen met lijstgevel van vier bouwl., met blinde muuropeningen in uiterste trav. op bovenste verd. Verbouwing tot huidig laat-barok geveltype met in- en uitgezwenkte top door architect A. De Vleeschouwer (cf. ook opschrift sokkel), waarvoor ontwerp van 1918. Verwerking van Pape-, Gobertangesteent en blauwe hardsteen. Typerende platte bandversiering met spiegelvorming, driedelige top met voluutaflijning en driehoekig fronton, begane grond – doorlopend over nr. 6 – met neobarok rondboogpoortje onder uitgewerkt bovenlicht (1220).

S.A.B., O.W., 27284 (1918).

Nr. 6. Combinatie van diep- en breedhuis (cf. luchttopname) onder L-vormig zadeldak (Vlaamse pannen); drie bouwl. en drie trav. Gerestaureerde (ca. 1919?) XVII-trapgevel (6 tr. + topstuk) met geveldop opnieuw gerestaureerd vlg. ontwerp van 1953 door architect A. Raes. Verankerde bakstenen gevel met gelijkaardige ordonnantie en decoratie als nr. 4. Centraal rondboogvenster en rechth. zijvensters onder driuiplijst

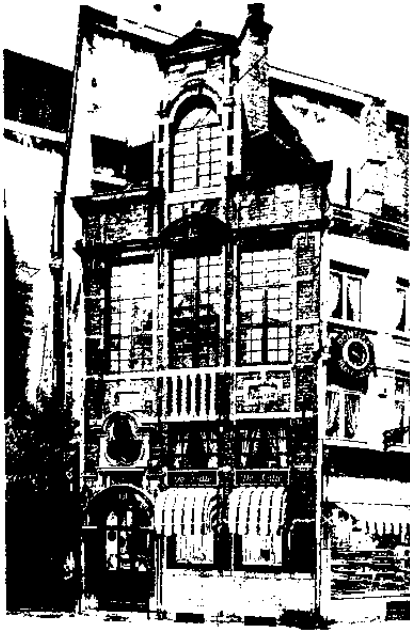
564. Korte Boterstraat nr. 14 en 16.

in top. Begane grond voorheen belijnd door pilasters; huidig uitzicht met hardstenen neo-Lodewijk XV-schouderboogdeur n.o.v. architect A. De Vleeschouwer van 1919 (1220).

S.A.B., O.W., 61417 (1953), 27046 (1919).

Nr. 8. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (mechanische pannen). Laat-barokke klokgevel met gereconstrueerde bovenbouw en gerestaureerde benedenbouw, n.o.v. architecten R. Verheyen en J. Rombaux van 1962. Verankerde bakstenen gevel met verwerking van natuursteen. Platte banddecor, spiegelversiering en kruisvensters. Geveltop met centraal rondboogvenster en œil-de-bœufs, bekroond door driehoekig fronton en bolornament. Hardstenen pui met deur in sobere schouderboogomlijsting met neuten, sluitsteen en driuiplijst opgenomen in puilijst; getoogde vensters op doorgetrokken lekdrempels (1221).

S.A.B., O.W., 72374 (1962).

565. Korte Boterstraat nr. 17. Z.g. «de Goude Huyve».

Nr. 10, 12. Twee breedhuizen onder doorlopend zadeldak, met sobere bepleisterde lijstgevels waarvoor bouwaanvraag van 1847.

Nr. 10. Voorheen drie bouwl. hoog, thans + mezzanino en drie trav. breed. Rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels. Eenvoudige kroonlijst als aflijning. Aangepaste beganc grond met hardstenen pilasters, onder I-balk.

Nr. 12. Ter vervanging van twee bouwl. hoge halsgevel. Heden met drie bouwl. en dito trav. Rechth. vensters, op bovenste verd. met doorgetrokken lekdrempels. Eenvoudige kroonlijst en klimmende dakkapel. Aangepaste houten pui (1222).

S.A.B., O.W., 717 (1847).

Nr. 14. Diephuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (mechanische pannen). Oorspronkelijk puntgevel met drie bouwl., vlg. archiefstukken van 1829 gewijzigd tot lijstgevel van vier bouwl. Ontwerp van 1953 van architect M. Van

Wynsberghe verbouwd tot huidige eerder fantasie-topgevel met beschilderde similibekleding (fig. 564).

S.A.B., O.W., 719 (1829), 66725 (1953).

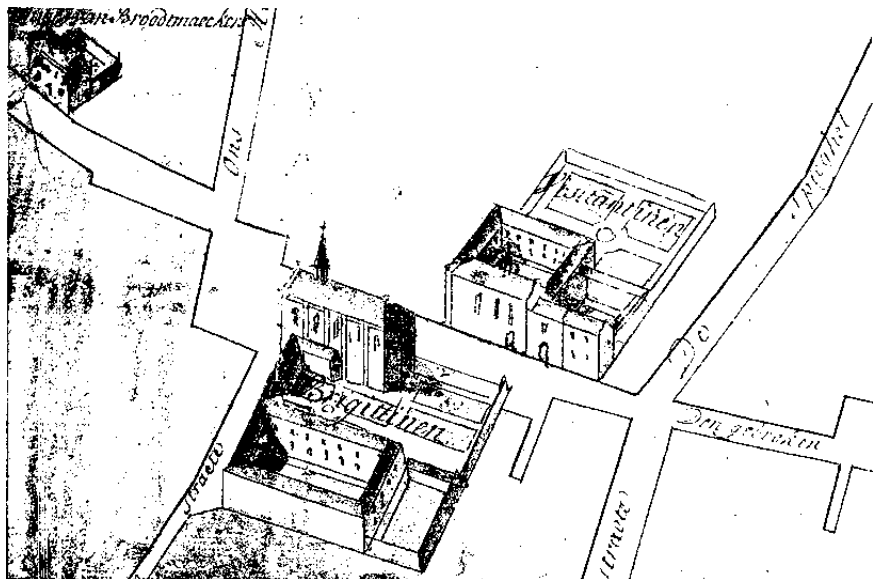
Nr. 16. Diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde voorgevel met Lodewijk XVI-uitzicht, vermoedelijk uit XVIII d (fig. 564). Rechth. vensters op verbonden lekdrempels; uitgewerkte sluitsteen met diamantkop en geprofileerde panelen met dropmotief op de borstweringen (XIX). Bijna gevelbrede halsvormige geveltop onder driehoekig fronton, met vlak onlijst rechth. venster. Verbouwde beganc grond; zichtbare puilijst op gegroefde consoles.

Nr. 17. Z.g. «de Goude Huyve», voorheen in de Stooftstraat, gebouwd kort na het bombardement van 1695. Wederopgebouwd in huidig nr. 17, waarvoor ontwerp van 1929 gesigneerd architect F. Malfait (fig. 565). Voorheen bredere voorgevel, zonder insteekverd., met brede l. muurpilaar op de bovenverd. Heden schuin ingeplant diephuis met enkelhuisopstand, twee bouwl. + insteekverd. en drie trav. onder zadeldak (leien). Verankerde bakstenen lijstgevel met verwerking van zandsteen, vernieuwde natuursteen en blauwe hardsteen. Decoratieve platte bandversiering, met spiegelvorming op de borstweringen, waarin huisnaam op bovenverd. Geaccentueerde midden trav. verhoogd met boogvormig dakvenster onder waterlijst en bekronend driehoekig fronton met sierbol; bovenvenster onder boogfronton, opgenomen in het kordon; getorste balusterleuning. Voorts rechth. vensters, en vierkante op insteekverd. Hardstenen barokke rondboogdeuromlijsting met imposten, sluitsteen, waterlijst op voluten en drielobbig bovenlicht erboven. Zandstenen sokkel.

S.A.B., N.P.P., B 18.

Korte Brigittinenstraat (6 H)

Van Brigittinenstraat naar Visitandinenstraat.

566. Korte Brigittinenstraat. Voormalig Brigittinen- en Visitandinenklooster. Detail stadsplattegrond (S.A.B., Kaarten en plannen, Brussel, 3).

Aloude straat die voorheen doorliep tot de «Walseplaats». Eertijds z.g. «Buckborre» naar een minstens tot XIV opklimende fontein bij de kruising met de Kapellestraat. Benaming Brigittinenstraat van na de vestiging van het brigittinenklooster aan de Z.-zijde in XVII. Ingekort voor de aanleg van de N.-Z.-spoorwegverbinding (1911-1914, 1935-1952) en de flankerende huidige Brigitinnenstraat, tussen de Kapellestraat en de Spiegelstraat. Vervolgens herdoopt tot Korte Brigittinenstraat.

Van de bebouwing rest slechts de ontmantelde Brigittinenkerk, in scherp contrast met het nabijgelegen sociaal woonblok «Brigittinen» van «Le Foyer Bruxellois» (1969-1970, architecten G. Brunfaut en Ch. Van Nueten).

★ Brigittinenkerk

Barokke kerk van het voormalige klooster der Brigittinen, waarvan de laatste resten in de jaren 1960 verdwenen.

De Brigittinen van de orde van de H. Verlosser of de H. Brigitta, verkregen in 1621 de toelating zich te Brussel te vestigen. Na aankomst vanuit het moederhuis te Denendermonde in 1623, nam de kloostergemeenschap haar intrek in het voormalige refugiehuis van de abdij van Groot Bijgaarden aan de Plattestein. Uitbouw van een eerste klooster aan het einde van de Hoogstraat vanaf 1625. Aankoop van gronden en huizen op de hoek van de «Buckborre» (huidige Korte Brigittinenstraat) en de Zilverstraat (huidige Visitandinenstraat), in 1652 gevolgd door de bouw van een tweede klooster. Eerste steenlegging van de huidige kerk in 1663, ingezegend en geconsacreerd resp. in 1667 en 1672. Als architect geldt L. Van Heil. Vernielingen bij het bombardement van 1695, o.m. de kerktoren die niet werd

567. Korte Brigittinenstraat. Brigittinenkerk (1663-1672).

wederopgebouwd, en het kerkinterieur; wijding van een nieuw hoofdaltaar in 1700. Opheffing van het klooster door Josef II in 1784. Na diverse functies, o.m. krijgsgevangenis en asiel, als nationaal goed verkocht door de Fransen. De kerk kwam vervolgens in gebruik als pakhuis, slagerij en danszaal, waarbij een insteekverd. werd aangebracht. Herstellingswerken in 1839 en 1850. Het gewelf werd na opmeting verwijderd in 1923. Algehele restauratie van het exterieur in 1964-1975, o.l.v. de architecten J. Rombaux en P. Lessinne, waarbij vervanging van zandsteen door Massangis. In 1987 voorzien van een nieuwe bevoering in Petit Granit, n.o.v. architect D. Bigaré, met projectie van het vroegere gewelfpatroon. Heden sporadisch in gebruik als tentoonstellings- en theaterruimte.

Eenbeukige zaalkerk, georiënteerd naar het Z., die eertijds de N.-O.-hoek van het voormalige kloostercomplex innam (fig. 566). Schip van zes trav. met vijfzijdige koorsluiting, afgedekt met een zadeldak (leien) waarin afgewolfde dakkapellen. Baksteenbouw met gebruik van zandsteen/Massangis voor het geapliceerd decor van de voorgevel, de sokkel, hoekblokken, omlijstingen en de daklijst van de zijgevels.

Voorgevel in volplastische barokstijl met twee pilasterregisters (fig. 567). Rijk geornamenteerde halsgevel met wijde voluten en puntig gekormist pseudo-fronton op consoles, bekroond met vazen en topstuk. Ordonnantie d.m.v. de superpositie van Dorische en Ionische pilasters, met brede komissen tussen de geledingen onderling en de top. In de eerste geleding, rondboogpoort tussen ingediepte pilasters, met imposten, sluitsteen en gebogen en gestrekte waterlijsten. Getoogd bovenlicht, via voluten verbonden met een spiegelboogvormige cartouche, het geheel onder een bekronend, gebogen en gebroken fronton. Aan weerszij licht getoogde rondboogvensters in geprofileerde omlijsting met oren, neuten, sleutel en waterlijst, en voluten op de borstwering; aansluitend omlijstte spiegels met oren. Tweede geleding met soortelijk middenvenster in bewerkte omlijsting

o.m. met chutes en schelp, en flankerende rondboognissen. Getoogde nis in uitgewerkte omlijsting – oorspronkelijk met in 1797 verwijderd Verlossersbeeld – in de top, geflankeerd door ingediepte pilasters en voluutconsoles onder het fronton met spiegel, en panelen op de vleugelstukken.

Door steunberen geritmeerde zijgevels met sokkel en geprofileerde daklijst aansluitend bij kruisvormige steigergaten. Lage rondboogdeuren en gedrongen rondboogvensters in het onderste register. Hoge rondboogvensters in de hoofdgeleding, hoger geplaatst in de drie N. trav., onder een bijkomend register van ronde oculi in de drie Z.- en de koortrav. Omlijstingen met hoekblokken, imposten en sleutel, in de O.-gevel met bijkomende waterlijsten. Bij de restauratie toegevoegde deuromlijsting in de O.-koortrav. Blinde Z.-koormuur.

Volledig ontmanteld interieur met zichtbare dakspant. Oorspronkelijk overwelfd door kruisribgewelven en gordelbogen met casementen, opgevangen door Ionische pilasters, waarvan nog resterende fragmenten. Enkele bewaarde geprofileerde omlijstingen. Halfrond koor.

S.A.B., N.P.P., C 8.

Archief K.C.M.L., dossier 3972.

HENNE A., WAUTERS A., 1975, IV, fig. 1543.

Korte Minimienstraat (7 G)

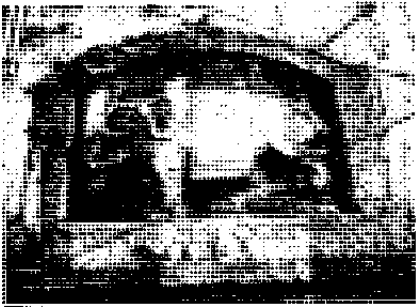
Van Grote Zavel naar Minimienstraat.

Aloud verbindingsstraatje, eertijds Korte Ons-Heerstraat genaamd. In 1851 geïncorporeerd in de Minimienstraat, waar het met een knik in uitmondde. Na het doortrekken van de Minimienstraat in rechte lijn tot de Grote Zavel, opnieuw afgesplitst en in 1895 Korte Minimienstraat genaamd.

O.-zijde ingenomen door het Museum van Posterijen en Telecommunicaties (zie Grote Zavel nr. 40). W.-zijde grotendeels door de hoekgebouwen Grote Zavel nr. 43 en Minimienstraat nr. 12; ruim breedhuis met oude kern (muurankers) doch begin XIX aangepast, in nr. 5 (1223).

Korte Violetstraat (5 F)

Van Violetstraat naar Brouwersstraat. Smaal verbindingssteegje, toegankelijk via overbouwde doorgangen (Violetstraat nr. 18 en Brouwersstraat tussen nr. 17 en 19). Aan O.-zijde, bepleisterde en gecementeerde twee bouwl. hoge lijstgevels met onregelmatige trav.-indeling, w.o. met gevelsteen (fig. 568) waarop gebeeldhouwde olifant en opschrift «IN DEN AUDEN OLEPHANT» (bijgebouw van certijds gelijknamig huis Hoedenmakersstraat nr. 21). Ertgov. : pakhuis, mogelijk uit XVIII (?), met verankerde bepleisterde lijstgevel op afgeschuinde sokkel; drie trav. met centraal boven elkaar getoogde laadluiken en getoogde en rechth. muuropeningen aan weerszij.

568. Korte Violetstraat. Gevelsteen.

Koudenberg (7-8 F)

Van Ravensteinstraat naar Villa Hermosastraat.

Rest van een oorspronkelijk langere straat, vanaf de Hofberg in een wijde boog afdalend naar de Kantersteen, aangelegd bij K.B. van 1895. Het toponiem Koudenberg, ontleend aan de aloude paleisheuvel, gold eertijds voor het gedeelte van de middeleeuwse «Steenweg» tussen de Magdalenasteenweg en de Koudenbergsepoort van de eerste stadsomwalling, in 1853 geïncorporeerd in de Naamsestraat.

De aanleg van de huidige Koudenberg, lange tijd «rue Courbe» genaamd, maakte

deel uit van het project voor heraanleg van de Hofberg, en uitbreiding en vrijmaking van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten – vervolgens Palais voor Kunst, Wetenschap en Letterkunde –, gekoppeld aan de sanering van het volkse St.-Rochuskwartier. Een eerste project van architect H. Maquet van 1876, werd gecombineerd met een project voor de Musea, Bibliotheek en uitbreidingen van architect A. Balat van 1882, en verder uitgewerkt door Maquet tussen 1884 en 1898. De afbraak van het St.-Rochuskwartier en de aanleg van de «rue Courbe» in 1897-1899 vormde hierin de eerste fase van uitvoering (zie Europakruispunt en Kunstberg). Bouw van een reeks winkelhuizen aan de N.-zijde, met overwegend neogotische en neorenaissance-inslag in 1897-1902, o.m. n.o.v. architecten P. Saintenoy (1898, nr. 64-66), G. Vanden Berden (1898, nr. 78), E. Collès (1898) en een reeks van zes panden n.o.v. L. Laureys (1900); voorts twee Art Nouveau-panden n.o.v. Saintenoy (1899 en 1901), waarvan het oudste een vroege toepassing vormde van gewapend beton (Hennebique) voor structuur en gevel. Ca. 1908-1909 werd, met het oog op de Wereldtentoonstelling van 1910, op het nog steeds braakliggende terrein, een voorlopige tuin aangelegd, met trappartijen, watervallen en beelden, n.o.v. architect J. Vacherot (Parijs). Gelijktijdig verbreding en verbetering van de straat-aanleg, en begin van aanleg van de Ravensteinstraat gepaard met sloop van enkele van voornoemde huizen; voorts opvulling van de resterende perceelen, cf. nr. 68 tot 72-74, en bouw van een reeks eenlaagse winkelpanden n.o.v. Saintenoy van 1909 in het W.-straatgedeelte. Sloop van i.g. straatgedeelte en de Vacherot-tuin ca. 1955, voor de oprichting van de huidige Kunstberg door de architecten J. Ghobert en M. Houyoux, in project vanaf 1937, uitgevoerd in 1954-1969. Sindsdien wordt de straat ten W. begrensd door het Kunstberg-complex.

S.A.B., O.W., 1071 (1898), 27539 (1900), 5406 (1899), 9861 (1901), 3356 (1909), 9862, 16755, 31415-31422.

Nr. 64-66. Voormalige apotheek «*Pharmacie Anglaise Ch. Delacre*», in neogotische stijl, n.o.v. architect P. Saintenoy van 1898, voltooid in 1900 (fig. 569). Ondiep hoekpand (Ravensteinstraat) op driehoekige plattegrond, eertijds verbonden met een ruim pakhuis door Saintenoy van 1896-1897 (zie Villa Hermosastraat nr. 10-12). Rijk bewerkt gevelfront met hoektoren, refererend naar de laat-gotische architectuur, ingegeven door de nabijheid van het Ravensteinhof (zie Ravensteinstraat nr. 3) en een belendende woning (zie Ravensteinstraat nr. 1) uit XV-XVI, resp. in 1893-1894 en 1895 door Saintenoy gerestaureerd, waarmee het één ensemble wil vormen. Voorts sterk verwant met Saintenoy's Palais van de Stad Brussel op de Wereldtentoonstelling van 1897.

Gevel met asymmetrische compositie, met drie/vier bouwl. en zes ongelijke trav. onder een gecombineerde tweeledige zadeldakking (leien), waarvan het volumespel de sterke terreinhelling opvangt. Lagere l. partij begrensd door de traptoren, hoger opgaande r. partij bekroond door een getrapte geveltop. Uitgevoerd in bak- en natuursteen, imitatie van het traditionele specklagenparement, op een hardstenen sokkel. Voorzien van gesmeed ijzeren sierankers. Sterke horizontale belijning door waterlijsten, vnl. als markering van de registers. Karakteristiek decor ontleend aan het laat-gotische vocabularium, o.m. maaswerk, hogels en kruisbloemen, koolblad- en wijnrankmotieven, en visblazen. Begane grond geritmeerd door gekoppelde korf- en rondboogvitruines aan weerszij van het spitsboogportaal; l. privé-/dienstingang. Bovenverd. geopend door kruiskozijnen, in de twee middentrav. gevat in oplopende rondboognissen die aansluiten bij de geveltop. Twee r. trav. uitgewerkt als Brugse trav. met gekoppelde korbogige beeindiging. Op de eerste twee verd. gemarkeerd door een oplopende rechth. erker, steunend op een console uitgelengd tot halfzuil op de begane grond, en be-

kroond door waterspuwers en een opengewerkte borstwering. Polychrome mozaïekpanelen met huisnaam en publiciteitsop-schriften «BAS ELASTIQUES - BANDAGES - CEINTURES - COFFRES DE SECOURS - INSTRUMENTS - PANSEMENTS» in vergulde letters, en apothekeremblemen (slang, vijzel), in de verdiepte borstweringen en boogvelden van de verschillende verd. Kroonlijst op tandfries en waterspuwers. Getrapte tweeledige geveltop (4 tr. + topstuk) met schouderstukken en overhoekse fielen, versierd met een spitsbogige beeldnis en een centraal korbogig mozaïekpaneel met zonnewijzer en voorstelling van haan en uil; drie omringende venstertjes. Dakvlakken met drie en twee rijen dakkapellen o.m. met luifel, en vorstkam. Ronde traptoren met octogonale top, in totaal zes ongelijke geleidingen, onder ingesnoerde naaldspits met dakkapellen en gesmeed ijzere windvaan met dubbele adelaar; aanleunend bij het getrapte aandaak van het belendende pand (Ravensteinstraat nr. 1). Interieur. Markante apothekersinrichting in neo-Vlaamse-renaissancestijl, gedateerd «ANNO 1900»: eiken lambrizingen, galerij, balkenzoldering met gebeeldhouwde slossen en meubilair.

S.A.B., O.W., 2093 (1898-1900).

Nr. 68. Rijhuis in eclectische stijl met neo-renaissance-inslag, n.o.v. architect L. Janel van 1907; vier bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak (kunstleien). Lijstgevel van simili-natuur- en hardsteen, met door entablementen gemarkeerde registers en middenrisaliet met balkon en pilasters, doorlopend in een dakvenster. Opengewerkte benedenbouw met geblokte hoekposten; winkelpui gewijzigd. Eerste verd. met schijnvoegen, balustrade en guirlandefries; hoogste twee met resp. Dorische en Ionische pilasters, balustrade en panelversiering. Imposant dakvenster met boogfries, voluten, pilasters, en rondboogvenster; topstuk met bouwjaar 1908, reliëf, driehoekig fronton en obelisk (1224).

S.A.B., O.W., 2065 (1907).

569. Koudenberg nr. 64-66. Voormalige apotheek «*Pharmacie Anglaise Ch. Delacre*» (1898-1900).

Nr. 70. Huurhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect F. Van Ophem van 1908; zes bouwl. en twee brede trav. onder zadeldak (pannen). Lijstgevel van simili-natuur- en hardsteen, met classicerend decor o.m. guirlandes, dropconsoles en stafwerk. Entresol geopend door rondbogige pseudo-drieliichten met ijzeren borstwering. Eerste twee verd. gemarkeerd door kolossale pilasters en een klassiek hoofdgestel; resp. rechth. en getoogde vensters, gebogen en rechte balkons met balustrade. Derde verd. opgevat als attiek met tweelichten. Hoogste verd. uitgewerkt als imposant dakvenster met schouderstukken en pilasters, geopend door een rondbogig vierlicht met opengewerkte borstwering, en afgewerkt met een klokvormig pseudo-fronton waarin een ovale oculus; flankerende, hoge polygonale postamenten. Verbouwde winkelpui (1225).

S.A.B., O.W., 4260 (1908).

Nr. 72-74. Huurhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect G. Hubrecht van 1909; perceel doorlopend in Villa Hermosastraat nr. 6. Vijf bouwl. en vier trav. onder pseudo-mansardedak (leien). Lijstgevel van natuur- en hardsteen, opgebouwd uit horizontaal gemarkeerde registers met gedifferentieerd decor vnl. ontleend aan de neo-rennaissance en de neoclassicistische architectuur. Privé-portaal en winkelpui met rondboogindeling en middendeur, binnen bewerkte posten en entablement; verzorgd houtwerk. Geboste eerste verd. met steekboogopeningen, belijnd door een gevelbreed balkon met gesmeed ijzeren leuning waarop vijf fraaie lantaarns. Tweede en derde verd. gemarkeerd door hoekkrisalieten, en gevelbrede balkons met uitgelengde consoles en ijzeren leuning tussen resp. gesloten borstweringen en médaillons; resp. rechth. vensters in geriemde omlijsting, en rondboogvensters, centraal als korfboogloggia, met pilasters en guirlandes. Bovenste verd. met pilasterindeling, rechth. vensters en gevelbreed balkon met voluutconsolerij en gesmeed ijzeren leuning. Brede dakkappel met schouderstukken en drichoekig fronton boven de kroonlijst, geflankeerd door kleinere. Bak-

stenen achterbouw met loggia's aan een kleine binnenplaats in de Villa Hermosastraat (1226).

S.A.B., O.W., 59 (1909).

Nr. 78. Afgeschuind hoekgebouw (Villa Hermosastraat) in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect G. Vanden Bemden van 1898. Oorspronkelijk huurhuis met café, z.g. «*Au Renard*», cf. gebeeldhouwd reliëf met voorstelling van een vos boven het hoekportaal. Lijstgevel van bak- en hardsteen, met vier bouwl. + entresol en acht trav. onder zadeldak (leien). Oorspronkelijk aan zijde Koudenberg gemarkeerd door over vier trav. van de eerste twee verd. doorlopende, houten erkers met ijzeren structuur en dakje; omgevormd tot open loggia's met ijzeren leuning in 1905, met uitzondering van de balkonplaat en -consoles verwijderd in 1962. Opengewerkte benedenbouw met bewerkte posten en I-balken; privé-deur met bovenlicht in de uiterste l. trav. Eerste twee verd. heden gecementeerd, hoogste verd. met speklagenparement; rechth. openingen. Gekorniste kroonlijst met modillons, boven steigergaten en kordon. Imposante tweeledige dakkapel in de middenas, met voluten, rondbogig tweelicht, oculus, obelisk- en bolbekroningen; kleinere dakkapel met voluten en topstuk in de hoektrav. Eenvoudige opstand met muurbanden en ontlastingsbogen aan de Villa Hermosastraat (1227).

S.A.B., O.W., 9867 (1898, 1905), 77180 (1962).

Kristinastraat (7 H)

Van Hoogstraat naar Minimenstraat.

Smalle, rechthoekige straat met sterke helling, en typisch gekasseid wegdek. Genoemd naar aartshertogin Maria-Christina (1742-1798), gouverneur-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden in naam van Jozef II, van 1781 tot 1789, tijdens wiens bewind de straat werd aangelegd.

Bewaarde reeks eenvoudige gekoppelde woningen uit de periode van straataanleg, en o.m. een reeks enkelhuizen uit eind XIX, aan de Z.-zijde (fig. 570). Sociaal woon-

570. Kristinestraat.

complex van «Le Foyer Bruxellois» (1983-1985, architect De Smedt) aan de N.-zijde.

Nr. 5, 7. Gekoppeld enkel- en dubbelhuis, in laat-classicistische stijl, vermoedelijk gelijktijdig opgetrokken in XIX a. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevels met gemeenschappelijke ingediepte middenpenant; drie bouwl. en elk vier trav. onder zadeldak waarin telkens een afgewolfde dakkapel. Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempel; deuren met ingediepte hardstenen omlijsting. Kroonlijst boven steigergaten. Nr. 5 heden gecementeerd, de begane grond ontleisterd. Nr. 7 met bijkomend stucdecor waarvoor bouw-aanvraag van 1881, en mansardedak met dakkapellen (1228).

S.A.B., O.W., 48018 (1881).

Nr. 11 tot 17. Vier gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouw-aanvraag

van 1886; drie bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met hardstenen plint. Huisstijpe overeenkomstig de straathelling met onderkelderde venstertrav. en trapsgewijs verspringende ordonnantie en kroonlijst. Rechth. deur met steektrap en breder beluikt benedenvenster in hardstenen omlijsting. Getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting en lekdrempel. Klassiek hoofdstel (1229).

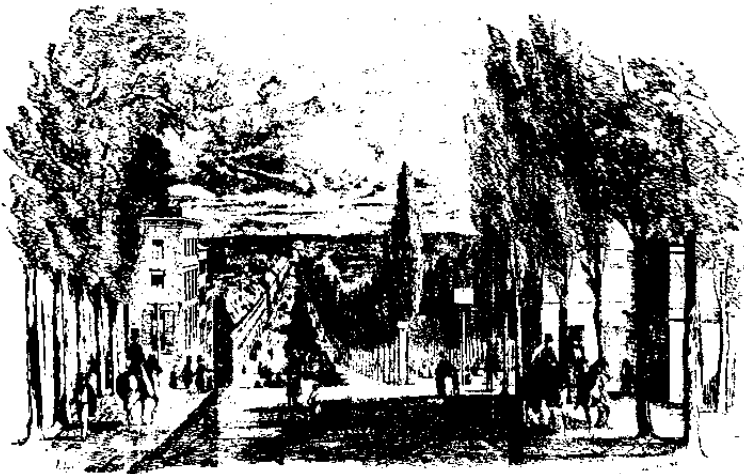
S.A.B., O.W., 48019 (1886).

Nr. 19 tot 25. Vier eenvoudige gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, uit eind XVIII; oorspronkelijk twee bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak telkens met dakkapel (?). Onversierde, bepleisterde en beschilderde lijstgevels met rechte muurankers, vrij intact bewaard in nr. 19 (fig. 570). Licht getoogde deur en vensters; kroonlijst boven steigergaten. Diverse aanpassingen, o.m. toegevoegde lekdrempels, bijkomende verd. in nr. 21 en mansardedak in nr. 23 (1230).

Kruidtuinlaan (4-5-6-7 A-B)

Van Emile Jacqumainlaan naar Koningsstraat.

Als onderdeel van de ringlanen in 1819, n.o.v. architect J.B. Vifquain, aangelegd tussen de Antwerpse- en Schaarbeeksepoort (zie Antwerpseaan). Benaming naar de in 1826-1829 aan N.-zijde (St.-Joosten-Noode) ingeplante terrasvormige Kruidtuin met Kruidtuingebouw (architecten P.F. Gineste en T.-F. Suys), in 1863 afgesloten door een hardstenen balustrade. Laan met sterke O.-helling (fig. 571), in oorsprong met beboomde middenpromenade, vanaf 1821 bebouwd met een aantal ruime neoclassicistische herenhuizen met uitgestrekte omheinde tuinen, naderhand verkaveld en bebouwd met smalle burgerhuizen, waarvan begane grond geleidelijk aangepast met handels- en horecapuien – mede o.i.v. nabije vestiging van het Noordstation (1841, architect F. Coppens) –, cf. de op zichten van 1900-1914

Deulcoard du Jardin Botanique, à Bruxelles.

571. Kruidtuinlaan.

nog talrijk figurerende beglaasde en smeedijzeren Art Nouveau-luifels. Oorspronkelijke scenografie i.l.v. XIX-XX gewijzigd door opeenvolgende doorbraken in Z.-wand : het verlengen van de Nieuwstraat (1839), de aansluiting van de Emile Jacquainlaan en Adolphe Maxlaan tijdens de aanleg van de centrale lanen (1867-1871), het doortrekken van de Pachecolaan tijdens de laatste fase van de N.-Z.-verbindingswerken (1935-1952), waarvoor o.m. in 1949-1952 afbraak van het neoclassicistische St.-Janshospitaal (1837-1843, architect H.L.F. Partoes). Voorts, tijdens de realisatie van de Kleine Ring (1956-1957) voor de Wereldtentoonstelling (1958), baanvakverbreeding en gedeeltelijke ondertunneling; in dezelfde periode ook afschaffing van de Schaarbeekstraat en afbraak van O.-bebouwing. Huidige bebouwing met uitgesproken heterogeen uitzicht : nog oorspronkelijke doch later aangepaste XIX b-rijhuizen, afgewisseld met XX b-appartementsgebouwen

(nr. 5-5A n.o.v. architect G. de Backere van 1939 en nr. 15 n.o.v. architect V. Taclemans van 1905) en ruimere hoekcomplexen als de voorheen z.g. «Bon Marché» (1928-1930) en het «Institut St.-Louis» (1911-1912), naast nieuwe bouw van het «Gemeentekrediet» met aansluitende «Passage 44» (1965-1969, architecten M. Lambrichs, R. Delfosse, C. Grochowski, D. de Laveleye, A. Van Impe) en van het Rijksadministratief Centrum (1958-1984, architecten J. Gilson, M. Lambrichs, G. Ricquier, H. Kuyck) met als blikvanger het 140 m hoge torengebouw.

Toegangen tot ondergronds metrostation (premetro, lijn 2) : beeldhouwwerken «Les voyageurs» in gepolychromeerd hout, door P. Caille (1979), «The Last Migration» in koper, door J.P. Ghysels (1977), «Tramification Syncopee» en «Tramification Fluide» in polychroom staal, door E. Souply (1978).

S.A.B., O.W., 32923-32924 en 32198 (1819-1829), 54579 (1939), 435 (1905).

Nr. 2-2A. Ruim appartementsgebouw van 1935-1936 n.o.v. architect E. Dhucque, uitziend in Mechelsestraat (nr. 6). Zakelijke bak- en betonconstructie met zes + vier trapsgewijze achteruitwijkende bouwl. onder plat dak; over vijf verd. gemarkeerd door dubbele trapezoidale erkeruitbouw onder aflijnende muizetand; ijzeren leuningen ter hoogte van dakverd. Aan Kruidtuinlaan, cement en marmerbekleding resp. voor bovenbouw en begane grond met horecapui en r. privé-ingang; zichtbaar gelaten baksteenstructuur met decoratieve banden en in 1957 gewijzigde pui aan Mechelsestraat (1231).

S.A.B., O.W., 50043 (1934-1936), 71464 (1957).

Nr. 4, 4A, 7 tot 11, 41, 42. Basisbebouwing uit de jaren 1830-1840, oorspronkelijk met bepleisterde neoclassicistische lijstgevels, veelal met drie verkleinende bouwl. en drie trav. en gekenmerkt door een vrij sobere ordonnantie met eenvoudige rechth. vensters op lekdrempels. Gevels vrijwel zonder uitzondering naderhand aangepast cf. verhoging met bijkomende bouwl., toevoeging van stucdecor en nieuwe ijzeren balkon- of vensterleuningen, en verbouwing van de begane grond.

Nr. 4. Met later stucdecor, balkon- en vensterleuningen, en deels behouden pui van 1911.

Nr. 4A. Vier bouwl. hoog hockpand met pui van 1931-1932, later aangepast.

Nr. 7. Ontpleisterd, met bijkomende vierde bouwl. van 1929 en modernistische pui van 1938, met latere tegelbezetting (1954).

Nr. 8. Oorspronkelijk drie bouwl. hoog enkelhuis, vlg. bouwaanvraag van 1834. Behouden ordonnantie op derde bouwl.; bow-window van 1896 in huidige vorm aangepast in 1929, gelijktijdig met de toevoeging van twee bijkomende bouwl.; verbouwde begane grond.

Nr. 9. Vier trav. breed en eveneens van 1834, in 1896-1897 verhoogd met een vierde bouwl. en verfraaid met stuccomlijstingen (heden enkel nog behouden op derde bouwl.) en gevelbrede balkonleuning.

Nr. 10. Met nog bewaard oorspronkelijk volume, doch in 1895 aangepaste vensteropeningen; huidige begane grond van 1968.

Nr. 11. Sinds 1904 met bijkomende vierde bouwl. en verhoogde vensterdorpels op derde.

Nr. 41. Met – ingevolge de beschadigingen tijdens de septemberdagen van 1830 – in 1832 herbouwde voorgevel met enkelhuisopstand, vermoedelijk in XIX c verrijkt met huidige vensteromlijstingen in stuc, met engelehoofden in festoen en driehoekige frontons, en mansardebekleding met fraaie dakvensters i.pl.v. vroeger mezzanino.

Nr. 42. Rijhuis in dezelfde omstandigheden, na sloop, in 1832 wedcropgebouwd met gr.m. gelijkaardige gevelopstand. Fraai gedecoreerde erker van 1896 – evenals de stucomlijstingen aan vensters – verwijderd in 1938, gelijktijdig met de aanpassing van de winkelpui, tot 1981 met marmerbekleding (1232, 1233).

S.A.B., O.W., 12702 (1911), 40056 (1931-1932), 40057 (1929) en 50162 (1938), 63162 (1954), 12684 (1834), 12709 (1896) en 35365 (1929), 12684 (1834) en 12710 (1896-1897), 12711 (1895) en 80142 (1968), 12713 (1904), 12742 (1832), 12743 (1832) en 12745 (1896), 50163 (1938) en 86332 (1981).

Nr. 6. Appartementsgebouw van hetzelfde type als nr. 2, n.o.v. architect J.J. Eggericx van 1935. Zes + twee achteruitwijkende bouwl., met voorgevel in baksteenbouw, verwerkt met beton voor het lijstwerk. Huidige begane grond met handelsfunctie n.o.v. architect H. Courtens van 1960 (1234).

S.A.B., O.W., 45658 (1935), 72598 (1960).

Nr. 12. Drie trav. breed rijhuis met bepleisterde lijstgevel, oorspronkelijk met drie bouwl., opgetrokken in 1901; verhoging met twee bouwl. en gevelaanpassing voor incorporatie bij belendend hoekgebouw «Cécil Hotel» in 1921 n.o.v. architect A. Poot; recente renovatie tot hotel «Le Dôme» (zie Adolphe Maxlaan nr. 164). Behouden decor en ordonnantie van 1901 op de tweede bouwl. en in zijtrav. van de derde : centrale erker met

572. Kruidtuinlaan nr. 18-27. Voormalig warenhuis «Au Bon Marché» (1928-1930).

composiete pilasters en hardstenen borstwering met gevleugeld hoofd en bewerkte zware consoles, onder klassiek entablement en bekronend balusterbalkon; sinds 1921 twee opgestapelde erkers met aansluitend – vóór het bovenste rondboogige deurvenster – gietijzeren balkon naar model van het hoekhotel. Rechth. zijvensters met zelfde ijzeren leuning en omlijsting met oren of druiplijst op consoles, en doorgetrokken lekdrempels. Tand- en kroonlijst op klossen onder het pseudo-mansardedak met dakvensters. Aangepaste begane grond met behouden geboste hardstenen middenpilasters (1235).

S.A.B., O.W., 12714 (1901), 31682 (1921).

Nr. 18-27. Voormalig warenhuis «*Au Bon Marché*» (fig. 572). Ter vervanging van het gelijknamige, – als «magasins de nouveautés» – in 1845 door de familie Thiéry opgerichte hoekpand Nieuwstraat/Blekerijstraat, vanaf 1866 door de familie Vaxe-

laire-Claes aan Nieuwstraat stelselmatig N.-waarts uitgebreid (ter plaatse van de huidige «*A l'Innovation*»). Nieuw grootwarenhuis, hoek Kruidtuinlaan/Asstraat, in 1928-1930 in Art Decostijl ontworpen door architect G.J. Mauge (Parijs). Imposant winkelcomplex met afgeronde hoekpartij, vijf bouwl., attiekverd., gebogen pseudo-mansardeverd. met ronde en ovale oeil-de-bœufs, en terugwijkende, stelselmatig over het ganse gebouw uitgebreide terrasverd., onder plat dak. Geconcipeerd op rechth. plattegrond, met over drie verd. verkoopplateau's rondom een centrale vide onder schilddakvormige glaskap, onderling bereikbaar via monumentale trappartij, in 1954 vervangen door roltrappen; liftinstallatie ten W. Structuur met gewapend beton (Hennebique), oorspronkelijk met marmmerplaten voor gevelbezetting, in 1941 op bovenverd. vervangen door bekleding met Savonnièressteen. Regelmatige ordonnantie met over drie verd.

verticaal ritme door alternerende smalle trapezoidale crkeruitbouw, boven de licht terugwijkende bovenste verd. nog geaccentueerd door de verhoogde mijtervormige aflijningen van de attiekvensters. Ertussen, brede raampartijen met drielichten met metalen roedenverdeling en borstweeringen, in de hoekpartij geflankeerd door smallere en bekroond door een hogere attiek waarop eertijds opschrift «AU BON MARCHE». Art Deco-versiering beperkt tot typische motieven in het ijzerwerk van de drielichten, gestileerde ornamenten en decoratieve lijsten in attiek, en meerledige profielen aan bovenste vensters. Begane grond onder brede luifel, met repetitief schema van smalle en brede uitstalramen, onderbroken door hoofdingang in hoekpartij, naderhand gedeeltelijk aangepast. In zijgevel: dienstingang en latere loopbrug.

Renovatieproject voor herinrichting tot kantoor- en handelscomplex i.o.v. «A.G.», (1989).

S.A.B., O.W., 52011 en 51092 (1928-1930), 61909 (1954), 55087 (1941).

RENOY G., *Les Grands Magasins*, Brussel, 1986, p. 132-142.

Nr. 33. Samen met het voormalige pand nr. 32 in 1880 opgetrokken, met drie bouwl. en twee trav. onder pseudo-mansardedak (leien). Bepleurde eclectische lijstgevel met vnl. geaccentueerde neoclassicistische ornamenten. Brederer r. risaliettrav. en gevelbrede smeedijzeren balkonleuningen op gegroefde rolwerkconsoles; aflijnend decoratief hoofdgestel met panelenfries onder gekromste kroonlijst op bewerkte consoles met drop. Rechth. vensters met Toscaanse flankerpilasters op tweede, dito risalietvenster in gecanneleerde omlijsting onder driehoekig fronton op derde bouwl. Eijl-de-bœuf en rechth. dakvenster naar barok patroon. Vernieuwde begane grond (1236).

S.A.B., O.W., 12740 (1880).

Nr. 34. Rijkhuis met eenvoudige bepleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en dito trav. onder zadeldak (n/straat), van 1880 n.o.v. architect A. La-

barre. Rechth. vensters in geriemde oormlijsting; gietijzeren gevelbreed bel-etage- en enkelvoudig middenbalkon, op voluutconsoles (deels verscholen achter de puilijst). Klassiek hoofdgestel. Recente winkelpui i.pl.v. oorspronkelijk geblokte begane grond met enkelhuisopstand (1237).

S.A.B., O.W., 12769 (1880).

Nr. 36-39. Z.g. «*Institut St.-Louis*» (fig. 573). Als middelbare handelsschool nl. «*Ecole de Commerce et d'Industrie*» in 1858 n.o.v. architect F. Carleer opgetrokken, met rechth. inplanting van neoclassicistische vleugels, ten Z.O. van de hoekhotels met stallingen (Kruidtuinlaan/Broekstraat) z.g. «*de Vinck de Deux-Orp*» (1821) en «*de Marnix*». Hotels geannexeerd in 1866/1867, in 1911 gesloopt en vervangen door huidige L-vormig hoekgebouw. Instituut, sinds 1890 met universitaire faculteit, vnl. i.l.v. XX uitgebreid met bijkomende afdelingen, waarvoor diverse verbouwingen en nieuwe bouw, heden reikend tot de Ommegangstraat.

Hoekcomplex met neoclassicistische inslag, opgetrokken in 1911-1912 n.o.v. architect E. Collès. Vier bouwl. + entresol en totaal twintig trav. onder zadeldak (n/straat, leien) met dakvensters; afgeronde torenvormige hoekpartij met bijkomende bouwl. onder koepel, verhoogd met octogonale lantaam met spits. Gevels met natuur- en similliteenbekleding, horizontaal belijnd door druip- en kroonlijsten. Trav. met rechth. vensters, paarsgewijze tussen pilasters, in kolossale orde over derde en vierde bouwl.; imitatiebanden op begane grond + entresol, i.g. grotendeels met gewijzigde indeling cf. vierlichten onder I-balken. Benadrukte oorspronkelijke inkompartij in licht risaliet, met, in twee bouwl. hoge rondboogomlijsting, rechth. vleugeldeur en rondbogig bovenlicht, onder balustradebalkon op uitgelengde voluutconsoles, lambreckijnen en paneel met opschrift «FACULTES SAINT LOUIS»; onderbroken frontonlijst voor rechth. dakvenster onder boogfronton met siervaas. Uiterst r. trav. (Broekstraat) met traphal cf. verspringende bouwl. Gedeeltelijk aangepas-

573. Kruidtuinlaan nr. 36-39. Z.g. «Institut St-Louis» (1911-1912).

te begane grond; behouden rondboogarcade in hoekpartij, uitstalramen met oorspronkelijk houtwerk en neoclassicistische binneninrichting van apothekerspui.

Achtergevel herhaaldelijk verbouwd; bewaarde ordonnantie op eerste twee bouwl. : dubbele pilastergeleding, geprofileerde kordons, toegang tot vestibule en eretrap in rondboogomlijsting onder boog- en rechte driuplijst en drielicht onder drie-hoekig fronton.

Op binnenplaats : rechth. neoclassicistische vleugel van 1857-1858 n.o.v. architect F. Carleer (cf. supra), in 1923 aangepast door architect André. Drie bouwl. onder gecombineerd zadel- en schilddak (pannen) met dakkapellen; bepleisterde gevels van negen op drie trav., met rechth. vensters deels op doorgetrokken lekdrempels; rondboogarcade met dito openingen met verbonden imposten op begane grond (1238).

Aan Broekstraat (nr. 109-119) : uitbreiding met glas- en betonconstructies van 1969 n.o.v. architecten R. Bastin en

V. Kockerols, w.o. ten Z. met polyvalente zaal; door l.g. architecten ten O. klassengebouw voor lager onderwijs van ca. 1971, in 1976 uitgebreid met annexe met interieurdecor door tekenaar Peyo, en betonnen afsluitingsmuur met dambordpatroon aan straatzijde, van 1972 (1239).

S.A.B., O.W., 15623 (1821, 1911-1912), 31686 (1923), 82458 en 83175 (1869), 82786 (1971), 85341 (1976), 83012 (1972).

Art d'Eglise, nr. 150, 1970, p. 24-27.

Institut Saint-Louis Bruxelles. Liber Memorialis, 75e anniversaire 1858-1933.

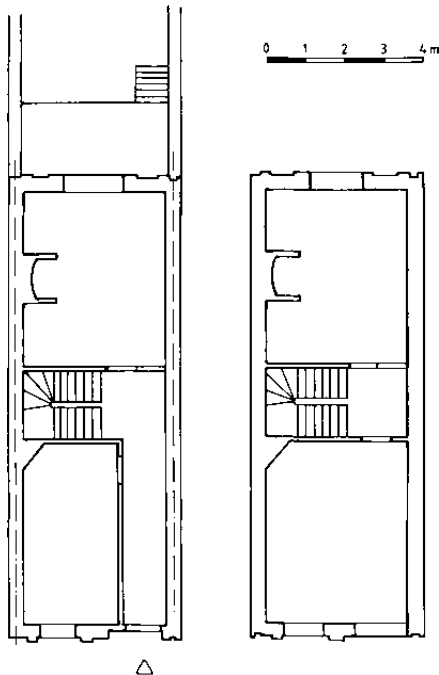
Revue de St.-Louis, juni 1978.

Kruitmolenstraat (1-2 F-G)

Van O.-L.-Vrouw van Vaakstraat naar Slachthuislaan.

Rechthoekige straat, geopend naar het Ni-noofseplein en eindigend op een dubbele elleboog. Het tracé klimt op tot de weg die vanouds de tweede stadsomwalling (XIV) flankeerde tussen de O.-L.-Vrouw van Vaakstraat en de Kleine Spui, en waarvan de O.-zijde werd ingenomen door de tuinen van het in XVI gestichte kartuizersklooster. De huidige straataanleg werd in 1835 samen met het Ni-noofseplein gerealiseerd, als onderdeel van de werken aan de Barthélémyleaan en de Slachthuislaan. De Kleine Spui regelde vanouds het debiet van de Ransfort-Zenne op de plaats waar zij de tweede stadsomwalling binnendrong, tot de demping ca. 1870. Het oude sluisgebouw, tevens kruitmagazijn, werd gesloopt en in neoclassicistische stijl wederopgebouwd in 1835-1836, en vervangen door de huidige constructie, oorspronkelijk een onderstation van de electriciteitscentrale, in 1927-1930 (zie Slachthuislaan nr. 9). Oorspronkelijk z.g. «rue de l'Ecluse», huidige benaming sinds 1851.

Naar functie, volume en stijl zeer heterogene en versnipperde bebouwing, met de nadruk op industriële architectuur en begeleidende arbeidershuisvesting. Nog enkele bewaarde XIX-pakhuizen of bedrijfsgebouwen, o.m. achter de rooilijn of in de binnenblokken gelegen, aan de O.-zijde

XXIV. Kruitmolenstraat nr. 2 tot 18. Plattegrond naar B. De Meulder (Galerijwoningen te Brussel, dossier 29, eindverhandeling K.U.L., 1982-1983). Schaal 1 : 200.

cf. nr. 68-70, en lage gekoppelde arbeidershuizen cf. nr. 36 en 38. Markant woningenblok met neogotisch gevelfront aan het begin van de straat. Voorts weinig opvallende, veelal verbouwde burgerhuizen uit XIX A en B, cf. nr. 46-50 (1842), 62, 66 (1884) en 74-76 (1879)

S.A.B., O.W., 17877 (1842), 19759 (1884), 7050 (1879).

★ Nr. 2 tot 18. Markant geheel van gekoppelde arbeidershuizen (hoek O.-L.-Vrouw van Vaakstraat nr. 56 en 58) met neogotisch gevelfront, n.o.v. architect G. Cochaux van 1898 (fig. 574). Aaneenschakeling van in totaal elf diephuisen, negen aan de Kruitmolenstraat en twee aan de O.-L.-Vrouw van Vaakstraat, met drie bouwl. + souterrain en twee trav. onder achteraan afgesnuit zadeldak (pannen).

Verticaal opgedeeld in tweekamerwoningen, met centraal trappenhuis (Fig. XXIV). Aan de Kruitmolenstraat, opeenvolging van negen trapegeveltes van het enkelhuistype vlg. repeterend schema, met regionalistische stijltendens. Baksteenbouw voorzien van gesmeed ijzeren sierankers, met schaarse verwerking van hardsteen voor dorpels, kraag- en dekstenen, op een natuurstenen rustica-sokkel; I-balken met rozetten als vensterlateien. Elk geveltje afzonderlijk begrensd door lisenen, die de twee z.g. Brugse trav. omschrijven en uitlopen in de spitsboognis van de getrapte top (4 tr. + topstuk) met overhoeks fiaal. Vnl. gekoppelde spitsboognisjes boven de vensters; gietijzeren borstweringen. Dito bovenlicht boven de deur met accoladeboogvormige latei op kraagstenen, in de r. trav. Bewaard houtwerk. Typische emailplaatjes «GAZ AUX ETAGES» naast de deur.

Aan de O.-L.-Vrouw van Vaakstraat, zijgevel van het hoekpand met vijf trav. geritmeerd door lisenen met boog- of tandfries, en oplopende spitsboognissen, deels blind, deels met zelfde vensters, de laatste trav. met gekanteelde bekroning. Ernaast twee identieke trapegevels als aan de Kruitmolenstraat (1240).

S.A.B., O.W., 19748 (1898).

Nr. 20-22. Pakhuis met twee bouwl. en vier trav. onder afgesnuit zadeldak (n.l. straat), uit midden XIX. Heden gecementeerde lijstgevel met rechth. inrijpoorten in de uiterste trav., de l. onder I-balk, en getoogde vensters op lekdrempels, doorgetrokken op de bovenverd. Klassiek hoofdgestel (1241).

Nr. 22A-24. Twee gekoppelde pakhuizen met drie bouwl. onder zadeldak (n.l. straat, pannen), uit midden XIX, gelegen achter de rooilijn. Verankerde baksteenbouw met aangepaste rechth. muuropeningen. Houten balkenlagen, deels gietijzeren kolommen, deels op houten steunen, en dakspant in het interieur (1242).

Nr. 25, 27. Twee bescheiden woningen met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak.

575. Kruitmolenstraat nr. 31 tot 39.

dak (pannen), uit XIX b. Lijstgevels met typische meerkleurige bekleding van ge-glaazuurde baksteen, met geometrische motieven in de fries, uit begin XX. Rechth. deuren en vensters op arduinen dorpels. Nr. 25 met garagepoort mogelijk ter vervanging van een vroegere winkelpui, en bedekte steigeraten. Nr. 27 met bijkomende mezzanino (1243).

Nr. 26. Enkelhuis met neoclassicistische inslag, met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit XIX c. Bepoetste en beschilderde lijstgevel op hardstenen pui. Door schijnvoegen en pilasters gemarkeerd r. risaliet van twee trav. Rechth. inrijpoort in de l. trav., en vensters met lekdrempel. Breed klassiek hoofdgestel met casementenfries en kroonlijst met klokken en tandlijst (1244).

574. Kruitmolenstraat nr. 2 tot 18 (1898).

Nr. 31 tot 39. Vijf lage gekoppelde arbeidershuisjes vlg. spiegelbeeldschema, met anderhalve bouwl. en elk twee trav. onder doorlopend zadeldak (pannen), uit XIX b (fig. 575). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met per pand een rechth. deur en ernaast achtereenvolgens een getraliede keldermond, beluikt benedenvenster en laag bovenvenstertje op lekdrempels, afgelijnd door de dakgoot. In tact bewaarde opstand inclusief houtwerk in nr. 37, de overige huisjes gecementeerd, met verbreed benedenvenster en o.m. verlaagde deur; nr. 39 ingrijpend aangepast met pseudo-mansarde en baksteenparement.

Nr. 41. Zie Slachthuislaan nr. 7.

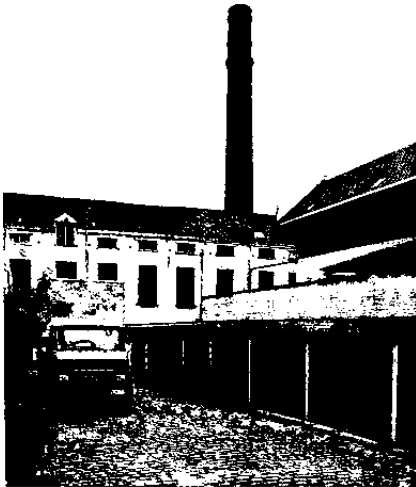
Nr. 43. Zie Slachthuislaan nr. 8.

Nr. 58. Arbeidershuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), uit XIX b. Heden gecementeerde lijstgevel met plint. Rechth. deur en verkleinende

vensters, beluikt op de begane grond, op lekdrempels. Kroonlijst boven bedekte steigeraten (1245).

Nr. 60. Pakhuis met twee bouwl. + mezzanino, en negen en een halve trav. onder zaldeldak (n//straat, pannen), uit XIX A (fig. 576). Ligging achter nr. 58 tot 62, aan een halfopen binnenplaats. Witgeschilderde baksteenbouw, verankerd boven de tweede bouwl. Registers van rechth. vensters met lekdrempels op de bovenverd. en mezzanino. Afgewolfd laadvenster in de vierde trav. Houten dakgoot. Gewijzigde, deels ingekapselde begane grond. Houten structuur versterkt met beton in het interieur.

Nr. 64. Huurhuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak, n.o.v. architect J. Munster van 1911. Verbouwing en verhoging van een van 1884 daterend stallingegebouw (begane grond). Lijstgevel van bak- en natuursteen met onregelmatige ordonnantie, de middentrav. gemar-

576. Kruitmolenstraat nr. 60 en lood- of hageltoren.

kerd als risaliet met korfbooglisenen, de r. trav. als trappenhuis. Bovenvensters onder l-balk en getoogde ontlastingsboog, waarbinnen sgraffito; gebogen Franse balkons met gebuikt gietijzeren hek in de twee l. trav. Houten ramen met typische roedenverdeling in het bovenlicht. Gekorniste kroonlijst met klossen en tandlijst. Begane grond heden verbouwd.

Achterliggend voormalig biermagazijn met drie bouwl. onder schilddak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1884. Baksteenbouw met door pilasters geritmeerde opstand en centraal laadvenster. IJzeren structuur met troggewelven op dubbele rijen zuiltjes in het interieur (1246).

S.A.B., O.W., 19761 (1911), 19759 (1884).

Kunstberg (7 F)

Monumentaal gebouwencomplex en stedenbouwkundig ensemble, gelegen tussen het Koningsplein en de omgeving van het Europakruispunt. Omvat het Paleis voor Congressen en een kantoorcomplex met winkelgalerij aan de N.-zijde, en de Koninklijke Bibliotheek Albert I aan de Z.-zijde van een tuinterras met trappenpartijen, het geheel ontworpen door de architecten J. Ghobert en M. Houyoux, gerealiiseerd in 1954-1969 (fig. 577).

De Kunstberg vormt het resultaat van één der meest complexe vraagstukken uit de Brusselse stedenbouwkundige geschiedenis, met antecedenten tot midden XIX : de verbinding van de boven- en benedenstad door de heraanleg van de Hofberg. Tot de meest markante projecten die hiervoor i.l.v. XIX B werden geformuleerd behoren het megalomane project voor een Handelspaleis door de architecten A. Arveuf en C. De La Roche (1854), een vergelijkbaar project door architect A. Trappeniérs (1856), en een project door architect H. Beyaert (1861-1864). De smalle, sterk hellende Hofberg, onderdeel van de middelceuwse «Steenweg», werd hierbij resp. vervangen door een monumentale klassicerende architectuur aansluitend bij het Koningsplein, en een stelsel van straalge-

577. Kunstberg (1954-1969).

wijs afdalende straten. Een project van de architecten Peeters, Kennis en Alleweireld (1870) voorzag in een volledig nieuwe wijk met een door diagonalen beheerst stratenpatroon. In de opeenvolgende ontwerpen die vanaf 1872 door architect H. Maquet werden uitgewerkt, werd de heraanleg van de Hofberg enerzijds gekoppeld aan de inplanting van het Centraal Station (1873, 1876, 1884, 1891), anderzijds aan de uitbreiding van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten (1898) als voortzetting van een vroeger project van architect A. Balat (1882). Deze prestigieuze ontwerpen verkregen de goedkeuring van Leopold II, in tegenstelling tot een sterk vereenvoudigd aanlegplan van de Stad Brussel (1894) dat werd verworpen, mede aanleiding tot het ontslag van burgemeester Karel Buls (1899). Begin van realisatie van het project Maquet bij K.B. van 1895, door afbraak van de vroegere St.-Rochuswijk en aanleg van de Koudenberg, in een wijde boog afdalend

van het Koningsplein naar de Magdalena-steenweg, in 1897-1899. Verdere uitwerking van het z.g. «Mont des Arts»-project door Maquet (1902, 1908) met groepering van het Museum voor Moderne Kunst, de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, en diverse wetenschappelijke instellingen. Conventie van 1903 tussen de Stad Brussel en de Belgische Staat voor de bouw van het Centraal Station en de aanleg van de Kunstberg, gepaard met de volledige herinrichting van de vroegere Putterrij-, Isabella-, Terarken- en St.-Rochuswijk. Afwijzing van het project Maquet door Kamer en Senaat in 1908. Aanleg van een voorlopige tuin op de braakliggende terreinen van de St.-Rochuswijk, n.o.v. architect J. Vacherot ca. 1908-1909, met het oog op de Wereldtentoonstelling van 1910 : een sierlijk, uit terrassen opgebouwd plantsoen met trappartijen, waterwallen en beeldhouwwerken door G. Devreese en J. Dupon. Project van architect J. Caluwaers (1914) als voortzetting van

het project Maquet, opgeschort omwille van de oorlogsomstandigheden. Het project voor de Kunstberg werd in 1935 terug opgenomen met de oprichting van het Bibliotheek Albert I-Fonds, voor de verwezenlijking van een nationaal monument ter ere van koning Albert I. In 1937 werd een ideeënwedstrijd georganiseerd voor de aanleg van de Kunstberg, met een monument voor Albert I, de Koninklijke Bibliotheek, het Prentenkabinet e.a., Algemeen Rijksarchief en de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, waarin de architecten J. Ghobert en E. Van Steenberghe als laureaten ex aequo werden bekroond. Als te omvangrijk verworpen, werd in 1938 een tweede architectuurwedstrijd uitgeschreven voor oprichting van de Koninklijke Bibliotheek ter plaatse van de Kruidtuinserres (Koningsstraat, St.-Joost-ten-Noode), met als laureaat architect M. Houyoux. In 1939 werd uiteindelijk toch geopteerd voor het Kunstbergproject, waarvan de uitvoering werd toevertrouwd aan Ghobert en Houyoux, na terugtrekking van Van Steenberghe. Uitwerking van de plannen met diverse varianten vanaf 1940, goedkeuring van het definitief ontwerp in 1946. Onthulling van het ruitersstandbeeld van Albert I in 1951. Eerstesteenlegging van de Koninklijke Bibliotheek in 1954; bouw o.l.v. Houyoux, met belangrijke wijziging van de plannen in 1957 aangepast aan het nieuwe tracé van de Keizerslaan. Bouw van het Congrespaleis aangevat in 1955, o.l.v. Ghobert, met medewerking van tuinarchitect R. Pêchère voor de tuinaanleg, als geheel ingehuldigd in 1958. Bouw van de Koninklijke Bibliotheek in 1960, na de dood van Houyoux, voortgezet door architecten R. Delers en J. Bellemans, met gedeeltelijke openstelling in hetzelfde jaar. Belangrijke wijziging van de plannen voor de laatste fase, de voorbouw, door Delers in 1963, wegens de beslissing tot behoud «in situ» van de St.-Joriskapel, genomen in 1961-1962; heraanbevat in 1964, gevolgd door inhuldiging van het complex in 1969. Bouw van het Algemeen Rijksarchief in 1964-1972 (zie Ruisbroekstraat)

gepaard met uitbreiding van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten.

Architectuur met monumentaal, classicerend karakter, nog aanleunend bij de officiële academische bouwstijl van de latere jaren 1930. Onderling afwijkende gebouwencomplexen gegroepeerd aan weerszij van een wijde esplanade als centrale as, tot eenheid gebracht door krachtige symmetrische accenten. Vrij perspectief op de St.-Jacobskerk enerzijds, de Stadhuistoren anderzijds. Strakke opstanden met gevelbekleding van natuursteen, op sokkel van hardsteen.

Esplanade opgevat als verzonken tuin, ingeleid en beëindigd met groots opgevatte trappencomplexen; parkeergarage in de ondergrond. Ten W. gedomineerd door het bronzen ruitersstandbeeld van Albert I, door beeldhouwer A. Courtens. Tuin met tweeledige aanleg: een strak symmetrische, classicistische parterre omzoomd door ronde fonteintjes en platanen in de centrale as, ten N. geflankeerd door boschage. Ten O. fontein met decoratieve steles door T. Van Goolen; flankerende reliëfs resp. door A. Vriens en M. d'Haveloose op de bordessen. Beelden «Muziek» en «Zang» door O. Jespers in de N.-O.-hoek; «Hond» door P. Aebly, «Kinderen en geitjes» door E. Canneel en «Decoratieve compositie» door H. van Albada in de bosschage (1247).

Paleis voor Congressen. Gebouwencomplex in onregelmatige U-vorm, ten N. begrensd door de Stuiversstraat, met auditoria, vergader- en feestzalen van diverse grootte, uitgerust met uitgebreide technische voorzieningen (fig. 578). W.-vleugel z.g. «Paleis van de Dynastie» opgevat als monumentaal paviljoen verlengd met een open doorgang, met kenmerkend ritme van verticale glasstroken. Centrale bronzen poort door M. Rau; reliëfs door G. Jacobs, «België en de Dynastie» door O. Declerck. Markant uurwerk met beiaard, jaquemart en twaalf bewegende figurines ontleend aan geschiedenis en folklore door H. van Albada, H. Lenaerts, J. Verset en R. Poot. N.-vleugel – kantoren en winkelgalerij – met driedelige getrapte opstand met open rondboogarcade

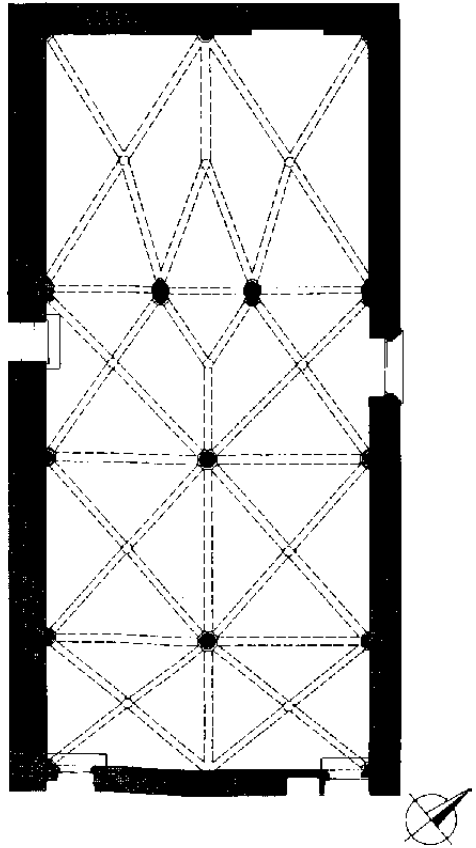

578. Kunstberg (1954-1969).

op de begane grond, regelmatige gegroepde vensters over drie bovenverd. en een doorlopende loggia als attiek; allegorische reliëfs door A. Darville, D. Ledel, E. Remy, J. Talmar en N. Neujcan. Twee symmetrische O.-vleugels aan weerszij van de esplanade, met verwante opstand over drie bouwl.; verhoogd met een hogere attiek n.o.v. architecten R. Delers en E. De Felici in 1983-1984. Reliëfs «Nieuwgeborene» door Ch. Lepaie en «Lezende vrouw» door A. Courtens boven de open doorgang, fontein met maskers door R. Jacob en reeks emblemen aan zijde Koudenberg. Grote inkomhal in het interieur, versierd met monumentale muurschilderingen «Aards Paradijs» door P. Delvaux en «Geheimzinnige barricaden» door R. Magritte.

Koninklijke Bibliotheek Albert I. Instelling opgericht bij K.B. van 1837, na aankoop van de bibliotheek van K. Van Hulst die werd samengevoegd met de oude

«Librije van Bourgondië» en in 1839 geopend in de gebouwen aan het Museumplein (zie aldaar); in 1842 versmolten met de stadsbibliotheek. Huidige gebouwen begrensd door de Keizerslaan en Ruisbroekstraat, met complex programma, dat ruimte biedt aan de onderscheiden lokalen voor de diverse afdelingen – publieksruimte, administratie en stockering –, o.m. de algemene en de tijdschriftenleeszaal, catalogus- en bibliografiezaal, tentoonstellingsruimten en een centraal boekenmagazijn met 91000 strekkende meter rekken

XXV. Kunstberg. St.-Joriskapel. Plattegrond. Schaal 1 : 200.

579. Kunstberg. St.-Joriskapel.

over 17 verd. Samenstel van meerdere rechth. volumes. Opstand aan de Kunstberg gedomineerd door de vooruitspringende middenpartij opgevat als een open galerij met zestien kolossale pijlers, een aanpassing van de oorspronkelijke plannen in de laatste fase van uitvoering, voor het behoud in situ van de St.-Joriskapel (cf. infra). Lagere zijvleugels met strakke ordonnantie van beglaasde en gesloten vlakken, doorlopend in de Keizerslaan en de Ruisbroekstraat. Patio met rondboogarcaden in de W.-vleugel, tweede binnenplaats met dominerende glaswand in de O.-vleugel. Boekenmagazijn ten Z., de opstand aan de Ruisbroekstraat met rasterstructuur, heden echter ingebouwd. Herdenkingssteles voor J.L. Van Sina (1889-1914) en M.-R. Sulzberger (1901-1944) bij de inkom.

St.-Joriskapel. Voormalige huiskapel van het hof van Nassau, opgetrokken door Engelbert II van Nassau, als onderdeel van

de grondige verbouwing en uitbreiding van dit stadspaleis eind XV-begin XVI (zie Museumplein). Aan de kapel werd nog gewerkt in 1516 en 1524, onder Hendrik van Nassau. Bij de wederopbouw in XVIII van het Paleis van Karel van Lotharingen, behouden op kelderniveau. Begin XIX verhuurd als biermagazijn, doch in 1839 gerestaureerd. Vervolgens achtereenvolgens in gebruik als depot voor beeldhouwwerken, vanaf 1862 laboratorium van het Museum voor Natuurwetenschappen, vanaf 1895 het Internationaal Instituut voor Bibliografie, van 1923 tot 1958 leersaal van het Algemeen Rijksarchief. Het behoud van de St.-Joriskapel werd reeds voorgeschreven in de wedstrijd voor de Kunstberg van 1937 (cf. supra). In de definitieve plannen voorzien om te worden gedemonteerd en verplaatst binnen het bibliotheekcomplex, werd in 1961-1962 besloten tot integratie in situ. Vervolgens gerestaureerd en als tentoonstellingszaal ingehuldigd in 1969.

Eenvoudige zaalkapel in laat-gotische stijl, opgetrokken uit zandsteen. Rechth. plattegrond, georiënteerd naar het W., tweebeukig in de drie O.-trav., overgaand in een pseudo-driebeukige structuur in de diepere W.-koostrav. (Fig. XXV).

Verankerde buitengevels met resp. vier en twee trav. N.-gevel met getrapte opbouw overeenkomstig de vroegere straathelling. Hoge kwarthol geprofileerde sokkel, onderbroken door de lage Tudorboogdeur met geprofileerd beloop en loofwerk in de zwikken in de derde trav. Bovenregister met vier verkleinende gedrukte spitsboogvensters met geprofileerd beloop, drie- en l. tweelichtindeling, en driepassen, belijnd door een waterlijst aansluitend bij de afzaten. Rijk beeldhouwde nis met beeld van St.-Joris in gevecht met de draak, tussen de derde en de vierde trav. : sokkel met koolbladmotieven, gebundelde colonnetten, baldakijn met accoladeboogjes en kruisbloem. Reliëf met silhouet van het voormalige Hof van Nassau door beeldhouwer G. Dobbels tegen de sokkel. W.-gevel met zelfde kenmerken, eertijds ingebouwd.

Witbepleisterd interieur met vrijlating van de zandstenen zuilen, gewelfribben en omlijstingen (fig. 579). Kruisribgewelf met te-niet lopende profielen, centraal opgevangen door kapitelloze rondzuilen met geprofileerde octagonale sokkel, in de W.-trav. door een stel pijlers met flankerende halve colonnetten; aan de wanden neerkomend op consoles met koolbladmotief, in de W.-trav. op halve pijlers met colonnetten. Doksaal ten O., gesteund door twee brede gedrukte korfbogen aan weerszij van de middenzuil, met geajoueerde balustrade samengesteld uit vervlochten accoladebogen met driepasvulling (1248).

Albert I Bibliotheekfonds, Verslag aan de regering over zijn werkzaamheden sedert zijn stichting in 1935, s.l., 1946.

DUMON P., *La Chapelle de Nassau* (Brabant, 1970, 5, p. 28-32).

Koninklijke Bibliotheek, Liber Memorialis 1559-1969, Brussel, 1969.

VERPOEST L., *Tussen Noordstation en Zuidstation, tussen bovenstad en benedenstad : de architectuur van een kruispunt* (M & L, 1989, 2, p. 4-28).

Kuregemsestraat (3 G-H)

Van Anderlechtsesteenweg naar Zuidlaan. Deel uitmakend van een geheel van straten, in 1861-1866 aangelegd ten Z. en O. van de Anderlechtsesteenweg (zie Artesiëstraat). Bebouwd vanaf het midden van de jaren 1860 tot in de jaren 1870. Basisbebouwing van neoclassicistische enkel- en winkelhuizen, o.m. gekoppeld, met twee of drie trav. en drie of vier bouwl. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met veelal getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting op kordonvormende lekdrempels, en klassiek hoofdgestel, cf. nr. 13, 15, 19-19A, 22, 39, 42, 48 en 50, en de per twee gekoppelde panden nr. 5-7, 9-11, 21-23, 26-28, 30-32/32A en 34-40. Dito hoekcomplexen, cf. nr. 1-3 en 25-27. Bewaarde «klassieke» winkelpuien met zij-ingang, pilasters en entablement, in nr. 3 en 28, gekoppeld in nr. 9-11 en 21-23, winkelraam in nr. 27. Reeks eclectische burger- en huurhuizen van omtrent de eeuwwisseling, met balkons in de middentrav., bij de Froebelstraat, cf. nr. 45 tot 49 en 59 tot 63. Industriële architectuur nabij de Zuidlaan, met name het Herstellingsatelier van de M.I.V.B., en twee pakhuizen/bedrijfsgebouwen van drie en vier bouwl. met door lisenen geleed gevelfront in nr. 43 en 67 (1249, 1250)

S.A.B., O.W., 26244-26246 (1861-1866).

Nr. 2-2A. Afgeschuind hockhuis (Anderlechtsesteenweg) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1865 (fig. 580); drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak (pannen). Representatief voorbeeld van de basisbebouwing in deze wijk. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting op kordonvormende lekdrempels met profiel, en hoofdgestel met panelenfries. «Klassieke» houten winkelramen aan weerszij van de winkel-deur in de hocktrav.

S.A.B., O.W., 6453 (1865).

Nr. 4 tot 10, 18 en 20. Twee reeksen van resp. vier en twee gekoppelde enkelhuizen

vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1866 (fig. 580); drie bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak. Representatief voorbeeld van de basisbebouwing in deze wijk. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met getoogde bovenvensters op kordonvormende lekdrempels met profiel, en hoofdstel met casementenfries. Rechth. deur in de l. trav.; ernaast oorspronkelijk venster of winkelraam, in «klassieke» omlijsting in nr. 4, heden meestal gewijzigd (1251).

S.A.B., O.W., 10080 (1866).

Nr. 29-31. Herenhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak, uit XIX B. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hardstenen sokkel. Rechth. muuropeningen, op de begane grond met vlakke, op de bovenverd. met geriemde omlijsting en doorgetrokken lekdrempels. Inrijpoort in de l. trav. Vrij rijk

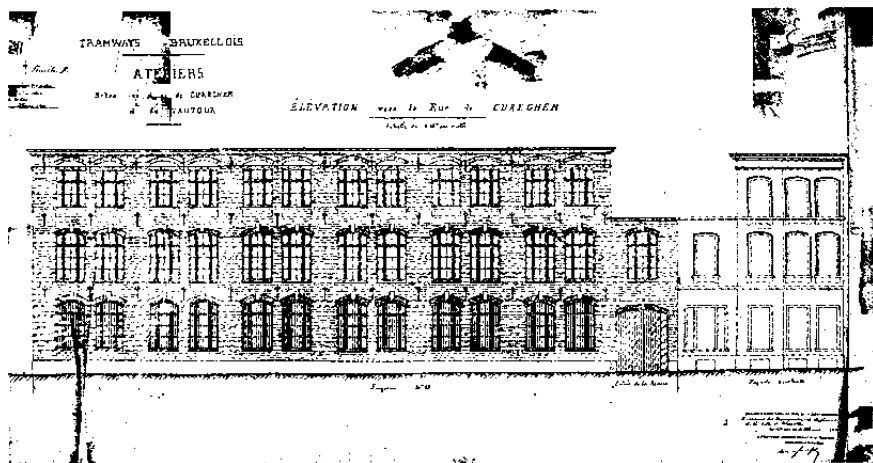
hoofdstel met kroonlijst op uitgelengde consoles, spiegels en kordon (1252).

Nr. 33. Pakhuis (?) met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (n.l. straat), uit XIX B. Bepleisterde en beschilderde puntgevel op hardstenen plint. Twee registers van licht getoogde vensters op lekdrempels; rondboogvenster met radiale roedenverdeling in de top. Omlopende kroonlijst. Vermoedelijk gewijzigde inrijpoort in de r. trav. (1253).

Nr. 44, 46. Twee identieke burgerhuizen met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak, uit XIX B. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met hardstenen plint. Begane grond met schijnvoegen, puilijst, rechth. deur en vensters. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting met sleutel, op doorgetrokken lekdrempels met onderlijnend profiel; gietijzeren leuning. Rijk hoofd-

580. Kuregemsestraat nr. 2-2A (1865) en 4 tot 10 (1866).

581. Kuregemsestraat nr. 52-54. Herstellingsatelier van de M.I.V.B. Bouwaanvraag (1900), (S.A.B., O.W., 23904).

gestel met architraaf, panelen en kroonlijst met tandlijst op uitgelengde consoles (1254).

Nr. 52-54. *Herstellersatelier van de M.I.V.B.*, doorlopend in Gierstraat nr. 77. Oorspronkelijk stelplaats voor paardentrams, gebouwd door de «Compagnie des Omnibus de Bruxelles» of «Belgian Street Railway & Omnibus Company, Ltd.» cf. bouwaanvraag van 1869. Wederopgebouwd en uitgebreid tot de huidige werkplaatsen door «Les Tramways Bruxellois S.A.», cf. bouwaanvraag van 1900 (fig. 581). Oorspronkelijk constructie met ijzeren structuur onder Polonceauspannen met dakruiter, o.m. omvattend verf- en montage-ateliers, zweefbruggen en magazijn. Ingrijpend verbouwd vnl. aan de Gierstraat, n.o.v. architect W. Van Hove, in 1941.

Gevel in baksteenbouw verwerkt met hardsteenlagen, met drie bouwl. en zeventien trav. Gekoppelde steekboogvensters met sleutel, rollaag en lekdrempel op de eerste twee bouwl., rechth. vensters met blind steekboogveld boven een doorlopend kordon en driedelige sleutel op de

lagere bovenste verd.; ramen met kleine metalen roedenverdeling. Gevelbeeëndiging voorheen door een eenvoudige kroonlijst; heden rollaag na de aanpassing met een plat dak. Deur met bovenlicht in de eerste trav., in 1927 verbrede inrijpoort in de dertiende tot vijftiende trav. Fraai gesmede sierankers; ijzeren vensterlialies op de begane grond.

Interieur met troggewelven op gietijzeren zuilen, voorts beton (1255).

S.A.B., O.W., 10088 (1869), 23904 (1900), 33705 (1927).

Nr. 59, 61. Twee gekoppelde enkelhuizen in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1899; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk bepleisterde lijstgevels op hardstenen benedenbouw; nieuwe bakstenen gevelbekleding in nr. 59. Gevelindeling door pilasters en kordons per register; gietijzeren balkons in de midde trav. van de bovenverd. Rechth. deuren en vensteropeningen, l.g. op doorgetrokken lekdrempels en verdiepte borstweringen. Kroonlijst op modillons en tandlijst, in

nr. 61 boven casementen, met rozetten afgedekte steigergaten en kordon (1256).

S.A.B., O.W., 10108 (1899).

Nr. 63. Zelfde type burgerhuis als voorgaande, met uitzondering van de entresol, waarvoor bouwaanvraag van 1897. Hoog souterrain, rechth. deur. Bijkomende verd. ter vervanging van het mansardedak (1256).

S.A.B., O.W., 10107 (1897).

Nr. 65. **Kindertuin Nr. 12.** Schooltje in eclectische stijl, n.o.v. architect D. Francken van 1895, opgetrokken in 1897-1898 (fig. 582). Omvatte oorspronkelijk een voorgebouw met diensten, een overdekte speelplaats en drie klassen in L-vorm rond de open speelplaats. Natuurstenen lijstgevel met neoromaanse en maureske inslag,

582. Kuregemsestraat nr. 65. Kindertuin Nr. 12 (1895-1898).

met enkelhuisopstand van twee bouwI. en drie trav. Indeling in horizontale registers door de versierde puilijst en kordonvormende lekdrempels. Rechth. benedenvensters met gekartelde latei, voorzien van sierlijk gesmede ijzeren hekken. Brede rondboogdeur met fraai houtwerk, en bovenvensters onder typische gedrukt spitsboogvormige waterlijst. Tondi met Davidsster aan weerszij van het middenvenster. Breed hoofdstel met gebeeldhouwd decoratief lijstwerk door M. Stepman, o.m. tandlijst, boogfries met sterren en acanthusfries; opschrift «JARDIN D'ENFANTS - KINDERTUIN».

Overdekte speelplaats onder Polonceauspant met beglaasde dakruiter.

S.A.B., A.A., 1897, rep. 3981; N.P.P., P 7

Lacaillestraat (5-6 K)

Van Zuidlaan naar Huishoudensstraat. Oorspronkelijk een smalle steeg met L-vormig tracé, tussen de Picremansstraat en de ringboulevard, vermoedelijk opklimmend tot begin XIX. Ca. 1890 heraangelegd met verbrede rooilijnen, waarbij het Z.-straatgedeelte werd doorgetrokken tot de Huishoudensstraat, en het N.-straatgedeelte afgesplitst en herdoopt tot Gieterstraat.

Z.-zijde bepaald door meergezinshuizen van omstreeks de eeuwwisseling; twee smalle rijhuizen uit eind XIX in nr. 7-9 en 11. Sociaal woonblok (1967-1970, architect R. Courtois) en open ruimte aan de N.-zijde.

Nr. 13-19. Meergezinshuis met vier bouwI. en zes trav. onder mansardedak, waarvoor bouwaanvraag van 1901. Bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegwerk, belijnd door ondiepe, gevelbrede balkons met gietijzeren leuning, en afgewerkt met een klassiek hoofdstel. Begane grond met alternerend handelspuien en privé-deuren. Rechth. deurvensters in geriemde omlijsting op de bovenverd. Dakkapellen met driehoekig fronton (1257).

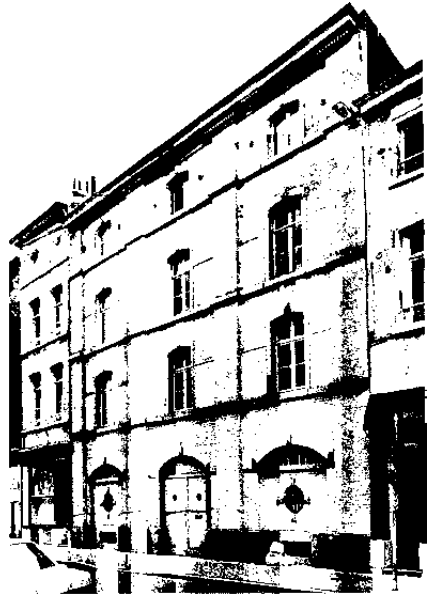
S.A.B., O.W., 13234 (1901).

Nr. 21. Ondiep meergezinshuis met dubbelhuisopstand, vier bouwl. + mezzanino en vijf trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1891. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met eenvoudige opstand. Registers van rechth. openingen op de begane grond, getoogde met kordonvormende lekdrempels op de bovenverd.; inkom in de blinde midden-trav. Klassieke gevelbeeindiging d.m.v. kordon, mezzanino met bedekte steigergaten en kroonlijst met klossen (1257).

S.A.B., O.W., 13230 (1891).

Nr. 23-25. Meergezinshuis met afgeschuinde hoek (Huishoudensstraat), vier bouwl. en zeven trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1891. Zelfde opstand als nr. 21 met alternerend trav.-ritme o.m. blindnissen. Winkelramen met entablement en -deur in de hoekpartij; dubbelhuisopstand in de drie r. trav. (1258).

S.A.B., O.W., 16381 (1891).

583. Ladderstraat nr. 5 (1879).

Ladderstraat (3-4 B)

Van Spaarstraat naar Lakensestraat. Deel uitmakend van een geheel van straten, eind XVI aangelegd tussen de Zenne en de Lakensestraat, op terreinen die overbleven na de bouw van het «Simpelhuys», en die door de stadsmagistraat in 50 loten werden verkocht. Zo ontstonden gelijktijdig de Ladderstraat, Pelikaanstraat, St.-Rochusstraat en Spaarstraat. Tot de bouw van het «Simpelhuys» of «Dulhuys», een krankzinnigengesticht, werd besloten in 1590; het ruime complex met een 60-tal cellen dat enkele jaren later tot stand kwam, nam de Z.-zijde van de Ladderstraat in met hoofdgevel aan de Lakensestraat. Het deed van 1803 tot 1819 dienst als gevangenis, werd in 1820 opgeheeld en verkocht. Aan het einde van de straat bevond zich in XVII de z.g. «Coelshure», in 1701 na brand vervangen door een kalandermolen. Eertijds z.g. «'t Coolstraetken», huidige benaming sinds 1811.

Korte rechthoekige straat, aan de N.-zijde verbreed ca. 1880. Rijbebouwing van gekoppelde winkel- en meergezinshuizen, drie en vier bouwl., met neoclassicistische inslag, van ca. 1880 aan de N.-zijde, cf. nr. 7 en 11-13. «Klassieke» houten winkelpui van ca. 1880, met halfrond glas-in-loodraam van ca. 1925 met Art Deco bloemenmotief, in nr. 7

Nr. 5. Voormalig biermagazijn, met vier bouwl. en drie trav. onder twee parallelle schilddaken (n.l. straat, golfplaten), waarvoor bouwaanvraag van 1879 (fig. 583). Doorlopend in St.-Jan Nepomucenusstraat nr. 26, met identieke gevelopstanden aan weerszij. Witgeschilderde bakstenen lijstgevels met schaars gebruik van hardsteen o.m. voor plint, rechtstanden, sluitstenen en dorpels. Trav.-indeling door pilasters; horizontaal belijnde registers waaronder een lagere bovenste verd. Vlak omlijste

steekboogvensters met rollaag, diamantkopsleutel, doorgetrokken lekdrempels en imposten. Op de begane grond bredere steekbogen met inrijpoort in de midden-, getaliede keldermond, oculus met diamantkoppen en bovenlicht in de zijtrav. Eenvoudig geprofileerde kroonlijst met tandlijst boven steigergaten deels met leeuwepopvulling. Interieur: driebeukige structuur van achttien trav., met bakstenen troggewelven op gietijzeren kolommen, voor de eerste twee bouwl. en de kelder-verdieping; houten balkenlagen op dito kolommen op de hoogste twee verd.

S.A.B., O.W., 10435 (1879).

Nr. 6. Z.g. «*La Maison Libérale – Ons Huis*». Kantoovleugel met Art Deco-inslag n.o.v. architect J. Van Krieking van 1923; uitbreiding van een bestaand complex met feestzaal in Lakensestraat nr. 159. Ondiepe constructie met lijstgevel van bak-, natuursteen en simili; vier bouwl. en vijf trav. onder pseudo-mansarde (leien). Eenvoudige opstand met pilasteritmering, brede rondboogvensters met rollagen en sluitsteen op de begane grond, rechth. vensters op de bovenverd., kroonlijst en dakkapellen. Geaccentueerd drieledig portaal met entresol, luifel en gesloten balkon op consoles in de r. trav. (1259).

S.A.B., O.W., 29629 (1923).

Nr. 15 tot 25. Zie Lakensestraat nr. 163.

Lakensestraat (3-4 B-C-D)

Van St.-Katelijneplein naar Antwerpse-
laan.

Vanouds belangrijke invalsweg uit N.-richting, met rechtlijnig beloop. Gelegen buiten de eerste stadsomwalling (XI-XIII), drong de Lakensestraat de oude stadskern binnen via de oude Lakensepoort, later «Binnenste Lakensepoort» of «Zwarte Poort» genaamd, die in 1573 werd geslecht. Ter hoogte van de Vaartstraat werd zij versterkt door de «Kleine Lakensepoort», deel uitmakend van de Kleine Vesten (ca. 1300). Ten N. boog de straat

in O.-richting af langs de tweede stadsomwalling (XIV) tot de Zenne, waarvan de toegang tot de stad werd versterkt door de halfeirkelvormige nieuwe Lakensepoort, op haar beurt geslecht in 1807-1808. Het grootste deel van de W.-zijde, tussen het Zaterdagplein en de Vaartstraat, werd vanouds geflankeerd door het omwalde voormalige Groot Begijnhof (zie Begijnhof). Het gedeelte hogerop, ingenomen door de z.g. «Guillielmus» of Begijnenweide, kwam pas in XVII tot ontwikkeling door het graven vanaf 1639 van het Hoodok (zie Arduinkaai). Op het plein vóór het dok werd in dezelfde periode de beestenmarkt ingericht, die eind XVIII plaats maakte voor het z.g. «Entrepot» (zie nr. 146). Het belangrijkste gebouw aan de O.-zijde was het z.g. «Simpelhuys» of «Dulhuys» nabij de tweede stadsomwalling, een krankzinnigengesticht met een 60-tal cellen dat na 1590 tot stand kwam, in 1803 werd omgevormd tot gevangenis en in 1820 verdween. De houtmarkt vond hier plaats vanaf 1768, de wildmarkt vanaf 1803. In 1804-1807 werd in de as van de Lakensestraat enerzijds en de Antwerpsesteenweg anderzijds een nieuwe doorbraak in de omwalling geslagen, op de plaats van de van 1664-1667 daterende z.g. «Blauwen-Trap», die werd afgesloten door de z.g. «Porte Napoléon». Deze maakte bij de aanleg van het eerste gedeelte van de nieuwe ringboulevard (zie Antwerpsesteenlaan) plaats voor een rechth. plein, het latere Antwerpseplein, licht geknikt t.o.v. de Lakensestraat. In de as verrees in 1820 de z.g. «Willemspoort» n.o.v. architect T.-F. Suys, met beeldhouwwerk door J.-L. Van Geel, na 1830 z.g. «Antwerpsepoort», die in 1838 gedeeltelijk en in 1860 volledig werd gesloopt. De terreinen van de vroegere walgracht en omheiningmuur van het Groot Begijnhof, werden in drie reeksen verkaveld in 1823-1825, en vervolgens bebouwd met een rij neoclassicistische burger- en herenhuizen. Na de aanleg van de Arteveldestraat (1874) werd de Lakensestraat geïncorporeerd in een doorlopende N.-Z.-georiënteerde verkeersas, parallel met de centrale

lanen, van de Antwerpsepoort tot de Anderlechtsepoort.

Het straatbeeld wordt bepaald door voor-noemde, markante huizenrij aan de W.-zijde (nr. 20-22 tot 108), met een rijk geschakeerde vormgeving in neoclassicistische en empirestijl, uit de jaren 1820, aansluitend bij de architectuur van de wijk rondom het Groot Godshuis (zie Grootgodshuisstraat). Aanenschakeling van bescheiden enkel- en ruimere herenhuizen met bepleisterde en beschilderde opstand van gemiddeld drie bouwl., bij enkele panden gedecapeerd of vervangen door cement of baksteen, de begane grond zonder uitzondering verbouwd tot winkelpuien. Tot het meest eenvoudige type, gekenmerkt door een regelmatige vensterordonnantie, al of niet doorgetrokken lekdrempels en een klassiek hoofdstel, behoren de panden nr. 30 (hoek Begijnhofstraat), 32, 46 (1825), 64 (met later studecor) en 66 (1824), 72-74 (hoek Grootgodshuisstraat), 80 (1824; met rondboogvensters op de bel-etage doch later verhoogd) en 82 (1824; met toegevoegde mezzanino). Enkele panden werden grondig verbouwd, cf. 34 (1825) en 60-62 (1825); het ensemble wordt voorts sporadisch onderbroken door constructies uit XX a-b, o.m. met afwijkend gabarriet, cf. nr. 78 (1924, architect R. Mertens), 86-94 en het hoekgebouw Grootgodshuisstraat nr. 2-2A (zie aldaar). De overige straatgedeelten vertonen een minder homogene aanblik, vooral aan de O.-zijde onderbroken door bressen en nieuwe bouw. Naast enkele oude kernen, cf. nr. 118, toch ook een overwicht van neoclassicistische panden uit dezelfde periode of later in XIX en met dezelfde kenmerken als de hogergenoemde huizenrij cf. nr. 14 (1850), 59 (1844), 69, 71 (hoek Vander Elststraat), 121, 130, 160-162, 165-169 (1856). Het W.-straateinde wordt gedomineerd door de achter de rooilijn ingeplante Koninklijke Vlaamse Schouwburg (zie nr. 146). De straat wordt besloten door de oorspronkelijk symmetrische, heden slechts fragmentair bewaarde gewelwanden van het vroegere Antwerpseplein (zie nr. 164 tot 172 en 179 tot 185). Grootschalige kantoortorens, de Phi-

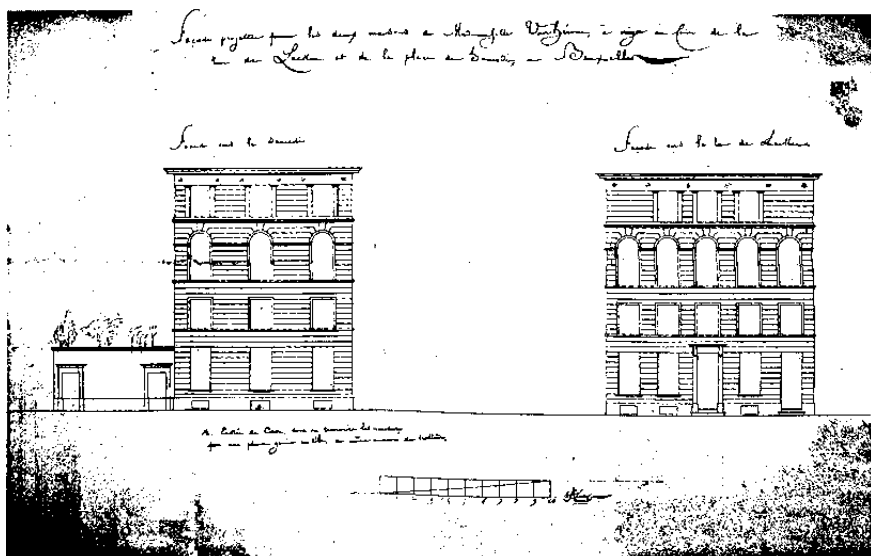
lipstoren (1967-1969, architecten Structu-res) en het Assubelgebouw (1952, architect Ch. Verhelle), bij de Bisschopsstraat. Toegang tot ondergronds metrostation «UZER» (lijn 2) bij de Antwerpsesteen, met beeldhouwwerk, reliëf in metaal (1988) door A. Mortier.

Voor opvulling van het ruime braakliggende terrein aan de O.-zijde (tussen nr. 95 en 121) met een groep rijwoningen, overeenkomstig de vroegere perceelstructuur, werd in 1989 door de verzekeringsmaatschappij «AG» en de «Fondation pour l'Architecture» een architectuurwedstrijd «Oproep aan de jonge Europese architecten» georganiseerd. De zeven projecten die voor uitvoering vanaf 1990 werden weerhouden, van de architecten J. Altuna en M.-L. Petit (Frankrijk), S. Assassin, B. Dumons, P. Gisclard en N. Prat (Frankrijk), Atelier 55 : V. Gevers, M. Heene, Mich. Leloup en G. Somssich (België), J. Cenicacelaya en I. Salona (Spanje), M. Gaiani en G. Tagliaventi (Italië), J.-Ph. Garric en V. Nègre (Frankrijk), en L. O'Connor en J. Robins (Groot-Brittannië), hebben als gemeenschappelijk kenmerk een uniforme pseudo-classicistische vormtaal aangepast aan volume en ritme van de omringende architectuur. Het project omvatte tevens de restauratie van de behouden panden nr. 95 en 121 op basis van een wetenschappelijke analyse door architect B. Van Der Wcc, met speciale vermelding in de wedstrijd, inmiddels echter gesloopt. Voorts de volledige herinrichting van het bouwblok Lakensestraat/Nieuwbrug/Bloemenstraat/Circusstraat gepaard met afbraak van een bestaande kantoortoren, door architecten A. en J. Polak.

S.A.B., O.W., 13268 (1825), 13255 (1824), 13254 (1824), 7087 (1824), 13247 (1825), 13246 (1825), 29522 (1924), 13340 (1850), 13297 (1844), 13330 (1856), 62760 (1952).

COEKELBERGHS D., LOZE P., *Un ensemble néo-classique à Bruxelles : le Grand Hospice et le quartier du Béguinage*, s.l., 1983.

Oproep aan de jonge Europese architecten, Catalogus Fondation pour l'Architecture, Brussel, 1990.

584. Lakensestraat nr. 20-22. Bouwaanvraag (1824), (S.A.B., O.W., 1572).

Nr. 16-18. Hoekhuis (Zaterdagplein) in Second-Empirestijl, n.o.v. architect P.J. Peeters van 1851-1852; vier bouwl. + entresol en resp. vier en twee trav. onder schilddak (pannen). Bepoetste en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie, afgewerkt met een breed gekorniste kroonlijst op uitgelengde modillons. Entresol belijnd door schijnvoegen en puilijst, met haast vierkante vensters. Bovenverd. met registers van rechth. vensters met afgeronde bovenhoeken in geriemde omlijstingen, op lekdrempels achtereenvolgens doorgetrokken, op consoles en met borstweringversiering. Tweede bouwl. in de uiterste trav. gemarkeerd door balkons met sierlijke gietijzeren leuning, op met leeuwkoppen versierde voluutconsoles. Bewaard houten raamwerk. Winkelpui van bij oorsprong, heden verbouwd (1260).

S.A.B., O.W., 1627 (1851-1852).

Nr. 20-22. Hoekhuis (Zaterdagplein) in empirestijl, van bij oorsprong twee gekoppelde woningen, waarvoor bouwaanvraag

van 1824 (fig. 584); vier bouwl. en resp. vijf en drie trav. onder schilddak (pannen). Bepoetste en beschilderde lijstgevel, belijnd met kordonvormende lekdrempels en typische schijnvoegen, uitstralend boven de vensters van de hoofdverd; breder gespatieerde trav.-indeling in de zijgevel. Tweede bouwl. opgevat als entresol met rechth. vensters. Derde bouwl. geaccentueerd als bel-etage, met hoge, licht verdiepte rondboogvensters en doorgetrokken geprofileerde imposten; behouden radiale tracering van de bovenlichten in de twee r. trav. Lagere vierde bouwl., in de voorgevel slechts geopend in de drie midden-trav., met rechth., door vlakke pilasters geflankeerde vensters. Gevelbeëindiging door een vlakke fries met bedekte steigeren en een omlopende kroonlijst. Begane grond verbouwd; oorspronkelijk pseudo-dubbelhuisopstand met middendeur in entablement, voorts rechth. vensters en bijkomende deur in de r. trav. Voorheen ten W. aanpalende tuinmuur met twee deuren in entablement (1261).

S.A.B., O.W., 1572 (1824).

Nr. 24. Voormalig enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. + attiek en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1824. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, doch recent gedecapeerde bakstenen lijstgevel, met verkleinende ordonnantie. Oorspronkelijk rechth. poort in entablement bekroond door een ijzeren balkon in de l. trav., naast rechth. vensters met lekdrempel boven de sokkel met keldermonden, op de heden verbouwde begane grond. Rechth. bovenvensters met achtereenvolgens doorgetrokken en afzonderlijke lekdrempels, voorzien van fraaie ijzeren leuning en spitsboogmotief. Kroonlijst met klossen boven fries en kordon. Erboven hoge attiek geopend door laaggeplaatste oculi (1262).

S.A.B., O.W., 13282 (1824).

Nr. 26. Voormalig enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. oorspronkelijk onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1824. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Oorspronkelijk rechth. deur in entablement in de r. trav., naast rechth. vensters met lekdrempel boven de sokkel met keldermonden, op de heden verbouwde begane grond. Rechth. bovenvensters met achtereenvolgens doorgetrokken en afzonderlijke lekdrempels; typische ijzeren leuning met gekruiste pijlen op de eerste verd. Kroonlijst boven fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling, en kordon. In 1864 aangebrachte mansarde, waarin drie fraaie dakkapellen in Second-Empirestijl, met oren, klauwstukken, sleutel, gebogen waterlijst en topstuk, versierd met ingekerfde ranken en rozetten (1263).

S.A.B., O.W., 13279 (1824), 13344 (1864).

Nr. 28. Voormalig herenhuis (hoek Begijnhofstraat) in neoclassicistische stijl, oorspronkelijk samengesteld uit een afgeschuind hoofdgebouw met drie bouwl. en zeven trav. en een ten W. aanpalend lager poortgebouw met twee bouwl. en drie trav., waarvoor bouw-aanvraag van 1824. Tot het huidige volume uitgebreid met een vleugel van drie bouwl. en zes trav. ter

plaatse van het poortgebouw, waarvoor bouw-aanvraag van 1841-1842. Oorspronkelijk vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel geleed door de sokkel met keldermonden, de puilijst en het hoofdgestel met architraaf, fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling en kroonlijst onder het zadeldak (pannen). Accent op de hoektrav. door een balkon met gegroefde consoles en ijzeren leuning, een entablement en geriemde omlijstingen, en een dakkapel met driehoekig fronton, en op de risalietvormende poorttrav. met inrijpoort in entablement. Voorts rechth. vensters met lekdrempel, doorgetrokken op de begane grond. Belangrijke verbouwing in 1893: uitbreiding van een reeds bestaande winkelpui in de hoekpartij over de gehele gevelbreedte, gepaard met de bouw van een ijzeren winkelhal met galerij, dubbele bordestrap en Polonceauspant op de binnenplaats. Gevelverfraaiing, o.m. de vensteromlijstingen met sleutel en onderdorpel en ijzeren borstweringen in 1914 (1264).

S.A.B., O.W., 13281 (1824), 7374 (1841-1842), 10021 (1893), 13350 (1914).

Nr. 36. Voormalig enkelhuis in neoclassicistische stijl, met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouw-aanvraag van 1826. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Oorspronkelijk sokkel met keldermonden, rechth. vensters en r. deur op de heden verbouwde begane grond. Hoge rondboogvensters met geprofileerde booglijst op onderling verbonden imposten in empirestijl op de hoofdverd. Rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels op de bovenste twee verd. Kroonlijst boven fries en kordon; centrale dakkapel met pseudo-fronton (1265).

S.A.B., O.W., 13242 (1826).

Nr. 38-40. Voormalig enkelhuis in empirestijl, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouw-aanvraag van 1826. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie, in het ontwerp volledig belijnd met schijnvoegen vanaf een vlak geboste sok-

kel. Oorspronkelijk rechth. vensters met lekdrempel op consoles boven keldermonden, en r. deur op de heden verbouwde begane grond. Rechth. bovenvensters op geprofileerde kordonvormende lekdrempels, geflankeerd door vlakke pilasters op de lagere derde bouwl.; typische gesmeed ijzeren leuning met ingeschreven ruit. Gevelbeëindiging door een brede vlakke fries aansluitend bij de geprofileerde kroonlijst met klossen (1266).

S.A.B., O.W., 13243 (1826).

Nr. 42-44. Geheel van twee gekoppelde voormalige enkelhuizen in empirestijl, met drie bouwl. en resp. vier en drie trav. onder zadeldaken (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1824 (fig. 585). Lijstgevel, oorspronkelijk bepleisterd en beschilderd zoals nog bewaard in nr. 42, voorzien van een nieuwe bakstenen bekleding in nr. 44. Oorspronkelijk rechth. deuren in entablement vermoedelijk in de ui-

585. Lakensestraat nr. 42 (1824).

terste trav., en vensters boven de sokkel met keldermonden, op de heden verbouwde begane grond. Rondboogvensters met geprofileerde booglijst op onderling verbonden imposten, kordonvormende lekdrempels en ijzeren leuning met dubbele krul, op de hoofdverd.; gietijzeren empirebeslag – Hermesstaf – in de boogzwikken van nr. 42. Rechth. vensters met lekdrempel op de lagere bovenste verd.; ijzeren leuning met diagonaal kruisende tracing en krans in nr. 42. Geprofileerde kroonlijst met klossen boven fries en kordon. Bijkomende attiek met halfronde openingen in nr. 42.

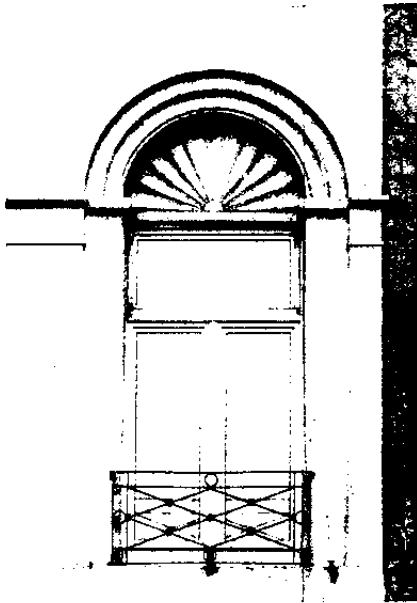
S.A.B., O.W., 7357 (1824).

K.I.K., 75051 A.

Nr. 48-50. Twee gekoppelde voormalige enkelhuizen in neoclassicistische stijl, oorspronkelijk deel uitmakend van een ruimer geheel van vier woningen vlg. spiegelbeeldschema, n.o.v. architect A. Engels van 1824; twee overige panden, nr. 52-54, volledig verbouwd. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met drie bouwl., vijf trav., waaronder een gemeenschappelijke middentrav., en zadeldak (pannen). Oorspronkelijk onversierde opstand zoals bewaard in nr. 48, met verkleinende ordonnantie, geleed door de sokkel, de puilijst en het klassieke hoofdstel. Gekoppelde deuren in de blinde middentrav. en rechth. vensters met lekdrempel boven keldermonden op de heden verbouwde begane grond. Rechth. bovenvensters met achtereenvolgens doorgetrokken en afzonderlijke lekdrempels. Centrale afgewolfde dakkapellen. Toegevoegde riemomlijstingen, kordons, kroonlijst en ruimere dakkapel in nr. 50 (1267).

S.A.B., O.W., 13280 (1824).

Nr. 55-57. Huurhuis (hoek Zwaluwenstraat nr. 19) met vier bouwl. en resp. vijf en zes trav. onder zadeldak, n.o.v. architect P. Hamesse van 1910. Bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegwerk en ingehouden decor in vereenvoudigde geometriserende Art Nouveau. Omlopende wijkelpui met hardstenen posten en gietijzeren zuil voor het afgeschuinde hoekpor-

586. Lakensestraat nr. 56 (1825). Venster.

taal. Registers van rechth. vensters in gebogen of gestrekt entablement; deurvensters met ijzeren leuning in de tweede en vierde trav. aan zijde Lakensestraat. Gegroefde fries onder de kroonlijst; twee dakkapellen met pseudo-fronton (1268).

S.A.B., O.W., 44 (1910).

Nr. 56. Voormalig enkelhuis in empire-stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouw-aanvraag van 1825. Bepoetste en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Oorspronkelijk sokkel met keldermonden, rechth. l. deur en vensters met lekdrempel op consoles, op de heden verbouwde begane grond. Hoofdverd. geaccentueerd door hoge rondboognissen op vlakke pilasters met vereenvoudigd kapiteel, vanaf een doorlopende sokkel. Ingeschreven rechth. vensters onder blind boogveld met waaiermotief, geprofileerde booglijst en doorgetrokken imposten

(fig. 586). Rechth. vensters met geprofileerde lekdrempel op de lagere bovenste verd. Fraai gesmeed ijzeren leuning met diagonale tracering. Hoofdgestel gevormd door de gelede architraaf, fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling en kroonlijst; centrale dakkapel met driehoekig fronton (1269).

S.A.B., O.W., 13245 (1825).

Nr. 58. Voormalig enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. + attiek en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1825. Bepoetste en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Begane grond oorspronkelijk belijnd door de sokkel en schijnvoegen, uitstralend boven de rechth. vensters met lekdrempel en de r. deur; heden verbouwd. Rechth. bovenvensters met lekdrempel; centraal balkon met consoles en ijzeren leuning met rondboogmotief, doorlopend in de puilijst. Kroonlijst met klos-

587. Lakensestraat nr. 68. Venster.

sen aansluitend bij een vlakke fries; erboven attiek met licht getoogde openingen op pilasters met impost (1270).

S.A.B., O.W., 13248 (1825).

Nr. 68. Dubbelhuis in empirestijl, met oorspronkelijk drie bouwl. en drie brede trav. onder zadeldak, van ca. 1825; verhoogd met een in de dakstructuur ingewerkte halve verd. in 1924. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met verkleinde ordonnantie. Begane grond oorspronkelijk geritmeerd door pilasters met vereenvoudigd kapiteel, waarop vlakke fries en geprofileerde puilijst. Behouden rechth. inrijpoort, eertijds geflankeerd door dito vensters, sokkel en keldermonden; zijtrav. heden verbouwd tot winkelpuien. Eerste twee verd. met kordongleding, geaccentueerde verticale trav.-indeling en rechth. vensters met lekdrempel. Verdiepte middenas met typisch empirevenster omlijst door een entablement op pilasters met acanthuskapiteel op de eerste verd. (fig. 587), geriemde vensteromlijsting op de tweede. Flankerende zijrisalieten met schijnvoegen, uitstralend boven de vensters; verdiepte hoekpenanten. Oorspronkelijk klassiek hoofdstel met architraaf, fries en kroonlijst met klossen, bekroond door een centrale dakkapel met pilasters en driehoekig fronton. Toegevoegde verd. doorlopend belijnd door schijnvoegen (1271).

S.A.B., O.W., 29487 (1924), 32479.

★ Nr. 73-75. Voormalige eigen woning van architect L.-B. Dewez (fig. 588). Complex herenhuis in classicistische stijl, door de architect ontworpen en gebouwd in de jaren 1760-1770. L.-B. Dewez (1731-1812) behoort tot de wegbereiders en belangrijkste vertegenwoordigers van het classicisme in België. Hij vestigde zich naar verluidt in 1760 te Brussel, na architectuurstudies te Luik en Rome, o.m. bij L. Vanvitelli en R. Adam, en een kort verblijf te London. Tot zijn belangrijkste werken behoren de talrijke opdrachten vanwege de geestelijkheid, o.m. de wederopbouw van de abdijen van Orval, Gembloux, Heylissem en Vlierbeek; het kasteel van Seneffe vormt één van zijn mar-

kantste burgerlijke werken. Benoemd tot hofarchitect van Karel van Lotharingen in 1767, werd hij o.m. belast met de bouw van de gevangenis van Vilvoorde en het «Château Charles» te Tervuren. Een exact bouwjaar voor Dewez' eigen woning werd tot op heden niet teruggevonden: ten vroegste daterend van na 1760, zijn er stijlvereenkomsten met het werk van de jaren 1760 en 1770.

Halfvrijstaand herenhuis (hoek Vander Elststraat) op L-vormige plattegrond. Opgetrokken ter plaatse van een oudere constructie, waarvan sporadisch zandsteenelementen werden hergebruikt. Latere stallingen, vermoedelijk uit begin XIX, aan de O.-zijde van de binnenplaats. Heden opgesplitst in twee panden.

Markant gevelfront met dubbelhuisopstand aan de Lakensestraat, met twee bouwl. en attiek, vijf trav. en één inspringende l. trav., onder zadeldak (Vlaamse

588. Lakensestraat nr. 73-75. Voormalige eigen woning van L.-B. Dewez.

pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel; drie l. trav. heden op de begane grond gedecapeerd – baksteen met natuurstenen sokkel en hoekblokken – en op de bovenverd. gecementeerd. Klassiek symmetrische opbouw met gemarkeerde horizontale registers en geaccentueerd middenrisaliet. Op de begane grond een rondboogpoort met geprofileerde booglijst op gelede imposten verbonden door een gestrekte tussendorpel, gegroefde voluutsleutel en spiegels in de zwikken, geflankeerd door vlakke pilasters met neuten en kapiteel met schijven en drop, onder de geprofileerde gestrekte waterlijst die doorloopt in de puilijst. Vernieuwde vleugeldeur onder een gesmeed ijzeren radiale waaijer. Op de bovenverd. rechth. venster in geriemde omlijsting met oren en gegroefde voluutsleutel waarvoor een ondiep gesmeed ijzeren balkon, geflankeerd door pilasters met spiegel en kapiteel met rozet onder een geprofileerd driehoekig fronton dat doorloopt in het hoofdgestel. In de zijtrav. rechth. vensters resp. vanaf de sokkel – met getraliede keldermonden – en de puilijst; in de r. trav. van de bovenverd. met zelfde gesmeed ijzeren borstwering. Verdiepte panelen met guirlande onder de sterk geprofileerde kroonlijst. Attiek met casementen, in de zijtrav. geopend door ronde oculi; aflijnende waterlijst waarop de bases van verdwenen topstukken, vermoedelijk acanthusappels. Begane grond van twee r. trav. verbouwd tot winkelraam. Inspringende l. trav. met lagere rondboogdeur met geprofileerde booglijst op gelede imposten, sluitsteen en schijven in de zwikken. Ordonnantie van de bovenverd. gewijzigd in 1834, door inbreng van een insteekverd.; kleine rechth. vensters.

Vrijwel blinde zijgevel (Vander Elststraat), heden van baksteen met zandsteenelementen en resten van pleisterwerk onder zadeldak (Vlaamse pannen); gedichte rondboogdeur ter hoogte van het vroegere koetshuis (cf. infra).

Vlak behandelde achtergevels met zelfde voorkomen aan de W.- en Z.-zijde van de binnenplaats; twee bouwl. en resp. twee en zeven trav. Regelmatige ordonnantie

van verkleinende rechth. vensters, belijnd door de sokkel met getraliede keldermonden en steigergaten. Brede korfboogpoort in geriemde omlijsting met neuten, oren, doorhangende guirlandes en voluutsleutel met diamantkop en drop, in de W.-vleugel. Vier l. trav. van de Z.-vleugel met gedichte dubbele steekboogpoort, deur en entresolvensters, wijzend op een oorspronkelijke functie als koethuis en paardestal, cf. ook de kierenbevloering die bij recent archeologisch onderzoek werd blootgelegd; houten steekbogige dakkapel met waterlijst op gestrekte uiteinden.

Interieur gedomineerd door het ruim bemeten trappenhuis, met monumentale eiken eretrap voorzien van een trappaal met guirlande en een fraaie gesmeed ijzeren Lodewijk XVI-leuning met geschakelde ringen, evoluerend boven de centrale koetsdoorgang; bescheiden diensttrap achter de inspringende l. trav. Voorts gewone indeling met vertrekken in enfilade, met nog resterende eenvoudige stucplafonds. Latere stallingen aan de O.-zijde van de binnenplaats, één bouwl. en drie trav., geritmeerd door vlakke rechth. lisenen en rondbogen met sluitsteen en blind boogveld waarin oculus.

S.A.B., O.W., 13303 (1834).

K.I.K., 104784 A.

DEWEZ L., *Laurent-Benoît Dewez, premier architecte de la Cour de Bruxelles sous Charles de Lorraine* (A.S.R.A.B., dl. 35, 1930, p. 65-94).

DUQUENNE X., *Le Château de Senefve*, Brussel, 1978.

MATHEEUSSEN C. (o.l.v.), *Rondom Laurent-Benoît Dewez*, Dilbeek-Brussel, 1986.

Nr. 76. Breed herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1824, opgetrokken door meester-metselaar J.P. Poelaert, vader van architect J. Poelaert. Oorspronkelijk drie bouwl. en vier trav., heden met bijkomende vierde bouwl. Eertijds volledig bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie; heden met vrijlating van de natuurstenen sokkel met getraliede keldermonden, de hardstenen poort en kordons. Rechth. inrijpoort in vlakke omlijsting met neuten, onder een entablement op gegroefde voluutconsoles

doorlopend in de puilijst, in de l. trav. Registers van rechth. vensters op geprofileerde kordonvormende lekdrempels; ijzeren leuning met dubbele krul op de tweede verd. Resterende gelede architraaf en fries van het vroegere hoofdgstel, oorspronkelijk met kroonlijst op klossen (1272).

S.A.B., O.W., 13252 (1824).

★ Nr. 79. Breed herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1832; souterrain, vier bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (pannen). Opgetrokken ter plaatse van een ouder, minstens XVIII-herenhuis met twee bouwl. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, heden gecementeerd op een natuurstenen sokkel waarin getraliede keldermonden. Verkleinende gevelordonnantie met gemarkeerde horizontale registers. R. risaliet met monumentale inrijpoort tussen hardstenen pilasters, aansluitend bij een in de puilijst doorlopend balkon met voluutconsoles, vóór een deurvenster met entablement. Vlakke verdiepte hoekpenanten. Rechth. vensters op kordonvormende lekdrempels. Eerste twee verd. verrijkt met geriemde omlijstingen. Bovenste verd. opgevat als een hoge mezzanino, belijnd door de gelede architraaf en de gekorniste kroonlijst met klossen en aansluitend profiel; nog enkele ijzeren leuning met dubbele krul. Latere houten vleugel deur, tralies voor de benedenvensters en gietijzeren balkonleuning (XIX c).

Interieur. Maçonniek tempelcomplex van «*Les Vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis*», n.o.v. architect P. Bonduelle, waarvoor bouwaanvraag en eerstesteenlegging in 1909, inwijding in 1910 (Pl. XXVIII). De plattegrond omvat een voorhal, de Kleine en de Midden tempel op de begane grond, de Grote tempel op de bovenverd., verbonden door een monumentaal trappenhuis. Onderkelderde constructie onder Polonceau-spant, opgetrokken ter plaatse van de vroegere tuin. Rechth. tempels in egyptiserende stijl met gedeeltelijk gepolychromeerd en verguld stucdecor, verwerkt met marmer en verzorgd houtwerk; telkens met toegangs-

589. Lakensestraat nr. 84.

poort in het W. en geaccentueerde troon van de Achtbare Meester in het symbolische O. Terugkerende holkeellijsten, Hathorpilasters, cobramotieven, gevleugelde zonnescijven, dubbele adelaars, Khekhernfriezen en maçonnieke attributen. Verfijnde Kleine tempel met gestoelte, textielbekleding en sterrenhemel. Midden- en majestatische Grote tempel met meer plastische, driedimensionale behandeling, met papyrusbundelvormige zuilen – halfvrijstaand, gekoppeld en bekroond met rammen in de Grote tempel – en resp. sterrenhemel in de Midden-, caissonzoldering met markante dierenriem met Isis- en Horusfiguren in de Grote tempel. Glas-inloodramen in het trappenhuis en allegorische schilderijen op doek in de Grote tempel afkomstig van de vroegere tempel in de Ursulinenstraat van 1898-1899, die in gebruik was tot 1908 (1273).

S.A.B., O.W., 13304 (1832), 13309 (1909).

CELIS M.M., *De egyptiserende maçonnieke tem-*

pels van de Brusselse loges «Les Amis Philantropes» en «Les Vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis» (M & L, 1984, 3, p. 25-41).

Nr. 83-85. Burgerhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1875; vier bouwl. en drie trav. onder schilddak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, oorspronkelijk met enkelhuisopstand, gemarkeerd door het gevelbrede balkon met zes voluutconsoles en gietijzeren leuning van de bel-etage, en het middenrisaliet met kleiner balkon hogerop. Rechth. vensters in geriemde omlijsting met oren, bijkomende entablementen op consoles op de eerste twee en borstweringversieringen enkel op de tweede verd. Klassiek hoofdgelstel. Begane grond met behouden l. vleugel deur; r. trav. in 1905 omgevormd tot winkelpui met Art Nouveau-houtwerk, heden opnieuw bekleed (1274).

S.A.B., O.W., 1082 (1875), 44295 (1905).

Nr. 84. Herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, van ca. 1825; vier bouwl. en vier trav. onder gehalveerd schilddak (leien), (fig. 589). Oorspronkelijk wellicht nog breder of deel uitmakend van een ruimer complex. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie, karakteristiek belijnd met schijnvoegen uitstralend boven de vensters; hoge sokkel waarin getraliede keldermonden. Breder l. trav. met inrijpoort in vlakke omlijsting met neuten en gestrekt entablement doorlopend in de puijst. Rechth. vensters met lekdrempels, op de begane grond doorgetrokken; tralies aan de beneden-, ijzeren leuning met dubbele krul aan de bovenvensters. Breed hoofdgelstel gevormd door de gelede architraaf, vlakke fries en geprofileerde kroonlijst met klossen; dakkapel. Latere houten vleugel deur met ijzeren waaier (XIX c).

Nr. 87. Afgeschuind hockhuis (Circusstraat) met Louis-Philippé-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1859; drie bouwl. en acht trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, op de bovenverd. gemarkeerd door geblokte

hoekpilasters. Accent op de hoektrav. d.m.v. een balkon met ijzeren hek aansluitend bij een deurvenster met gegolfde waterlijst. Rechth. vensters met lekdrempels, kordonvormend op de eerste verd. Bovenvensters met afgeronde bovenhoeken en geriemde stucomlijsting, deels verwijderd in de twee r. trav., achtereenvolgens met rolwerksleutel en getande borstwering; ijzeren leuning. Breed geprofileerde kroonlijst met tandlijst op gekoppelde uitgelengde consoles, waartussen panelen met uitgespaarde hoeken. Oorspronkelijk fraai omlijste winkelpui met hockingang in de vijf r. trav., heden verbouwd. Aanpalende poort en atelier in de Circusstraat eind XIX gesloopt (1275).

S.A.B., O.W., 23004 (1859).

Nr. 91. Herenhuis, oorspronkelijk met enkelhuisopstand, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1834; drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Oorspronkelijk inrijpoort met flankerende zuilen of pilasters en entablement in de l. trav., naast rechth. vensters, op de heden verbouwde begane grond. Hoge bel-etage met rechth. deurvensters in geriemde omlijsting onder entablement, gemarkeerd door een gevelbreed balkon met eenvoudige ijzeren leuning op vier fraaie consoles met acanthusblad en waaiermotief. Rechth. vensters met geriemde omlijsting en doorgetrokken lekdrempels op de tweede verd. Mezzanino met rechth. openingen tussen steigergaten, onder de breed geprofileerde kroonlijst met klossen; klassiek hoofdgelstel in het ontwerp. Inmiddels gesloopt (1276).

S.A.B., O.W., 13311 (1834).

Nr. 95. In kern traditioneel diephuis, oorspronkelijk met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), opklimmend tot XVII. Cf. bewaarde eerste twee geledingen van de vroegere topgevel, balkenlagen en dakstructuur, en de achtergevel. Gevelfront in laat-classicistische stijl aangepast eind XVIII-begin XIX, met een bijkomende verd. en een bekronend

fronton. Voorheen herberg z.g. «*A Saint Jean Baptiste*», vlg. een heden verdwenen gevelsteen gesticht in 1838, lokaal van de in 1833 opgerichte schuttersvereniging «Grand Serment des Archers au Berceau de Guillaume Tell».

Tot voor kort bepleisterde en beschilderde, doch recent gedecapeerde gevelopstand. Eerste twee bouwl. opgebouwd uit bak- en zandsteen, met geprofileerde sokkel, speklagen ter hoogte van de dorpels, kwartholte negblokken van de vroegere kruiskozijnen met wigvormig ontlastingssysteem en rechte muurankers. Aangepaste rechth. vensters met toegevoegde lekdrempel en verlaagde latei. Bijkomende lagere derde bouwl. in baksteenbouw met zelfde vensters. Markante gevelbekroning bestaande uit een gelede architraaf, een fries met steigerlaten en een geprofileerd driehoekig fronton geopend door een rondboogvenster. Spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl uit XVIII c. in de r. trav. : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, rocailles als sluitsteen en in de zwikken, onder een gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden; steenhouwersmerk, p. 1, nr. 26, mogelijk te identificeren met J. Lissen + H. Poliart (Arquennes, Feluy).

Achttertuitgevel in verankerde bak- en zandsteenbouw, met muurverlichtingen en resten van vroegere kruiskozijnen. Restauratieproject door architect B. Van Der Wee van 1989, in het kader van de AG-architectuurwedstrijd voor wederopbouw van het bouwblok Lakensestraat/Circusstraat/Nieuwbrug. Niettemin inmiddels gesloopt (1277).

Nr. 96 tot 104. Reeks van vier gekoppelde voormalige enkelhuizen vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, van ca. 1825, en vermoedelijk samen opgetrokken met nr. 106 cf. doorlopende geleiding; drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevels met verkleinende ordonnantie, nog het best bewaard in nr. 96-98. Eenvoudige opstand, geleed door de puilijst en een geprofileerd kordon, en afgewerkt door een klassiek hoofdstel met gelede architraaf, fries en

kroonlijst op klossen. Rechth. deur in vlakke omlijsting met neuten en entablement doorlopend in de puilijst, in de r. trav. van de begane grond, ook nog bewaard in nr. 100. Rechth. bovenvensters met geprofileerde lekdrempel en ijzeren leuning met dubbele krul; telkens één dakkapel met fronton in één van beide zijtrav. Diverse latere aanpassingen: winkelpuilen, bakstenen gevelbekleding en balkon in nr. 100, stucdecor en balkon in nr. 102, volledig gewijzigde ordonnantie in nr. 104 (1278).

Nr. 106. Herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, van ca. 1825, vermoedelijk samen opgetrokken met nr. 96 tot 104 cf. doorlopende geleiding; drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie; recent gedecapeerd, van baksteen met natuurstenen sokkel, hardstenen poort, dorpels en kordon. Eenvoudige opstand geleed door de puilijst en een geprofileerd kordon, en afgewerkt door een klassiek hoofdstel met gelede architraaf, fries en kroonlijst op klossen. R. risaliet met rechth. inrijpoort in vlakke omlijsting met neuten en entablement doorlopend in de puilijst; bekronende dakkapel met driehoekig fronton. Registers van rechth. vensters met lekdrempel; ijzeren leuning met dubbele krul. Getraliede keldermonden in de sokkel (1279).

Nr. 108-112. Ruim voormalig herenhuis (hoek Vaartstraat nr. 2-8) in neoclassicistische stijl waarvoor bouwaanvraag van 1824. Oorspronkelijk samengesteld uit een L-vormig hoofdgebouw met enkelhuisopstand van drie bouwl., resp. zeven en vijf trav., en een ten W. aanpalende lagere vleugel van twee bouwl. + mezzanino en vier trav. met inrijpoort. L.g. vleugel tot het huidige volume verhoogd, aangepast aan het hoofdgebouw, n.o.v. architect H. Van Eerdewegh van 1893. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met gemarkeerde horizontale registers in verkleinende ordonnantie, op sokkel met getraliede keldermonden. Bredere l. trav. met inrijpoort in vlakke omlijsting met neuten en enta-

blement doorlopend in de puilijst. Regelmatig ritme van rechth. vensters met geriemde omlijsting en lekdrempel, doorgetrokken tot geprofileerde kordons op de bovenverdieping. Klassiek hoofdstel met gelede architraaf, fries en kroonlijst met kloksen. Drie afgewolfd dakkapellen in het zadeldak (pannen) boven de voorgevel, twee latere dakkapellen met klauwstukken en gebogen fronton (1893) boven de zijgevel. Vanaf de vierde trav. opeenvolging van houten winkelpuien met entresol ter breedte van twee tot vier trav., markerende ingediepte pilasters en entablement met consoles, van 1874. Renovatie tot een complex met handelsruimten en woningen, n.o.v. architecten De Smedt en Ramon, i.o.v. het O.C.M.W., heden in uitvoering (1280).

S.A.B., O.W., 13256 (1824), 44419 (1893), 13376 (1874).

★ Nr. 120. Traditioneel diephuis met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), opklimmend tot XVII, gerestaureerd ca. 1975. Verankerde tuitgevel van bak- en zandsteen met muurverlichtingen. Voormalige kruiskozijnen met kwartholle negblokken en zandstenen latei, r. met gekoppelde ontlastingsboogjes; toegevoegde lekdrempels en ijzeren leuning (XIX). Drielicht in de tweeledige geveltop; centraal rondboogvenster met kwartholle negblokken, sluitsteen en imposten, geflankeerd door rechth. venster-tjes; rechth. luikje erboven (1281).

K.I.K., 75219 A.

Nr. 122. In huidige vorm herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, van ca. 1825-1830; drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak (pannen). Mogelijk oudere kern, aangegeven door de dakstructuur (n.l. straat) aansluitend bij de ondiepe mezzanino. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, recent gedecoreerde bakstenen lijstgevel met verkleinende ordonnantie, op natuurstenen sokkel. Inrijpoort in vlakke hardstenen omlijsting met neuten en entablement in de l. trav. Rechth. vensters met lekdrempel. Vrij hoge mezzanino met

rechth. openingen en steigergaten met schijfvormige vulling, beblind door een kordon en de kroonlijst (1282).

Nr. 131. In huidige vorm breedhuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak. Vermoedelijk een aanpassing uit XIX A, van een oudere, mogelijk traditionele XVII-kern, cf. muurankers op de tweede bouwl. Lijstgevel met verkleinende rechth. bovenvensters en klassieke beëindiging. Cementen gevelbekleding met schijnvoegen, kordons en geriemde vensteromlijstingen met oren en sleutel uit begin XX, met opschrift «CIMENTEERDER C. VANHEFFEN, 222 RUE DE L'AGRICULTURE, SCHAEERBEEK». Spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl uit midden XVIII, in de l. trav.: geprofileerd kwarthol beloop met neuten, sluitsteen met schelp en spiegels in de zwikken, onder een gekorniste, gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Klassiek houten winkelraam uit eind XIX-begin XX eraast. Inmiddels gesloopt (1283).

Nr. 134-142. Drie gekoppelde rijhuizen, achter een doorlopend gevelscherm met geaccentueerde middenas in Louis-Philipestijl, waarvoor afzonderlijke bouwvoorvragen van 1867 voor het l., 1869 voor het r. en 1872 voor het middenpand; vier bouwl. en in totaal negen trav. onder zadeldak (fig. 590). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Middentrav. van elk pand gemarkeerd door balkons met voluutconsoles en gietijzeren leuning doorlopend in kordons, en een typisch gekornist entablement op consoles. Registers van rechth. vensters met afgeronde bovenhoeken, in geriemde stucomlijstingen met bewerkte sluitsteen tussen guirlandes, op doorgetrokken geprofileerde lekdrempels waaronder panelen met neuten; fraaie ijzeren vensterleuning met guirlandes. Bewerkt hoofdstel, gevormd door de kroonlijst met tandlijst op uitgelengde consoles, waartussen casementen en bedekte steigergaten, beblind door een geprofileerd kordon. Middenpand bekroond door een monumentaal gebroken fronton met tandlijst en dakkapel met voluten en gebogen fronton. Oor-

590. Lakensestraat nr. 132-142 (1867, 1869, 1872).

spronkelijk «klassieke» winkelpuien, heden verbouwd.

S.A.B., O.W., 13379 (1867), 13382 (1869), 13381 (1872).

Nr. 144. Hockhuis (Arduinkaai) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1828, ontworpen door tekenaar P. Drossaert; drie bouwl. + attiek en resp. drie en vijf trav. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonantie. Tot 1903 behouden enkelhuisopstand met rechth. l. deur en vensters met lekdrempels aansluitend bij de sokkel waarin keldermonden, heden verbouwd. Rechth. bovenvensters met kordonvormende lekdrempels en ijzeren leuning met dubbele krul. Kroonlijst met klossen, boven fries met bedekte steigergaten en gelede architraaf. Bekronende attiek, oorspronkelijk met resp. één en drie halfronde venstertjes in de middentrav., sinds 1919 verhoogd en met rechth. openingen (1284).

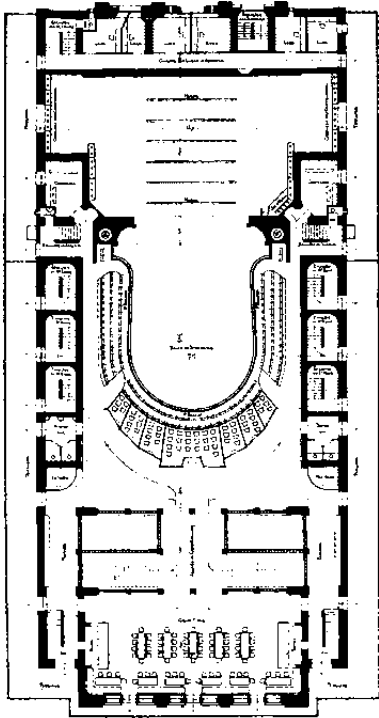
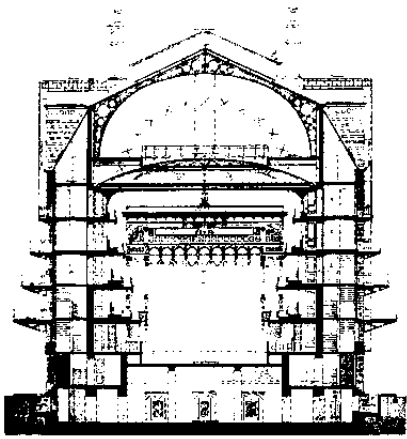
S.A.B., O.W., 13277 (1828), 13387 (1903), 26457 (1919).

Nr. 146. Koninklijke Vlaamse Schouwburg.

Theater in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect J. Baes, daterend van 1883-1887.

Vanaf midden XIX zagen opeenvolgende initiatieven het licht tot uitbouw van een permanent Vlaams toneelgezelschap te Brussel, met name het «Toneel der Volksbeschaving» (1852-1858) gehuisvest in het Parktheater, het «Vlaamsch Kunstverbond» later «Vlaamsche Schouwburg» (1860-1866) en de «Nationale Schouwburg» (1866-1868), beide gehuisvest in het voormalige Cirkustheater. In 1875 nam de «Naamlooze Maatschappij ter Exploitatie eens Nederlandschen Schouwburgs, te Brussel» voor haar eerste theaterseizoen haar intrek in l.g. schouwburg, inmiddels omgedoopt tot Alhambratheater. Het streven naar een eigen schouwburg, leidde vervolgens tot de toewijzing van het oude Entrepot of Arsenaal, een project waarover reeds onderhandeld werd sinds 1860. In 1883 gaf het stadsbestuur aan Baes opdracht het nieuwe theater te ontwerpen, met behoud van de voorgevel van het Entrepot aan het gelijknamige dok. Goedkeuring van de definitieve plannen en aanbesteding in 1884, inzet van de bouw in 1884, voltooid en ingehuldigd in 1887. De aanvankelijk z.g. «Vlaamsche Schouwburg», cf. opschrift, verkreeg in 1894 van Leopold II de titel «Koninklijke Vlaamse Schouwburg». Het theater werd in 1955 door brand vernield en vervolgens inwendig wederopgebouwd o.l.v. de architecten A.-J. De Doncker en R.F. Michiels, heropend in 1958.

Markant gebouw, veruit de belangrijkste realisatie van Baes, behorend tot de meest merkwaardige specimen van neo-Vlaamse-renaissance-architectuur te Brussel (Pl. XXII). Richtinggevend voorbeeld van functionele theaterbouw, gekenmerkt door de onverhulde toepassing van moderne constructietechnieken en -materialen, vnl. ijzer, in functie van een doorgedreven, vooruitstrevend brandbeveiligings- en evacuatiesysteem. Hier gecombineerd met

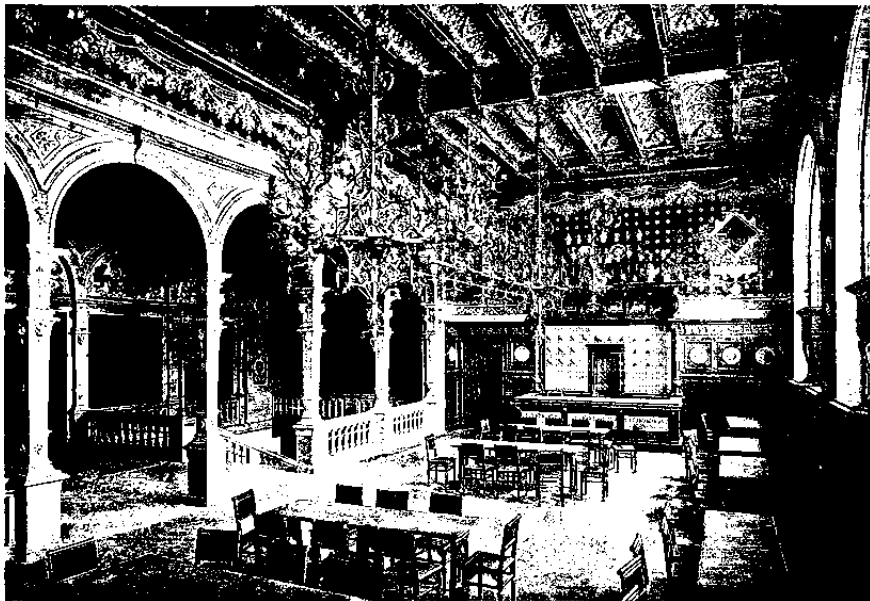
een op de Vlaamse renaissance geënte vormtotaal, aangepast aan de functie en de rol van de schouwburg.

Monumentaal vrijstaand complex, O.-W. geaxeerd, op rechth. plattegrond. Oorspronkelijk voorbouw met inkomhal, trapenhuis en foyer, centrale partij met amfitheater, en achterbouw met scène, schermenmagazijn, directie- en administratielokalen, artiestenloges en brandweerpost (fig. 591, 592).

Buitengevels met afwisseling van blauwe hardsteen en witte natuursteenlagen voor het voorgevelfront, geïmiteerd d.m.v. bepleistering en beschildering in de bovenbouw van de zijgevels. Mansardedak (leicn) boven voorbouw en zaal, zadeldak boven de scène, oorspronkelijk met bovenlichten en volledig gescheiden d.m.v. een gemetselde brug ten behoeve van de brandweer.

Voorgevel opgevat als een vooruitspringend risaliet, met de zijgevels verbonden door haaks naar binnen geplooid trapegevels met opengewerkt topstuk. Zes rondboogdeuren onder een beglaasde ijzeren luifel op de begane grond. Door balkons met gekoppelde consolerijen belijnde hoofdverd., geopend door drie brede rondboogvormige foyerramen met glas-inloodvulling onder booglijst met doorgetrokken imposten en sluitsteen. Ingewerkte nooddeuren onder entablement waarop marmeren borstbeelden van Willem Ogier, Joost Van den Vondel en Pieter Langendijk door beeldhouwers A. Hambresin en J. De Keyser. Flankerende, op de hoeken gekoppelde renaissancepilasters vanaf consoles, en rozetten. Bovenste verd. opgevat als loggia geritmeerd door pilasters met wortelmotief en afgewerkt met een rozettenfries, naar het model van het Antwerpse Stadhuis. Middenpartij verhoogd met een blinde attiek en een portieknis met het wapen van Brussel, bekrond door topstukken, boven een gevelplaat met opschrift «VLAAMSCHE SCHOUW-

591-592. Lakensestraat nr. 146. Koninklijke Vlaamse Schouwburg (1883-1887). Dwaarsdoorsnede en plattegrond (Le Théâtre Flamand..., pl. 5 en 4).

593. Lakensestraat nr. 146. Koninklijke Vlaamse Schouwburg (1883-1887). Foyer (Le Théâtre Flamand..., pl. 15).

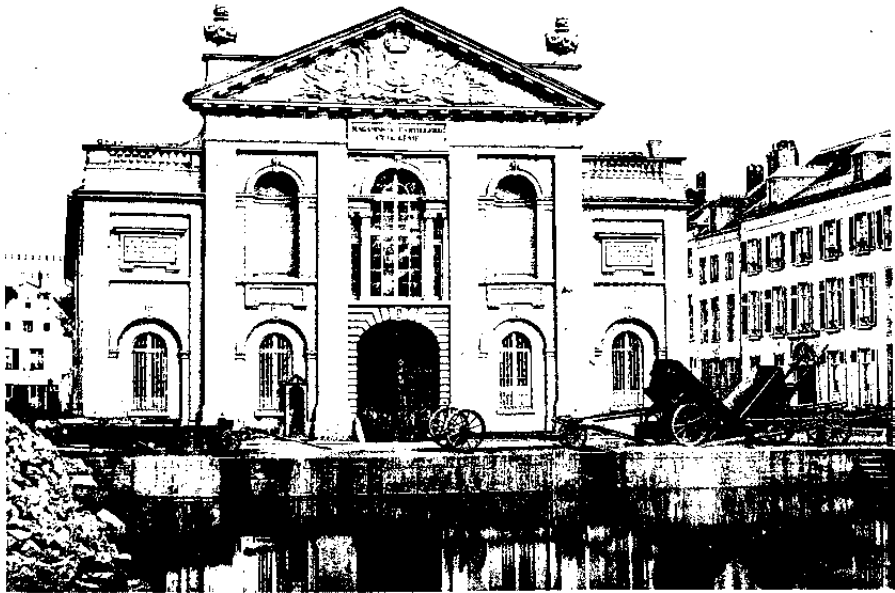
BURG». Getrapte toppen belijnd door doorgetrokken, uitkragende dekstenen, met oculi en allegorisch beeld. Functionele zijgevels, horizontaal gemarkeerd door vier naar boven toe versmallende, volledig ijzeren balkons met consoles en geajoueerde leuning, die oorspronkelijk de inwendige rangen aangaven. Belangrijke schakel in het evacuatiesysteem : elke rang was met de begane grond verbonden door afzonderlijke trappen en met de buitenbalkons door telkens tien nooddeuren aan weerszij; deze buitenbalkons, onderling verbonden door brandladders, boden telkens plaats aan het overeenkomstige totaal der rangen.

Achtergevel, oorspronkelijk de voorgevel van het voormalige Entrepot (cf. infra), via een achteruitwijkende bovenbouw en een steil lessenaarsdak (leien) verbonden met de toneeltoren.

Interieur grotendeels vernield in 1955 : heden enkel bewaard trappenhuis en foyer in neo-Vlaamse-renaissancestijl, met ver-

eenvoudigd decor; nieuwe inkomhal, zaal en scène. Oorspronkelijk amfiteatervormige zaal met ca. 1200 plaatsen, verdeeld over de parterre met stalles, parket en loges, en vier rangen «à la française»; rijke decoratie, o.m. schilderijen door H. Baes, een metalen scènescherm en een koepel met beglaasd bovenlicht. Bij de wederopbouw teruggebracht tot 669 plaatsen met nog slechts twee rangen. Trappenhuis met monumentale, dubbele bordes-trap, rondboogarcaden op balusters en versierde zoldering. Aansluitend foyer met een zoldering van zichtbare ijzeren moeren en kinderbalken met overschilderde sgraffitoversiering; houten lambrizing met markante betegelde buffetten en monumentale gesmeed ijzeren kroonluchters door P. Desmedt (fig. 593).

Voormalige *Entrepot* (fig. 594). Eerste Brussels Stapelhuis, gebouwd i.o.v. de Oostenrijkse regering in 1780-1781, n.o.v. architect R. Nivoy, op de vroegere beestenmarkt tussen de Lakensestraat en het

594. Lakensestraat nr. 146. Voormalige Entrepot (1780-1781). Opname door E. Fierlants ca. 1863 (S.A.B., I.F., Y 1337).

Hooïdok. Buiten gebruik gesteld in 1846 en vervolgens omgevormd tot Arsenaal. Oorspronkelijk een rechth. meerbeukige constructie met basilicale opstand van twee bouwl. onder zadelbedaking, met door lisenen geritmeerde zijgevels, en onversierde achtergevel. Bewaard voorgevelfront in laat-classicistische stijl, overwegend opgetrokken uit zandsteen, met schaarse verwerking van hardsteen. Hoger oplopend middenrisaliet van drie trav., ingedeeld door rechth. lisenen, en bekroond door een klassiek hoofdgelst en een geprofileerd driehoekig fronton met klossen, ingewerkt in een blinde attiek met hoekvazen. Geblokte rondboogpoort met diamantkopsleutel en -imposten, en Venetiaans drielicht met Ionische zuilen, geprofileerde booglijst en gegroefde voluutsleutel in de middentrav. Muraalbogen met imposten en diamantkopsleutel, en vlak omlijste rondboogvensters – oorspronkelijk beeldnissen – met opengewerkte borstswering met neuten en voorts zelfde

imposten, booglijst en sleutel als het drielicht, in de zijtrav. Gevelsteen met opschrift «MAGASINS DE L'ARTILLERIE ET DU GENIE» in de fries, en klein zegel van België tussen militaire trofeeën als timpaan (na 1846). Flankerende lagere zijtrav. met zelfde muraalbogen op de begane grond, blinde spiegels met neuten en waterlijst erboven; kroonlijst ter hoogte van de imposten van het risaliet en bekronende balustrade.

S.A.B., O.W., 29890-29897 (1883-1887), 77677 (1955-1958); A.A., 1884, rep. 1542, 1886, rep. 1821-1823, 1839, 1844, 1855 en 1856, 1887, rep. 1928-1929, 1932, 1960, 1977-1978 en 1989; P.P., 2263-2307; N.P.P., 19, 90 en L 1.

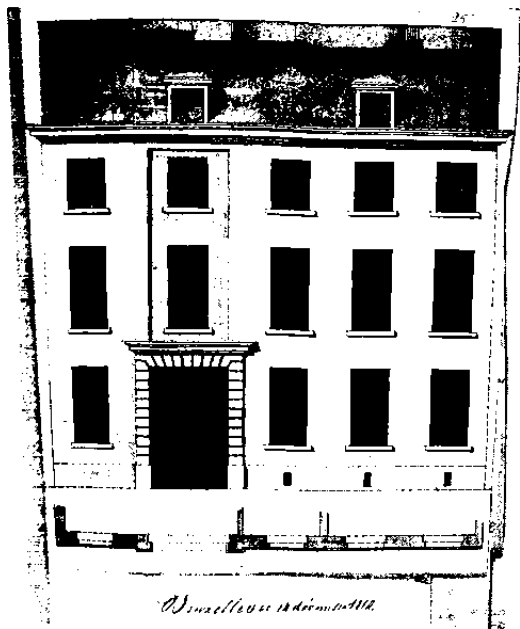
A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 497.

GROSJEAN-GUBIN E., *Le théâtre flamand à Bruxelles 1860-1880* (Cahiers Bruxellois, 1965, X, 1, p. 38-83).

Le Théâtre Flamand à Bruxelles par Jean Baes, Brussel, s.d.

MEERT H., *Open Boek, Honderd Jaar Koninklijke Vlaamse Schouwburg*, Brussel, 1977.

PEETERS Y., *Karel Buls en de Vlaamse Schouwburg te Brussel* (Vlaamse Toeristische Bibliotheek, 1977, 222).

595. Lakensestraat nr. 152-156. Bouwaanvraag (1815), (S.A.B., A.A., 1815, vol. 12, f. 25).

Nr. 150. Traditioneel diephuis met twee bouwl. en heden drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit XVII. Tuitgevel met schouderstukken, vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, heden bepleisterd en beschilderd, voorzien van rechte muurankers. Verbouwde begane grond en aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempel. Twee rechth. venstertjes met geprofileerde dagkanten in de top (1285).

K.I.K., 105003 A.

Nr. 151. Herenhuis met enkelhuisopstand in neoclassicistische stijl, van ca. 1825-1830; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. R. risaliet met markante hardstenen inrijpoort geflankeerd door vlakke pilasters met neuten en acanthuskapiteel, waarop een blinde fries en een geprofileerde waterlijst. Rechth. bovenvensters op lekdrempels, kordonvormend op de bovenste verd. Gekorniste kroonlijst met klossen boven fries en kordon; centrale afgewolfde dakkapel. L. trav. van de begane grond verbouwd tot winkelpui (1286).

Nr. 152-156. Ruim herenhuis met dubbelhuisopstand in laat-classicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1815 (fig. 595); drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Accent op de tweede trav., met rechth. inrijpoort in geblokte omlijsting met neuten en diamantkopsleutel, onder een entablement met vlakke fries en geprofileerde waterlijst; aansluitend een verdiepte rechth. vensteris over de bovenverd. Registers van rechth. bovenvensters met lekdrempel. Hoofdgestel met kordon, fries en vernieuwde kroonlijst. Latere dakkapellen. Overige trav. van de begane grond, oorspronkelijk met zelfde vensters en sokkel met keldermonden, verbouwd tot winkelpuien.

Belendend nr. 158 met identieke, doorlopende ordonnantie van twee trav., met onversierde l. inrijpoort en kroonlijst op klossen, vermoedelijk uit dezelfde periode (1287).

S.A.B., A.A., 1815, vol. 12, f. 25.

Nr. 153. Handelshuis met bescheiden Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect A. François van 1910; drie bouwl. en drie ongelijke trav. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevel van baksteen verwerkt met hardsteen. Van bij oorsprong geblokte begane grond met inrijpoort in de l. trav., naast de winkelpui met middeningang, heden aangepast en opnieuw bekleed. Bovenverd. vanaf de puilijst geritmeerd door kolossale pilasters. Brede, licht getoogde vensters, drielichten in de r. trav., met gegroefd entablement en lekdrempel, onderling verbonden door casementen met decoratief metselverband op borstweringen en fries, in de middentrav. voorzien van balkons met ijzeren leuning. Kroonlijst op consooltjes; rechte dakkapellen (1288).

S.A.B., O.W., 1816 (1910).

Nr. 157-161. Ruim herenhuis met dubbelhuisopstand (hoek Ladderstraat nr. 18) in neoclassicistische stijl, van ca. 1820, ter plaatse van het vroegere «Simpelhuys»; drie bouwl. en resp. zeven en drie trav. onder zadeldak (pannen). Heden opge-

splijst in twee panden. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie aan de Lakensestraat. Bredere middentrav. met rechth. inrijpoort in vlakke omlijsting met neuten en entablement, doorlopend in de puilijst. Registers van rechth. vensters met lekdrempels, kordonvormend op de eerste verd. Hoofdstel gevormd door de gelede architraaf, fries en kroonlijst met klossen; dakkapel in de voorlaatste trav. Overige trav. van de begane grond verbouwd; «klassieke» winkelramen aan weerszij van een afgeschuind hoekportaal met gietijzeren zuil van 1905 in de l. trav. Zijpuntgevel met eenvoudige ordonnantie (1289).

S.A.B., O.W., 13336 (1905).

Nr. 163. Hoekhuis (Ladderstraat nr. 27) en twee aansluitende huurhuizen (Ladderstraat nr. 15-19 en 21-25), met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1880. Bepleurde en beschilderde lijstgevels. Hoekhuis met drie bouwl. + entresol en resp. twee en vier trav. onder schilddak (pannen). Voorgevel aan de Lakensestraat gemarkeerd door getoogde lisenen, en een gevelbreed balkon met consoles en gietijzeren leuning op de hoofdverd. Omlopende winkelpui en privé-inkom op de begane grond. Rechth. entresolvensters; getoogde bovenvensters in vlakke omlijsting met neuten. Klassiek hoofdstel. Huurhuizen met vier bouwl. en resp. vijf en drie trav. onder zadeldak. Eenvoudige dubbelhuisopstand gemarkeerd door het middenrisaliet met inkom. Flankerende winkelpuien; getoogde bovenvensters. Kroonlijst (1290, 1291).

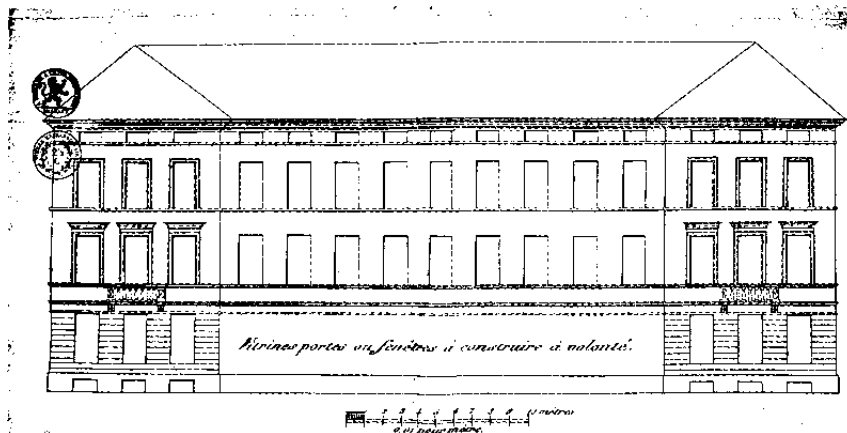
S.A.B., O.W., 5029 (1880).

Nr. 164 tot 172. W.-pleinwand van het vroegere z.g. «Antwerpseplein», cf. O.-pleinwand in nr. 179 tot 185. Rechth. plein aan het uiteinde van de Lakensestraat, deel uitmakend van de aanleg van de Antwerpselaan gerealiseerd in 1819 (zie Antwerpselaan). Eertijds ten N. afgesloten door de z.g. «Willemspoort» (zie straatnotitie). De W.- en O.-zijde werden aanvankelijk ingenomen door de cabaret-restaurants z.g. «Champs Elysées» en

«Belle-Vue», gelegen achter gebogen boomenrijen. In 1835 verkaveld en bebouwd vlg. een van stadswege opgelegd ontwerp van de hand van stadsarchitect A. Payen (fig. 596), dat voorzag in twee symmetrische pleinwanden; cf. ook verschillende bouwaanvragen van 1835 voor afzonderlijke panden aan beide zijden. Oorspronkelijk vrijwel identieke blokken met drie bouwl. + mezzanino en vijftien bij drie of vier trav. onder doorlopend schilddak. Bepleurde en beschilderde gevelschemen met door de puilijst en kordonvormende lekdrempels gemarkeerde registers in verkleinende ordonnantie. Hoekpanden van drie trav., opgevat als risalieten, gemarkeerd door schijnvoegen op de begane grond, geremde vensteromlijstingen op de bovenverd., en met accent op de hoofdverd. door een centraal balkon met voluutconsoles en bijkomende entablementen. Inkom voorzien via een koetspoort in de zijgevel, doch hiervan werd bij de bouw in enkele gevallen afgeweken; de opgelegde balustrade van de balkons werd in 1836 vervangen door een ijzeren hek vlg. uniform patroon. Telkens drie middenpanden met samen negen trav. met vlakke gevelbehandeling en regelmatige ordonnantie, de begane grond in het opgelegde ontwerp met facultatieve indeling. Huidige W.-wand brutaal onderbroken door een nieuw appartementsgebouw van zeven bouwl. (nr. 166-168); voorts vrij goed bewaard.

Nr. 164 : hoekpand (Koopliedenstraat) met vrij intact behouden opstand, doch in 1904 ingebrachte middendeur, voorts begraapt en met vernieuwde kroonlijst. Zijgevel van drie trav. met zelfde gevelbehandeling; latere aanbouw (Koopliedenstraat nr. 29-31) met vier bouwl., n.o.v. architect Ch. Patris van 1901, ter plaatse van de vroegere inrijpoort en stallingen.

Nr. 170-172 : midden- en hoekpand (Antwerpselaan) met intact bewaarde opstand op de bovenverd., afgezien van het verwijderde balkon. Begane grond van het middenpand met behouden enkelhuisopstand; grondig verbouwd met vergrote openingen en hoekzuil in 1908, de nog resterende penanten met schijnvoegen, in het hoekpand. Zijgevel van vier trav. met zelfde gevelbe-

596. Lakensestraat nr. 164 tot 172. Gevelopstand (1835), (S.A.B., O.W., 32189).

handeling. Latere aanbouw (Antwerpse-
laan nr. 20-20A): aanvankelijk koetspoort
en stallingen, cf. huidig r. risaliet, van
1840; uitgebreid met een vleugel van twee
bouwl. en drie trav. ter plaatse van de
vroegere binnenplaats in 1883, later nog
verhoogd (1292, 1293).

S.A.B., O.W., 32189, 6588 en 9349-9350 (1835-
1836), 49356 (1904), 9338 (1901), 1285 (1908),
25490 (1840), 25493 (1883); A.A., 1835, vol. 32,
f. 196-200.

Nr. 171-177. Monumentaal complex
(hoek Koopliedenstraat nr. 16, St-Jan Ne-
pomucenusstraat nr. 17) in eclectische stijl
met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect
J. Michiels van 1910; vier bouwl. + entre-
sol en acht bij tweemaal vijf trav. onder
mansardedak (leien). Deel uitmakend van
een geheel van huur- en burgerhuizen dat
het ganze bouwblok inneemt, cf. Kooplie-
denstraat nr. 2 tot 14 en St-Jan Nepomu-
cenusstraat nr. 15. Bepleurde lijstgevel
met imitatie-voegwerk en verwerking van
natuursteen, op een benedenbouw van
hardsteen. Café- en winkelpuien met en-
tresol, geritmeerd door bewerkte pijlers;
entresol geopend door drie- en in de mid-
denpartij vijflichten, met gietijzeren pilas-
ters, I-balk met rozetten en gietijzeren
borstwering. Bovenverd. met trav.-inde-
ling, gebundeld in de middenpartij, door

kolossale pilasters. Ritmerende werking
van gestapelde, trapezoidale houten erkers
met ijzeren consoles en bekronend gietij-
zeren balkon; bij een recente renovatie
verwijderd in de N.-helft van het complex.
Uiterste trav. aan weerszij gemarkeerd als
trapzaal met een tweezijdige erker en
tweelichten, boven de korfboogdeuren.
Rechth. bovenvensters met lekdrempel en
I-balk, onder een getoogd boogveld met
resten van sgraffito en sluitsteen op de eer-
ste twee verd.; gebuikte gietijzeren bal-
kons op de eerste verd. in de zijgevels.
Drielichten naast de trapzalen. Klassiek
hoofdgstel; dakkapellen, voorheen met
gebogen fronton. Bewaard houtwerk met
typische roeden van puin en ramen; glas-
in-loodvulling in de trapzalen (1294).

S.A.B., O.W., 101 (1910).

Nr. 179 tot 185. O.-pleinwand van het
vroegere z.g. «Antwerpseplein», cf. W.-
pleinwand in nr. 164 tot 172 (zie aldaar).
Heden onderbroken door een apparte-
mentsgebouw van vijf bouwl. van
ca. 1930 (nr. 183).

Nr. 179 : hoekpand (Koopliedenstraat) en
middenpand met intact bewaarde opstand,
afgezien van de bij een latere herbekleding
verwijderde schijnvoegen en balkon. Inrij-
poort in de r. trav. van het middenpand,

voorts vensters op de begane grond. Zijgevel van vier trav. met zelfde gevelbehandeling. Latere aanbouw (Koopliedenstraat nr. 25A-27) ter plaatse van vroegere stallingen. Nr. 181 : middenpand met bewaarde doch eveneens gecementeerde opstand, met inrijpoort in de r. trav.

Nr. 185 : hoekpand (Antwerpselaan) met intact bewaarde opstand op de bovenverd., afgezien van het verwijderde balkon, bovendien recent gedecapeerd; tot café-pui verbouwde begane grond met gegroefde posten (begin XX). Zijgevel van drie trav. met zelfde gevelbehandeling; latere aanbouw (Antwerpselaan nr. 19-19A) met bredere l. trav., mogelijk een uitbreiding van bestaande stallingen (1295, 1296).

Lambermontstraat (9-10 E)

Van Hertogsstraat naar Regentlaan. Deel uitmakend van de Warandewijk. Ensemble in classicistische stijl, gevormd door het Park van Brussel en omringende straten, vanaf 1776 n.o.v. architect B. Guimard aangelegd op de tuinen van het Koudenbergpaleis (zie Park van Brussel). Oorspronkelijk meest Z.-dwarsgang aan de O.-zijde van de Hertogsstraat, eertijds doodlopend op de XIV-stadsomwalling en afgesloten door een ijzeren hek tussen aediculamuren aansluitend bij de twee symmetrische hockhuizen. Oprichting van een tweede hek dicht bij de wallen in 1805, na inlijving van de wegenis bij het hotel de Trazegnies (zie nr. 1). Bij de aanleg van de Regentlaan in 1821-1823 op de nieuwe ringboulevard aangesloten, en «Rue Latérale» genoemd. Bij de aanleg van de Leopoldswijk vanaf eind jaren 1830 werd het tracé doorgetrokken in de nieuwe Belliardstraat. De voorgebouwen van beide hockhuizen verdwenen resp. in 1824 (nr. 2-4) en 1865 (nr. 1). Huidige benaming sinds 1905, naar baron Auguste Lambermont (1819-1905), diplomaat en staatsman. De hoeken aan de Regentlaan worden ingenomen door de tuinen van het Academiënpaleis en het voormalige «Hotel du Bus».

S.A.B., O.W., 32241-32242.

Nr. 1. *Ambtswoning van de Eerste Minister* (fig. 597). Hoekpaviljoen (Hertogsstraat), pendant van het tgv. liggende nr. 2-4, deel uitmakend van de symmetrische huizenrij in classicistische stijl aan de O.-zijde van het Park van Brussel, opgetrokken vanaf 1778 naar een eenheidsontwerp toegeschreven aan architect B. Guimard (zie Hertogsstraat).

Herenhuis, in 1778-1779 gebouwd door P.-J. Pruvost, kamerheer van Karel van Lotharingen, op een oorspronkelijk ruimer perceel dat zich naar het Z. uitstrekte tot de vroegere refugie van Park. De werken stonden o.l.v. P. Carmon. Onmiddellijk na de bouw verhuurd aan G. Beauclercq, hertog van St.-Albans die er in 1786 overleed. In 1805 aangekocht door markies G. de Trazegnies. In 1860 door de erfgenamen verkocht aan de Belgische Staat, en vanaf 1868 in gebruik door diverse ministeriële diensten. Vanaf 1897 ambtswoning van de Minister van Arbeid en Nijverheid, na grondige verbouwingen; huidige functie sinds 1945.

Oorspronkelijk vrijstaand dubbelhuis met voorgevel aan de Hertogsstraat, ten Z. geflankeerd door de balustrade van het latere Academiënpaleis, de N.-gevel ter hoogte van de derde trav. door een aediculamuur of «porte flamande» en aansluitend ijzeren afsluithek; stallingen aan de O.-zijde van de binnenplaats en tuinen ten Z. In 1783 uitgebreid met een lage, aanvankelijk vrijwel blinde voorbouw achter de «porte flamande». In 1805 : dichten van de hoofdingang in de voorgevel, openen van een nieuwe koetspoort in de voorbouw, en plaatsing van een tweede afsluithek dicht bij de stadsomwalling. Hekken in 1823 verwijderd; tuin afgesplitst in 1863. In 1865 : afbraak van de voorbouw en vernieuwing van de N.-gevels van herenhuis en stallingen, verbonden door een tuinmuur waarin de huidige r. portiek. In 1895-1897, n.o.v. architect E. Acker : afbraak van de stallingen en een bijgebouw uit 1890-1892; bouw van de Z.-tuin vleugel en toevoeging van een tweede portiek, als vereenvoudigde uitvoering van een grootser opgezet project; restauratie, in-

597. Lambermontstraat nr. 1, Ambtswoning van de Eerste Minister (1778-1779), en 2-4.

wendige verbouwing en herinrichting van het herenhuis.

Paviljoen op rechth. plattegrond, met drie bouwl. en vijf bij vijf trav. onder schilddak (leien). Met Wetstraat nr. 18 enige, van de in totaal zes hoekpaviljoenen in de Hertogsstraat, met ongewijzigd volume. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met verkleinende ordonnantie, begrensd door geblokte hoekpilasters en belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden, de pui- en de gekorniste kroonlijst. Voorgevel gemarkeerd door een geblokt middenrisaliet met venster nis en bekronende dakkapel. Gedichte, centrale rechth. poort omlijst door pilasters, consoles, schijf als sluitsteen en lamberskijn – in 1805 nochtans een omlijste rondboogpoort (?) –; aansluitend balkon met gesmeed ijzeren borstwering. Rechth. vensters in geriemde omlijsting, voorzien van een vlakke sluitsteen met geprofileerde deksteen op de begane grond, een voluutsleutel met acanthusblad op de tweede bouwl., en een ge-

profileerde sluitsteen op de lagere derde bouwl. Middenrisaliet op de bovenverd. verrijkt met resp. een rozet- en guirlandsleutel, en een paneel met neuten en rozetsleutel. Vereenvoudigde dakkapel met vleugelstukken, sleutel en kroonlijst. N- en Z.-zijgevels met o.m. blinde vensters, met vlakke blokomlijstingen; zelfde centrale dakkapel aan de Z.-zijde. Achtergevel met portaal en geriemde omlijstingen. Vensterluiken op de begane grond.

Tuinmuur met paneelversiering en twee identieke, rechth. geblokte portieken met uitgelengde sluitsteen, hoofdstel en geprofileerd driehoekig fronton; r. portieken dele wellicht de hergebruikte koetspoort van 1805, of eraan gekopieerd. Houten vleugeldeuren.

Classicismistische geïnspireerde Z.-tuinvleugel van één bouwl., bepleisterd en beschilderd met hardstenen elementen, met beglaasde ijzeren galerij aan de N.-zijde, voorts omlijste vensters binnen geblokte pilasters en attiek.

598. Lambermontstraat nr. 2-4. Bouwaanvraag uitbreiding (1824), (S.A.B., O.W., 10297).

Interieur in zijn huidige vorm grotendeels ontworpen door E. Acker, o.m. de eretrap met gesmeed ijzeren leuning, en de eetkamer in neo-Lodewijk XVI-stijl, en het salon met allegorische schilderijen in Directoirestijl, mogelijk met incorporatie van oorspronkelijke interieurelementen. Conferentiezaal in de Z.-tuin vleugel (1297).

S.A.B., O.W., 4234 (1865), 10336 (1895-1897, 1890-1892); A.A., 1805, vol. 3, f. 69-83.

A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 520-521. CHRISTENS R., D'HOORE W., *De ambtswoning van de Eerste Minister, Lambermontstraat 1*, Tiel, 1989.

DE TRAZEGNIES O., DUQUENNE X., *De mooie uren van een Brussels herenhuis* (De Woonsteden door de eeuwen heen, 1979, 44, p. 38-59, en 1980, 45, p. 46-57).

Nr. 2-4. Hoekpaviljoen (Hertogsstraat), pendant van het tgov. liggende nr. 1 (fig. 597). Perceel in 1779 aangekocht door P. Carmon, herenhuis in 1783 eigendom van J.B. Thielens. O.m. bewoond door graaf P. de Nény, lid van de Geheime Raad, tijdens de Oostenrijkse, door de gravin de Narbonne tijdens de Franse periode. Vanaf 1824 ambtswoning van de gouverneur der «Algemene Nederlandse Maatschappij» O. Repelaer van Driel, in

1830 de «Société Générale» met gouverneur F. Meeus. In 1831 residentie van baron E. Surlat de Chokier, regent van België. I.l.v. XIX e staatseigendom, in gebruik als ministerie, tot op heden.

Oorspronkelijk zelfde doch halfvrijstaand type als nr. 1. De Z.-zijgevel met symmetrische aediculamuur, hek en in 1783 toegevoegde voorbouw, vertoonde reeds vóór 1824 een volume overeenkomstig met de huidige eerste negen trav. Vlg. bouwaanvraag van 1824, n.o.v. architect Ch. Vander Straeten (fig. 598) : dichten van de hoofdingang in de voorgevel en afbraak van de voorbouw; uitbreiding tot herenhuis op L-vormige plattegrond met nieuwe zij- en tuingevel, waarop haaks aansluitend poortgebouw en stallingenvleugel resp. ten Z. en N. van de binnenplaats; voorts omheining van de tuin doorlopend tot de Regentlaan door een muur en hek. Wijzigingen aan de binnenplaats, vlg. bouwaanvragen van 1895 : afbraak en wederopbouw van stallingen; van 1896, n.o.v. architect A. Nyst : verhoging van het poortgebouw met twee en de N.-vleugel met één bouwl.; van 1949, n.o.v. architect R. Van Cauwenbergh : o.m. verhoging van de W.- en afsluiting met een O.-vleugel.

Herenhuis met drie bouwl. en resp. vijf en negen + drie trav. onder gecombineerd schilddak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevels begrensd door geblokte hoekpilasters en belijnd door de sokkel waarin rechth. keldermonden, de pui- en gekomiste kroonlijst. Identieke voorgevel als nr. 1; beter bewaarde dakkapel met oren en drop. Z.-zijgevel met symmetrische dubbelhuisopstand van negen trav., door Vander Straeten uitgewerkt als voortzetting van de bestaande toestand, cf. geleiding en vlakke blokomlijstingen zoals in nr. 1. Neoclassicistische toets van de centrale ingangspartij: rechth. vleugel deur met stoep en geblokte pilasters, en erboven een balkon met gietijzeren borstwering en entablement, beide op voluutconsolen. Aansluitend poortgebouw met drie trav., oorspronkelijk eenlaags met schijnvoegen uitstralend boven de rechth. poort en vensters, en bekroond door een ijzeren balustrade. Aangepast en verhoogd tot drie bouwl. in kopiërende stijl, cf. geblokt poortrisaliet met entablement, dito pilasters en vlakke omlijstingen. Venstertraliës op de begane grond.

Binnenplaats. Tuingevel in meer uitgesproken neoclassicistische stijl met empire-inslag, oorspronkelijk drie bouwl. en acht trav., gekenmerkt door schijnvoegen op de begane grond, rondboogvensters en Venetiaans drielicht met archivolten en doortrokken imposten op Ionische pilasters belijnd door een gevelbreed ijzeren balkon op de bel-etage, en geriemde omlijstingen op de derde bouwl. Aansluitend poortgebouw en breed geopende stallingenvleugel, eveneens met schijnvoegen. Uitzicht grondig gewijzigd door de opeenvolgende verbouwingen; beglaasde ijzerstructuur als bovenverd. van het poortgebouw.

Interieur. Resten van de oorspronkelijke inrichting in de voorkamers zijde Hertogsstraat, o.m. lambrizeringen, deuren en stucplafonds, en trap; neoclassicistische erbordestrap van 1824 (1298).

S.A.B., O.W., 10297 (1824), 10337 (1895, 1896), 60888 (1949).

Nr. 6-8. Zie Regentlaan nr. 20.

Land van Luikstraatje (2 D)

Van Vlaamsesteenweg naar Baksteenkaai. Meest W. van drie smalle, parallelle straatjes, vermoedelijk ontstaan in XVI B, tussen de Vlaamsesteenweg en het voormalige Koopliedendok, zie ook Naam Jezusstraat en Zeehondstraat. Licht geknikt tracé, tot voor kort met gekasseid wegdek, eertijds tevens bekend onder de benaming «'t Rosier stractken». Van de vroegere bebouwing, een merkwaardige site van arbeiderswoningen met één of twee bouwl. en o.m. dakvensters, witgekalkt op een gepikte plint, bleef niets bewaard. Heden gedeeltelijk braakliggend, gedeeltelijk afgezet met nieuwe bouw.

Fraaie, herplaatste hardstencen St.-Rochuskapel in Lodewijk XV-stijl uit XVIII c, op de hoek met de Baksteenkaai (fig. 599): convex gebogen portieckkapel gedragen door een console, met rocailleversiering. Spiegelboogvormige nis waarin een gepolychromeerd St.-Rochusbeeld, beschermd

599. Land van Luikstraatje. St.-Rochuskapel.

door een sierlijk gesmeed ijzeren hek; flankerende gelede pilasters, dubbele waterlijst en koepelvormige bekroning.

K.I.K., 29796 A.

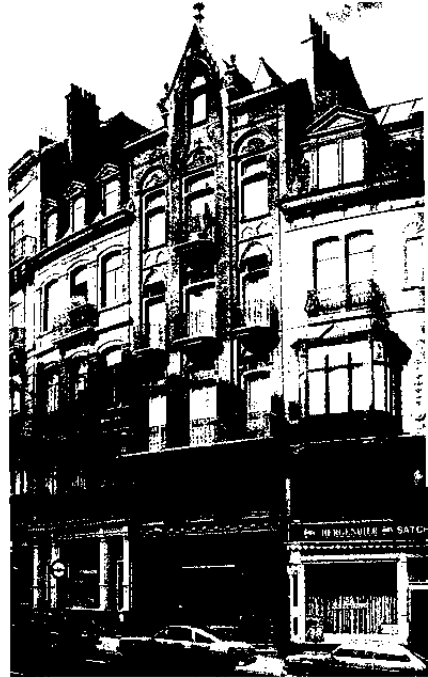
Lebeaustraat (7 G)

Van Gerechtsplein naar Grote Zavel. Brede gebogen straat met sterk hellend niveau, aangelegd op de terreinen van het oude Justitiepaleis. Tracé goedgekeurd en aanbesteed in 1891, voltooid en verkaveld in 1893.

Het eerste Brusselse Justitiepaleis werd in 1816-1820 n.o.v. architect F. Verly ingericht in het voormalige jezuïetenklooster. De Jezuïeten die zich hier in 1589 vestigden, verwierven tegen begin XVII vrijwel het gehele bouwblok gevormd door de Ruisbroekstraat, Guldenstraat, Strostraat en Rollebeekstraat. Oprichting van het college in 1604, bouw van de kerk in 1606-1627/1660 n.o.v. architect J. Franquart. Na de opheffing van de orde in 1773, in gebruik als Theresiaans college van 1779 tot 1797, vervolgens als militair hospitaal tot 1816; ter plaatse van de in 1812 gesloopte kerk werd in 1820-1821 het Gerechtsplein aangelegd. De laatste resten van het complex verdwenen in 1892. Door de aanleg van de Lebeaustraat, die het terrein diagonaal doorkruiste, kwam een rechtstreekse verbinding tot stand tussen de Grote Zavel in de bovenstad en het St.-Jansplein in de benedenstad. De N.-W.-hoek van de Grote Zavel werd hierbij opengebroken.

Z.g. naar Joseph Lebeau (1794-1865), mede-opsteller van de Belgische grondwet en Minister van Staat.

Intacte W.-gevelwand met een aaneenschakeling van burgerhuizen met verhoogde begane grond, en rij- en huurhuizen met winkelpui en veelal entresol, in eclectische stijl uit de jaren 1890 en begin 1900, het geheel geritmeerd door erkers en ijzeren balkons. Overwegend gevelfronten met neorenaissancedecor en veelal kleurrijk materiaalgebruik, waaronder de zeer eenvoudige nr. 9-11 (1893) met gesuper-

600. Lebeaustraat nr. 5-7 (1893).

poseerde pilasterordonnantie en «klassieke» winkelpui, en 53 (1901) met zijrisaliet en deurentablement met bovenlicht. Voorts klassieke bepleisterde opstanden met kordongeleding, hoofdstel en summier decor, cf. nr. 19-21 (1894), 27 (1894, architect E. Parys), 29-31 (1894, architect E. Delune), 69-71 (1894) en 73-75 (1893). Markant accent van de «woning Frison» door architect V. Horta (zie nr. 37). Oorspronkelijk gelijkaardige O.-gevelwand, met o.m. de «apotheek Peeters» door architect P. Hankar (1895-1896), gesloopt in 1954 voor de bouw van het R.T.T.-complex. Heden drukke verkeersader, schakel in het circuit dat de Regentschapsstraat via o.m. de Grote Zavel, Gasthuisstraat en Lombardstraat verbindt met de centrale lanen.

S.A.B., O.W., 16770 (1891-1893), 2571 (1893), 5982 (1901), 5995 (1894), 5990 (1894), 5976 (1894), 5983 (1894), 5966 (1893), 5975 (1895-1896); P.P., 1508.

Nr. 1-3. Rijhuis in eclectische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1893; drie bouwl. + entresol en twee brede trav. onder mansardedak (leien). Lijstgevel van baksteen, horizontaal belijnd door hard- en natuurstenen kordons en platte banden. «Klassieke» winkelpui met middeningang en r. privé-deur, pilasters, entablement en windbord. Getoogde entresolvensters met gietijzeren borstwering. Trapezoidale houten erkers met consoles, fronton en gebogen afdekking op de bel-etage. Getoogde tweelichten met gebuikt gietijzeren balkon op de bovenste verd. Decoratieve panelen en spiegels o.m. met guirlande en waaiermotief op de penanten. Hoofdgestel met kleurrijke tegelfries en kroonlijst op consoles; dakkapellen met driehoekig fronton (1299).

S.A.B., O.W., 5997 (1893).

Nr. 5-7. Rijhuis in eclectische stijl met neogotische inslag, n.o.v. architect D. Fastré van 1893; vier bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak (fig. 600). Lijstgevel van baksteen verwerkt met natuur- en hardsteen. Winkelpui met zij- en privé-ingang onder getande kroonlijst. Verticale gevelordonnantie over de drie bovenverd.: middenrisaliet uitgewerkt als Brugse trav. doorlopend in een dakvenster met schouderstukken en kruisbloem, zijtrav. gevat in rondboognissen. Vensters met tussendorpel en afgeronde bovenhaken, onder driepas – met wapenschilden op de bovenste verd. – en spitse of gebogen waterlijst. Gevelbreed balkon met consoles en postamenten op de eerste verd., polygonale balkons met getrapte console op de tweede en in de middentrav. van de derde verd.; gietijzeren borstweringen met rank- en driepasmotief. Gebroken hoofdgestel; houten dakkapellen met drielobbig windveren.

S.A.B., O.W., 5994 (1893).

Nr. 13-17. Huurhuis met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect A. Danthine van 1894; vier bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak. Bepaalde lijstgevel met imitatie-voegwerk en gebruik van hard-

steen, gemarkeerd door het middenrisaliet met inkom en gestapelde rechth. houten erkers over de eerste twee verd., en hoekpilasters. Inkom onder gebroken fronton en flankerende winkelpuien in spiegelbeeld, met diamantkopversiering en doorlopend entablement; beglaasde entresol. Bovenverd. met brede rechth. deurvensters, belijnd door deels gevelbrede balkons met alternerend rechte of gebuikte gietijzeren leuning. Klassiek hoofdgestel (1300).

S.A.B., O.W., 5996 (1894).

Nr. 23-25. Zelfde type als nr. 5-7, met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect D. Fastré van 1893. Spiegelbogige entresolvensters. Gemarkeerde bel-etage met zelfde balkon en wapenschilden in de boogvelden. Ordonnerende kolossale pilasters over de hoogste twee verd.: middenrisaliet verrijkt met een recht en een gebogen balkon, en boven een entablement doorlopend in een dakvenster met voluten, pilasters, waterlijst en schelpfronton. Rechth. vensters met tussendorpel, waterlijst en ontlastingsboog; wapenschilden op de borstweringen van de bovenste verd. Recent fronton boven de winkelpui (1301).

S.A.B., O.W., 5994 (1893).

Nr. 33. Burgerhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect E. Delune van 1894; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Door kordons gelede lijstgevel van natuur- en hardsteen – gesigeneerd naast de deur – centraal gemarkeerd door de rechth. erker met consoles, pilasters, entablement en vernieuwd balkonhek. Getoogde l. deur en vensters met waterlijst, en souterrainopeningen met diamantkopsleutel, in de geblokte benedenbouw. Recht. bovenvensters, op de bel-etage met doorlopende balustrade en entablement op consoles, op de bovenste verd. in geriemde omlijsting met neuten. Klassiek hoofdge-

601. Lebeaustreet nr. 37. Voormalige «woning Frison» (1894). Oorspronkelijke toestand.

stel; centrale dakkapel met geboge fronton, tussen kleinere met dito waterlijst (1302).

S.A.B., O.W., 5976 (1894).

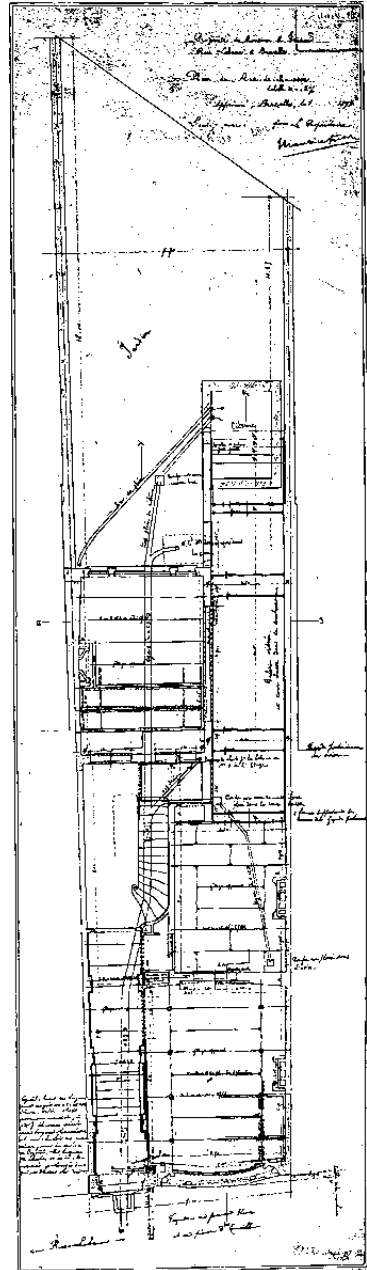
Nr. 35, 39. Twee burgerhuizen in eclectische stijl, n.o.v. architect L. en A. De Rycker van 1893; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde lijstgevels met imitatie-voegwerk en verwerking van hardsteen. Vrij identieke enkelhuisopstanden in spiegelbeeld, met kordongeleding en geaccentueerde middenas, doch afwijkend geveldecor vnl. platte banden, schijven en diamantkoppen. Rechth. muuropeningen, op de bovenverd. met waterlijst en bewerkte borstwering, de deurvensters van de middentrav. in rijkere omlijsting o.m. met pilasters, voorzien van balkons met consoles en gietijzeren leuning. Klassiek hoofdstel (1303, 1304).

S.A.B., O.W., 5978 (1893).

Nr. 37. Voormalige «woning Frison». Burgerhuis met enkelhuisopstand in Art Nouveau, n.o.v. architect V. Horta van 1894 (fig. 601). Gebouwd i.o.v. van bevriend advocaat M. Frison, voor wie Horta in 1899 nog het landhuis «Les Epinglettes» (Ukkel) ontwerpt. Vroeg werk binnen het oeuvre van de architect, onmiddellijk volgend op de «woning Autrique» en de «woning Tassel».

Omvat drie bouwl., twee ongelijke trav. en een gebogen mansardedak. Verhoging van een annex achteraan door Horta zelf in 1924; ingrijpende verbouwing van het vroegere souterrain en de verhoogde begane grond tot winkelruimte, door architect C. Gerard in 1954-1955.

Verzorgd gevelfront met parement van brede natuursteenlagen alternerend met hardsteenbanden, en karakteristiek gebruik van smeedijzer. Asymmetrische, continue opbouw met golvende lijnvoering, verminkt door inbreng van de beglaasde winkelruimte. Hoger oplopende, torenvormige l. trav. Vrij lage rechth. deur

602. Lebeauststraat nr. 37. Voormalige «woning Frison». Plattegrond (1894), (S.A.B., O.W., 5977).

in breed geprofileerde gegolfde omlijsting, onder een bovenlicht met ijzeren waaijer. Rechth. venster op de eerste verd., met kraagstenen en tweeledig opengewerkte beglaasde borstwering op de tweede; ventilatiegaten, resp. ovaal en rond, onder de nauwelijks geprononceerde lekdrempels. Rechth. tweelicht met blinde borstwering in de topgeleding. Brederer. trav. oorspronkelijk geopend door een ruim benedenvenster, uitgewerkt als bescheiden loggia met deelzuiltjes overgaand in uitgelengde balkonconsoles en ijzeren borstwering; gedrukt mijterbogig drielicht met ijzeren hekken in het souterrain. Aansluitend gegolfd balkon met behouden hoekconsoles en ijzeren hek tussen postamenten; rechth. deurvensters op de klassieke geordonneerde bel-etage. Ruim drielicht, uitgewerkt als nauwelijks uitspringende gegolfde bow-window met console, I-balk op gietijzeren deelzuiltjes en ijzeren borstwering op de tweede verd., afgewerkt met de kroonlijst. Rechte driedelige dakkapel in de bedaking met r. hoekpostament, heden met vernieuwde bekleding. Bewaard houtwerk van deur – met ijzeren roosters – en ramen; glas-inloodraam in het bovenlicht.

Interieur met eerder klassieke indeling, geflankeerd door hal en trappenhuis (fig. 602): oorspronkelijk advocatenkantoor en fraaie beglaasde wintertuin als verbinding op de begane grond, groot en klein salon op de eerste, slaapkamers op de tweede verd. Heden nog ten dele bewaarde Art Nouveau-inrichting: o.m. mozaïekvloer, leuning en trappaal in de hal, vnl. schouwen en plafonds in de vertrekken.

S.A.B., O.W., 5977 (1894), 31736 (1924), 62852 (1954-1955).

K.I.K., 102955 M, 102394 M, 102940 M.

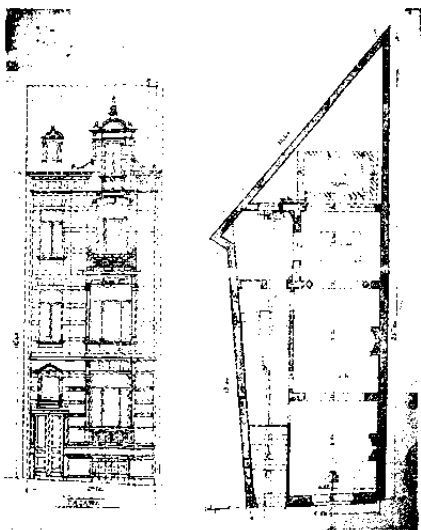
BORSI F., PORTOGHESI P., *Victor Horta*, Brussel, 1970, p. 71-72.

Nr. 41. Burgerhuis in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect D. Fastré van 1894; drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Door kordons gelede lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, overvloedig versierd met diamantkoppen. Breder r. risaliet gemarkeerd door gesuperposeerde pilasters, entablementen en een bal-

kon met bewerkte consoles en gietijzeren leuning op de hoofdverd.; brede korbboogvensters met geblokte booglijst en driedelige kruiskozijnen op de eerste twee bouwl., rondbogig tweelicht op de bovenste verd. In het ontwerp bekronende dakkapel met fronton. L. trav. met rechth. deur onder bovenlicht en vensters, telkens met entablement en op de bovenste verd. een driehoekig fronton. Kleurrijke tegelfriezen op de borstweringen en in het klassieke hoofdstel. Oorspronkelijk geblokt souterrain opengebrouwen tot garagepoort (1305).

S.A.B., O.W., 5979 (1894).

Nr. 43. Burgerhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect E. Parys van 1893 (fig. 603); drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder mansardedak (geschubde leien). Door kordons gelede lijstgevel van natuur- en hardsteen, verlevendigd door kleurrijke tegelfriezen. Souterrain en verhoogde begane grond, oorspronkelijk met diamantkoppen en l. deur onder bovenlicht en fronton, verbouwd tot

603. Lebeauststraat nr. 43. Bouwaanvraag (1893), (S.A.B., O.W., 5980).

604. Lebeauststraat nr. 55 (1899).

winkelpui. Breder, gebost r. risaliet, gemarkeerd door een rechth. erker met wortelpilasters en entablement waarop een ijzeren balkonhek tussen postamenten; bekronend dakvenster met voluten, gebogen fronton en bolornamenten. Rechth. vensters met lekdrempel en waterlijst of diamantkopsleutel. Gebroken klassiek hoofdstel; vereenvoudigde dakkapel (1306).

S.A.B., O.W., 5980 (1893).

Nr. 45-47. Rijkshuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect A. Danthine van 1894; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak (leien). Door kordons gelede lijstgevel van natuur- en hardsteen. Winkelpui met zij- en privé-ingang, wortelmotieven op de posten en entablement. Geblokte entresol met steekboogopeningen. Breed r. risaliet van twee trav. over de bovenverd. Markante rechth. erker met pilasters, bewerkte borstwering en entablement, geplaatst op een gevelbreed balkon met consoles en

flankerend gietijzeren hek, op de eerste verd. Aansluitend balkonhek en drielicht op de tweede verd.; bekronend gebroken fronton en dakkapel. Voorts rechth. bovenvensters, klassiek hoofdstel en oeil-de-bœuf (1307).

S.A.B., O.W., 5981 (1894).

Nr. 49-51. Huurhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect F. Kips van 1901; vijf bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Door kordons gelede en geboste, bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegwerk en gebruik van liardsteen. Winkelpui met gekoppelde zij- en privé-ingang. Breder r. risaliet gemarkeerd door gestapelde rechth. houten erkers, met resp. rondbogig drielicht op colonnetten en steekbogig met wortelpilasters, rustend op een gevelbreed balkon met doorlopende balustrade. Voorts rechth. vensters op de eerste twee verd. en getoogde met waterlijst en sleutel op de hoogste twee, voorzien van vnl. Franse balkons met gietijzeren hek. Klassiek hoofdstel (1308).

S.A.B., O.W., 1769 (1901).

Nr. 55. Markant burgerhuis in eclectische stijl met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1899; souterrain, twee bouwl. en twee ongelijke trav. onder mansardedak (leien), (fig. 604). Lijstgevel van baksteen verlevendigd met geglazuurde lagen en overvloedig gebruik van hardsteen o.m. voor de geboste sokkel, kordons en omlijstingen. Bredere r. trav., op de bovenverd. geflankeerd door pilasters en postamenten, vnl. gemarkeerd door de rechth. erker met consoles, wortelpilasters, bekronend gebroken fronton en balkon met balustrade. Aansluitend torenvormig dakvenster met ingesnoerde vierzijdige spits (leien) en smeedijzeren topstuk, i.pl.v. het in ontwerp voorziene fronton. L. trav. met deur onder entablement en omlijst bovenlicht met bolornamenten; erboven getoogd venster met balustrade, waterlijst en diamantkopsleutel. Klassiek hoofdstel met uitgelengde modillons en dakkapel met gebogen fronton. Markante Art Nouveau-tegeltafel met gestileerde bloemmotieven op de borstweringen en fries onder de

puilijst. Typische houten vleugel deur, keldertraliën en glas-in-lood windschermen.

S.A.B., O.W., 4646 (1899).

Nr. 57-61. Ruim huurhuis met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl, n.o.v. architect G. Ghysels van 1901; vijf bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak. Lijstgevel van natuur- en hardsteen met gemarkeerde horizontale registers, accent op de middenas en hoekpilasters. Ruim beglaasde benedenbouw met privé-portaal onder rondbooglicht en aan weerszij winkelpuien met middeningang. Bovenverd. met rechth. erker waarop balkon in het middenrisaliet, voorts geleed door entablementen waarop deels gevelbrede gietijzeren balkonleuningen, boven de erker ondersteund door Ionische colonnetten; rechth. drielichten in de brede zijtrav. Klassiek hoofdstel met uitgelengde consoles (1309).

S.A.B., O.W., 5984 (1901).

Nr. 63-65. Rijkshuis in eclectische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1899; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak (leien). Door kordons gelede lijstgevel van overwegend bak- en hardsteen, verlevendigd met kleurrijke tegelfriesen in de erker en onder de kroonlijst. Art Nouveau-inslag in het houtwerk van de winkelpui met zij- en privé-ingang, bekroond door een gevelbreed gebuikt gietijzeren balkon. Bovenverd. gemarkeerd door de centrale rechth. erker waarop dito balkon. Steek-, rond- en korfboogvensters met onderdorpel en op de bovenverd. omlopende waterlijst. Uitgelengd dakvenster met gebuikte borstwering en driehoekig fronton, tussen rechte dakkapellen (1310).

S.A.B., O.W., 3966 (1899).

Nr. 67. Burgerhuis in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect D. Fastré van 1894; souterrain, drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Rijke, door kordons gelede lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, verlevendigd door tegelfriesen, met geboste sokkel. Breder, door geblokte pilasters gemarkeerd l. risaliet, met op de bel-etage een bewerkte rechth. erker met

consoles en entablement waarop een gietijzeren balkonhek. Aansluitend rondboog tweelicht onder een geblokte ontlastingsboog; bekronend gebroken fronton in het klassieke hoofdstel en ruim dakvenster met driehoekig fronton. Korfboogvenster van de verhoogde begane grond in 1928 verlaagd tot winkelraam, met verwijdering van de balustrade en aanpassing van het souterrain-tweelicht. Vensters, voorts rondboogvormig, met geprofileerde waterlijst met diamantkoppen. Rechth. deur onder driehoekig fronton en oculus in de r. trav. (1311).

S.A.B., O.W., 5965 (1894), 35409 (1928).

Nr. 77-79. Huurhuis met enkelhuisopstand, in eclectische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1896; vier bouwl. en vier trav. onder mansardedak (leien). Lijstgevel van natuursteen, doorspekt met hardsteen, ook voor de pui, opgebouwd uit gemarkeerde horizontale registers. Winkelpui met midden- en r. privé-ingang tussen met diamantkoppen versierde posten. Bovenverd. geleed door gevelbrede balkons, op de bovenste verd. in de middentrav., met rechte of gebuikte gietijzeren leuning; rechth. vensters in geriemde omlijsting met entablement. Klassiek hoofdstel met consoles en tegelfries; dakkapellen met driehoekig fronton (1312).

S.A.B., O.W., 5967 (1896).

Léon Lepagestraat (2 D-E)

Van Nieuwe Graanmarkt naar Vlaamsesteenweg.

Brede gebogen, aan twee zijden beboomde straat, waarvan de aanleg werd aanbesteed in 1912. Voor het verkeer geopend in 1913, doch vermoedelijk tengevolge van de oorlogsomstandigheden pas vanaf de jaren 1920 bebouwd. Z.g. naar Léon Lepage (1856-1909), schepen van Openbaar Onderwijs en Schone Kunsten, waarvoor gedenkteken aan het begin van de straat (zie nr. 2). De Léon Lepagestraat verbond de Antoine Dansaertstraat en de Papenvest, waarvan de aanpalende straatgedeelten gelijktijdig werden verbreed en

opnieuw bebouwd. De N.-zijde van de Nieuwe Graanmarkt werd hierdoor volledig opengebrouwen, ten koste van de laat-classicistische symmetrie van het plein. De nieuwe aanleg die aansloot op de verbrede Varkensmarkt, maakte deel uit van de uitgebreide infrastructuurwerken in dit stadsdeel, die voortvloeiden uit het dempen van de oude binnenhaven (1910-1911), gericht op het verbeteren van de verbinding tussen het nieuwe «Quartier Maritime» (zie Diksmuidelaan) en het stadscentrum rond de Beurs.

De bebouwing, grotendeels daterend uit de tweede helft van de jaren 1920 en begin jaren 1930, wordt vooral aan de W.-zijde bepaald door enkele ruimere appartementsgebouwen met gemiddeld zes à zeven bouwl. Bescheidener volumes van gemiddeld vier à vijf bouwl. en een sterker versnipperde perceelsstructuur aan de O.-zijde, met accent van de Gereformeerde Kerk. Afwisseling van baksteenbouw en bepleisterde opstanden, overwegend met ingehouden Art Deco-inslag, krachtig geritmeerd door oplopende bow-windows. Tot de meest eenvoudige voorbeelden behoren nr. 11-13 (1928), 15-17 (1926), 19-21 (1928), 24 (1929), architecten A. en H. Vandaele), 32 (1932, architect S. De Praetere), 45-47 (1931, architect G. Gilbert), 49-51 (1929), 53-55 (1928-1929, architect E. Hoebeke), 57 (1926, architect F. Watterman), 59-61 (1926-1927) en 63-65 (1926; hoek Vlaamsesteenweg). Voormalige dokterswoning met neorococo-inslag in nr. 4 (1928, architecten A. en H. Vandaele) en burgerhuis met Art Deco-inslag in nr. 9 (1928); voormalig confectie-atelier in nr. 7 (1928, architect A. De Meulemeester).

S.A.B., O.W., 35730 (1928), 36394 (1926), 45367 (1928), 45473 (1929), 45481 (1932), 36393 (1931), 51118 (1929), 40629 (1928-1929), 50614 (1926), 40023 (1926-1927), 40022 (1926), 36392 (1928), 35407 (1928), 35731 (1928); A.A., 1912, rep. 8714; P.P., 2912.

Nr. 1-5. Appartementsgebouw met Art Deco-inslag, vijf bouwl. en pseudo-mansarde, n.o.v. architect J. Van Oncem van 1927. Convex, verticaal geritmeerd gevelfront van bak-, natuursteen en simili, be-

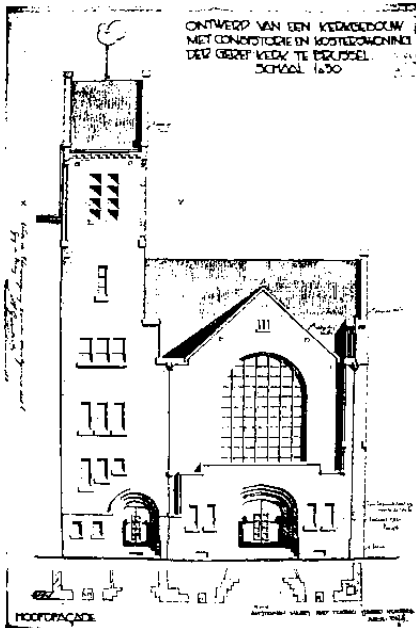

605. Léon Lepagestraat nr. 28-30 (1937), 32 (1932) en 34 (1931-1932).

paald door drie brede licht trapezoidale bow-windows over de bovenverd. Geaccentueerde, hoger oplopende middenpartij, versierd met typische vruchtenkorven en bekroond door een pseudo-fronton tussen postamenten. Centrale inkom tussen winkelpuien, twee appartementen per verd. (1313).

S.A.B., O.W., 54032 (1927).

Nr. 2. Appartementsgebouw (hoek Antoine Dansaertstraat) met Art Deco-inslag, n.o.v. architect A. Bouquet van 1930-1931. Scherp afgeschuind hoekcomplex met zes bouwl., in strakke baksteenbouw, waarbij accentuering van de dragende structuur van gewapend beton. Per gevelzijde trapezoidaal uitkragende bovenverd. op markante consoles, bekroond door een typische ijzeren balustrade met postamenten vóór de hoogste verd. Hoektrav. afgewerkt met een gebogen pseudo-fronton. Winkelpui.

606. Léon Lepagestraat nr. 33-35. Gereformeerde Kerk. Bouwaanvraag (1927), (S.A.B., O.W., 38414).

Monument Léon Lepage, door architect F. Malfait en beeldhouwer J. de Bremaecker van 1922/1928, geïncorporeerd in de hoektrav. Uitgevoerd in hardsteen, met een allegorisch bas-relief in brons (1314). S.A.B., O.W., 47103 (1930-1931); S.K., 356 (1928).

Nr. 6-18. Ruim appartementscomplex, doorlopend in Antoine Dansaertstraat nr. 109-119, met negen bouwl. waaronder drie terugwijkende attiekverd., n.o.v. architecten L. Muller en A. Servais van 1932. Drie blokken met telkens zestien appartementen, twee per verd. aan weerszij van het centrale trappenhuis. Strakke, wit-bepleisterde gevelopstanden op sokkelvormende puin van zwart graniet, verwant met de stijl van de Nicuwe Zakelijkheid, doch door de klassicerend symmetrische opbouw van de bovenverd. eerder aanleunend bij de Art Deco. Breder, licht concaaf

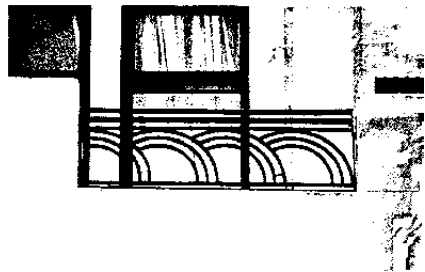
front van negen trav. aan de Léon Lepagestraat; rechthoekig front van zes trav. aan de Antoine Dansaertstraat. Winkelpuilen en privé-portalen op de begane grond. Bovenverd. verticaal geritmeerd door hoekrisalieten met kolossale pilasters, en centrale trapezoidale bow-windows met balkonbekroning, alternerend met verdiepte velden met gelede afwerking. Attiekverd. krachtig belijnd door breed uitkragende kroonlijsten, de middelste met geschakelde trapezoidaal uitspringende vensters. Rechth. openingen. Typisch ijzerwerk van deuren en borstweringen (1315).

S.A.B., O.W., 50613 (1932).

Nr. 28-30. Appartementsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid, zeven bouwl., waarvoor bouwaanvraag van 1937 (fig. 605). Gevelfront met monolithische bepleistering op pui van Travertijn. Omlijste privé-inkom en winkelpui bekroond door medaillons met mozaïekvulling. Over de bovenverd. doorlopende, afgeronde tweeledige bow-window, met horizontaliserende registerbelijning en beglazing, en balkonbekroning; korte luifel op de hoogste verd.

S.A.B., O.W., 48600 (1937).

Nr. 33-35. Gereformeerde Kerk. Complex gevormd door een kerkgebouw met consistorie en kosterwoning, n.o.v. architect T. Kuipers (Amsterdam) van 1927 (fig. 606). Sobere baksteenarchitectuur met schaarse verwerking van natuur- en vooral hardsteen, gekenmerkt door een traditionalistische tendens eigen aan het late werk van deze in kerkenbouw gespe-

607. Léon Lepagestraat nr. 34 (1931-1932). Balkonleuning.

cialiseerde architect. L. zadeldaktoeren met schouderstukken, tandlijst en getrapte afwerking onder rollagen; rondboogdeur, oorspronkelijk drielichten en galmgaten, cf. Z.-zijde, heden aangepast tot rechth. vensters. R. puntgevel, geopend door een rondboogportaal met meerledige boogrug, tussen tweelichten, onder het opschrift «GEREFORMEERDE KERK» belijnd door een waterlijst. Erboven een groot rondboogvormig zevenlicht met bakstenen stijlen en glas-in-loodvulling. Getrapte afwerking onder rollaag; flankerende postamenten. Typisch houtwerk met ijzerbeslag van de vleugeldeuren.

Sober interieur : zaalkerk met driezijdige sluiting, in schoon metselwerk onder een houten kappant, met rondbooglichten in de O.-partij. Inrichting vlg. de Gereformeerde liturgie : podium in de absis, met avondmaaltafel, kerkeradsbanken, doopvont en kansel; parallelle rijen banken; galerij tegen de W.-wand (1316).

S.A.B., O.W., 38414 (1927).

Nr. 34. Appartementgebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect A. Vandaele van 1931-1932; zeven bouwl. en terugwijkende attiekverd. (fig. 605). Strak geordonneerd gevelfront met simili-bekleding, vnl. gemarkeerd door de trapezoïdaal uitkragende eerste vijf verd., met kolossale middenpilasters, voorts doorlopende horizontale registerbelijning, beglazing en gegroefde borstweringen, en balkonbekronning. Gedrukte begane grond met centrale inkom. Zesde verd. met vijflichten aan weerszij van een middenrisaliet; attiekverd. met twee drielichten, bekroond door een balustrade met postamenten. Fraai ijzerwerk van de vleugeldeur, balkonleuningen en attiekbalustraden met concentrische cirkelsegmenten (fig. 607). Twee bescheiden appartementen per verd.; in het ontwerp duplex op de hoogste en de attiekverd.

S.A.B., O.W., 46993 (1931-1932).

Nr. 36-38. Appartementgebouw (hoek Pavenvest) met Art Deco-inslag, n.o.v. architect J. De Potter van 1932. Scherp afgeschuind hoekcomplex met vijf bouwl., in

strakke baksteenbouw belijnd door similibanden. Per gevelzijde trapezoïdaal uitkragende bovenverd. vanaf getrapte en gegroefde consoles, belijnd door een typische ijzeren balustrade met postamenten vóór de hoogste verd. Winkelpui met pilasters. Bekronende blinde attiek met postamenten, gegroefd en met paneelversiering (1317).

S.A.B., O.W., 50615 (1932).

Nr. 37-43. Appartementgebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect F. Van Stichel van 1926; zes bouwl. en vier ongelijke trav. Gevelfront van bak-, natuursteen en simili, de bovenverd. geritmeeerd door licht verdiepte vensterrisalieten, in de bredere zijtrav. geaccentueerd door halfronde bowindows met balkon en bekroond door een topstuk. Winkelpuien, privé-ingang en inrijpoort op de begane grond. Typisch beeldhouwd decor, vnl. spiralen en parellijsten, en ijzeren borstweringen (1318).

S.A.B., O.W., 40621 (1926).

Leopoldstraat (5 D)

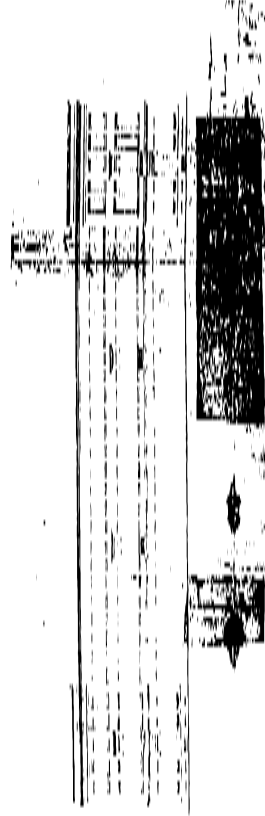
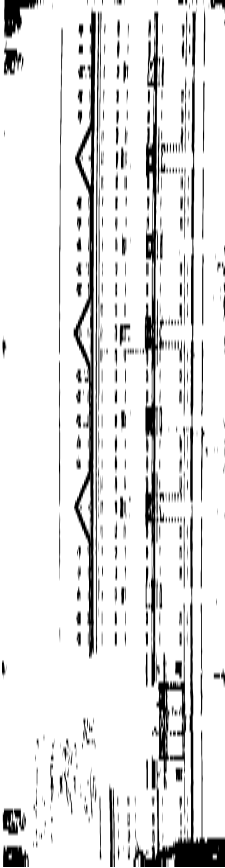
Van Schildknaapsstraat naar Wolvengracht.

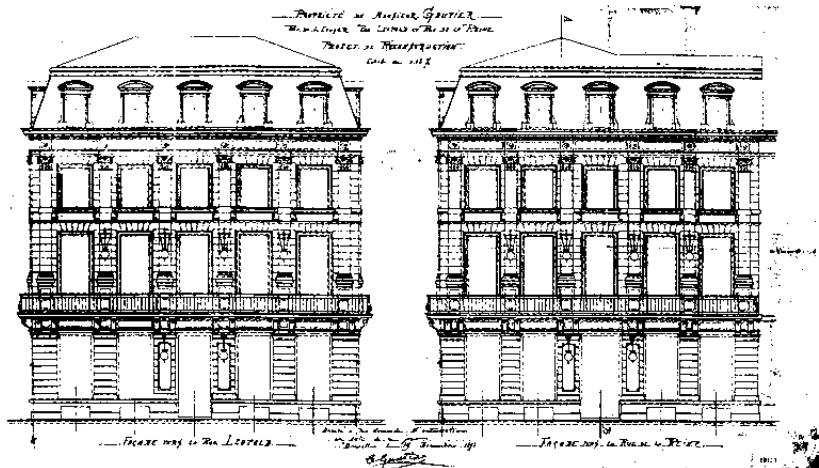
Aanvankelijk z.g. «Willemsstraat», refererend naar de aanleg onder koning Willem I; huidige benaming sinds 1831, naar koning Leopold I.

Deel uitmakend van de door architect L.E.A. Damesme in 1817/1819 uitgewerkte globale aanleg met Muntschouwborg, Muntplein, omringende straten en huizenrijen opgetrokken in neoclassicistische stijl in 1819-1822 o.l.v. de architecten J.B. Vifquain en H.L.F. Partoes (zie ook Munt).

Straat getrokken op de gronden van het voormalige dominicanenklooster – opgericht in 1463, gesloopt in 1797 –, in 1811 door de Stad opgekocht. Ter hoogte van

608. Leopoldstraat. Gevelopstanden Leopoldstraat en Prinsensstraat (1819), (A.R., Kaarten en plannen, Inventaris in handschrift, 6941 en 6943).

609. Leopoldstraat nr. 2. Bouwaanvraag (1893), (S.A.B., O.W., 10472).

de voormalige kloosterkerk werd in 1812-1813 n.o.v. architect Damsme een manège opgetrokken, in 1819 gesloopt. Op het verkavelde terrein kwam in 1819-1820 de O.-huizenrij van de Leopoldstraat tot stand, met homogene gevelwand, waarvan de heden nog bewaarde risalietpartijen van de huizen nr. 5-7 en 23 ingeplant werden in de assen van de Prinsenstraat en de Koninginnestraat, beide oorspronkelijk eindigend met kopgebouwen opgevat als symmetrische paviljoenen (nr. 2, 6), doch in XIX d verbouwd (fig. 608).

S.A.B., O.W., 33692 (1819); A.A., 1819-1820, rep. 1647; P.P., 549, 551, 552, 554, 922, 925.

A.R., Kaarten en Plannen, Inventaris in Handschrift, 6941.

CABRIS E.M.J., *Bijdrage tot de bouwgeschiedenis van de Koninklijke Muntchouwborg te Brussel (1696-1821)*, licentiaatsverhandeling V.U.B., 1988, p. 136-153, plannen 3-4, fig. 57-62.

Nr. 2. Imposant kopgebouw (Schildknaapsstraat nr. 28, Koninginnestraat nr. 23) met drie bouwl. en totaal veertien trav. onder mansardedak (leien), opgetrokken als «Café Riche» in 1894-1895, waarvoor licht afwijkend gevelontwerp van architect H. Maquet van 1893 (fig. 609).

Heden «Openbare Bibliotheek». Gebouwd ter plaatse van een als paviljoen opgevat neoclassicistisch hoekgebouw, met attiekaflijning. Bepleisterde gevels in eclectische stijl met neobarokke kenmerken. Verticaliserende opbouw door de geboste pilastergeleding beneden en de gegroefde kolossale Ionische pilasters op de bovenverd. Horizontale markering door het omlopend gietijzeren bel-etagebalkon op dubbele consoles, de kordons en het entablement met architraaf onder tand- en kroonlijst op klossen. Rechth. vensters tussen pilasters, op de bovenste bouwl. voorzien van ijzeren leuning. Dakvensters met boogfronton, tussen langgerekte voluten. Ordonnantie met rondboogopeningen op de begane grond licht gewijzigd door verlaging van dorpels en plaatsen van brede vitrines n.o.v. architect Alf. Chambon, vlg. bouwaanvraag van 1925 (1319).

S.A.B., O.W., 10472 (1894-1895), 32013 (1925).

Nr. 5 tot 23. Oorspronkelijk homogene gevelwand in streng neoclassicistische stijl van 1819-1820, als scherm vóór diverse woningen (fig. 608). Bepleisterd en drie

bouwl. hoog, met verkleinende ordonnantie en doorlopend kordon als scheiding tussen de beneden- en bovenbouw, onder zadeldakbedaking. Symmetrische compositie met viermaal vijf trav. brede gevelfronten gealterneerd door drie risalietgevels van telkens drie trav. Vlakke gevelpartijen met eenvoudige rechth. muuropeningen en benadrukte middentrav. door een omlijst bel-etagedeuren met balkon en een rechth. poort beneden, onder afluynend entablement met kordon en kroonlijst op klossen. Risalietpartijen onder driehoekige frontonbekroning, met omlijste vensters en in de astrav. extra geaccenteerd door een rondboogpoort in rechth. geblokte omlijsting en eveneens een bel-etagedeurenvenster, onder driuiplijst, voorzien van een smeedijzeren balkonleuning.

Nr. 5-7. Met vijf trav. onder zadeldak (n//straat); r. aanvankelijk vijf aansluitende trav. (nr. 1-3, met zeven trav. aan Schildknaapsstraat), in 1936 opgenomen in het hoekgebouw «La Mondiale»

610. Leopoldstraat nr. 5-7 (1819-1820).

(cf. Schildknaapsstraat nr. 30-32). Behouden oorspronkelijke gevelordonnantie; rondboogpoort onder gietijzeren balkon met lier- en pijlmotief, op uitgelengde consoles (fig. 610). Voormalige benedenvensters naar het patroon van bovenvensters (zijtrav.), sinds 1871 verbouwd tot winkelpuien. Sterfhuis van de Franse schilder L. David († 20/12/1825) cf. marmeren gedenkplaat op middenpenant in het risaliet.

Nr. 9, 11-15. Bepleisterd gevelfront van in totaal acht trav., aanvankelijk drie bouwl. hoog met risalietpartij over derde tot zesde trav., en ordonnantie zoals beschreven. Vijf l. trav. vlg. bouwaanvraag van 1878 aangepast met huidig stucdecor en bijkomend geblokt middenrisaliet in één trav. Geheel aangepast voor uitbreiding van «Grand Restaurant de la Monnaie» en inrichting van concertzaal, n.o.v. architect R. Théry van 1913: verhoging van derde en toevoeging van vierde bouwl. onder plat dak, geplande – doch blijkbaar niet uitgevoerde – analoge stucomlijsting voor de vensters in de drie r. trav. en oprichting van een ruime achterbouw. Begane grond l. met behouden ordonnantie van 1913, r. daterend van 1955. Concertzaal in 1920 n.o.v. architect J. De Ligne verbouwd tot «Cinéma de la Monnaie», met 600 plaatsen. Nr. 23. Heden ruim bankgebouw «A.S.L.K. – C.G.E.R.», acht trav. en drie bouwl. onder vernieuwd mansardedak. Oorspronkelijk met neoclassicistisch uitzicht cf. supra. Vier trav. brede r. pand vlg. ontwerp van architect J. Naert van 1890 voorzien van geriemde omlijstingen aan bovenvensters, met bijkomende driuiplijst en doorlopend balkon op de bel-etage; muuropeningen op de begane grond vervangen door twee winkelpuien; mansardedak i.pl.v. zadeldak. Voorgevel van vier trav. brede l. pand i.o.v. de «Crédit Mutuel Hypothécaire» n.o.v. architect H. van Nerom van 1921 herbepleisterd, met toevoeging van stucomlijsting aan vensters en tralicwerk beneden; ook vervanging van zadeldak door mansardedak. R. pand door voornoemde maatschappij vlg. bouwaanvraag van 1966 geannexeerd voor uitbreiding van haar burelen, en n.o.v. architect

ten R. Schuiten en R. Swaelens verbouwd, met afbraak en wederopbouw van de voorgevel vlg. huidige uitzicht, cf. het l. pand (1320, 1321, 1322).

S.A.B., O.W., 1587 (1871), 1567 (1878), 51319 (1913), 63358 (1955), 1597 (1890), 27902 (1921), 84478 (1966).

Nachtraven. Het uitgangleven in Brussel van 1830 tot 1940, Brussel, 1987, p. 167.

Nr. 6. Aanvankelijk paviljoenvormig neoclassicistisch hoekgebouw (Prinsenstraat nr. 18), vermoedelijk van 1819-1820, met drie bouwl. en tweemaal vijf trav. onder attiekaflijning. Vlg. bouwaanvraag van 1874 verbouwd in eclectische stijl n.o.v. architect E. Quetin, met op bovenverd. deurvensters, op de bel-etage voorzien van een omlopend balkon en op de bovenste verd. van afzonderlijke balkons en driehoekige frontonbekroningen, met penanten en borstweringen verfraaid door panelen en l. hoektrav. aan Prinsenstraat in geblokt risaliet. Vlg. bouwaanvraag van 1875 n.o.v. dezelfde architect verhoogd met huidige vierde verd. onder mansardedak met dakvensters, en aan Leopoldstraat uitgebreid met torenvormige r. hoektrav. in gelijnd risaliet onder gebogen frontonbekroning onderbroken voor het dakvenster. Toevoeging van omlopende ijzeren balkonleuning op bovenst bouwl., vlg. bouwaanvraag van 1876. Afschaffing van het bel-etagebalkon en deurvensters herleid tot gewone vensters voor inbreng van fraaie Art Nouveau-winkelpui n.o.v. architect Alb. Chambon van 1902, in 1922 vervangen door huidige pui met simili-bekleding n.o.v. architect A. Blomme (1323).

S.A.B., O.W., 1626 (1874-1876), 1589 (1902), 26590 (1922).

Nr. 29-31. Neoclassicistisch hoekhuis met Wolvengracht (nr. 33), vermoedelijk daterend van 1819-1820, drie bouwl., resp. vijf en vier trav., en oorspronkelijk onder attiekaflijning. Bouwaanvraag van 1857 voor gedeeltelijke wederopbouw van gevel aan Wolvengracht en aanpassing van de begane grond met dubbelhuisopstand, n.o.v. architect D. Peeters. Aan Leopoldstraat, gevelordonnantie met rechth. muur-

openingen en d.m.v. – thans verdwenen – stucmlijstingen en balkon geaccentueerde middentrav., evenals de voorheen aanleunende afsluitingsmuur met twee poorten r., in symmetrie met het voormalige hoekpand ertgov. (Leopoldstraat nr. 12-14/Wolvengracht nr. 31) n.o.v. architect H.L.F. Partoes van 1819. Attiek in uiterst r. twee trav. en zijgevel vlg. bouwaanvraag van 1868 vervangen door huidige vierde bouwl., in 1931 uitgebreid over de ganse gevellenge aan Leopoldstraat samen met aanpassing met winkelpuien op de begane grond n.o.v. architect G. Hendrickx. Bovenste deurvensters (Wolvengracht) met verbonden ijzeren balkons. Renovatie door architect P. Terlinden m.m.v. B. Dagnelie beëindigd in 1991 (1324).

S.A.B., O.W., 1579 (1857), 1580 (1868), 40466 (1931).

COEKELBERGHS D., LOZE P., *Un ensemble néo-classique à Bruxelles : le Grand Hospice et le quartier du Béguinage*, s.l., 1983, p. 117-119.

Leuvenseplein (7 C-D)

Van Treurenberg naar de Lignestraat. Eertijds driehoekig plein op het kruispunt van de Leuvenseweg, de oude Schaarbeekseweg en de Treurenberg, doorlopend tot de vroegere Sionsberg. Ca. 1300 ontstaan op het glacis buiten de eerste stadsomwalling (XI-XIII), ter hoogte van de St.-Goedelepoort. Oorspronkelijk vee Markt tot 1563, vervolgens «Oude Vee Markt» genoemd. De vroegere walgracht aan de Z.-zijde werd ca. 1640 verkaveld en bebouwd. Het W-gedeelte werd in XVIII «Oratoriënberg», het O-gedeelte Leuvenseplein genoemd. Het plein werd gehalveerd bij het doortrekken van de Koningsstraat (1822).

Heden gebogen trechtervorm, vrijwel volledig omzoomd door nieuwe kantoorcomplexen.

Opnieuw aangebracht O.-L.-Vrouwebeeld in een gebeeldhouwde baroknis met voluten en engelenhoofden op een bolvormige sokkel, te dateren in XVII, op de hoek met Treurenberg (1325).

Nr. 12. In oorsprong twee gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Trappeniers van 1870; drie bouwl. en samen vijf trav. onder mansardedak (leien). Heden bank «*Nagelmackers Fils et Cie*» cf. opschrift boven de inkom. Lijstgevel met ruime verwerking van hardsteen, de oorspronkelijke gevelbepleistering vervangen door een simili-parement. Symmetrische opstand met rechth. vensters, belijnd door de plint, puilijst en kordonvormende lekdrempels. Bel-etage geaccentueerd door geriemde vensteromlijstingen met neuten, oren en drop, geprofileerde lekdrempels op consoles en spiegel, en bijkomende balkons met consoles en ijzeren hek en driehoekige frontons in de tweede en voorlaatste trav. Later middenportaal tussen Toscaanse zuilen. Klassiek hoofdstel; dakkapellen met booglijst. Renovatie met verhoging in 1992 (1326).

S.A.B., O.W., 14958 (1870).

Leuvenseweg (8-9 C-D)

Van Koningsstraat naar Regentlaan.

Vrij oude straat, gelegen buiten de eerste stadswallings (XI-XIII). Vóór het doortrekken van de Koningsstraat (1822) leidend van Leuvenseplein naar Leuvensesteenweg, via de Leuvensepoort, stadspoort van de tweede stadswallings (XIV B). Poort in 1783 gesloopt en, na de aanleg van de ringlanen, in 1823 vervangen door octogonale octrooipaviljoenen (Madouplaats, St.-Joost-ten-Noode), afgebroken in 1860. Ter hoogte van nr. 58 bevond zich eertijds het uitgestrekte annunciatenklooster, hier gesticht in 1616 (kapel van 1627 gesloopt in 1844), in 1784 afgeschaft en betrokken door de cavaleriekazerne.

Bij de herstructurering van de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwijk n.o.v. architect A. Mennessier van 1874 (zie Congresstraat), werd het eertijds continue verloop van deze straat verbroken door de plein-vormige aanleg vóór de Onderrichtsstraat en de IJzerenkruisstraat en door het door-

trekken van de Parlementsstraat en Drukpersstraat. Terzelfdertijd, en mede door de uitbreidingen nr. 1-13 van de ministeriële en parlementaire gebouwen van de Wetstraat, verdween ook de historische bebouwing nagenoeg volledig.

Van de vroegere privé-bebouwing getuigt heden enkel nog de gevelrij nr. 6 tot 36, w.o. het merendeel daterend uit XIX d, met karakteristieke bepleisterde gevelopstanden met horizontale registerbelijning, geaccentueerde middentrav. en gevarieerd stucdecor, aansluitend bij de neoclassicistische en eclectische straatwanden van de Sneeuwijk : cf. nr. 6-8, 14-16 (1876; architect A. Mennessier), 18-20 (1876), 26-28 (1876). Daarnaast vertegenwoordigen de gevels nr. 10, 30-32 en 36 nog het eenvoudiger type uit XIX A/midden XIX (nr. 36 van 1860, ter vervanging van een oudere topgevel).

Overwicht van breedschalige inplantingen, w.o. het homogene architecturale ensemble gevormd door de gevels van de ministeriële en parlementaire gebouwen (nr. 1 tot 13) en de hoekbebouwingen met de Parlementsstraat; verderop, als blikvanger, de markante monumentale gevelwand van het Beyaertgebouw (nr. 15-21). Ertgov., omvangrijk gebouwcomplex van het «Nationaal Instituut voor Statistiek» (nr. 44) en de «Rijkswacht» (nr. 58), fasengewijze opgetrokken in het binnenblok Leuvenseweg, Drukpersstraat en IJzerenkruisstraat. Nr. 44 : oorspronkelijk kantoorgebouw voor de Kunsten en Wetenschappen, n.o.v. architect G. Hano van 1929; van 1948 tot 1976 n.o.v. architecten G. Pepermans en A. Vanderauwera als Nationaal Instituut voor Statistiek aangepast en stelselmatig uitgebreid tot in de IJzerenkruisstraat (nr. 65-73). Nr. 58 : betrokken door de Rijkswacht, hier reeds vanaf 1921 gevestigd in de voormalige schoolgebouwen van de «Ecole Moyenne A», opgetrokken n.o.v. architect Th. Serrure van 1891, ter plaatse van het vroegere Eden-theater (zie ook IJzerenkruisstraat). Huidige gebouwen eveneens ontworpen door G. Pepermans en A. Vanderauwera, aan Leuvenseweg in 1958, hoek Drukpersstraat (nr. 43-47) in 1950-

1951, en uitbreidingen tot in de IJzerenkruisstraat resp. in 1971-1972 en 1961 (1327, 1328).

S.A.B., O.W., 15106, 15109 en 15010 (1876), 15111 (1860), 41126 (1929), 67537, 62906, 69536 en 86263 (1948-1976), 33229 (1891), 77601 (1958), 64336 (1950-1951), 83116 (1971-1972 en 1961); A.A., 1891, rep. 2814-2815.
BOCKSTAEL D., *L'Athénée Robert Cateau*, Brussel, 1960, p. 59-61.

Nr. 1, 3, 5. Opgetrokken als uitbreidingen voor de Ministeries van Oorlog en Binnenlandse Zaken (zie Wetstraat nr. 2-6) in 1877-1879. Oorspronkelijk onderdeel van een globaler project voor homogene uitbreiding, zijde Leuvenseweg, van genoemde ministeriële gebouwen en het Paleis der Natie (nr. 7-13 van 1872/1873-1878, zie Wetstraat) : reeds door het Permanent Adviserend Comité van Openbare Werken in 1861 voorgesteld, in 1866 uitgewerkt door hoofdingenieur F. Wellens, doch voor nr. 1-5 pas gerealiseerd in 1877-1879, mogelijk o.l.v. de toenmalige hoofdarchitect P. Govaerts (Burgerlijke Gebouwen).

Alternerende opstelling van twee vleugels met drie bouwl. + mezzanino en oorspronkelijk twee lagere vleugels met drie bouwl., op licht inspringende rooilijn en in symmetrie – echter verbroken in 1930 door toevoeging van anderhalve bouwl. aan nr. 5 –, onder schild- en zadeldaken (n/straat). Gevefront van totaal achttien trav. (Leuvenseweg) + drie trav. (Koningsstraat), geïnspireerd op de classicistische XVIII d-stijl van de hotelgevels en het Paleis der Natie aan de Wetstraat. Zandstenen lijstgevels met duidelijk afgeijnde hardstenen onderbouw. Sobere en strenge, verticaliserende opbouw met penantengevelstructuur en rechth., in hoogte verkleinende vensters, op de bovenverf. in geriemde omlijsting. Rijker gedecoreerde middenvleugel van vijf trav. en hoekvleugel van drie trav. : bijkomende risalieten en pilasters, balusterbalkous, venstrentablementen, oomlijstingen en festoensluitstenen, belijning door imitatiebanden op de begane grond en beëindiging door gekomiste kroonlijsten op dubbele consoles. Inspringende gevelpartijen van vijf

trav. met een vlakkere gevelbehandeling en veeleer ingehouden decor.

Functionele binneninrichting met neoclassicistische inslag. Hergebruikte houten trappen met ijzeren leuning, mogelijk daterend uit eind XVIII-begin XIX. Renovatie in project door architect W. Houben (1329, 1330).

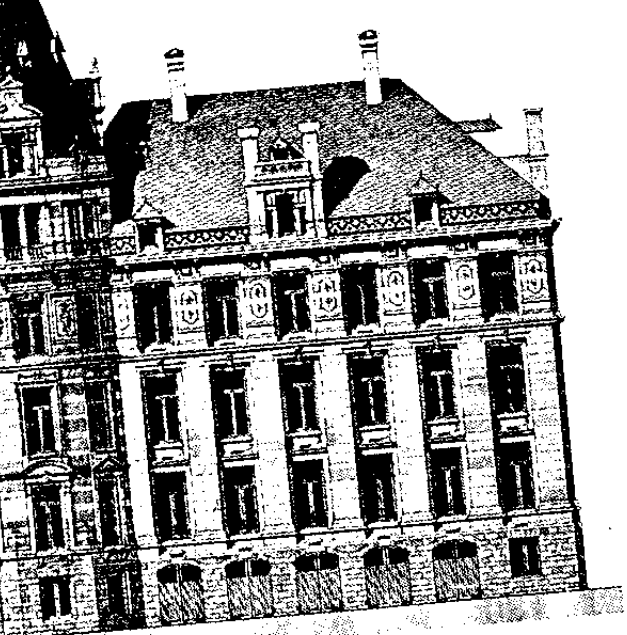
S.A.B., O.W., 15096 (1877-1879), 41367 (1930).
VAN DEN STEENE W., *Het Paleis der Natie*, Brussel, 1981, p. 217-224, 246-253.
VAN DE WINCKEL M., *Etude historique et stylistique en vue de la restauration et de la réhabilitation d'immeubles. Ilot entre le 2, rue de la Loi, 1 à 11 rue Royale, 1 à 3 rue de Louvain à Bruxelles*, onuitgegeven verslag, Brussel, 29/5/1990.

Nr. 15-21. Voormalig Ministerie van Spoorwegen, Post, Telegrafie en Zeevaart.

Omvangrijk gebouwencomplex in het binnenblok Leuvenseweg, Drukpersstraat, Hertogsstraat en Henri Beyaertstraat, opgetrokken in 1889-1892, n.o.v. architect H. Beyaert van 1887; heden betrokken door het Parlement waarvoor renovatie en aanpassing van de vleugels en bouw van een ondergrondse parking onder de Henri Beyaertstraat, aangevat in 1980 (Pl. XXIII).

Originele inplanting van vier parallelle N.-Z.-vleugels – w.o. drie op geknikte rooilijn –, aansluitend op een rechth. O.-W. georiënteerde hoofdvleugel (Leuvenseweg), met afgeschuinde hoek en ronde hoektoren als blikvangers resp. vanuit de Drukpersstraat en de Koningsstraat, en twee risalietpartijen refererend naar de twee ⊥ middenvleugels; drie binnenplaatstenen opgevat als «binnenstraten», toegankelijk vanuit de Henri Beyaertstraat. Vleugels met drie bouwl. + souterrain overeenkomstig de terreinhelling, onder gecombineerde mansardebedaking; hoek- en risalietpartijen met bijkomende bouwl. en afgeknotte tentbedaking, toren onder klokvormige helm met lantaarn (fig. 611, 612).

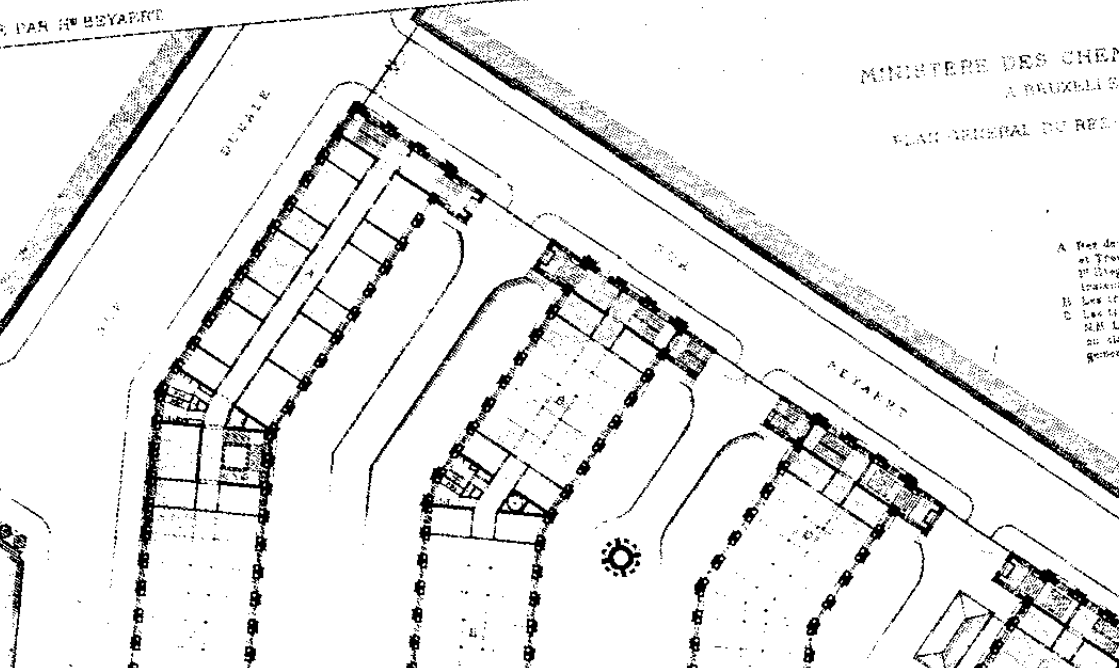
611-612. Leuvenseweg nr. 15-21. Voormalig Ministerie van Spoorwegen, Post, Telegrafie en Zeevaart (1887-1892). Opstand en plattegrond (Travaux d'architecture exécutés en Belgique par Henri Beyaert, II, pl. 3 en 1).

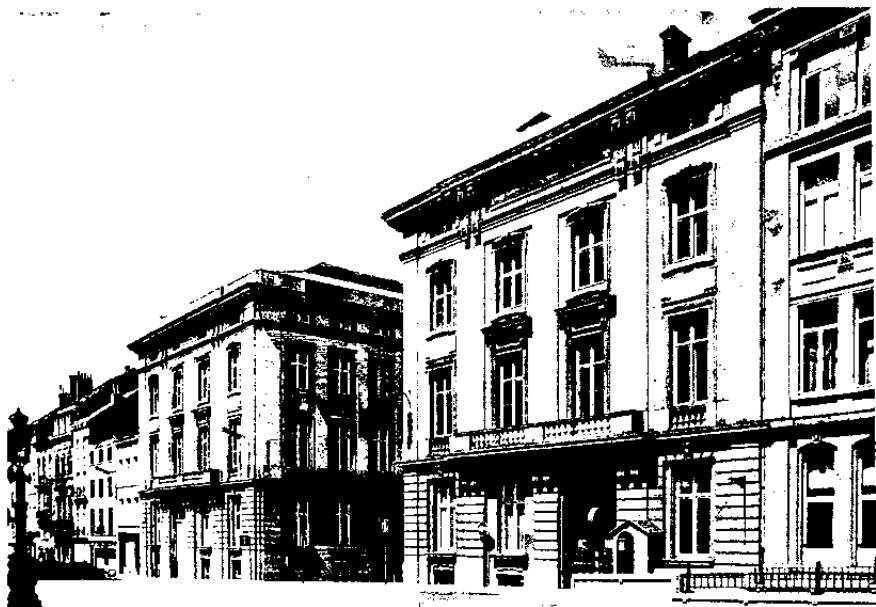
Echelle de 1:10000

PAR H. BEYARRE

MINISTÈRE DES CHEMINES
 A BRUXELLES
 PLAN GENERAL DU REBOIS

- A. Parc de
- B. Parc de
- C. Parc de
- D. Parc de
- E. Parc de
- F. Parc de
- G. Parc de
- H. Parc de
- I. Parc de
- J. Parc de
- K. Parc de
- L. Parc de
- M. Parc de
- N. Parc de
- O. Parc de
- P. Parc de
- Q. Parc de
- R. Parc de
- S. Parc de
- T. Parc de
- U. Parc de
- V. Parc de
- W. Parc de
- X. Parc de
- Y. Parc de
- Z. Parc de

613. Leuvenseweg nr. 38 (1880) en 40-42, «Belgisch Staatsblad» (1876).

Gevels opgetrokken in neo-Vlaamsc-renaissancestijl, met karakteristiek en picturaal materialengebruik – combinatie van rode bak-, blauwe hard- en witte natuursteen – en ornamentatie geïnspireerd op het repertorium van Hans Vredeman de Vries. Regelmatige ordonnantie met horizontale lijnvoering: omlopende driuplijsen en kordons als aflijning van de sokkelvormende onderbouw in rustica en de twee hoofdverd., en de beëindiging met een breed hoofdgestel met overkragende kroonlijst met klossen en uitgelengde consoles. Verticaal gevelritme bekomen door de twee verd. hoge rechth. venstermissen en de pilastervormende, al of niet versierde penanten op de bovenste verd., ter hoogte van de bedaking nog geaccentueerd door de drukke afwisseling van smalle dakkapellen en bredere dakvensters met twee- of drielichten en de hoog en talrijk uitstekende schoorstenen. Rechth. vensters in vlakke of geriemde omlijsting, in de twee hoofdverd. boven paneeldecor. Rijker uitgewerkte risaliet- en hoekpartijen

o.m. door de bekronende driehoekige en boogvormige frontons boven de vensters, en de bijkomende attiekvormende bovenste verd. met balustrade, portiekvenster en tweelichten met zuilen- en pilasterdecor. Schuine hoekgevel met hoofdingang in vlakke rechth. bandomlijsting, met palmetvormige schampstukken en acanthusleutel, onder driuplijst en entablement waarop vermelding «INGANG DER BUREELEN/ENTREE DES BUREAUX»; aansluitend rijk geornamenteerd bovenvenster met balustrade en boogfronton, gevelplaat met opschrift «HUIS DER PARLEMENTSLEDEN/MAISON DES PARLEMENTAIRES» i.p.l.v. oorspronkelijk «BESTUUR DER STAATSSPOORWEGEN/ADMINISTRATION DES CHEMINS DE FER DE L'ETAT», en hoofdgestel met jaartal 1891; erboven loggia met zelfde balusterleuning en centraal uurwerk. Torenpartij afgelijnd door œil-de-bœufs en markante Venetiaanse drielichten tussen flankerzuilen, onder gebroken frontonbekroning met sierbol.

Vleugels oorspronkelijk door Beyaert geconcipieerd met metalen skeletstructuur en burelenopdeling d.m.v. verplaatsbare tussenschotten; kantoorlokalen in hoofdvluegel ten N. en in haakse vleugels aan weerszij van lange smalle gang; trappenhuizen centraal in hoofd- (Leuvenseweg) en \perp O.-zijvleugel (Hertogsstraat) en ter hoogte van de afgeschuinde hoekpartij; verder, representatief voor de toenmalige technologische vernieuwingen, uitgerust met een verwarmingssysteem met warme lucht, waarvan de toestellen ondergebracht waren in een hoge losstaande schoorsteen centraal in de middenste binnenstraat, heden verdwenen (1331, 1332).

De eclectische bouwkunst van Hendrik Beyaert, Brussel, 1978.

Poelaert en zijn tijd, Brussel, 1980, p. 215-220.

Travaux d'architecture exécutés en Belgique par Henri Beyaert, gravés par J. & F. Neirinck, I, pl. 1 en 6.

Nr. 22-24. Eclectisch rijhuis met drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak met drie dakvensters, waarvoor bouwaanvraag van 1876. Bakstenen lijstgevel met ruime verwerking van blauwe hardsteen voor de begane grond, de markerende balkonplaten, kordons, muurbanden en gelede architraaf en de rechth. vensteromlijstingen met trapezoidale sluitsteen. Fraai ijzerwerk in de leuning van het gevelbrede balkon op de bel-etage en het middenbalkon erboven. Elegante uitgewerkte begane grond, van bij oorsprong met apothekerspui : verdiepte winkelingang, -raam en privé-ingang in korbogen onder waaivormige behijning, op driekwartzuilen; fraai gedecoreerd winkelinterieur met houten lambrizering in neorenaissancestijl, gedateerd 1876 op een banderol (1333).

S.A.B., O.W., 15108 (1876).

Nr. 38. Ruim kantoorgebouw met zijgevel aan Parlementsstraat en achtergevel aan IJzerenkruisstraat (nr. 39), opgetrokken voor de Algemene Directie van Bruggen en Wegen en het Mijnwezen, n.o.v. architect H.J. Hanicq van 1880, onder supervisie van hoofdarchitect P. Govaerts (fig. 613). Drie bouwl. + souterrain + mezzanino en in totaal zeventien trav. aan

Leuvenseweg/Parlementsstraat, vijf trav. breed en met bijkomende entresol aan IJzerenkruisstraat.

Hoekgevels in symmetrie met deze van het ertgov. liggende hoekpand nr. 40, en door zelfde materiaalengebruik en gelijkaardige stilistische geveluitwerking, homogeen ensemble met gevelwand nr. 1 tot 5 en de uitbreidingen nr. 7-9 en 11-13 van het Paleis der Natie. Regelmatige ordonnantie met begrenzende hoekpilasters en karakteristieke horizontale registeropdeling door de zwaar geprofileerde puilijst en het aflinnend brede hoofdgestel, in 1903 geopend voor een bijkomende mezzanino-verd. Door imitatiebanden belijnde benedenbouw met verdiepte rechth. vensters boven souterrainvensters en een brede poort in de tweede trav. (Leuvenseweg). Geaccentueerde middenrisalieten van twee trav. met penantengevelstructuur in voor-gevel en van drie trav. in zijgevel : brede balusterbalkons op gekoppelde consoles, bovenvensters in rijkere omlijsting met oren onder resp. bewerkt entablement en festoensluitsteen en beëindiging met gekorniste kroonlijst op uitgelengde dubbele consoles. Zijtrav. in voorgevel met gelijkaardig omlijste bovenvensters en balusterleuningen op de bel-etage, in zijgevel met eenvoudiger omlijste vensters verdiept in hoge rechth. nissen. Voorts panelendecor met drop.

Gevel aan IJzerenkruisstraat (nr. 39) met middenrisaliet in één trav. en op bovenverd. gelijkaardige ordonnantie als hoekgevels; verder bijkomende belijnde entresolverd. en heden op begane grond met brede l. poort i.p.l.v. oorspronkelijk deur en venster (1334).

S.A.B., O.W., 15013 (1880), 15123 (1903).

Nr. 40-42. «*Belgisch Staatsblad*», met heden vrij ruim bouwencomplex in hoekblok Leuvenseweg, Parlementsstraat, IJzerenkruisstraat.

Nr. 40. Als kantoorgebouw voor het «*Belgisch Staatsblad*» vlg. bouwaanvraag van 1876 opgetrokken o.l.v. architect P. Govaerts (fig. 613). Symmetrisch hoekpand met het ertgov. liggende nr. 38 (zie daar), met vrijwel identieke gevelopstand

en -uitwerking. Entablement in de risalieten, als mezzanino in de overige trav. Gebouw in de jaren 1966-1970 n.o.v. architecten G. Pepermans en A. Vanderauwera N. uitgebreid met een drukkerij, hoek Parlementsstraat/IJzerenkruisstraat.

Nr. 42. Eclectisch gebouw met dubbelhuisopstand n.o.v. architect G. Hano van 1909, ter plaatse van het vroegere «Hôtel du Timbre». Opgetrokken voor de administratieve diensten van Bruggen en Wegen, heden geannexeerd bij het «Belgisch Staatsblad». Lijstgevel met natuurstenen parement, horizontaal geleed door druiplijsten en kordons. Getoogde benedenvensers; rechth. drielichten, op twee middenverd. in brede rechth. spaarnis, op bovenste verd. met deelpilaster. Decor in neo-Lodewijk XVI-stijl, rijker toegepast in de brede poorttrav. cf. het karakteristieke ajour van het hardstenen balkon, de typische omlijstingen aan deur- en bovenvensters en het bekronende œil-de-bœuf (1335, 1336).

S.A.B., O.W., 15011 en 26312 (1876), 87899, 87892 en 87893 (1966-1970), 15127 (1909).

Lievevrouwbroersstraat (5 F-G)

Van Kolenmarkt naar Stooftstraat.

Aloude straat, gelegen binnen de eerste stadsomwalling (XI-XIII), in het verlengde en eertijds deel uitmakend van de Eikstraat. De orde van de Lievevrouwbroers of Geschoeide Karmelieten vestigde zich in 1249 aan de Z.-zijde op de hoek met de Stooftstraat. De eerste kloosterkerk werd voltooid in 1285, vergroot in XV en XVII, en na de verwoesting tijdens het bombardement van 1695 wederopgebouwd. De kloostergebouwen werden wederopgebouwd in 1661 en na 1695, en omvatten o.m. een omvangrijke bibliotheek en een vierkant kloosterpand. Het complex dat zich uitstrekte tot de Bogaardenstraat, werd in 1797 gesloopt; door de vrijgekomen gronden werden vervolgens de Musenstraat en de voormalige Korte Mussenstraat, later geïncorporeerd in de Zuidstraat, getrokken.

Rechthoekige straat, in het midden onderbroken door de Zuidstraat (1840-1841, 1861-1862). Heterogene bebouwing met enkele merkwaardige accenten, o.m. het «Hotel Roest d'Aikcmade», een laat-barok en traditioneel hoekhuis. Voorts overwegend panden waarvan de muurankers en afgesnuite bedaking een oude, mogelijk traditionele XVII-kern aangeven, doch met in XIX aangepaste neoclassicistische lijstgevel, cf. nr. 2, 7, 8-8A, 9 (hoek Gootstraat), 11 (idem; eertijds traditionele trapgevel, in 1826 aangepast tot lijstgevel en later verhoogd) en 26-28 (met «klassieke» winkelpuien). Neoclassicistische en Second-Empire-hoekhuizen met de Zuidstraat (zie aldaar nr. 79-89 en 92) uit XIX c; cf. ook het sterk verbouwde rijhuis nr. 12 (1862). Nieuwe bouw in pseudo-historische stijl, in nr. 13-15 (1958, architect J. De Brigode), 17 (1960, architect A. Renouprez) en 29 (1957, architect J. Decamps).

S.A.B., O.W., 11900 (1826), 11915 (1862), 67937 (1958), 71847 (1960), 77670 (1957).

614. Lievevrouwbroersstraat nr. 1-3 (1696).

615. Lievevrouwbroersstraat nr. 1-3. Achter-glas-paneel (1916).

★ Nr. 1-3. Diephuis (hoek Kolenmarkt nr. 86) in laat-barokstijl, van 1696; drie bouwl. en resp. drie en twee trav. onder zadeldak (n.l. Lievevrouwbroersstraat, leien), (fig. 614). Heden samenstel met een belendend diephuis, cf. doorlopende pui (zie Kolenmarkt nr. 86, ernaast). Constructie van bak- en zandsteen, volledig verankerd d.m.v. lielevormige muurankers; in 1990 ontdaan van een storende cementbekleding en zacht gerestaureerd. Sporen van afgevlakte jaarstenen 16 . 6 in de voorgevel. Goed bewaarde barokke ordonnantie met platte banddecor, uitgezonderd op de begane grond. Bovenverd. met rechth. vensters – telkens één later gedichte trav. per gevel – omlijst door een patroon van doorgetrokken platte banden die verdiepte panelen vormen op de penanten en borstwering, en ter hoogte van de dorpels belijnd door heden afgevlakte kordons. Sterk in- en uitgezwenkte geveltop met drie geleedings aangegeven door ge-

profileerde waterlijsten en omlopende platte banden; onderste kordon als daklijst doorgetrokken over de zijgevel met aansluitend steigergaten. Eerste geleiding met drielicht : rondboogvenster met imposten, sleutel en waterlijst, tussen rechth. venstertjes. Ovale oculus onder omlopende waterlijst, door platte banden verbonden met het onderliggende rondboogvenster, als centrale doorbreking van de doorvoluten gemarkeerde tweede, en de met oren en een geprofileerd driehoekig pseudo-fronton afgewerkte topgeleding. «Klassieke» winkelpui van 1916, licht gewijzigd in 1925, met hoekportaal, pilasters en roluijkast; karakteristieke achter-glas-panelen met embleem en publiciteitsopdriften van de vroegere kledingszaak «AU SOLEIL» op de penanten (fig. 615).

S.A.B., O.W., 20743 (1916), 32503 (1925).

Nr. 5. Rijhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect J. Michiels van 1914, in de sokkel gedateerd 1915; drie bouwl. + entresol en één brede trav. onder zadeldak (pannen). Lijstgevel van bak- en hardsteen, gemarkeerd door rechth. lisenen, met kroonlijst op klossen. Winkelpui met versierde posten, ijzeren I-balk en puilijst op consoles. Spiegelbogig drielicht op de entresol. Rechth. tweelichten met tussendorpel en ontlastingsbogen op de bovenverd.; trapezoïdaal balkon met consoles en ijzeren hek (1337).

S.A.B., O.W., 15719 (1914).

Nr. 10. Enkelhuis in laat-classicistische stijl, uit eind XVIII-begin XIX; drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak. Bepoetste en beschilderde lijstgevel geleed door de puilijst op pilasters, de bovenverd. verticaal geritmeerd door rechth. lisenen, vensterrisalieten en verdiepte penanten. Rechth., in 1863 aangepaste bovenvensters met geriemde omlijsting en lekdrempel. Rechth. inrijpoort, voorheen met sluitsteen in de l. trav.; benedenvensters in 1926 verbouwd tot winkelpui. Vernieuwde kroonlijst boven steigergaten (1338).

S.A.B., O.W., 11914 (1863), 31354 (1926).

K.I.K., 104883 A.

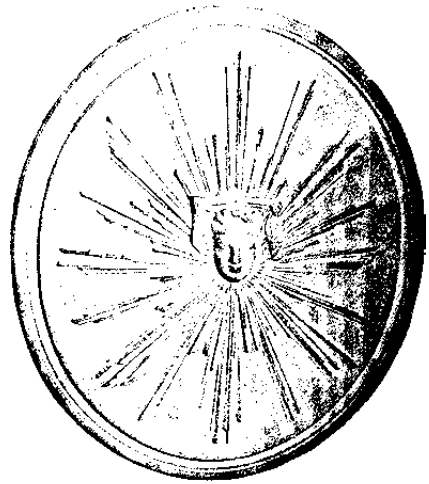
Nr. 14. Handelshuis, oorspronkelijk met toonzaal en kantoren, in Art Deco, n.o.v. architect R. Moenaert van 1929; vier bouwl. en drie trav. onder pseudo-mansarde (leien) met aandaken. Lijstgevel met vrij vlak natuurstenen parement. Ruimer opengewerkte eerste twee bouwl. : begane grond met getralied drielicht naast de inkom met afgeschuinde dagkanten en ijzeren deur; gevelbreed drielicht erboven. Gekoppelde, omlijste vensters op de hoogste verd. Kroonlijst op rij kraagstenen; typische dakkapellen met ster- of palmetmotief en gekartelde afwerking (1339).

S.A.B., O.W., 41285 (1929).

Nr. 16-18. Voormalig z.g. «Hotel Roest d'Alkemade». Breed herenhuis, oorspronkelijk dubbelwoning, in klassicerende laatbarokstijl, gebouwd ca. 1715; drie bouwl. en zeven trav. onder schilddak (pannen), (fig. 616). Belangrijke inwendige verbouwing n.o.v. architect J. De Ligne van 1921; bedaking vooraan ca. 1960 gemansardeerd (leien). Lijstgevel waarvan de middenpartij van drie trav. bekroond wordt met een gebroken fronton en een verhoogde halsgeveltop. Bij de restauratie in 1955 gedecapeerd en opnieuw bekleed met cement, waarbij vrijlating van de zandstenen delen o.m. de sokkel, lijstwerk en ornamenten. Krachtig geritmeerde, symmetrische gevelopbouw : registers horizontaal gemarkeerd door de gekorniste puilijst en dito hoofdgestel, i.g. met triglifien en kroonlijst; verticaliserende trav.-indeling door pilasters, in kolossale orde op de bovenverd. Rechth. vensters in verkleinende ordonnantie, omlijst door zandstenen hoekblokken; gereconstrueerde borstweringen met spiegels in de zijtrav. en balustraden in de middenpartij, op de bovenverd. Rechth. inrijpoort in zandstenen omlijsting, met ingediepte pilasters met rozet en gestrekte waterlijst, in de r. trav.; deur in de derde trav. Plastisch

versierde geveltop van drie geledingen gemarkeerd door voluten en breed gekorniste geprofileerde pseudo-frontons. Eerste geleding met omlopende platte banden en gebogen fronton : getoogd venster in vlakke omlijsting met neuten, oren en waterlijst, omringd door ronde oculi; cartouche met monogram J C van de toenmalige eigenaar J. Corna, toegevoegd bij vermelde restauratie, voorts schelpornamenten en doorhangende lamberkijnen ter versiering, en flankerende siervazen op doorgetrokken postamenten. Tweede geleding onder driehoekig fronton : spiegelboogvenster tussen sierankers. Blinde topgeleding onder gestrekte waterlijst met bolornamenten. Flankerende dakkapellen met ronde oculus, driehoekig fronton en bolornament, ingewerkt in een blinde attiek.

Sterk gehavend interieur : Lodewijk XVI-stucplafonds op de begane grond. Lodewijk XIV-vrouwenhoofd in stralenkrans als rozet bovenaan in de trapzaal

616. Lievevrouwbroersstraat nr. 16-18. Voormalig «Hotel Roest d'Alkemade».

617. Lievevrouwbroersstraat nr. 16-18. Voormalig «Hotel Roest d'Alkemade». Plafond trapzaal.

(fig. 617). Oorspronkelijk dakgebint. Kelder van vijf bij vier trav., overwelfd door kruisgewelven met platte gordelbogen, opgevangen op kruispijlers met sokkel en dekplaat.

S.A.B., O.W., 26010 (1921).
K.I.K., 104618 A, 104708 A, 29729 A, 29763 A, 79053 A, 79057 A.

Nr. 20-24. Voormalig herenhuis met twee en een halve bouwl. en zes trav. onder zadeldak (pannen). Neoclassicistisch uitzicht uit XIX A, doch oude, mogelijk traditionele XVII-kern aangegeven door muurankers op elk bouwl. Bepcleisterde en beschilderde lijstgevel met regelmatige ordonnantie van rechth. vensters op arduinen dorpels; inrijpoort onder gestrekt entablement in de bredere vierde trav. Stucmlijstingen en verbouwde pui van 1892 in de twee smalle r. trav. Vernieuwde kroonlijst.

Oorspronkelijk vermoedelijk L-vormige plattegrond, cf. verankerde W.-vleugel met souterrain, twee bouwl. en acht trav. aan de binnenplaats. Eveneens in XIX A aangepast en uitgebreid met een N.-vleugel van vier trav. Zelfde gevelopstanden, de deuren met stoep (1340).

S.A.B., O.W., 46533 (1892).

Nr. 21. Smal enkelhuis met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect W. Decroué van 1904; vier bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen). Lijstgevel van egglazuurde witte baksteen, doorspekt en verwerkt met hardsteen. Markante trapezoidale erker met uitgelengde console, bekrond door een gebuikt gietijzeren balkon, op de derde bouwl. Voorts gekoppelde muuropeningen met waterlijst: venster en licht gebogen deur met typisch traliwerk op de begane grond, en getoogde bovenvensters. Kroonlijst op modillons, boven een decoratief sgraffitopaneel en kordon (1341).

S.A.B., O.W., 11909 (1904).

Nr. 31-33. Traditioneel diephuis (hoek Stooftstraat) met twee bouwl. en resp. drie en vier trav. onder zadeldak (n.l. Lievevrouwbroersstraat, Vlaamse pannen), te

dateren in XVII. Vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, hoden bepleisterd en beschilderd met vrijlating van de sokkel; rechte en Y-vormige muurankers. Trapgevel (9 tr. + topstuk) met aangepaste rechth. vensters op lekdrempels (XIX). Tweeledige geveltop met drielicht: rondboogvenster met imposten en sluitsteen tussen rechth. venstertjes, en erboven een rechth. luik. Aangepast hoekportaal, met twee op elkaar gestelde rechth. deuren. Zijgevel met getrapte sokkel en ovreekomstig afwijkende keldermonden en benedenvensters. Voorts zelfde ordonnantie, afgewerkt met een kroonlijst boven lecuwekoppes; dakkapel. Storende omlopende luifel (1342).

K.I.K., 104797 A.

Locquenghenstraat (1-2 D)

Van Schuitenkaai naar Nieuwpoortlaan. Rechtlignige straat, in 1841 e.v. samen met de de Witte de Haelenstraat aangelegd tussen de voormalige dokken en de ringboulevard, in het verlengde van de Grootgodshuisstraat. Voor het eerste straatgedeelte tot de Oppemstraat werden de nog resterende gebouwen van het «H. Kruishuis» gesloopt, een midden XVII gestichte strafinrichting voor vrouwen, eertijds met kapel aan de Schuitenkaai, opgeheven in 1784. Het tweede straatgedeelte en de parallelle de Witte de Haelenstraat doorkruisten een vroegere blekerij gelegen tussen de Vlaamsesteenweg en het vroegere «Klein Kasteeltje». Z.g. naar Jan van Locquenghem (1518-1574), burgemeester en afgevaardigde van de Stad Brussel tijdens het graven van het kanaal van Willebroek, die in 1550 de eerste spadesteek gaf.

O.m. markante neoclassicistische rijbebouwing uit midden XIX, vnl. in het tweede straatgedeelte. Afwisseling van ruime herenhuisen gemarkeerd door een risaliet of balkon, en bescheiden, heden vaak gebanaliseerde enkelhuizen cf. nr. 9 en 11-13, 18 (met later stuc en balkon), 30, 33, 44 (verhoogd en met stuc van 1887) en de

618. Locquenghienstraat nr. 16. Kindertuin Nr. 4 (1903-1908).

latere, gekoppelde woningen nr. 48-50 (1888). Voorts twee reeksen gekoppelde burgerhuizen met verhoogde begane grond van omstreeks de eeuwwisseling. Appartementgebouwen uit de jaren 1930 aan het begin van de straat.

S.A.B., O.W., 26198 (1841 e.v.), 13922 (1887), 13924 (1888).

Nr. 14. Enkelhuis in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1866; twee bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Bepaalde lijstgevel, geleed door de puilijst, op plint met getraliede keldermonden. Breed geprofileerde rondboogpoort met houten vleugel deur en beglaasde ijzeren waaijer, onder een paneel met neuten, in de l. trav. Rechth. vensters met doorgetrokken lekdrempels, gevat in risalieten en beluikt op de begane grond, vlak omlijst op de bovenverd. Kroonlijst met klossen boven

casementenfries en architraaf; dakkapellen met pseudo-fronton (1343).

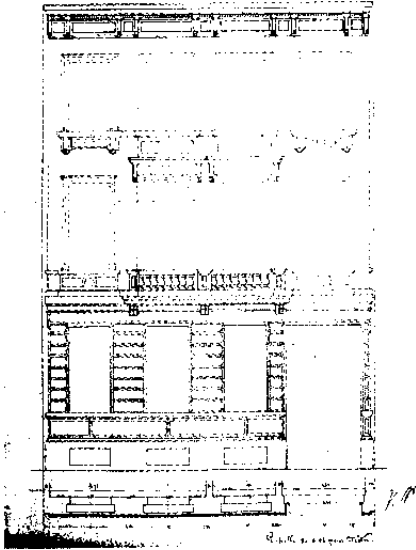
S.A.B., O.W., 13908 (1866).

Nr. 16. Kindertuin Nr. 4 en voormalige Huishoudschool Nr. 1. Schoolcomplex in Art Nouveau, n.o.v. architect F. Symons van 1903-1905 (fig. 618). Opgetrokken ter plaatse van de vroegere Tordoirgang en de Philippontgang aan de Vlaamsesteenweg, die in 1903 door de Stad Brussel werden aangekocht en vervolgens gesloopt. Bouw aanbesteed in 1906, voltooid en in gebruik genomen in 1908.

De plattegrond beschrijft een voorbouw van twee bouwl. met gemeenschappelijke inkom en conciërgewoning, vervolgens de directiekantoren en aangrenzende overdekte speelplaats van de Kindertuin; aansluitend een L-vormige klassenvleugel van twee bouwl. rondom de gescheiden open speelplaatsen, met de oorspronkelijke vier klassen van de Kindertuin in de N.-helft, en de vroegere Huishoudschool eertijds ingedeeld in diverse praktijklokalen – met afzonderlijke toegangsgalerij vanuit de overdekte speelplaats – in de Z.-helft.

Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, met sokkel waarin getoogde keldermonden; twee bouwl. en drie trav. onder zeldak (pannen). Markant twee trav. breed l. risaliet, geaccentueerd door een brede polychrome sgraffitofries met voorstelling van putti en vruchtenguirlandes door A. Crespin, omlopend rond de boogvelden van de bovenvensters; aansluitend een gegroefde kwartholle kroonlijst tussen uitgelengde bewerkte postamenten, waarboven twee klimmende dakkapellen. Voorts regelmatige ordonnantie, met brede rechth. inkomdeur en vensters, omlijst door verticaal oplopende hoekblokken die verdiepte borstweringen vormen; doorgetrokken latieren op kraagstenen en op de bovenverd. lekdrempels met spuer. Gevelplaat met tweetalig opschrift (benaming) boven de inkom. Rondboogvelden met schijven en waterlijst, en beeldhouwde allegorische reliëfs voorstellend het Onderwijs en de morele deugden (kraaiende haan, uil en hen met kuikens) naar tekeningen van

620. Locquenghienstraat nr. 20. Bouwaanvraag (1857). (S.A.B., O.W., 13911).

Crespin, boven de bovenvensters. Typisch houtwerk van deur en ramen met vierlicht-indeling.

Eenvoudige opstand met registers van drielichten voor de klassenvleugel, het zadeldak geritmeerd door getrapte aandaken. Markante overdekte speelplaats, geritmeerd door rondbogen onder gedrukte spitsbooglijst aan de N.- en opengewerkt aan de Z.-zijde, met parement van tweekleurige geglazuurde baksteen in het bovenste register (fig. 619). Tweeledige ijzeren kapconstructie op een omlopende consolerij, met houten keperbeschot, door pilasters geritmeerde lantaarn waarin rondboogvenstertjes met treillage, en beglaze bovenlicht.

S.A.B., O.W., 5166-5180; A.A., 1906, rep. 6249, 1908, rep. 6899; N.P.P., P. 14.

619. Locquenghienstraat nr. 16. Kindertuin Nr. 4 (1903-1908). Overdekte speelplaats.

Nr. 20. Herenhuis met enkelhuisopstand, in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect G. Vanderborst van 1857; drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (fig. 620). Horizontaal gelede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel met geprofileerde hardstenen plint. Begane grond belijnd door schijnvoegen en de puilijst. Accent op de twee middentrav. van de bel-etage door een balkon met balustrade en een entablement, beide op voluutconsoles. Rechth. vensters met doorgetrokken lekdrempels, op de bovenverd. in geriemde omlijsting, de borstweringen versierd met decoratieve panelen. Rechth. inrijpoort met houten vleugel-deur in de r. trav.; kruisgewelf boven de hal. Gevelbeeëndiging door de kroonlijst met tandlijst en gekoppelde consoles, waartussen panelen en kordon (1344).

S.A.B., O.W., 13911 (1857).

Nr. 25 tot 31. Reeks van vier enkelhuizen vlg. repeterend schema, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van

621. Locquenghienstraat nr. 35 (1925).

1899; souterrain, drie bouwl. en telkens twee ongelijke trav. onder zadeldak. Bepleisterde lijstgevels met imitatie-voegwerk op hardstenen sokkel. Slechts licht afwijkend decor; nr. 25 met geaccentueerd trappenhuis. Overwegend rechth. deuren en vensters in geriemde omlijsting; bredere l. trav. gemarkeerd door balkons met gietijzeren hek, doorlopend in kordons. Klassiek hoofdstel (1345).

S.A.B., O.W., 13906 (1899).

Nr. 32-36. Twee gekoppelde woningen met drie bouwl. en samen vijf trav. onder zadeldak, n.o.v. architect J. Rau van 1888. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met pseudo-dubbelhuisopstand naar laat-classicistisch patroon. Begane grond belijnd door schijnvoegen, hardstenen plint en puilijst: centrale rondboogpoort met aan weerszij venster en smalle deur. Bovenverd. gemarkeerd door twee trav. brede zijrisalieten met ijzeren balkons en ingediepte rechth. vensters verticaal verbonden door casementen met guirlandepaneel. Klassiek hoofdstel. Gesloopt ca. 1980 (1346).

S.A.B., O.W., 13917 (1888).

Nr. 35. Pakhuis in Art Deco, opgetrokken door «*Fr. Dumonceau et Fils*», handel in porselein en glaswerk, waarvoor bouw-aanvraag van 1925 (fig. 621). Vier bouwl. en drie/vier trav. onder zadeldak (pannen); betonconstructie. Markant, vrij strak geordonneerd gevelfront, met verzorgd parcement van donkere en lichte baksteen verwerkt met hardsteen en beton, gekenmerkt door de contrastrijke toepassingen van materiaalkleuren en metselverbanden, op de borstweringen en onder de kroonlijst uitgewerkt tot decoratieve friezen in reliëf. Gedrukte pui, overspannen door een dwarsbalk van keienbeton steunend op plastische pijlers met ornamenten consoles; brede rechth. garagepoort en mijterboge inkomdeur. Tweede bouwl. met mijterboogvensters binnen pseudo-lisenen op kraagstenen. Derde en vierde bouwl. met rechth. vensters, breder en met drielichtindeling in de middentrav., op de derde bouwl. bovendien uitgewerkt tot een nau-

622. Locquenghienstraat nr. 41-43 (1849).

welijks uitragende erker met gelede console. Breed uitragende houten kroonlijst en bewerkte consoles, nog geaccentueerd door de klimmende lucarne erboven. Fraai houtwerk van de ramen met glas-in-lood bovenlicht en de deur met ijzerwerk.

S.A.B., O.W., 31754 (1925).

Nr. 37-39. Twee gekoppelde woningen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Herent van 1883; drie bouwl. en vier/vijf trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met hardstenen plint. Begane grond met schijnvoegen uitstralend boven de l. rondboogpoort en getoogde venster- en deurnissen met diamantkopsleutel, afgelijnd door de puilijst. Bovenverd. verticaal geritmeerd door het twee trav. breed l. risaliet en rechth. venstermissen naar laat XVIII-voorbeeld; vlak omlijste rechth. vensters met ijzeren leuning op de eerste, paneel met schijven en neuten onder de lekdrempels op de tweede

verd. Gekornist klassiek hoofdstel (1347).

S.A.B., O.W., 13901 (1883).

Nr. 38. Dubbelhuis, oorspronkelijk in Louis-Philippesijl, met twee bouwl. en vier trav. onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1847. Voorheen bepleisterde en beschilderde lijstgevel met rechth. deur en vensters, schijnvoegen op de begane grond, geriemde omlijstingen op de bovenverd., balkon met voluutconsoles en opengewerkte borstwering in de twee mid-dentrav., en klassiek hoofdstel. Ingrijpend verbouwd, met aanpassing van de gevel in Art Deco en toevoeging van twee terugwijkende attiekverd., waarvoor bouw-aanvraag van 1929. Vlak gecemen-teerd op hoge hardstenen sokkel, deur met korte luifel, vensternissen en vernieuwd balkon met getrapte consoles op de boven- verd.; typisch ijzerwerk van keldertrallies, deur en balkonhek, en gegraveerd glazen bovenlicht (1348).

S.A.B., O.W., 13877 (1847), 37054 (1929).

Nr. 41-43. In kern herenhuis met enkel-huisopstand in neoclassicistische stijl, cf. de huidige vijf middentrav. van drie bouwl. onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1849 (fig. 622). L. en r. in aanverwante stijl uitgebreid met vleugels van telkens twee trav. en resp. drie bouwl. onder zadeldak en twee bouwl. onder mansardedak, n.o.v. architect A. Herent van 1877. Bepleisterd en beschilderd ge-velfront, de benedenbouw belijnd door schijnvoegen met uitstraling, op hardste-nen plint waarin getraliede keldermonden. Oorspronkelijk herenhuis gemarkeerd door een r. risaliet met rondboogpoort on-der voluutleutel, hoekkettingen op de bo-venverd. en bijkomend entablement met consoles op de bel-etage. Rechth. vensters in verkleinende ordonnantie op doorge-trokken lekdrempels, op de eerste twee bouwl. in geriemde omlijsting en met ge-profileerde dorpel resp. op voluutconsoles en gemarkeerd als puilijst, op de derde bouwl. boven pancel met neuten. Kroon-en tandlijst, fries waarin steigeraten met maskervulling en architraaf. Houten vleu-

geledeur met waaier en ton-/kruisgewelf boven de hal. Zijvleugels met steekboog-nissen en diamantkopsleutel op de begane grond, ijzeren neorégence-balkon en enta-blementen op de bel-etage, voorts geriem-de omlijstingen en klassiek hoofdstel. L. vleugel met enkelhuisopstand en rechth. vensternissen op de bovenverd.; r. vleugel met getraliede benedenvensters en dakka-pellen met klauwstukken en driehoekig fronton.

Haaks aansluitend bedrijfsgebouw aan de O.-zijde van de binnenplaats, in het ver-lengde van de r. vleugel, mogelijk even-neens daterend van 1877. Onderkelderde constructie met twee bouwl. + mezzanino en vijf trav. onder mansardedak. Heden be-pleisterde opstand met l. en centrale inkom met stoep, geritmeerd door steekbooglise-nen; brede steekboogopeningen met kleine metalen roedenverdeling. Markante be-glaasde ijzeren luifel (1349, 1350).

S.A.B., O.W., 13873 (1849), 13901 (1877).

Nr. 42. Neoclassicistisch enkelhuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1852. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel op plint met getraliede keldermonden en voetschraper. Rechth. vensters met gepro-fileerde lekdrempels, en brede inrijpoort met houten vleugeldeur in de l. trav. Kroonlijst boven fries en kordon (1351).

S.A.B., O.W., 13881 (1852).

Nr. 45-47. Herenhuis met enkelhuisop-stand, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1857; drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gecemen-teerde lijstgevel, met geprofileerde hardstenen plint en massieve puilijst. R. risaliet met rechth. inrijpoort, voorts geac-centueerd door geriemde vensteromlijstin-gen en een entablement op de bel-etage. Rechth. vensters op lekdrempels, kordon-vormend op de bovenverd.; bijkomende deur in de voorlaatste trav. Kroonlijst met tandlijst boven fries waarin bedekte stei-geraten en kordon (1352).

S.A.B., O.W., 13897 (1857).

Nr. 46. Burgerhuis in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1861; souterrain, drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op benedenbouw van hardsteen, resp. belijnd door platte banden en schijnvoegen. Rechth. vensters op doorgetrokken geprofileerde lekdrempels, op de bovenverd. in geriemde omlijsting, en deur in de r. trav. Accent op de middenas van de bel-etage door een balkon met ijzeren hek, doorlopend in de pui-lijst, en een driehoekig fronton met frics, beide op consoles. Kroonlijst op modillons en tandlijst boven de mezzanino (1353).

S.A.B., O.W., 13921 (1861).

Nr. 55-57. Monumentaal rijhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architecten P. Bonduelle en Ch. Gilson van 1906. Gebouwd als winkel/toonzaal en woning met achterliggend atelier voor de luchterfabriek Kaufmann. Omvat drie bouwl. en vier trav. onder mansardedak (leien). Lijstgevel van natuur- en hardsteen. Opengewerkte pui met rustiek geboste pijlers, gevelbreed overspannen door een I-balk; inrijpoort, vitrine en privé-inkom overeenkomstig de functieverdeling. Bovenverd. met rechth. vensters in verticaal oplopende omlijstingen met entablement, bewerkte borstweringen en hoekblokken, o.m. doorgetrokken tot platte banden. Bel-etage geaccentueerd door bijkomende diamantkopsleutels, uitgelengde consoles en balustraden; lichte klemtoon op de r. trav. Kroonlijst met klossen boven casementenfries en architraaf; dakkapellen met driehoekig fronton. Aan drie zijden beglaasde toonzaal met gietijzeren kolommen en mozaïekvloer op de begane grond.

Aansluitend binnenplaats overdekt met een beglaasde ijzeren kap; achterliggend atelier met raekemdak (1354).

S.A.B., O.W., 470 (1906).

Nr. 59 tot 65. Reeks van drie enkelhuizen vlg. repeterend schema, waarvoor bouwaanvraag van 1900; souterrain, drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak.

Lijstgevels van baksteen verwerkt met natuur- en hardsteen, o.m. voor speklagen, de pui-lijst en gebouchardeerde sokkel; nauwelijks afwijkende detaillering, o.m. zijrisaliet in nr. 63. Deuren en vensters onder I-balk met rozetten, tegelfries en ontlastingsboog; balkon met consoles en gietijzeren hek in middentrav. of risaliet. Klassiek hoofdgestel. Houten vleugeldeuren met glas-in-lood bovenlicht in Art Nouveau; verzorgde souterrainralies. Nr. 59: poorttrav. van twee bouwl. onder mansardedak en dakkapel, met zelfde kenmerken; inrijpoort met entresol en breed venster (1355).

S.A.B., O.W., 13905 (1900).

Lollepotstraat (4-5 F)

Van Plattestein naar Kolenmarkt.

Smal gekasseid straatje met dubbele knik, opklimmend tot de middeleeuwen. Tot XVII benaming «Mosselgat», naar het oorspronkelijke verloop, vertrekkend nabij de loskades voor mosselschepen aan de Zenne. Met de aanleg van de Anspachlaan (1867-1871) werd het W.-straatgedeelte Z.-waarts verlegd. O.-bebouwing recent gedeeltelijk gesloopt voor de renovatie van de Kolenmarkt (zie aldaar).

Heden vrij verwaarloosde gevelwand aan N.-zijde. Halverwege: bepleisterde pilastergevel van «Verkoopzaal» van 1882, gelijktijdig opgetrokken met Anspachlaan nr. 114-116/Steenstraat nr. 15-21 (cf. aldaar), heden betrokken door de «Ancienne Belgique». Oorspronkelijk geconcipieerd als ruime, twee bouwl. hoge constructie met galerij, onder Polonceauspant, met gevel aan Lollepotstraat in vijf trav. geopend door hoge, thans gedeeltelijk gedichte bovenvensters, en rondboogarcade met sleutel en imposten op de begane grond.

S.A.B., O.W., 426 (1882).

Lombardstraat (5-6 F)

Van Kolenmarkt naar St.-Jansplein.

Aloude straat gelegen binnen de eerste stadsomwalling (XI-XIII). In oorsprong reeds vrij breed, geknikt beeloop tussen de Kolenmarkt en de Stooftstraat, eertijds «Volrestrate» of «Volle Straete» genaamd, wijzend op de vroegere aanwezigheid van het Voldersambacht in deze wijk gelegen nabij de Zenne. Huidige benaming vermoedelijk sinds XVII, naar de voormalige «*Berg van Barmhartigheid*». Oppericht in 1618, in het vroegere herenhuis van de heren van Beersel aan de Z.-zijde van de straat, dat o.l.v. architect W. Cobergher werd verbouwd en uitgebreid; opgeheven door de Fransen in 1795 en heropend door het Bestuur der Godshuizen in 1810. Gesloopt bij het doortrekken van de Zuidstraat in 1861-1862, na de bouw van een nieuw complex (Zie St.-Gisleinsstraat nr. 19-23). Diverse marktfuncties vanaf XIV tot XVIII, o.m. zuivelmarkt, huidenmarkt, «pongelmarkt» en wolmarkt. Aan het begin van de straat bevond zich van oudsher een fontein met O.-L.-Vrouwebeeld, die herhaalde malen werd vernieuwd.

Sinds 1861-1862 onderbroken door de Zuidstraat, werd het tracé in 1908, in eerste fase samen met de Verversstraat nog aanzienlijk verbreed – het gedeelte tussen de Kolenmarkt en de Zuidstraat aan de Z.-zijde en het gedeelte tussen de Zuidstraat en de Stooftstraat aan de N.-zijde –, en in tweede fase in een wijde boog doorgetrokken tot het St.-Jansplein. Hierbij werd het bouwblok gevormd door de Eikstraat, de Stooftstraat en de Violetstraat, deels samengesteld uit een aantal omvangrijke eigendommen, doormidden gesneden, en de W.-wand van het St.-Jansplein opengebroken; de vroegere Violetgang werd op het nieuwe tracé aangesloten en ging deel uitmaken van de Hoedenmakersstraat. De nieuwe doorbraak die hogerop aansloot op de Gasthuisstraat en de Lebeaustraat, kaderde in de aanleg van een netwerk van verkeersaders als rechtstreekse verbinding tussen de beneden- en de bovenstad. Aldus ontstond een bres tussen de omgeving van resp. de Grote Markt en het Oud Kolenhuis, met belangrijke gevolgen voor de

623. Lombardstraat nr. 5-9 (1908).

latere ontwikkeling van l.g. (zie Oud Kolenhuis).

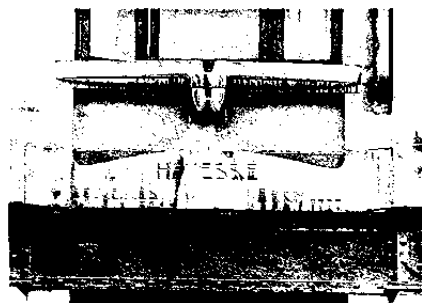
Resten van de vroegere bebouwing van de straat, in de bij de heraanleg gevrijwaarde gedeelten, geconcentreerd rond de Zuidstraat : op een sterk verbonwd XVIII-herenhuis na vnl. enkel- en rijhuizen uit XIX en begin XX. Het straatbeeld wordt gedomineerd door een ensemble van ruime appartementsgebouwen en handelspanden, opgetrokken in de periode 1908-1914, overwegend in eclectische en «Beaux-Arts»-stijl, een tweetal in Art Nouveau, met het accent op de veelal markante hoekcomplexen. Rijk geomamenteerde architectuur, met een gemiddelde bouwhoogte van vijf/zes bouw. onder mansarde, met overvloedig gebruik van natuursteen of simili. Appartementsgebouwen van bij oorsprong vrijwel alle uitgerust met een lift. Modernistische appartementsgebouwen met Art Deco-inslag uit de jaren 1930, cf. nr. 20-22 (1937-1938, architecten A. Renouprez en P. Schmitz) en 28

(1936, architect A. Leprore; hoek Stooftstraat), aangevuld met complexen uit de late jaren 1940, tussen de Zuidstraat en de Stooftstraat, op het bouwblok van de voormalige «Amigo» dat in 1934-1935 volledig werd gesloopt (zie Vruuntstraat). Nieuwe bouw van de «Nationale Confederatie van het Bouwbedrijf» op een aangepaste rooilijn in nr. 42; braakliggende hoek met het Oud Korenhuis aan het einde van de straat.

S.A.B., O.W., 21805, 6234-6239 en 31437-31441 (1908), 53538 (1937-1938), 53537 (1936); A.A., 1907, rep. 6838, 1908, rep. 7029.

Nr. 1-3. Appartementengebouw (hoek Kolenmarkt) in eclectische stijl, van ca. 1910; vier bouwl. + entresol en acht trav. onder mansardedak (leien). Door kordons gelede, bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegwerk en gebruik van hardsteen. Afgeschuinde hoektrav. geaccentueerd door gestapelde rechth. erkers; midtrav. van de flankerende gevelzijden door balkons met ijzeren hek tussen postamenten. Winkelpui met geblokte posten; l. rondboogige privé-inkom. Rechth. vensters met pilasters op de entresol en eerste twee verd., steekboogvensters op de hoogste, met doorgetrokken lekdrempels. Klassiek hoofdstel; alternerend grote en kleine dakkapellen met fronton (1356).

Nr. 4. Rijhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor vermoedelijke bouw aanvraag van 1882; drie bouwl. + entresol en

624. Lombardstraat nr. 5-9 (1908). Gevelsteen.

twee ongelijke trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de entresol belijnd met schijnvoegen. Breder r. risaliet, op de bel-etage gemarkeerd door een geblokte vensteromlijsting met diamantkopsleutel en een balkon met consoles en ijzeren hek. Getoogde vensters op lekdrempels en paneel. Klassiek hoofdstel. Verbouwde pui (1357).

S.A.B., O.W., 14285 (1882).

Nr. 5-9. Appartementengebouw in Art Nouveau, n.o.v. architect P. Hamesse van 1908, cf. gevelsteen boven de inkom (fig. 623, 624); vier bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk twee winkelpanden in de benedenbouw, één appartement per verd., inkom en trappenhuis in de l. trav. Combinatie van ijzer en beton voor de structuur. Markant gevelfront met asymmetrische opbouw en sober decor in geometriserende stijl. Opengewerkte benedenbouw onder doorlopende l-balk op hardstenen pilasters met bewerkte kapiteel; bepleisterde bovenbouw met imitatie-voegwerk. Hoger oplopend l. ingangsrisaliet met korfboog-lisenen en vensternis, afgewerkt met een gegolfde waterlijst. Privé-deur en zijlicht onder T-vormig deurentablement, bovenvensters met getande latei en lekdrempel met spuwer, van hardsteen. Twee brede r. trav. gemarkeerd door pilasters met bewerkte postament op top. Beglaasde winkelpuien en entresol met ijzerskelet – bewerkte middenstijl en dwarsbalk – heden gedeeltelijk verborgen achter een aluminiumbekleding. Oplopende trapezoidale erkers over de eerste twee verd. : ijzerskelet met klinknagelverbindingen, bepleisterde baksteenvulling en houten raamwerk, betonnen console en vloerplaten; bekronende ijzeren balkonleuning met geometrisch motief vóór de drielichten met gegroefde posten van de bovenste verd. Afgeronde houten kroonlijsten per trav. Bewaard houtwerk van de bewerkte deur en ramen met kleine roeden in het bovenlicht.

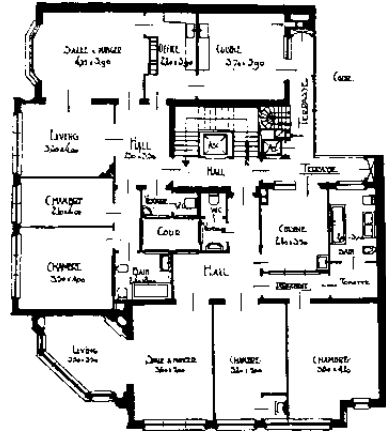
S.A.B., O.W., 3969 (1908).

Nr. 6-8. Rijhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect A. Delune van 1909; drie bouwl.

+ entresol en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleurde lijstgevel met imitatie-voegwerk. Horizontaal gelede opbouw, op de bovenverd. doorbroken door de oplopende trapezoidale houten erker binnen afgeschuinde penanten in de mid-denas; flankerende balkons met ijzeren consoles en achtereenvolgens gevelbrede en trapezoidale leuning. Entresol- en deurvensters met tussendorpel onder I-balk. Kroonlijst met klossen en uitgelengde hoekconsoles. Winkelpui met zijdeuren, bewerkte hardstenen posten en I-balk, heden achter een vernieuwde bekleding. Typische houten Art Nouveau-deur en ramen met kleine roeden in het bovenlicht (1358).

S.A.B., O.W., 2481 (1909).

Nr. 10. Rijkshuis met vier bouwl. + entresol en twee trav. onder pseudo-mansarde (kunstleien) waarvoor bouwaanvraag van 1905. Lijstgevel met bescheiden Art Nouveau-inslag, uitgevoerd in baksteen met

an

626. Lombardstraat nr. 14-16 (1935). Plattegrond (Le Document, 1939, 5, p. 80).

contrasterende lagen en hardsteen. Eerste twee verd. gemarkeerd door gekoppelde trapezoidale houten erkens, met gegroefde dorpels, op uitgelengde consoles doorlopend in de drielichten van de entresol, bovenaan verbonden door een getand balkon met ijzeren leuning. Voorts I-balken als vensterlaten. Winkelpui met zijdeuren, heden opnicuw bekleed (1359).

S.A.B., O.W., 1370 (1905).

625. Lombardstraat nr. 14-16 (1935).

Nr. 14-16. Standingvol appartementsgebouw (hoek Zuidstraat nr. 56-58) in zakelijke stijl aanleunend bij de Art Deco, n.o.v. architect P. Le Bon van 1935 (fig. 625). Afgeschuind hoekcomplex met acht bouwl. waaronder entresol en terugwijkende attiekverd.; winkelpand en kantoren in de benedenbouw, twee appartementen per verd., behalve op de hoogste met oorspronkelijk één appartement en kamers voor dienstpersoneel (fig. 626). Skeletstructuur van gewapend beton met baksteenvulling. Vlakke benedenbouw bekleed met donkerkleurig marmer; per gevelzijde uitkragende bovenbouw met lichtkleurige natuursteenplaketten (An-

strude). Hoger oplopende trapezoidale hoekpartij met getrapte top, gemarkeerd door gelede pilasters. Strak geordonneerde en ruim beglaasde benedenbouw. Horizontaliserende vensterregisters, per gevelzijde in doorlopende omlijsting met verdiepte penanten, in de bovenbouw. Hoogste en attiekverd. belijnd door friezen en gepro-
 nonceerde waterlijsten. Inspringende uiterste trav., l. met inkomportaal in gelede omlijsting en oplopende trapezoidale bow-
 window, r. met dienstingang en verdiepte venstertjes. Typische ijzeren deuren.

S.A.B., O.W., 50074 (1935).
Le Document, 1939, 5, p. 80-81.

Nr. 25-27. Rijkshuis met vier bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1862. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met strakke compartimentering, wijzend op Second-Empire-invloed. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting op doorgetrokken lekdrempels, verticaal verbonden door rustieke spiegels. Klassiek hoofdstel met consoles, dakkapellen met rozetten en driehoekig fronton. Oorspronkelijk gevelbreed balkon boven de winkelpui met zijdeuren, heden verbouwd (1360).

S.A.B., O.W., 14275 (1862).

Nr. 29-31. Breed herenhuis, in huidige vorm met drie bouwl. en zes trav. onder mansardedak (leien). Oorspronkelijk veel ruimere, langgerekte herenwoning in Lodewijk XIV-stijl uit XVIII A, waarvan de r. helft werd gesloopt bij het doortrekken van de Zuidstraat (1861-1862). Eertijds regelmatige bepleisterde en beschilderde opstand met twee bouwl. onder mansardedak waarin getoogde dakkapellen. Uit de as geplaatste centrale inrijpoort, vlak omlijste rechth. vensters en verdiepte penanten; gelede plint en gekorniste puilijst, hoofdstel met gelede architraaf, fries en geprofileerde kroonlijst. Cf. huidige tweede bouwl. Overgebleven trav. vervolgens aangepast en verfraaid n.o.v. architect G. Bordiau van 1862-1863: nieuwe inrijpoort in de l. trav.; toevoeging van stafwerk op penanten en fries, gekoppelde consoles onder de kroonlijst en een heden

627. Lombardstraat nr. 30-32 (1909).

verdwenen balkon in de twee middentrav. van de bovenverd.; voorts aanbreng van de huidige dakkapellen, gekoppeld en met vleugelstukken in de midden-, met driehoekig fronton in de zijtrav., een verdwenen attiekbalustrade en vorstkam. Verhoogd met de huidige derde bouwl. en bedaking in kopiërende stijl onder klassiek hoofdstel in 1907, waarbij hergebruik van voornoemde dakkapellen. Heden volkomen verbouwde benedenbouw (1361).

S.A.B., O.W., 14281 (1862-1863), 1279 (1907)
 HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, fig. 1054.

Nr. 30-32. Appartementsgebouw (hoek Stooftstraat nr. 20-20A) in Art Nouveau, n.o.v. architect P. Vizzanova van 1909 (fig. 627). Afgeschuind hoekcomplex met vijf bouwl. + entresol en zeven trav. onder mansardedak (leien). Handelspand in de benedenbouw, combinatie van een groot en een klein appartement per verd. Lijstgevel met vrijwel symmetrische ordon-
 nantie en verfijnde detailafwerking, uitge-

voerd in natuursteen, met karakteristiek gebruik van fraai gesmeed ijzerwerk. Gevellijn met in- en uitzwenkend profiel door de alternerend uitkragende trav. en de afgeronde hoekpartij, telkens uitgewerkt met drielichten, over de eerste drie verd.; bekronend gevelbreed balkon met consoles en ijzeren leuning vóór de bovenste verd. Korfboogvensters op de eerste drie en rechth. vensters op de bovenste verd., gevat in omlijstingen met gevarieerde, symmetrisch rond de sluitstenen uitgewerkte ornamentering in florale stijl; herhaling van deze motieven in de ijzeren borstweringen. Gelijkaardig verticaal oplopend lijstwerk aan weerszij van de hoekpartij. Eenvoudige kroonlijst. Mansarddak met dakkapellen onder gebogen fronton, en ijzeren vorstkam met golvend motief; sierlijke gecompartmenteerde belvédère met uitkragende ornamentale fries en kroonlijst, waarop een ijzeren balustrade, als bekroning van de hoekpartij. Volkomen verbouwde benedenbouw (1952, architect G. Ricquier); oorspronkelijk opengewerkte winkelpui met beglaasd ijzerskelet – posten en lateien – doorlopend in de rijk uitgewerkte consoles van de uitkragende trav. Bewaard houtwerk van de bovenvensters.

S.A.B., O.W., 5936 (1909), 61662 (1952).

Nr. 33. Enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1860. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, blind door de geprofileerde plint, puilijst en doorgetrokken lekdrempels. Accent op de middentrav. door een balkon met postamenten en opengewerkte borstwering, en een gebogen entablement met gestrekte uiteinden, beide op voluutconsoles. Rechth. r. deur en heden verlaagde benedenvensters; getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting met oren. Kroonlijst met modillons en tandlijst, boven fries met casementen en omlijste steigergaten, en kordon. Achterbouw, zie nr. 35 (1362).

S.A.B., O.W., 14276 (1860).

Nr. 35. Enkelhuis in neoclassicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder

zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1834. Oorspronkelijk samenstel van twee gekoppelde woningen, waarvan het I. pand met eenvoudiger opstand van twee trav. ca. 1911 werd gesloopt. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, geleed door de plint en geprofileerde kordonvormende lekdrempels. Breed r. risaliet met rechth. inrijpoort en vensteromlijsting met entablement op de bel-etage. Rechth. vensters, voorheen beluikt op de begane grond, met latere geriemde omlijstingen op de bovenverd. Breed hoofdgestel met kordon, fries en gekorniste kroonlijst met modillons en tandlijst. Interieur : door pilasters geriemde hal, met centrale rondboognis en beglaasde vleugel deur in entablement op zuilen; half rond trappenhuis, de leuning met gietijzeren spijlen gehecht aan de buitenzijde van het schroevend kuipstuk. Ruime stallingen, doorlopend achter nr. 33 doch heden opgesplitst, oorspronkelijk met twee bouwl., koetspoorten en op de bovenverd. rondboogvensters met booglijst op doorgetrokken imposten binnen rechth. lisenen. Verbouwd en uitgebreid bij renovatie tot hotel in 1989-1990 (1363).

S.A.B., O.W., 14278 (1834).

Nr. 37-39. Appartementsgebouw n.o.v. architect P. De Gieter van 1911; zes bouwl. en twee brede trav. onder pseudo-mansarde (kunstleien). Twee winkelpanden, één appartement per verd. Lijstgevel van witte geglazuurde baksteen met hardsteenbanden, gemarkeerd door midden- en hoekpilasters. Gestapelde trapezoidale houten erkers over de eerste vier verd., bekronend gietijzeren balkon en drielichten op de bovenste verd. Houten kroonlijst op consolutjes en rechte dakkapellen. Gekoppelde winkelpuien en r. privé-ingang met hardstenen posten onder doorlopende puibalk, heden met nieuwe bekleding (1364).

S.A.B., O.W., 1636 (1911).

Nr. 39 A-D. Appartementsgebouw (hoek Stooftstraat nr. 29) in eclectische stijl, n.o.v. architecten C. Bosmans en H. Vandeveld van 1909-1910. Afgeschuind hoekcomplex met vier bouwl. + entresol en ne-

gen trav. onder pseudo-mansarde (leien). Bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegwerk. Winkelpuicn aan weerszij van de privé-inkom, met marmeren pilasters en doorlopende fries. Beglaasde entresol met overwegend drielichten. Eerste twee verd. geritmeerd door trapezoidale bow-windows met opengewerkt balkon en oplopende vensteromlijstingen met entablement, versierd met spiegels en guirlandes. Zelfde ritme met drielichten onder entablement op de bovenste verd. Klassiek hoofdgstel; rechte dakkapellen, tweelichten in de erkertrav. Typische mozaïekvloer in het privé-portaal (1365).

S.A.B., O.W., 1635 (1909-1910).

Nr. 41. Voormalige magazijnen van textielabrikant «Coster & Clément». Monumentaal, afgeschuind hoekcomplex (Stoofstraat nr. 22-24) in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect F. Kielbacy van 1910. Drie bouwl., oorspronkelijk vanaf souterrain, en tien ongelijke trav. onder pseudo-mansarde (leien); structuur van ijzeren balkenlagen op gietijzeren kolommen. Lijstgevel van natuur- en hardsteen, oorspronkelijk vanaf een hoge geboste sokkel. Geaccentueerde hoektrav. met schijnvoegen, achtereenvolgens rondboogvenster onder waterlijst met consoles en ijzeren topstuk, getoogd en rechth. venster, bekrond door een fronton en dakvenster, ingewerkt in een vierzijdige koepel met topstuk. Flankerende gevelpartijen op de eerste twee bouwl. geritmeerd door kolossale Ionische pilasters, onder een klassiek hoofdgstel met gekoppelde consoles en casementen; brede, ruim beglaasde vensterpartijen, overwegend twee- en drielichten, met pilasters en op de tweede bouwl. doorlopende balustraden. Bovenste verd. opgevat als attick, met zelfde ritme aangegeven door ingediepte pilasters met guirlande. L. ingangstrav. : ijzeren vleugeldeur met monogram C C en oculus, in bewerkte omlijsting met guirlande, entablementen en opschrift «COSTER & CLÉMENT». Oorspronkelijk dakkapellen met vleugelstukken en fronton. Sokkel verbouwd tot winkelpuicn (1366).

S.A.B., O.W., 1708 (1910).

Nr. 43-45. Handelsgebouw in eclectische stijl, n.o.v. architect A. Vandaele van 1910, cf. ook gevelsteen. Vier bouwl. + entresol en vier trav. onder pseudo-mansarde (leien); structuur van betonnen roosteringen op gietijzeren kolommen. Lijstgevel van natuursteen : benedenbouw geritmeerd door drie ongelijke steekbogen met bewerkt postament; bovenbouw over de eerste twee verd. gemarkeerd door de uitkragende middentrav. met balkonbekroning, doorlopend in kordons. IJzeren vleugeldeur en twee winkelpuicn met zij-ingang, onder beglaasde entresol. Rechth. vensters op de eerste, rondboogvensters met imposten, booglijst en sluitsteen op de twee bovenste verd.; ijzeren balkons of borstweringen. Klassiek hoofdgstel met uitgelengde gegroefde postamenten; aansluitend brede dakkapel met vleugelstukken en gebogen fronton, tussen œil-de-bœufs (1367).

S.A.B., O.W., 1707 (1910).

Nr. 47-49. Appartementsgebouw met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl, met vier bouwl. en drie ongelijke trav. onder mansardedak (leien), waarvoor bouwaanvraag van 1909. Eén appartement per verd. Lijstgevel van natuur- en hardsteen met geboste begane grond. Bredere l. trav. gemarkeerd door gestapelde rechth. crkers met Corintische pilasters en ijzeren balkonbekroning. Rechth. deur en vensters, op de eerste twee verd. met dito pilasters, balustrade en entablement. Bovenste verd. geritmeerd door gekoppelde pilasters vanaf voluutconsoles, met bewerkte borstweringen en tot voor kort sgraffitopanelen boven de lateien. Klassiek hoofdgstel met schijvenfries; ongelijke dakkapellen met driehoekig fronton (1368).

S.A.B., O.W., 2474 (1909).

Nr. 51. Smal appartementsgebouw, oorspronkelijk met vijf bouwl., n.o.v. architect P. De Gicter van 1910, verhoogd met een zesde bouwl. in 1914-1916, onder pseudo-mansarde (leien). Eén appartement per verd. Bepleisterde lijstgevel met imitatie-voegwerk, gemarkeerd door de haast gevelbrede gestapelde rechth. houten er-

kers; bekronend gietijzeren balkon vóór de aansluitende dakkapel. Winkelpui en l. privé-inkom met hardstenen posten, heden met nieuwe bekleding (1369).

S.A.B., O.W., 1657 (1910), 35043 (1914-1916).

Nr. 63. Zelfde type als nr. 51, met vijf bouwl., n.o.v. architect P. De Gieter van 1912. Gevel van Euvillesteen, met trapezoidale erker vanaf ijzeren consoles; spiegels op de hoekpenanten. Gedeeltelijk gewijzigde pui met r. privé-inkom (1370).

S.A.B., O.W., 35044 (1912).

Nr. 65-67. Appartementsgebouw in eclectische stijl, n.o.v. architect J. De Vestel van 1910; vijf bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Oorspronkelijk duplex-appartement op de eerste twee verd., voorts één per verd.; winkelpand. Symmetrisch geordoneerde lijstgevel van natuursteen, gemarkeerd door de centrale afgeronde bow-window met gesloten balkon over de eerste twee verd. Hoge rondboogvensters met rozetpanelen en ramshoofd of Hermesstaf als sluitsteen op de bel-etage; voorts rechth. vensters met sluitsteen, borstweringversiering en ijzeren leuning. Kroonlijst met tandlijst op uitgelengde voluutconsoles; œil-de-bœufs. Winkelpui en l. privé-ingang met hardstenen posten, heden met nieuwe bekleding (1371).

S.A.B., O.W., 1705 (1910).

Nr. 66-68A. Appartementsgebouw (hoek Hoedenmakersstraat nr. 48) in eclectische stijl, n.o.v. architect P. De Gieter van 1914. Afgerond hoekcomplex met zes bouwl. en zeven trav. onder pseudo-mansarde (leien); structuur van gewapend beton. Winkelpanden, groot en klein appartement per verd. Lijstgevel van Euville en simili, met door kordons gemarkeerde registers. Doorlopende winkelpuien aan weerszij van het geaccentueerde hoekportaal. Eerste verd. als entresol met schijnvoegen en balkons; tweede tot vierde verd. verticaal verbonden door bow-windows en oplopende vensteromlijstingen, beide met balkonbekroning, en een decoratieve spiegel. Rechth. vensters, drielichten in de hoekpartij en in het verlengde

628. Lombardstraat nr. 69. Provinciaal Gouvernement van Brabant (1907-1920).

van de bow-windows; ijzeren borstweringen en balkonleuningen. Kroonlijst op klossen; dakkapellen met gebogen fronton, tweede rij kleinere erboven (1372).

S.A.B., O.W., 14292 (1914).

Nr. 69. Provinciaal Gouvernement van Brabant.

Monumentaal gebouw in «Beaux-Arts»-stijl, uitbreiding van het bestaande gebouwencomplex (zie Eikstraat nr. 20-22). Ontworpen door architect P. Bonduelle in de periode 1907-1912; bouw aangevat in 1913, doch vermoedelijk ingevolge de oorlogsomstandigheden pas beëindigd in 1920. Voorbouw met rijke gevelbehandeling, opgetrokken in natuur- en hardsteen; drie bouwl. en drie + één trav. (fig. 628). Geboste benedenbouw met rustieke sokkel: omlijste rondboogpoort met wapen van Brabant in het boogveld en cartouche, geflankeerd door dito vensters; ijzeren vleugeldeur en tralies. Bovenverd. gerit-

meerd door kolossale gecanneleerde Ionische pilasters. Rechth. vensters in guirlande-omlijsting met sluitsteen, bijkomend centraal balkon, doorlopende balustrade en entablementen op de bel-etage, rankwerkpanelen op de borstweringen van de bovenste verd. Breed hoofdgestel met gelede architraaf, fries waarin jaartal «ANNO MDCCCXX», en kroonlijst met klossen en tandlijst; bekronende attiek opgevat als een opengewerkte borstwering met postamenten. Typische ornamentering geïnspireerd op de Lodewijk XVI-stijl, o.m. spiralen, diverse guirlandes, laurierkransen, acanthus- en stafwerksleutels, rozetten en entrelacs. Aansluitend eenvoudiger opstand van zes trav. met geblokte pilasters in de benedenbouw, lisenen en oplopende vensteromlijstingen op de bovenverd. en klassiek hoofdgestel. Verzorgd neo-Lodewijk XVI-interieur, vnl. de monumentale inkomhal met eretrapp en nisbeelden door G. Vandevoorde, en de spiegel- of balzaal met Corintische pilasters.

Aansluitend residentie van de gouverneur, in kern vermoedelijk de bewaarde hoofd-vleugel van het Hotel van Limminghe gebouwd door Ch. Vanden Berghe de Limminghe ca. 1696-1700, later eigendom van de families Nuewens (1764), Walckiers de Gammerages (1773), Roose (1802). Aangekocht voor het gouvernement van Brabant in 1823. Suite van salons in Lodewijk XVI-stijl uit XVIII d, ten dele aangepast in XIX d, op de begane grond, afgesloten door het trappenhuis, met houten Lodewijk XVI-eretrapp met geajoueerde leuning.

Belendende reeks winkelpanden, nr. 71-75 van één bouwl., waarboven een tuinteras. Opgevat als een door geblokte posten geritmeerde tuinmuur, bekroond door een balustrade met postamenten en hoekvoluten, op leeuwepopconsoles, het geheel uitgevoerd in hardsteen. Geopend door drie winkelpuilen met zij-ingang en gebogen glaswand, overspannen door een ijzeren I-balk met spiraalmotief op gecanneleerde compositie deelpijlers in brons (1373).

629. Lombardstraat nr. 70-74 (1911).

S.A.B., O.W., 31448-31451 en 35392 (1907-1920). DEGROEVE-MEUTER M.J., *Het Paleis van de Gouverneurs van de Provincie Brabant te Brussel*, Regie der Gebouwen, 1992.

Nr. 70-74. Ruim appartementsgebouw met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl, n.o.v. architect E. Acker van 1911; zes bouwl. waaronder entresol en vijf trav. onder mansardedak (leien), (fig. 629). Twee winkelpanden, twee appartementen per verd. en centraal trappenhuis. Lijstgevel van natuursteen op pui van hardsteen, met gemarkeerde horizontale registers en middenrisaliet; neobarok en -Lodewijk XVI-decor, cf. cartouches, guirlandes en stafwerk. Sokkelvormende, geblokte benedenbouw: centrale ijzeren vleugel-deur onder entablement en oculus; aan weerszij winkelpuilen met middeningang,

630. Lombardstraat nr. 76. Voormalig warenhuis «Les Galeries Nationales» (1909).

LES ASSURANCE FEDERALES

DE FEDERALE VERZEKERINGEN

PHARMACIE
SANTÉ

St. Louis
St. Charles
St. Ann

metalen roeden, spiraalijst en I-balk met rozetten, onder getoogde entresolvensters. Eerste drie verd. belijnd door balkons met balustrade en een klassiek hoofdgstel. Afgeronde uitkragende middentrav. onder fronton doorlopend in de puilijst, en rechth. uitkragende tweelichten met ijzeren balkonbekroning in de zijtrav. Bovenste verd. als attiek met tweelichten en ijzeren balkon. Dakkapellen met fronton, bijkomende vleugelstukken en vaas in het middenrisaliet.

S.A.B., O.W., 2202 (1911).

Nr. 76. Voormalig warenhuis «*Les Galeries Nationales*». Monumentaal hockgebouw (St.-Jansplein, Violetstraat nr. 47) in «Beaux-Arts»-stijl met Frans barokke en classicistische inslag, n.o.v. architecten J. Dosveld en Ch. Petein van 1909 (fig. 630). Dominant complex met beeldbepalende koepel, van vijf bouwl. onder pseudo-mansarde (leien) en resp. negen, één brede hoek- en zeven trav.; structuur van gewapend beton inclusief de koepel. Gevels met parement van Euvillesteen, nadrukkelijk geleed in drie horizontale registers, en bekroond door een aaneenschakeling van dakkapellen met omlopende balustrade. Sokkelvormende benedenbouw met schijnvoegen, uitstralend boven de brede korfbogen met sluitsteen van de entresol, in de hoektrav. met bewaarde metalen roedenverdeling; aangepaste begane grond, oorspronkelijk met vitrines en centrale toegang, geblokte posten en puilijst op consoles. Twee hoofdverd. geaccentueerd door kolossale Ionische zuilen, vanaf een doorlopende borstwering, afgewerkt met architraaf, fries en kroonlijst met kloksen; oplopende drielichten, bovenaan met ijzeren borstwering. Bovenste verd. als attiek met zelfde ritme van geblokte pilasters. Geaccentueerde hoekpartij, volledig belijnd met schijnvoegen, uitgewerkt als een monumentale portiektrav. met gebogen balkon met guirlande, bekronende ovale oculus en rondbooglijst. Dito zijrisalieten met uitgelengde consoles en gebogen pseudo-fronton. Dakkapellen met sluitsteen en dito fronton; zware œil-de-bœufs met vuurvazen in de geaccentueer-

de partijen. Octogonale koepel als bekroning van de hoek, met entablementvensters in de trommel, geribt en met spiegels versierd koepeldak (leien), pseudo-lantaarn omringd door œil-de-bœufs, bewerkte spits en sfeer.

Winkelinterieur oorspronkelijk gedomeerd door de centrale bordestrap en twee liften; heden verbouwd, winkelpand en kantoren.

S.A.B., O.W., 132-134 (1909).

Loofstraat (3-4 G-H)

Van Anneessensplein naar Anderlechtsesteenweg.

In oorsprong een doodlopende straat, z.g. «Blyck straete», deel uitmakend van de aanleg van de «Oude Markt» en omgeving in 1639 (zie Anneessensplein). Het tracé, vanaf de N.-W.-hoek van de Oude Markt, was via drie parallelle straatjes – de voormalige Pottenbakkersstraat, Valkstraat en Peperstraat – verbonden met de Anderlechtsesteenweg. Huidige geknikte aanleg doorgetrokken ca. 1863-1866, opgenomen in de nieuwe wijk ten Z. en O. van de Anderlechtsesteenweg (zie Artesiëstraat).

Nieuw aangelegd straatgedeelte vanaf de Gierstraat bebouwd in de tweede helft van de jaren 1860. Basisbebouwing van neoclassicistische enkel- en winkelhuizen, o.m. gekoppeld, met gemiddeld vier bouwl. en twee of drie trav. onder zadeldak. Beploisterde en beschilderde lijstgevels met getoogde bovenvensters veelal in geriemde omlijsting op kordonvormende lekdrempels, en klassiek hoofdgstel, cf. nr. 24-26, 28 en 32, 37, 39, 40, 41-43 en 69, en de gekoppelde woningen nr. 46 tot 56 (later verhoogd). Dito hockcomplexen, cf. nr. 49-63. Homogeniteit vrij veelvuldig verstoord door vernieuwde gevelbekledingen. Begane grond vrijwel zonder uitzondering verbouwd; enkele bewaarde «klassieke» winkelramen en puien, cf. nr. 28, 41-43, 46 en 48 (fig. 631). Laag rijhuisje met zelfde karakteristieken, vermoedelijk toegang tot een vroegere

631. Loofstraat nr. 46. Pui.

werkplaats of depot, in nr. 65-67. Gemeenteschool Nr. 13 (zie Anneessensplein nr. 11), en sociale woonblokken «Pottenbakkersstraat» (1958-1965, Groep Structures, architecten V. Degand en L. Van Hove) in het eerste straatgedeelte (1374, 1375).

Nr. 6-8. Zie Damstraat nr. 7-9.

Nr. 34-36. Afgeschuind hoekcomplex (Kuregemsestraat nr. 24), drie gekoppelde woningen, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1868; vier bouwl. en tien trav. onder zadeldak. Goed bewaard en representatief voorbeeld van de basisbebouwing in deze wijk, cf. straatnotitie, hier in zijn meest eenvoudige vorm. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met registers van getoogde vensters op kordonvormende lekdrempels, en klassiek hoofdstel. Twee houten winkelramen met ingediepte pilasters en entablement, aan weerszij van de rechth. winkeldeur, in het hoekpand; van bij oorsprong ook winkelpuien in de twee l. panden, doch heden aangepast. Bewaard houtwerk (1376).

S.A.B., O.W., 23950 (1868).

Nr. 42-44. Rijkshuis in neoclassicistische stijl, met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak, van ca. 1865-1870. Goed bewaard en representatief voorbeeld van de basisbebouwing in deze wijk, cf. straatnotitie. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met registers van getoogde vensters in geriemde omlijsting op kordonvormende lek-

drempels, en klassiek hoofdstel. Vermoedelijk oorspronkelijke winkelpui: vitrine tussen zij-ingang r. en privé-deur l., met houten middenpilasters onder geveelbreed entablement, getralied keldergat en voetschrappers; Art Deco glas-in-loodraampje van ca. 1930. Bewaard houtwerk (1377).

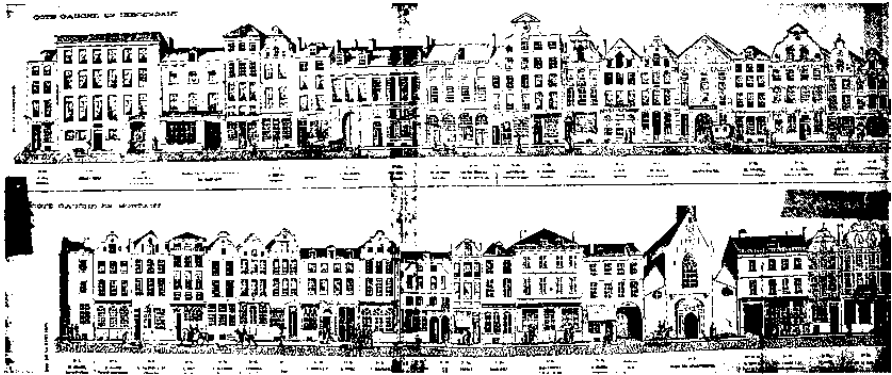
Nr. 45-47. Afgeschuind hoekhuis (Kuregemsestraat) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1865; vier bouwl. en acht trav. onder zadeldak. Goed bewaard en representatief voorbeeld van de basisbebouwing in deze wijk, cf. straatnotitie. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met registers van getoogde vensters in geriemde omlijsting op kordonvormende lekdrempels, en klassiek hoofdstel; twee blindnistrav. met «trompe-l'œil»-vensterkruisen. Rechth. deuren en vensters op de begane grond. Bewaard houtwerk (1378). S.A.B., O.W., 10070 (1865).

Maagdenstraat (4 G-H)

Van Anderlechtsesteenweg naar Anneessensplein.

Aloud zijstraatje van de Anderlechtsesteenweg, in 1639 doorgetrokken bij de aanleg van de «Oude Markt» en omgeving (zie Anneessensplein). Het vanouds z.g. «Maegdekens straatje» mondde uit in het midden van de N.-zijde van de Oude Markt. Smaller oudste straatgedeelte ca. 1853 aan de O.-zijde verbreed. Van de gangen die eertijds het smalle tracé flankerden resten nog de Brillengang (zie aldaar) tussen nr. 15 en 17, en de gedeeltelijk gesloopte Oudijzergang tussen nr. 31 en 33.

Verschillende panden vertonen een oude kern aangegeven door muurankers, wellicht traditioneel XVII of alleszins uit XVIII, in neoclassicistische stijl aangepast en o.m. verhoogd vanaf eind XVIII en i.l.v. XIX, cf. nr. 7 (met laat-classicistische klimmende dakkapel), 11, 31 (traditioneel diephuis aangepast in 1853), 32, 33 (met bijkomende mezzanino), 41 en

632. Magdalenasteenweg. Publicitaire prent met toestand in 1825 (S.A.B., I.F., K 114-115).

50. Voorts overzicht van smalle neoclassicistische rijhuizen uit begin tot midden XIX, met eenvoudige bepleisterde en beschilderde opstanden, cf. nr. 1 (1854, hoek Anderlechtsesteenweg), 3, 8, 9, 10, 13, 22, 24, 40 en 52. Enkele bewaarde «klassieke» winkelpuien uit midden tot eind XIX, met ingediepte pilasters en entablement in nr. 1, 3, 5, 24 en 40 (met Art Deco glas-in-lood bovenlicht van ca. 1930). Ruime huurhuizen en appartementsgebouwen uit begin XX en de jaren 1930 op de hoeken met de Zinnikstraat. Gietijzeren armen van vroegere gaslantaarns in nr. 7 en 31.

S.A.B., O.W., 24297 (1853), 6444 (1854).

Nr. 2-4. Twee ondiepe gekoppelde winkelpanden (hoek Anderlechtsesteenweg) vlg. spiegelbeeldschema, waarvoor bouw-aanvraag van 1853; twee bouwl. en in totaal vier trav. onder afgeschuind zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, afgewerkt met architraaf, fries en kroonlijst. Gekoppelde houten winkelpuien met zij-ingang, pilasters en entablement, en tot voet kort bewaarde ijzeren roedenverdeling. Rechth. bovenvensters met lekdrempel. Blinde zijgevel met restant van een hardstenen spiegelboogdeur uit XVIII (1379).

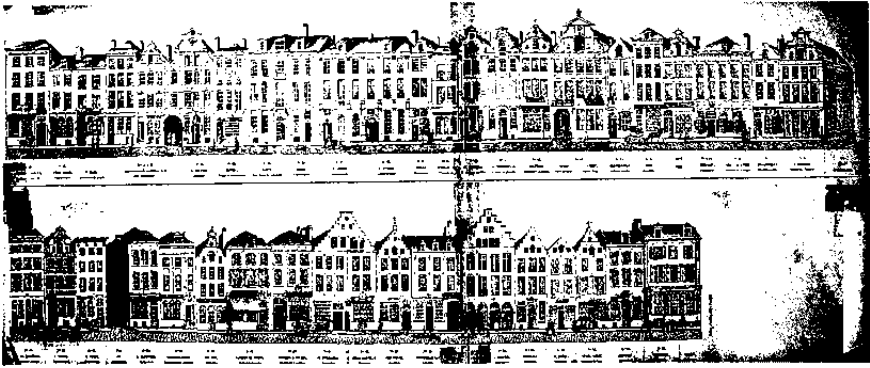
S.A.B., O.W., 12480 (1853).

Nr. 15. Neoclassicistisch hoekhuis (Brillengang), waarvoor bouw-aanvraag van 1858; drie bouwl. + mezzanino en resp. twee en drie trav. onder afgeschuind zadeldak (pannen). Heden gecementeerde lijstgevel, geleed door de plint, kordonvormende lekdrempels en vernieuwde kroonlijst. Rechth. vensters. «Klassieke» winkelpui en -raam, l.g. met bewaarde ijzeren roedenverdeling (1380).

S.A.B., O.W., 24304 (1858).

Nr. 27-29. Huurhuis met dubbelhuisopstand, in sobere Art Nouveau, n.o.v. architect E. Van Lerberghe van 1911; vier bouwl. en drie trav. onder pseudo-mansarde (leien). Telkens twee tweekamerwoningen met keuken per verd. Lijstgevel van gele baksteen met gebruik van hardsteen o.m. voor de benedenbouw, hoekblokken en banden. Smal, hoger oplopend middenrisaliet – inkom en trappenhuis – met gebogen afwerking. Bredere zijtrav. : winkelpui met zij-ingang en typische houten roeden onder I-balk met rozetten; tweelichten met gegroefde middenpost op de bovenverd., afgewerkt met een fries en gebroken kroonlijst op klossen, waarboven telkens een getoogde dakkapel. Alternerend gebogen en rechth. openingen, o.m. ingediepte borstweringen, en typische profilering van de hardstenen onderdelen (1381).

S.A.B., O.W., 24316 (1911).

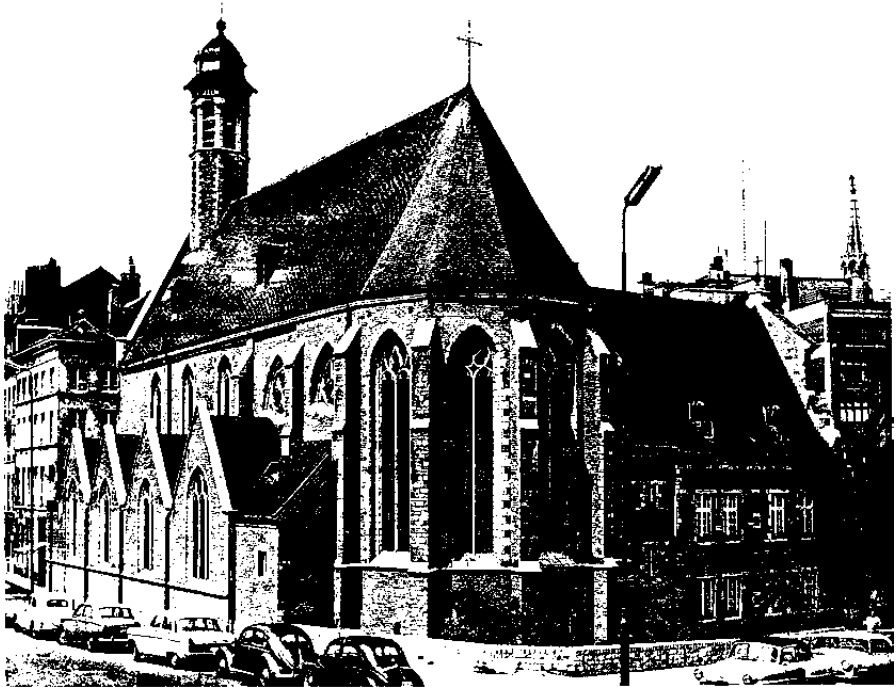
Nr. 30. Voormalig herenhuis in classicistische stijl, uit XVIII d; drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, heden met vernieuwde bakstenen bekleding, eertijds vermoedelijk met enkelhuisopstand. Bovenverd. geritmeerd door kolossale penanten, waarbinnen rechth. vensters in verkleinende ordonnantie, met vlak paneel op de borstwering van de bovenste verd. Vernieuwde kroonlijst boven bedekte steigergaten; twee ruime afgewolfd dakkapellen in de zijtrav. (1382).

Magdalenasteenweg (6-7 E-F)

Van Spoomakersstraat naar Albertina-plein.

Vanouds belangrijke verkeers- en handelsader, behorend tot de vroegste sporen van stedelijke ontwikkeling te Brussel. Deel uitmakend van de z.g. «Steenweg», aloude invalsweg die de stad in W.-O.-richting doorkruiste, via Castrum, Werf, Nedermarkt en Koudenberg, met minstens tot XI opklimmend tracé, cf. ook Vlaamsesteenweg, St.-Katelijnestraat, Kiekenmarkt, Grasmarkt, Hofberg en Naamsestraat. De Magdalenasteenweg sloot ten W. aan op de Grasmarkt, ten O. op de Hofberg. Ca. 1 m 40 onder het huidige straatniveau

werd in 1817 een ouder wegdek aange troffen. Vestiging van de Saccieten aan de N.-zijde in XIII. Huidige benaming sinds XVII. De bebouwing werd grotendeels verwoest tijdens het bombardement van 1695, en vervolgens wederopgebouwd. In XIX één der belangrijkste winkelstraten van de stad, met een concentratie van luxe-handelszaken. De Z.-straatwand werd ontsloten door de aanleg van de Duquesnoystraat en de St.-Jansstraat (1846), met bijkomende verbindingen binnen het nieuw gevormde bouwblok via de Magdalenamarkt annex Bortiergalerij (1847-1848). Een project voor een winkelgalerij tussen de Grote Markt en de Magdalenasteenweg door architect H. Maquet (1873) werd niet uitgevoerd. Een nieuw opgelegde rooilijn voor beide straatzijden van 1860 vond slechts in één perceel (nr. 49) opvolging. De volledige O.-straatwand met uitzondering van de Magdalenakapel en het hoekblok met de St.-Jansstraat werden vanaf de jaren 1910 tot in de jaren 1950 in fasen gesloopt voor de realisatie van de N.-Z.-verbinding, het Europakruispunt en het Albertina-plein. Hogerop ontstond een radicale breuk in de historische continuïteit van de «Steenweg» door de aanleg van de Kunstberg (1954-1969). Opgenomen in het B.P.A. 30/10 «Grote Markt en omgeving» (1960), (zie Beenhouwersstraat).

633. Magdalenasteenweg. Magdalenakapel.

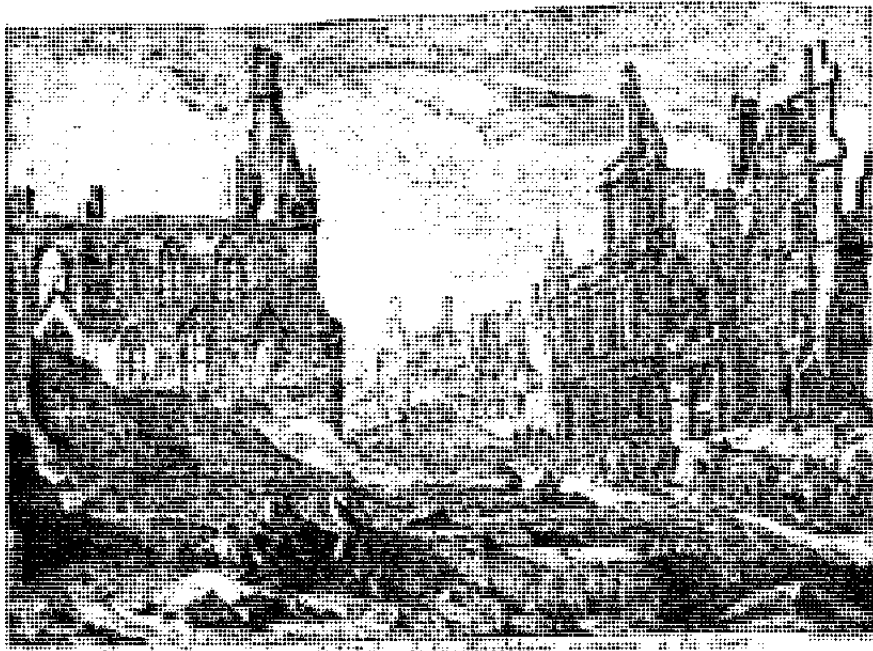
Beide straatwanden vertoonden voorheen een aaneenschakeling van voornamelijk diepe en brede herenhuizen, grotendeels in barokstijl daterend van na 1695, cf. een publicitaire prent met de gevelopstanden van de Magdalenasteenweg in 1825 (fig. 632). Het proces van aanpassing van de vroegere topgevels tot lijstgevels, ingezet eind XVIII, bereikte een hoogtepunt in de jaren 1830-1840; gelijklopend vormde zich een aaneengesloten rij winkelpuien op straatniveau, onderhevig aan regelmatige modernisering tot op heden.

Behouden W.-straatwand met vrij intacte pandenindeling: parallelle reeks diephuizen onderbroken door enkele breedhuizen; slechts een beperkt aantal behouden gevelfronten, meest pilastergevels, in classiciserende barok. Overwicht van panden met laat- of neoclassicistisch gevelfront, doch veelal behouden laat XVII-bouwvolume, cf. verankering, dakstructuur of

achtergevel. Aanpassingen gericht hetzij op vervanging van de geveltop door een klassieke beëindiging met kroonlijst, hetzij op volledige wederopbouw van de gevel, al of niet met een bijkomende halve bouwl. of mezzanino. Cf. nr. 3 (1843, voorheen tuitgevel; bewaarde lillie-ankers), 19 (1843, voorheen klokgevel), 21, 45, 47 (voorheen verhoogde halsgevel), 53 (1847), 57 (1847, voorheen verhoogde halsgevel) en 59 (voorheen puntgevel). Laat-classicistisch breedhuis van ca. 1800, recent grondig vernieuwd, in nr. 43. Twee topgevels werden op basis van voornoemde prent gereconstrueerd. Hoge appartementsgebouwen uit de jaren 1930 in nr. 13 en 17 (1383).

S.A.B., O.W., 4476-4485 (1873), 15451 (1843), 15460 (1843), 15475 (1847).

HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, fig. 951-951 a, 955-955 a.

634. Magdalenasteenweg na het bombardement van 1695. Gravure door R. Van Orley naar A. Coppens (S.A.B., I.F., Album Coppens XII-15).

★ Magdalenakapel

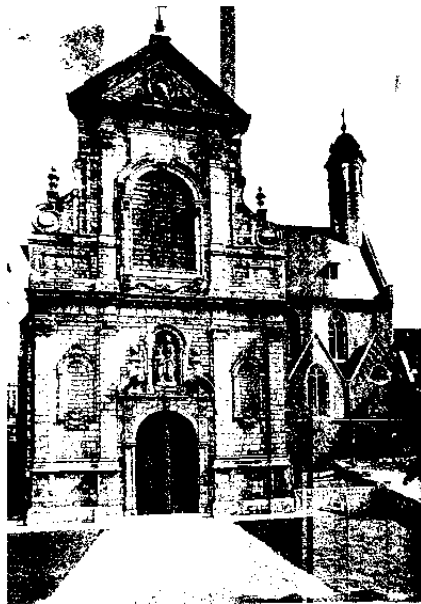
Aloude kapel eertijds met aanpalend klooster, i.l.v. XIII toebehorend aan de Broeders der Boetvaardigheid van Jezus Christus, ook z.g. Saccieten of Zakbroeders. Mogelijk nog oudere oorsprong, minstens opklimmend tot 1210, als vestiging van de Cisterciënzers van het H. Graf van Vaucelles. Na de ontbinding van de saccietenorde door paus Gregorius X in 1276, werden de bezittingen nog in 1299 door de laatste Zakbroeders tevergeefs aangeboden aan het St.-Goedelekapittel. In 1308 werden de gebouwen door paus Clemens V overgedragen aan de stadsmagistraat, voor de oprichting van een gasthuis en kapelanie. Tussen 1310 en 1323 betrokken door de St.-Niklaasbroeders, voordien gevestigd in het tot XII opklimmende St.-Niklaasgasthuis bij de gelijknamige kerk, die vervolgens op hun

beurt Zakbroeders werden genoemd. Deze orde werd in 1451 onder toezicht van de stadsmagistraat geplaatst, die hun bezittingen in 1456 overdroeg aan de Kartuziers. Doorheen het klooster, vanaf 1458 refugie van Scheut, werd in 1555 de voormalige Korte Magdalenstraat getrokken. De Magdalenakapel was van 1579 tot 1585 in gebruik door de Hugenoten. Hulpkerk van St.-Goedele vanaf 1637. Tot tweemaal gesloten door de Fransen in 1798 en 1804, vervolgens zondagsschool. Voor de eredienst heropend in 1840, bediend door de Redemptoristen. Onteigend voor de aanleg van de N.-Z.-verbinding in 1902 en ontruimd in 1904. Heropend door de Assomptionisten in 1923.

Kapel in Brabantse laat-gotiek van XV, doch wellicht oudere oorsprong van sommige delen (fig. 633). Een vroegere kapel werd wellicht begin XIV wederopgebouwd. De slechte staat van het gebouw

noopte in 1405, minstens tot herstellingswerken of wellicht zelfs wederopbouw. Het schip en de klokketoren werden naar verluidt opgetrokken in 1453. Herstelingswerken in 1637. Zwaar beschadigd tijdens het bombardement van 1695 (fig. 634); wederopgebouwd in 1696-1697 waarbij afbraak van de kapelgevels, vervanging van de oorspronkelijke overkluizing van schip en koor door een barok gewelf met gedrukte gordelbogen, en vernieuwing van de torenbekroning. Restauratie in 1840, gedeeltelijke wederopbouw van de Z.-zijbeuk in 1853. Grondige restauratie o.l.v. architecten S. Brigode en M. Brunfaut in 1957-1958, waarbij reconstructie van de XV-toestand op basis van iconografische bronnen en nog aanwezige sporen. Algehele ontpleistering en overvloedige steenvervanging; reconstructie van de kapelgevels en steunberen, het maaswerk van de vensters, het koorgewelf, de zolderingen en de zuilen van het schip, die nog slechts een zandstenen kern vertoonden met baksteenaanvulling en gepleisterde polygonale afwerking. Aanbouw van een nieuwe sacristie aan de N.-zijde, gepaard met wederopbouw van de voorgevel van de voormalige St.-Annakapel aan de Bergstraat.

De plattegrond vertoont een driebeukige, georiënteerde zaalkerk met basilicale opstand, en ingebouwde, octogonale klokketoren ten W. Baksteenbouw met verwerking van zandsteen voor de sokkel, hoeken en nekblokken, en steunberen. W.-puntgevel met schouderstukken. Hardstenen portaal in barokstijl, gedateerd 1637: geprofileerde rondboog met waterlijst en sluitsteen, geflankeerd door Toscaanse zuilen, waarop een metopen-triglifiefries onderbroken door een paneel met neuten en inschrift «D O M - S. MARIA MAGDALENA - SACRUM - ANNO 1637», en een gekomist en geprofileerd, gebroken fronton, uitlopend in voluutjes. Eiken poort met gebeldhoude makelaar met voorstelling van de gekruisigde Christus, Maria-Magdalena en engelen, een kopie naar het origineel bewaard in het Stadsmuseum. Erboven spitsboogvenster met vierledige tratering en maaswerk van visblazen. Flankerende

635. Magdalensteeweg. Gevel van de voormalige St.-Annakapel.

sokkels van verdwenen wandbeelden, doorlopend in een waterlijst. Boven het venster uurwerkplaat in omlijsting met voluten, bloemen- en vruchtenslingers en cartouche. Verder lichtspelen, muurankers en rechth. luik in de top. Aansluitend octogonale klokketoren met hoekblokken in de eerste geleding. Bekroond door een barokke lantaarn, waarin galmgaten met onderling verbonden imposten en gebogen waterlijsten op gestrekte uiteinden. Triglifiefries onder de tweeledige klokvormige torenhelm (leien) met dakkapellen en sfeer. W.-puntgevels van de zijbeuken met spitsboogvenster met tweeledige tratering. Middenbeuk van drie trav. geopend door dito spitsboogvensters op een doorlopende waterlijst. Idem voor de kapelgevels van de zijbeuken, waarvan de ordonnantie wordt aangehouden in de koorkapel. Omlijste rondboogdeur met neuten en imposten in de N.-zijbeuk. Koor van twee rechte trav. en vijfzijdige sluiting

gestut door acht steunberen. Rechte koortrav. gemarkeerd door radvensters met drielob- en visblastracering, ingeschreven in uitgebogen driehoekige omlijstingen; voorts spitsboogvensters met tweeledige tracering. Doorlopende daklijst en zadeldak (leien) met dakkapellen boven middenbeuk en koor. Gewijzigde opstand aan de N.-zijde door aanbouw van de sacristie in pseudo-traditionele stijl en de St.-Annakapel aan de koortrav.

Sober interieur met bepleisterde wanden. Tweeledige opstand in het schip en de rechte koortrav. Scheiding van midden- en zijbeuken door zandstenen spitsboogarcaden op zuilen met octogonale sokkel en Brabants koolbladkapiteel; spitsboogdoorbrekingen in de koorwanden. Spitse triomfbogen met meerledig profiel; getoogde ontlastingsbogen als scheiding van zijbeuken en koorkapellen. Vensters in zandstenen omlijsting. Overkluising met een vlakke houten zoldering in de middenbeuk, spitse houten tongewelven in de zijbeuken en koorkapel. Koor overwelfd door een bepleisterd kruisribgewelf met zandstenen ribben uitlopend op consooltjes met bladversiering, en dito sluitstenen. Bijzonder fraai laat-gotisch portaal op trapezoidale plattegrond, met overvloedige koolbladversiering. Korfboogpoort en -deuren met accoladeboogvormige lijst en ronde bovenlichten, gemarkeerd door bundelpijlers, en afgewerkt met een geajourecerde fries; kruisribgewelf met koolbladsleutel. Erboven een breder doksaal op slanke colonnetten, met zelfde fries en vernieuwde balustrade, vermoedelijk uit XIX. Moderne St.-Ritakapel in de N.-aانبouw (1384, 1385).

Mobilair

Vroegere inrichting met diverse altaren volledig verdwenen. Heden sober, functioneel meubilair. Moderne glasramen door M. Martens, A. Blank, S. Steger, J. Colpaert, M. Hizette en F. Crickx (1958-1959).

Gevel van de **voormalige St.-Annakapel** (fig. 635). Oorspronkelijk gelegen op de hoek van de Bergstraat en de vroegere Apenstraat. Eerste kapel opgericht in 1519, met een legaat van Jan van Zuene, ten behoeve van de voerlui die in de om-

liggende herbergen verbleven, en nog in hetzelfde jaar ingewijd. Oprichting door Karel V bekrachtigd in 1521. Vanaf 1527 beheerd door de verversgilde, later door de bontwerkers, tenslotte door notabele buurtbewoners. Aankoop van een aanplend huis in 1623, voor vergroting van de kapel. Eerstesteeenlegging van een nieuwe kapel in 1655, waarschijnlijk voltooid na 1661. Op de W.-gevel na zwaar beschadigd tijdens het bombardement van 1695, vervolgens wederopgebouwd en in 1600 opnieuw ingewijd; sacristie inmiddels toegevoegd in 1696. Gesloten in 1798, hersteld in 1801 en heropend van 1802 tot 1804, definitief voor de eredienst heropend in 1814. Begin XX onteigend voor aanleg van de N.-Z.-verbinding, vervolgens tijdelijk in gebruik als bioscoop. In 1927 op de W.-gevel en één aansluitende trav. na gesloopt voor aanleg van de Kardinaal Mercierstraat. W.-gevel in 1956-1957 gedemonteerd en wederopgebouwd aan de N.-zijde van de Magdalenakapel. Voorheen eenbeukige georiënteerde zaalkerk van zes trav. met ronde koorsluiting, overkluisd d.m.v. een barok kruisgewelf. Voormalige W.-gevel in volplastische barokstijl, te dateren 1655 e.v. Halsgevel met wijde voluten en driehoekig fronton, bekroond door vazen en een topstuk met kruis. Parement van zandsteen. Benedenbouw gemarkeerd door Ionische pilasters en een verstekte kornis. In de centrale partijt rondboogpoort met waterlijst en voluut-sleutel, tussen ingediepte pilasters met schijfmotief vanaf de imposten, waarop de voluutconsoles van het gekorniste gebroken fronton. Via voluten met granaatappel verbonden met een omlijste rondboognis met inschrift «S. ANNAE S.». Stenen St.-Anna en Mariabeeld en eiken deurnakelaar, kopieën naar originelen, het beeld door H. II Duquesnoy bewaard in de St.-Michielskathedraal, de makelaar bewaard in het Stedsmuseum. Aan weerszij soortgelijke nissen met cartouche en schelp. Topgeleding gemarkeerd door compositie pilasters. Breed rondboogvenster in barokke omlijsting met consoles, sleutel en waterlijst. Gekornist entablement en fronton waarin cartouche. Gereconstrueerde zijge-

vel van drie trav., met zandstenen parement en hoge rondboogvensters.

S.A.B., P.P., 2746-2748, 2695; N.P.P., B 22.
BLEVI A., *Uit de geschiedenis van Scheut, II, De Zak- en St.-Niklaasbroeders* (Het Open Venster, 1955, 28).

Nr. 1. Afgeschuind hoekhuis (Spoormakersstraat) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1849; vier bouwl. en zes trav. onder zadeldak (pannen). Ter vervanging van een diephuis met barokke verhoogde halsgevel. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel. Hoektrav. geaccentueerd door verticaal oplopende entablementen met ingedicpte pilasters in gesuperponeerde orde, achtereenvolgens Dorisch met triglifien, Ionisch en Corintisch. Rechth. vensters, in de zijtrav. met gerimde omlijsting en lekdrempel op consoles. Vernieuwde kroonlijst boven fries en kordon. Benedenbouw aangepast en opnieuw bekleed; verborgen flankerzoulen met polygonale sokkel van de inkom en balkon in de hoektrav. Recente halve attiek (1386).

S.A.B., O.W., 29062 (1849).

Nr. 5-5A. Breed rijhuis, heden twee gekoppelde panden, in neoclassicistische stijl, uit XIX c; vier bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (kunstleien). Ter vervanging van een pand met barokke pilastergevel. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel. Getoogde bovenvensters in gerimde omlijsting, op geprofileerde kordonvormende lekdrempels; gietijzeren leuning, op de eerste verd. met bazuinende engelen. Kroonlijst met tandlijst boven omlijste steigergaten. Gekoppelde winkelpuizen met zij-ingang, pilasters en rolluikkast, van 1909 (1387).

S.A.B., O.W., 4802 (1909).

Nr. 7. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder afgesnuit zadeldak (pannen). Vooreen barokke verhoogde halsgevel met luik te midden van oculi in de tweeledige, door postamenten en voluten gemarkeerde top onder fronton, uit eind XVII; aangepast tot lijstgevel met toevoeging van een mezzanino in XIX c. Bepleisterd en beschilderd, met

636. Magdalenasteenweg nr. 7. Winkelpui (1904).

bewaarde zandstenen waterhijsten boven de derde bouwl. Verkleinende rechth. bovenvensters op kordonvormende lekdrempels; kroonlijst met klossen. Markante winkelpui in geometriserende Art Nouveau n.o.v. architect L. Sneyers van 1904, cf. ook opschrift in de plint (fig. 636). Uitgevoerd in hout op een gegroefde hardstenen sokkel, met inspringend zijportaal. Markerende gegroefde pilasters, die doorlopen in de gedeeltelijk opengewerkte postamenten van de als luifel opgevatte rolluikkast. Typische roedenverdeling, de tussenstijl bekroond door een sierlijke rozet met glas-in-loodvulling; oorspronkelijk vermoedelijk beglaasd bovenlicht, afgewerkt met een fries. Verankerde bepleisterde achtertuiggevel (1388).

S.A.B., O.W., 15455 (1904).

Nr. 9. Diephuis met vier bouwl. en drie trav. onder afgesnuit zadeldak (pannen, kunstleien). Oude vermoedelijk XVII-kern aangegeven door de verankering, dakstructuur en achtergevel. Vroegere topge-

637. Magdalenasteenweg nr. 23-27, 29-31.

vel in neoclassicistische stijl aangepast tot lijstgevel met een bijkomende verd. in XIX a. Bepleisterd en beschilderd, met bewaarde muurankers op de tweede en derde bouwl. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie met lekdrempels; houten ramen met kleine roeden, ijzere leuning met dubbele krul. Kroonlijst met klossen boven fries en kordon. Afgewolfd dakkapel met oren en drop. Verbouwde pui. Verankerde bepleisterde achterpuntgevel (1389).

Nr. 11. Diephuis met vier bouwl. en twee trav. onder afgesnuit zadeldak (pannen). Voorheen tuitgevel met kolossale pilasters en rondboogvenster in de top, uit XVII; in neoclassicistische stijl aangepast tot lijstgevel waarbij vervanging van de gevcltop door een bijkomende halve bouwl., in XIX b, voorzien van een uitgewerkt stucdecor in XIX d. Indeling in twee registers door kordons en pilasters met diamantkoppen en ingediepte schacht. Rechth. ven-

sters met waterlijst, sleutel en paneel op de borstwering; gietijzere leuning. Kroonlijst met klossen. Winkelpui met zij-ingang, met neo-Lodewijk XVI-kenmerken, n.o.v. architect J. Van Wichelen van 1912: rolluikkast op hockconsoles, fraaie roedenverdeling met colonnette en rozetten. Verankerde bepleisterde achtertuitgevel (1390).

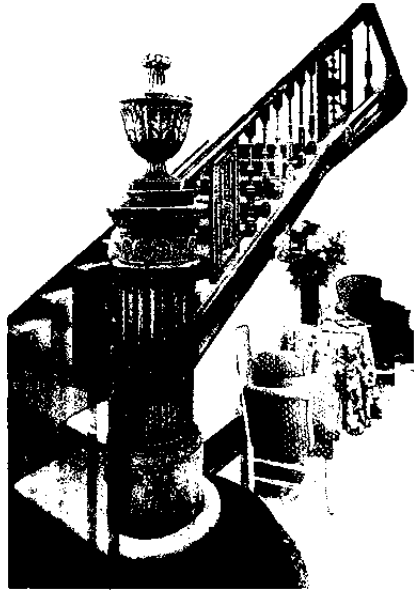
S.A.B., O.W., 15458 (1912).

Nr. 15. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Barokke verhoogde halsgevel uit eind XVII, aangepast tot neoclassicistische lijstgevel in XIX b; wederopgebouwd n.o.v. architect S. Dhaeyer van 1970-1971. Voor de bovenverd. werden het na ontleistering aangetroffen platte bandpatroon van vensteromlijstingen en borstweringen, en de balustrade gereconstrueerd. De gevcltop werd gekopieerd naar het oorspronkelijke model, voorkomend op de prent met de toestand van de Magdalenasteenweg ca. 1825 (fig.

632). Klokvormige eerste geleding met rondboogvenster tussen oculi, halsvormige tweede geleding met oculus, en bekronend driehoekig fronton met bolornament. Delen van de oorspronkelijke dakspant werden behouden. Moderne winkelpui (1391).

S.A.B., O.W., 82249 (1970-1971).

Nr. 23-27. Samenstel van drie panden achter een doorlopend gevelscherm, te dateren in eind XVII-begin XVIII, met latere aanpassingen (fig. 637). Geheel van drie bouwl., de zes l. trav. onder gecombineerde U-vormige schildbedaking (pannen) met aandaken, de twee r. trav. onder afzonderlijk zadeldak (n.l. straat, Vlaamse pannen). Bepoeterd en beschilderd gevelfront in klassicerende barok. Lijstgevel met vrij regelmatige ordonnantie over de zes l. trav., met licht geaccentueerd middenrisaliet van twee trav. Bovenverd. geritmeerd door kolossale Ionische pilasters met ingediepte sokkel. Verkleinende rechth. vensters; heden vlakke borstweringen, oorspronkelijk wellicht balustraden. Hoofdgestel met gelede architraaf, vlakke fries en vernieuwde kroonlijst. Dakkapellen met gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden en gegroefde consoles met drop, uit XVIII B, in de tweede en vijfde trav.; vermoedelijk ter vervanging van een vroegere gevelbekroning. Begane grond meerdere malen verbouwd: tot 1857-1858 geritmeerd door ingediepte pilasters, met een geblokte rondboogdeur en -poort resp. in de eerste en vierde trav., en rechth. vensters. Halsgevel in de twee r. trav., met doorgetrokken ordonnantie op de bovenverd., cf. de markerende r. hoekpilaster en het hoofdgestel met geprofileerde waterlijst onder de top. Gekoppelde rechth. vensters met middenstijl en vlakke borstweringen. Eenledige geveltop met rechth. venster, zandstenen platte bandomlijstingen, en bekronend geprofileerd driehoekig fronton. Verbouwde winkelpui met insteek. Achtergevels: drie l. trav. tot ca. 1965 met verankerde bepleisterde puntgevel; twee r. trav. met dito uitgevel. Interieur van nr. 25: markante trapzaal en salon in Lodewijk XVI-stijl, uit XVIII d,

638. Magdalenasteenweg nr. 23-27. Trap in nr. 25.

in het achterhuis. Fraaie eikehouten ertrap met gecanneleerde trappaal met vaas, en leuning van balusters en geajoueerde panelen (fig. 638); vrouwenhoofd als stralende zon op de zoldering. Gelambrizeerd salon met arabeskenpilasters, supra-porta's met putti-reliëfs, en marmeren schouw. Blinde muur met boognissen en portretmedaillons in Lodewijk XVI-stijl, uit XVIII d, aan de W.-zijde van een kleine binnenplaats.

S.A.B., O.W., 15462-15464 (1857-1858).

Nr. 29-31. In oorsprong dubbelwoning, in klassicerende barokstijl, te dateren in eind XVII-begin XVIII; heden opgesplitst in twee panden (fig. 637). Omvat drie bouwl. en vijf trav. onder steile gecombineerde T-vormige schildbedaking (leien, pannen) met kruisende nok. Lijstgevel met symmetrische ordonnantie, volledig uitgevoerd in zandsteen. Middenrisaliet en hockpennanten gemarkeerd door verticaliserende pilasters, gebost op de begane

grond, in kolossale orde, met geprofileerde basis, ingediepte schacht en kapiteel met eierlijst op de bovenverd. Horizontale geleiding door de brede gekorniste puilijst, evenwel in de drie l. trav. onderbroken door een vrij recent ingevoegde entresol. Hoge rechth. bovenvensters in vlakke omlijsting, de middentrav. voorheen geaccenteerd door achtereenvolgens een ondiep balkon en een getorste balustrade; heden ijzere leuning in de drie l. trav. Breed hoofdstel, gekornist in het middenrisaliet, met gelede architraaf, triglifenfries, tandlijst en vernieuwde kroonlijst. Slechts één bewaarde dakkapel met gebogen fronton in de l. trav., r. verdwenen. Latere laat-classicistische houten dakkapel met schijf- en dropmotief uit eind XVIII-begin XIX, in het middenrisaliet, vermoedelijk ter vervanging van een vroegere bekroning. Op de begane grond centrale barokke spiegelboogdeur in hardstenen omlijsting, met geprofileerd en geblokt, kwarthol beloop met oren en gekorniste waterlijst; aansluitend een gedicht rond bovenlicht omlijst door een stucguirlande, gevat in een tweeledige spiegel. Oorspronkelijk vlak omlijste rechth. benedenvensters aan weerszij. Winkelraam en -interieur uit begin XX in het l. pand. «Klassieke» houten winkelpui van 1879, in het r. pand: middeningang, hoekpilasters, entablement met pseudo-fronton en windbord op consoles.

S.A.B., O.W., 15465 (1879), 15466.
K.I.K., 105109 A.

Nr. 33. Breedhuis met vier bouwl. en drie trav. onder mansardedak (kunstleien). In kern vermoedelijk een vroeger diephuis in klassicerende barok, uit eind XVII-begin XVIII, cf. ordonnantie van de eerste twee verd. In classicistische stijl aangepast en verhoogd met een bijkomende verd. in XVIII d. Mansarde toegevoegd vlg. ontwerp van architect F. Janlet van 1863, dat tevens voorzag in een allicht niet uitgevoerde stucdecor. Beplesierde en beschilderde lijstgevel. Eerste twee verd. geritmeerd door kolossale pilasters met sokkel, geprofileerde basis en voorheen Corinthisch kapiteel, afgewerkt met een gelede

architraaf. Toegevoegde lagere bovenste verd. geritmeerd door vlakke rechth. lisenen. Rechth. vensters met lekdrempel. Gevelbreed balkon met markante gesmeed ijzere Lodewijk XVI-leuning met geschakelde ringen (XVIII d) boven de pui. Klassiek hoofdstel en dakkapel (1863). Eertijds Lodewijk XVI-pui: rondbogen met sluitsteen en uitstraling, balkonconsole met stafwerk en drop. Huidige winkelpui van 1897; gesmeed ijzere uithangbord (1392).

S.A.B., O.W., 15467 (1863, 1897), 25720.

Nr. 49. Rijhuis in eclectische stijl met neo-renaissance- en neobarok-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1879. Gebouwd ter plaatse van een diephuis met barokke klokgevel, op een nieuwe rooilijn van 1860; eerste twee bouwl. wederopgebouwd op de oude rooilijn in 1897. Horizontaal gelede lijstgevel met stucdecor en ijzere balkons. Vooruitspringende eerste twee bouwl., met op de verd. een rondboogig drielicht met guirlandes en bekronende balustrade, i.pl.v. de vroegere erker; heden gewijzigde winkelpui. Bovenbouw gemarkeerd door kordons en platte banden; achtereenvolgens steekboogvenster en tweelicht met blinde boogvelden. Hoofdstel met consoles; dakvenster bekroond met voluten, pseudo-fronton en topstuk (1393).

S.A.B., O.W., 15473 (1879), 1042 (1897).

Nr. 51-51A. Oorspronkelijk diephuis met drie bouwl. en vier trav., met in- en uitgezwenkte topgevel, te dateren in begin XVIII. Aangepast tot lijstgevel met vervanging van de geveltop door een bijkomende halve bouwl. in XIX b-c. Gesloopt, de gevel wederopgebouwd als scherm voor een nieuwe bouw, n.o.v. architect S. Lebrun van 1965. Gevelbeplesiering verwerkt met natuursteen. Bovenverd. met pilasterindeling, resp. spiegelboog- en rechth. vensters onder doorlopende waterlijsten. Geveltop gekopieerd naar het oorspronkelijke model, voorkomend op de prent met toestand van de Magdalenasteenweg ca. 1825 (fig. 632). Twee spiegelboogvensters omringd door oculi met spiegelboogvormige en gebogen waterlijst,

intra

salytour

L'ALBERTINE

Butter Butter

bekronend driehoekig fronton en vaas. Pui met aanverwante vormgeving (1394).

S.A.B., O.W., 81430 (1965), 15474.
K.I.K., 68418 A.

Nr. 55. *Hoofdingang van de Bortiergalerij*. Voormalig herenhuis, minstens opklimmend tot eind XVII-begin XVIII. In 1763 aangekocht door de «wapenkoning» van het hertogdom Brabant, Beydaels, en vervolgens aangepast. Later, tot in XIX b, «*Messageries J.B. Van Gend*», vertrekplaats van de diligences naar Parijs. Vervolgens eigendom van P.L.A. Bortier, promotor van het project voor de bouw van de Magdalenamarkt en de Bortiergalerij. Uitgevoerd n.o.v. architect J.-P. Cluyse naar in 1847-1848 (zie Bortiergalerij en Duquesnoystraat nr. 14); hierbij werden het herenhuis op de voorgevel na, de binnenplaats met arcaden en de bijgebouwen reikend tot aan het voormalige St.-Jansgasthuis gesloopt.

Monumentale frontongevel met classicerende laat-barokordonnantie, opklimmend tot eind XVII-begin XVIII; twee en een halve bouwl. en drie trav. (fig. 639). Vermoedelijk aangepast aan de heersende mode in 1763, cf. jaartal op de bel-etage, wellicht de gevelbekroning. Benedenbouw opnieuw aangepast door Cluyse naar, cf. bouwaanvraag van 1847, bij de bouw van de Bortiergalerij. Samen met de galerij gerestaureerd o.l.v. architecten M. en P. Mignot in 1974-1977.

Dubbelhuisopstand met bepleisterde en beschilderde bovenbouw op pui van zand- en hardsteen. Zwaar geboste, door pilasters geritmeerde begane grond, met centrale rondboogpoort geflankeerd door rondzuilen met octogonale sokkel en Ionisch kapiteel; eertijds tussen rechth. zijvensters. De aanpassingen van 1847 omvatten het vergroten van de zijvensters tot open doorgangen, de toevoeging van gietijzeren kapitelen aan de hoekpilasters, en de verandering van de vroegere puilijst en cen-

640. Magdalenasteenweg nr. 61. Z.g. «Venetië».

traal balkon – eertijds met tweedelige barokke balustrade rechtstreeks rustend op de rondzuilen – door het huidige gekorniste klassieke entablement en aansluitend balkon, met over de zijtrav. doorlopende balustrade. Huidige zijvitruines met paneel op de borstwering sinds 1858. Bovenverd. geritmeerd door kolossale Ionische pilasters, tweeledig ter markering van de middeletrav. Op de bel-etage rechth. vensters in geriemde omlijsting met sluitsteen, in de middeletrav. met bijkomende oren en gebogen fronton waarin een cartouche met het jaartal «ANNO 1763», in de zijtrav. met gestrekte waterlijst en eertijds spiegel op

639. Magdalenasteenweg nr. 55. Hoofdingang van de Bortiergalerij.

641. Magdalenasteenweg nr. 61. Z.g. «Venetië». Medaillons «ASIA» en «AMERICA».

de borstwering. Halve bovenste verd. met lage rechth. venstertjes in geriemde omlijsting met gestrekte waterlijst en topstuk + bolornament tussen voluten, met bijkomende oren in de midden- en doorhangende guirlandes in de zijtrav. Breed, gekornist hoofdstel met sterk gelede waterlijst. Bekroning door een gevelbreed geprofileerd driehoekig pseudo-fronton met plastisch gebeeldhoudw timpaan : symmetrische rolwerkcartouche met maskerkopsleutel en schelp, omlijst door brede voluten en geflankeerd door zeegoden met kinkhoorn.

S.A.B., O.W., 15476 (1847), 15448 (1858).
HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, fig. 951-952.

Nr. 61. Z.g. «Venetië». Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde halsgevel in classicerende laat-barokstijl, te dateren in begin XVIII, gemarkeerd door fraai beeldhouwwerk (fig. 640). Bovenverd. verticaal geritmeerd door geblokte penanten, de middentrav. als risaliet doorgetrokken tot in de gevelbekroning. Rechth. vensters in verkleinende ordonnantie; borstwering van de tweede verd. in de middentrav. versierd met een balustrade, in de zijtrav. met halfverheven medaillons met allegorische voorstelling van vlg. opschriften resp. «ASIA» (l.) en «AMERICA» (r.), (fig. 641). Gekornist hoofdstel met gelede architraaf, vlakke fries en geprofileerde kroonlijst. Geveltop van één geleiding, begrensd door ingediepte postamen-

ten waarop vazen. Centraal rondboogvenster met sluitsteen, geflankeerd door hermbelden voorstellend resp. Afrika (l.), cf. olifantskop, en Europa (r.), cf. stede-kroon; vlak omlijste ronde oculi met sluitsteen aan weerszij. Zelfde beëindiging met architraaf, fries en geprofileerd driehoekig fronton; bekronende buste met lauwerkrans. Begane grond verbouwd, voorheen l. rondboogdeur met imposten, sluitsteen en waterlijst. Bepleisterde achtertuitgevel.

Marcqstraat (3 C)

Van Grootgodshuisstraat naar Vaartstraat. Deel uitmakend van de stedebouwkundige aanleg n.o.v. architect H.L.F. Partoes van 1822, in het N.-deel van het voormalige Groot Begijnhof, eerste fase van de ontsluiting en volledige herinrichting van de begijnhofgronden (zie Begijnhof en Grootgodshuisstraat).

Rechthoekige straat, parallel met de W.-zijde van het Groot Godshuis. Het tracé, in het definitieve aanlegplan van 1822 nog grenzend aan het complex, werd in de gewijzigde versie van 1824 meer naar het W. verlegd, voor het verkrijgen van een bijkomende reeks bouwpercelen. Z.g. naar G.-S. Marcq (1780-1848), lid van het Bestuur der Godshuizen, directeur der werken voor het Groot Godshuis, en schepen van de Stad Brussel.

Vrij goed bewaarde, homogene neoclassicistische gevelwanden samengesteld uit enkelhuizen, o.m. gekoppeld, en enkele voornamere herenwoningen, opgetrokken in de periode 1825-1830, afgeleid van de architectuur van Partoes. Kenmerkende horizontale gevelgeleding d.m.v. schijnvoegen, plint en puilijst, kordons en klassiek hoofdstel. Regelmatige ordonnantie van rechth. openingen in verkleinende ordonnantie; drie bouwl., soms met mezzanino en gemiddeld drie trav. per pand. Sporadisch voorkomende rondboogopeningen en deurentablementen. Enkele panden worden heden ontsierd door bijkomend stuc, nieuwe bakstenen gevelbekleding, of ondergingen grondiger aanpassingen, cf. nr. 2 (1827; verhoogd in 1859),

3-5 (1827; oorspronkelijk twee gekoppelde woningen vlg. spiegelbeeldschema), 4 (1827), 6 (1826), 9 tot 13 (1826; oorspronkelijk symmetrisch geheel van dubbelhuis en twee flankerende risalietvormende enkelhuizen), 20 (1826; resterend poortrisaliet van voormalig herenhuis) en 26-28 (1825; twee gekoppelde woningen met gemeenschappelijke deurtrav.). Later enkelhuis met zelfde kenmerken in nr. 24 (1865). Nieuwe bouw in nr. 16-18, 22 en 25.

S.A.B., O.W., 7368 (1827), 15966 (1859), 7365 (1827), 7366 (1827), 12471 (1826), 12468 (1826), 7363 (1826), 7089 (1825), 15972 (1865).

Nr. 1-1A. Neoclassicistisch herenhuis (hoek Grootgodshuisstraat), waarvoor bouwaanvraag van 1827, ontworpen door P. Drossaert; drie bouwl. en tweemaal vier trav. onder schilddak (pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, heden met vernieuwde bakstenen gevelbekleding op hoge gedecapeerde natuurstenen sokkel waarin getraliede keldermonden. Registers van rechth. vensters, op de eerste en derde bouwl. met kordonvormende lekdrempels. Bel-etage aan zijde Grootgodshuisstraat gemarkeerd door een twee trav. breed middenbalkon op gegroefde consoles met waaiermotief, doorlopend in de geprofileerde puilijst; aansluitend omlopende blinde borstwering. Gesmeed ijzeren vensterleuningen met gekruiste pijlen; vernieuwd balkonhek. Rechth. vleugel deur in de 1. trav. aan zijde Marcqstraat, met heden grotendeels blinde bovenverd. Oorspronkelijk klassiek hoofdgestel, waarvan aanzet van de gelede architraaf, voorts bedekte steigergaten en vernieuwde kroonlijst. Aansluitend koetspoort (1395).

S.A.B., O.W., 12466 (1827).

Nr. 7. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, n.o.v. architect H.L.F. Partoes van 1826 (fig. 642). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met tweeledige sokkel. Begane grond geritmeerd door rondbogen met geprofileerde booglijst en doorgetrokken imposten; 1. deur en vensters met ingediepte borstwering. Hoge bel-etage met rechth.

642. Marcqstraat nr. 7 (1826).

vensters in geriemde omlijsting, gemarkeerd door entablementen en balustraden, l.g. belijnd met doorgetrokken lekdrempels en een geprofileerd kordon. Lagere derde bouwl. met dito vensters op geprofileerde lekdrempels. Hoofdgestel met kordon, fries met bedekte steigergaten en kroonlijst. Bewaard houtwerk van de deur met typisch schijfvormig beslag en vensters; latere ijzeren venstertraliën en -leuningen.

S.A.B., O.W., 7090 (1826).

Nr. 8. Neoclassicistisch enkelhuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1829. In het ontwerp met mezzanino i.pl.v. de huidige lage vierde bouwl. met klassiek hoofdgestel. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op sokkel met getraliede keldermonden. Rechth. vensters met geprofileerde lekdrempel, doorgetrokken op de bovenverd.; vensterluiken op de beneden-, later toegevoegde stucomlijstingen op de bo-

643. Marcqstraat nr. 12-14 (1826).

venverd. Rechth. deur in entablement in de I. trav. (1396).

S.A.B., O.W., 15955 (1829).

Nr. 10. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1826. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de begane grond belijnd door schijnvoegen, sokkel en puilijst; getraliede keldermonden. Rechth. deur en vensters, I.g. met lekdrempel op voluutconsoles en op de bovenverd. geriemde omlijsting. Bel-etage gemarkeerd door bijkomende entablementen. Kroonlijst met klossen, tandlijst en uitgelengde consoles (1397).

S.A.B., O.W., 7362 (1826).

Nr. 12-14. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, met drie bouwl. en in totaal vijf trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1826 (fig. 643). Gebouwd i.o.v. meester-stucadoor J.F.

Bonnevie, mogelijk auteur van de gevelversiering. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met symmetrische, verkleinende ordonnantie, en markant empiredecor. Horizontaliserende belijning door schijnvoegen, de sokkel, friezen, kordonvormende lekdrempels en het hoofdgstel. Accent op de middentrav. met een deurvenster omlijst door Ionische pilasters en versierd entablement, en een balkon met gegroefde consoles en ijzeren leuning met spitsboog- en schijfmotief. Doorlopende friezen met resp. griffioenen en palmetten op de borstweringen van de bovenverd. (fig. 644). Rechth. deuren in de uiterste trav. en vensters, I.g. met afzonderlijke lekdrempel en beluikt op de beneden-, met doorgetrokken lekdrempels en ijzeren leuning zoals beschreven op de bovenverd. Hoofdgstel met gelede architraaf, versierde fries waarin bedekte steigeraten, geritmeerd door de gegroefde consoles van de kroonlijst. Twee afgewolfd dakkapellen. Fraaie stucplafonds in het interieur.

S.A.B., O.W., 7361 (1826).

Nr. 16-18. Achteraan. Voormalige ateliers en magazijnen van de uitgeverij «*Office de Publicité – J. Lebègue et Cie*», n.o.v. architect H. Marcq van 1910. Industrieel complex met twee vleugels aan weerszij van een smalle geknikte binnenplaats, onderling verbonden door een loopbrug, achteraan uitmondend in de Vlierwijk. Baksteenbouw met ijzerskelet; vier/vijf bouwl. boven souterrain. Opstanden met vrij re-

644. Marcqstraat nr. 12-14 (1826). Griffioenenfries.

gelmatige registers van rechth. openingen met I-balk en arduinen dorpel, voorzien van lieue-ankers, de bovenbouw geritmeerd door steekbooglisenen. N.-toegangspartij uitgewerkt als zwakke rotonde. Houten raamwerk met kleine metalen roedenverdeling. N.-vleugel inwendig georganiseerd rond een centrale vide met bovenlicht; bakstenen troggewelven op gietijzeren kolommen (1398).

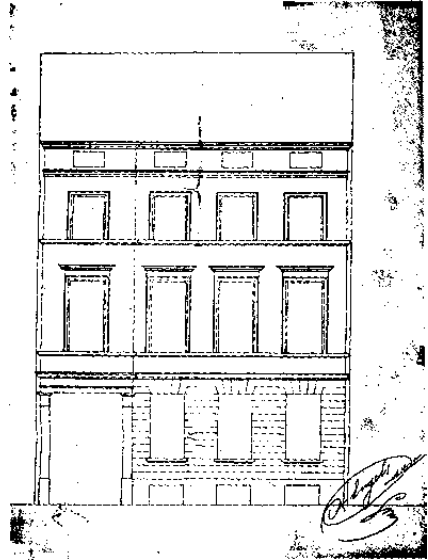
S.A.B., O.W., 5771 (1910), 15971.

Nr. 17. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, van ca. 1825-1830. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gecementeerde lijstgevel, op sokkel met getraliede keldermonden. Rechth. vensters met geriemde omlijsting en lekdrempel, kordonvormend op de bovenverd.; dito deur in entablement in de 1. trav. Klassiek hoofdstel (1399).

Nr. 19. Neoclassicistisch herenhuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1826. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met horizontale geleiding, op gedecapeerde sokkel met getraliede keldermonden. Rechth. vensters met lekdrempel, kordonvormend op de lagere derde bouwl. Rechth. inrijpoort in entablement, doorlopend in de puilijst, in de 1. trav. Tot voor kort hoofdstel met gelede architraaf, fries waarin steigeraten met schijfvormige vulling en kroonlijst. Bewaard houtwerk van de vleugel deur met typisch schijfvormig beslag; ijzeren vensterleuningen (1399).

S.A.B., O.W., 12469 (1826).

Nr. 21. Markant neoclassicistisch herenhuis met drie bouwl. + mezzanino en vier trav. onder zadeldak, n.o.v. architect A. Engels van 1826 (fig. 645). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de benedenbouw belijnd door schijnvoggen; heden gecementeerd met gedecapeerde natuurstenen sokkel en poort. Breder 1. risaliet met rechth. inrijpoort, geflankeerd door pilasters met vereenvoudigd kapiteel, waarop een gelede fries en

645. Marcqstraat nr. 21. Bouwaanvraag (1826), (S.A.B., O.W., 12470).

geprofileerd entablement doorlopend in de puilijst. Registers van rechth. vensters in verkleinende ordonnantie, getralied en met afzonderlijke lekdrempel op de begane grond, met geriemde omlijsting en kordonvormende lekdrempels op de bovenverd.; getraliede keldermonden. Mezzanino, oorspronkelijk belijnd door een gelede architraaf, met rechth. openingen en steigeraten met schijfvormige vulling, afgewerkt door de breed geprofileerde kroonlijst, gekornist en met klossen in het risaliet. Deels bewaarde houten ramen; vermoedelijk latere gietijzeren vensterleuningen (1400).

S.A.B., O.W., 12470 (1826).

Nr. 23. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor mogelijke bouwaanvraag van 1825. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, heden gecementeerd op gedecapeerde natuurstenen sokkel met getraliede keldermonden. Rechth. vensters

646. Martelaarsplein (1774-1776). Prent door A. Orio naar B.C. Ridderbosch.

met lekdrempel; dito deur in entablement in de r. trav. Resterende kroonlijst met klossen van het klassieke hoofdgestel; centrale afgewolfd dakkapel (1401).

S.A.B., O.W., 12472 (1825).

★ Martelaarsplein (5 C)

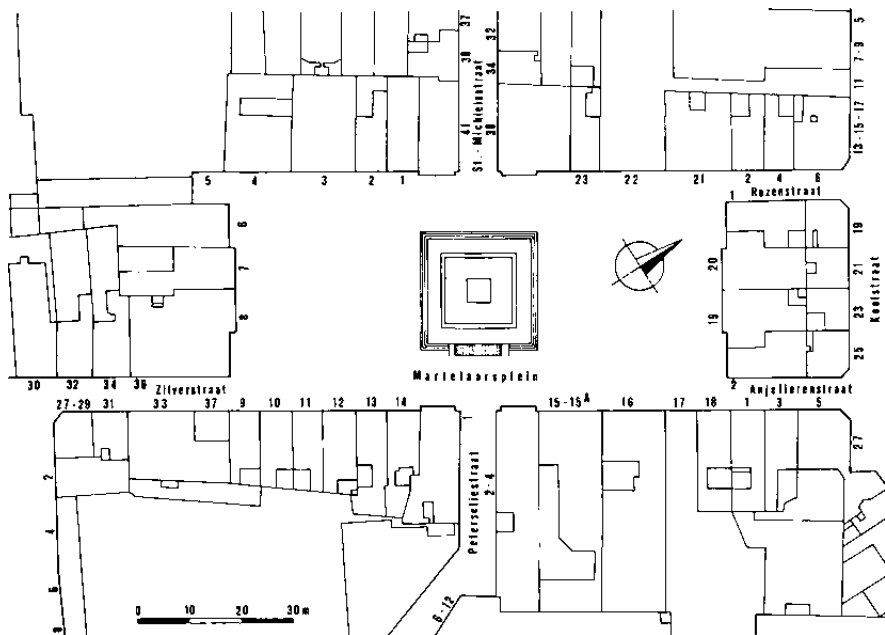
Rechth. plein (98 m x 47 m) met markant gebouwenensemble in classicistische stijl, gerealiseerd in 1774-1776 n.o.v. ingenieur-architect C. Fisco (fig. 646).

Aan korte pleinzijden hoeksgewijze toegankelijk via de Handelsgalerij (sinds 1871-1872) en Zilverstraat ten Z. en via de Rozenstraat en Anjelierenstraat ten N., aan de lange zijden centraal ten W. en ten O. resp. via de St.-Michielsstraat en de Peterseliestraat (Fig. XXVI).

Eerste toepassing van een urbanistisch-architecturaal totaalproject in de Brusselse

binnenstad – zij het op bescheiden schaal –, met karakteristiek symmetrisch en vrij gesloten uitzicht, in navolging van de grotere klassieke Franse stedenbouwkundige XVIII-realisaties.

Aangelegd ter plaatse van de vroegere «blekerij» (sinds XVI), in 1772 door een immobiliëngroep o.l.v. metselaar-architect J. Massion opgekocht voor de aanleg van een openbaar plein met omringende woningen en hotels. Project omwille van speculatieve redenen en stadsverfraaiingszorg overgedragen aan de Stad, die, bij octrooi van keizerin Maria-Theresia, in 1772 toelating verkreeg de gronden van de vroegere blekerij op de kopen, en, bij besluit van de Soevereine Raad van Brabant, in 1773 kon overgaan tot onteigening. Pleinaanleg en architecturaal concept werden door de Stad toevertrouwd aan ingenieur-architect C. Fisco, toenmalig opzichter van openbare werken. In 1774 openbare verkoop van 56 percelen en uitvaardiging van het

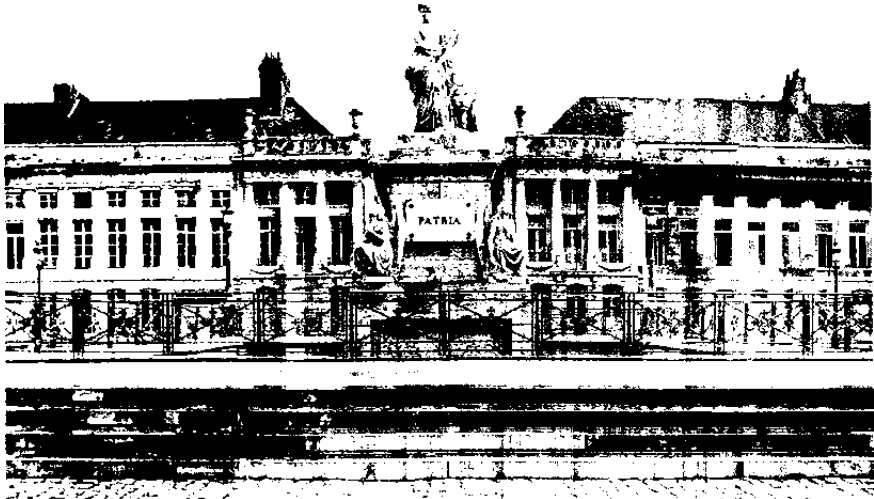
XXVI. Martelaarsplein.

bouwweglement met gedetailleerde voorschriften o.m. betreffende fundering, afwatering, gemene muren, materiaalengebruik, afmetingen, compositie, dakhelling, gevelbepleistering en -beschildering. Bebouwing in 1776 voltooid.

Aanvankelijke benaming «St.-Michielsplein», onder het Frans Bewind tijdelijk vervangen door «Place de la Blanchisserie» (cf. supra). Huidige benaming ter herinnering aan de slachtoffers van de Omwenteling van 1830, begraven onder het plein, en waarvoor in 1838 een monument werd opgericht. Plein aanvankelijk gekasseid, in 1802 met lindes beplant; in 1839 heraangelegd met twee omheinde tuintjes en omringende lantaarns, in 1841 verfraaid met fonteinen, in 1864 vervangen door waterbekkens. In 1897-1898 oprichting van twee gedenktekens ter ere van de dichter Jenneval en graaf F. de Mérode, in 1980 resp. meer N.- en Z.-waarts ver-

plaatst, gelijktijdig met de herinrichting van het plein door de Stad n.l. vervanging van de plantsoenen door nieuwe kasseiing en verfraaiing met afpaling, zitbanken en lantaarns. Gevelwanden herschilderd in 1930 en 1952. Bouwblok Martelaarsplein nr. 21-23/Rozenstraat nr. 2-6/St.-Michielsstraat nr. 34-35 door de Stad in 1977-1978 gerestaureerd. Restauratie van het martelarenmonument in 1979-1983 door de Regie der Gebouwen. Restauratie en renovatie van het gehele gebouwenensemble met de aansluitende gevelwanden aan de invalsstraten (cf. infra), voor de pleinvanden 6-8, 19-20 en 9-14, 21-23 recent aangevat i.o.v. de Immobilière Deka s.a., n.o.v. de architectenburo's Fisco 88 (M. Baudon) en M. & C. Marijnissen & assoc.

Midden op het plein : nationaal monument (decreet van 29/9/1830) voor de gesneuvelden tijdens de «Septemberdagen»

647. Martelaarsplein. Martelarenmonument (1836-1849).

(fig. 647). Ontworpen in 1836 door architect L. Roelandt en beeldhouwd door W. Geefs; ingehuldigd in 1838; beeldhouwwerk voltooid in 1849. Imposant vierkant trappenpodium (4 tr.) van blauwe hardsteen, centraal geopend voor de crypte, afgebakend door een sierlijk ijzeren hek, op de hoeken geflankeerd door met ramskoppen verfraaide lantaarns. Vierkant basement met marmeren herdenkingsbas-reliefs. Hoge sokkel met beschermengelen voorstellend het Gebed, het Gevecht, de Overwinning en de Teraardebestelling; marmeren platen met opschrift «PATRIA» en «DECRETUM DIE XXV. SEPT. MDCCCXXX»/«ABSOLUTUM DIE XXV. SEPT. MDCCCXLI»/«LEOPOLD I. REGNANTE». Wit marmeren beeld van de Vrijheid die in het gulden boek de vier septemberdagen neerschrijft; aan de voeten de Belgische leeuw. Crypte opgevat als overdekte galerij, met rondboogarcade op pijlers en kruisriboverwelfing gescheiden door gordelbogen; aan de muren, zevenentwintig zwart mar-

meren platen ter nagedachtenis van de ge-sneuvelden.

Ten N. : gedenkteken voor H. Dechez, alias Jenneval, hier begraven op 24 oktober 1830. Van blauwe hardsteen, uitgevoerd in 1897 n.o.v. architect E. Anciaux en door beeldhouwer A. Crick. Marmeren platen met portret van Jenneval, personificatie van België en tweetalig opschrift «Aan Jenneval/dichter der Brabançonne/gesneuveld voor 's lands onafhankelijkheid/hulde der stad Brussel/23 september 1897» (1402).

Ten Z. : hardstenen gedenkteken voor graaf F. de Mérode († Mechelen 1830), in Art Nouveaustijl, n.o.v. architect H. Van de Velde en door beeldhouwer P. Du Bois; ingehuldigd op 25 september 1898 (fig. 648). Bronzen portretuitbeelding, vrijwilligersbeeld en tweetalig opschrift «Aan Frédéric de Mérode/gestorven voor de onafhankelijkheid/van het vaderland».

Homogeen architecturaal ensemble samengesteld uit symmetrische pleinwanden

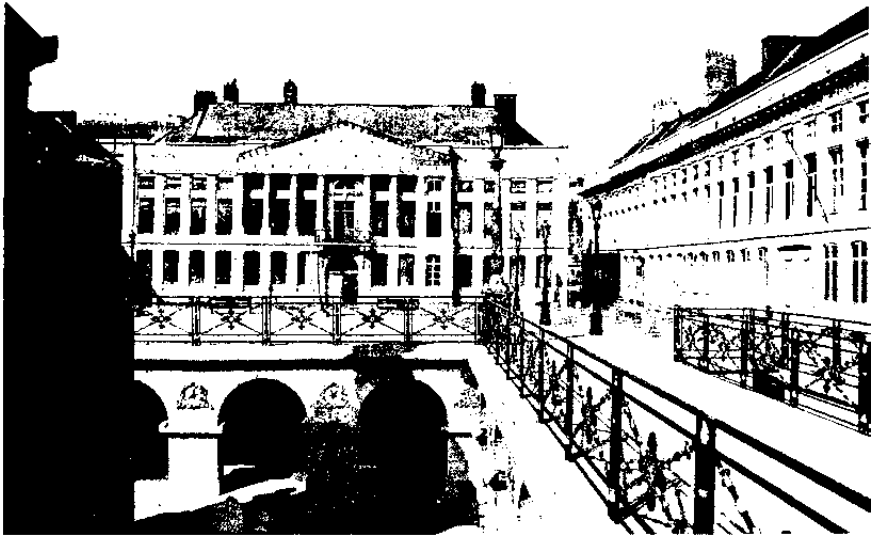
648. Martelaarsplein. Monument F. de Mérode (1898).

– fungerend als scherm voor zes eenvoudige huizenblokken –, met regelmatige horizontaliserende opstanden en geaccentueerde hoek- en middenpanden resp. aan de lange en korte pleinzijden (fig. 649). Gevelfronten vlg. bouwvoorschriften van 1774 met verwerking van arduin voor de benedenbouw en decoratieve onderdelen (zuilen, basementen en kapitelen van pilasters, metopen en triglifien, balustrades, siervazen), uniform bepleisterd en «assche grauw» geschilderd, met deuren en vensters «van perele couleur», kroonlijsten van eikehout en venster- of balkonleuningen van giet- of smeedijzer. Eenvormige ordonnantie van de pleinbebouwing voortgezet in de gevelwanden van de invalsstraten, in de Peterseliestraat perspectiefisch afgesloten door een haaks ingeplante, stijlvolle frontongeveld (zie Peterseliestraat nr. 6-12).

Nr. 1-4, 9-14, 15-18, 21-23. Tweemaal twee gevelwanden aan de lange zijden van het plein. Twee en een halve bouwl. en

telkens achttien trav. onder doorlopende zadeldaken. Horizontale markering door de imitatiebanden op de begane grond, de doorlopende kordons als duidelijke aflijning tussen de sokkelvormende benedenbouw en de bovenbouw met Dorische pilastergeleding in kolossale orde, de brede hoofdgestellen met fries van triglifien en metopen onder heden deels verwijderde gekloste kroonlijst en de blinde attiekbekroning. Keldergaten, al of niet verbonden steektrappen, verdiepte borstweringen met casement en steekbogige muuropeningen beneden; rechth. vensters op de tweede en haast vierkante op de lagere bovenste bouwl. Begrenzing van de eigenlijke «pleingevels» telkens aangegeven door hoek- of dubbele pilasters. Ordonnantie van de begane grond in percelenbeschrijving telkens met twee vensters + deur vlg. spiegelbeeldschema : wellicht reeds van bij oorsprong gewijzigd (cf. archiefgegevens van 1810 en XVIII d-zichten), en vnl. in XIX en XX door het steken van brede poort of van raam i.pl.v. deur en omgekeerd, w.o. in een aantal gevallen als herstel van de vroegere of oorspronkelijke (?) toestand; cf. nr. 1 (1840), 3, 4 (1929), 15 (1903 en 1921), 16 (1860), 21 (1975), 22 (1928 en 1975), 23 l. ernaast (1975). Pleingevels van St.-Michielsstraat nr. 36, 41 en Peterseliestraat nr. 1, 2-4 monumentaler uitgewerkt, als drie trav. brede risalietgevels, waarvan bovenbouw opgevat als een portiek, met Dorische zuilen in kolossale orde, decoratieve ijzeren hekken en guirlandes, stafwerkmotieven op de borstweringen, rijk hoofdgestel met bucraniënfries en geajoueerde attiek met bekronende siervazen.

Nr. 6-8, 19-20. Twee huizenblokken met identieke gevelfronten aan de korte zijden van het plein (fig. 650). Zelfde bouwl. hoogte en vijftien trav. onder schilddaken. Risalietvormende middenpartij van zeven trav., met bovenbouw eveneens in portiekstructuur : kolossale Dorische zuilen en hoofdgestel met zelfde gedecoreerd triglifien-/metopenfries, onder driehoekig fronton; centraal balkon met gietijzeren hek op dubbele uitgelengde acanthusconsoles; brede rondboogpoort met sierlijk

649. Martelaarsplein (1774-1776). N- en O.-zijde.

houtwerk en ruim dito bovenvenster onder druiplijst met tandlijst op festoenconsoles; attiekaflijning voorheen onder bekronende siervazen. Voorts zijtrav. met zelfde ordonnantie als de O.- en W.-pleingevels.

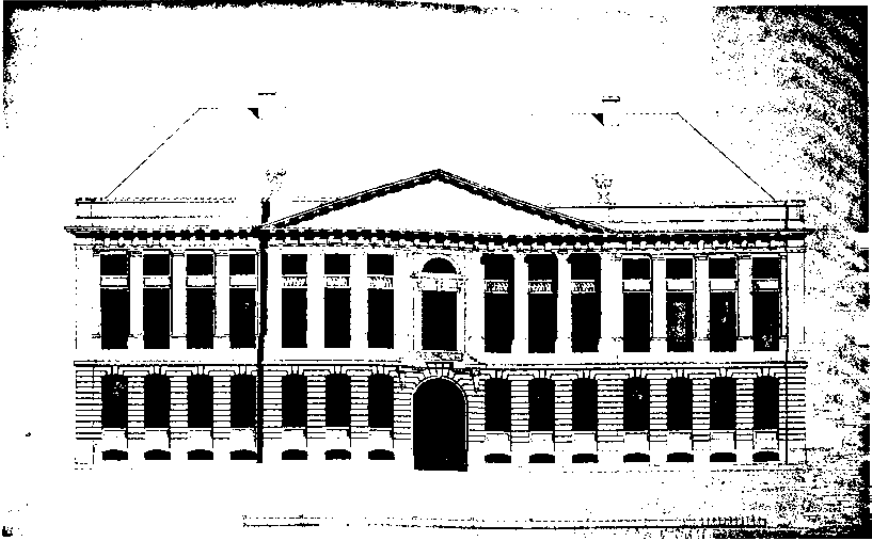
Homogeniteit en visuele beslotenheid van het plein nog geaccentueerd door het doortrekken van de opstanden in de zijgevels en de gevelwanden aan de invalsstraten.

Nr. 5 en zijgevel van nr. 6 met drie trav., als begrenzing van een kort doodlopend straatgedeelte, oorspronkelijk afgesloten door een portiek met rondboogpoort in risaliet onder driehoekig fronton, bij de bouw van de Handelsgalerij (zie aldaar) vervangen door een twee bouwl. hoge rondboogpoort n.o.v. architect E. Le Graive en ingenieur H. Stasseyns van 1871, tijdens de verbouwing van 1963 opnieuw vervangen door de huidige gevel met toegangspoort en bovenbouw naar patroon van de pleinarchitectuur.

In Zilverstraat : nr. 36, negen trav., met verplaatste deuringang (1955). Nr. 30-34,

eveneens negen trav. breed, waarvoor licht verschillend gevelontwerp van 1777 door ingenieur-architect C. Fisco; gerealiseerde voorgevel – thans nagenoeg volledig onpleisterd – met bredere muurpenanten, en latere wijzigingen als o.m. verbreding van deur (nr. 34), verhoging van de bovendorpels op de bovenste verd. (1865), verlaging van benedendorpels (nr. 30 in 1913-1914 en nr. 34 in 1910). Nr. 33-37 met zeven trav., waarvan l. vijf trav. vlg. percelenbeschrijving daterend van de aanleg van het plein, vlg. bouwvergunning van 1933 n.o.v. architect (R.?) Inghelbrecht uitgebreid met twee analoge r. trav.; uiterst l. (nr. 37) deur i.pl.v. vroeger venster (1872), (1403, 1404).

Anjelierenstraat nr. 1-5 en nr. 2/zijgevel Koolstraat nr. 25 en Rozenstraat nr. 2-6 en nr. 1/zijgevel Koolstraat nr. 19 : telkens tien trav. eindigend op hoekafschuining aan de Koolstraat. In Rozenstraat nr. 1 verhoogde bovenste vensters en verplaatste deur (1888); in Rozenstraat nr. 2-6

650. Martelaarsplein (1774-1776). Gevelopstand N.- en Z.-blok (S.A.B., P.P., 368).

herstelde (?) ordonnantie op de begane grond (1975), (1405).

In Peterseliestraat : nr. 1 met vijf trav. + poorttrav. in risaliet, met vlak omlijst bovenvenster onder entablement en aansluitend ovaalvormig bovenlicht in rechth. omlijsting met puntmotief; twee aanpalende l. trav. : mogelijk restant van voorheen ruimer pand op geknikte rooilijn (?). Nr. 2-4 eveneens met vijf trav. + thans gedichte poorttrav. + één aansluitende, eveneens gedichte trav.; aanpalende poort + zes trav. tellend pand met voorgevel in voortgezette stijl vlg. bouwaanvraag van 1897 ter vervanging van vroegere één bouwl. hoge, gr. m. gelijkaardige gevelwand, in uiterst twee r. trav. verhoogd met een bijkomende bouwl. Straat ten O. perspectivisch afgeschermd door de rijker gedecoreerde frontgevel, door C. Fisco gelijktijdig ontworpen met het plein (zie Peterseliestraat nr. 6-12), (1406).

In St.-Michielsstraat : zijgevels van eveneens vijf trav. + poorttrav. Nr. 41 vlg. bouwaanvraag van 1839 met deur in cen-

trale trav. en boven de koetspoort verhoogd met bijkomende huidige bouwl. met vlakke risalietgevel. Vijf trav. brede gevel nr. 39 met bredere deur en verhoogde bovenste vensterdorpels (1869), vlg. bouwaanvraag van 1876 n.o.v. architect H. Rieck, ter plaatse van vroegere stalling met brede toegangspoort, uitgebreid met twee trav. brede nieuwe bouw (nr. 37), met voorgevel in aangehouden stijl, doch met bijkomend ijzeren balkon en thans verlaagd benedenvenster. Koetsboogpoort in nr. 36 vermoedelijk tussen 1866 en 1871 eveneens verhoogd met anderhalve bouwl., uitgewerkt naar patroon van de poorttrav. in Peterseliestraat (1407).

S.A.B., O.W., 16271 (1810), 16282 (1840), 35150 (1929), 16274 en 27436 (1903 en 1921), 16276 (1860), 87334 (1975), 35151 (1928), 21796 (1871), 64692 (1955), 6680 (1865), 6264 (1913-1914), 6249 (1910), 40852 (1933), 16271 (1872), 71460 (1888), 19237 (1897), 16281 (1839), 2656 (1869), 2650 (1876); P.P., 1998, 368.

Archief C.R.M.S., dossiers 243, 244, 317, 2258, 2259, 2422.

C.F.C., *Livre Blanc* n° 3, Bruxelles 1985-1986,

p. 219-233.

LUYPAERT A., *Het Martelaarsplein te Brussel (C. Fisco). Een project van stadssanering in de XVIIIde eeuw*, licentiaatsverhandeling K.U.L., 1985.

Renovation des espaces publics à Bruxelles. Des villes pour vivre, dossier nr. 5, Fondation Roi Baudoin, 1981, p. 10, 12.

STERCKX J., *Het Martelaarsplein. Een studie over het ontstaan en de evolutie van het Martelaarsplein te Brussel*, eindverhandeling Hoger Architectuurinstituut St.-Lukas, Brussel, 1984.

ID., *Het Martelaarsplein in Brussel (M. & L., 1986, 5/1, p. 36-51).*

Maurice Lemonnierlaan (4 G-H-I-J)

Van Fontainasplein naar Zuidlaan.

Z.-as binnen het geheel der centrale lanen, in 1867-1871 onder het beleid van burgemeester J. Anspach aangelegd op de overwelfde Zenne, n.o.v. architect L.P. Suys. Monumentale doorbraak naar Haussmanniaans model die de stad van N. naar Z. doorkruist (zie Adolphe Maxlaan).

Oorspronkelijke benaming «Henegouwenlaan», in 1919 vervangen door de huidige, ter ere van Maurice Lemonnier (1860-1930), schepen van Brussel, gedeporteerd tijdens W.O.I.

De Maurice Lemonnierlaan vormt het minst prestigieuze gedeelte van de centrale lanen. Het tracé wordt opgeluisterd door het Zuidpaleis (nr. 132-172) en centraal onderbroken door het Anneessensplein met de Gemeenteschool Nr. 13 (zie Anneessensplein nr. 11). De bebouwing, op een tiental panden na vrij intact bewaard, vertoont een aaneenschakeling van overwegend bescheiden rijkhuizen met eenvoudig stucdecor, onderbroken door een beperkt aantal panden met rijkere afwerking. Winkel-, huur- en burgerhuizen met gemiddeld vier bouwl., opgetrokken in de jaren 1870 en begin 1880. Twee gebouwen werden tijdens de gevelwedstrijd van 1872-1876 bekroond (nr. 17-19 en 110). Een aantal panden vnl. geconcentreerd aan het einde van de W.-zijde, werd opgetrokken door de aannemersassociatie «Billen et Consorts» (nr. 203, 205-211, 215-217), waaronder ook het verdwenen «Hotel Ter-

rasse» n.o.v. architect H. Rieck van 1880 in maureske stijl op de hoek met de Zuidlaan. Tot de doorsnee-architectuur behoort een reeks voormalige burger- en winkelhuizen met neoclassicistische inslag, met drie tot vier bouwl., overwegend drie trav. en zadel- of soms mansardedak, gekenmerkt door lijstgevels met veelal schijnvoegen, panelen, risaliet, geriemde vensteromlijstingen, slutels of friezen in stuc en balkons met borstwering in gietijzer. Oorspronkelijk enkelhuisopstand of winkelpui met privé-ingang, vrijwel zonder uitzondering meermaals verbouwd, waarbij veralgemening van de winkelfunctie; soms vernieuwde gevelbekleding of toegevoegde verd. Cf. nr. 3-5 (1873), 6 (1879), 7-9 (1874), 11 (1874), 13-15 (1873), 16 (erker : J. Ramaekers 1894), 27-29 (1874), 31-33 (1874), 32 (1874), 35-39 (1874), 63-65 (1872), 83-85 en 87-89 (1874), 100 (1877), 106 (1877), 111-113 (1873), 112-114 (1882), 116 (1882), 118 en 120 (1882), 119 (1876), 121-123 en 125 (1875), 122 en 124-126 (1882), 127 (1874), 128 (1882), 135 (1875, architect E. Lagasse), 151 (1875, architect J.A. Pilate), 155 (1876), 165 (1879), 167, 169 (1876), 174-178 (1876, architect G. Garvin), 177 (1875), 179 (1876), 180-184 (1879), 181 en 183 (1879), 190-192 (1878), 195-201 (1880), 196 (1879), 202 (1876), 204-206 (1874), 213 (1876). Nieuwe bouw beperkt tot een aantal eerder kleinschalige ingrepen, o.m. appartementsgebouwen uit XX b, cf. nr. 22-24 (1941), 26-28 (1941, architect R. Thiry), 50 (1931, architect A. Lejeune) en 145-149 (1937, architect F. Jansen), kantoorgebouwen uit XX c.

Ondergronds metrostation «Annessens», ter hoogte van het Anneessensplein (N.-Z.-premetro, lijn 3) : grafische compositie «Les Sept Ecritures» door P. Alechinsky naar Ch. Dotremont.

S.A.B., O.W., 3634 (1880), 25152 (1873), 25193 (1879), 17191 (1874), 25175 (1874), 25149 (1873), 25285 (1894), 25172 (1874), 25171 (1874), 25170 (1874), 25167 (1874), 25141 (1872), 25164 en 25174 (1874), 25184 (1877), 25183 (1877), 25147 (1873), 25301 (1882), 25178 (1882), 25179-25180 (1882), 25223 (1876), 25168 (1875), 25304 (1882), 25165 (1874), 2940 (1882),

25214 (1875), 25209 (1875), 25229 (1876), 25259 (1879), 25182 (1876), 25225 (1876), 25220 (1875), 25227 (1876), 25177 (1879), 25194-25195 (1879), 25185 (1878), 25202 (1880), 25190 (1879), 25228 (1876), 25158 (1874), 25226 (1876), 57404 (1941), 41380 (1931), 49892 (1937).

Nr. 2-4. Afgeschuind hoekgebouw (Fontainasplein nr. 28) met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect Ch. Gys van 1873; vijf bouwl. en elf trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hardstenen pui, geleed door kordons, verticaal geritmeerd door midden- en hoekrisalieten met gietijzeren balkons op de eerste twee bovenverd. Winkelpui met rondbogig hoekportaal, tweeledige vitrines en r. privé-deur binnen geblokte posten. Regelmatige registers van rechth. vensters met geriemde omlijsting, o.m. lekdrempel en paneel. Gekornist klassiek hoofdstel; dakkapellen met fronton (1408).

S.A.B., O.W., 25156 (1873).

Nr. 8-14. Voormalig z.g. «Panorama». Monumentaal voorgebouw in eclectische stijl met neobarokke inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1880; gelijktijdig opgetrokken, achterliggende panorama-rotonde (fig. 651). In 1882 geopend met «De slag bij Waterloo» door kunstschilder Ch. Castellani : overgebracht naar Rotterdam in 1884 en aldaar geveld eind 1886. Herbergde vanaf 1920 «De slag aan de IJzer» door kunstschilder A. Bastien : ondergebracht in een nieuwe rotonde te Oostende in 1924, door bommen beschadigd in 1940-1945, heden in het Koninklijk Museum van het Leger en van Krijgskunde. O.m. tijdelijk gebruikt door rondreizende circusgezelschappen omstreeks de eeuwwisseling. Omgebouwd tot parkeergarage met vier verd. in 1926.

Voorgebouw, oorspronkelijk met hoofdingang, café, winkel en appartementen. Langgerekte, bepleisterde en beschilderde lijstgevel met ruim gebruik van hardsteen o.m. voor de benedenbouw; vier bouwl. + entresol en acht trav. onder mansardedak (leien). Verticaal gevelnitmeerd door het hoger oplopende midden- en r. hoekrisaliet.

651. Maurice Lemonnierlaan nr. 8-14. Voormalig z.g. «Panorama» (1880).

Horizontale indeling in drie registers. Benedenbouw met gekoppelde rondbogen aan weerszij van het dito middenportaal; r. privé-ingang met entablement. Twee hoofdverd. gemarkeerd door een gevelbreed balkon met balustrade, kolossale Corinthische pilasters en in het middenrisaliet gekoppelde zuilen, en een klassiek hoofdstel; erker en fronton in het r. hoekrisaliet. Bel-etage geaccentueerd door entablements en een fronton. Vierde bouwl. belijnd door een zelfde balustrade en bescheidener hoofdstel waarop blinde attiek; middenrisaliet als loggia bekrond door een balustrade, hoekrisaliet torenvormig uitgewerkt en in het ontwerp bekrond door een koepel. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting. Getoogde dakkapellen met voluten.

Voormalig panorama : zestienzijdige, blinde bakstenen rotonde met een omtrek van ca. 120 m; zelfdragende ijzeren dakconstructie van vakwerkliggers – portieckspan-

ten en concentrische verstijving – met bovenlicht. Vroegere panorama-installatie opgebouwd vlg. specifieke typologie: centrale verhoogde belvédère, van onderen toegankelijk via een verduisterde gang en wenteltrap en bovenaan afgeschermd; aflopende voorgrond met «attrappes» en zenithaal verlichte rondschildering. Heden vervangen door betonen parkeerplatforms.

S.A.B., O.W., 25204 (1882).

A.A.M., 1977, 12, p. 72-82.

OETTERMANN S., *Das Panorama, Die geschichte eines Massenmediums*, Frankfurt a. M., 1980.

Nr. 17-19. Rijhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect F. Abeels van 1873. Tiende prijs in de gevelwedstrijd voor de centrale lanen van 1872-1876. Oorspronkelijk lijstgevel met drie bouwl. + entresol en vier trav., onder blinde attiek en mansardedak met belvédère, dakkapel en œil-de-bœufs; verhoogd met vier bouwl. n.o.v. architect J. Vanderstraten van 1938. Natuurstenen parement; gemarkeerde horizontale registers, doorbroken door het middenrisaliet. Geblokte pui met steekboogvitriene met bewerkte sluitsteen tussen dito deuren. Bel-etage met centraal balkon, doorlopende balustrade en hoofdgewel. Middenrisaliet met markerende kolossale pilasters, en per register gegroefde resp. Dorische en Ionische pilasters. Omlijste rechth. vensters, met ingekerfde ranken op de entresol, sleutel tussen ranken op de hoofdverd. Toegevoegde verd., de eerste twee centraal uitkragend met gebogen zijbalkons, de hoogste twee als terugwijkende vlakke attiekverd. (1409).

S.A.B., O.W., 25148 (1873), 54875 (1938).

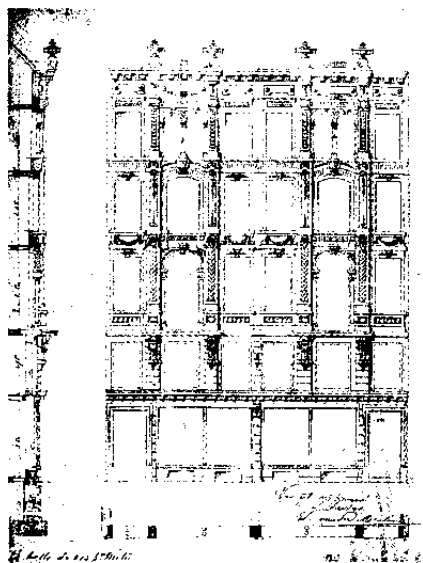
Album photographique des maisons primées aux nouveaux boulevards à Bruxelles 1872-1876, s.l., s.d., pl. 10.

Nr. 20. Breed herenhuis in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Trappeniers van 1874. Oorspronkelijk enkelhuisopstand met drie bouwl. en vier trav., afgewerkt met een zwaar hoofdgewel waarop een attiekbalustrade met vazen. Grondig aangepast met een winkelpui en bijkomende vierde bouwl., en inwendig verbouwd, n.o.v. architect C. Wenmaekers van 1915. Bepceisterde en

beschilderde lijstgevel met overvloedig gebruik van hardsteen voor de geblokte benedenbouw, omlijstingen en kordons. Middenrisaliet van twee trav., op de bel-etage geaccentueerd door entablementen met guirlande en oorspronkelijk een balkon met doorlopende balustrade. Rechth. vensters in geriemde omlijsting met neuten, oren en sleutel tussen guirlandes, op doorgetrokken lekdrempels, en in de zij-trav. van de hoogste verd. rozetpanelen. Rondboogpoort in l. trav.; winkelpui onder I-balk, met typische ijzeren roedenverdeling in het bovenlicht, voorts gewijzigd (1410).

S.A.B., O.W., 27925 (1874), 20680 (1914).

Nr. 21-25. Twee gekoppelde rijhuizen in eclectische stijl, waarvoor bouwvraag van 1874; vier bouwl. + entresol en elk drie trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 652). Horizontaal gelede lijstgevel met rijk stucdecor, o.m. friezen met een grote verscheidenheid aan motieven, guirlandes, daperieën en cartouches. Door op-

652. Maurice Lemonnierlaan nr. 21-25. Bouwvraag (1874). (S.A.B., O.W., 25166).

lopende pilasters gemarkeerde middenrisalieten met balkon met balustrade, achtercenvolgens rondboog-, steekboogvenster en rondboogtweelicht; oorspronkelijk bekrond door een gebroken fronton met vazen, slechts gedeeltelijk bewaard in l. pand. Verder rechth. vensters met geriemde omlijsting en o.m. sleutel. Gekorniste kroonlijst met klossen, boven panelen met rozetten. Oorspronkelijk geblokte puien met vitrine en zijdeuren; heden verbouwd (1411).

S.A.B., O.W., 25166 (1874).

Nr. 30. Hoekgebouw (Philippe de Champagnestraat nr. 2-4) in eclectische stijl, vermoedelijk behorend tot de groep huizen van het Haussmanniaanse type opgetrokken door J.-B.A. Mosnier, n.o.v. architecten J. Olive en E. L'Homme (Parijs), in 1874-1878. Lijstgevel van natuursteen; vijf bouwl. en resp. drie en zeven trav. onder mansardedak (leien). Gemarkeerde horizontale registers: entresol met schijnvoegen; bel-etage met gevelbreed gietijzeren balkon op consoles, en alternerend driehoekige frontons en entablementen met topstuk; attiek met gevelbrede gietijzeren borstwering op de kroonlijst met tandlijst en consoles. Begane grond met steekboogportaal met flankervensters in de r. trav., voorts vernieuwd. Rechth. bovenvensters met geprofileerde omlijsting; gietijzeren leuning. Twee hoofdverd. gerimeerd door deels gecanneleerde pilasters en panelen. Dakkapellen met pseudo-fronton en leuning boven de daklijst. Recent gerenoveerd door de Stad Brussel (1412).

Nr. 34-36. Gekoppelde rijhuizen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect E. Lagasse van 1875; vier bouwl. + entresol en elk twee trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie, geleed door het gevelbrede gietijzeren balkon van de bel-etage en de kordons. Beglaasde entresol met pilasterindeling. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting met sleutel, maskerkop op de bel-etage; resp. gietijzeren balkons en panelen op de hoogste

verd. Klassiek hoofdstel. Oorspronkelijk winkelpuien vlg. spiegelbeeldschema, heden verbouwd (1413).

S.A.B., O.W., 25210 (1875).

Nr. 38-40. Zelfde type als nr. 34-36, waarvoor bouwaanvraag van 1875. Getoogde entresol- en bovenvensters, gevelbrede gietijzeren balkons op de drie bovenverd. (1414).

S.A.B., O.W., 25206 (1875).

Nr. 42-48. Geheel van vier gekoppelde rijhuizen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect E. Parys van 1875; elk twee trav. en oorspronkelijk drie bouwl. + entresol onder mansardedak, in de twee r. panden vervangen door een bijkomende vierde bouwl. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op geblokte hardstenen benedenbouw. Oorspronkelijk winkelpuien met zij-ingang vlg. spiegelbeeldschema, heden grotendeels gewijzigd; beglaasde entresol. Bovenverd. met getoogde vensters in geriemde omlijsting met sleutel tussen guirlandes, bel-etage belind door een gevelbreed gietijzeren balkon met gekoppelde consoles en een stafwerkfries, hoogste verd. door afzonderlijke balkons. Klassiek hoofdstel en geblokte dakkapellen met driehoekig fronton in de twee l. panden (1415).

S.A.B., O.W., 25208 (1875).

Nr. 49-53. Hoekcomplex (Zinnikstraat nr. 2), drie gekoppelde winkelhuisen, met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect F. Desablanc van 1873; vier bouwl. + entresol en resp. driemaal twee en vijf trav. onder mansardedak (leien, kunstleien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel geleed door een gevelbreed gietijzeren balkon. Onderbouw van bij oorsprong met winkelpuien en beglaasde entresol, heden grotendeels verbouwd. Bovenverd. met getoogde vensters met geriemde omlijsting, doorgetrokken lekdrempels en paneel op de borstwering; gietijzeren leuning. Klassiek hoofdstel, dakkapellen met voluten en driehoekig fronton (1416).

S.A.B., O.W., 25154 (1873).

Nr. 52. Voormalig enkelhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1873. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleding, en oorspronkelijk schijnvoegen op de begane grond. Getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting, sleutel, in de midden-trav. balkons met balustrade, doorlopend op de tweede bouwl., geflankeerd door panelen op de derde. Klassiek hoofdgestel. Winkelpui in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect L. Uytterelst van 1937 : tweeledig met entresol; beglazing, metalen raamwerk en marbrite-bekleding (1417).

S.A.B., O.W., 25146 (1873), 46666 (1937).

Nr. 54-56. Rijhuis met neoclassicistische inslag, vier bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien), waarvoor bouwaanvraag van 1875. Horizontaal gelede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met schijnvoegen op tweede bouwl., middenrisaliet met gebroken fronton en dakkapel, en geriemde omlijstingen hogerop, beide registers oorspronkelijk belijnd door gevelbrede gietijzeren balkons. Klassiek hoofdgestel. Winkelpui van bij oorsprong, heden verbouwd (1418).

S.A.B., O.W., 25205 (1875).

Nr. 55-57. Voormalig herenhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect A. Samyn van 1873. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel; drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Oorspronkelijk enkelhuisopstand met schijnvoegen en plint op de begane grond, en gevelbrede gietijzeren balkons op de bovenverd., centraal uitragend op de bel-etage. Getoogde bovenvensters met geriemde omlijsting en gebogen entablement op consoles. Kroonlijst met klossen en consoles, fries en kordon. Brede dakkapel met voluten en booglijst tussen œil-de-bœufs. Rondboogpoort en getoogde bendenvensters verbouwd tot winkelpui; balkons verwijderd in 1963 (1419).

S.A.B., O.W., 25151 (1873), 72895 (1963).

Nr. 58-60, 62-64. Twee rijhuizen met neoclassicistische inslag, vier bouwl. en resp.

drie en vier trav. onder zadeldak (kunstleien), waarvoor bouwaanvraag van 1874. Lijstgevels met stucbepleistering; o.m. schijnvoegen, geriemde vensteromlijstingen, sleutels en guirlandes; middenrisaliet en klassiek hoofdgestel. Gevelbreed gietijzeren balkon op de tweede bouwl., middenbalkons en borstweringen hogerop. Bewaarde winkelpui met bewerkte hardstenen posten in nr. 58-60, verbouwd in nr. 62-64 (1420).

S.A.B., O.W., 25173 (1874).

Nr. 59-61. Rijhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect G. Keller van 1873; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met horizontale geleiding, entresol en door gietijzeren balkons geaccentueerd middenrisaliet met schijnvoegen. Rechth. vlak omlijste bovenvensters op doorgetrokken lekdrempels : gietijzeren leuning op de entresol, ingediepte borstweringen en entablementen op consoles op de bel-etage, panelen met drop op de hoogste verd. Gekornist klassiek hoofdgestel; dakkapel met voluten en driehoekig fronton tussen œil-de-bœufs. Oorspronkelijk rechth. inrijpoort en winkelpui met zij-ingang, heden verbouwd (1421).

S.A.B., O.W., 25153 (1873).

Nr. 66-70. Hoekgebouw (Doornikstraat nr. 2) met neoclassicistische inslag, drie gekoppelde huizen, waarvoor bouwaanvraag van 1874; drie bouwl. + entresol en tweemaal vijf trav. onder zadeldak (kunstleien, pannen). Symmetrische, bepleisterde en beschilderde lijstgevels, geleed door een vernieuwd gevelbreed balkon, de twee bovenverd. geritmeerd door middenrisalieten met dakkapel en kolossale pilasters. Rechth. vensters, verdiept op de entresol, vlak omlijst op de bovenverd., met onderdorpel op de hoogste. Gekomist klassiek hoofdgestel. Oorspronkelijk winkelpuien met spiegelbeeldschema, heden verbouwd (1422).

S.A.B., O.W., 25160 (1874).

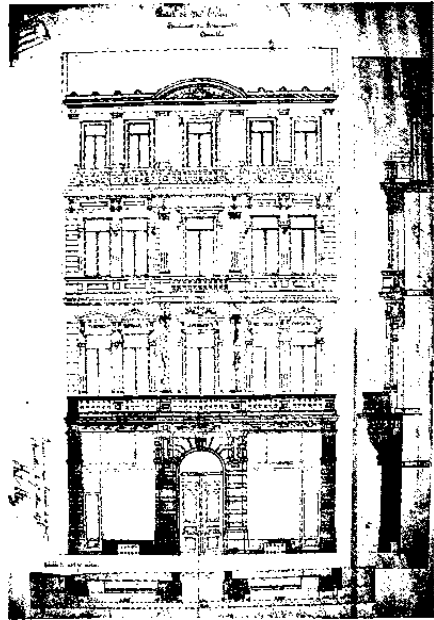
Nr. 67-71. Huurhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect H. Rieck van 1875; vier bouwl. + entresol en vijf trav., oorspronkelijk onder zadeldak (fig. 653). Monumentale lijstgevel van natuursteen, benedenbouw van hardsteen; dubbelhuisopstand geaccentueerd door het middenrisaliet, met gemarkeerde horizontale registers. Benedenbouw met rondboogpoort met sluitsteen en schijnvoegen; houten vleugel deur. Aan weerszij winkelpuien met zij-ingang en beglaasde entresol, geritmeerd door pilasters doorlopend in zware voluutconsoles. Twee hoofdverd. belijnd door een gevelbreed balkon met balustrade, kordon en klassiek hoofdstel met consoles, en geritmeerd door geblokte pilasters. Op de bel-etage uitgebogen balkon, Ionische halfzuilen en entablement met consoles en cartouche in het risaliet; tweelichten met pilasters, o.m. met leeuwepop, en driehoekige frontons met consoles in de gebundelde zijtrav. Op de derde bouwl. recht balkon met balustrade, compositie pilasters en entablement in het risaliet; guirlandes en imposten in de zijtrav. Vierde bouwl. met pilasterritmering, gevelbreed balkon met balustrade en kroonlijst met klossen; entablement en bekronende gebogen fronton met cartouche in het risaliet. Rechth. bovenvensters. Toegevoegde attiekverd. n.o.v. architect R. Tournay van 1952 (1423).

S.A.B., O.W., 25213 (1875), 61367 (1952).

Nr. 72-78. Zelfde type hoekgebouw (Doomikstraat nr. 1-3) als nr. 66-70, waarvoor bouwaanvraag van 1874, met afwijkende gevelbehandeling. Kordongeliding, twee bovenverd. met stucornlijstingen, gekoppelde en afzonderlijke balkons, uiterst l. met bewaard gietijzeren hek. Mansardedak (o.m. leien) en dakkapellen met voluten en driehoekig fronton (1424).

S.A.B., O.W., 25161 (1874).

Nr. 73-77. Hoekcomplex (Anneessensplein nr. 23-27), in oorsprong zes gekoppelde panden, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1873; drie bouwl. + entresol onder mansardedak (leien, kunstleien). Rijkhuis aan de laan met

653. Maurice Lemonnierlaan nr. 67-71. Bouwaanvraag (1875), (S.A.B., O.W., 25213).

drie, hoekpand met tweemaal vier, en vier rijhuizen aan het plein met elk twee trav. Bepoetste en beschilderde lijstgevels met schijnvoegen op de entresol, bovenverd. geritmeerd door een middenrisaliet in het r. pand, rechth. lisenen in de overige en klassiek hoofdstel. Rechth. vensters, gevelbrede gietijzeren balkons op de bel-etage aan de laan en in één pand aan het plein, verder panelen op de borstweringen. Dakkapellen met voluten en driehoekig fronton. Begane grond van de rijhuizen oorspronkelijk met winkelpuien, waarop gietijzeren balkon in de drie laatste panden aan het plein, doch heden verbouwd; in het hoekpand geblokte hardstenen rondbogen (1425).

S.A.B., O.W., 25150 (1873).

Nr. 80-84. Huurhuis met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl met neobarokke

654. Maurice Lemonnierlaan nr. 80-84 (1878).

inslag, n.o.v. architect E. Janlet van 1878 (fig. 654). Drie bouwl. + entresol en drie brede trav. onder zadeldak. Monumentale lijstgevel met hardstenen beneden- en natuurstenen bovenbouw; symmetrische opstand gemarkeerd door het middenrisaliet en hoekpilasters. Zwaar geblokte benedenbouw, met centraal rondboogportaal en flankerende korfbogige winkelpuien, driedelige sluitstenen en schijven in de zwikken, belijnd door een entablement; vernieuwd raamwerk en beglazing. Bovenverd. met geblokt middenrisaliet, geaccentueerd door een balkon met zware consoles, pseudo-loggia en bekronend gebroken fronton; aan weerszij oplopende drielichten. Op de bel-etage frontons met uitgelengde consoles, gebogen met cartouche in de midden- en driehoekig in de zijtrav., acanthusfries en gietijzeren borstweringen. Op de derde bouwl. gecamleerde Dorische halfzuilen en pilasters, en bewerkte borstwering. Klassiek hoofdstel

met architraaf, bewerkte casementen en kroonlijst met tandlijst op consoles. Dakkapellen met vleugelstukken en gebroken fronton.

S.A.B., O.W., 54945.

A.R., Fonds Janlet, nr. 43 b.

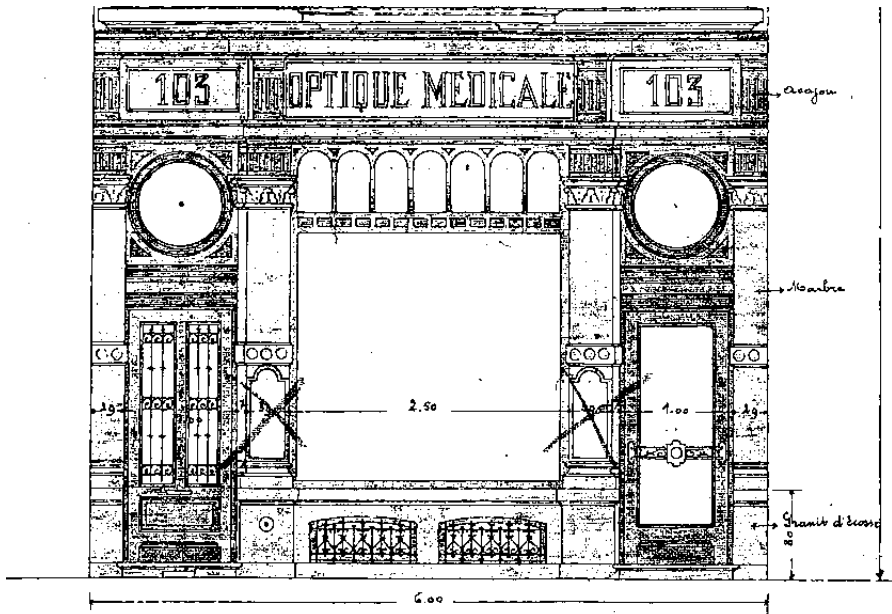
Nr. 86-90, 94-96. Twee rijhuizen, oorspronkelijk dubbelhuisopstanden, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouw-aanvraag van 1878; drie bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met brede steekboogopeningen, schijnvoegen op de entresol, geriemde vensteromlijstingen op de bovenverd. Achtereenvolgens gebuikt gevelbreed gietijzeren balkon, vernieuwd in nr. 94-96, en middenbalkon, met resp. initialen R en N van bouwheren Roger en Noever, tussen borstweringen. Klassiek hoofdstel. Behouden privé-ingang tussen ten dele verbouwde winkelpuien in nr. 86-90; fraaie winkelpui met gebogen glaswanden en privé-ingang uit XX a in nr. 94-96 (1426).

S.A.B., O.W., 25186 (1878).

Nr. 99-101. Rijhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouw-aanvraag van 1876. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verticale geleding; vier bouwl. + entresol en vier trav. onder zadeldak (pannen). Twee middentrav. gemarkeerd door oplopende pilasters; gekoppelde houten rondboogvitruines met cartouche in de benedenbouw, gietijzeren balkon op de bel-etage. Verder rechth. zijdeuren en bovenvensters in oplopende risalieten; gietijzeren borstweringen. Klassiek hoofdstel. Sobere achtergevel met middenrisaliet in Kazernestraat nr. 18-22 (1427).

S.A.B., O.W., 25222 (1876).

Nr. 102-104. Appartementengebouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect R. Delville van 1939. Betonconstructie met zes bouwl.; twee appartementen per verd. Monolithisch aandoende gevel met over vier verd. uitkragende middenpartij, doorlopend in typische gebogen hoekbalkons met ijzren borstwering; doorlopende beglazing. Opengewerkte beneden-

655. Maurice Lemonnierlaan nr. 103. Bouwaanvraag winkelpui (1925), (S.A.B., O.W., 31853).

bouw met marmerbekleding : twee winkelpanden en achterin centrale privé-ingang (1428).

S.A.B., O.W., 56265 (1939).

Nr. 103. Voormalig enkelhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1875. Horizontaal geledede, bepleisterde en beschilderde lijstgevel met omlijste rechth. bovenvensters met cartoucheversiering, de middentrav. geaccentueerd door gietijzeren balkons. Typische winkelpui waarvoor bouwaanvraag van 1925 : marmeren pilasters, houtwerk, barometer boven de l. zijdeur en rolluikkast met huisnaam «OPTIQUE MEDICALE» (fig. 655), (1429).

S.A.B., O.W., 25218 (1875), 31853 (1925).

Nr. 105-109. Huurhuis in eclectische stijl met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, n.o.v.

architect Migeval van 1875, cf. ook half verdwenen opschrift «... FECIT ANNO 1875». Rijk geornamenteerde lijstgevel van bak- en natuursteen; vier bouwl. en vijf trav. onder mansardedak (leien). Dubbelhuisopstand geaccentueerd door het middenrisaliet; horizontaal geledede door het gevelbrede balkon met opengewerkte borstwering en consoles van de tweede verd. Overvloedig plastisch decor, vnl. putti, rolwerk, maskers, guirlandes, Ionische en Corinthische pilasters. Middenrisaliet : portaal met flankerzoulen, putti, maskersleutel en entablement met cartouche, vazen en topstuk (fig. 656); bel-etagevenster met hermen, entablement en gebroken fronton met putto; maskersleutel op de hoogste verd. Flankerende winkelpuien met zij-ingang en colonnettes. Op de eerste verd. afgeronde vensters met geblokte posten en maskersleutel. Zijtrav. van de hoogste twee verd. met rechth. vensters in oplopende,

deels geblokte omlijstingen met versierde entablementen en borstwering. Gekorniste kroonlijst met tandlijst en kllossen boven cartouches. Drie dakkapellen met driehoekig fronton, ingewerkt in een blinde attiek; in het ontwerp rijkere uitvoering, het risaaliet bekroond door een belvédère met vorstkam en windwijzer. Fraaie houten vleugeldeur.

Achteringang in de Kazernestraat. Portiek van één bouwl. en drie trav., evneens van bak- en natuursteen. Getoogde deur en blinde getraliede vensters, geflankeerd door ordonnerende pilasters, waarboven kordon, fries, centraal driehoekig fronton doorlopend in de kroonlijst, en schijnattiek. Inmiddels verbouwd (1430, 1431).

S.A.B., O.W., 25207 (1875).

Nr. 108. Voormalig enkelhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, van ca. 1880. Lijstgevel met stucbepleistering, kordongele-

656. Maurice Lemonnierlaan nr. 105-109 (1875). Portaal.

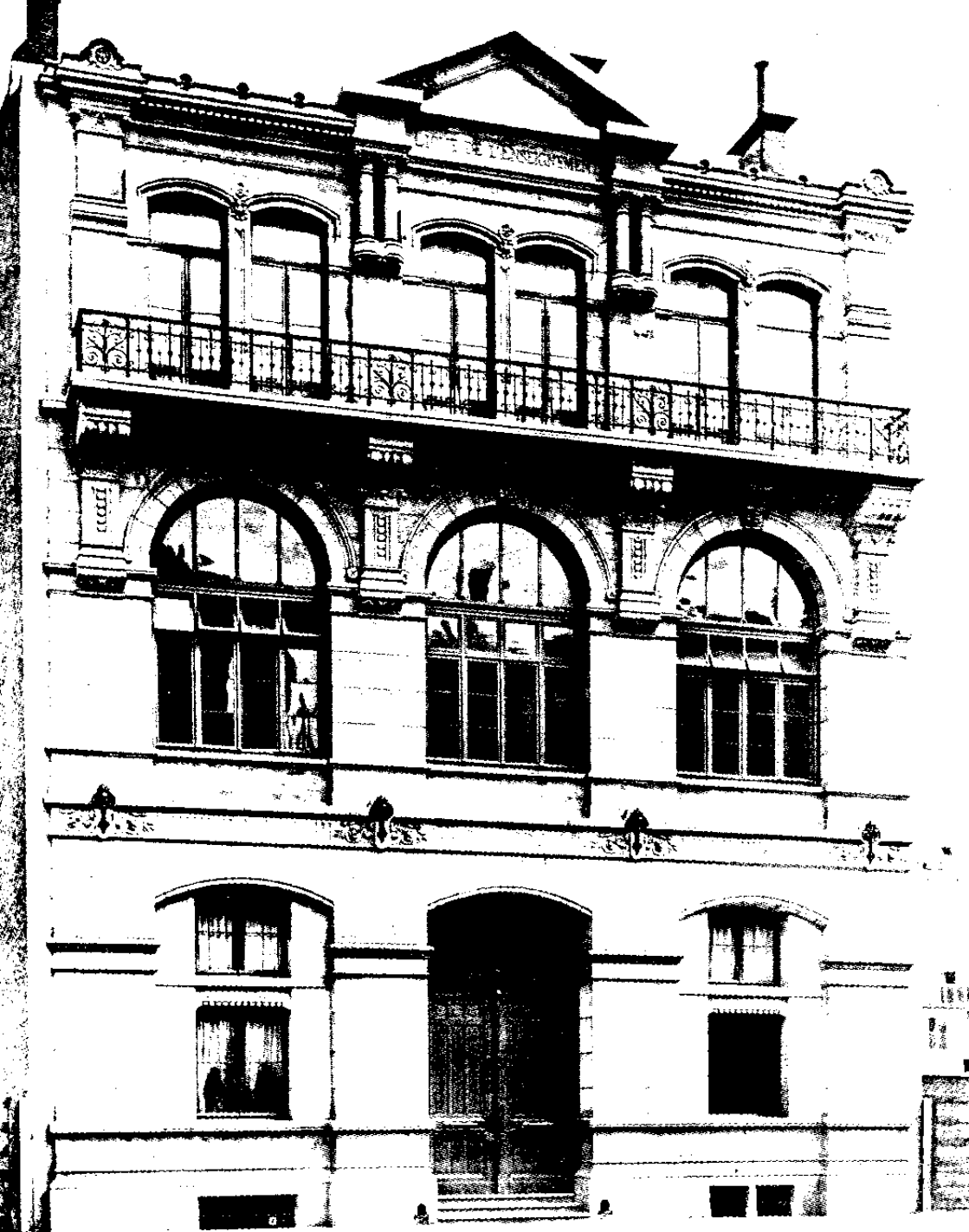
ding en door geblokte en gegroefde pilasters gemarkeerd middenrisaaliet met bekronend gebogen fronton. Rechth. vensters met geriemde omlijsting; gevelbrede gietijzeren borstwering met postamenten en entablement met guirlandes op de bel-etaage, dito middenbalkon en borstweringen met stafwerk op de derde bouwl. Breed klassiek hoofdstel. Oorspronkelijk begane grond met schijnvoegen, heden trapezoidale winkelpui met Art Deco-inslag van ca. 1930 (1432).

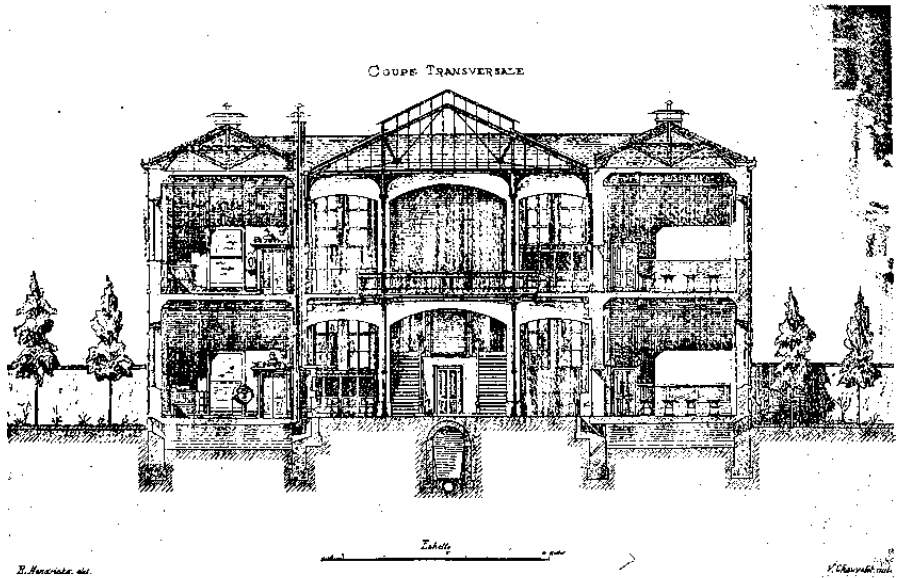
S.A.B., O.W., 25306.

Nr. 110. Voormalige «Ecole Modèle», later «Ecole Normale Charles Buls». Schoolgebouw in eclectische stijl, n.o.v. architect E. Hendrickx van 1873, ingehuldigd in 1875 (fig. 657). Negentiende prijs in de gevelwedstrijd voor de centrale lanen van 1872-1876. Oorspronkelijk lagere jongensschool en normaalschool, met een capaciteit van 400 leerlingen; opgericht als modellschool door de «Ligue de l'Enseignement» (cf. opschrift) onder impuls van Karel Buls, ter verbetering en bevordering van het lager neutraal onderwijs. Naar verluidt eerste schoolgebouw in België, beantwoordend aan vooruitstrevende principes inzake schoolarchitectuur, pedagogiek en hygiëne. Rationele architectuur, beïnvloed door Hendrickx' leermeester, architect en theoreticus E. Viollet-le-Duc; typologisch model voor alle latere door de Stad Brussel opgerichte lagere scholen.

Oorspronkelijk inkom, dienstlokalen, tekenzaal en directeurswoning in de smalle voorbouw. Aansluitend overdekte speelplaats met galerij, geflankeerd door in totaal twaalf klaslokalen, telkens drie per verd. aan de lange zijden, trappen en sanitair aan de korte zijden (fig. 658). Open speelplaatsen ten N. en Z.; bijkomende

657. Maurice Lemonnierlaan nr. 110. Voormalige «Ecole Modèle» (1873-1875), (Album photographique des maisons primées aux nouveaux boulevards à Bruxelles 1872-1876, pl. 19).

658. Maurice Lemonnierlaan nr. 110. Voormalige «Ecole Modèle» (1873-1875) Dwarsdoorsnede (L'Emulation, 1879, pl. 42).

turnzaal n.o.v. architect E. Quéfin van 1875 ten N. Heden grondig gewijzigd.

Voorgevel : horizontaal gelede lijstgevel van natuursteen met plint van hardsteen, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Begane grond geritmeerd door steekbogen met doorgetrokken imposten en sokkel; centraal portaal, zijtrav. met entresol; fries met opschrift «ECOLE MODELE», sierankers op rolwerkornamenten en stafwerk. Tweede bouwl., oorspronkelijk tekenzaal, geopend door ruime rondboogvensters met doorgetrokken imposten, booglijst en sluitsteen; bovenaan geflankeerd door balkonconsoles, uitgelengd in korte compositie pilasters met kraagsteen. Derde bouwl., oorspronkelijk directeurswoning, gemarkeerd door een gevelbreed gietijzeren balkon, met pilasterindeling en getoogde tweelichten met ingediepte middenpost en rozet; sterk geprofileerde kroonlijst met tandlijst, centraal bekronend driehoekig fronton met opschrift «LIGUE DE L'ENSEIGNEMENT» op gekoppelde compositie zuiltjes met kraagsteen, en

compositie hoekpilasters. Bewaard houtwerk.

Intérieur : oorspronkelijk overdekte speelplaats, omringd door een galerij op gietijzeren colonnetten en kraagstenen, onder centraal beglaasde Polonceau-spant op halve colonnetten. Heden betonconstructie met dubbele galerij en glaskoepel.

S.A.B., O.W., 25155 (1873), 1398 (1875); N.P.P., R 7.

Album photographique des maisons primées aux nouveaux boulevards à Bruxelles 1872-1876, s.l., s.d., pl. 19.

Cinquantième anniversaire de la fondation de l'Ecole Modèle et de l'Ecole Normale Charles Buis, Brussel, 1926.

L'Emulation, 1879, pl. 40-44.

NARJOUX F., *Les écoles publiques, Construction et installation, En Belgique et en Hollande*, Parijs, 1878, p. 127-133.

SLUYS A., *Charles Buis et la Ligue de l'Enseignement*, Brussel, 1922.

Nr. 115. Enkelhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect T. Van Bambeke van 1874; vier bouwl. en drie trav. onder

zadeldak (pannen). Horizontaal geleed, bepleisterde en beschilderde lijstgevel op geblokte hardstenen onderbouw. Rechth. deur en verlaagde benedenvensters. Bovenverd. gemarkeerd door een middenrisaliet met schijnvoegen en gietijzeren balkons; getoogde vensters met geriemde omlijsting, sleutel tussen guirlandes, doorgetrokken lekdrempels en paneel met schijven. Gekornist klassiek hoofdstel. Bewaard houtwerk (1433).

S.A.B., O.W., 25163 (1874).

Nr. 117. In oorsprong enkelhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1875. Bovenverd. in sobere Art Nouveau verbouwd, waarvoor bouwaanvraag van 1906. Lijstgevel van gele bak- en hardsteen; drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Geblokte benedenbouw met later ingebracht winkelraam; resten van sgraffitoversiering. Aangehouden drielichtordonnantie in de bovenbouw: gevelbrede driezijdige erker met consoles, pilasters en bekronend ijzeren balkon op de bel-etage; aansluitend centrale rechth. erker waarop dito balkon met postamenten, geflankeerd door deurvensters. Typische roedenverdeling in de bovenlichten. Gebroken klassiek hoofdstel. Driedelige dakkapel met centraal gebogen fronton. Achtergevels met erker; pseudogloriette in treillage tegen de gemene muur met Kazernestraat nr. 32 (1434, 1435).

S.A.B., O.W., 25216 (1875), 1005 (1906).

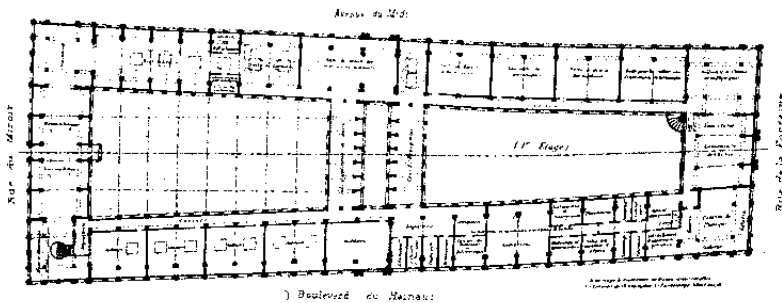
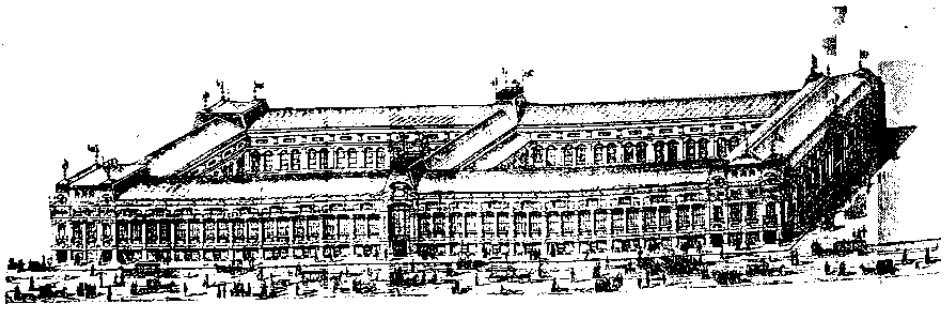
Nr. 130. Hoekhuis (Rogier van der Weydenstraat nr. 2) met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1882. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel; vier bouwl. en resp. drie en vier trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk winkelpui, bel-etage met gevelbreed balkon en entablementen. Hogerop steekboogvensters in oplopende geriemde omlijstingen voorzien van gietijzeren borstweringen met postamenten, en klassiek hoofdstel. Eenvoudiger opstand in de zijgevel. Winkelpui met late Art Nouveau-inslag over de eerste twee bouwl., n.o.v. architect A. Golenvaux van 1919, oorspronkelijk doorlopend over nr. 128: ge-

koppelde kolossale rondbogen met imposanten en metalen raamwerk met glas-in-lood in de bovenlichten (1436).

S.A.B., O.W., 2940 (1882), 27319 (1919).

Nr. 132-172. Zuidpaleis.

Voormalig markt- en handelscomplex, in eclectische stijl, n.o.v. architect W. Janssens van 1875, (fig. 659). Opgericht door de «Compagnie générale des Marchés»: terrein aangekocht in 1874, bouw aangevat in 1875 en voltooid in 1880. Omvangrijke constructie op rechth., naar het Z. versmallende plattegrond, die het gehele bouwblok Maurice Lemonnierlaan/Stalingradlaan/Rogier van der Weydenstraat/Fonteinstraat inneemt. Tweedelig gebouw met vijf vleugels rondom twee oorspronkelijk beglaasde binnenplaatsen, gescheiden door een overdekte passage z.g. «Arbeidsdoorgang» die beide lanen verbindt. Oorspronkelijk omlopende reeks winkels aan straatzijde, de N.-binnenplaats als «marché-bazar» omringd door een tweede reeks winkels, de Z.-binnenplaats voor openbare tentoonstellingen en veiligen omringd door galerijen. De eerste verd., oorspronkelijk voorzien voor 100 grote en 124 kleine marktstalletjes, werd in 1885 in huur genomen door de Stad Brussel voor de «École Industrielle». Het gehele complex werd door de Stad aangekocht in 1907. Belangrijke verbouwings- en renovatiecampagne tot stedelijk administratief centrum, n.o.v. architect M. Van Ysendijck in 1924-1927. Grondige aanpassing van het interieur, o.m. omvorming van de Z.-hal tot lokettenzaal. Vrij ingrijpende verbouwing van de W.- en een gedeelte van de Z.-gevel voor verbetering van de lichtinval, waarbij verwijdering van een groot aantal decoronderdelen; aanbreng van een pseudo-mansarde boven de W.- en de middenvleugel. Renovatie van de O.-vleugel in 1950-1958, waarbij verlaging van de dorpels van de oorspronkelijke attiekverd., en toevoeging van een terugwijkend attiekniveau, gepaard met inwendige aanpassingen. Fasengewijze renovatie n.o.v. architecten A. en J. Polak vanaf 1979, beëindigd in 1992, met revalorisatie van de handelsfunctie, inrichting

659. Maurice Lemonnierlaan nr. 132-172. Zuidpaleis (1875-1880). Perspectief en plattegrond (S.A.B., P.P., 1032).

van een sportcomplex in het N.-gedeelte, een school in het Z.-gedeelte.

Gevels met parement van natuursteen en arduinen plint; drie bouwl. + entresol, vijfveertig trav. ten W. en O., zeventien ten N. en elf ten Z. Symmetrische opbouw, telkens met geaccentueerde middenas en hoekpaviljoenen, gekenmerkt door de repeterende verticale geleiding, doorlopende horizontale belijning en ruime beglazing. Begane grond opgevat als geblokte sokkel, de bovenverd. geritmeerd door kolossale Corinthische pilasters, beëindiging door de kroonlijst en blinde attiek. Verzorgd geveldcor met Second-Empire-inslag, o.m. rozetten, meander- en acanthusfriezen, rankwerk, masker- en leeuwekoppen, bijenmotieven en Hermes-symbolen.

Oorspronkelijk identieke W.- en O.-gevel, en licht gedifferentieerde N.- en Z.-gevel samengesteld uit dezelfde elementen; mansardedaken boven de hoekpaviljoenen, voorts zadeldaken. Huidige asymme-

trie in de gevelopstanden tengevolge van de verbouwingen van 1924-1927.

W.- en O.-gevel. Vrij intacte O.-gevelopstand (Stalingradlaan), (fig. 660). Middenrisaliet opgevat als steekbogige portiek met guirlandeversiering op de sokkel, gekoppelde pilasters, gebroken hoofdgstel en bekroning door een monumentaal gebroken boogfronton met consoles, hermen, opschrift «PALAIS DU MIDI-ZUIDPALEIS» en wapen van de Stad Brussel. Passage-ingang met gekoppelde marmeren Toscaanse zuilen, bewerkt entablement en ijzeren hek; hogerop oplopend houten raamwerk. Hoekpaviljoenen met vier trav. gemarkeerd door hoekrisalieten met dito frontonbekroning met oculus en maskerkop. Tweede bouwl. als bel-etage met balkons, oorspronkelijk met gietijzeren hek, entablementen en klassiek hoofdgstel; derde bouwl. als attiek geritmeerd door consoles en pilasters. Tussenliggende trav. gebundeld door kolossale steekbooglisenen, vanaf de pilasters en het gebroken

660. Maurice Lemonnierlaan nr. 132-172. Zuidpaleis (1875-1880).

hoofdstel. Winkelpui met middeningang op de begane grond. Tweelichten met gegroefde middenpost en oplopend houten raamwerk over entresol en tweede bouwl.; centraal erboven Mercuriusstaf en attiekvenster – verlaagd in 1950-1958 – tussen uitgelengde consoles. Slechts vereenvoudigde boogfrontons en toegevoegde dakkapellen in het Z.-hoekpaviljoen; bedaking van de tussenliggende trav. vervangen door een terugwijkende attiek. Verbouwde W.-gevelopstand (Maurice Lemonnierlaan). Z.-hoekpaviljoen aangepast zoals in de O.-gevel, bovendien met verticaal doorgetrokken bovenvensters en gebroken hoofdstel; tussenliggende trav. met over de derde bouwl. doorgetrokken tweelichten met oplopend houten raamwerk, en mansardedak met dakkapellen. N.-gevel (Rogier van der Weydenstraat). Intacte opstand met ordonnantieschema overeenkomstig de O.-gevel. Eenvoudiger middenrisaliet; zelfde hoekpaviljoenen. Tussenliggende trav. met oorspronkelijk

open doorgangen met gietijzeren colonnetten.

Z.-gevel (Fonteinstraat). Verbouwde opstand, vnl. in de W.-partij. Middenrisaliet zoals in de W.- en O.-gevel. Flankerende trav. opgevat zoals de hoekpaviljoenen met hoekrisaliet : vereenvoudigde boogfrontons en toegevoegde dakkapellen, in de W.-partij verticaal doorgetrokken bovenvensters en gebroken hoofdstel, in de O.-partij verticaal doorgetrokken benedenvensters.

Binnenplaatsen oorspronkelijk overdekt met een driebeukige beglaasde ijzeren dakspant op colonnetten. Ten N. volledig verbouwd tot sportzaal; ten Z. met behouden bepleisterde opstanden met steekboegenordonnantie, spant evenwel gesloopt. Passage met pilasterindeling, beglaasde vitrines aan weerszij en vlakke zoldering, oorspronkelijk geopend naar de hallen (1437, 1438).

S.A.B., O.W., 2983 en 25212 (1874-1880), 7575 en 4027 (1907), 58066-58070 (1924-1927), 77685,

77652, 72805, 77728 en 71937 (1950-1958), 88376 (1979); P.P., 2230, 1032; N.P.P., K 3. *Poelaert en zijn tijd*, Brussel, 1980, p. 50-56, 228-231.

Nr. 137-143. Hoekcomplex (Voldersstraat nr. 1-5, Kazernestraat), vijf gekoppelde winkelhuisen, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1875; vijf bouwl., in totaal resp. zes, tien en vier trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel, heden ten dele gecementeerd en met vernieuwd bakstenen parement. Regelmatige registers van getoogde vensters op kordonvormende lekdrempels; doorlopende gietijzeren balkons, aan de Maurice Lemonnierlaan op de eerste drie, aan de Voldersstraat op de eerste twee verd. Klassiek hoofdstel. Oorspronkelijk winkelpuien met geblokte posten en entablement, cf. laatste twee panden, in overige verbouwd (1439).

S.A.B., O.W., 25217 (1875).

Nr. 159-161. Rijhuis met neoclassicistische inslag, vier bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien), waarvoor bouwaanvraag van 1876. Verzorgde, bepleisterde en beschilderde lijstgevel met ruim gebruik van hardsteen. Horizontale geleiding door gevelbrede balkons met postamenten en gietijzeren hek op de eerste twee verd., gietijzeren borstweringen op de hoogste. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting, o.m. met sluitsteen; schijnvoegen op de eerste verd., spiegels op de tweede en derde. Klassiek hoofdstel met casementen en voluten in de fries; dakkapel met voluten en driehoekig fronton, tussen œil-de-bœufs. Winkelpui met geblokte posten, heden echter opnieuw bekleed.

Stallingen in Kazernestraat nr. 58; twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, geleed door plint, kordon en hoofdstel. Centrale getoogde koetspoort tussen getraliede vensters, omschreven door een omlopende waterlijst; dito bovenvensters in geriemde omlijsting. Dakkapel met driehoekig fronton (1440).

S.A.B., O.W., 25224 (1876).

Nr. 163. Burgerhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect Alph. Dumont van 1879; drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak. Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen met kordongeleiding. Oorspronkelijk enkelhuisopstand, de geblokte begane grond met diamantkopsleutels en borstweringversiering. Eveneens geblokt middenrisaliet, oorspronkelijk doorlopend over de benedenbouw, geaccentueerd door een ijzeren balkon met postamenten op de bel-etage. Rechth. bovenvensters met geriemde omlijsting, mezzaninovensters met oren en neuten; ijzeren leuning op de derde bouwl. Gekornist klassiek hoofdstel. Heden winkelpui (1441).

S.A.B., O.W., 25192 (1879).

Nr. 171. Herenhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1875; drie bouwl. en vijf trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde

661. Maurice Lemonnierlaan nr. 173-175 (1872).

lijstgevel met kordongeleiding en hardstenen benedenbouw. Oorspronkelijk schijnvoegen, getoogde vensters, centrale en r. deur op de begane grond; heden winkelramen in de zijtrav. Bovenverd. met middenrisaliet van drie trav., doorlopend tot in de bedaking, gemarkeerd door een doorlopend gietijzeren balkon op de bel-etage, middenbalkon en entablement op de derde bouwl. Getoogde vensters met geriemde omlijsting, sleutel, lekdrempel op consoles en guirlande; gietijzeren leuning. Klassiek hoofdstel, vereenvoudigd in het risaliet. Dakkapel met driehoekig fronton tussen œil-de-bœufs (1442).

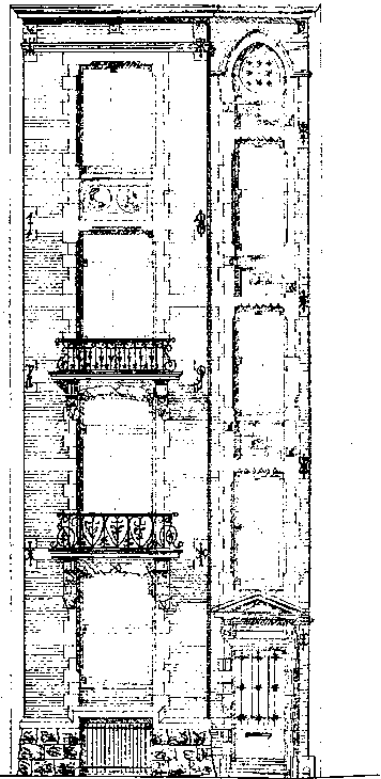
S.A.B., O.W., 25219 (1875).

Nr. 173-175. Herenhuis in eclectische stijl, met neorenaissance- en neobarok-inslag, n.o.v. architect A. Schoy van 1872; drie bouwl. en drie trav. onder mansarddak (leien), (fig. 661). Markante plastisch geornamenteerde lijstgevel van natuur- en hardsteen, met geaccentueerd middenrisaliet. Oorspronkelijk enkelhuisopstand. Geblokte begane grond met rechth. openingen; verbouwd tot winkelpui in 1931. Bel-etage met centrale loggia op vernieuwde consoles, met balustrade, Dorische zuilen en entablement met metopentrigliefenfries, bekrond door een balkon met balustrade en vazen; rechth. zijvensters met balustrade, geriemde omlijsting, fries en bewerkt driehoekig fronton met schelp. Derde bouwl. met rondbogig midden- en spiegelbogige zijvensters in geprofileerde en geblokte omlijsting met diamantkopsleutel en bolornament, de zijvensters bovendien met oren en neuten. Bijzonder fraai bewerkte houten ramen. Gekomiste kroonlijst met consoles, boven casementen en architraaf. Dakkapel met gekoppelde pilasters, driehoekig fronton – waarin jaartal «ANNO 1872» – en topstuk, oorspronkelijk geflankeerd door œil-de-bœufs. Winkelpui meermaals aangepast.

S.A.B., O.W., 25142 (1872), 37909 (1931).

Nr. 185. Burgerhuis in eclectische stijl met neogotische en neo-Vlaamse-renaissance-inslag, eigen woning van architect V. Dumortier, waarvoor ontwerp van

1879; vier bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 662). Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, voorzien van sierankers. Verticaliserende opbouw door oplopende vensternissen met hoekblokken en verdiepte borstweringen; dorpels doorgetrokken in speklagen. Breder l. risaliet met getoogde en rechth. vensters, geaccentueerd door gebuikte gietijzeren balkons en belijnd door de architraaf; begane grond met oorspronkelijk rustieke sokkel, heden verbouwd tot win-

662. Maurice Lemonnierlaan nr. 185. Bouwaanvraag (1879), (S.A.B., O.W., 25187).

kelpui. Smalle ingangstrav., als trapzaal gemarkeerd door de afwijkende niveauverdeling; rechth. deur in geblokte omlijsting met driehoekig fronton; rechth. vensters, getrapte rusticaversiering op de borstweringen en beglaasd spitsbogig spaarveld met radiale ijzeren tracering en waterlijst. Gekorniste kroonlijst op korbelen boven diamantkoppen. Typische houten deur met ijzerbeslag. Latere dakkapellen (1443).

S.A.B., O.W., 25187 (1879).

Nr. 187. Voormalig enkelhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak (kunstleien), waarvoor bouwaanvraag van 1879. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding, gemarkeerd door het middenrisaliet met schijnvoegen, gietijzeren balkons, consoles onder de kroonlijst en dakkapel met voluten en driehoekig fronton. Rechth. bovenvensters met geriemde hardstenen omlijsting; gekornist klassiek hoofdstel. Winkelpui met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect P. Vizzavona van 1911: pilasters en rolluikkast, inspringend portaal met winkel- en privé-ingang (1444).

S.A.B., O.W., 25189 (1879), 25275 (1911).

Nr. 189-191. Rijhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol en vier trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1879. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hardstenen pui. Horizontale geleiding, de onderbouw belijnd door schijnvoegen, de bovenverd. door platte banden. Winkelraam, in het ontwerp twee vensters, tussen vleugeldeuren. Bovenvensters met gietijzeren borstwering, de twee middentrav. geaccentueerd door een balkon en omlijstingen. Klassiek hoofdstel (1445).

S.A.B., O.W., 25264 (1879).

Nr. 194. Rijhuis met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1880; vier bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding, platte banden op de tweede bouwl. en klassiek

hoofdstel. Rechth. bovenvensters in oplopende vlakke omlijstingen met ondiepe balkons op de derde bouwl. en casementen; gietijzeren borstweringen. Winkelpui van bij oorsprong, heden vrbouwd (1446).

S.A.B., O.W., 25199 (1880).

Nr. 198-200. Rijhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1879. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding: oorspronkelijke winkelpui met zijdeuren en entablement, entresol met schijnvoegen, bovenverd. met door gietijzeren balkons geaccentueerd middenrisaliet en geriemde vensteromlijstingen met sleutel; klassiek hoofdstel (1447).

S.A.B., O.W., 25191 (1879).

Nr. 203. Burgerhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect H. Rieck van 1880, opgetrokken door «Billen et Consorts»; vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding en geaccentueerd middenrisaliet. Oorspronkelijk enkelhuisopstand, de eerste twee bouwl. belijnd door schijnvoegen. Omlijste rechth. bovenvensters, in het risaliet door pilasters en gebroken fronton, met voluten en bolornament op de bel-etage, driehoekig met vrouwenhoofd op de bovenste verd. Gekornist klassiek hoofdstel. Vereenvoudigde dakkapel, oorspronkelijk met voluten, fronton en haan, ingewerkt in een attiekbalustrade. Heden winkelpui (1448).

S.A.B., O.W., 25196 (1880).

Nr. 205-211. Geheel van vier burgerhuizen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1880, opgetrokken door «Billen et Consorts». Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met enkelhuisopstand vlg. repeterend schema, zelfde ordonnantie van rechth. openingen, doch gedifferentieerd decor; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk geblokte of door schijnvoegen belijnde benedenbouw, cf. nr. 207 en 211. Bovenverd. met stuc-

omlijstingen : pilasters, riemen, doorgetrokken imposten, platte banden, pseudo-frontons en entablementen; al of niet doorgetrokken lekdrempels en gietijzeren balkon in de middentrav. van de bel-etage. Klassiek hoofdstel. Benedenbouw in nr. 205 verbouwd tot winkelpui, in nr. 209 opgedeeld in drie niveaus; souterrainvensters in nr. 207 verbouwd tot garagepoort (1449).

S.A.B., O.W., 25201, 25200, 25203 en 25197 (1880).

Nr. 208-214. Twee gekoppelde rijhuizen in eclectische stijl, n.o.v. architect D. Fastré van 1890; vijf bouwl. + entresol en samen zes trav. onder pseudo-mansarde (leien). Bepleisterde lijstgevel op hardstenen benedenbouw, met horizontale registerindeling. Oorspronkelijk winkelpuien met privé-deur, geritmeerd door Ionische pilasters en geblokte posten, cf. r. pand; in Art Deco – houtwerk, glas-in-lood – aangepast n.o.v. architect L. Suys van 1933 in het l. pand. Entresol met pilasterindeling. Twee hoofdverd. gemarkeerd door een gevelbreed gietijzeren balkon met postamenten, kolossale pilasters en hoofdstel. Attiek met dito balkon met hoekvazen, pilasterindeling en kroonlijst. Rechth. bovenvensters en dakkapellen; gietijzeren borstwering (1450).

S.A.B., O.W., 25317 (1890), 40846 (1933).

Nr. 215-217. Twee gekoppelde burgerhuizen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect H. Rieck van 1880, opgetrokken door «Billen et Consorts»; oorspronkelijk deel uitmakend van een geheel van vijf gelijkaardige woningen en het maureske «Hotel Terrasse» op de hoek met de Zuidlaan. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, oorspronkelijk enkelhuisopstanden vlg. spiegelbeeldschema; vier bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak (pannen). Rechth. bovenvensters met geriemde omlijstingen, gietijzeren leuningen op de tweede bouwl., dito balkons en doorgetrokken entablementen op de derde, oren en neuten op de vierde. Klassiek hoofdstel. Oorspronkelijk schijnvoegen op de begane grond; heden winkelpuien (1451).

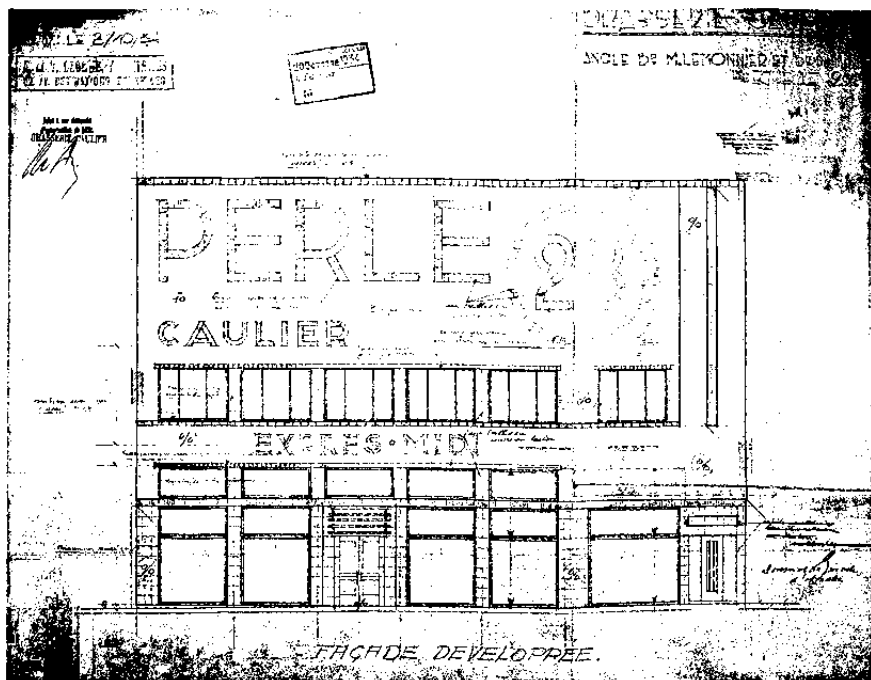
S.A.B., O.W., 3634 (1880).

Nr. 216. Voormalig burgerhuis in Art Nouveau, n.o.v. architect E. Blerot van 1899. Oorspronkelijk enkelhuisopstand met souterrain, drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Grondig aangepast n.o.v. architect G. C. Veraart van 1910 : souterrain en verhoogde begane grond gewijzigd tot cafépui en entresol, waarbij het bovenlicht van de deur werd verhoogd en het venster verlaagd, en toevoeging van een vierde bouwl. Lijstgevel van natuur- en hardsteen : asymmetrische opbouw, geleed door geprofileerde kordons, met typerende korf- en steekbogige muuropeningen met ingesnoerde kwartholle bovenlijst. Behouden bovendeel van de deur, met de oorspronkelijke, hergebruikte sluitsteen – gevleugeld figuurtje – en het brede benedenvenster. Tweede bouwl. l. gemarkeerd door een trapezoidale houten erker met sterk uitgelengde florale console en afdak waarop een gesmeed ijzeren balkonhek; r. aansluitend ingesnoerd balkon met dito console en hek. Bewaard houtwerk en glas-in-lood bovenlichten. Oorspronkelijk hoofdstel met bewerkte fries; herbruikte kroonlijst met consoles. Opnieuw verbouwde pui (1452).

S.A.B., O.W., 25318 (1899), 25322 (1910).

Nr. 218. Voormalige brasserie «Express-Midi», gebouwd i.o.v. brouwerij Caulier, n.o.v. architecten A. en Y. Blomme van 1934 (fig. 663). Functioneel, afgerond hoekgebouw (Zuidlaan) in Nieuwe Zake-lijkheid, oorspronkelijk gelagzaal op de begane grond en feestzaal op de bovenverd. Gevelfront met publicitair karakter. Opengewerkte café-pui bekleed met zwarte geglaazuurde tegels, oorspronkelijk onder een beglaasde luifel. Bovenbouw overwegend van gele baksteen : doorlopend vensterregister met halfronde posten en latei met zwarte tegelbekleding; blind bovendeel met publiciteitsopschrift «PERLE CAULIER 28» in blauwe geglaazuurde tegels, heden bestopt door publiciteitsborden (1453).

S.A.B., O.W., 50082 (1934).

663. Maurice Lemonnierlaan nr. 218. Voormalige brasserie «Express-Midi». Bouwaanvraag (1934), (S.A.B., O.W., 50082).

Mechelsestraat (4-5 B)

Van Emile Jacqmainlaan naar Nieuwstraat.

Oorspronkelijk het meest N., geknikte straatgedeelte van de Nieuwstraat, in W-richting afbuigend naar de Lakensepoort, dat in 1620 aan het bestaande tracé werd toegevoegd. Afgesplitst bij het doortrekken van de Nieuwstraat in rechte lijn tot het nieuwe Noordstation in 1839 (zie Nieuwstraat). Huidige benaming sinds 1851, wegens de nabijheid van de spoorlijn naar Mechelen. Bij de aanleg van de centrale lanen (1867-1871) onderbroken door de Adolphe Maxlaan en vanaf de St.-Pietersstraat verlengd tot de Emile Jacqmainlaan, door aanhechting van een gedeelte van de St.-Jan Nepomucenusstraat.

Van de oorspronkelijke bebouwing, eertijds een voortzetting van de voorname Nieuwstraat, rest nog slechts één verbouwde traditionele kern (nr. 23). I.I.v. XIX geleidelijk vervangen door een sterk gediversifieerde architectuur die de evolutie van de neoclassicistische stijl weerspiegelt, waaronder een aantal rijkere burger- en herenhuizen. Heden slechts bij uitzondering bewaard en over het algemeen sterk verbouwd. Cf. nr. 10-12, 16, 20, 21 (1845) uit XIX A, en de ruimere panden nr. 41 (1858; eertijds dubbelhuisopstand met balkon) en 48-50 (1843; stucdecor en mansarde van 1890). Voortzetting van de architectuur van de centrale lanen op de hoeken met de Adolphe Maxlaan en de Emile Jacqmainlaan. Voorts enkele hoge appartementsgebouwen, cf. nr. 30 (1935) en 32-34 (1931) beide door architect

L. Hoebeke. Beeldbepalend «Théâtre des Variétés» in het midden van de straat.

S.A.B., O.W., 17857 (1845), 15388 (1858), 17752 (1843), 15412 (1890).

Nr. 6. Zie Kruidtuinlaan nr. 2-2A.

Nr. 8. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, van ca. 1830. Bepaalde en beschilderde lijstgevel op sokkel met getraliede keldermonden. Rechth. r. deur en vensters op arduinen dorpels; typische gesmeed ijzere leuning met gekruiste pijlen en ruit op de bovenverd. (fig. 664). Hoofdgestel met kordon, fries en kroonlijst; centrale afgewolfd dakkapel (1454).

Nr. 14. Hoekhuis (St.-Pietersstraat nr. 59) met Second-Empire-inslag, n.o.v. architect F. Abeels van 1869; vier bouwl. en resp. twee en drie trav. onder mansardedak (kunstleien). Bepaalde en beschilderde lijstgevel met ingekerfde banden, de eerste twee verd. belijnd door kordons. Getoogde bovenvensters in verticaal oplopende vlakke omlijstingen, met oren, geprofileerde dagkanten, meerledige diamantkopsleutel, ingediepte borstwering o.m. met ruitmotief, en gietijzere leuning. Kroonlijst, met tandlijst boven de vensters, boven gebroken fries met bedekte steigergaten en kordon; rechte dakkapellen met

664. Mechelsestraat nr. 8. Vensterleuning.

voluten. Oorspronkelijk twee gekoppelde winkelpuien, heden verbouwd (1455).

S.A.B., O.W., 15386 (1869).

Nr. 18. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor vermoedelijke bouwaanvraag van 1825. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel op sokkel met keldermonden, heden gecementeerd. Rechth. vensters met lekdrempel, dito deur in entablement in de r. trav. Hoofdgestel met kordon, fries en kroonlijst met klossen. Benedenvensters in 1912 verbouwd tot winkelraam (1456).

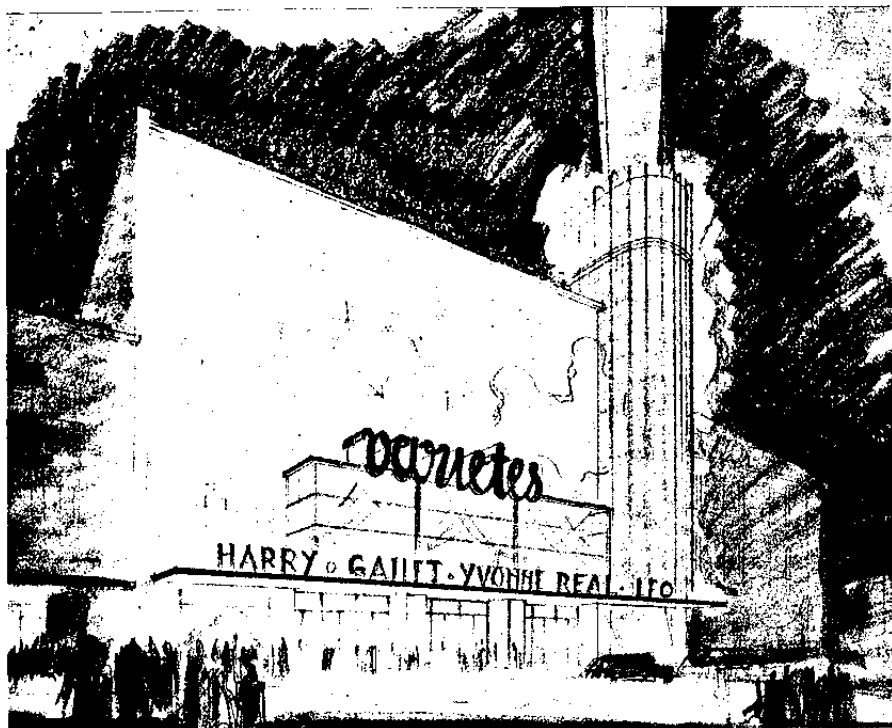
S.A.B., O.W., 17863 (1825), 15399 (1912).

Nr. 19. Voormalige slijterij (débit de vin) «Au Pichet». Smal afgerond hoekpand (St.-Pietersstraat nr. 57), n.o.v. architect F.J. De Smedt van 1949. Typische architectuur met parement van baksteen verwerkt met hardsteen voor de pui, omlijstingen en kordons. Karakteristieke hoekpartij en nagenoeg blinde bovenbouw, in het ontwerp ruim voorzien van neonverlichting (huisnaam en embleem). Hoog, afgeschuind hoekportaal, te midden van de opengewerkte pui en kleine rechth. entresolvensters; maskerkoppen ter versiering (1457).

S.A.B., O.W., 60099 (1949).

Nr. 22. Voormalig enkelhuis in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1870; drie bouwl. + mezzanino en twee trav. onder zadeldak. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met horizontale geleiding en oorspronkelijk schijnvoegen op de begane grond. Omlijste vensters met afgeronde bovenhoeken, op de bel-etage belijnd door een gevelbreed balkon met voluutconsoles en fraaie gietijzere leuning, op de tweede verd. met doorgetrokken lekdrempels, onderdorpels en gietijzere leuning; voorheen dito deur en benedenvenster. Mezzanino belijnd door een geprofileerd balkon en de kroonlijst met tandlijst en uitgelengde consoles. Recente winkelpui (1458).

S.A.B., O.W., 15383 (1870).

665. Mechelsestraat nr. 25. Voormalig «Théâtre des Variétés». Perspectieftekening (1936), (Bâtir, 1937, 53, p. 1142).

Nr. 24. Voormalig burgerhuis in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1861; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepaalde en beschilderde lijstgevel: oorspronkelijk enkelhuisopstand met lage geboste benedenbouw waarin haast vierkante vensters en r. deur. Verdiepte rechth. bovenvensters, op de bel-etage belijnd door een ondiep gevelbreed gietijzeren balkon, op de tweede verd. door een kordon en voorzien van gietijzeren leuningen. Klassiek hoofdstel met uitgelengde consoles. Recente pui (1459).

S.A.B., O.W., 15381 (1861).

Nr. 25. Voormalig z.g. «*Théâtre des Variétés*». Music-hall in Nieuwe Zakelijkheid,

n.o.v. architecten V. Bourgeois en M. Grisdaine (Parijs) van 1936, ingehuldigd in 1937 (fig. 665). Gebouwd i.o.v. de «Société d'Attractions Théâtrales», ter plaats van de vroegere «Vieux-Bruxelles» (1912), later «Moulin Rouge». Theater, oorspronkelijk met een capaciteit van 1950 toeschouwers. Vlg. «Bâtir» één der modernste music-hall theaters van het continent, o.m. wat betreft technische installaties (draaibaar scène-plateau, orkestbak met lift, open dak-systeem, operateurspost in de zoldering, filmprojectiecabine), met een bestudeerde akoestiek en klimatisatie. Gekenmerkt door een voortstrevend gebruik van neonverlichting, met kleureffecten en trapsgewijze ontsteking, als hoofdbestanddeel van het decor.

Na exploitatie afwisselend als music-hall en bioscoop, in 1961 aangepast tot «cinema»-bioscoop (architecten M. en P. Mignot); gesloten in 1983 en tot op heden leegstaand.

Skeletbouw van gewapend beton met baksteenvulling, afgedekt met een lichte stalen dakspant; zaalinterieur omgeven door een dubbele isolerende baksteenwand. Plattegrond en doorsnede beschreven oorspronkelijk een trechtervormige zaal met dubbel, gesuperposeerd amfiteater, met foyer of «cabaret de nuit» ingewerkt onder de trappenconstructie van het balkon; scène met toneeltoren, proscenium en orkestbak; langgerekte inkomhal (Mechelsestraat), achteruitgang (St.-Pietersstraat), trappen en dienstlokalen in de restoppervlakten.

Sober gevelfront met publicitaire functie en plastische volumewerking, gemarkeerd door de halfronde uitspringende en hoger oplopende blinde r. hoekpartij die verticaal wordt belijnd door neonbuizen. Sokkelvormende begane grond als opengevoerd portaal met donkere bekleding, belijnd door een gevelbrede luifel. Erboven ruime, volledig beglaasde rechth. erker met kleine metalen roedenverdeling van het «cabaret de nuit». Voorts blinde bovenbouw, bekleed met witte vierkante plaketten, voorzien van een metalen stelling voor het afficheren. Vroeger zaalinterieur met decoratieve wandbekleding van stuc in combinatie met indirecte neonverlichting, bepaald door twee symmetrische wandluchters en de in een cirkel ingeschreven, verlichte casementzoldering, open te schuiven over een oppervlakte van 200 m², het geheel met een luminescent koloristisch effect. Heden verbouwd en met nieuwe aankleding; technische installaties nog grotendeels aanwezig (1460).

S.A.B., O.W., 51330 en 53236-53238 (1936-1937), 73373 (1961).

BRAEKEN J., *Paleizen voor de hoofdstad* (M & L, 1988, 5, p. 48-62).

FLOUQUET P.-L., *Un grand music-hall moderne, le Théâtre des Variétés à Bruxelles*, en *Une architecture de lumière, la salle du Théâtre des Variétés* (Bâtir, 1937, 53, p. 1141-1143 en 61, p. 1508-1509).

Nr. 26-28. In oorsprong biljart- en bowlingzaal van de «*Taverne Impériale*», één geheel met de aanpalende bioscoop «*Splendid*», n.o.v. architect C. Huberty van 1927; volledige vernieuwing en uitbreiding van het bestaande «*Théâtre Pathé*» van 1908. Later opgesplitst en meermaals verbouwd: de vroegere taverne heden met winkelfunctie; de bioscoop o.m. tot «*Cinéac*», heden met meerdere zalen (zie Adolphe Maxlaan nr. 148-156).

Constructie met structuur van gewapend beton en oorspronkelijk bescheiden Art Deco-gevelfront. Tot huidige vorm aangepast met bijkomend decor, luifel en attiek in pseudo-traditionele Ardeense stijl, n.o.v. architect L. Leemans van 1931, i.o.v. de «*Rotisserie Ardennaise*». Beraapte opstand in imitatie-vakwerkbouw, met kroonlijst, en driedigge in- en uitgezwenkte geveltop met leienbekleding, l. geflankeerd door een heden afgetopt hoektorentje. Twee brede polygonale openingen – nooduitgang van de bioscoop l., cafépui met luifel r. – op de begane grond. Drie rechth. vensters met typisch glas-inlood bovenlicht, l. met bloembak, op de verd. Bewaarde muurschilderingen met volkse tafereelen in het interieur (1461).

S.A.B., O.W., 33679 (1927), 38827 (1931).

Nr. 37, 44 en 46. Drie gelijkaardige rijhuizen met neoclassicistische inslag, vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak, behorend tot de architectuur van de centrale lanen. Bouwaanvraag van 1874 voor nr. 37, van 1875 voor nr. 46; nr. 44 uit dezelfde periode. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, nr. 37 gedecapeerd, met geaccentueerde middenas, gietijzeren balkons o.m. gevelbreed boven de pui, en klassiek hoofdgestel. Voorts omlijste rechth. vensters en o.m. borstweringversieringen. Winkelpui van bij oorsprong in nr. 37, geblokte enkelhuisopstanden in nr. 44 en 46 (1462, 1463).

S.A.B., O.W., 15379 (1874), 15411 (1875).

Nr. 38. Zie Adolphe Maxlaan nr. 132-140.

666. Melsensstraat nr. 34-36 (1909). Bordestrap.

Melsensstraat (3-4 E)

Van Zwarte Lievevrouwstraat naar St.-Katelijneplein.

Korte rechte straat, deel uitmakend van de sanering en heraanleg van de bouwblokken begreund door de Zwarte Lievevrouwstraat, St.-Katelijnestraat en St.-Katelijneplein, in 1883 aanbesteed en in de daarop volgende jaren gerealiseerd; bebouwd vanaf 1888. Deze ingreep, nog voortvloeiend uit de Zenne-sanering en de uitbouw van de Hallenwijk, omvatte de aanleg van de Joseph Plateaustraat en de Melsensstraat vlg. V-vorm in de as van de middenportiek van de Centrale Hallen en de Grétrystraat. Voorts de heraanleg van de aangrenzende zijden van de Zwarte Lievevrouwstraat, de St.-Katelijnestraat en het St.-Katelijneplein. Hierbij verdwenen de vroeger evenwijdige Pastoorsstraat en Controleursstraat, en de oude St.-Katelijnekerk, de Zwarte Toren daarentegen werd

vrijgemaakt en gerestaureerd (zie St.-Katelijneplein). Het Z.-binnenblok werd vervolgens ingenomen door de Electriciteitscentrale (zie St.-Katelijneplein nr. 45A-46). Z.g. naar de natuur- en scheikundige Louis Melsens (1814-1886).

Homogene eclectische rijbebouwing van ca. 1880-1890, cf. nr. 6 en 8, aan de Z.-, nieuwe bouw aan de N.-zijde.

S.A.B., A.A., 1883, rep. 1370.

Nr. 12-20. Twee gekoppelde huurhuizen met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol en samen vijf trav. onder zadeldak, van ca. 1888-1890. Lijstgevel met natuurstenen parement en verwerking van hardsteen, opgebouwd uit horizontale registers en een klassiek hoofdgstel. Winkelpuien met zij- en privé-ingang, pilasters en doorlopend entablement, l. gewijzigd. Rechth. vensters verbonden door kordons; twee bovenverd. belijnd door gevelbrede balkons met gietijzeren hek, op de eerste verd. vanaf consoles (1464).

Nr. 22-32. Twee gekoppelde huurhuizen met dubbelhuisopstand, in eclectische stijl, n.o.v. architect E. Van Humbeeck van 1889; vier bouwl. + entresol en acht trav. onder mansardedak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met gemarkeerde horizontale registers. Begane grond met geblokte posten en doorlopend entablement met windbord; privé-portalen onder bijkomend entablement, aan weerszij geflankeerd door heden gewijzigde winkelpuien; geboste entresol. Twee hoofdverd. gemarkeerd door een gevelbreed balkon met consoles en ijzeren leuning, oplopende vlakke omlijstingen met sleutels, Franse balkons op de tweede verd. en een gebroken klassiek hoofdgstel. Bovenste verd. opgevat als attiek met gevelbrede ijzeren borstwering. Getoogde vensters, rechth. op de bovenste verd. Mansarde met verdiepte vensters en balkons (1465).

S.A.B., O.W., 16359 (1889).

Nr. 34-36. Voormalig pakhuis en kantoren, gebouwd door «*Alfred H. Schütte – Machines & Outils de Précision*», waarvoor bouwaanvraag van 1909. Gebouw op

rechth. plattegrond met twee bouwl. + entresol en drie trav. Lijstgevel met neo-Lodewijk XVI-inslag, bekleed met een parement van Euville en graniet voor de hoge sokkel. Middentrav. geflankeerd door gecanneleerde halfzuilen met acanthuskapiteel, aansluitend pilasters met rondboognis en schelp, oorspronkelijk voorzien voor bronzen beelden; bekronende blinde attiek met hoekvazen. Opengewerkte benedenbouw per trav. met driedelig beglaasd skelet van ijzeren I-profielen; afwijkende stijlen in de middentrav. Bovenverd. geritmeerd door pilasters en versierd met médaillons, guirlandes en een meanderfries. Klassiek hoofdstel. In het ontwerp Art Nouveau-houtwerk in de pui en mozaïekfries op de borstwering erboven. Interieur met ijzeren structuur, opgedeeld door galerijen aan weerszij van de centrale vide met bovenlicht, met een dubbele gebogen bordestrap; wandbekleding van geglaazuurde tegels (fig. 666).

Heden zetel van de P.V.V., na renovatie door architect C. Bonne in 1988-1989 (1466).

S.A.B., O.W., 121 (1909).

Menslievendheidsstraat

Van Piermansstraat naar Aanaardingsstraat.

Rechtlijnige straat, ca. 1869 aangelegd ter plaatse van de vroegere Kloostergang. Heden slechts aan de W.-zijde behouden rijbebouwing met neoclassicistische inslag, overwegend uit de jaren 1870 : enkelhuizen, o.m. gekoppeld, met drie bouwl., o.m. mezzanino, gemiddeld drie trav. en zadeldak. Eenvoudige lijstgevels met kordongeleiding en klassieke beëindiging, oorspronkelijk bepleisterd en beschilderd, heden overwegend gecementeerd of met vernieuwde bakstenen bekleding, cf. nr. 11, 13, 15-17 (1872), 21-25 (1873), 27-31 (1886), 33 (1873), 35, 37, 39, 41 (1873). O.-zijde grotendeels ingenomen door een groep vrijstaande sociale woonblokken van «Le Foyer Bruxellois», n.o.v. architect Ch. Van Nueten, uit 1952-1965,

waarin een geïncorporeerd meergezinshuis uit 1930. Recent appartementsgebouw op de hoek met de Aanaardingsstraat (1467).

S.A.B., O.W., 32654 (ca. 1869), 19334 (1872), 19337 (1873), 19338 (1886), 19340 (1873), 19331 (1873).

Nr. 5-9. Dubbel winkelhuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak, uit XIX d. Bepleisterde lijstgevel, horizontaal belijnd door schijnvoegen, zware kordons en een klassiek hoofdstel. Winkelpuien met zij-ingang, bewerkte hardstenen posten en entablement, in spiegelbeeld aan weerszij van de privé-ingang. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting met sleutel, guirlande en borstweringversiering (1468).

Nr. 10. Meergezinshuis met dubbelhuisopstand, gebouwd door «Le Foyer Bruxellois», n.o.v. architect Robberechts van 1928, betrokken in 1930. Blok met vijf bouwl. en zeven trav., waarin oorspronkelijk drie ongelijke woningen per verd. Gerenoveerd, heringedeeld en met één bouwl. verhoogd n.o.v. architect Ch. Van Nueten van 1955-1956. Sober, expressief gevelfront van gele baksteen op hardstenen plint, met verticaliserende trav.-indeling, de middenas gemarkeerd door getrapte pilasters, de zijtrav. door dito spiegels. Regelmatige vensterordonnantie aan weerszij van het centrale trappenhuis (1469).

S.A.B., O.W., 55684 (1928-1930), 65948 (1955-1956).

Minimenstraat (7 G-H-I-J)

Van Grote Zavel naar Valkstraat.

Aloude straat, eertijds z.g. «Blaer strate» (XIV), die van de Zavel naar de «Crekellendries» aan het einde van de Wolstraat leidde, doorheen het z.g. «Bavendal» of «'t Bovendael». Deze wijk gelegen op de helling tussen Hoogstraat en Wolstraat, stond vanouds bekend als toevluchtsoord voor misdaad en prostitutie. De toegang via Waaiersstraat en Zwaardstraat werd

hierom in 1597 afgesloten met winketten; in 1628 liet de stadsmagistraat het gehele kwartier bovendien ommuren op vraag van de Infante Isabella en de Miniminen. Deze orde, hier gevestigd sinds 1616, maakte vervolgens een einde aan de toestand door aankoop van terreinen (gouv. het klooster, waarop negenentwintig woningen werden opgetrokken. Het gebied ten Z. van het klooster werd in 1642 verkaveld door de aanleg van de heden verdwenen «Vierwerk», «Blauwstrate» en twee zijstraatjes. I.l.v. XVII kregen het N.- en Z.-straatgedeelte resp. de benamingen Miniminenstraat en Marollenstraat, naar de gelijknamige kloosters; het middenstuk behield de oude benaming. In 1851 werd de Korte Ons-Heerstraat als geknikt N.-straatbegin (huidige Korte Miniminenstraat) geïncorporeerd; in 1853 vervielen de benamingen Blaarstraat en Marollenstraat. Bij de bouw van het Justitiepaleis (1866-1883) werd het straatgedeelte tussen de O.-L.-Vrouw van Graticstraat en de Valkstraat gesloopt en naar het W. afgebogen; het geïsoleerde Z.-straateinde kreeg vervolgens de benaming Montserratstraat. In rechte lijn doorgetrokken tot de Grote Zavel en aan de O.-zijde verbreed bij de aanleg van het z.g. «Quartier de l'Astre» (zie Ernest Allardstraat) in 1884-1888; het meest N.-bouwblok van de W.-zijde kwam tot stand bij de aanleg van de Joseph Stevensstraat in 1894.

W.-zijde met opeenvolging van enkelhuizen, o.m. per twee gekoppeld, en voornaam herenhuizen, met laat- of neoclassicistische uitzicht uit XVIII d-XIX A, sommige met oudere kern, cf. nr. 31, 47, 49, 51, 53 (met gekrulde muurankers) en 97. O.-zijde met homogene reeks burgerhuizen met neoclassicistische of neo-Vlaamse-renaissance-inslag uit de jaren 1890. Klasisieke bepleisterde opstanden cf. nr. 24 (1894), 30 (1890) en 46 (1895), of parement van bak-, natuur- of hardsteen cf. nr. 42 (1898) en 50 (1895, later verhoogd), met verhoogde begane grond en geritmeerd door erkers en gietijzeren balkons. Nr. 44 met tweekleurig parement van geglazuurde baksteen gesigneerd «GRES-CERAME VERMEREN-COCHE», (1897,

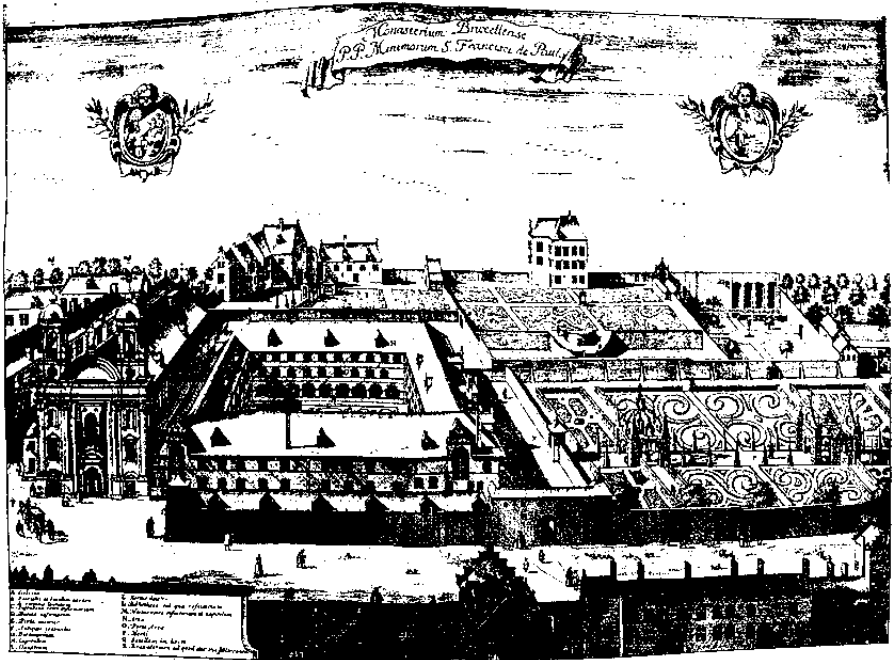
architect J. La Barre). Achtercenvolgens W.-gevel van de Miniminenkerk, Athénée Robert Cateau (zie Ernest Allardstraat nr. 49) en Justitiepaleis (zie Poelaertplein) ter afsluiting. Modernistisch appartementsgebouw (1939, architect J. Tombeux) in nr. 23. Sociale woonwijk «Miniminen» van «Le Foyer Bruxellois» (1956-1962, architecten «Alpha») tussen O.-L.-Vrouw van Graticstraat en Valkstraat, met 150 woningen verdeeld over zes paviljoenen van vijf bouwl.

S.A.B., O.W., 17260 (1894), 17216 (1890), 4042 (1895), 17267 (1898), 17270 (1895), 17268 (1897), 58212 (1939).

★ Parochiekerk St.-Jan en St.-Stefaan ter Miniminen

Kerk van het voormalige klooster van de Miniminen (fig. 667). De orde, aanvankelijk gevestigd te Anderlecht, verkreeg in 1616 van de stadsmagistraat de toelating een klooster op te richten te Brussel, in 1617 bekrachtigd door de aartsbisschop, de aartsherlogen en de Staten van Brabant. De Miniminen verwierven in 1616 de vroegere woning van Andreas Vesalius. Eerstesteeenlegging van het klooster en een eerste kerk in 1621, door de Infante Isabella, voltooid in 1624. Gelijktijdig bouw van een kapel naar het model van de Santa Casa te Loretto.

Eerstesteeenlegging van de huidige kerk in 1700, door Maximiliaan-Emmanuel, keurvorst van Beieren en Gouverneur-Generaal van de Nederlanden. Bouw voltooid in 1715, met uitzondering van de N.-toren die onafgewerkt bleef. Architect onbekend, toeschrijving aan pater Ph. Bressand en W. De Bruyn op basis van historische bronnen. De Loretto-kapel werd gelijktijdig wederopgebouwd. Klooster door Jozef II opgeheven in 1787 tot 1790, en opnieuw door de Fransen in 1796. De kerk werd in 1803 verheven tot parochiekerk, toegewijd aan St.-Jan en St.-Stefaan, en na herstellingswerken in 1806 heropend; evenwel opnieuw gesloten in 1811. Definitief opnieuw voor eredienst opengesteld in 1818. De Loretto-kapel, gesloopt in 1796, werd wederopgebouwd en beschil-

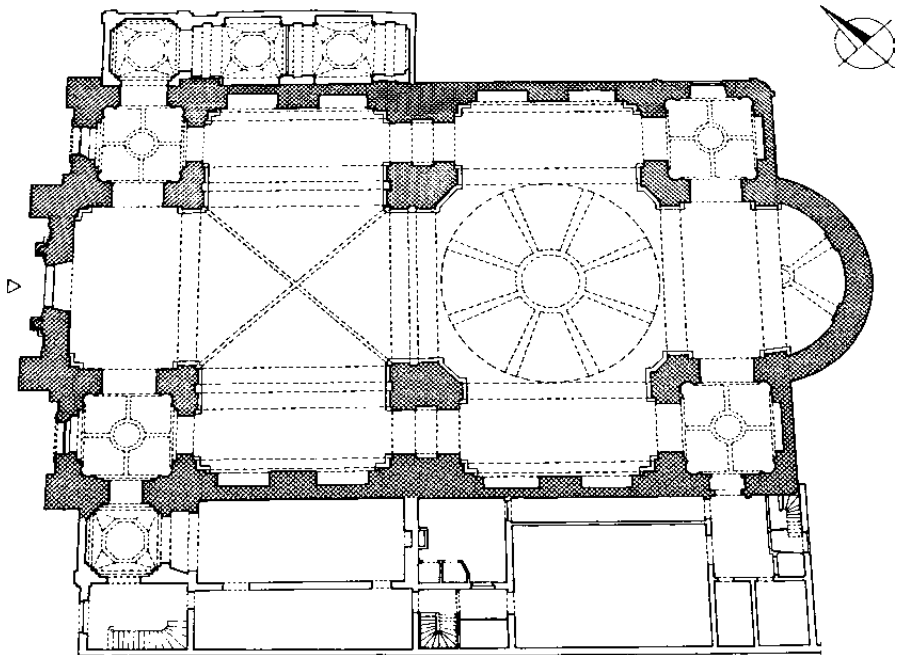

667. Minimenstraat. Voormalig Minimenklooster. Prent door J. Harrewyn (Sanderus A., Chorographia sacra Brabantiae, 1727).

derd zoals de Santa Casa door B. Tasson in 1806, doch vernield na 1811; opnieuw opgebouwd en identiek beschilderd door P. en J. Tasson in 1819. Belangrijke restauratie- en uitbreidingscampagne i.l.v. XIX c. Bouw van een nieuwe sacristie o.l.v. architect P.V. Jamaer in 1849-1850. Restauratie van vnl. W.-blok en toren o.l.v. Jamaer van 1849 tot 1868. Vlg. archiefstukken werd de symmetrische opbouw van de N.-toren nog overwogen in 1858, cf. ook een niet gedateerd project met bovendien bijkomende lantaarnspitsen door architect T.-F. Suys. Toevoeging van de doopkapel en het voorportaal van de Lorettokapel aan weerszij van het W.-blok, waarvoor ontwerpen door architect E. Cels van 1862-1868, gerealiseerd o.l.v. Jamaer resp. in 1865-1868 en 1869-1871. Restauratie van de zij- en achtergevels in 1902 e.v.

De kloostergebouwen, hoofdzakelijk gevormd door het barokke kloosterpand met binnenhof en galerij, ten Z. van de kerk, met uitgestrekte tuinen reikend tot tegen de hovingen van de Wolstraat, deden na de opheffing o.m. dienst als arsenaal, bedelaarsgesticht, tabaksfabriek, steendrukkerij, militair hospitaal en tenslotte gevangenis. In een gedeelte van het complex werd in 1820 een school voor mutueel onderwijs opgericht. De gebouwen werden in het begin van de jaren 1920 gesloopt voor de voltooiing van de Ernest Allardstraat; op de vrijgekomen terreinen werd vervolgens het Athénée Robert Cateau (zie Ernest Allardstraat nr. 49) opgetrokken.

De kerk behoort stylistisch tot de overgangsfase van de Vlaamse barok naar het classicisme. Kenmerkend hiervoor zijn de toepassing van de kolossale orde, de op-

XXVII. Minimenstraat. Parochiekerk St.-Jan en St.-Stefaan ter Minimen. Plattegrond naar architecten E. Cels (1862-1868) en F. Malfait (1923), (S.A.B., N.P.P., C 11).

heffing van het onderscheid tussen de gedingen, de strengere vormgeving, en het weglaten van een uitgewerkte topbekroning.

De rechth. plattegrond vormt een combinatie van een longitudinale en een centrale aanleg, waarin de vorm van een Latijns kruis nog vaag herkenbaar is (Fig. XXVII). Zaalkerk met driebeukig schip van twee trav. voorafgegaan door een portaaltrav., koor met één korte trav. en halfronde sluiting, en zijbeuken afgesloten door zijkapellen. Baptisterium van drie trav. tegen de N.-zijde, portaaltrav., Loretokapel, verbindingsgang en sacristie tegen de Z.-zijde.

Geaccentueerd W.-blok met parement van zandsteen, ruim vervangen en aangevuld met natuursteen tijdens de XIX-restauratie (fig. 668). Symmetrische opbouw, hoger

opgaand in de Z.-zijtoren; N.-tegenhanger niet uitgevoerd. Verticaal accent door compositie hoekpilasters en driekwartzuilen in kolossale orde vanaf hoge sokkels. De zuilen ter markering van het vooruit-springende middenrisaliet met bekronend gebogen fronton en topstuk, waarop oorspronkelijk een St.-Franciscus van Paulabeeld. Sterk geprofileerd hoofdgestel met architraaf, brede fries en gekorniste kroonlijst, en blinde attiek als beëindiging. Middenrisaliet met rondboogportaal met geprofileerde booglijst en zwikken, tussen Toscaanse zuilen en pilasters, waarop entablement en gebroken gebogen fronton.

668. Minimenstraat. St.-Jan en St.-Stefaan ter Minimen (1700-1715).

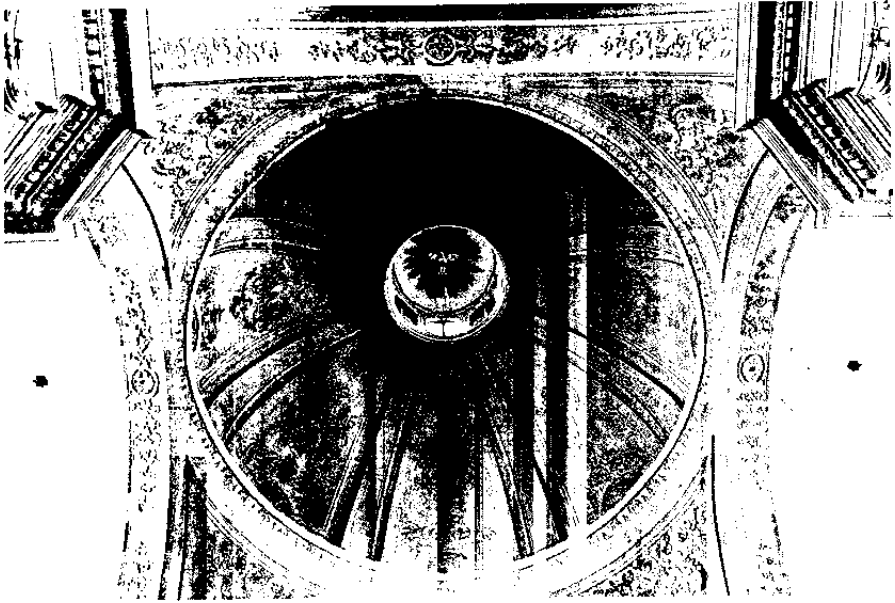

669. Minimenstraat. St.-Jan en St.-Stefaan ter Minimen (1700-1715). Toren.

Rijk bewerkte houten vleugel deur n.o.v. Jamer (1861). Erboven pancel met opschrift «*TEMPLUM DEO OPTIMO MAXIMO AEDIFICATUM A. MDCCXV INSTAURATUM A. MDCCCLXV*» (bouwjaar 1715 – restauratie 1865). Vervolgens een hoog rondboogvenster in geriemde omlijsting met oren, voluutjes en rozetten onder een dubbele gestrekte waterlijst. Zijtrav. met rechth. deur in vlakke omlijsting met entablement en gebogen fronton op voluutconsoles in de onderste geleding. Achtereenvolgens rechth. venster vanaf consoles, met pilasters, entablement en driehoekig fronton, en dito rondboognis met gebogen fronton, in de bovengleding; gelijkaardige opstand in de N.- en Z.-trav. van het W.-blok. Toren op vierkante plattegrond, met één geleding voorzien van rondboogvormige galmgaten met waterlijst, imposten en balustrade, waarin uurwerken (fig. 669). Afgeschuinde hoeken met drievoudige compositie pilasters en centrale voluut; hoofd-

gestel met architraaf, fries en gekorniste kroonlijst, en vierzijdige torenhelm met dakkapellen, sfeer en kruis. Tentdak i.p.v. de N.-toren. Ten N., aanleunend baptisterium, ten Z., Loretokapel: blinde natuurstenen gevels met tweeledige opstand, paneel en gebogen fronton, bekroond door een octagonale lantaarn en helm; bijkomende deurtrav. aan Z.-zijde. Onversierde bakstenen zij- en koorgevels met schaarse verwerking van zandsteen, geritmeerd door steunberen; sporen van gedichte rondboogvensters in de koorabisis. Leien bedaking, steil schilddak boven het schip.

Bepoeterd en witgeschilderd kerkinterieur, met wijs, eenheidsvol karakter, vnl. door de symmetrische aanleg, de kolossale orde en het doorlopende hoofdstel. Ruim middenschip, van portaaltrav., zijbeuken en koor gescheiden door kolossale scheibogen met platte gordels. Massieve pijlers bezet met enkele of gekoppelde compositie pilasters. Breed doorlopend hoofdstel met architraaf, vlakke fries, tand-, eier- en kroonlijst. Kruisgewelf en gekoppelde gordelbogen boven de W.-trav.; hoog koepelgewelf (hout en stuc, ingewerkt in de bedaking) met acht ribben en lantaarn, op pendentieven boven de O.-trav. (fig. 670). Omringd door vlakke tongewelven aansluitend bij de scheibogen, als overkluizing van zijbeuken, koor- en portaaltrav. Smalle zijbeuken met drieledige opstand: per trav. twee getoogde wandnissen, in de O.-trav. opgevuld met biechtstoelen; vervolgens twee omlijste rondboogvensters met balustrade; getoogd drielicht met druiplijst en centraal fronton op consoles boven het hoofdstel. Koor van één trav., met halfronde sluiting, geritmeerd door gecanneleerde compositie pilasters, onder half koepelgewelf met vier ribben; voorheen geopend door drie rondboogvensters, heden gedicht en bestopt met schilderijen. Flankerende vierkante koorkapellen in het verlengde van de zijbeuken: ronde scheibogen met booglijst en imposten; gedrukt koepelgewelf voorzien van geometrisch bandwerk. Erboven tribunes geopend door omlijste rondbogen met balustrade, heden gedicht met be-glaasd houten raamwerk. Italianiserende

670. Minimenstraat. St.-Jan en St.-Stefaan ter Minimen (1700-1715). Koepel.

arabesken in stuc op de koepelgewelven van middenschip, koor en koorkapellen, de pendentieven en gordelbogen. Portaaltrav. opgedeeld door het doksaal met balustrade en zware acanthusconsoles. Flankerende zijportalen met rondbogen, gedrukt koepelgewelf en tribunes, in symmetrie met de koorkapellen.

Baptisterium met drie trav. gescheiden door rondboogarcades op vlakke pilasters, en overdekt met meerzijdige koepelgewelven, telkens met lantaam. Voorportaal van de Lorettokapel met één trav., zelfde opstand en overkluizing.

Vlak bepleisterde Lorettokapel met tongewelf, verhoogde koorvloer en omlijst koorvenster. Naar verluidt exact dezelfde afmetingen en inrichting als de Santa Casa te Loreto, heden overschilderd.

Sacristie met houten lambrizeringen, wand- en buffetkasten met paneelversiering en gebogen frontons, met neoclassicistische en neorenaissance-inslag (1470).

Mobilair

H. Drievuldigheid (midden XVII) toegeschreven

aan C. De Crayer; Engelbewaarder (1661) en Huwelijk van Maria door J. Cossiers; ensemble in het koor (ca. 1810) : Vier Evangelisten door P. François, Kruisafneming door F. Gérard en Marteldood van H. Stephanus door F. Delvaux; Kruiswegstaties (1866) door J. Meganck.

Gepolychromeerde houten St.-Pieter (XVI?); gepolychromeerde houten O.-L.-Vrouw van Loretto (1621?); verguld houten reliëf met overbrenging van Santa Casa (eind XVII); twee geschilderde houten engelenbeelden (XVIII B); geklede houten H. Familie (XVIII); twee marmeren medaillons met Tafelen der Wet en Ark des Verbonds (eind XVIII); grafmonument van wit en zwart marmer van G.-Ch. de Merode († 1830) en M.-J. d'Oignies († 1842) door Ch. Geerts.

Classicistisch marmeren hoofdaltaar met reliëf voorstellend de Mannaregen (1771; afkomstig van de abdij van Heylisssem) door P.J.A. Oillivier de Marseille; marmeren zijaltaren (begin XIX) met barokke antependia (begin XVIII); hangende eiken preekstoel met wereldbol en evangelistensymbolen; orgel in barokke eiken kast (ca. 1681; in oorsprong afkomstig van St.-Jan Baptist ten Begijnhof tot 1769, vervolgens in het Drievuldigheidscollege te Leuven tot 1807) door F. Noelmans; twee neo-

classicistische biechtstoelen (begin XIX) en twee in neorenaissancestijl (1850) n.o.v. architect E. Cels.

S.A.B., A.A., 1849, vol. 46, rep. 249-253, 1850, vol. 47, rep. 133-135, 1869, rep. 1755-1757, 1871, rep. 1043-1044; N.P.P., C 11.

Archief K.C.M.L., dossier 3681.

SIMON A., *Mon clocher, Eglise des Minimes à Bruxelles*, Brussel, 1913.

Nr. 1. Markant, afgeschuind hoekgebouw (Joseph Stevensstraat nr. 43) in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect L. Delune van 1895 (fig. 671). Huurhuis met drie bouwl. + entresol en acht trav. onder zadeldak. Lijstgevel van natuursteen met ruime verwerking van hardsteen, opgebouwd uit een beneden- en bovenbouw geleed door de puilijst. Drie hoektrav. opgevat als risaliet, geaccentueerd door balkons met balustrade, en bekroond door monumentale dakvensters met gebroken frontons en flankerzuiltjes, driehoekig fronton en obelisk. Oplopende vensteromlijstingen met bewerkte posten, gebroken frontons en halfroond balkon in de midden-trav.; dito rondboognissen waarin rondboogtweelicht en -raam, i.g. oorspronkelijk met drielichtindeling, gebroken fronton en vrouwenhoofd in het houtwerk, en rechte balkons, in de flankerende trav. Vier l. trav. op de bovenverd. geritmeerd door rondbogige vensternissen met versierde dorpels; r. trav. met omlijste deur onder driehoekig fronton, en vensters met entablement of booglijst. Veelvuldig gebruik van diamantkoppen, schijven, postamenten en consooltjes. Opengewerkte pui met oorspronkelijk boogvormige vitrines. Klassiek hoofdstel met casementen en modillons, en boogfries in de hoektrav. S.A.B., O.W., 20874 (1895).

Nr. 3-7. Huurhuis met dubbelhuisopstand in neo-Vlaamse-renaissancestijl, n.o.v. architect F. Kips van 1895, cf. ook gevelsteen; vijf bouwl. en vier ongelijke trav. onder zadeldak. Vrijwel identiek als het achteraan aanpalende Joseph Stevensstraat nr. 37-41 van 1896. Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, met symmetrische zijrisalieten. Winkelpuien met zij-ingang,

671. Minimienstraat nr. 1 (1895).

aan weerszij van het privé-portaal met wortelpilasters, booglijst en sluitsteen. Brede zijrisalieten gemarkeerd door gestapelde rechth. erkers – met bewerkte pilasters, balustraden, entablementen en cartouches – over de eerste twee verd.; aansluitend tweelicht en breed venster met balkon. Rechth. of getoogde vensters in omlijsting, o.m. oplopend, met gebogen fronton op de eerste en waterlijst op de overige verd., sluitsteen en bewerkte borstwering. Klassiek hoofdstel met casementen, diamantkoppen en modillons (1471).

S.A.B., O.W., 17221 (1895).

Nr. 9-11. Hoekgebouw (Duivenstraat) in eclectische stijl, n.o.v. architect E. Janlet van 1895; vier bouwl., resp. één brede en vier trav. onder schilddak. Bepleurde lijstgevel met imitatie-voegwerk geleed door de puilijst, de bovenverd. geritmeerd door getoogde lisenen die in de zijgevel de trav. bundelen. Winkelpui met gietijzeren

hoekzuil voor de afgeschuinde inkom; r. privé-deur. Oplopende drielichten in de voorgevel, met gietijzeren balkon, entablement en ingediepte borstweringen. Rechth. vensters en blindnissen met doorgetrokken lekdrempels in de zijgevel. Klassiek hoofdstel (1472).

S.A.B., O.W., 17222 (1895).

Nr. 14-16. Huurhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect D. Fastré van 1894; vijf bouwl. en drie trav. onder mansarddak (leien). Lijstgevel van natuur- en hardsteen, met door kordons en geblokte hoekpilasters gemarkeerde horizontale registers. Licht accent op de middenas door balkons met postamenten en balustrade of gietijzeren borstwering. Rechth. vensters met pilaster- of riemomlijsting, o.m. paneel, hanekam of diamantkopsleutel, Franse balkons en gebogen frontons in de zijtrav. van de tweede en derde verd. Rondbogig privé-portaal binnen geblokte pilasters en entablement, met cartouchesleutel en ranken; winkelpui van bij oorsprong, heden gewijzigd. Kroonlijst en doorlopende gietijzeren borstwering vóór de mansarde (1473).

S.A.B., O.W., 17256 (1894).

Nr. 15. Enkelhuis (hoek Duivenstraat) met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (n//straat, pannen). Oude, vermoedelijk traditionele XVII-kern, in neoclassicistische stijl aangepast in XIX A. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met afgeschuinde sokkel, en bewaarde rechte muurankers op alle bouwl. Rechth. deur en vensters op geprofileerde kordonvormende lekdrempels, de benedenvensters heden verbreed tot winkelramen; gietijzeren leuningen. Kroonlijst boven steigergaten. Verankerde bakstenen zijgevel, op één trav. na blind, met sporen van zandstenen hoekblokken, negblokken en gekoppelde ontlastingsboogjes van de aangepaste kozijnen, en een speklaag. Aansluitend lagere, heden afgesplitste aanbouw (Duivenstraat nr. 9) met zelfde kenmerken doch XIX-ordonnantie, onder zadeldak (n.lstraat, pannen), (1474).

Nr. 17. Traditioneel diephuis met vier bouwl. en drie trav. onder afgesluit zadeldak (pannen), opklimmend tot XVII. Ontpleisterde lijstgevel, aanpassing in neoclassicistische stijl uit XIX van de vroegere topgevel, waarbij vervanging van de top door de lage vierde bouwl. Parement van bak- en zandsteen met brede speklagen in het verlengde van de dorpels en rechte muurankers; sporen van een afgevlakte gevelsteen in de middentrav. Voormalige kruiskozijsen met kwartholle negblokken, tweeledige latei en wigvormige ontlasting; toegevoegde lekdrempels. Toegevoegde verd. met haast vierkante vensters en kroonlijst op klossen. Begane grond verbouwd (1475).

K.I.K., 104601 AA.

Nr. 18-20. Rijkhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect F. Kips van 1894, cf. ook gevelsteen; drie bouwl. + entresol en drie ongelijke trav. onder zadeldak. Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen met typische ornamentatie als diamantkopen, cartouches en wortelpilasters. Twee trav. breed r. risaliet gemarkeerd door de winkelpui met zijingang, de rechth. erker met rondbooglichten op de bel-etage, en aansluitend het gebuikte gietijzeren balkon en tweelicht op de bovenste verd. Privé-deur in entablement waarop rondbogig bovenlicht met bolornamenten in de l. trav.; getoogde vensters, met entablement en ontlastingsboog op de bovenverd. Klassiek hoofdstel met casementenfries (1476).

S.A.B., O.W., 17258 (1894).

Nr. 19. Traditioneel diephuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen), te dateren in XVII. Trapgevel (8 tr. + topstuk), vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen doch heden gecementeerd, voorzien van muurankers waarvan één lelievormig; behouden r. schouderstuk, l. met één tr. ingekort. Aangepaste rechth. vensters met lekdrempel (XIX). Geveltop met twee geleidingen aangegeven door waterlijsten. Drielicht in de eerste geleiding : rondboogvenster met imposten, voluutsleutel en waterlijst, tussen

rechth. venstertjes; luikgat hogerop. Spiegelhoogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl uit XVIII e, uiterst l. : geprofileerd kwarthol beloop met neuten en gegroefde sluitsteen, onder gestrekte waterlijst; houten deur met gesmeed ijzeren slotplaat en deurknop. Recente winkelpui (1475).

Nr. 21. Voormalige z.g. «*Deutsche Schule*». School voor Duitstalig onderwijs, opgericht door het «*Deutscher Schulverein in Brüssel*» in 1892, met kindertuin, lagere en middelbare afdelingen voor jongens en meisjes. Eerder gevestigd in de voormalige Parkgang (huidige Koloniënstraat). Huidig complex n.o.v. architect O. Flan-
neau van 1900, waarvoor eerstesteenlegging in 1901, ingehuldigd in 1902. Opgeheven ingevolge W.O. I; heden bijgebouw van het Algemeen Rijksarchief.

Oorspronkelijk twee klassenvleugels gescheiden door speelplaatsen, met o.m. feestzaal, dienstlokalen en twee winkels aan de Minimenstraat.

Monumentale voorbouw in eclectische stijl met neoclassicistische inslag, drie bouwl. + entresol en vier brede trav. onder mansardedak. Bepleurde lijstgevel met imitatie-voegwerk, op een geboste sokkelvormende begane grond van hardsteen. Verticaliserende gevelindeling vanaf de puilijst. L. risaliet met schijnvoegen, gemarkeerd door de rondboogpoort en een deurvenster met balkon en entablement onder ronde oculus op de eerste verd. Drie r. trav. met kolossale pilasters, gemarkeerd door ruime verdiepte rondboogvensters met imposten, sluitsteen en balustrade, voorzien van raamwerk met typische roedenverdeling. Voorts twee- en drielichten op begane grond – I.g. ter vervanging van de twee oorspronkelijke winkelpuien – en entresol. Klassiek hoofdstel; rechte dakkapellen tussen postamenten. Onversierde achterbouw met drie bouwl. en vijf trav. onder mansardedak, aan de Samaritanesestraat. Brede rechth. vensters met I-balk (1477).

S.A.B., O.W., 17227 (1900-1902).

Deutscher Schulverein in Brüssel, Bericht über das Deutscher Schulvereins und Schuljahr, 1893/1894-1912/1913, II-XXI.

Nr. 22. Burgerhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architecten L. en A. De Rycker van 1894; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Lijstgevel van natuur- en hardsteen, geleed door kordons met bewerkte fries, en belijnd met diamantkoppen en bossage. Geaccentueerde middenas door de rechth. erker met doorlopende balustrade op de bel-etage, bekroond door een balkon met postamenten en ijzeren hek. Voorts rechth. deur en vensters, op de bovenste verd. met bewerkte borstwering en entablement. Klassiek hoofdstel (1478).

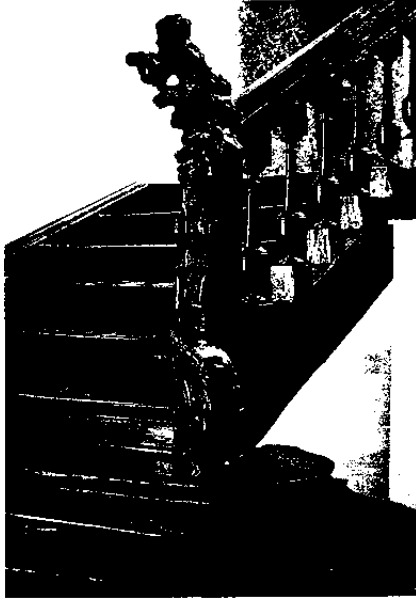
S.A.B., O.W., 17259 (1894).

Nr. 25. Herenhuis met enkelhuisopstand, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1849. Oorspronkelijk met twee bouwl. en vijf trav., als grondige verbouwing of ter vervanging van een voornaam breedhuis met hetzelfde volume en bekronende barokke halsgeveltop uit XVII. Verhoogd met een derde bouwl. in 1892, met een pseudo-mansarde in 1980. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met geprofileerde hardstenen plint, puilijst en lekdrempels, kordonvormend op de tweede bouwl. Rechth. vensters, beluikt op de begane grond, in geriemde omlijsting op de bovenverd.; dito inrijpoort in de l. trav. Resterende architraaf van het oorspronkelijke hoofdstel boven de eerste verd., klassiek hoofdstel boven de toegevoegde tweede verd. (1479).

S.A.B., O.W., 17223 (1849), 17225 (1892).

Nr. 26-28. Huurhuis met neoclassicistische inslag, vier bouwl. en vier trav. onder zadeldak, waarvoor bouw-aanvraag van 1894. Bepleurde lijstgevel met imitatie-voegwerk, op geblokte hardstenen pui met dubbelhuisopstand en r. inrijpoort. Gebost middenrisaliet van twee trav. gemarkeerd door balkons met gietijzeren hek op de bovenverd. Rechth. muuropeningen, op de bovenverd. in geriemde omlijsting, onderling verbonden door spiegels en entable-
menten in de zijtrav. Klassiek hoofdstel (1480).

S.A.B., O.W., 17262 (1894).

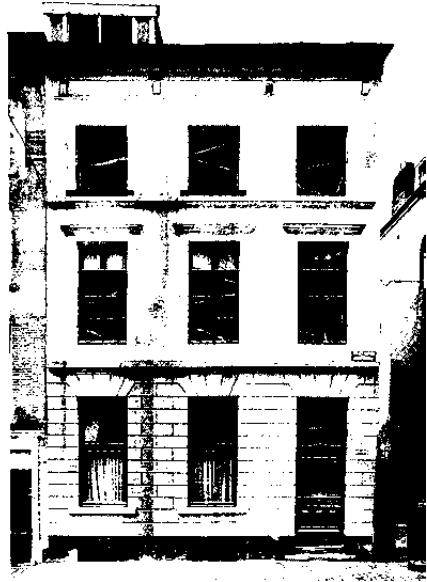
672. Minimenstraat nr. 27. Trappaal.

Nr. 27. Ruim herenhuis met dubbelhuisopstand (hoek Kandelaarsstraat), met drie bouwl. en zeven trav. onder l. afgesnuit zadeldak (pannen). In kern traditioneel breedhuis met twee bouwl. en getrapt dakvenster in de poorttrav., uit XVII, cf. de gedeeltelijk ontleisterde begane grond met bak- en zandsteenparement. Tot de huidige neoclassicistische vorm aangepast met een bijkomende verd., waarvoor bouwaanvraag van 1846. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, geknipt tussen de vijfde en zesde trav., met regelmatige registers van rechth. vensters in verkleinende ordonnantie, op de bovenverd. belijnd door kordonvormende lekdrempels, afgewerkt met een klassiek hoofdstel. Ontpleisterde r. trav. van de begane grond met grondig vernieuwde zandstenen sokkel, nekblokken van de voormalige kruiskozijnen en speklagen ter hoogte van de dorpels, en rechte muurankers. Later toegevoegde stucomlijstigen op de bovenverd. Brede spiegelboogpoort met hardstenen

omlijsting met imposten, sluitsteen en waterlijst, uit XVIII, in de derde trav. : oorspronkelijk rijk geprofileerd doch heden afgevlakt. Verankerde bepleisterde zijgevel met steunbeer tot aan de daklijst. Ruime trapzaal in het interieur, met markante eiken eretrap in laat-barokstijl, uit eind XVII-begin XVIII : rijk gebeeldhouwde trappaal met volute en rankwerk, mannenhoofd en bekronende leeuw met medaillon; balusterleuning (fig. 672), (1481).

S.A.B., O.W., 17206 (1846).

Nr. 29. Neoclassicistisch enkelhuis (hoek Kandelaarsstraat) met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1824 (fig. 673). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met gemarkeerde horizontale geledingen in verkleinende ordonnantie. Begane grond in afgevlakte bossage, uitstralend boven de muuropeningen, belijnd door plint en puilijst. Rechth. r. deur en vensters, op de begane

673. Minimenstraat nr. 29 (1824).

674. Minimেনstraat nr. 32, 34 (1888).

grond met lekdrempel, op de bovenverd. in vlakke omlijsting, met gevelbrede blinde borstwering en bijkomende entablementen op de eerste verd., kordonvormende lekdrempels op de tweede. IJzeren leuningen met dubbele krul. Gevelbeëindiging door kordon, fries en kroonlijst met klossen. Bepaalde zijgevel, in de r. helft geopend door vier gesuperposeerde registers van telkens drie rechth. openingen.

S.A.B., O.W., 8856 (1824).

Nr. 32, 34. Twee burgerhuizen n.o.v. architect E. Hellemans van 1888; souterrain, drie bouwl., mezzanino en elk drie trav. onder zadeldak (fig. 674). Lijstgevels met sterk afwijkende behandeling. Nr. 32 met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, van bak-, natuur- en hardsteen. Vrij gesloten gevelveld met speklagen, op de bovenverd. gemarkeerd door een centrale vensterzone omringd door blindnissen met

675. Minimেনstraat nr. 39 (1877) en 41 (1853).

schelpen en rolwerkcartouche in het boogveld; balkon met postamenten en ijzeren hek. Nr. 34 met neoclassicistische inslag, bepleisterd met imitatie-voegwerk, op geboste begane grond en hardstenen plint. Regelmatige ordonnantie van omlijste bovenvensters, met ijzeren borstwering en entablement op de bel-etage, spiralenfries op de tweede verd. Gelijkwaardige behandeling van de mezzanino met Ionische zuiltjes en postamenten, resp. in galerij op kraagstenen, en als deelzuiltjes van tweelichten. Kroonlijst met tandlijst boven schijvenfries. Benedenvensters van nr. 34 verbouwd tot winkelpui, waarbij verwijdering van een balkon.

S.A.B., O.W., 17217- 17218 (1888).

Nr. 35-37. Huurhuis met vier bouwl. en zes trav., in huidige vorm daterend van begin XX, vermoedelijk door samenvoeging en verhoging van twee bestaande panden. Bewaarde steekboogdeur in geprofileerde

zandstenen omlijsting, met neuten, oren met drop, sluitsteen en gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden, uit XVIII A, in de r. trav. Winkelpui met geometriserende Art Nouveau-inslag in het houtwerk van de deur, uit begin XX, in de l. trav. (1482).

Nr. 39. Herenhuis met enkelhuisopstand, in streng neoclassicistische stijl, n.o.v. architect E. Cels van 1877; souterrain, drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 675). Lijstgevel van natuursteen, met ruim gebruik van hardsteen voor benedenbouw, omlijstingen en hoofdstel. Verhoogde begane grond met bewerkte sokkel en puilijst, voorzien van schijnvoegen die uitwaaieren boven geprofileerde rondboognissen, met l. vleugeluur en vensters. Tweede bouwl. uitgewerkt als bel-etage, met hoge rechth. vensters in geriemde omlijsting met entablement, doorlopende lekdrempels en borstweringen met postamenten en rozet. Omlijsting vensters op de lagere derde bouwl. Krachtig geprofileerde en versierde kroonlijst met tandlijst, op gegroefde consoles, boven panelen met rozet en kordon. Markant trappenhuis met overloop in het interieur.

S.A.B., O.W., 17230 (1877).

Nr. 40. Bescheiden rijhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1897; drie bouwl. + entresol en twee trav. onder zadeldak. Bepleisterde en be-

676. Minimenstraat nr. 40 (1897). Entresol.

schilderde lijstgevel, geleed door een gevelbreed balkon met gietijzeren leuning. Fraaie «klassieke» houten winkelpui met zij-ingang en windbord. Entresol overdekt met een polychroom sgraffitopaneel, met huisnaam «DE ZONNEBLOEM» te midden van zonnebloemranken (fig. 676). Bovenverd. met rechth. vensters, waterlijsten, onderdorpels en kroonlijst met klossen (1483).

S.A.B., O.W., 17265 (1897).

Nr. 41. Herenhuis met enkelhuisopstand, in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect P.J. Peeters van 1853; drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen), (fig. 675). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met schijnvoegen op de begane grond, en gebruik van hardsteen voor plint, kordons en omlijstingen. Rechth. vensters en deur in de r. trav., licht verdiept op de begane grond, in geriemde omlijsting op de bovenverd., de bel-etage met doorlopende borstwering van casementen binnen geprofileerde kordons, de lagere tweede verd. met lekdrempels en onderdorpels. Breed gekorniste kroonlijst met tandlijst en zware modillons, schijven in de fries en kordon. Bewaard houtwerk van de vensters, latere ijzeren tralies en vleugeluur.

S.A.B., O.W., 17231 (1853).

Nr. 43-45. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect P.J. Peeters van 1848; drie bouwl. en resp. twee en vier trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de begane grond met schijnvoegen, hardstenen plint en puilijst; nr. 43 recent gedecapeerd. Rechth. deuren en vensters met lekdrempel, op de bovenverd. in geriemde omlijsting, de bel-etage met doorlopende balustrade, de lagere tweede verd. met onderdorpels. Trapezoidale erker met console in de twee l. trav., aangebracht in 1901. Kroonlijst met tandlijst en klossen, vernieuwd met modillons in nr. 43, boven fries met bedekte steigergaten en kordon (1484).

S.A.B., O.W., 17229 (1848), 17234 (1901).

Nr. 48. Burgerhuis in eclectische stijl met neorenaissance-inslag, n.o.v. architect J. Brunfaut van 1895; drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak. Klassiek opgebouwde lijstgevel van bak- en hardsteen, centraal gemarkeerd door een trapezoidale erker met vrij uitzonderlijke overhoekse consoles, pilasters en bekronend ijzeren balkon. Lage geboste begane grond. Rechth. deur en vensters, getralied in de benedenbouw, met hoekblokken, entablement en doorgetrokken lekdrempels op de bovenverd.; ruit- en schijfmotieven op de borstweringen. Klassiek hoofdstel; oorspronkelijk drie rechte dakkapellen, heden r. gewijzigd (1485).

S.A.B., O.W., 17269 (1895).

Nr. 52. Burgerhuis met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, n.o.v. architect L. en A. De Rycker van 1896; souterrain, drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Lijstgevel met levendig parment van baksteen, versierd met friezen en tandlijsten, doorspekt met fijne natuursteenlagen, en verrijkt met hardsteen en kleurrijke tegelfriezen. Getoogde en rechth. openingen. Brede, door pilasters gemarkeerde I. trav. geopend door ruime vensterpartijen in oplopende omlijstingen, met gietijzeren balkon en luifel op de bel-etage. R. trav. met omlijste deur en boogveld waarin sgraffito met lier en partituur op de eerste verd. (1486).

S.A.B., O.W., 17271 (1896).

Nr. 54. Burgerhuis met neo-Vlaamse-renaissance-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1897; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Lijstgevel van bak- en hardsteen, met kordongleding en speklagen. Twee r. trav. op de bovenverd. herleid tot risaliet, gemarkeerd door de rechth. erker met bewerkte borstwering en wortelpilasters, gietijzeren balkon en aansluitend deurvenster. Voorts regelmatige ordonnantie van steekboogopeningen, met waterlijst op pilasters of sluitsteen. Breed klassiek hoofdstel (1487).

S.A.B., O.W., 17272 (1897).

Nr. 55-57. Twee gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen (hoek Tempelstraat), met drie bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen), van ca. 1830. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gedecapeerde bakstenen lijstgevel met muurankers en natuurstenen sokkel. Registers van rechth. deur- en vensteropeningen, haast vierkant op de lage derde bouwl., met arduinen dorpels; bewaard houtwerk. Begane grond van nr. 57 verbouwd. Oorspronkelijk vermoedelijk klassiek hoofdstel waarvan resterende kroonlijst met klossen en tandlijst boven steigergaten; bewaarde afgewolfde dakkapel in nr. 55 (1488).

Nr. 56. Burgerhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect A. Danthine van 1899, gelijktijdig opgetrokken met het achteraan aanpalende pand Charles Hanssensstraat nr. 13. Bepleisterde lijstgevel met gebruik van hardsteen o.m. voor de geblokte benedenbouw. Markante gevelbrede erker met tegelfries en gebuikt balkon op de bel-etage. Voorts klassieke ordonnantie van rechth. deur- en vensteropeningen, met gietijzeren middenbalkon op de bovenste verd., en kroonlijst met klossen (1489).

S.A.B., O.W., 17274 (1899).

Nr. 59-61. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. spiegelbeeldschema, in laat-classicistische stijl, uit XVIII d; oorspronkelijk drie bouwl. onder zadeldak en elk drie trav. (fig. 677). Nr. 59 vrij intact bewaard; nr. 61 heden met verhoogde derde en toegevoegde vierde bouwl. Markant, bepleisterd en beschilderd gevelfront met symmetrische opbouw gemarkeerd door grotereels geblokte hoekrisalieten, horizontaal geleed door de plint, geprofileerde pui- en kroonlijst. Risalieten met rechth. deur in geriemde omlijsting met neuten, stafwerksleutel en entablement met gekorniste tandlijst, geflankeerd door neerhangende guirlandes; aansluitend deurvenster met gesmeed ijzeren borstwering met krullenpatroon en entablement op consoles, vervolgens vlakke lisenen met sleutel; ruime dakkapel met pilasters, driehoekig fronton en typische roedenverdeling ter

677. Minimenstraat nr. 59-61.

bekroning in nr. 59. Voorts rechth. vensters, in vlakke blokomlijsting op de begane grond en de lage derde bouwl., in geriemde omlijsting op de tweede bouwl. Dorpels van de eerste twee bouwl. verlaagd in 1835; begane grond van nr. 61 in de twee r. trav. verbouwd. Houten Lode-wijk XVI-trap in nr. 59.

S.A.B., O.W., 17233 (1835).

Nr. 60. Neoclassicistisch enkelhuis (hoek Charles Hassensstraat) met drie bouwl. en vier trav. onder schilddak (pannen), uit XIX A. Mogelijk oudere kern, wellicht als onderdeel van het voormalige minimenklooster. Heden gecementeerde lijstgevel met verkleinende registers van rechth. vensters met lekdrempel; deur in entablement in de r. trav. Kroonlijst boven bedekte steigergaten. Aanbouw met ijzeren terras uit eind XIX, tegen de gedeeltelijk blinde zijgevel (1490).

Nr. 65. Enkelhuis in laat-classicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder

zadeldak (pannen), uit eind XVIII-begin XIX. Heden gecementeerde lijstgevel. Op begane grond rondboogvensters en -deur met geprofileerde booglijst op doorgetrokken imposten en sluitsteen met schijfmotief, belijnd door de zware puilijst. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie met achtereenvolgens afzonderlijke en doorgetrokken lekdrempels; vlakke panelen op de borstwering van de bovenste verd. Kroonlijst en vernieuwde dakkapel (1491).

Nr. 67-69. Twee gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, met twee bouwl. en elk drie trav. onder zadeldak (pannen). Neoclassicistisch uitzicht uit XIX A, doch mogelijk oudere kern aangegeven door muurankers op de eerste bouwl. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met registers van rechth. deur- en vensteropeningen, beluikt op de begane grond, met kordonvormende lekdrempels op de bovenverd. Gevelbeëindiging door architraaf, fries en kroonlijst; telkens centrale afgewolfde dakkapel (1492).

Nr. 81-83. Z.g. «Ecole Saint-Vincent». Langgerekt schoolgebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect L. Janlet van 1933; drie bouwl. en tien trav. onder plat dak. Repeterend gevelritme, gemarkeerd door verticaliserende gele bakstenen penanten met bekroond postament, en trapezoidale vensterpartijen met simili-bekleding, op bewerkte hardstenen plint. Toegang onder luifel in de tweede en voorlaatste trav. (1493).

S.A.B., O.W., 43186 (1933).

Nr. 91-93. Neoclassicistisch enkelhuis met vier bouwl. en vier trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1840. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met schijnvoegen op de begane grond, horizontaal geleed door kordonvormende lekdrempels. Registers van rechth. vensters in verkleinende ordonnantie. Inrijpoort in hardstenen entablement in de r. trav.; deur ernaast. Kroonlijst boven fries en kordon (1494).

S.A.B., O.W., 2662 (1840).

Nr. 95. In kern vermoedelijk traditioneel breedhuis, met twee bouwl. en vier trav. onder steil zadeldak (Vlaamse pannen) met l. aandak en schouderstuk, opklimmend tot XVII. Heden gecementeerde lijstgevel met sokkel, daklijst en rechte muurankers. Aangepaste rechth. deur en vensters, op de bovenverd. met lekdrempe (XIX). Dakkapel met oren en fronton (1495).

Montserratraat (7 J-K)

Van de Wynantsstraat naar Wolstraat. Eertijds het meest Z.-gedeelte van de aloude «Blaer strate» (zie Minimentraat). I.l.v. XVII Marollenstraat genaamd, naar het voormalige marollen- of apostolinenklooster dat hier vanaf ca. 1660 tot 1715 gevestigd was. De huidige benaming verwijst naar de voormalige O.-L.-Vrouw van Montserratkapel, opgericht in 1686-1687 als hulpkerk van O.-L.-Vrouw-ter-Kapelle, openbaar verkocht in 1799. Licht gebogen tracé, tot voor kort groten-deels ingenomen door banale XIX-rijbebouwing en huurhuizen uit begin XX. Heden in enkele gevallen gerenoveerd, cf. nr. 28 (1905, architect F. Kielbaey), meestal echter vervangen door nieuwe bouw. De Montserratraat maakt deel uit van de wijk z.g. «De Marol», voorts begrensd door de Wynantsstraat, Jan Jacobsplein, Waterloolaan en Dumonceaustraat. Bedreigd door een onteigeningsbesluit van 1969, voor kantooruitbreiding van het Justitiepaleis, dat onder druk van het «Comité Général d'Action des Marolles» en bewonersacties, de z.g. «Slag van de Marol», in 1972 nietig werd verklaard. Renovatie voorbereid vanaf 1969, uitgeroepen tot nationaal pilootproject voor stadsvernieuwing in 1974. Vastgelegd in het B.P.A. «De Marol» (1974) voor renovatie met sociale woonbestemming, kleine handel en ambacht, met respect voor de bestaande inplanting en bouwvolumes. Fasengewijze uitgevoerd vanaf 1975, waarbij oprichting van stroken sociale huisvesting – zowel renovatie als nieuwe bouw – door «Le Foyer Bruxellois» en «Assam-

Sorelo», vlg. de normen van de Nationale Huisvestingsmaatschappij, opruiming van binnenpandige krotbebouwing en vervanging door gemeenschappelijke tuinen. Markante nieuwbouwcomplexen in nr. 42-48 (1980, architecten M. Van Der Stricht, A. Van Rijn en I. Zielonka) en nr. 64 (1982, architecten GUS – D. Graux, F. Terlinden en G. Vanhamme); complex in uitvoering in nr. 11-23 (architect G. Gorza).

Isoleerpaviljoen van het Universitair Ziekenhuis St.-Pieter in nr. 35 (zie Hoogstraat nr. 296A-322); ernaast «Institut d'Anatomie» van de U.L.B. (zie Waterloolaan nr. 115), (1496).

UYTTENHOVE P., *De theologie van de stad* (Wonen-TABK, 1985, 21-22, p. 37-51).

Nr. 1-3. Huurhuis, afgeschuind hoekgebouw (Valkstraat) met vier bouwl. en zeven trav. onder mansardedak (kunstleien) waarvoor bouwaanvraag van 1902. Eenvoudige baksteenbouw met schaars gebruik van hardsteen, verlevendigd door lisenen, balustraden en gebuikt gietijzeren balkon op de eerste verd., en blinde boogvelden onder de kroonlijst. Begane grond met handelsfunctie, deels verbouwd. Getoogde bovenvensters, breder in de uiterste trav., en blindnissen; tweede trav. gemarkeerd als trappenhuis. Dakkapellen met driehoekig fronton (1497).

S.A.B., O.W., 11085 (1902).

Nr. 4-6. Huurhuis met dubbelhuisopstand, waarvoor bouwaanvraag van 1893; vier bouwl. onder mansardedak, vier trav. op de gelijkvloerse verd. en twee hogerop. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel geritmeerd door bewerkte pilasters en spiegel, met gietijzeren balkons en borstweringen vóór de brede bovenvensters. Klassiek hoofdgestel; dakkapellen met driehoekig fronton (1498).

S.A.B., O.W., 17215 (1893).

Nr. 36-40. Drie gekoppelde enkelhuizen vlg. repeterend schema, in neoclassicistische stijl, uit XIX b; drie bouwl. en negen trav. onder zadeldak. Renovatie tot acht sociale woningen door «Le Foyer Bruxel-

lois», n.o.v. architect M. Wolff, beëindigd in 1979. Bepleurde lijstgevel met vrijlating van de natuurstenen sokkel en penanten van de begane grond. Registers van rechth. deuren en vensters met arduinen dorpels, kordonvormend op de bovenverd. Kroonlijst met modillons en tandlijst boven casementen (1499).

Nr. 58-62. Geheel van meergezinshuizen, doorlopend in Wolstraat nr. 67-83, n.o.v. architect G. Maréchal van 1866. Vroegste realisatie van de «Société l'Immobilière Bruxelloise», de eerste belangrijke woningbouwmaatschappij te Brussel, opgericht in 1865, met als doel de sanering van ongezonde wijken en de bouw van vervangende arbeiderswoningen in de binnenstad (zie ook Gierstraat nr. 30-66 en Zennestraat nr. 2-28). Oorspronkelijk tien meergezinshuizen, telkens vijf aan de Montserratstraat en de Wolstraat, met drie bouwl., entresol en mansarde, acht van het enkele type met drie trav. en twee van het dubbele type met vijf trav. De binnenterreinen werden ingenomen door het «Asile St. Louis et St. Agathe». L.g. en twee huizen aan de Montserratstraat werden gesloopt. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevels met sobere stucversiering, heden met uitzondering van Montserratstraat nr. 62 voorzien van een vernieuwde bakstenen gevelbekleding. Rechth. muuropeningen, kordongeleiding en klassiek hoofdstel. Toegevoegde vierde bouwl. i.p.v. mansarde aan de Wolstraat. Panden aan de Montserratstraat gerenoveerd tot negen sociale woningen door «Assam-Sorelo», n.o.v. architecten GUS (D. Graux, F. Terlinden en G. Vanhamme), beëindigd in 1977 (1500).

S.A.B., O.W., 9875 (1866).

Moutstraat (3 E)

Van Oude Graanmarkt naar Nieuwe Graanmarkt.

Rechtlijnige straat, deel uitmakend van het classicistisch ensemble van de Nieuwe Graanmarkt, in 1787 aangelegd op de ter-

678. Moutstraat nr. 27 (1933).

reinen van het vroegere Jerichoklooster (zie Nieuwe Graanmarkt).

N.-zijde met resterende hoekpanden uit eind XVIII (zie Oude Graanmarkt nr. 25 en Nieuwe Graanmarkt nr. 30), voorts o.m. ingenomen door een bedrijfs- en een appartementsgebouw uit het interbellum. Z.-zijde met naoorlogs schoolcomplex.

Nr. 15-17. Voormalige drukkerij «Etablissements Plantin», waarvoor bouwaanvraag van 1922, door aannemer A. Bleton. Betonskelet met baksteenvulling en ruime beglazing, op hardstenen plint; drie bouwl. + terugwijkende attiek en zeven trav. Brede openingen met afgeronde hoeken in de hoge benedenbouw. Bovenverd. geritmeerd door gebogen bow-windows met balkon in de midden- en hoektrav., voorts met tweelichten. IJzeren balustrade met postamenten vóór de attiek. Bewaard ijzeren raamwerk met kleine roedenverdeling; centrale poort en bovenlicht met «PLANTIN» in glas-in-lood (1501).

S.A.B., O.W., 28961 (1922).

Nr. 27. Appartementgebouw met Art Deco-inslag, n.o.v. architect W. Vermeiren van 1933, in de gevel gedateerd 1934; vier bouwl. en drie trav. onder plat dak (fig. 678). Expressieve baksteenarchitectuur met typisch gebruik van getrapte profielen en rollagen, hardstenen plint en dorpels. Lijstgevel met symmetrische opstand en bredere middentrav. Garagepoort tussen deur en venster met tussendorpel en bovenlicht op de begane grond. Oplopende licht trapezoidale bow-windows met typisch raamwerk en bekronend balkon op de bovenverd. Hardstenen siervazen op de eerste verd. Houten kroonlijst met klossen. S.A.B., O.W., 42199 (1933).

Muggenstraat (4 G)

Van Anderlechtsesteenweg naar Zinnikstraat.

Kort smal straatje, in de jaren 1790 aangelegd tussen de voormalige Kattestraat en de Muizenstraat (huidige Zinnikstraat), en in 1798 benoemd. Bij de aanleg van de centrale lanen (1867-1871) werd de O.-zijde gesloopt en wederopgebouwd, en het resterende geknikte uiteinde van de aloude Kattestraat geïncorporeerd. Achtergevels van Maurice Lemonnierlaan nr. 1 tot 47 aan de O.-zijde. Pakhuis of bedrijfsgebouw van één bouwl. onder schilddak in nr. 9.

Nr. 13-17. Hoekcomplex (Zinnikstraat nr. 5), twee gekoppelde woningen, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouw-aanvraag van 1876; vier bouwl. en resp. zes en één trav. onder zadelbedaking. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met registers van steekboogvensters, in vlakke omlijsting met neuten en lekdrempel; gemeenschappelijke blindnistrav. met steekboogdeuren aan weerszij van getralied rondboogtweelicht. Kroonlijst boven bedekte steigergaten. Ten dele aangepaste winkelpui; voorheen houten winkelraam met ijzeren roeden uiterst r. (1502).

S.A.B., O.W., 22366 (1876).

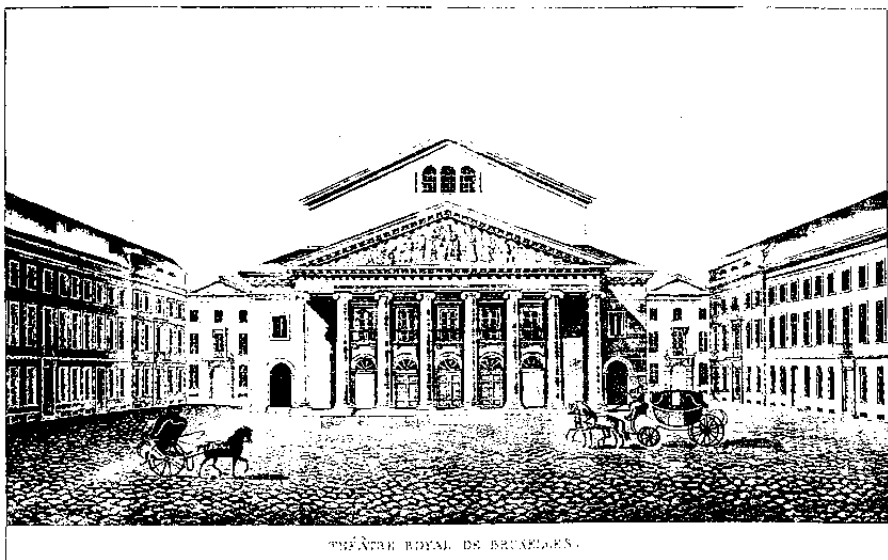
Munt (5 D)

Rechth. plein, met W.-wand gr.m. in verlengde rooilijn van de Kleerkopersstraat en de Nieuwstraat en centrale O.-inplanting van de Koninklijke Muntchouwborg, U-vormig omringd door de Prinsstraat, Koninginnestraat en Leopoldstraat.

Oorspronkelijk stond hier in XIV het «Hof van Oistervant», in XV tijdelijk fungerend als muntatelier. Afbraak in 1531, gevolgd door de aanleg van een trechtervormig plein (1551-1565).

O.-pleinzijde aanvankelijk ingenomen door het «Munthof», gedessaffecteerd in 1649, in 1700 vervangen door de «Grand Opéra» van G.-P. Bombarda. Afbraak in 1820 voor de aanleg van het huidige Muntplein, onderdeel van een totaalconcept van 1817-1822 n.o.v. architect L.E.A. Damesme, met – op de door de Stad in 1811 aangekochte gronden van het in 1797 afgebroken dominicanenklooster – de inplanting van de Muntchouwborg en de aanleg van a.h.w. een voorplein en drie omringende straten (Prinsstraat, Koninginnestraat, Leopoldstraat) vlg. geometrisch rechth. patroon; karakteristieke pleinwandvormende bebouwing, gekenmerkt door uniforme, bepleisterde neoclassicistische lijstgevels (fig. 679). Door Damesme ontworpen oorspronkelijke straatgevels met gelijkvloerse wandelgalerijen om financiële redenen niet uitgevoerd; bebouwing in licht gewijzigde versie vanaf 1819 gerealiseerd o.l.v. de architecten J.B. Vifquain en H.L.F. Partoes.

Aan W.-pleinzijde werd in 1649 – ter plaatse van de dienstgebouwen van het Oude Munthof – een nieuw muntatelier opgetrokken, in 1755 wederopgebouwd en uitgebreid met een wachtpost, in 1820 vervangen door een ruim neoclassicistisch muntgebouw met centraal pilasterrisalië onder fronton, n.o.v. architect Ch. Vander Straeten. In 1881-1886 sloop en bouw van het imposante Hoofdpostkantoor in eclectische stijl, n.o.v. architect L. De Curte. Samen met het binnenblok Munt, Bisschopsstraat, Anspachlaan, Wolvengracht ontruimd voor de bouw in 1967-1971 van het 63 m hoge Administratief Centrum

679. Munt (Goetghebuer P.-J., *Choix des Monumens...*, 1827, pl. 44).

van de Stad Brussel, n.o.v. architecten J. Cuisinier, J. Gilson, A. en J. Polak en R. Schuiten, met X-vormige bovenbouw op polygonale onderbouw: integratie van de posterijen, gelijkvloerse en ondergrondse winkelgalerijen z.g. «*Muntcenter*», toegangen tot de Metro en vier ondergrondse parkingniveau's.

Huidige pleinaanleg met fonteinen, zitbanken en betonnen struikbakken daterend van de jaren 1960-1970.

S.A.B., A.A., 1819-1820, rep. 80 en 1647; S.E., 9087 (1819); P.P., 922 (1/3), 549 (8/8), 551 (1-5), 554.

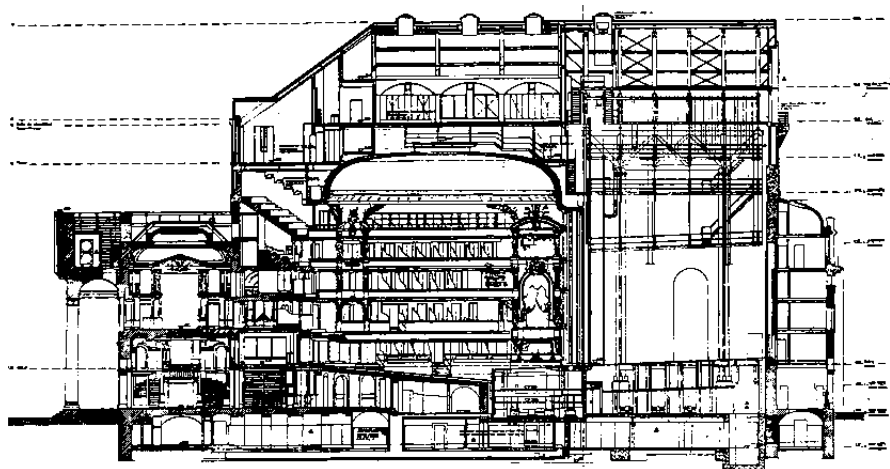
A.R., Kaarten en Plannen, Inventaris in Handschrift, 6941 en 6943.

CABRIS E.M.J., *Bijdrage tot de bouwgeschiedenis van de Koninklijke Muntschouwburg te Brussel (1696-1821)*, licentiaatsverhandeling V.U.B., 1988.
HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, p. 250-264.

Koninklijke Muntschouwburg

Opgetrokken in 1817-1819 n.o.v. de Franse architect L.E.A. Damesme, ter vervanging van de meer W.-gelegen «Grand

Opéra» (cf. supra), in 1700 voltooid n.o.v. de bouwheer G.-P. Bombarda, de Italiaanse architecten P. en P. Bezzi en decorateur Servandoni. Theaterinterieur in 1785 in bouwvallige toestand; onuitgevoerde projecten voor plaatselijke wederopbouw door de Franse architecten Ch. de Wailly van 1785 en F.-J. Bélanger van 1804, i.g. met inplanting van een ruim complex met winkels, beursgebouw, handelsrechtbank en «salle de spectacle». Verplichting tot bouw van een nieuwe schouwburg aan de Stad opgelegd bij keizerlijk decreet van 19/5/1810, doch uitgesteld wegens de val van Napoleon. Opdracht toevertrouwd aan Damesme, wiens projecten in 1817 werden goedgekeurd: een sober neoclassicistisch twee verd. hoog gebouw, met puntvormige voor- en achtergevels onder zadeldak, diepe voorbouw met portiek onder fronton, wandelgalerij en arcadestructuur onder lessenaarsdak rondom de zij- en achtergevels; uitgelengde halfcirkelvormige toeschouwersruimte met parket, parterre en vier rangen balkons in loodrechte opstelling, onder koepelvormig plafond.

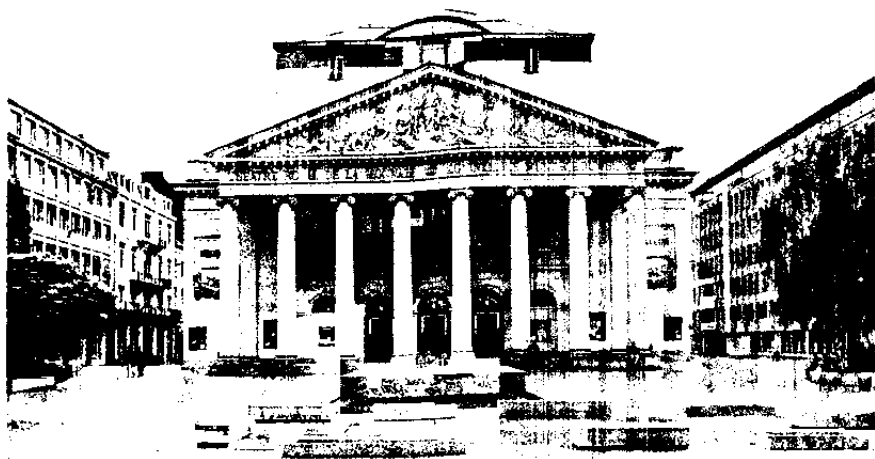

XXVIII. Munt. Koninklijke Muntchouwburg. Langsdoorsnede door architectenbureaus A.2.R.C. en URBAT (1986). Schaal 1 : 600.

Verfraaiingswerken aan interieur in 1840 door de Franse decorateurs P.F. Gineste en L. Philastre en in 1845 door de Parijse architecten-decorateurs E.D.J. Despléchin en Ch. Séchan; sloop en wederopbouw van de toeschouwersruimte in 1853 door l.g. architect, met amfiteatervormige opstelling van de vier balkons, bouw van monumentale toneelloges en stoffering in Second-Empirestijl.

In 1855 teistering door een hevige brand : enkel de portiek en de buitenmuren bleven overeind. Wedstrijd voor wederopbouw uitgeschreven door de Stad in 1855 : tussen de éénendertig inzendingen goedkeuring van het gewijzigde project van architect J. Poelaert. Wederopbouw in 1855-1856 met behoud van het oorspronkelijke volume, doch incorporatie van de omlopende galerij in het interieur, vooruitschuiven van de W.-gevel onder horizontaal aflijnende en omlopende balustrade. Rijke

binnenaankleding in Second-Empirestijl, met o.m. somptueuze plafondschildering door de Parijse schilders F.-J. Nolau en A.A. Rubé; behoud van het vroegere concept van de toeschouwersruimte, doch met aanvulling van twee bovenste amfiteaters; voorts perfectioneren van circulatie- en trappensysteem, toneelhuis en machinerie. Koepelbeschildering gerestaureerd in 1872 door A.A. Rubé en Ph.-M. Chaperon, en in 1887 door l.g. decorateurs vervangen door een nieuw gewelfdecor met herwerkte trompe-l'œil-architectuur. Gebouw in 1873-1878 n.o.v. architect G. Bordiau voorzien van een voor die tijd merkwaardig verwarmings- en verluchtingssysteem en boven de lagere omlopende partijen verhoogd met één bouwl. (1876). I.l.v. XX A diverse onuitgevoerde projecten voor uitbreiding o.m. door architecten G. Bordiau (1902), ir. A. Morglia (1909), architect L.H. De Koninck (1942).

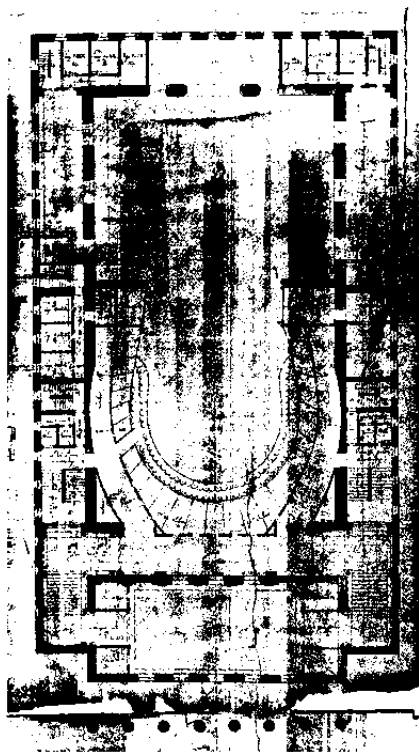
680. Munt. Koninklijke Muntchouwborg.

Wegens ontoereikendheid van de beveiliging en de toneeltechnische installaties, grootse moderniserings- en renovatiewerken uitgevoerd in 1985-1986, n.o.v. de architectengroepen A.2.R.C. (B. d'Helft, P. Neirinck, M. Verliefdens en M. Libois) en URBAT (J. Aron, F. De Becker en P. Puttemans) : vnl. verhoging van het centrale bouwdeel d.m.v. een vier meter hoge betonnen constructie voor het hoger optrekken van de toneeltoren; voorts inrichting van nieuwe foyer aan Muntzijde, repetitielokaal en kantoorruimten boven de schouwborgzaal (Fig., XXVIII, fig. 680). Verder ook vernieuwing van de machinerie met electromechanische bediening en van de orkestbak met uitrusting van een hydraulisch systeem; verbetering van de akoestiek, herinrichting van het Koninklijk Salon, en gedeeltelijke vernieuwing van het decor in de grote inkomhal en de schouwborgzaal, nieuwe koepel-

gewelfschildering met gr.m. behoud van vroegere compositie (1887) door kunstschilder X. Crolls m.m.v. het «Collectif d'Art Public».

Gebouw op rechth. plattegrond, met wit beplasterde gevels, uitgebouwde toegangsportiek en hoger opgetrokken rechth. middenpartij (fig. 681).

Neoclassicistische portiek (1817-1819) onder zadeldak, toegankelijk via 5 tr. hoge steektrap, met hellende bevoering voor doorgang van rijtuigen. Acht Ionische zuilen met ronde geprofileerde sokkel en twee dito pijlers afgelijnd door een geleed entablement met vergulde opschriften «THEATRE ROYAL DE LA MONNAIE/KONINKLIJKE MUNTSCHOUBURG». Bekronend driehoekig fronton met getande omlijsting en bas-reliëf, uitgevoerd in 1851-1854 door E. Simonis, voorstellend «De Harmonie der Menselijke Driften». Hoofdde-

681. Munt. Koninklijke Muntshouwborg. Plattegrond eerste balkon (1855), (S.A.B., P.P., 566).

vel van twee bouwl. (1855-1856), met gr.m. zelfde ordonnantie als voorheen (1817-1819), beneden met rondboogarcade onder booglijst, op verbonden imposten; rechth. omlijste deurvensters met balustrade op de bovenverd. Aan weerszij van de portiek: hoekpaviljoenen onder balustrade (1855-1856) verfraaid met festoenen en panelen waarin vergulde jaartallen MDCCCXIX (1819) ten N., MDCCCLVI (1856) ten Z.; in zijgeveltrav. rondboogdeur met booglijst onderbroken door blazen met wapens van Brussel, geflankeerd door kariatiden nl. Thalia en Melpomene door E. Mélot aan Prinsenstraat, Polymnia

en Euterpe door V. Poelaert aan Koninginestraat; loofmotieven in de zwikken, onder gekomiste druiplijst en onversierd casement. Neoclassicistische zij- en achtergevels (1817-1819) van resp. zeventien en elf trav. en twee bouwl. onder gelede architraaf, entablement geopend voor mezzanino en onderbroken kroonlijst met klossen; arcadestructuur beneden (oorspronkelijke wandelgalerij) met booglijst op verbonden imposten; rechth. omlijste bovenvensters. Bijkomende verd. in eclectische stijl (1876) onder thans gebogen lessenaarsdaken met œil-de-bœufs (1982, URBAT): afwijkende ordonnantie door de aancenschakeling van twee- en drielichten met deelzuil tussen pilasters; centraal en op de hoeken in risaliet, onder balustrade. Verhoogde middenconstructie (1985-1986) afgelijnd door brede band van blauw geëmailleerd plaatstaal, onder koperen schilddak. Drielicht onder booglijst in voorgevel, verdiept dubbel bovenlicht met recht en gebogen balkon in achtergevel; smalle rechth. lichten in zijgevels.

Somptueuze binneninrichting, deels gerenoveerd.

Markante lichtgrijs en wit geschilderde ingangshal geritmeerd door deels gegroefde halfzuilen met vierkante sokkel en eierlijstkapiteel, eindigend op bewerkte consoles, onder plafond met versierd lijstwerk en abstracte schildering door de Amerikaanse kunstenaar Sam Francis. Drie ingangs- en drie vestiairedeuren onder balustrade en steekbogig bovenlicht; bevoering met zwarte tegels en witte marmer vlg. geometrisch patroon door een eveneens Amerikaanse kunstenaar, Sol Le Witt. Dubbele eretrap leidend naar foyer, met muurwanden verlevendigd door nissen met beeldhouwwerk. In het verlengde enkele trap onder koepeloverwelling, met muurschilderingen door E. Fabry (1909-1930).

Ellipsvormige schouwburgzaal van 1855-1856, met capaciteit van 1140 zitplaatsen: rijke - in 1985-1986 deels vernieuwde - stoffering in Second-Empirestijl, uitgevoerd door de Parijse kunstenaars F.-J. Nolau en A.A. Rubé (Pl. XIV). Parterre met loges en amfiteatervormige opstelling van vier balkons, ondersteund

door acht paarsgewijze opgestelde Corinthische zuilen, onder gebroken fronton geschaagd door atlanten. Monumentale toneelloges onder frontonbekroning geflankeerd door genieën met kroonluchters. Verder opvallend decor in vergulde, karmijnrode en purpere tinten; borstwingen van balkons versierd met o.m. putti, liermotieven, medaillons en voluten. Allegorische plafondschildering voorstellend «België als beschermster van de Kunsten», met uitbeelding van genieën, kariatiden, portieken en trompe-l'oeils als architecturale voortzetting van het zaalinterieur: «kopie» van 1985-1986 o.l.v. X. Crolls naar origineel door A.A. Rubé en Ph. Chaperon van 1887.

Koninklijk Salon, als receptieruimte in 1985-1986 heringericht n.o.v. architect Ch. Vandenhove i.s.m. de beeldende kunstenaars D. Buren en G. Paolini. Rechth. ruimte met wit marmeren deuren met spiegelglasramen, geïsoleerde dito pijlers met koperen afwerking, sculpturen door G. Paolini en wit- en rood marmeren vloer met streepmotief door D. Buren.

Markante aankleding van het foyer in Second-Empirestijl van 1856, met spiegeldecor tussen kariatiden, pilastertrimmering en fraaie plafonduitvoering.

Voorts behouden «Italiaanse» scène (1856), vernieuwde technische uitrusting met o.m. vier ondergrondse hefinstallaties en ophangstelsel voor decors aan toneelzolder (1503, 1504).

S.A.B., O.W., 30093 (1851-1854), 33457-33480 (1855-1856), 33482-33483 (1873-1878), 13621 (1876); S.K., 272 en 347; P.P., 546 (1-6), 549 (1-8), 551 (1-5), 555 (1-22), 566 (1-4); N.P.P., 27.

BRAEKEN J. & MONDELAERS L., *De Koninklijke Munt- en Medailleschouwburg in data* (M. & L., 1986, 5, p. 48-53).

CABRIS E.M.J., *Bijdrage tot de bouwgeschiedenis van de Koninklijke Munt- en Medailleschouwburg te Brussel (1696-1821)*, licentiaatsverhandeling V.U.B., 1988. ID., *De zaalkoepel van de Koninklijke Munt- en Medailleschouwburg: historische en kunsthistorische beschouwing* (M. & L., 1989, 8/1, p. 36-54). Dienst Dramaturgie, *Nationale Opera, Brussel, 1985-1986*.

GOETGHEBUER P.J., *Choix des monuments, édifices et maisons les plus remarquables du royaume des Pays-Bas*, Gent, 1827, p. 30-32, pl. XLV-XLVI.

ISNARDON J., *Le Théâtre de la Monnaie depuis sa fondation jusqu'à nos jours*, Brussel, 1890.

Journal Belge de l'Architecture, 1851, 4, p. 188-189, pl. XXIII-XXIV; 1854, 6, p. 10-15, pl. 1-II; 1855, 7, p. 19-20, 46-49.

L'Emulation, 1878, 4, kol. 72, pl. 6-8.

STRAUVEN F., *De vernieuwing van het Koninklijk salon in de gerestaureerde Munt- en Medailleschouwburg* (M. & L., 1986, 5, p. 41-47).

Un théâtre d'opéra, 1986.

Nr. 3. Rijkshuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (n//straat, mechanische pannen), in XIX a opgetrokken op oude rooilijn. Bouwaanvraag van 1931 n.o.v. architect J. Teughels voor nieuw gevelfront op vooruitgeschoven rooilijn, enkel gerealiseerd m.b.t. de twee benedenverd.: granitobekleding en gevelbreed vensterregister met houten raamindeling, onder hekbekroning; begane grond recent aangepast samen met nr. 4. Bewaarde bepleisterde neoclassicistische bovenbouw met rechth. vensters, in r. twee trav. verdiept in risaliet. Doorgetrokken lekdrempels, geleed kordon, steigergaten en kroonlijst op klossen (1505).

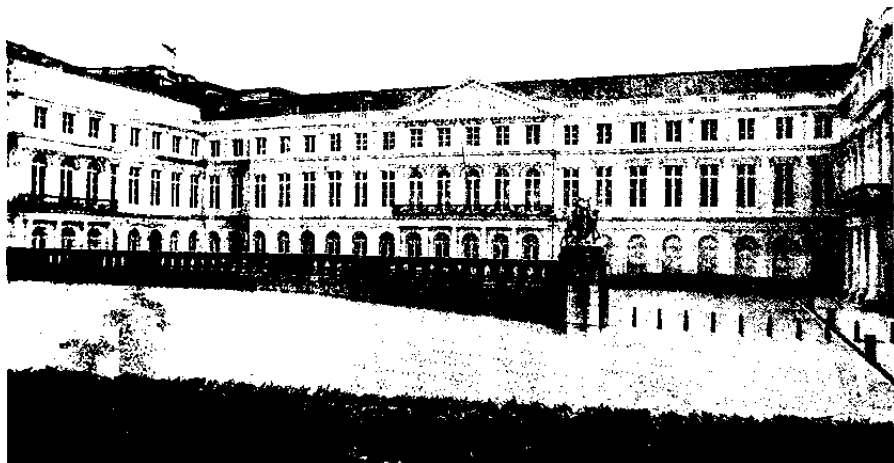
S.A.B., O.W., 40536 (1931).

Nr. 4. Hockpand met Wolvengracht (nr. 5-7), drie en vijf trav. en vier bouwl. onder afgesnuit zadeldak (pannen), opgetrokken in 1838. Bepleisterde lijstgevel met behouden neoclassicistisch uitzicht op de twee bovenverd.: rechth. omlijste vensters met lekdrempels en klassieke gevelaflijning d.m.v. kordon onder steigergaten en kroonlijst op klossen. Vernieuwde dakkapellen. Aanpassingen van twee benedenverd., op tweede bouwl. met erkervormige uitbouw aan Munt daterend uit XX b-midden XX; recente horecapui doorlopend met nr. 3 (1506).

S.A.B., O.W., 1054 (1838).

Museumplein (7 F)

Vierkant plein, aan drie zijden omsloten door een harmonisch en symmetrisch gevelfront, samengesteld uit de voorgevels van het voormalige Paleis van Karel van

682. Museumplein.

Lotharingen (W.) en van het voormalige Paleis voor de Nationale Nijverheid (Z. en O.) (fig. 682).

Toegang ten O. via de portiek van het Koningsplein en aansluitende Museumstraat; ten N. in verbinding met de lagere Hofberg via een afdalende trappenpartij en de Korte Museumstraat.

Tot XV B bevond zich hier de z.g. «Jodenpoel», gedempt voor de wijde tuinaanleg van het Hof van Nassau, bij de verbouwing tot paleis van Karel van Lotharingen (XVIII c) heringericht in Franse stijl, met middenin een vijver, ca. 1782 echter, op de vijver na, vervangen door een geplaveid plein. In 1797 heraanleg met Kruidtuin – afgeschermd door een hek –, gesupprimeerd in 1826 voor de inplanting van de twee aansluitende vleugels van het Nijverheidspaleis (1829-1830). Het nu ingekorte en heraangelegde plein werd in 1848 verfraaid met het nieuwe

standbeeld van Karel van Lotharingen en in 1877-1880 met plantsoenen.

Plein heden gekasseid en halverwege geopend voor de lichtput van het ondergrondse Museum van Moderne Kunst (1978-1984, zie Koningsplein nr. 1-2), begrensd door de deels hergebruikte hardstenen balustrade van 1880, ontworpen door architect A. Balat : visuele referentie naar de hier sinds eeuwen opgestelde en opeenvolgende afsluitingen, als duidelijke scheiding tussen vroegere tuin of plein en Museumstraat. Postamenten met bekronende bronzen médaillonportretten van keizerin Maria-Theresia en koning Leopold II, tussen putti, uitgevoerd door G. De Groot; op keerzijde verweerde opschriften, vlg. G. Des Marez resp. «Munificentia Mariae Theresiae Augustae Bibliothecae publica erecta Brux. MDCCLXXII» en «Sub auspiciis Regis Leopoldi secundi Musaeum bruxellense renovatum et auctum MDCCCLXXX».

Ten N.W., ter plaatse van een verdwenen huizenblok (zie Museumstraat) en bovenop het «technisch blok» van het Museum van Moderne Kunst (i.e. toegang voor transport van kunstwerken), naar hier verplaatst voornoemd standbeeld van Karel van Lotharingen, van brons, door L. Jéhotte, ingehuldigd in 1848, ter vervanging van het vroegere van 1775 door P.-A. Verschaffelt, op het Koningsplein (cf. aldaar). Fraaie, afgeschuinde vierkante sokkel van hardsteen, met voluten- en festoenedecor. Aan weerszij, neerdalende trappenpartij naar Hofberg en heraangelegde Korte Museumstraat, aloud verbindingsstraatje, in XV z.g. «Bottelgier streetken» (1507).

Voormalig Hof van Nassau, later Paleis van Karel van Lotharingen.

Hof van Nassau resulterend uit de verbouwing van een ouder Hof met kapel, in 1344 opgetrokken door Willem van Duvenvoorde. In 1404 door huwelijk eigendom van de familie Nassau : door Engelbert II eind XV-begin XVI verbouwd tot een ruime residentie binnen de omtrek Koningsplein, Museumstraat, Keizersstraat (huidige Keizerslaan) en Z.-muur van de eerste stadsomwalling (//Ruisbroekstraat). Oude zichten tonen een imposant patriciërshof in laat-gotische stijl, met typische uitleg van vier vleugels rondom een binnenplaats, met polygonale en vierkante huis- of traptorens, een huiskapel gewijd aan St.-Joris (zie Kunstberg, Koninklijke Bibliotheek), een fraaie voortuin, een lagere zijtuin ten Z. en stallen ten O. Hof na brand in 1624 gedeeltelijk wederopgebouwd (?) en, na de brand van het Koudenbergpaleis (1731) tot aan het Frans Bewind, fungerend als nieuwe residentie voor de landvoogden, vanwaar ook de benaming «Oude Hof».

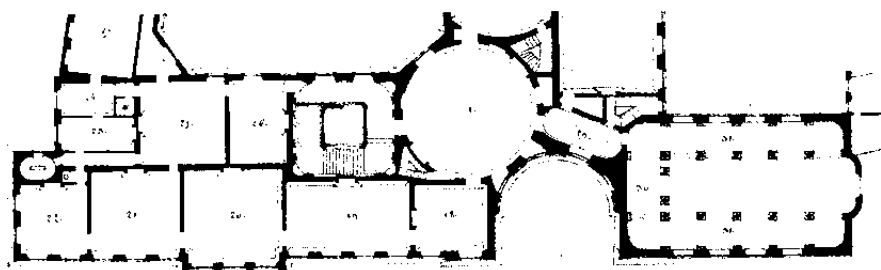
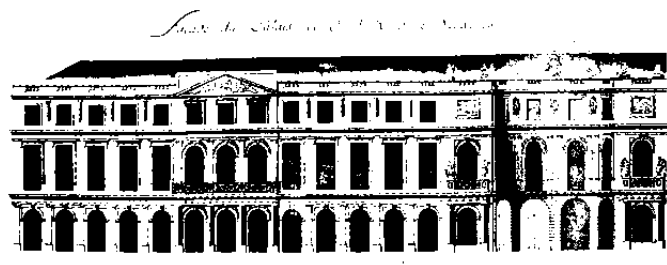
Complex in 1756 opgekocht door Karel van Lotharingen, gouverneur-generaal der Zuidelijke Nederlanden, die het van 1757 tot 1780 liet verbouwen tot een luxueus paleis. De bestaande vleugels van het oude hof werden aangepast en heringericht, de tuinen heraanlegd, en vóór 1760 werd de bouw aangevat van een nieuwe aansluiten-

de O.-vleugel aan het Museumplein, in Lodewijk XVI-stijl, met halfcirkelvormig ingebogen ingangspartij en een nieuwe hofkapel z.g. «Koninklijke Kapel» (eerstesteeenlegging op 1/5/1760), opgetrokken o.l.v. hofarchitect J. Faulte en, na diens dood in 1766, voltooid door architect L.-B. Dewez (fig. 683).

De paleisvleugels telden, naast de rijkelijk gestoffeerde prinselijke privé-appartementen (w.o. wintervertrekken ten W. en zomervertrekken ten O.), o.m. nog twee audiëntiezalen, twee baldakijnzalen, een grote eetzaal, een drukkerij, twee laboratoria, kabinetten voor natuurwetenschappen, fysica en scheikunde en een grote en kleine bibliotheek. De vrij grote concentratie van lokalen met didactische bestemming – getuigend voor de persoon van prins Karel als kunstliefhebber, verzamelaar en bibliofiel – werd vanaf de Franse periode stelselmatig uitgebreid tot de volledige oppervlakte van het paleis, ingevolge de opeenvolgende of gelijktijdige vestigingen van diverse educatieve, culturele en wetenschappelijke instellingen.

Paleisvleugels van 1797 tot 1802 toegevoegd aan en betrokken door de «Ecole Centrale», met openbare bibliotheek (vanaf 1803 «Stadsbibliotheek») en een Museum voor Schilderkunst, voorloper van de latere Musea voor Oude en Moderne Kunst (zie uitgebreide historiek Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Regentschapstraat nr. 3). Nadien verder tijdelijk betrokken door o.m. het Prentenkabinet, de Handschriften van Bourgondië, de Koninklijke Academie voor Letteren en Schone Kunsten, het Museum voor Natuurlijke Historie en het Museum voor Oudheidkunde.

Ondertussen had de Stad, sinds 1811 eigenaar van het «Oude Hof», gebouwen en instellingen in 1843 overgedragen aan de Staat. Tussen ca. 1870 en 1889 werd de gelijkvloerse verd. nagenoeg volledig ingenomen door het Museum van Natuurlijke Historie (nadien overgebracht naar het Leopoldspark), en vanaf 1890/1891 voor de helft door het Rijksarchief (tot dan gevestigd in het vroegere Justitiepaleis). Resterende lokalen en zalen voor het me-

683. Museumplein. Paleis van Karel van Lotharingen. Gevelopstand en plattegrond eerste verd. (A.R., Kaarten en plannen in handschrift, 494 E en D).

rendeel – en op de vleugel aan het Museumplein na, die in 1879 gedeeltelijk werd aangepast voor onderbrenging van Handschriften en Prentenkabinet – betrokken door de Musea van Oude en Moderne Kunst, tussen 1887 en 1959 nog enkel door de afdeling Moderne Kunst, waarvoor zalenuitbreiding (o.m. een bijkomende vleugel aan binnenplaats) en herinrichtingen in 1864-1877 door architecten E. Willame en P. Govaerts en in 1923-1924 door architect A. Van Huffel. Gebouwencomplex tenslotte, in 1960 grotendeels afgebroken voor de realisatie van het Kunstbergensemble met Albertinabibliotheek en Congressenpaleis. De bewaarde «Nassaukapel» werd in situ geïncorporeerd in de nieuwe bibliotheek. Van de behouden paleisvleugel aan het Museumplein, werden de gevels en de voormalige prinselijke appartementen – ter beschik-

king gesteld van de Koninklijke Bibliotheek – in 1975-1976 door de Regie der Gebouwen n.o.v. architecten R. Delers en R. Delstanche gerestaureerd. De «Koninklijke Kapel» – bij decreet van 1804 toegewezen aan de Protestante Kerk – werd in 1965 n.o.v. architect M. Houyoux ten N.W. door nieuwe bouw ingesloten, in 1969-1970 n.o.v. architecten J. Ghobert en R. Delers gerestaureerd (gevels, bedaking, bevoering) en inwendig herschilderd, in 1983-1984 n.o.v. architecten R. Delers en E. De Felice gedeeltelijk ontmanteld en samen met het Congressenpaleis met een bijkomende bouwl. verhoogd, en tenslotte, in 1986-1987 n.o.v. architect H. Claes inwendig grondig gerenoveerd naar XVIII-toestand.

Voor het voormalige *Paleis voor de Nationale Nijverheid*, opgetrokken in 1829-

684. Museumplein. Paleis van Karel van Lotharingen. Ingangspartij.

1830, ontwierp stadsarchitect N. Roget, i.s.m. A. Payen, een L-vormige vleugel ten Z.O. van en aansluitend aan de XVIII-paleisvleugel van Lotharingen, met een zelfde classicistische voorgeveluitwerking, wat resulteerde in een volledig symmetrisch U-vormig gevelensemble rondom het Museumplein. Paleis vanaf 1839 gedeeltelijk, en – na verhuis van Nijverheidsmuseum en -school – vanaf 1885 volledig betrokken door de Koninklijke Bibliotheek; tenslotte, in 1964-1965, op de gevels aan het Museumplein na, afgebroken voor de uitbreiding van het Museum voor Oude Kunst. De nog bewaarde paleisgevels werden in 1975 gerestaureerd.

Markante pleinarchitectuur gevormd door de classicistische Lodewijk XVI-gevel (W.) van het voormalige paleis van Karel van Lotharingen (+1760-1768), met in-zwenkende semi-circulaire ingangspartij ⊥ Museumstraat, en de stilistisch aansluiten-

de L-vormige voorgevels (Z. + O.) van het voormalige Paleis van de Nijverheid (1829-1830), (Pl. VII).

Drie bouwl. hoge bepleisterde pleinwand met horizontaliserende opstand door de geaccentueerde en doorgetrokken gelede kordons, de brede entablementen en de bekronende attiek met ajour tussen postamenten. Typische uitwerking van de benedenbouw : Toscaanse pilastergeleding en rondbogige arcadestructuur, waarin deurvensters onder rondbooglijst op imposten en casementen in de zwikken. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting, met bekroning door entablement met stafwerkmotief en bewerkte consoles voor de deurvensters, lagere vensters tussen penanten met chûte-decor op de bovenste bouwl.

Opvallend geornamenteerde inzwenkende ingangspartij en flankerende rechte hoekpartijen, met beeldhouwwerk uitgevoerd door L. Delvaux (XVIII c), (fig. 684). Ri-

685. Museumplein. Paleis van Karel van Lotharingen. Rotonde.

saliëtvormende concave gevel van vier trav., met imitatiebanden en brede rondboogpoorten beneden; erboven, dito deurvensters met booglijst tussen Ionische pilasters en voorzien van Franse balkons met sierlijk smeedijzerwerk en verbonden balkonplaten op klossen; bovenste rechth. vensters onder gelede driuiplijst; militaire trofeeën in de penanten en ter bekroning van de attiek, aan weerszij van het centrale beeld van keizerin Maria-Theresia. Hoekpartijen met eerder sobere geveluitwerking aan hemicyclus, op hoofdverd. geopend door vlak omlijste getoogde deurvensters; rijker gedecoreerde risalietgevels aan het plein, met benedenbouw opgevat als portiekstructuur met Dorische zuilen onder stenen balkons met ten Z. allegorische beelden de Oorlog en de Vrede en ten N. de Voorzichtigheid en de Godsdienst, allegorische putti-reliëfs in de nissen erboven en kleine genieën als attiekbeelden. Nagenoeg decoratieloze O.-gevel van vijf trav. r., met eenvoudige getoogde vensters, voorheen twee bouwl. hoog en verscholen

achter huizenblok van Museumstraat (zie aldaar), sinds 1983-1984 (cf. supra) met bijkomende lagere derde bouwl.

U-gevelfront van eenentwintig (Z.) en tweemaal dertien (O. + W.) trav., ritmisch onderbroken door de drie of vijf trav. brede middenrisalieten met frontonbekroning. Zelfde rijke uitwerking met rondbogige deurvensters onder festoen, met voluut- of ramskopsluitsteen, in Dorische portiekstructuur beneden, tussen Ionische pilasters op hoofdverd., en gemarkeerd door een bijzonder fraaie smeedijzeren balkonleuning met vergulde guirlande-ornamenten; bovenste rechth. vensters onder gestrekte guirlandes en driuiplijst op uitgelengde consoles. In tympanen van frontons, bas-reliëfs met uitbeelding van de Numismatica (O.) door G. De Groot (1880), de Vooruitgang tussen de Kunsten en de Wetenschappen (Z.) door A. Cattier en Maria-Theresia gekroond door putti (W.), oorspronkelijk door L. Delvaux, heruitgevoerd door G. De Groot.

Interieur.

Rotonde-hal (fig. 685). Beneden gekasseid, ten N. en ten Z. geritmeerd door Dorische zuilen, onder koepelgewelf. Op bovenverd. somptueus gedecoreerd met nissen en supra-porta's waarin trofeeën en lambrekijnen met medaillonportretten, opvallend verguldsel voor het sierlijke hoofdstel en de spiegels met casementen in het koepelgewelf; centrale gewelfschildering door L. Cardon (1899) i.pl.v. de vroegere met uitbeelding van de apotheose van de gouverneur-generaal door B. Verschoot (1766); fraaie wit- en zwart marmeren bevoering (XIX) met centraal stermotief samengesteld uit 28 verschillende Belgische marmersoorten (1766).

Traphal. Wit marmeren standbeeld van Hercules, steunend op knots waarop initiaal C van prins Karel en het kruis van Lotharingen en de Duitse Orde, met Euryantische ever aan de voeten, en banderol met inschrift «Lau. Delvaux, invenit et sculpsit, anno 1770». Smeedijzeren trapleuning met uitbeelding van de elf werken van Hercules, uitgevoerd door L. Mignon (1888), ter vervanging van de oorspronkelijke door A.J. Anrion, in 1796 verwijderd. Aan muurwanden, zeven allegorische stucreliefs door Cramillon n.o.v. J. Faulte (1764-1765) met uitbeelding van het Water, de Vier Jaargetijden, de Lucht, de Aarde, het Enigma en het Vuur. Koepelgewelf met geschilderde voorstelling van de Vier Jaargetijden door J. Stallaert (1877), i.pl.v. de oorspronkelijke met «Zonnewagen» door B. Verschoot (ca. 1767).

Voormalige appartementen van prins Karel, in enfilade op bovenverd. zijde Museumplein, gerestaureerd in 1976-1978. Luxueus gedecoreerd met overvloedig stucwerk aan muren en plafonds of eierlijsten, stafwerk- en cartouchemotieven, medaillons, friezen met putti en genieën, trofeeënpanelen. Rijkelijke stoffering met Lyonesse zijde en damast en Indisch satijn voor behang van muren, deurpanelen en supra-porta's en geassorteerde draperieën. Voorts marmeren schouwen.

Koninklijke Kapel (1760-1761). Driebeukig zaalkerkje op rechth. plattegrond, vijf trav. diep, met korbogige koorsluiting en

aansluitende sacristie (fig. 686). Volledig bepleisterd interieur, in 1987 gerestaureerd naar XVIII-toestand (cf. huldigingsplaat in kapelingang). Tweeledige opstand: superpositie van Ionische en Corinthische zuilen met stucco-lustro-versiering, als scheiding met de zijbeuken beneden, en de als tribune opgevatte, boven de sacristie omlopende, bovengalerij. Korbogige overwelling boven midden-, zijbeuken en galerij. Korbboognissen waarin getoogde vensters, dieper in de vierde trav. en oorspronkelijk fungerend als zijkapellen. Verfijnd stucdecor in Lodewijk XVI-stijl, vermengd met régence- en Lodewijk XV-motieven cf. rozettenversiering in de gewelven, portretmedaillons, puttitafereelen, rocailles en bloemenslingers boven deuren en in vensternissen, het pseudo-orgelmotief boven het koor; verder markant tochtportaal met eierlijst en uivormige bekroning. Sierlijke smeedijzeren tribuneleuning met verwerking van het Lotharingskruis, ook figurerend op de zuilenkapiteelen en in de zwart en grijs marmeren bevoering. Geschilderd tafereel met Tenhemelopname door L. Blengleff (?) in N. wand van galerij. Doksaal met gerestaureerd (1969-1970) orgel van B. Dreyermann van 1840 ter vervanging van het oorspronkelijke van 1695 door J. Forceville, waarvan bewaarde orgelkast heden in kapelnis.

Kapel op bovenverd. via gelijkaardig gedecoreerd gang in verbinding met de paleisrotonde.

A.R., Kaarten en Plannen in Handschrift, 494 A-F. Archief K.C.M.L., dossier 4381.

CLAES H., *Architectuur van de Koninklijke Kapel in heden en verleden*, & ROCTEUR L.-A., *Van de Hervorming... tot de Kapel*, in *De Koninklijke Kapel*, 1 september 1987.

Koninklijke Bibliotheek. Liber Memorialialis 1559-1969, Brussel, 1969.

LEMAIRE C., *Geschiedenis van het Paleis van Oranje-Lorreenen 1750-1980* (Gemeentekrediet van België, 1981, jg. 35, nr. 135, p. 1-32 en nr. 136, p. 95-115).

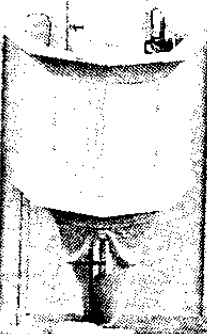
MARTINY V.-G., *Karel van Lotharingen als bouwheer, ontwerper, zijn architecten en de Koninklijke Kapel te Brussel*, p. 22-48, en *Catalogus* p. 176-181, in *Karel Alexander von Lotharingen, Gouverneur-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden*, Brussel, 1987.

DIEU
EST ESPRIT
ET IL FAUT QUE
SONS AUCUN CAS
L'ADORER EN
CORPS ET EN VÉRITÉ

VERBES
LES MEILLEURS
S'ONT
ET EN ESCRIB
UN TRAIT N'EST
PLUS TOUTE LA
PENSÉE.
C'EST LA FIN
D'UN TRAIT N'EST
D'UN TRAIT N'EST

ADAM ET ÈVE
S'ONT PRODUITS
COMME LES ANGES
ET LES
FIDÈLES
SE RATTACHENT
À CES DEUX
COMMANDEMENTS

Regie der Gebouwen (m.m.v. Roberts-Jones Ph., Bastin R., Lamby P.), *Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België. Renovatie- en bouwwerken 1977-1984*, Leuven, 1984.

ROBERTS-JONES-POPULIER Fr., *Kroniek van een Museum. Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België*, Luik-Brussel, 1987.

ID., *Le Palais des Beaux-Arts d'Alphonse Balat et l'Académie* (Bulletin de la Classe des Beaux-Arts, dl. LXX, 1988/5-9, p. 94-115).

Museumstraat (7-8 F)

Van Museumplein naar Koningsplein.

Voorheen z.g. «Prinsberg» (naar het ten W. gelegen prinselijk Hof van Nassau, zie Museumplein), vanaf XVIII-b-c «(Grande) rue de la Cour»; huidige benaming sinds begin XIX.

Vanouds licht hellende straat, ten Z.O. eertijds vnl. afgezoomd door de dienstgebouwen en stallingen van het «Oude Hof», sinds 1880 door de huidige gevelwand. Historische huizenrij aan N.-zijde voor het merendeel i.l.v. XIX aangepast of verbouwd. Bouwblok tussen Protestantse kerk en Korte Museumstraat voorheen (XVIII) voor het grootste deel ingenomen door het «Edelknaaphuis», naderhand aangepast en in de jaren 1950 gesloopt voor de oprichting van het gebouwencomplex Paleis voor Congressen-Koninklijke Bibliotheek (1954-1969, Kunstberg), waardoor bres in de geslotenheid van de Museumstraat en het Museumplein, recent (1983-1984) «hersteld» door de inplanting van het «technisch blok» van het museum, met bovenop het verplaatste standbeeld van Karel van Lotharingen (zie Museumplein). Nr. 16 e.v. : n.o.v. architect P. De Baerdemaeker van 1924-1929 vervangen door twee constructies met classicerend uitzicht, geïnspireerd op het Koningsplein : ruimer r. appartementsgebouw gesloopt voor de vrijmaking van het paviljoen Koningsplein nr. 1-2 (cf. aldaar) tijdens de verbouwing van het Museum

van Moderne Kunst (1978-1984) en vervangen door nieuwe bouw met hedendaagse vormgeving. Resterende panden nr. 6 tot 16 in 1983-1984 grondig gerenoveerd ten behoeve van de administratieve en wetenschappelijke diensten van het Congressenpaleis en de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten (1508).

S.A.B., O.W., 36978-36979 en 35436 (1924-1929), 17292-17312.

Clarté, 1932, 9, p. 12.

Nr. 3-9. Homogene bepleisterde gevelwand met classicerend uitzicht, opgetrokken n.o.v. architect E. Willame van 1879, als scherm voor de N.-uitbreiding van het toenmalige Paleis voor Schone Kunsten (zie Regentschapsstraat nr. 3) en de Koninklijke Bibliotheek in het Nijverheidspaleis (zie Museumplein). Stilistische voortzetting van de gevelarchitectuur aan het Koningsplein, aan het Museumplein eindigend op rondevormige, rijker uitgewerkte hoekpartij, als inverse pendant van de ertgov. liggende ingangspartij van het Paleis van Karel van Lotharingen. Renovatie thans in uitvoering, laatste fase van het globale herinrichtingsproject van het Museum voor Oude Kunst met o.m. tentoonstellingszalen, museumbibliotheek en cafetaria, n.o.v. architecten R. Delers en E. de Felice (cf. ook Regentschapsstraat nr. 3).

Nr. 3. Convexe gevel van drie trav., tussen flankerende risalietpartijen van één trav., ten Z. aansluitend op het gevelfront van het Museumplein. Nagenoeg identieke opstand, uitwerking en decor als de ingangspartij van het paleis van Lotharingen. Balkonbeelden de Kunst en de Poëzie door G. Charlier en de Letteren en de Wetenschappen door A. de Tombay; bas-reliëfs de Drukkunst en de Muntslag door P. Du Bois; médaillons en corresponderende attieketrofeeën met uitbeelding van de Schilder-, Beeldhouw-, Bouw- en Muziekunst (cf. ook inscripties) door J. Herain, G. Van den Kerckhoven, G. Devreese, Ch. Samuel; genieën door E. Namur en H. Pickery (sr.). Gehalveerde muuropeningen in de steekboognissen op de begane grond; denivellatie tussen Museum-

686. Museumplein. Paleis van Karel van Lotharingen. Kapel.

plein en Museumstraat in 1885 opgevangen door een als «area» opgevatte afdeling n.o.v. architect A. Balat, heden afgezoomd door een keerwand met decoratief hekwerk van aluminium door beeldhouwer A. Willequet, als maskering voor de verluchttingsinstallatie van het ondergrondse museum.

Nr. 5. Sobere vier trav. brede gevel met drie en een halve bouwl. : deurrisaliet in eerste trav., belijnde sokkel en rechth. omlijste vensters en poort met gestrekte druiplijst.

Nr. 7-9. Twee bouwl. en totaal negen trav. Nr. 7 als pendant van de drie trav. brede aanleunende uitbreiding (1880) van Koningsplein nr. 3 (cf. aldaar). Nr. 9 in risaliet, met op bovenverd. middenbalkon en rondboognissen aan weerszij, waarin allegorische uitbeelding van de decoratieve kunsten in relatie tot de architectuur en de industrie door J. Dillens. Centraal bas-reliëf boven deur, met embleem van St.-Lukas, tussen de Glorie en de Vrede, uitgevoerd door E. Lefever (1509, 1510).

S.A.B., O.W., 17291 (1879-1880, 1882-1885).

Mussenstraat (5 G)

Van Gootstraat naar Stoofstraat.

Geknikte straat, in 1797-1798 samen met de Korte Mussenstraat door de terreinen van het gesloopte lievevroubroersklooster (zie Lievevroubroersstraat) getrokken. De Korte Mussenstraat, een verbindingsstraatje met de Lievevroubroersstraat, werd later geïncorporeerd in het tracé van de Zuidstraat (1840-1841, 1861-1862).

Overwegend laat- en neoclassicistische bebouwing uit de periode van straataanleg en XIX A in het O.-straatgedeelte; nieuwe bouw in het W.-straatgedeelte.

S.A.B., O.W., 6243 (1797).

Nr. 13. Dubbelhuis met drie bouwl. en vijf trav. onder zadeldak (pannen). Oorspronkelijk met slechts twee bouwl. en vlakke bepleistering van ca. 1800; verhoogd met een derde bouwl. en voorzien van een typisch

stucdecor in Louis-Philippestijl in 1858. Lijstgevel met plint, schijnvoegen en doorlopende spiegel tussen tondi op de begane grond. Rechth. deur en benedenvensters. Verkleinende afgeronde bovenvensters in geriemde omlijsting met cartouchesleutel, op geprofileerde lekdrempels, kordonvormend op de eerste verd.; sierlijke onderdorpels op de tweede verd. Sterk geprofileerde kroonlijst met tandlijst op uitgelengde consoles, boven typische onderling verbonden panelen en spiegels waarin steigergaten. Bewaard houtwerk van de bewerkte vleugel deur en ramen (1511).

S.A.B., O.W., 16928 (1858).

Nr. 15-15A. Kantoren en pakhuis gebouwd door «Les Tissages & Apprêts de Soieries», n.o.v. architect J. Tonglet van 1913. Omvat een langgerekt hoofdgebouw geflankeerd door een smalle gang, en aansluitend een magazijn met centrale vide en lantaarn. Opgetrokken ter plaatse van de voormalige Lammerengang. Beschilderde baksteenbouw met schaarse verwerking van hardsteen voor plint, aanzet- en sluitstenen en dorpels; vier bouwl. en vier trav. onder mansardedak. Brede steekboogopeningen, inrijpoorten in de uiterste trav. Dakkapellen boven de kroonlijst (1512).

S.A.B., O.W., 6178 (1913).

Nr. 23. Enkelhuis in eclectische stijl, met drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1911. Lijstgevel van witte baksteen met hardsteenbanden en o.m. plint. Breder l. risaliet gemarkeerd door pilasters en een trapezoidale houten erker met ijzeren consoles en balkon. Rechth. muuropeningen, o.m. met I-balk op de eerste twee bouwl., steekboogvensters op de derde. Klassiek hoofdgestel en afgewolfd dakkapel (1513).

S.A.B., O.W., 1729 (1911).

Nr. 25. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak, uit XIX A. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie en plint. Rechth. deur en vensters op arduinen dorpels, beluikt op de begane grond,

met gietijzeren leuningen op de bovenverd.; bewaard houtwerk. Hoofdgestel met gelede architraaf, fries waarin steiger-gaten met schijfvormige vulling en kroonlijst (1513).

Naam Jezusstraat (3 D)

Van Vlaamsesteenweg naar Baksteenkaai. Middelste van drie smalle, parallelle straatjes, vermoedelijk ontstaan in XVI B, tussen de Vlaamsesteenweg en het voormalige Kooplicendok, zie ook Land van Luikstraatje en Zehondstraat.

Vrij rechtlijnig tracé, met recent vernieuwd gekasseid wegdek, eertijds ook z.g. «Rademaekers traetje».

Heterogene bebouwing met o.m. oude kerken, vnl. bewaard aan de O.-zijde; enkele voormalige gaslantaarns (1514).

Nr. 7-9. Gekoppelde arbeiderswoningen met drie bouwl. en samen vier trav. onder zadeldak, uit midden XIX. Bovenste verd. mogelijk een later verhoogde mezzanino. Vlak bepleisterde lijstgevel met rechth. openingen – gekoppelde deuren in gemeenschappelijke inkomtrav. – en doorgetrokken lekdrempels (1515).

Nr. 19. Diephuis met twee bouwl. en twee trav. onder zadeldak (pannen), opklimmend tot XVI-XVII. Gecementeerde manke trapgevel (resp. 6 en 5 tr. + topstuk) met rechte muurankers. Aangepaste rechth. vensters met lekdrempel (XIX), ook in de eenledige top. L. aanbouw onder lessenaarsdak, met recente poort. Aanpalend poortgebouw met hoge rondboogpoort, behorend bij Baksteenkaai nr. 60 (1516).

Naamsestraat (8-9 F-G)

Van Koningsplein naar Waterloolaan. Vanouds belangrijke invalsweg, behorend tot de vroegste sporen van stedelijke ontwikkeling te Brussel. Deel uitmakend van de z.g. «Steenweg», aloude invalsweg die

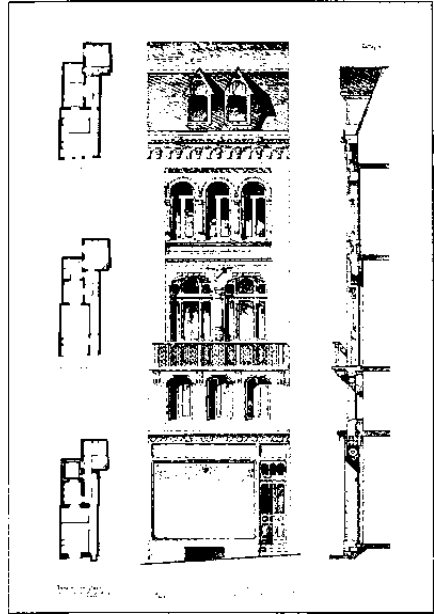
de stad in W.-O.-richting doorkruiste, via Castrum, Werf, Nedermarkt en Koudenberg, met minstens tot XI opklimmend tracé, cf. ook Vlaamsesteenweg, St.-Katelijnestraat, Kiekenmarkt, Grasmarkt, Magdalenasteenweg en Hofberg. De Naamsestraat vormt het meest O.-gedeelte van het traject, buiten de Vijfhoek aansluitend op de Elsenesteenweg. Leidde eertijds van het hof op de Koudenberg naar de oude Koudenbergsepoort van de eerste stadsomheining (XI-XIII), waarvan in 1888 ter hoogte van de huidige Brederodestraat resten onder het wegdek werden aangetroffen: staatsgevangenis onder hertog Alva, archief van Brabant vanaf 1591, gesloopt in 1761. Hogerop werd de straat vervolgens afgesloten door de nieuwe of buitenste Koudenbergsepoort, later Naamsepoort, van de tweede stadsomheining (XIV): halfcirkelvormige versterkte stadspoort, gesloopt in 1782. Na aanleg van de ringlanen – de Regentlaan vanaf 1821, de Waterloolaan vanaf 1823 (zie Antwerpsesteenweg) – kwam aan het einde van de Naamsestraat een verbrede pleinaanleg tot stand, met symmetrische bebouwing en twee octrooipaviljoenen in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect A. Payen, van 1835-1836. Na opheffing van het octrooi-recht in 1860 werden de paviljoenen verplaatst naar de ingang van het Terkamenbos op het einde van de Louizalaan. Aloude benaming «Koudenbergsesteenweg» voor het oudere W.-straatgedeelte aangehouden tot 1851, voor het latere O.-straatgedeelte – eerder ook aangeduid met «tussen twee poorten» – reeds vroeger in XIX vervangen door de huidige benaming Naamsestraat.

W.-straatgedeelte eertijds ingenomen, ten N. door de gotische W.-gevel van de oude St.-Jacobskerk en de abdij van Koudenberg, opklimmend tot XI (zie nr. 4-12); ten Z. door de stallingen van het Koudenbergpaleis, opklimmend tot XIV en gesloopt in 1928 (zie Regentschapsstraat nr. 2). O.-straateinde eertijds gedomineerd door het theresianen- of karmelietessenklooster met barokke kerk door W. Cobergher uit 1607-1615, gesloopt in 1785,

waardoor vervolgens de Theresianenstraat en Boomkwekerijstraat werden getrokken. Klimmende gebogen straat, bij het Koningsplein ingeleid door een arcade. Plaatselijke versprings van de rooilijn ter hoogte van nr. 39, 45 en 65. Heterogene scenografie overwegend samengesteld uit winkelhuizen met neoclassicistische inslag uit diverse perioden van XIX, veelal smalle panden met gemiddeld vier bouwl. en twee trav. Sobere lijstgevels, hoogstens versierd met geriesde omlijstingen, kordons of schijnvoegen, uit XIX A, cf. nr. 37 (1844), 45 (1850), 46 (1841, verhoogd in 1897) en 79 (1835, verhoogd in 1887). Lijstgevels met rijker stucdecor en balkons met ijzeren leuning, uit XIX B, cf. nr. 11 (1881), 36-38, 39-41 (1878) en 81 (1879). Dito afgeschuinde hoekhuizen, cf. nr. 27 (1883) en 29-31. Enkele bewaarde neoclassicistische herenhuizen, doch veelal grondig verbouwd, cf. nr. 51-53 (1855, verhoogd in 1893), oorspronkelijk met sokkelvormende benedenbouw en twee hoofdverd., en 70. Een beperkt aantal panden vertoont nog sporen – bedaking, achtergevel – van een oudere kern, cf. nr. 69, 71 en 75-77 (1876, aanpassing van XVII-tuitgevel). Voorts grote complexen met woon-, handels- of dienstfunctie uit begin XX. Nieuwe bouw bij de Brederodestraat en in nr. 55-63. In XIX en ook vandaag nog, eerder «clitaire» handelsfunctie.

S.A.B., O.W., 26390 (1835-1836), 17488 (1844), 17491 (1850), 17526 (1841), 17539 (1897), 25800 (1835), 17509 (1887), 17484 (1881), 17501 (1878), 2797 (1879), 17482 (1883), 17506 (1855, 1893), 17508 (1876); A.A., 1835, vol. 32 bis, rep. 93.

Nr. 2. Rijkhuis in eclectische stijl met neo-romaanse inslag, n.o.v. architect D. Francken van 1886, cf. ook gevelsteen; drie bouwl. + entresol en twee/drie trav. onder pseudo-mansarde (fig. 687). Rijk bewerkte lijstgevel van natuursteen. Houten winkelpui met zij-ingang, afgelijnd met windveren. Door schouderboogvensters geopende entresol. Bovenverd. omlijst door rechth. lisenen, gemarkeerd door een gevelbreed balkon met consoles, postamenten en gesmeed ijzeren hekken. Op

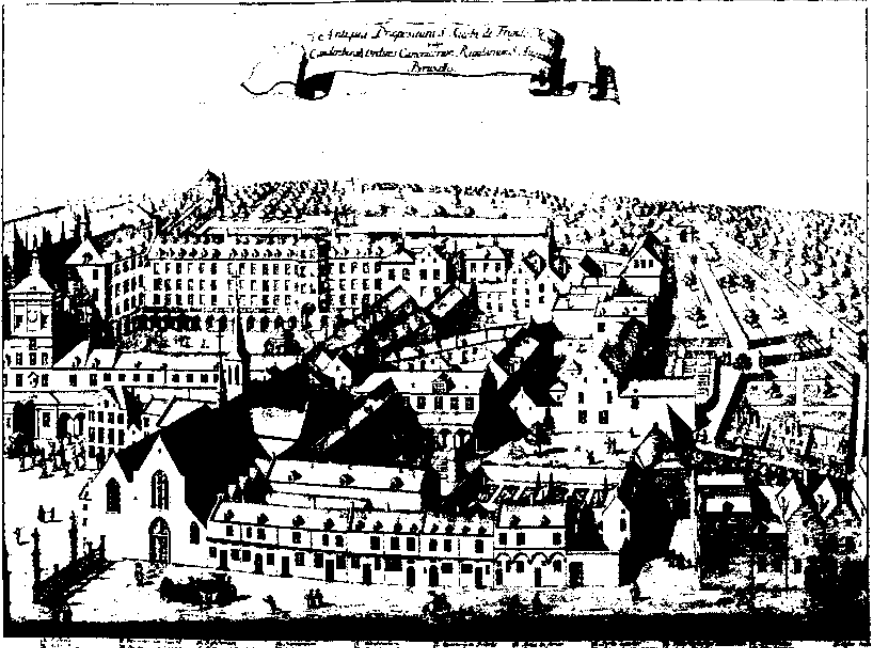
687. Naamsestraat nr. 2 (1886), (*L'Emulation*, 1890, pl. 29).

de bel-etage tweelicht met korbelen, diamantkoppen op de latei en colonnette met adelaar door beeldhouwer L. Chatelineau, onder tandfries. Op de bovenste verd. rondboogvormig drielicht met archivolten op colonnettes, onder klossen; tegelfries op de borstwering. Verzorgd schrijnwerk. Beëindiging door een kruisende boogfries op kraagstenen, alternerend met dierekopvorm, en kroonlijst met windveren, tussen aandaken. Oorspronkelijke twee houten dakkapellen met spitsboog en driepas, heden vervangen door een beglaasd dakschild (1517).

S.A.B., O.W., 1069 (1886).
L'Emulation, 1890, kol. 159, pl. 29-30.

Nr. 4-12. Voormalige Abdij van Koudenberg.

Kloosterorde in 1162 gesticht door hertog Godfried III van Lotharingen, vanaf einde XII-XIII met regel van reguliere kannuniken van St.-Augustinus en bestuurd

688. Naamsestraat nr. 4-12. Voormalige Abdij van Koudenberg. Prent door D. Coster (Stadsmuseum Broodhuis).

door een proost, vanaf 1731 door een abt. Oorspronkelijke kloosterkerk – tevens fungerend als «hofkerk» – in gotische stijl, met W-gevel aan Naamsestraat (fig. 688); in 1622 verheven tot parochiekerk, na brand (1743) gesloopt (1773) en in XVIII d (1775, 1787) vervangen door een classicistische kerk met W-partij aan het nieuw aangelegde Koningsplein (cf. aldaar). Kloosterpand herhaaldelijk verruind in het binnenblok Naamsestraat. Borgendaal gang en eerste stadsomwalling (Brederodestraat); in 1775 grotendeels gesloopt en ca. 1776-1778 wederopgebouwd met hoofdingang aan Naamsestraat, vlg. ontwerp toegeschreven aan architect B. Guimard (?). Vanaf 1778 betrokken door de bibliotheek en drukkerij van de Bollandisten. Na kloosteropheffing in 1786, achtereenvolgens onder Oostenrijks en Frans Bewind o.m. zetel van de Financiële Raad, van de Koninklijke Regerings-

raad (1787) en van de Dijleprefectuur (1794). I.l.v. XIX aanpassings- en uitbreidingswerken voor herinrichting als Lyceum (1802), later College (1816) en Koninklijk Atheneum (1818); tussen 1834 en 1874 Militaire School. Naderhand verkaveld, ca. 1925 gedeeltelijk betrokken door het Ministerie van Koloniën.

Bepleisterde en beschilderde, drie bouwl. hoge gevelwand in classicistische stijl, van ca. 1776-1778 (fig. 689). Markante risalietgevel van drie trav. : voormalige inkompartij van de abdij, heden onder plat dak. Belijnde begane grond met pilasterstructuur onder druiplijst op gegroefde consoles met diamantkop, onderbroken voor de hoge centrale rondbogige poort in kwarthol geprofileerde omlijsting met aansluitend risalietvormend deurvenster voorzien van ijzeren balkon. Drie bouwl. in de zijtrav. : rondbogig omlijste deur met

steektrap (W.) en dito getralied venster (O.) beneden; rechth. vensters met verkleinende ordonnantie tussen de kolossale Ionische pilasters op de bovenverd. Rijke uitvoering van Lodewijk XVI-ornamenten in het smeedijzerwerk van balkon en vensterleuningen en in het stucdecor cf. de fraaie vensteromlijstingen met oren, diamantkopsluitstenen en festoenen onder gestrekte druiplijst. Gevelbeëindiging d.m.v. geleed kordon en onversierd fries onder driehoekig fronton met oculus en blinde attiek met kroonlijst.

Sobere aanleunende gevelwanden van resp. tien (W.) en negen (O.) trav. onder aaneengesloten zadeldaken (n//straat) met drie dakkapellen (W.). Vlak omlijste getoogde bovenvensters (aangepast in nr. 8), kleiner op de lagere bovenste bouwl.; deels gedichte steigeraten. Begane grond in oorsprong met gelijkaardige vensters en rijker omlijste deuren cf. nr. 12 (in derde en zevende trav. echter gewijzigd in vensters), vanaf XIX B bij nr. 4 (1867), 6 (1889) en 8 (1857) vervangen door winkelpuien.

Ten O., één bouwl. hoge annexe met in anderhalve trav. rondboogarcade waarin l. rechth. inrijpoort, gedichte opening r., onder zadeldak (Vlaamse + mechanische pannen, //straat).

Resterende achtergebouwen met gevels uitzien op de tuin van het Koninklijk Paleis, en palend aan het koor van de Koudenbergkerk. L-vormige voormalige kloostervleugel van twee bouwl. en totaal dertien trav., in traditionele bak- en zandsteenstijl, met N.-tuinglevel gedateerd 166. d.m.v. jaarankers en vermoedelijk i.l.v. XIX verhoogd met derde bouwl. Bewaarde zandstenen sokkel, speklagen en negblokjes aan de voormalige kruiskozijnen, thans met verlaagde benedendorpel. Ten W.: aanleunende, drie bouwl. hoge vleugel in baksteen met verwerking van zandsteen, te dateren XVIII (?). Zeven trav., met rondboogarcade met diamantkopsluitstenen beneden, rechth. bovenvensters onder ontlastingsboog en met vernieuwde benedendorpel. Hoektoren l. en rondboog inrijpoort r. (1518).

S.A.B., O.W., 33406 (1802, 1812), 34322 (1925-1926), 17523 (1867), 17524 (1889), 17525 (1857);

A.A., 1843, vol. 40, rep. 79-80.

Journal Belge de l'Architecture, dl. 5, 1853, p. 14, pl. 1.

Nr. 9, 13-15. Rijkhuizen met neoclassicistische inslag, n.o.v. architect G. Keller resp. van 1881 en 1882; vier bouwl. + entresol en resp. twee en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met ruim gebruik van hardsteen, o.m. voor de benedenbouw en omlijstingen. Horizontale geleiding door de puilijst en gevelbrede balkons met consoles, afgevlakt in nr. 13-15, en ijzeren hek. Benedenbouw en eerste verd. belijnd door schijnvoegen, hogerop ingediepte penanten. Beglaasde entresol en omlijste rechth. deurvensters. Winkelpuien van bij oorsprong; licht gewijzigde vitrine (1904, architect M. Heyninx) in nr. 9, volledig verbouwd in nr. 13-15. Op gevel na gesloopt in 1991 (1519).

S.A.B., O.W., 17485 (1881), 17492 (1882), 17490 (1904).

Nr. 14. Neoclassicistisch enkelhuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (kunstleien), van ca. 1830. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met verkleinende ordonnantie. Begane grond met afgevlakte bossage, uitstralend boven de rechth. vleugel deur in de r. trav.; benedenvensters recent gereconstrueerd. Rechth. bovenvensters in gericmde omlijsting. Eerste verd. gemarkeerd door een gevelbreed balkon met voluutconsoles en ijzeren leuning met spitsboogmotief, en entablementen met dito consoles; tweede verd. met doorgetrokken lekdrempels en eenvoudiger entablementen. Oorspronkelijke haast vierkante openingen van de lage bovenste verd. in 1926 vergroot. Kroonlijst op klossen boven fries en architraaf; drie afgewolfdedakkapellen (1520).

S.A.B., O.W., 75783 (1926).

Nr. 16. Eclectisch herenhuis met drie bouwl. en drie ongelijke trav. onder man-

689. Naamsestraat nr. 4-12. Voormalige Abdij van Koudenberg. Inkompartij.

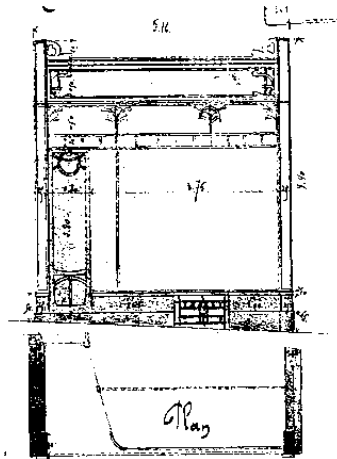
sardedak, waarvoor bouwaanvraag van 1900. Lijstgevel van natuur- en hardsteen, gemarkeerd door het l. risaliet oorspronkelijk doorgetrokken tot in de bedaking. Rechth. vensters in verticaal oplopende omlijstingen met bewerkte borstweringen en bekronend entablement, breder en voorzien van balkons met ijzeren leuning in het risaliet. Kroonlijst op consoles waartussen casementen; voorheen dakkapellen met fronton. Vroegere verhoogde begane grond met r. deur, verbouwd tot winkelpui in classicerende Art Deco, gesigneerd architect S. Mayné, 1928 : uitgevoerd in natuursteen, vierledig met drielichtvitrine en r. inkom, gecanneleerde halfzuilen en entablement; typisch ijzerwerk en glas-in-lood (1521).

S.A.B., O.W., 17527 (1900), 34523 (1928).

Nr. 17-25. Geheel van vier gekoppelde rijhuizen in eclectische stijl, n.o.v. architect Ph. De Cubber van 1883, in de gevel gesigneerd en gedateerd «ANNO 1884»; drie bouwl. + entresol en in totaal negen trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde lijstgevel, oorspronkelijk bepaald door een smal middenrisaliet en t.z.t. deurtrav. onder gebroken fronton en monumentale dakkapel; geleding d.m.v. een gevelbreed balkon, in het ontwerp met balustrade, op bewerkte uitgelengde consoles, heden afgevlakt. In de benedenbouw gewijzigde winkelpuien, oorspronkelijk in spiegelbeeld aan weerszij van de centrale ingang; beglaasde entresol met steekboogopeningen en ijzeren borstweringen. In de bovenbouw kolossale, onderaan gecanneleerde pilasters die de trav. bundelen; trav.-indeling door pilasters, onder doorlopend entablement met consoles, rozetten en cartouches op de eerste verd. Rechth. deurvensters in geriemde omlijsting; ijzeren borstweringen voor de Franse balkons. Klassiek hoofdgestel. Op de gevel na gesloopt in 1991 (1522).

S.A.B., O.W., 17494 (1883).

Nr. 33. Neoclassicistisch rijhuis met drie bouwl. + entresol en twee trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1843. Bepleisterde en beschilderde lijstge-

690. Naamsestraat nr. 35. Bouwaanvraag winkelpui (1905), (S.A.B., O.W., 75755).

vel met later stucdecor. Fraaie houten winkelpui met zij-ingang, en bewaard winkelinterieur (orfèvrerie) in neo-Lodewijk XVI-stijl, van 1912 (1523).

S.A.B., O.W., 17487 (1843), 75754 (1912).

Nr. 35. Neoclassicistisch rijhuis met drie bouwl. en twee trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1843. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met later stucdecor. Fraaie houten winkelpui in geometriserende Art Nouveau (fig. 690), met zij-ingang, typische roeden en rolluik-kast tussen opengewerkte postamenten, van 1905; recent licht gewijzigd (1523).

S.A.B., O.W., 17486 (1843), 75755 (1905).

Nr. 40-42, 44. Twee rijhuizen met neoclassicistische inslag, waarvoor afwijkende ontwerpen resp. door architecten L. en A. De Rycker van 1887 en L. De Rycker van 1898; drie bouwl. + entresol en mezzanino, en resp. drie en twee trav. onder zadeldaken. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, gemarkeerd door een gevelbreed gebuikt gietijzeren balkon bovenop de oorspronkelijke puilijst met diamant-

kopconsoles. Rechth. bovenvensters in verticaal oplopende bandomlijstingen met getoogd boogveld; Franse balkons met recht hek op de tweede verd. Ingediepte penanten op de mezzanino, die werd verhoogd in nr. 44; kroonlijst met modillons en tandlijst. Oorspronkelijk winkelpuien met beglaasde entresol, doch meermaals verbouwd (1524).

S.A.B., O.W., 17537 (1887), 17538 (1898).

Nr. 48-52. Voormalige z.g. «*Banque d'Outremer*», hier gesticht in 1899. Huidige gebouwen aan de Naamsestraat n.o.v. architect J. Brunfaut van 1916, met integratie van een reeds bestaand gedeelte van de pui n.o.v. Brunfaut van 1912 (zie ook Brederodestraat nr. 9-13). Geknikt gebouw met lijstgevel van Euvillesteen, in neorenaissancestijl; vier in hoogte afnemende bouwl. en acht trav. Begane grond opgevat als loggia, met geblokte posten en Toscaanse zuilen onder klassiek entablement met guirlandes en rozetten in de fries, afgesloten door ijzeren hekken. Bovenverd. gemarkeerd door geblokte midden- en hockpilasters; gebeeldhouwd embleem van de bank en allegorisch medailon op de middenpenant. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting, op de eerste twee verd. verticaal oplopend met entablementen op consoles, op de eerste bovendien met blind boogveld en schijf, op de derde verd. met ornen, drop en waterlijst. Hoofdgestel met gebroken architraaf, fries en houten kroonlijst op consoles en tandlijst; oorspronkelijk attiek opgevat als balustrade, cf. behouden postamenten met obelisk (1525).

S.A.B., O.W., 20839 (1916), 17541 (1912).

Nr. 54-60. Kantoorgebouw met vier bouwl. en zeven trav. onder mansardedak. Kern gevormd door een neoclassicistisch herenhuis waarvoor bouwaanvraag van 1855, uitgebreid met twee trav. in 1899. Verhoogd en aangepast tot de huidige vorm n.o.v. architect R. Théry van 1914, i.o.v. «*Société Générale de Chemins de Fer Economiques*». Bepleurde lijstgevel met kordongeleiding en registers van vlak omlijste steekboogvensters met oren en

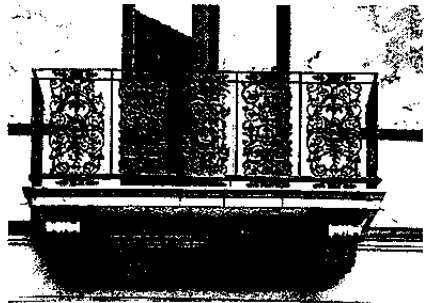
sleutel, voorzien van ijzeren borstweringen. Huidige pui van 1952 (1526).

S.A.B., O.W., 17536 (1855), 17548 (1899), 17547 (1914), 61769 (1952).

Nr. 62-66. Geheel van drie gekoppelde huurhuizen in eclectische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1899; vier bouwl. + entresol en driemaal drie trav. onder zadeldak. Door kordons gelede lijstgevel van natuur- en hardsteen, het middenpand opgevat als risaliet. Bel-etage telkens geaccentueerd door een centrale rechth. erker doorlopend in een gevelbreed balkon met balustrade en consoles; dito middenbalkons hogerop. Rechth. vensters met waterlijst; opengewerkte borstweringen met ijzeren roosters in de zijtrav. Oorspronkelijk winkelpuien met zij-ingang cf. nr. 66, gewijzigd in nr. 62 en 64 (1527).

S.A.B., O.W., 17550 (1899).

Nr. 65. Rijhuis met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architecten A. Huvenne en T. Jansinski van 1899; drie bouwl. + entresol en twee ongelijke trav. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevel met parement van natuursteen, alternerend donkere en lichtkleurige lagen. Vooruitspringende winkelpui met middeningang, en beglaasde entresol onder ijzeren I-balk met rozetten. Bovenbouw vanaf een gegroefd kordon, de bredere r. trav. gemarkeerd door een trapezoidale ijzeren erker met typische borstwering en fries en leien afdekking, aansluitend bij een dito balkon. Voorts rechth. vensters, in de smalle r. trav. met

691. Naamsestraat nr. 68 (1845). Balkon.

ingediepte borstwering, op de bovenste verd. met latei op kraagstenen en waterlijst. Kroonlijst op consolerij belijnd door een kordon; rechte dakkapel. Op voorgevel na gesloopt in 1991 (1528).

S.A.B., O.W., 17510 (1899).

Nr. 68. Neoclassicistisch herenhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor afwijkend ontwerp van 1845. Bepleurde en beschilderde lijstgevel, oorspronkelijk met enkelhuisopstand. Vlak omlijste rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie. Bel-etage gemarkeerd door entablementen, doorgetrokken lekdrempels en een middenbalkon met voluutconsoles en fraai geajoueerde gietijzeren leuning, doorlopend in de puilijst (fig. 691); tweede verd. met afzonderlijke lekdrempels op voluutconsoles. Hoofdgewel met gelede architraaf, vlakke fries en kroonlijst met tandlijst. Begane grond in het ontwerp geritmeerd door rondbogen met ingeschreven poort en vensters; huidige winkelpui van 1952 (1529).

S.A.B., O.W., 17530 (1845), 60437 (1952).

Nr. 72-74. Appartementsgebouw n.o.v. architect G. Hubrecht van 1914. Monumentaal, afgeschuind hoekcomplex (Theresianenstraat) met vijf bouwl. onder steil mansardedak (leien) en dertien + één lage trav.; twee l. trav. toegevoegd n.o.v. architecten R. Brunswyck en O. Wathelet van 1969. Lijstgevel van natuursteen en simili, met neorococo-inslag. Registers gemarkeerd door kordons; alternerend trav.-ritme bepaald door risalieten met trapezoidale bow-windows waarop balkon. Brede korbboogopeningen; typische gesmeed ijzeren borstweringen. Dubbele rij spiegelbogige dakkapellen boven de kroonlijst. Verbouwde handelspui aan zijde Naamsestraat; rechth. openingen en privé-portaal aan zijde Theresianenstraat (1530).

S.A.B., O.W., 26745 (1914), 87301 (1969).

Nr. 73. Breedhuis met aangepaste neoclassicistische lijstgevel uit XIX A; drie bouwl. en vier trav. onder r. afgesnuit zadeldak (pannen). Oude, vermoedelijk traditionele XVII-kern aangegeven door

692. Naamsestraat nr. 78. Voormalig winkelpand «John Accent & Leon Canonne» (1924).

muurankers, lელიevormig op de tweede bouwl. Rechth. bovenvensters met latere stucomlijstingen en doorgetrokken lekdrempels. Klassiek hoofdgewel; twee afgewolfd dakkapellen. Fraaie houten winkelpui van 1871, met centrale rondboogdeur onder driehoekig fronton, pilasters en entablement, in de r. trav. Open doorgang naar de Vierpondgang in de l. trav. Op voorgevel na gesloopt in 1991 (1531).

S.A.B., O.W., 17507 (1871).

Nr. 76. Laat-classicistisch hoekhuis (kopgebouw Theresianenstraat en Boomkwekerijstraat) met drie bouwl. en tweemaal vier + twee trav. onder afgesnuit zadeldak (kunstleien), uit eind XVIII. Bepleurde en beschilderde lijstgevel met rechth. vensters en blindnissen, haast vierkant op de lagere derde bouwl., en kroonlijst boven steigergaten; later stucdecor en dakkapellen. Huidige pui van 1950 (1532).

S.A.B., O.W., 59348 (1950).

693. Naamsestraat nr. 82-84. Voormalig z.g. «Immeuble Minerva». Perspectieftekening (1928), (*L'Emulation*, 1929, 9, p. 42).

Nr. 78. Voormalig winkelpand «*John Accent & Leon Canonne*» (kleermakers). Hoekgebouw (Boomkwekerijstraat) in «Beaux-Arts»-stijl, n.o.v. architect J. Desmettre van 1924 (fig. 692); vijf bouwl. en zeven trav. onder pseudo-mansarde (leien). Lijstgevel met simili-bekleding, heden beschilderd, en smalle afgeronde hoektrav. Op begane grond oorspronkelijk korbogen, heden rondboog-tweelichten. Eerste drie verd. met schijnvoegen, geritmeerd door kolossale rondbogen in kwartholle omlijsting met cartouchesleutel : telkens ingedeeld in drie registers met achtereenvolgens panelen en entrelacs op de borstwering en ijzeren leuning. Bovenste verd. opgevat als mezzanino met drielichten en oculus. Kroonlijst op klossen; dakkapellen met booglijst en œil-de-bœufs. Typisch houtwerk met kleine roeden.

S.A.B., O.W., 33548 (1924).

Nr. 82-84. Voormalig z.g. «*Immeuble Minerva*». Appartementsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect M. Polak van 1928 (fig. 693). Hoge benedenbouw, oorspronkelijk toonzaal van het automerk Minerva : strakke centraal doorbroken opstand met entresol, bekleding van granietplaketten en metalen omlijstingen; passage tussen vitrines. Drie bovenverd. en drie terugwijkende attiekverd. met natuursteen en simili-bekleding, geopend door horizontaliserende vensterregisters met gegroefde penanten, dorpel en waterlijst. Heden hotel (1533).

S.A.B., O.W., 36503 (1928).

Nr. 85-87. Afgeschuind hoekgebouw (Pippelingstraat) in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect P.J. Peeters van 1856; drie bouwl. + entresol en zeven trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk hepleisterde en beschilderde lijstgevel, de benedenbouw met «klassieke» winkelpuien en door schijnvoegen belijnde entresol. Rechth. vensters, op de bovenverd. met geriemde omlijsting en o.m. doorgetrokken lekdrempels, de hoektrav. geaccentueerd door een balkon met voluutconsoles en ijzeren hek en dito borstwering. Klassiek hoofdstel. Heden grotendeels gecementeerd met verwijdering van stuc, de pui verbouwd. Fraaie uithangborden, resp. met uitbundig rankwerk en in sobere Art Nouveau, uit eind XIX-begin XX (1534).

S.A.B., O.W., 2810 (1856).

Nr. 89 tot 97. Reeks rijhuizen met hoekhuis (Pippelingstraat) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvragen van 1836, aansluitend bij het hoekpaviljoen Waterloolaan nr. 1-1A. Voorheen vrij symmetrisch ensemble met het tegenoverliggende nr. 78 tot 82 – inmiddels verdwenen – en het hoekpaviljoen Regentlaan nr. 1, als bebouwing aan stadszijde van de Naamsepoort. Oorspronkelijk hepleisterde en beschilderde lijstgevels met enkelhuisopstand, globaal drie en een halve bouwl. onder zadeldaken. Rechth. muuropeningen, de bovcnvensters in geriemde omlijsting op kordonvormende lekdrempels; doorlopende kroonlijst met klossen boven

bedekte steigergaten. Homogeniteit heden verstoord door talrijke verbouwingen.

Nr. 89 : hoekpand van drie trav., oorspronkelijk met middenbalkon op voluutconsoles. Grondig verbouwd in Nieuwe Zakelijkheid n.o.v. architecten Govaerts en Van Vaerenbergh van 1927, voor «Comptoir Vander Elst»: monolithische gevelbepleistering, winkelpui met overhoekse ingang en granietbekleding, beglaasde omlopende entresol en aangepaste bovenvensters, voorzien van metalen raamwerk met kleine roedenverdeling in het muurvlak.

Nr. 91 : rijhuis met vrij goed bewaarde opstand van drie trav. Vlg. bouwaanvraag van 1912 : oorspronkelijke begane grond met schijnvoegen verbouwd tot winkelpui, middenbalkon vervangen door een gevelbreed gietijzeren balkon, en dito borstwering centraal hogerop toegevoegd.

Nr. 93 en 95 : rijhuizen met oorspronkelijk bijkomende entresol en elk twee trav. Onderste geledingen volledig verbouwd.

Nr. 97 : slecht één trav. geordonneerd zoals het hoekpaviljoen – entresol en twee verd. –. Verbouwde pui (1535).

S.A.B., O.W., 2811, 2805, 19673, 2804 en 2823 (1836), 34319 (1927), 17520 (1912).

Nancystraat (6 I)

Van Spiegelstraat naar St.-Gisleinsstraat. Korte rechthoekige straat met trechtersvormig uiteinde, in het verlengde van de Visitandinenstraat. Aangelegd in 1891-1894, gelijktijdig met de verbreding van de St.-Gisleinsstraat, waarbij de vroegere Gebroken Hofstraat volledig werd gesloopt. Bij deze saneringsoperatie in de Visitandinenbuurt werden de bouwpercelen voorbehouden voor de bouw van vervangende arbeiderswoningen door de privé-sector. Huidige benaming sinds 1909.

Bebouwd vanaf 1899, overwegend met meergezinshuizen van het enkel- of dubbelhuistype met vier tot vijf bouwl., cf. nr. 1-3, 10 (1899, architect T. Vits), 12-14 (1900, architect A. Sarot), 24

(1900), 26-30 (1899) en 32 (1903, architect J. Van Krickinge).

S.A.B., O.W., 24601 (1899), 24602 (1900), 24603 (1900), 24605 (1899), 24606 (1903); A.A., 1894, rep. 3314-3315; P.P., 2159.

Nr. 5 tot 35. Geheel van negen huurhuizen van het enkelhuistype, n.o.v. architect L. Laureys van 1899; vier bouwl., twee (nr. 5 tot 23) en drie trav. (nr. 25 tot 35) onder zadeldaken. Gevelwand met neoclassicistische inslag, overwegend gecementeerd of van baksteen met contrasterende kleurbanden. Vrij eenvormige opstanden met vnl. verticaal gevelritme aangegeven door risalieten, lisenen of oplopende vensteromlijstingen. Winkelpuien van arduin met zij- en privé-ingang. Rechth. vensters; gevelbrede, enkele of gekoppelde balkons met gietijzeren leuning op de bovenverd. Kroonlijst op klossen of consoles, boven steigergaten en kordon (1536).

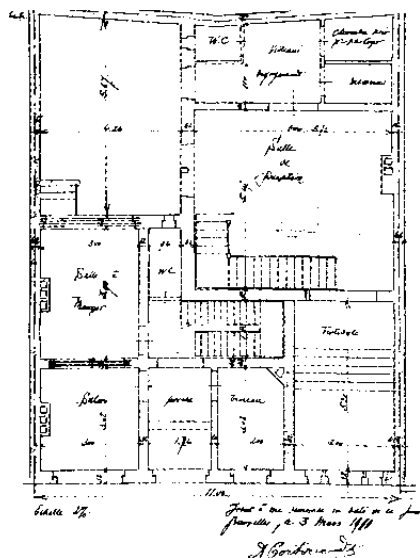
S.A.B., O.W., 24587 (1899).

Nr. 6-8. Voormalige woning en atelier van kunstschilder A. Cortvriendt, cf. bewaard naamplaatje. Markant geheel in geometriserende Art Nouveau, n.o.v. architect L. Sneyers van 1900, cf. sokkelinscriptie (fig. 694). Oorspronkelijk samenstel op L-vormige plattegrond, van enerzijds het ondiepe woonhuis met dubbelhuisopstand en centraal trappenhuis, anderzijds het ateliergedeelte met afzonderlijke inkom en ontvangtsalon op de begane grond en schildersatelier met N-raam over twee bovenverd. (fig. 695); heringedeeld in appartementen in 1949. Globaal twee tot drie bouwl. en drie + één trav. onder zadelen en plat dak. Asymmetrische gevelopstand met geaffirmeerde scheiding van woon- en werkgedeelte, uitgevoerd in roomkleurige baksteen met rood voegwerk, hard- en natuursteen.

L. trav. gemarkeerd door een brede erker met uitgelengde consoles en balkon met

694. Nancystraat nr. 6-8. Voormalige «woning en atelier Cortvriendt» (1900).

695. Nancystraat nr. 6-8. Voormalige «woning en atelier Corvriendt». Plattegrond (1900), (S.A.B., O.W., 24600).

postamenten, afgewerkt met een luifelvormende kroonlijst op ijzeren consoles. Lagere twee middentrav. met rondboogdeur, rechth. balkon, golvende kroonlijst en dakkapel. Afzonderlijk behandelde, hoger oplopende r. trav. gemarkeerd door hoekpilasters en -postamenten met topstuk. Drie-licht met middendeur op de begane grond, trapezoidaal balkon erboven; gevelbreed sgraffitopaneel en golvende waterlijst als bekroning. Rechth. en rondboogvensters. Verzorgde detailafwerking van hardstenen delen – cf. profilering van sokkels, consoles en dorpels – houtwerk van ramen en deuren en ijzerwerk van balkonleuningen; sgraffito's met decoratief patroon.

S.A.B., O.W., 24600 (1900).

Nr. 16-18. Meergezinshuis met dubbelhuisopstand in eclectische stijl, n.o.v. architect H. Van Massenhove van 1902; zes bouwl. waaronder entresol en attiek en vijf ongelijke trav. (fig. 696). Omvat twee woningen per verd., aan weerszij van het centrale trappenhuis; constructie met gebruik

van gewapend beton. Symmetrisch opgebouwde lijstgevel van baksteen op geboste hardstenen pui met entresol in simili. Middennisaliet met lisenen en driehoekig fronton met omlopende lijst op klossen. Bovenvensters met ijzeren l-balk of getoofd, o.m. binnen venstermissen, de bredere zijtrav. met balkons; baksteenfriezen onder de dorpels. Terugwijkende attiek. Opschrift «HYGIENE-SECURITE» in sgraffito boven de centrale inkom; typische ijzeren borstweringen. Winkelpuien met rolluik-kast in de zijtrav.

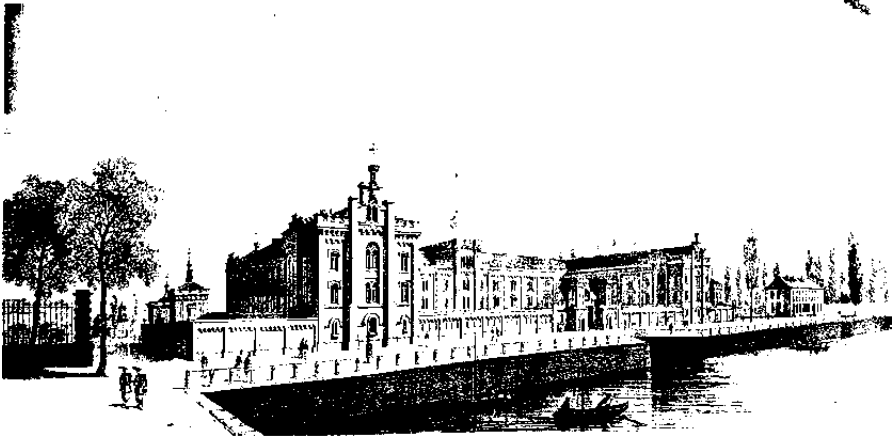
S.A.B., O.W., 5735 (1902).

Nr. 26-30. Meergezinshuis met dubbelhuisopstand, waarvoor bouwaanvraag van 1899; vijf bouwl. en zes trav. onder pseudo-mansarde. Twee woningen per verd. Sobere, bepleisterde opstand met regelmatige vensterregisters, kordongeleiding en klassiek hoofdstel. Inkom tussen winkelpuien (1537).

S.A.B., O.W., 24605 (1899).

696. Nancystraat nr. 16-18 (1902).

697. Negende Linielaan nr. 27. Kazerne «Klein Kasteeltje» (1848-1852). Prent door F. Stroobant (S.A.B., I.F., K 268).

Negende Linielaan (1 B-C-D)

Van de Witte de Haelenstraat naar Sainctelettesquare.

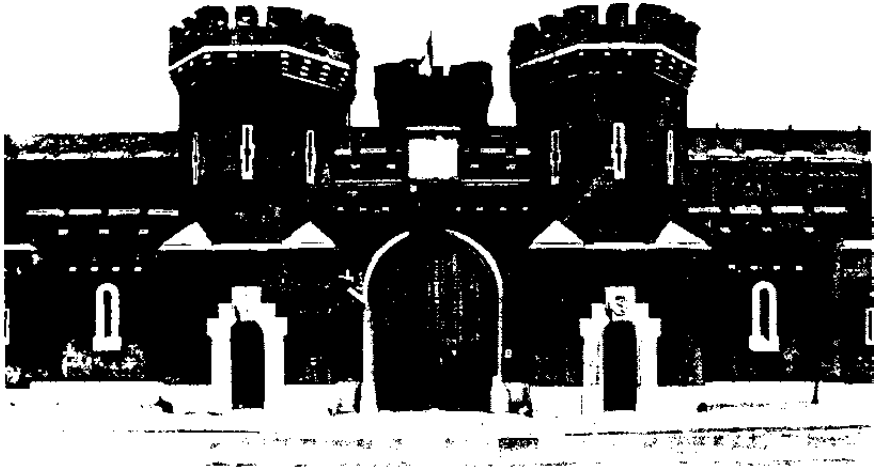
Deel uitmakend van de ringlanen ter vervanging van de XIV-stadsomheining, aangelegd n.o.v. ingenieur-architect J.-B. Vifquain vanaf 1819 (zie Antwerpse laan). Het gedeelte tussen de Vlaamsepoort en de Oeverpoort, uitgevoerd en voltooid i.l.v. de jaren 1840, vormde het sluitstuk van deze werken. Aanvankelijk in zijn geheel «Entrepotlaan» genoemd, naar het voormalige Stapelhuis (1843-1847, architect L. Spaak) dat tot 1909-1910 het N.-bouwblok innam (zie Handelskaai). Na W.O. I opgesplitst in Negende Linielaan en Nieuwpoortlaan. Ten W. geflankeerd door het Kanaal van Charleroi, gegraven in 1827-1832.

N.-bouwblok ingenomen door gebouwencomplexen behorend tot het «Quartier Maritime» (zie Diksmuidelaan en Ieperlaan nr. 90-92), Z.-bouwblok door de kazerne «Klein Kasteeltje».

Nr. 27. **Kazerne «Klein Kasteeltje».** Infanteriekazerne in neo-Tudorstijl, n.o.v. geniekapitein M.-B. Meyers, opgetrokken in 1848-1852 (fig. 697). Benaming naar het voorheen op de hoek van Oppemstraat

en de Witte de Haelenstraat gelegen kasteel van Ansillon, waarvan de gebouwen dateerden uit XVII en XVIII, dat in 1775 voor militaire bestemming door de Oostenrijkse regering werd aangekocht, en in 1810 als kazerne overgedragen aan de Stad Brussel. In 1848 werd een overeenkomst afgesloten tussen de ministers van Oorlog en Binnenlandse Zaken en de Stad Brussel, waarbij l.g. zich verbond tot de bouw van een nieuwe infanteriekazerne voor twaalfhonderd manschappen. Uit ingezonden en i.o.v. het stadsbestuur uitgewerkte projecten werden deze van de architecten J.-P. Cluysenaar, L. Spaak en geniekapitein M.-B. Meyers door de Stad weerhouden. Het departement van Oorlog, in laatste instantie, opteerde voor het project Meyers. De initiële plannen werden echter nog herhaaldelijk gewijzigd. Aanbesteding en aanvang van de funderingswerken in 1848. Eerste gewijzigd ontwerp voor de gevelopstanden in complexe neo-Byzantijnse stijl, en definitieve versie in vereenvoudigde neo-Tudorstijl, van 1849. Ruwbouw aanbesteed in 1850, opgeleverd in 1851; voltooiing en inhuldiging van de kazerne in 1852.

Karabinierskazerne tot 1894, vervolgens fusilierskazerne van het 9de Linie tot 1940. Na de Duitse bezetting gevangenis

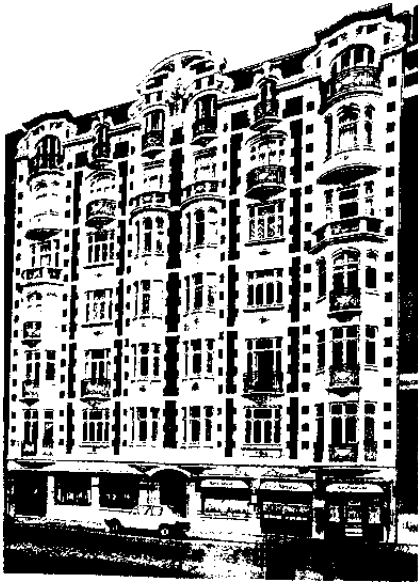
698. Negende Linielaan nr. 27. Kazerne «Klein Kasteeltje» (1848-1852). Wachtpost.

voor incivicken. Van 1950 tot 1985 Centrum voor Recruitering en Selectie van de Belgische Krijgsmacht. Vanaf 1986 Onthaalcentrum voor kandidaat politiekvluchtelingen.

Oorspronkelijk hoofdgebouw met drie vleugels in U-vorm rond een voorplein met hoofdingang en wachtpost ten W., het geheel omschreven door een omheiningmuur waartegen lage dienstgebouwen met zij-ingang ten N. en Z. Uitbreiding met O.-vleugel aan de Passendalestraat, n.o.v. architect P.V. Jamaer, in 1865-1868. Verdere uitbreidingen met N.-vleugel aan Houthulstbosstraat en kleinere Z.-vleugel aan de Witte de Haelenstraat in begin XX. Diverse meer recente verbouwingen.

Gestrenge architectuur met «burcht»-achtige allure conform de XIX-opvatting van militaire bouwkunst. Opgetrokken overwegend uit baksteen, met schaarse verwerking van hardsteen vnl. voor sokkel, kordons, dorpels, korbelen, dekstenen en sommige omlijstingen.

Wachtpost met rondboogportaal onder boogfries en gekanteelde bekroning, geflankeerd door octogonale gestuikte en gekanteelde torens op vierkante basis, waarin manshoge rondboognissen met wapen van de Stad Brussel (fig. 698). Hoofdgebouw met symmetrische opstand van drie bouwl. onder zadeldak (Icien). N.- en Z.-vleugel met uitspringende hoekpaviljoenen aan beide uiteinden, gemarkeerd door middenrisalieten aan de drie zijden en een gekanteelde bekroning op korbelen. O.-vleugel met centrale doorgang gemarkeerd door een monumentaal frontispice : flankerende traptorens, opengewerkte galerij in de bijkomende bovenste geleding en gekanteelde bekroning op korbelen. Ritmering van het gevelveld door lisenen met boogfries. Begane grond aan het binnenplein opengewerkt met een omlopende rondboogarcade op hardstenen kolommen. Steekboogvensters en rondboogvormige tweelichten in steekboognissen, met waterlijst, op de bovenverd. Gevelbeëindig-

699. Negende Linielaan nr. 45-46 (1924).

ging door een klassiek hoofdstel met eenvoudige kroonlijst. Resten van de omheiningsmuur met zelfde lisenen, schietgaten en één bewaard hoekpostament (N.W.).

Uitbreidingsvleugels met drie bouwl. en schilddak, met gelijkaardige opstand, de O.-vleugel geritmeerd door middenrisalieten met bekronende arkeltorentjes, de N.-vleugel door midden- en hoekpaviljoenen met gekanteelde bekroning. Z.-vleugel met eenvoudiger opstand, gemarkeerd door een afgeschuinde hoekpartij (1538, 1539).

S.A.B., A.A., 1848, vol. 45B, 1850, vol. 47, rep. 326-327, 1865, rep. 1559-1591, 1866, rep. 130-131, 1867, rep. 590-597, 591-601-603, 592-598; 593-599.

MEYERS M.-B., *Plans, coupes et élévations d'une caserne pour trois bataillons d'infanterie, construite par l'administration communale de Bruxelles*, Brussel, 1851.

SORGELOOS C., *De staat van het kazernement te Brussel in 1848 en de bouw van het Klein Kasteeltje* (Gemeentekrediet van België, 1981, 135, p. 37-52).

Nr. 38-43 bis. Zie Diksmuidelaan nr. 6-22.

Nr. 45-46. Appartementgebouw met «Beaux-Arts»-inslag, n.o.v. architecten J. Lejean en V. Steuve van 1924; zeven bouwl. en zes brede trav. onder pseudomansarde (leien), (fig. 699). Twee appartementen per verd. en centraal trappenhuis. Gevelfront van bak-, natuursteen en simili, gemarkeerd door midden- en zijrisalieten, met oplopende trapezoidale en gebogen bow-windows, opgaand in met voluten bekroonde dakkapellen. Begane grond met centrale inkom. Brede vensterpartijen, zowel rechth. als gebogen en veelal drielichten, in oplopende geblokte omljstingen, met Franse balkons en bloemornamenten. Verzorgd houtwerk en typische ijzere borstweringen. Gelijktijdig ontworpen en opgetrokken met het achteraan aanspalende leperlaan nr. 84-88.

S.A.B., O.W., 36692 (1924).

Nieuwbrug (3-4-5 C)

Van Lakensstraat naar Nieuwstraat.

In twee fasen aangelegd i.l.v. XVII, eertijds onderbroken door de Zenne. Het O.-straatgedeelte maakt deel uit van het geheel van straten, vanaf 1617 aangelegd tussen de Broekstraat en de Zenne, op voormalige moestuinen, weiden en bleekhoven z.g. «Warmoesbroek» (zie ook Nieuwstraat). Het W.-straatgedeelte werd in 1632 getrokken. Beide waren eertijds verbonden door de van 1633 daterende z.g. «Nicuwe Brug» over de Zenne, cf. straatnaam. Onderbroken bij de aanleg van de centrale lanen (1867-1871).

Licht gebogen beloop afgezet met wat samenstelling, schaal en stijl betreft zeer heterogene gevelwanden. In oorsprong traditionele bebouwing met voornaam karakter, getuige de nog resterende herenhuizen in nr. 20 en 45; voormalige diephuizen met trapegevel werden i.l.v. XIX in neoclassicistische stijl aangepast met een lijstgevel of geheel wederopgebouwd,

cf. nr. 12 (1840), 14 (1834), 16, 21, 22 (1855), 23-25 (1839), 24-26 en 28 (met behouden verankering en achtertuitgevel). Voorts eclectische architectuur op de kruisingen met Emile Jacquainlaan en Adolphe Maxlaan en ruime nieuwbouwcomplexen.

S.A.B., O.W., 19722 (1840), 25829 (1834), 19724 (1855), 19641 (1839).

Nr. 4. Ruim enkelhuis in Second-Empire-stijl, n.o.v. architect D. De Keyser van 1864; drie bouwl. en vier trav. onder mansardedak (leien). Sterk gecompartmenteerde lijstgevel met plastische stucbepleistering en hardstenen sokkel, geleed door de massieve puilijst. Getoogde deur en vensters in geprofileerde omlijstingen met typische, per verd. verschillende rankwerksleutels, lekdrempels, doorgetrokken op consoles op de bel-etage, en panelen op de borstweringen. Ingediepte penanten met paneelvulling, kolossaal over de bovenverd. Klassiek hoofdstel, dakkapellen met oren en gebogen fronton. Verzorgd houtwerk (1540).

S.A.B., O.W., 19721 (1864).

Nr. 18. Hoekhuis (Spaarstraat nr. 1-3) en vier gekoppelde rijhuizen (Spaarstraat nr. 5 tot 11) in neo-Vlaamse-renaissance-stijl, n.o.v. architect G. Vanden Bemden van 1894. Drie bouwl. onder mansardedak (kunstleien), hoekhuis met twee + vier, rijhuizen met elk twee trav. Lijstgevels van bak- en hardsteen, belijnd door speklagen met diamantkoppen. Winkelpuien met bewerkte posten en entablement. Getoogde bovenvensters met imposten, sleutel en waterlijst, op lekdrempels. Klassiek hoofdstel; rechth. dakkapellen. Iets rijker uitgewerkt hoekhuis met kolossale pilasters, de voorlaatste trav. geaccentueerd door een gedichte steekboogpoort en drie-lichten met balkon. Rijhuizen achter doorlopend gevelschrin met vier trav. breed middenrisaliet. Recent gerenoveerd n.o.v. architect C. Feremans (1541).

S.A.B., O.W., 19723 (1894).

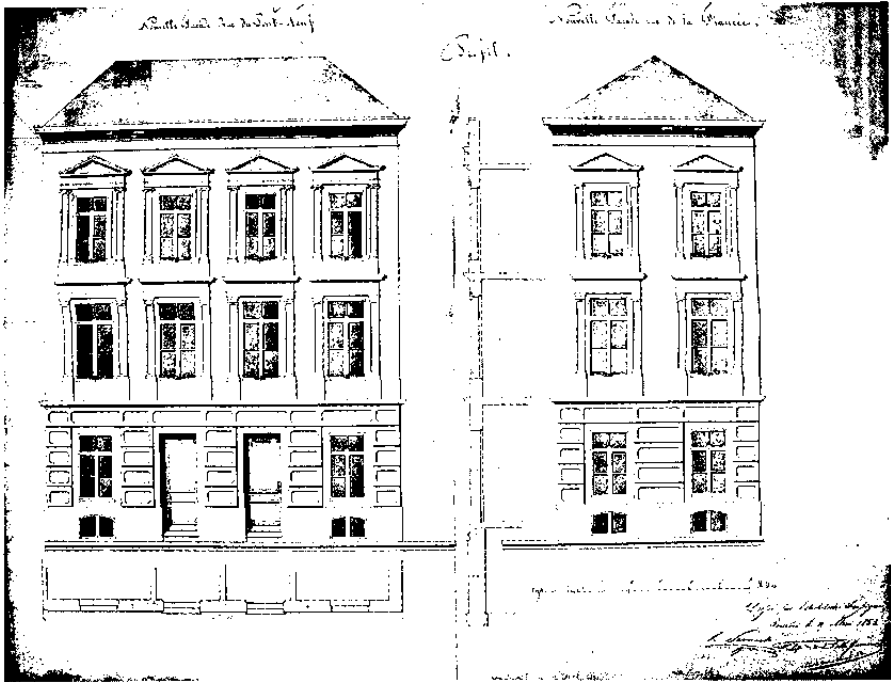
Nr. 20. Breed herenhuis met enkelhuisopstand op L-vormige plattegrond, twee

700. Nieuwbrug nr. 30 (1914).

bouwl. en vijf trav. onder zadeldak met kruisende nok. Traditionele kern uit XVII, aangepast midden XVIII en begin XIX. Lijstgevel met afgeschuinde sokkel en lie-ankers, opgetrokken uit bak- en zandsteen met speklagen, negblokken en wigvormig ontlastingssysteem van vroegere kruiskozijnen; heden bepleisterd. Brede spiegelboogpoort met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl, uit midden XVIII, in de r. trav. : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, imposten en sluitsteen, beschermd door een gekorniste gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Tot voor kort alternerend getoogde en grotere spiegelbogige dakkapellen met waterlijst uit dezelfde periode. Aangepaste rechth. vensters met lekdrempel en klassiek hoofdstel uit begin XIX. Recent gerenoveerd n.o.v. architect C. Feremans (1542).

Nr. 30. Hoekgebouw (Pelikaanstraat nr. 1) met «Beaux-Arts»-stijlkenmerken, gesig-

701. Nieuwbrug nr. 35-37. Bouwaanvraag (1853), (S.A.B., O.W., 19647).

neerd architect A. Dankelman en aannemer J. Decock (fig. 700). Vlg. bouwaanvraag van 1914 magazijnen van groothandel in kant «G. Salmon», cf. initialen G S verwerkt in het ijzerwerk van deur en benedenvensters en in de fries van de dakvensters. Omvat vier bouwl. en resp. twee en vijf trav. onder pseudo-mansardedak (leien); constructie met gebruik van beton. Gevels met simili-bekleding en natuursteenelementen op hardstenen sokkel. Markante kolossale erkens met rijk bewerkte consoles en topstukken, doorlopend in de dakvensters. Twee- en drielichten met gietijzeren deelzuiltjes. Balustrade boven de kwartholle houten kroonlijst.

S.A.B., O.W., 19065 (1914).

Nr. 35-37. Oorspronkelijk gekoppelde enkelhuizen met spiegelbeeldschema (hoek

Bruidsstraat), in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect F. Belleflamme van 1853 (fig. 701). Fraai gedetailleerde, bepleisterde en beschilderde lijstgevel met drie bouwl. en resp. tweemaal twee bij twee trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk ingediepte bossage op de begane grond – enkel behouden in de zijgevel – belijnd door de puilijst. Bovenvensters in oplopende omlijsting met ingediepte pilasters, achtereenvolgens Dorisch en Ionisch, entablementen en bekronend driehoekig fronton; in ontwerp ijzeren leuning. Krachtige kroonlijst met modillons boven fries met omlijste steigergaten en kordon; recent dakvenster. In nr. 37 Art Nouveau-winkelpui n.o.v. architect A. Cumps van 1912, met bewerkte hardstenen posten, typisch houtwerk en rolluikkast (1543).

S.A.B., O.W., 19647 (1853), 19646 (1912).

Nr. 45. *Pastorie van O.-L.-Vrouw van de Finistère*. Breed herenhuis met dubbelhuisopstand (hoek Adolphe Maxlaan), met zes trav. en twee en drie bouwl. resp. onder zadel- en schilddak (leien). In oorsprong in traditionele stijl daterend uit XVII, aangepast in XVIII B, cf. deuroplijsting en interieur, en in neoclassicistische stijl begin XIX, cf. venstervorm en gevelbeëindiging. Omgevormd tot hoekhuis door aanleg van Adolphe Maxlaan (1867-1871), waarvoor sloop van de blendende panden en aanzienlijke ophoging van het straatniveau, cf. aangeaarde sokkel en lager gelijkvloers niveau. Grondige verbouwing n.o.v. architect C. Almain-de Hase van 1872, beëindigd in 1873: verhoging van de drie r. trav. met een derde bouwl., toevoeging van een nieuwe W.-gevel en tuinmuur aan de Adolphe Maxlaan aansluitend bij de gelijktijdig ontworpen nieuwe sacristie (zie Adolphe Maxlaan nr. 55).

N.-gevel. Lijstgevel met brede midden- en gekoppelde zijtrav. vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, doch bepleisterd en beschilderd; verankering d.m.v. Iclie-ankers met gekrulde spie op de eerste bouwl., rechte op de tweede. Hoge rechth. vensters met lekdrempel, beluikt op de begane grond, vlak omlijst op de bovenverd. van de drie r. trav. Centrale spiegelboogpoort met beschilderde hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl, uit XVIII c (fig. 702): geprofileerd kwarthol beloop met spiegels, rocailles op sluitsteen en in zwikken, gekorniste gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden; houten vleugel deur met gietijzeren roosters (XIX B). Telkens klassiek hoofdstel; afgewolfd dakkapellen in de l. trav.

W.-gevel. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met Second-Empiredecor, van drie trav., met door schijnvoegen belijnd basement en middenrisaliet onder driehoekig fronton. Rechth. vlak omlijste vensters met lekdrempel. Bel-etage gemarkeerd door geprofileerde kordons, gekoppelde consoles op de borstwering, guirlandes in fries en entablementen; in risaliet gebroken fronton met vrouwenhoofd als sluitsteen. Klassiek hoofdstel. Tuinmuur met

702. Nieuwbrug nr. 45. *Pastorie van O.-L.-Vrouw van de Finistère*. Deuroplijsting.

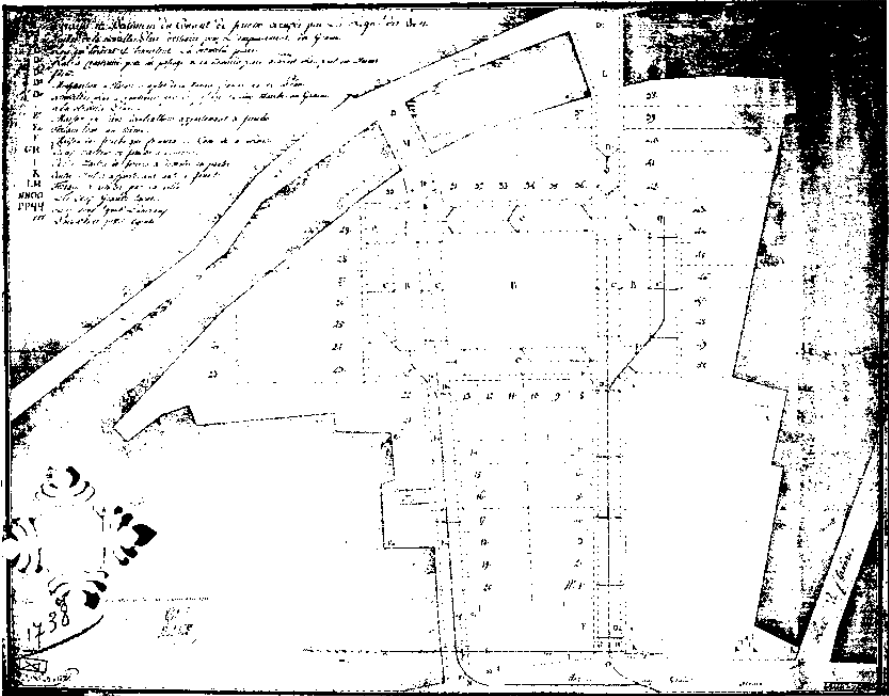
drie trav. : spiegels met oren en neuten tussen geblokte pilasters, bekronende balustrade en postamenten met krans en vaas.

Interieur : trap en lambrizeringen uit XVIII B. Beglaasde ijzeren rondbooggalerij met colonnettes van vijf trav. uit XIX B, leidend naar de sacristie (1544).

S.A.B., E., 672; P.P., 110.

Nieuwe Graanmarkt (2-3 E)

Ruim plein, in 1787 aangelegd op de terreinen van het vroegere Jerichoklooster, n.o.v. architect R. Nivoy in samenwerking met ingenieur-architect C. Fisco (fig. 703). Onmiddellijk bebouwd en in 1802 met een dubbele rij linden beplant. Het Jerichoklooster of «Porta Coeli» werd in 1235 buiten de St.-Katelijnepoort gesticht door

703. Nieuwe Graanmarkt. Aanlegplan (1787), (S.A.B., P.P., 1738).

de Witte Vrouwen of Victorinen, verdreven in 1456; vervolgens toegewezen aan de reguliere kanunnikessen van Windesheim, opgeheven in 1783. Reeds in 1784 vroeg de Stad aan de Oostenrijkse Regering toelating tot de aanleg van een nieuwe ruimere graanmarkt op deze terreinen tussen Oude Graanmarkt, Vlaamsesteenweg en Papenvest, ter vervanging van de oude nabij St.-Katelijne, toelating die werd verleend in 1787. De percelen dienden vóór eind 1788 te zijn bebouwd. De Nieuwe Graanmarkt vormde het derde en laatste in de reeks grote stedenbouwkundige ensembles die onder Oostenrijks Beleid tot stand kwamen i.l.v. XVIII d. Het gesloten rechth. plein werd vóór de uiteinden van de lange zijden geopend door telkens twee quasi parallelle axiale straten :

resp. Moutstraat en voormalige Jerichostraat ten W. leidend naar de Oude Graanmarkt, Hopstraat en voormalige Lepelstraat ten O. leidend naar de Papenvest. De later doorgetrokken Hopstraat vormde hierbij een knik t.o.v. de Moutstraat, een reeds bestaande gang. Jerichostraat en Lepelstraat werden later geïncorporeerd in het tracé van de Antoine Dansaertstraat (1890-1891/1898-1899), en vervolgens aan de N.-zijde op gelijke breedte gebracht bij de aanleg van de Léon Lepagestraat (1912 e.v.) die een bres sloeg in de N.-pleinwand. De voorheen zo karakteristieke gesloten hoeken bleven slechts bewaard in de Z.-pleinwand; hetzelfde geldt voor de hoekafschuiningen van de dwarsstraten die bij latere wederopbouw verloren gingen.

In tegenstelling tot het Martelaarsplein en het Koningsplein gold voor de Nieuwe Graanmarkt geen eenvormig architecturaal concept, doch in de jaren onmiddellijk volgend op de aanleg werden de vier pleinwanden afgezet met voornamc heren- en burgerhuizen van drie bouwl. in homogene laat-classicistische stijl, met een meer of minder uitgesproken Lodewijk XVI-decor. In enkele gevallen werden meerdere panden nochtans gekoppeld tot grotere gehelen achter doorlopende gevelschermen, telkens opgetrokken door éénzelfde eigenaar. Hieraan herinneren nog nr. 4, 5, 6, 9, 19, 24-25 en 31-34. Het overgrote deel van de bebouwing werd echter stelselmatig gesloopt en wederopgebouwd, vanaf het interbellum met een schaalvergroterend effect.

Heden centrale, met platanen beplante en afgepaalde pleinzone, omringd door wege-nis met parkeerzone ten Z. Standbeeld van J.-B. Van Helmont (1579-1644), scheikundige, fysioloog, geneesheer en filosoof, in witte marmer door beeldhouwer G. Vander Linden, op een hardstenen sokkel met opschriften n.o.v. architect L. Delacenserie, uitgewerkt in 1881-1888 en onthuld in 1889. Nederlandse Evangelische Hervormde Kerk (1962-1971, architectenbureau Dingemans), uitgevoerd in beton met klokketoren, op de hoek met de Antoine Dansaertstraat. Gietijzeren fontein met beeldje «de Vette Keuken» door beeldhouwer J. De Decker, van 1982 (1545).

S.A.B., S.K. 36 (1889); P.P., 24-26, 1738-1739.

Nr. 6. Enkelhuis in laat-classicistische stijl, van ca. 1787-1788. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde penantengevel met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak; heden verhoogd. Gedecapeerde zandstenen pui met verdiepte rechth. vensters en r. deur in hardstenen entablement met Lodewijk XVI-sleutel, belijnd door een massief kordon. Aangepaste gecementeerde bovenbouw (1546).

Nr. 9. Vermoedelijk z.g. «Lepelhuys». Voormalig tolkantoor voor granen, n.o.v. ingenieur-architect C. Fisco van 1788, op-

getrokken in 1789. Enkelhuis in laat-classicistische stijl, met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, op gedecapeerde zandstenen sokkel. Door pilasters geritmceerde pui onder gekorniste geprofileerde puilijst : rondboogdeur en -vensters met imposten, booglijst, panelen in de zwikken en uitgelengde trapezoidale sleutel. Mogelijk vereenvoudigde opstand op de bovenverd., eertijds vermoedelijk een penantengevel cf. bases van verdwenen pilasters. Rechth. vensters, haast vierkante op de lagere derde bouwl., in latere geriemde omlijstingen. Kroonlijst op kloksen boven steigeraten en kordon. Monumentale dakkapel met sterk geprofileerd driehoekig fronton op acanthusconsoles; radvenster met bewaarde roedenverdeling en rozet, zelfde sleutel en zwikken als in de pui (1547).

O'DONNELL J., *Claude Fisco* (Cahiers Bruxellois, dl. 18, 1973, p. 115-127).

Nr. 19. Enkelhuis in laat-classicistische stijl, van ca. 1787-1788; drie bouwl. + attiek en vijf trav. onder zadeldak. Enig restant van een groep van vermoedelijk vier gekoppelde woningen, achter een doorlopend gevelscherm met in totaal zeventien (?) trav., aan de Z.-zijde van het plein. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel en sokkel met typische opbouw, verticaal geritmceerd door vanaf de begane grond oplopende penanten en vensternissen. Rechth. vensters, haast vierkant op de tweede verd., en verdiepte borstwering resp. met drop- en schijvenpaneel. Ontbrekende, oorspronkelijk eenvoudig geprofileerde kroonlijst. Attiek met oorspronkelijk alternerend vlak omlijste ronde oculi - heden aangepast tot rechth. vensters -, en ingediepte panelen met rozetconsoles en waterlijst. Huidige r. inrijpoort en ijzeren middenbalkon van 1899 (1548).

S.A.B., O.W., 17937 (1899).

K.I.K., 104341 A.

RENOY G., *Brussel onder Leopold I*, Brussel, 1979, p. 84.

Nr. 20, 21. Twee burgerhuizen met ingehouden neo-Vlaamse-renaissance-inslag,

waarvoor bouwaanvraag van 1888; sou-terrain, drie bouwl. en resp. twee en drie trav. onder mansardedak (kunstleien). Lijstgevels van bak-, natuur- en hardsteen, met kordongeleiding en klassiek hoofdgestel; dakkapellen met fronton. Rechth. vensters in oplopende vlakke omlijstingen met meerledige sleutels en gietijzeren borstweringen in nr. 20. Typisch omlijste rondboogvensters en deur onder gebroken fronton, met wortelmotieven in de pui, vlak omlijste steekboogvensters met diamantkoppen en gietijzeren middenbalkons op de bovenverd. in nr. 21 (1549).

S.A.B., O.W., 17936 (1888).

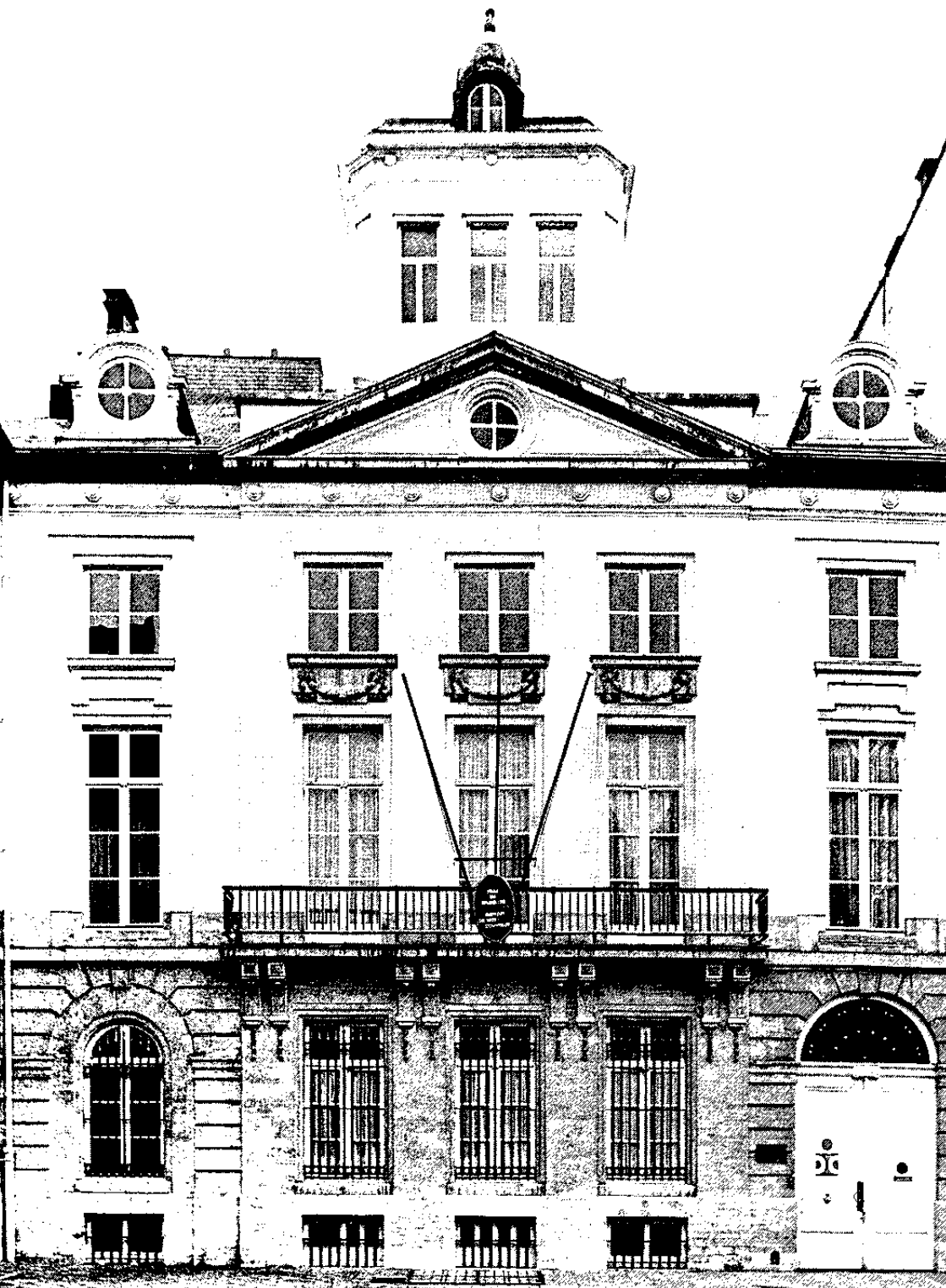
Nr. 22-23. Bedrijfsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect E. De Boelpape van 1932 (fig. 704). Gebouwd i.o.v. de firma «Gérard Koninckx Frères», groothandel in bananen en sinaasappelen, cf. ook Ieperlaan nr. 34-36 en Oude Graanmarkt nr. 7-11. Massieve constructie met betonskelet, drie bouwl. + insteek, op rechth. plattegrond met rotonde achteraan. Oorspronkelijk bananen-opslag in de kelder, loskade en verpakking op de begane grond, garage met hellend vlak op de dubbelhoge eerste verd., magazijnen en kantoren op de hoogste twee verd. Markant ruim beglaasd gevelfront met simili-bekleding. Getrapte symmetrische opbouw met hoger oplopend middenrisaliet, voorzien van een centrale erker. Brede vensterpartijen, horizontaal doorlopend in het risaliet, met verticaal doorgetrokken middenstijlen; metalen raamwerk met grote roedenverdeling.

S.A.B., O.W., 50641 (1932).

Nr. 24-25. Markant herenhuis in laat-classicistische stijl, ca. 1787-1788 gebouwd i.o.v. Corneille-François Mosselman, graankoopman en «Fermier des Boues» (fig. 705). Aangekocht door de Stad Brnssel in 1879 en vervolgens omgevormd tot **Gemeenteschool Nr. 3**; heden *Institut De Moi-Couvreur*.

Vroeger herenhuis met drie bouwl. + sou-terrain en vijf + één trav. onder zadeldaken (leien); oorspronkelijk L-vormige plattegrond waarvan de O.-vleugel vermoede-

lijk een afzonderlijke entiteit vormde. Monumentaal gevelfront met haaks ingeplante hocktrav. en bekronende lantaarntoren; bepleisterd en beschilderd, op benedenbouw van zandsteen. Breed middenrisaliet van drie trav., bekroond door een geprofileerd driehoekig fronton met ronde oculus tussen spiegels, ingewerkt in een blinde attiek. Doorlopend balkon op gekoppelde acanthusconsoles met rozet en slinger, voorzien van een strakke gietijzeren leuning op de bel-etage; guirlandepanelen op de borstwering hogerop. Hoek- en zijtrav. op de begane grond belijnd door schijnvoegen uitstralend boven brede rondbogen met imposten en diamantkopsleutel onder de puilijst; inrijpoorten in de hock- en r. zijtrav., rondboogvenster in de l. zijtrav. Rechth. vensternissen over de bovenverd., en bekronende œil-de-bœufs met rozetversiering en waterlijst op gestrekte uiteinden. Voorts verdiepte rechth. vensters, licht geprofileerd onder vlak pancel op de begane grond, haast vierkant met lekdrempel en spiegel op de lage bovenste verd. Hoofdgestel met architraaf, fries waarin bedekte steigergaten en kroonlijst. Zware lantaarntoren op vierkante plattegrond met afgeschuinde hoeken, centraal in de Z-dakhelling. Romp met drie verdiepte vensters en spiegels op de hoeken aan pleinzijde, en klassiek hoofdgestel; gemansardeerde afdekking met centrale rondbogige dakkapellen, overgaand in een octogonale spits en helm (leien). Bekronende windwijzer in de vorm van een driemaster met initialen C.F.M. van de bouwheer (fig. 706). Bewaard houtwerk van de vleugel-deuren met rozet – onder fraaie gietijzeren waaier met palmetten en meanders – en vensters. Grotendeels aangepast interieur. Aanleunende schoolgebouwen, aan drie zijden van een beboomde speelplaats, ter plaatse van vroegere aanhorigheden. Ontworpen door stadsarchitect P.V. Jamaer in 1881-1884, opgetrokken in 1884-1888 (zie ook Papenvest nr. 86). Ruim beglaasde overdekte speelplaats met ijzeren bekapping en trap, aansluitend bij het herenhuis. Langgerekte geknikte klassenvleugel van drie bouwl., in sobere baksteenbouw verwerkt met natuur- en hardsteen, met

704. Nieuwe Graanmarkt nr. 22-23 (1932).

gebundelde trav.-indeling en kordongeleiding. Begane grond opgevat als open loggia met I-balken op halfzuilen; bovenverd. met grote steekboogvensters; kroonlijst op klossen (1550).

S.A.B., A.A., 1884, rep. 1480, 1885, rep. 1617, 1639 en 1709, 1886, rep. 1758, 1770 en 1863, 1887, rep. 1987-1988 en 2054-2056; N.P.P., R 4.

Nr. 30. Hoekhuis (Moutstraat) met afgeschuinde hoekpenant in laat-classicistische stijl, van ca. 1787-1788; drie bouwl. en tweemaal drie trav. onder zadeldak (kunstleien, pannen). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gecementeerde lijstgevel, met omlopende sokkel, geprofileerde pui- en eenvoudige kroonlijst boven steiger-gaten; deels blinde zijgevel. Verdiepte rechth. benedenvensters en middendeur.

705. Nieuwe Graanmarkt nr. 24-25.

Rechth. bovenvensters, haast vierkant op de bovenste verd., met sluitsteen (1551).

Nr. 31-32, 33-34. Twee gekoppelde herenhuizen met enkelhuisopstand in laat-classicistische stijl, van ca. 1787-1788; drie bouwl. en elk vier trav. onder zadeldak (fig. 707). Oorspronkelijk deel uitmakend van een geheel van drie woningen achter doorlopend, symmetrisch opgebouwd gevelschem. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels, met telkens r. poortrisaliet, geleed door de geprofileerde puilijst. Begane grond met brede rechth. poort in hardstenen entablement voorzien van een diamantkopsleutel, en oorspronkelijk verdiepte vensters vanaf de sokkel met getraliede keldermonden. Bovenverd. geritmeerd door kolossale penanten en venstermissen; achtereenvolgens rechth. en haast vierkante vensters met paneel op de borstwering, in de risalieten verrijkt met schijven en drop. Eenvoudige kroonlijst boven steiger-gaten; brede dakkapellen met voluutsleutel en driehoekig fronton boven de risalieten. Nr. 31-32 met gedecapeerde zandstenen pui en tot deur verlaagd venster; gesmeed ijzeren leuning met dubbele krul en ruit. Nr. 33-34 met bijkomend l. risaliet; toegevoegd middenbalkon met consoles en gietijzeren leuning en geriemde omlijstingen van 1861, en tot deur verlaagd venster.

S.A.B., O.W., 17942 (1861).

706. Nieuwe Graanmarkt nr. 24-25. Windwijzer.

707. Nieuwe Graanmarkt nr. 31-32, 33-34.

708. Nieuwe Graanmarkt nr. 35-36 (1932).

Nr. 35-36. Handels-/appartementgebouw in Art Deco, n.o.v. architect J. Van der Linden van 1932; drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (fig. 708). Gevelfront van baksteen, simili en hardsteen, druk belijnd door horizontale profielen. Vrij symmetrische opbouw, afgezien van de verspringende afgeronde balkons in het verlengde van de trapezoidale bow-windows. Polychrome ceramiekreliëfs met negerkop tussen bananentrossen en sinaasappels (fruithandel) bovenaan de hoger oplopende zijtrav. Opengewerkte pui en l. inrijpoort.

S.A.B., O.W., 47035 (1932).

Nieuwland (5 G-H-I-J)

Van Philippe de Champagnestraat naar Zuidlaan.

Eertijds een landweg, z.g. «Neckerstrate» en «Beempstrate» (XIV), doorheen de

weidegronden op de O.-Zenne-oever tussen het bogaardenklooster en de Grote Spui. Dit «Nieuwland», onderhevig aan periodieke overstromingen en drooggelegd door indijking van de Zenne, werd vanouds ingenomen door blekerijen o.m. «Blauwe Steen», «Lange Gang» en «'t Jesuken». Aan het einde van de straat werd in XVIII B de latere katoendrukkerij «Basse» opgericht. Lange tijd slechts matig bebouwd, verkreeg de straat, met name het Z.-gedeelte, haar huidige uitzicht grotendeels i.l.v. jaren 1840, na verkaveling van voornoemde terrinen, en aansluiting op de Zuidlaan. In XIX B kwamen een twaalfstal gangen voor, heden op de Bloemenmeisjesgang na verdwenen. Voorheen in rechte hoek verbonden met de Priemstraat, werd dit haakse straatbegin ca. 1883 geïncorporeerd in de Philippe de Champagnestraat. In het midden onderbroken door de N.-Z.-spoorverbinding (1911-1914, 1935-1952).

Overwegend eenvoudige neoclassicistische rijbebouwing – enkelhuizen vaak per twee of meer gekoppeld en afgeschuinde hoekhuizen van drie bouwl. – uit de jaren 1840, cf. nr. 40, 117-119, 121-123, 125-127, 129-131. Voorts enkelhuizen uit XIX c en d, o.m. met bescheiden studecor, cf. nr. 18 (1895), 20-26, 56, 188-190, 194-196 (1888, architect H. Van Massenhove). Sociaal wooncomplex «Krakeelbuurt» (1968-1975, architecten R. Vandendaelc, G. De Brigode, H. Baleriaux en J.-H. Baudon) van «Le Foyer Bruxellois» bij de Wasserijstraat. Basisschool van het St.-Jan Berchmanscollege (1961, architect G. Pepermans) in nr. 75. St.-Thomasinstituut (nr. 198) en voormalige Gemeenteschool Nr. 6 (zie Zuidlaan nr. 85-86) aan het einde van de straat.

S.A.B., O.W., 23143 (1895), 23172 (1888).

Nr. 2-4. Afgeschuind hoekcomplex (Philippe de Champagnestraat nr. 27), drie gekoppelde woningen, in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect D. De Keyser van 1871; drie bouwl., samen acht trav. en zadeldak. Bepaalde en beschilderde lijstgevel met hardstenen plint, horizontaal belijnd door schijnvoegen onder de puilijst,

kordonvormende lekdrempels en een klassiek hoofdgelst. Rechth. deuren en vensters, op de bovenverd. in geriemde omlijstingen; bijkomend entablement en balkon met gietijzeren leuning in de hoektrav. Verbreed benedenvenster, Art Deco glas-in-lood bovenlichten en verhoogde bedaking in het middenpand. Halfronde ijzeren hek met speerpunten van 1872 uiterst r. (1552).

S.A.B., O.W., 23139 (1871), 23142 (1872).

Nr. 6. Neoclassicistisch enkelhuis, met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak, uit XIX a-b. Vlak bepleisterde lijstgevel op natuurstenen sokkel met keldervensters. Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempels. Inrijpoort in hardstenen entablement in de r. trav. Kroonlijst op klossen boven fries en architraaf (1553).

Nr. 8 tot 14. Reeks van vier gekoppelde, neoclassicistische enkelhuizen vlg. repeterend schema, waarvoor bouwaanvraag van 1847; drie bouwl., samen negen trav. en zadeldak. Vlak bepleisterde lijstgevel met hardstenen plint. Rechth. deuren, één inrijpoort en vensters beluikt op de begane grond en met doorgetrokken lekdrempels op de bovenverd. Klassiek hoofdgelst; afgewolfd dakkapellen (1554).

S.A.B., O.W., 22873 (1847).

Nr. 11-13. Twee gekoppelde enkelhuizen van hetzelfde type als nr. 8 tot 14, uit midden XIX; samen vijf trav. (1555).

Nr. 15-15A. Rijkhuis n.o.v. architect J. Vits van 1908; vier bouwl., twee ongelijke trav. en mansarde. Eclectische lijstgevel van geglazuurde bak- en hardsteen, verrijkt met goudkleurige sgraffito's. Pui overspannen door I-balk op bewerkte hardstenen pijlers. Door pilasters op consoles en booglijst gemarkeerde r. trav. met klein gebuikt balkon. Vensters met ijzeren latei en ontlastingsboog (1556).

S.A.B., O.W., 22926 (1908).

Nr. 16. Burgerhuis n.o.v. architect F. Timmermans van 1907; souterrain, drie

bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak. Eclectische lijstgevel van geglaazuurde bak- en hardsteen, gemarkeerd door een breder l. risaliet voorzien van balkons met gietijzeren leuning (1557).

S.A.B., O.W., 1498 (1907).

Nr. 17. Burgerhuis met neogotische en neorenaissance-inslag, n.o.v. architect Ph. Van Boxmeer van 1894; souterrain, drie bouwl., twee ongelijke trav. en zadeldak. Lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen voorzien van gesmeed ijzeren sierankers. Brede r. trav., vanaf de tweede bouwl. uitgewerkt als Brugse trav., oplopend in een getraptd dakvenster met overhoekse topfiala en schouderstukken; neorenaissance-fries en cartouches met terracotta-uitzicht resp. in borstwering en boogvelden van tweelichten. Getoogde deur met entablement en benedenvenster met gietijzeren borstwering tussen postamenten. Kroonlijst op consoles (1558).

S.A.B., O.W., 22927 (1894).

Nr. 19. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. + mezzanino, en drie trav. onder zadeldak, uit XIX a-b. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel op sokkel met keldermonden. Rechth. r. deur en vensters op geprofileerde arduinen dorpels, met consoles op de begane grond, doorgetrokken op de bovenverd. Gevelbeëindiging met gelede architraaf en kroonlijst (1559).

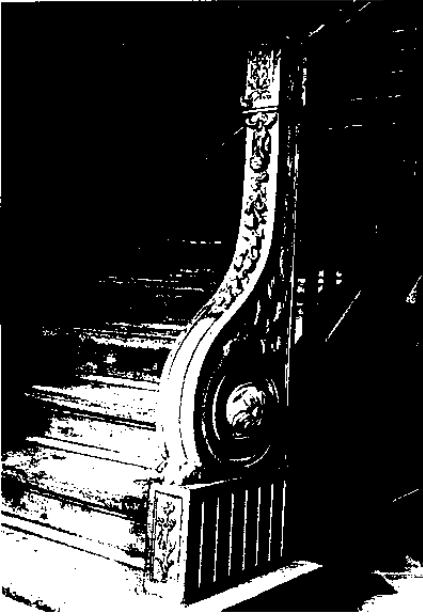
Nr. 25. Neoclassicistisch herenhuis met twee bouwl. + mezzanino en vier trav. onder zadeldak, uit XIX a-b. Heden gemeenteerde lijstgevel, gemarkeerd door een l. risaliet met getoogde koetspoort omlijst door pilasters met impost en gestrekt entablement. Rechth. vensters met lekdrempel, haast vierkant op de mezzanino. Gekornist kroonlijst met tandlijst (1560).

Nr. 114. Herenhuis met dubbelhuisopstand in laat-classicistische stijl, uit eind XVIII; heden schoolcomplex met nr. 116-118 (fig. 709). Omvat een voor- en achterhuis, beide met souterrain en twee bouwl. onder zadeldak, gescheiden

709. Nieuwland nr. 114.

door een kleine binnenplaats. Bepleisterde en beschilderde voorgevel met symmetrische opbouw van vijf trav. Vnl. horizontale gevelmarkering door sokkel, schijnvoegen en getande puilijst op de begane grond, doorlopende balustrade op de bel-etage en klassiek hoofdgestel. Zwak middenrisaliet gemarkeerd door de rechth. inrijpoort in geriemde omlijsting met voluutsleutel tussen gestrekte guirlandes en sterk geprofileerd driehoekig fronton met rozet; venster met dito omlijsting en entablement op gegroefde consoles erboven. Vensternissen met panelen en spiegels in de zijtrav. Rechth. vensters, op de begane grond met diamantkopsleutel, lekdrempels en persiennes. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven fries en architraaf. Tuingewel met gelijkaardige opbouw van zeven trav., geleed door geprofileerde kordons. Geaccentueerd middenrisaliet met deurvensters in nissen, bekroond door een driehoekig fronton met lauwerkrans :

710. Nieuwland nr. 114. Trappaal.

rondboogvenster met imposten en voluut-sleutel op de verhoogde begane grond; rechth. met diamantkopsleutel, voorzien van een balkon met gekoppelde consoles en gesmeed ijzeren leuning, op de bel-etage. Vrij goed bewaard interieur met rijke detailafwerking in Lodewijk XVI-stijl, vnl. in het achterhuis: centraal trappenhuis met eiken eretrapp met beeldhouwde trappaal (fig. 710); vertrekken met houten lambrizingen en vleugeldeuren en fraai beschilderde stucplafonds (1561).

Nr. 116-118. Voormalige papierfabriek z.g. «*Papeteries de Virginal*», waarvoor bouwaanvraag van 1899; heden school-complex met nr. 114. Markant gevelfront met kleurrijk parement van afwisselend rode en witte geglazuurde baksteenlagen, hardstenen sokkel en dorpels; drie bouwl. en vier trav. onder pseudo-mansardedak. R. risaliet van twee trav. doorlopend tot in de bedaking, gemarkeerd door een palmet-

fronton op de tweede bouwl. Rechth. vensters met rondstaven aan de dagkanten, kleine roedenverdeling en gietijzeren I-lateien met rozetten; decoratieve ontlastingsbogen op de bovenverd., en fries met geometrisch patroon op de borstwering van de tweede bouwl. (fig. 711). Poort en deur in de uiterste trav. Dakkapel met fronton of booglijst boven de kroonlijst. Gewezen ateliergebouw met vier bouwl. aan de binnenplaats (1562).

S.A.B., O.W., 23162 (1899).

Nr. 139 tot 145. Rij onderkelderde arbeidershuizen (hoek Fonteinstraat nr. 49), waarvoor bouwaanvraag van 1849 (fig. 712). Twee bouwl. onder zadeldak (pannen), afgeschuind hoekhuis met vijf, en vier enkelhuizen met twee trav. vlg. repeterend schema. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met gepikte plint en rechth. openingen op arduinen dorpels. Omlopende kroonlijst. Latere «klassieke» houten winkelramen in nr. 141 en 143; verhoogde bedaking in nr. 139.

S.A.B., O.W., 22871 (1849).

Nr. 147 tot 151. Drie gekoppelde neoclassicistische enkelhuizen vlg. repeterend schema, waarvoor mogelijke bouwaanvraag van 1824; drie bouwl. en elk twee trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk bepleisterde lijstgevels. Rechth. vensters, voorheen beluikt op de begane grond,

711. Nieuwland nr. 116-118. Voormalige papierfabriek «*Papeteries de Virginal*» (1899).

712. Nieuwland nr. 139 tot 145 (1849).

haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempel; deur in hardstenen entablement in de r. trav. Klassiek hoofdgstel. Later «klassiek» houten winkelraam in nr. 147; mansarde in nr. 149 (1563).

S.A.B., O.W., 22897 (1824).

Nr. 155 tot 163. Afgeschuind hoekcomplex (Sallaertstraat), vijf gekoppelde woningen, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1850; drie bouwl. en samen dertien trav. onder zadeldak (pannen). Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel met regelmatige ordonnantie vlg. repeterend schema. Rechth. deuren en vensters met lekdrempel. «Klassieke» houten winkelramen aan weerszij van de hoektrav.

Zelfde enkelhuis met vier trav. uit dezelfde periode in nr. 153, met toegang tot de Bloemenmeisjesgang (1564).

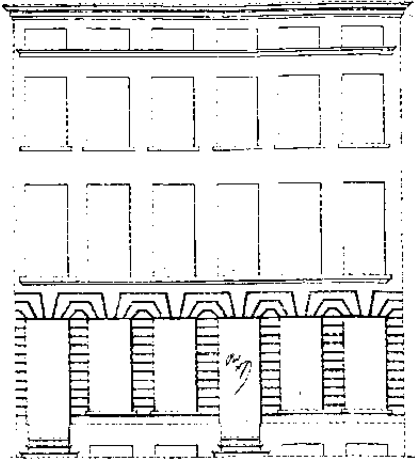
S.A.B., O.W., 22910 (1850).

Nr. 165-167, 171-173, 175-179, 181, 183, 185-187. Neoclassicistische enkelhuizen, veelal per twee vlg. repeterend schema gekoppeld, uit de jaren 1840; drie bouwl., o.m. mezzanino, drie trav. en zadeldak. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevels op sokkel waarin keldermonden, met kordonvormende lekdrempels en klassiek hoofdgstel. Regelmatige ordonnantie van rechth. deuren en vensters, veelal beluikt op de begane grond en met gietijzeren leuningen op de bovenverd. Nr. 185-187, waarvoor bouwaanvraag van 1840, met ten dele bewaarde schijnvoegen op de begane grond (fig. 713). Afgeschuind hoekcomplex (Frédéric Bassestraat), waarvoor bouwaanvraag van 1843, in nr. 175 tot 179: zelfde type, het hoekhuis met vijf, de twee enkelhuizen met elk twee trav. (1565).

S.A.B., O.W., 22919 (1840), 22879 (1843).

Nr. 189. Rijhuis in eclectische stijl met lichte Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect

Nieuwpoortlaan (1 D-E)

Handwritten signature and text:
W. J. J. van der ...
... van der ...

713. Nieuwland nr. 185-187. Bouwaanvraag (1840), (S.A.B., O.W., 22919).

E. Frankinet van 1906; vier bouwl., één trav. en mansardedak (leien). Door lisenen gemarkeerde lijstgevel van bak- en hardsteen. Rechth. en rondbogige tweelichten in verticaal oplopende omlijsting met balkon, entablement en tegelpanelen. Typische kroonlijst en dakkapel. Cafèpui met bewerkte hoekpijlers (1566).

S.A.B., O.W., 1497 (1906).

Nr. 192. Eclectisch enkelhuis waarvoor bouwaanvraag van 1888; souterrain, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel op hardstenen plint, de benedenverd. gemarkeerd door schijnvoegen, de bovenverd. door licht getoogde bogen op pilasters. Verder resp. rechth. en getoogde muuropeningen, en middenbalkons; typische ijzeren borstweringen. Kroon- en tandlijst boven bewerkte fries (1567).

S.A.B., O.W., 23173 (1888).

Van Vlaamsesteenweg naar de Witte de Haelenstraat.

Zie Negende Linielaan voor oorsprong en benaming.

Burger- en rijhuizen, enkele in neoclassicistische stijl uit de jaren 1840, cf. nr. 8, 9 (1849) en 10-11, de meeste echter in eclectische stijl uit begin XX. Twee huurhuizen in nr. 12 tot 14 (1900) en drie gekoppelde enkelhuizen in nr. 15 tot 17 (1899-1900) met eenvoudige lijstgevels resp. in simili en baksteen, verlevendigd door gietijzeren balkons.

S.A.B., O.W., 19250 (1849), 25093 (1900), 25095 en 13905 (1899-1900).

Nr. 1. Herenhuis in eclectische stijl, n.o.v. architect L. Foettinger van 1903; souterrain, twee bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Enkelhuisopstand van natuur- en hardsteen met geboste sokkel. R. risaliet doorlopend in een dakvenster met ijzeren topstuk : drielicht met Ionische deelzuilen op de verhoogde begane grond, rechth. erker op consoles bekroond door een gietijzeren borstwering tussen postamenten op de tweede bouwl. Ijzeren vleugeldeur onder entablement en bovenlicht met monogram in de 1. trav. Voorts rechth. vensters, op bovenverd. met waterlijst. Gebroken kroonlijst met klossen en tandlijst (1568).

S.A.B., O.W., 25087 (1903).

Nr. 2. Herenhuis in eclectische stijl met lichte Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect H. Schoeps van 1909; souterrain, twee bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Horizontaal gelede lijstgevel van witte geglazuurde bak- en hardsteen. Accent op de middentrav. : trapezoidale erker op consoles, waarboven sierlijk ijzeren balkon en dakvenster. Gedrukte rondboogopeningen, op de verhoogde begane grond in rondboognissen met sleutel en waterlijst, op de bovenverd. onder gegolfd entablement op consoles. Kroonlijst met klossen en tandlijst, klimmend naar het dakvenster. Typische keldertrials en deuroosters (1569).

S.A.B., O.W., 4402 (1909).

Nr. 3. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1842. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, horizontaal geleed door plint, puilijst, doorgetrokken lekdrempels en kordon. L. trav. met verbrede vleugeldeur waarboven balkon met voluutconsoles en typische gietijzeren leuning. Rechth. vensters, lekdrempels op consoles op benedenverd. Hoofdgestel met architraaf, fries met spiegels en kroonlijst met tandlijst (1570).

S.A.B., O.W., 25076 (1842).

Nr. 4-7. Voormalige «*Fabrique de Veilleuses R. Kleist*». Gebouw met neoclassicistische inslag, drie bouwl. onder mansarddak (leien), n.o.v. architect M. Heyninx van 1902 voor de negen l. trav. en van 1909 voor de drie r. trav. Bepleisterde lijstgevel met schijnvoegen en nadrukkelijke registermarkering. Rechth. vensters met vlakke en geriemde omlijsting, sluitsteen, borstweringversiering en doorgetrokken entablementen. Twee asymmetrisch geplaatste rechth. erkers. Klassiek hoofdgestel en dakkapellen met driehoekig fronton. Begane grond gedeeltelijk verbouwd, voorheen vensters en inrijpoorten (1571).

S.A.B., O.W., 25089 (1902), 4427 (1909).

Nr. 18. Burgerhuis n.o.v. architect Ch. Gilson van 1906; souterrain, drie bouwl. en twee ongelijke trav. onder zadeldak (pannen). Klassieke lijstgevel met gevelbepleistering en meerledige kordons, gekenmerkt door een zekere Art Nouveau-inslag in de detailafwerking. Geboste onderbouw. Brede l. trav. met drielichten en balkons, o.m. trapezoidaal, met ijzeren hek. Kroonlijst op consooltjes. Glas-inlood in bovenlicht van deur (1572).

S.A.B., O.W., 25097 (1906).

Nieuwstraat

Van Wolvengracht naar Kruidtuinlaan. Vrij lange, vanouds belangrijke straat, in fasen aangelegd in 1617, 1620 en 1839,

telkens als onderdeel van een ruimere stedenbouwkundige context.

De z.g. «Warmoesbroek», een gebied van moestuinen, bleekhoven en weiden tussen Zenne en Broekstraat, slechts doorsneden door de Koolstraat, werd in 1617 door Hiëronymus de Meester verkaveld. Nieuwe straten werden getrokken: de Nieuwstraat, de Nieuwbrug tot de Zenne, de Dambordstraat en het aansluitend gedeelte van de Blekerijstraat; bestaande werden verbreed: de Koolstraat, Finisterraestraat en St.-Pietersstraat. De Nieuwstraat werd in 1620 vanaf de kruising met de Blekerijstraat haaks doorgetrokken tot de Lakensepoort, heden de Mechelsestraat. De nieuwe wijk werd vervolgens verder ontsloten door het doortrekken van de Nieuwbrug tot de Lakensestraat in 1632, en van de Blekerijstraat tot de Broekstraat in 1639. In het Z.-O.-deel verrees in 1774-1776 het Martelaarsplein. Tenslotte werd de Nieuwstraat in 1839, n.o.v. ingenieur J.-B. Vifquain, vanaf de kruising Blekerijstraat/huidige Mechelsestraat in rechte lijn doorgetrokken tot de Kruidtuinlaan en het toenmalige Noordstation (1841-1846, architect F. Coppens). Eertijds z.g. «Nieuwe-Lieve-Vrouwestraete» naar de «Venster-Sterre»-kapel (later de Finistèrekerk), en Lange Nieuwstraat; einde XVIII tijdelijk Van der Nootstraat, naar Hendrik van der Noot, protagonist van de Brabantse Omwenteling van 1789, die een woning betrok op de hoek met de St.-Michielsstraat. Bij de hoek met de huidige Mechelsestraat bevond zich sinds 1620 een fontein, die in 1776 verrijkt werd met een Neptunusbeeld door F.-J. Janssens, vernield tijdens de Franse inval en in 1840 gesloopt.

In oorsprong straat met voornamelijk residentieel karakter, overwegend bebouwd met ruime herenwoningen en diephuizen in traditionele en barokstijl uit XVII, waarvan heden enkel nog nr. 39-43 getuigt. Aanpassing of wederopbouw in neoclassicistische stijl vanaf begin XIX. Het doorgetrokken straatgedeelte werd nog vrijwel volledig bebouwd met heren- en burgerhuizen in de jaren 1840-begin 1850; uitbouw van hotels voor reizigers, o.m.

«Grand Hôtel de Saxe», «Hôtel de l'Univers» en «Hôtel de Russie», mede door de nabijheid van het Noordstation, in dezelfde periode. Toenemend belang van de handelsfunctie vanaf midden XIX, geactiveerd na het doortrekken van de Zuidstraat (1861-1862), waardoor een eerste ononderbroken N.-Z.-verkeersas ontstond, als directe verbinding tussen Noord- en Zuidstation. Verdere evolutie vooral na aanleg van de centrale lanen (1867-1871) en de winkelgalcrij Handels galerij (1871-1872) en Noorddoorgang (1881-1882). Vestiging van grootwarenhuizen met karakteristieke – publicitaire – architectuur rond de eeuwwisseling, o.m. «A l'Innovation» n.o.v. architect V. Horta van 1901 en «Grands Magasins Leonhard Tietz» n.o.v. architect J. Hertogs van 1908, door een dramatische brand verwoest in 1967. Vestiging van bioscopen, o.m. «Cinéma Métropole» (zie nr. 30), tijdens het interbellum. Tot op heden de belangrijkste winkelstraat van de stad, verkeersvrij sinds 1976.

De Nieuwstraat wordt naar het einde toe onderbroken door de pleinvormige verbreding voor de monumentale Finistèrekerk. Deze behoort, met nr. 39-43 en enkele nauwelijks herkenbare kernen – nr. 4 met kolossale pilasterordonnantie, nr. 104 –, tot de laatste resten van de oudere bebouwing. Uit midden XIX dateren een groot aantal eenvoudige neoclassicistische rijhuizen met gemiddeld drie/vier bouwl. en twee/drie trav., waarvan de lijstgevels echter in vele gevallen tot op halve hoogte werden uitgebroken voor glaspuien of bestopt met publiciteitsborden, cf. nr. 3, 6, 12, 34, 37, 65-67 (1864), 78 (1841, architect P.J. Peeters), 82, 90 en 98-102. In het laatste straatgedeelte vormen zij een homogene groep met gevarieerd geveldecor van ca. 1840, heden echter haast onherkenbaar verbouwd, cf. nr. 110 (met XVIII-kern), 112 (1840), 114-116 (1840), 118 (1840), 122 (1840), 124 (1840), 126 (1840), 128 (1840), 130-132, 134/136-138 en 165-167. Hetzelfde geldt voor een aantal panden met rijkere stucdecor uit de jaren 1870, cf. nr. 49-51 (1870), 66 (1872). Ruime nieuwbouw – warenhuizen achter

blinde schermgevels met «C & A» (1964, architect L. Stynen) en «Innovation» (1970, architecten R. Stapels en A. en J. Polak) in betonbouw als meest representatieve. Winkelgalerij «City 2», met 130 winkels over drie verd. gegroepeerd rond twee beglaasde atria, geopend in 1978, tussen Blekerijstraat en Kruidtuinlaan.

S.A.B., O.W., 17705 (1901), 17695 (1908), 17660 (1864), 19636 (1841), 17612 (1840), 17615 (1840), 17608 (1840), 17616 (1840), 17614 (1840), 17611 (1840), 17655 (1870), 9298 (1872).

Nr. 1. Monumentaal hockgebouw (Wolvengracht nr. 26) in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1843; vier bouwl. en resp. zeven en acht trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk «*Hotel de Rivoli et d'Angleterre*», vanaf 1863 warenhuis «*Aux Neufs Provinces*». Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met markerende hoekkettingen, gerestaureerd in 1985 na verwijdering van een metalen schermgevel. Registers oorspronkelijk belijnd door gevelbrede balkons met voluutconsoles en ijzeren hek op de eerste twee verd., dito Franse balkons doorlopend in een kordon op de bovenste verd., weggebroken ca. 1970. Begane grond oorspronkelijk met rondboogpoorten in de uiterste trav. en rechth. vensters tussen gekoppelde Ionische pilasters, vanaf 1863 herhaaldelijk verbouwd voor handelsfunctie. Bovenverd. met vlak omlijste rechth. vensters en ingediepte penanten. Hoofdgestel met architraaf, fries en kroonlijst met kloksen. Gevelbrede houten publicitaire attiek (zijde Wolvengracht) van ca. 1863, met opschrift «AUX NEUF PROVINCES», provinciewapens en voorheen centraal uurwerk (1573).

S.A.B., O.W., 16961 (1843), 17609 (1863). RENOY G., *Brussel onder Leopold I*, Brussel, 1979, p. 113.

Nr. 5-7. Voormalig dubbelhuis in neoclassicistische stijl uit begin XIX; drie bouwl. + attiek en vijf trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, axiaal gemarkeerd door een middenrisaliet met geblokte lisenen, eertijds doorlopend

over de pui en met balkon boven de inkom; horizontale geleding door de puilijst en een doorlopend paneel. Verkleinende rechth. bovenvensters met lekdrempel; middendeur en benedenvensters vanaf 1863 verbouwd tot winkelpui. Oorspronkelijk breed geprofileerd hoofdgelstel, cf. resterende architraaf en steigergaten, waarboven vlakke attiek. Drie l. trav. heden volledig beglaasd over de eerste twee bouwl. (1574).

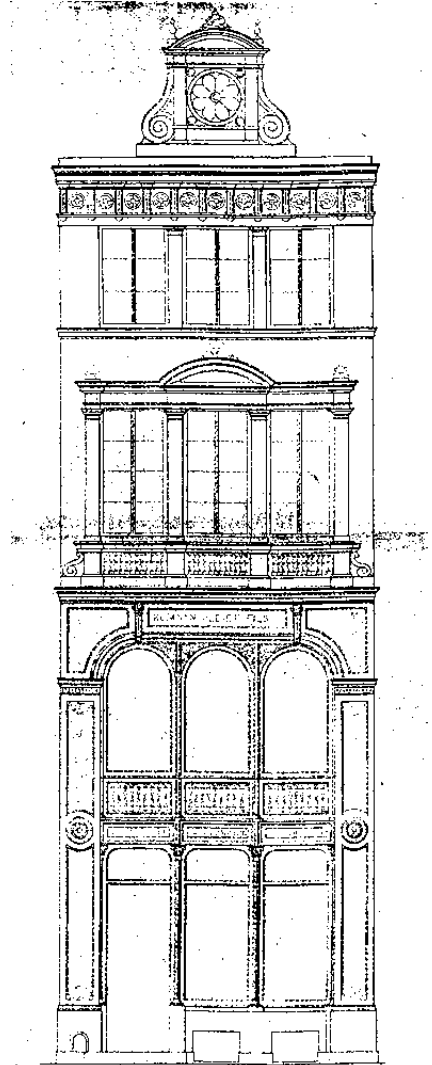
S.A.B., O.W., 17635 (1863).

Nr. 8-10. Rijkhuis in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect J.F. Vander Rit van 1852; vier bouwl. + mezzanino en vier trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de tweede bouwl. met afgevlakt bossagedecor. Rechth. bovenvensters, in geriemde omlijsting op de eerste twee verd., doch telkens op geprofileerde kordonvormende lekdrempels; giet- en gesmeed ijzeren leuningen. Oorspronkelijk gekoppelde winkelpuien vlg. spiegelbeeld, met colonnettes; heden verbouwd (1575).

S.A.B., O.W., 17727 (1852).

Nr. 18. Rijkhuis in neoclassicistische stijl, n.o.v. architect A. Payen van 1853 (fig. 714); drie bouwl. + entresol en drie trav. onder mansardedak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met typisch gebruik van «néo-grecque»-palmetornamenten. Oorspronkelijk hoge opengewerkte benedenbouw gemarkeerd door ingediepte pilasters met schijfmotief en puilijst, met ingeschreven drielichten: resp. als winkelpui met zij-ingang en colonnettes, en rondbogig met rankwerk en balustrade op de entresol; heden verbouwd. Verkleinende bovenverd. gemarkeerd door drielichten met versierde pilasters: pseudo-Venetiëans met balustrade tussen voluten, entablement, guirlandes en centraal gebogen fronton op de eerste verd., belijnd door een geprofileerd kordon op de tweede. Kroonlijst op consolerij alternerend met rozetten, en kordon; dakkapel met voluten en gebogen fronton (1576).

S.A.B., O.W., 17729 (1853).

714. Nieuwstraat nr. 18 (1853), (Journal Belge de l'Architecture, 1855, pl. 24).

Nr. 20-22. Voormalig warenhuis «Hiclet». Gebouw in sobere Art Nouveau, n.o.v. architect V. Horta van 1907, i.o.v. J. Hiclet, opgetrokken in 1907-1908 (fig. 715). Om-

vat vier bouwl. + entresol en zes trav. onder pseudo-mansarde. Constructie met gebruik van ijzer voor de structuur. Oorspronkelijk twee winkelruimten, waarvan één met galerij, in de benedenbouw; vier suites (kamers en kantoren) per verd. rond een centraal trappenhuis in de I-vormige bovenbouw met lichtschachten ten N. en Z. Symmetrisch geordonneerde lijstgevel met horizontale geleiding. Hoge benedenbouw, oorspronkelijk een volledig beblaasd ijzer skelet met terugwijkende centrale inkom; heden gewijzigd. Vlak bepleisterde bovenverd. met registers van rechth. deurvensters, als drielichten met gietijzere middenstijlen in de bredere zijtrav.; karakteristieke balkons met consoles en nagenoeg gesloten plaatijzere borstwering, in de middenpartij achtereenvolgens per vier en per twee gekoppeld en afzonderlijk; ingediepte penanten op de bovenste verd. Eenvoudige houten kroonlijst; rechte dakkapellen met zelfde ordon-

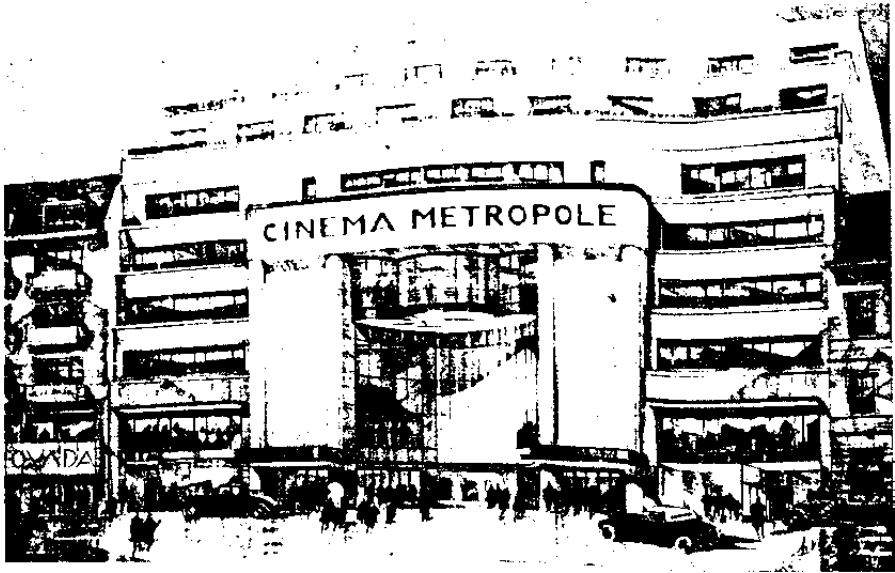
715. Nieuwstraat nr. 20-22. Voormalig warenhuis «Hiclet» (1907-1908).

nantie. Oorspronkelijk gelijkaardig geordonneerde achtergevel in de Paardgang, met één bouwl. minder en centrale open doorgang, doch verbouwd. Heden deel uitmakend van Hotel Métropole (zie De Brouckèreplein nr. 31).

S.A.B., O.W., 3983 (1907-1908).

Nr. 30. «*Cinéma Métropole*». Multifunctioneel complex in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect A. Blomme – bijgestaan door architect R. Nicolas (Parijs) – van 1930 (fig. 716). Bouw aangevat in 1931, ingehuldigd in 1932. Opgetrokken i.o.v. de familie Wielemans-Ceuppens, als uitbreiding van het achteraan aanpalende «*Hotel Métropole*» (zie De Brouckèreplein nr. 31). Kern gevormd door de oorspronkelijk trechtervormige bioscoopzaal met 3000 plaatsen, verdeeld over drie niveau's – parterre en twee balkons – met gescheiden toegangen, trappenhuisen en foyers; met de «*Eldorado*» (zie De Brouckèreplein nr. 30-46) de grootste van de stad. Omvatte voorts winkels met entresol aan weerszij van de inkompartij, taverne «*La Frégate*» en met het hotel verbonden feestzalen in het souterrain, een privé-apartement voor de directeur, en tenslotte twee verd. hotelkamers met dakterrassen rondom een patio bovenop de zaal.

Constructie van acht bouwl., waarvan de twee hoogste als terugwijkende attiek, met betonnen skeletstructuur en fundering. Gevelfront van Travertijnse marmer, ruim voorzien van beglazing gevat in ten dele vernieuwd metalen raamwerk. Dominerende horizontale geleiding, in het centrum onderbroken door de monumentale, over vijf bouwl. doorlopende, transparante inkompartij (Pl. XXXI). L.g. als strakke kolossale portiekstructuur met polygonale posten en breed hoofdstel, afgesloten door achtereenvolgens concaaf en drielobbig convex gebogen glaswanden, waarvan de dynamiek inwendig wordt voortgezet in de plafonds met neon-accnten en eertijds ook in de bevloering van het portaal. Heden echter op de begane grond verbouwd en hogerop ontsierd door een serre-uitbouw. Voorts trapsgewijze – miniem – inspringende bouwl., de tweede volledig

716. Nieuwstraat nr. 30. «Cinéma Métropole». Perspectiefekening (1930), (*L'Emulation*, 1933, 1, p. 3).

beglaasd onder een korte luifel, de overige belijnd door doorlopende vensterregisters en waterlijsten.

Oorspronkelijk strak bioscoopinterieur, met functionalistische opbouw gericht op een optimale projectie, comfort en veiligheid voor het publiek. Decor gereduceerd tot een contrastrijke combinatie van volumes, kleurtonaliteiten, verfijnde materialen en lichteffecten, de zaal beheerst door een monumentaal reliëf met dansende grattiën door beeldhouwer O. Zadkine (heden nog aanwezig); de taverne ingericht als scheepsdek. Tweede balkon in 1971 opgesplitst tot twee kleine zalen, inkom en parterre in 1982 tot doorlopende winkelruimte, n.o.v. architecten A. Jacquain en P. Hof, waarbij enkel de foyers en trappehuizen gr. m. intact bleven. Gesloten in 1992 (1577).

S.A.B., O.W., 51338-51340, 47213 en 42150 (1930-1932), 82813 (1971), 88248 (1982).

Bâtir, 1933, 1, p. 12-13, 3, p. 86-89.

BRAEKEN J., *Paleizen voor de hoofdstad* (M &

L, 1988, 5, p. 48-62).

L'Emulation, 1933, 1, p. 3-10.

Nr. 31-33. Voormalig enkelhuis in neo-classicistische stijl, met drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1852. Beplasterde en beschilderde lijstgevel. Begane grond, oorspronkelijk met schijnvoegen en 1. poort, vanaf 1859 verbouwd tot winkelpui. Verkleinende rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting; op de bel-etage met doorgetrokken lekdrempels en entablement in de middentrav., oorspronkelijk eveneens een middenbalkon met voluutconsoles en balustrade. Gietijzeren leuning. Beëindiging met architraaf en kroonlijst met klossen en tandlijst (1578).

S.A.B., O.W., 17646 (1852, 1859).

Nr. 35. Winkelhuis in Art Nouveau, n.o.v. architect Léon Govaerts van 1899, heden sterk vereenvoudigd; vier bouwl. en vier

717. Nieuwstraat nr. 36-38 (1901).

trav. onder mansardedak (leien). Vroege toepassing van gewapend beton voor de constructie. Bepleisterde lijstgevel met schijnvoegen voor de ordonnerende lisenen van de bovenbouw, afgewerkt met een kroonlijst op typische consoles. Oorspronkelijk kenmerkende sgraffitoversiering in het verlengde van dorpels, op borstweringen en fries; winkelpui en eerste verd. met entablementvensters, onder een zware waterlijst (1579).

S.A.B., O.W., 17653 (1899).

Nr. 36-38. Ruim winkelhuis in Art Nouveau, oorspronkelijk «*Les Grandes Galeries Belges*», n.o.v. architect D. Fastré van 1901; drie bouwl. + entresol en vier trav. onder mansardedak (fig. 717). Hoge benedenbouw, oorspronkelijk een volledig be-glaasd ijzerskelet met in 1905 toegevoegde luifel; heden verbouwd. Bovenverd. van natuur- en hardsteen, met l. risaliet van één trav., horizontale geleiding en ver-

zorgd decor. Deurvensters in verticaal oplopende omlijstingen met golvend beloop en typische sluitsteen, onderbroken door een dito waterlijst op consoles; gietijzeren borstweringen, tussen postamenten op de eerste verd. Markante rechth. houten erker in de derde trav., waarop vernieuwd balkon. Gebeeldhouwde friezen met florale motieven op de bovendorpels van de eerste verd., en doorlopend onder de brede houten kroonlijst tussen postamenten. Bewaard houtwerk van ramen en erker met typische roeden. Recente attiek i.p.l.v. dakkapellen.

S.A.B., O.W., 17744 (1901), 17745 (1905).

Nr. 39-43. Ruim traditioneel diephuis, eertijds onderverdeeld in twee panden, met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen, kunstleien), uit XVII A (fig. 718). Brede trapgevel (10 tr. + topstuk), opgetrokken uit bak- en zandsteen doch heden bepleisterd en beschilderd,

718. Nieuwstraat nr. 39-43.

verankerd d.m.v. lievormige muurankers met gekrulde spie. Aangepaste rechth. bovenvensters o.m. met lekdrempel (XIX). Geveltop met vier geledingen, belijnd door een waterlijst boven de tweede : twee centrale rondboogvensters met imposten en sluitsteen, geflankeerd door sterk vergrote rechth. zijvensters in de eerste geleding; twee rechth. vensters met latei op korbelen in de tweede; rond oculi, resp. twee en één in de topgeledingen. Eertijds vier vensters op de begane grond, uiterst l. en r. geflankeerd door rondboogdeuren, r. tot 1873 met Lodewijk XIV-omlijsting. Huidige pui met hardstenen bekleding sinds een grondige renovatie in 1988.

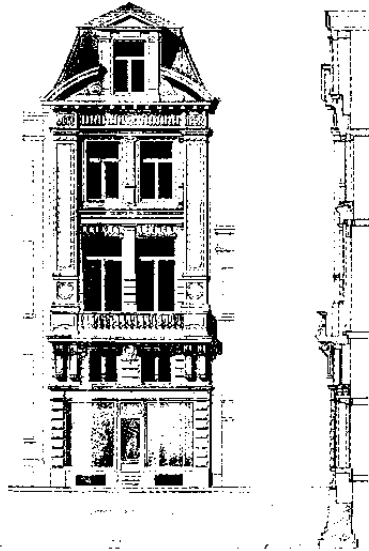
S.A.B., O.W., 17650 (1873), 17795.

Nr. 40-42/44 (l. pand). Zie Noorddoorgang.

Nr. 44 (r. pand). Rijkshuis in eclectische stijl, n.o.v. architect H. Beyaert van 1865, in de

gevel gedateerd 1866 (fig. 719). Oorspronkelijk drie bouwl. + entresol en twee trav. onder mansardedak; in 1902 verhoogd met een vierde bouwl., waarbij hergebruik van de frontonbekroning. Beplesiterde en beschilderde lijstgevel. Oorspronkelijk winkelpui met geblokte posten en entresol met schijnvoegen, gekoppelde balkonconsolles en cartouche in de benedenbouw; heden verbouwd. Eerste twee verd. gemarkeerd door kolossale ingediepte pilasters, tussen gevelbreed balkon met balustrade en stafwerkfries met jaartal «ANNO 1866» – het oorspronkelijk aflijnend hoofdstel – Tweelichten, resp. met Dorische pilasters en Ionische halfzuilen, gescheiden door een entablement. Gelijkaardige toegevoegde verd. met Corinthische halfzuilen. Gebogen gebrooken fronton met klossen en tandlijst, en centrale dakkapel met vleugelstukken en driehoekig fronton (1580).

S.A.B., O.W., 17741 (1865), 75918 (1902).

719. Nieuwstraat nr. 44 (r. pand), (1865-1866), (Castermans A., *Parallele des maisons de Bruxelles et des principales villes de Belgique*, II, pl. 113).

720. Nieuwstraat nr. 45 (1862).

Nr. 45. Vrij imposant hoekpand (St.-Michielsstraat nr. 29-31) in Second-Empire-stijl, n.o.v. architect D. Peeters van 1862 (fig. 720); drie bouwl. + entresol en tweemaal vier trav. – breder gespatieerd in de zijgevel – onder mansardedak (kunstleien). Verzorgde natuurstenen lijstgevel, sterk gecompartmenteerd en typisch geornamenteerd, geleed door het omlopende gietijzeren balkon van de eerste en de doorgetrokken Franse balkons van de twee verd. Oorspronkelijk winkelpui met hoekportaal, pilasters en frontons, heden verbouwd; behouden l. privé-deur. Entresol met gekoppelde korbboogopeningen en pilasters doorlopend in balkonconsoles; oorspronkelijk opengewerkte borstwering cf. l. trav. Bovenverd. met steekboogvensters in gerimde omlijsting, rozetten en rankwerk in kerftechniek op de bovendorpels, spiegels en panelen op de penanten en stafwerkfries. Houten kroonlijst met tandlijst op consoles, in het ontwerp be-

kroond met een gietijzeren borstwering vóór de dakkapellen.

S.A.B., O.W., 17600 (1862).

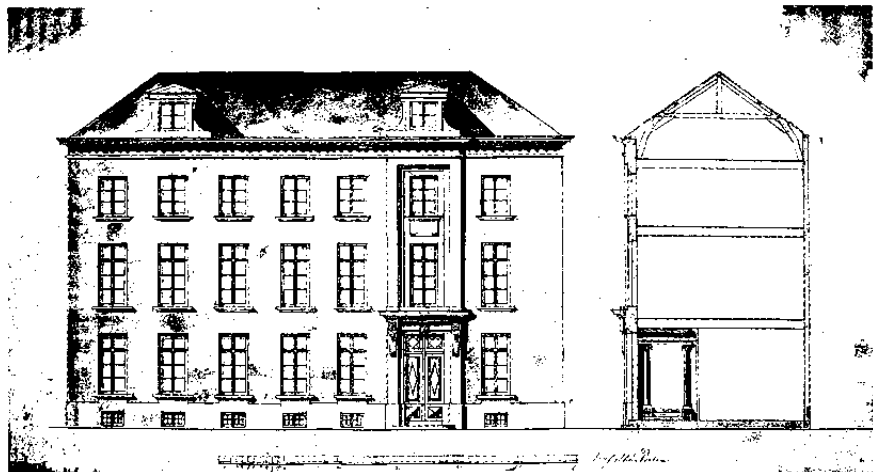
Nr. 47. Hoekhuis (St.-Michielsstraat) in laat-classicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1803 (fig. 721). Oorspronkelijk vlak bepleisterde en beschilderde, regelmatig geordonneerde lijstgevel, drie bouwl. en resp. drie en zeven trav., met poortrisaliet in de voorlaatste trav., onder schilddak waarin dakkapellen met fronton. Toevoeging van één trav. uiterst r. en vensteromlijstingen in 1884, zwaar pseudo-mansardedak (leien) n.o.v. architect J.M. Plumier in 1929; pui meermaals verbouwd. Verkleinende rechth. bovenvensters met toegevoegde stucomlijsting en onderdorpel. Poortrisaliet met dubbel ingediept veld, oorspronkelijk vleugeldeur met entablement op rozetconsoles en diamantkopsleutel, en borstwering met drop-paneel. Kroonlijst met klossen boven fries en kordon (1581).

S.A.B., O.W., 28915 (1803), 21749 (1884), 35471 (1929).

Nr. 54. Omvangrijk winkel-/appartementsgebouw, n.o.v. architecten H. Vaes en V. Creten van 1908. Afgeschilderd hoekcomplex (St.-Michielsstraat nr. 26A-28, Duivekotstraat) met vier bouwl. + entresol en vijftien trav. onder pseudo-mansardedak (kunstleien). Markante benedenbouw, oorspronkelijk een beglaasd ijzerskelet – l-balken en posten –, heden slechts ten dele bewaard op de entresol : brede steekbogen met ijzeren roeden, flankerende colonnettes en borstwering. Bepleisterde bovenverd. met schijnvoegen, onder gebroken architraaf en kroonlijst. Rechth. vensters, alternerend drielichten en gestapelde erkers en ijzren balkons; rechte dakkapellen met zelfde ordonnantie (1582).

S.A.B., O.W., 3987 (1908).

Nr. 56-62. Breedhuis, in oorsprong twee gekoppelde winkelpanden, in neoclassicistische stijl, waarvoor bouw-aanvraag van 1846; drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel. Verkleinende rechth. bovenvensters in

721. Nieuwstraat nr. 47. Bouwaanvraag (1803), (S.A.B., O.W., 28915).

geriemde omlijsting met oren, op doorgetrokken lekdrempels, de resp. middentrav. op de hoofdverd. verrijkt met een entablement en in het ontwerp een balkon met voluutconsols; gietijzeren leuning op de bovenste verd. Kroonlijst op consolerij alternerend met omlijste steigergaten, en belijnd kordon. Oorspronkelijk winkelpui met gekoppelde rondbogen op pilasters en deuren in de uiterste trav.; heden verbouwd. Centrale gevelsteen «PROPRIETE DE LA CIE UTRECHT» (begin XX), (1583).

S.A.B., O.W., 17682 (1846).

Nr. 59. Voormalig herenhuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak. In huidige vorm met neoclassicistisch uitzicht uit begin XIX; oude, vermoedelijk traditionele XVII-kern aangegeven door lelievormige muurankers op de eerste twee bouwl. Gecementeerde lijstgevel, tot voor kort enkelhuisopstand met verdiepte rondboogpoort met imposten en diamantkopsleutel onder gekornist entablement in de 1. trav. Verkleinende rechth. bovenvensters met lekdrempel. Kroonlijst op kloksen. Verbouwde begane grond; vroegere binnenplaats omgevormd tot winkelruimte (1584).

Nr. 64. Rijkhuis in Louis-Philippestijl, n.o.v. architect A. Trappeniers van 1861; drie bouwl. en drie trav. onder mansarddak (leien). Lijstgevel met typisch stucco, heden tot de helft van de eerste verd. weggebroken. Oorspronkelijk winkelpui en entresol, r. geflankeerd door een hoge rondboogpoort; doorlopende opengewerkte borstwering op consols van de bel-etage erboven. Resp. gewijzigd tot enkelhuisopstand met rondboogvensters en balkon, n.o.v. architect W. Janssens van 1867. Getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting met sluitsteen, op doorgetrokken lekdrempels; centraal gebogen entablement met consols op de bel-etage. Guirlandes, slingers en loofwerk op bovendrempels, penanten en fries. Kroonlijst op gekoppelde consols; dakkapellen met vleugelstukken en booglijst. Bedaking later verhoogd (1585).

S.A.B., O.W., 17756 (1861), 17757 (1867).

Nr. 69. Appartementsgebouw (hoek Koolstraat nr. 1) in Art Deco, n.o.v. architect G. Ide van 1934; vier bouwl. + entresol en zes ongelijke trav. Gevelparement van baksteen en simili met typisch decor. Alternerend vlakke en uitkragende partijen,

de hoektrav. extra geaccentueerd door ijzeren balkonhekken en een markante bekroning; brede kroonlijst. Winkelpui van bij oorsprong, doch aangepast (1586).

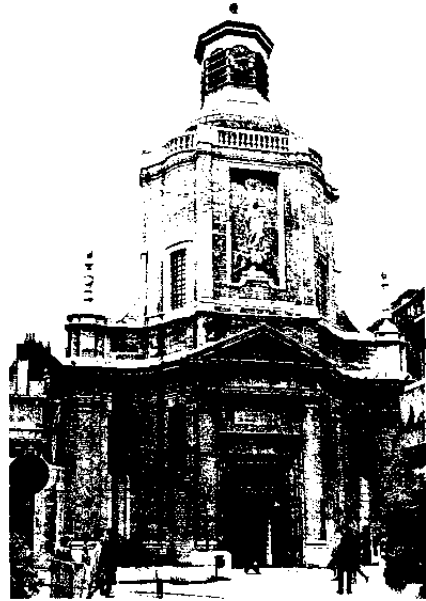
S.A.B., O.W., 47094 (1934).

Nr. 72. Hoekcomplex (Finisterraestraat) gevormd door een sterk verbouwd hockhuisje uit begin XIX, aan zijde Finisterraestraat aanleunend bij een oudere traditionele constructie uit XVII. L.g. met twee bouwl. en zeven ongelijke trav., heden onder mansardedak ter vervanging van een zadeldak. Vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, doch bepleisterd en beschilderd, verankerd d.m.v. lielevormige muurankers. Aangepaste rechth. vensters met lekdrempel (XIX). Gedeeltelijk verbouwde benedenverd. (1587).

★ Parochiekerk O.-L.-Vrouw van de Finistère

Kerk in klassicerende barokstijl, uit begin XVIII, gelegen aan een pleinvormige verbreding van de Nieuwstraat. Opgetrokken ter vervanging van een kleinere kerk, die begin XVIII bij de aanleg van de Nieuwstraat was gebouwd om er een miraculeus Mariabeeld in onder te brengen. Eerder bevond zich op deze plaats, te midden van de landerijen in het N.W. van de stad, reeds een kapel, «de capelle in de Coolhoven», «Finis Terrae» of «Venster-Sterre» genaamd, vanwaar de toewijding aan O.-L.-Vrouw van de Finistère van de nieuwe kerk. Verheven tot parochiekerk in 1646, bediend door de Oratorianen van de orde van Philippus Neri. De Finistèrekerk werd tijdens de Franse overheersing gesloten en voor de eredienst heropend in 1804.

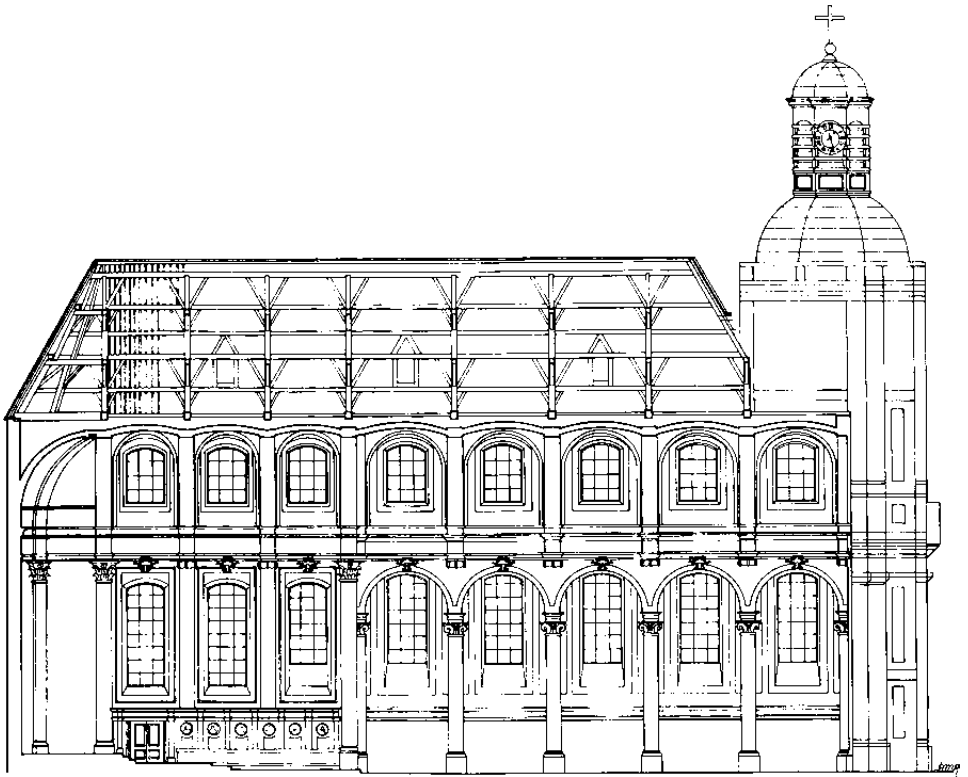
Bouw van de huidige kerk aangevat in 1708 met het koor, voortgezet in 1713 met het schip, toegeschreven aan bouwmeester W. De Bruyn en H.-F. Verbruggen, en stopgezet in 1730. Het kerkinterieur en de onderste geleding van de O.-gevel zijn dan voltooid. Bovenbouw van de O.-gevel en klokkentoren opgetrokken in 1828. Portaal en doksaal aangepast in 1848 voor plaatsing van het orgel. Aanbouw van de kapel van O.-L.-Vrouw van Goed Succes

722. Nieuwstraat. O.-L.-Vrouw van de Finistère (1708-1730, 1828). O.-gevel.

aan de N.-zijbeuk in 1852, voor het gelijknamige Mariabeeld, dat in 1625 uit Aberdeen (Schotland) werd overgebracht naar de Augustijnenkerk te Brussel en in 1814, na omvorming van de Augustijnenkerk tot protestantse tempel, naar de Finistèrekerk. De tegenoverliggende doopkapel en de beide schermgevels dateren vermoedelijk uit dezelfde periode. O.-gevel gerestaureerd in 1963-1968, n.o.v. architecten J. Rombaux en A. Renouprez, met gebruik van Massangis; bovendeel – koepel en klokketoren – na brand wederopgebouwd in 1970. Volledige en grondige restauratie van de kerk, n.o.v. architecten M. en P. Mignot van 1983, aangevat in 1988.

Driebeukige basilicale kerk met schip van vijf trav., de middenbeuk beëindigd door een W. georiënteerd koor van drie trav. met halfronde absis, de zijbeuken door zijkapellen met rechte sluiting ter hoogte van de eerste koortrav. (Fig. XXIX, XXX).

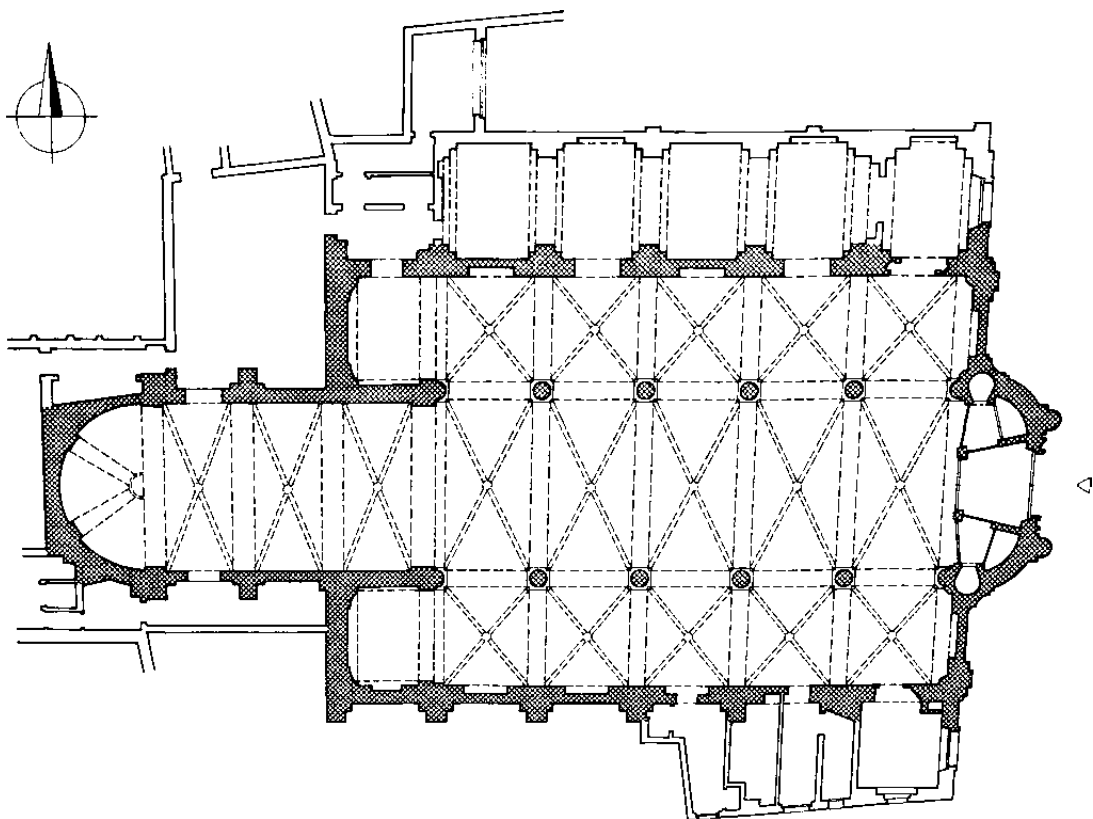

XXIX. Nieuwstraat. Parochiekerk O.-L.-Vrouw van de Finistère. Langsdoorsnede naar architecten M. en P. Mignot (1983).

Portaal in de middenas. Kapel O.-L.-Vrouw van Goed Succes van vijf trav. aanleunend bij de N.-zijbeuk. Doopkapel van één trav. aanleunend bij de eerste Z.-zijbeuktrav. Sacristie in de hoek gevormd door het koor en de N.-zijbeuk, toegankelijk vanuit het koor en d.m.v. een beglaasde ijzeren rondbooggalerij (midden XIX) verbonden met de pastorie (zie Nieuwbrug nr. 45). Koorabsis ingekapseld in de voormalige nieuwe sacristie (zie Adolphe Maxlaan nr. 55).

O.-gevel (fig. 722). Schermgevel van zandsteen met twee duidelijk onderscheiden, gedisproportioneerde geledingen, in het midden convex uitgebogen. Onderste geleding met vijf trav. Vooruitspringend

rechth. portaal in kwartholle omlijsting onder entablement en paneel met opschrift «LAUS TUA IN FINES TERRAE», geflankeerd door Dorische driekwartzuilen. Zijtrav. met rechth. vensters boven verdiepte panelen en samengestelde Dorische pilasters. Doorlopend entablement met architraaf, trigliefenfries en geprofileerde kroonlijst, boven het portaal bekroond door een driehoekig fronton. Bovenste geleding met drie trav., vanaf een met verdiepte panelen versierde basis, geflankeerd door vleugstukken en hoektoortsen. Middenpartij in het verlengde van het portaal, versierd met een rechth. nis waarin sinds 1843 een reliëf van de H. Maagd gedragen door engelen. Gebogen zijtrav. met rechth. venster.

XXX. Nieuwstraat. Parochiekerk O.-L.-Vrouw van de Finistère. Plattegrond naar architecten M. en P. Mignot (1983).

Bekronende balustrade, doorlopend over de achterliggende bak- en zandstenen torenromp. Achtigzijdige koepel en octogonale klokketoren met galmgaten en uurwerken en helm, met koperbekleding, bekrond met een vergulde sfeer en kruis. Aan weerszijden lage schermgevels van de zijkapellen. Bovenaan ingesnoerd, met rechth. deur onder beglaasd spiegelboogvormig bovenlicht, waarop entablement en sokkel. Eertijds bekrond door beelden-groepen van de H. Anna en Maria en H. Jozef, heden in het interieur.

Zijgevels van middenbeuk en koor in bepleisterde baksteenbouw, met resp. vijf steek- en drie rondboogvensters; zadeldak (leien) met afgewolfd dakkapellen met

spits. Zijbeukgevels van baksteen, gedeeltelijk verborgen achter woningen, versterkt d.m.v. steunberen, waartussen zes steekboogvensters; lessenaarsdaken. Sacristie van baksteen en cement onder schilddak (leien).

Interieur met tweeledige opstand (fig. 723). Rondboogarcaden op twee rijen van zes zuilen met vierkante sokkel en composiet kapiteel, de uiterste ingewerkt. Entablement met architraaf, fries en geprononceerde kroonlijst, doorlopend rond het koor, aldaar achteraan opgevangen door vier compositie pilasters. Bovenlichten van schip en koor met doorzichtig glas-in-lood, lage vensters van zijbeuken,

koor en O.-gevel met gebrandschilderd glas-in-lood. Overwelling van midden-schip, koor en zijbeuken door kruisribgewelven met rondbogige gordels op consoles; van de koorabsis door een half koepelgewelf met vier ribben. Volledig bepleisterd met overvloedige laat-barokke ornamentatie, in contrast met de klassieke ordonnantie van de O.-gevel. Rijk stucdecor met vnl. loofwerk, guirlandes, schelpen en rozetten, uitgespreid over de gehele kerk: in het middenschip in de fries van het entablement, zwikken en binnenboogvlakken van de arcaden, op de gordelbogen en rond de vensters; in het koor op de penanten, panelen en ribben van de absis; in de zijbeuken op de penanten, ter omlijsting van medaillons met heiligenbuste; in de zijkapellen op pilasters en boog van de altaarwand. Heden egaal beschilderd; reconstructie van een polychrome kleurstelling met marmerschildering, op basis van nog aangetroffen sporen, wordt overwogen. Bevoering van zwarte en witte marmer.

Voormalige doopkapel onder koepel met lantaarn. Kapel van O.-L.-Vrouw van Goed Succes met trav.-indeling door de steunberen van de zijbeuken, onder tongewelf met gordelbogen en bovenlichten, volledig bepleisterd en beschilderd.

Mobilair

O.-L.-Vrouw verschijnt aan H. Philippus Neri (XVII) door C. De Crayer; Elia in de woestijn (XVII); Maaltijd met Emmaüsgangers (begin XVIII); Jezus ondervraagt de schriftgeleerden (begin XVIII); Vermenigvuldiging der broden en vissen (begin XVIII); Bruiloft te Kana (XVIII A); Jezus verdrijft de kooplieden uit de tempel (XVIII A); Barmhartige Samaritaan (einde XVIII). Kruiswegstaties (1850-1852) door Ch.-A. Wauters, A. Roberti, F. Houz , J. Van Severdonck, J.-L. Bonnet, E. Bouillont, Ch. Degroux, E. Leclercq en S.L. Tiberghien.

Houten O.-L.-Vrouw van Goed Succes (XVI); houten O.-L.-Vrouw van de Finistère (1628); houten H. Anna en Maria en H. Jozef en Kind (XVIII B), kopieën naar H. Duquesnoy de Jonge.

Marmeren hoofdaltaar met Onbevleete Ontvangenis (1853) en N.-zij-altaar (1853) door A.J. Leclercq; marmeren zij-altaar (midden XIX); eiken koorgestoelte met medaillons met twaalf apostelen

in Lodewijk XIV-stijl (begin XVIII), toegeschreven aan J.-B. Van der Haeghen; eiken lambrizering met ingewerkte deuren, kasten en biechtstoelen in Lodewijk XIV-stijl (begin XVIII) in de zijbeuken; eiken preekstoel (1758) door I. Duray (vader); eiken communiebanken (midden XVIII) afkomstig van de voormalige Augustijnenkerk; eiken broederschapslijsten in Lodewijk XV-stijl (midden XVIII); eiken portaal, doksaal en orgelkast (1848) met orgel (1848) door H. Loret.

Reeks glasramen (1852-1870) door J.F. en L. Pluys en R. Berns.

Archief K.C.M.L., dossier 3791.
DES MAREZ G., 1979, p. 289-292.

Nr. 76. Halfvrijstaand appartementsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architect J. De Ligne van 1931; zes bouwl. waaronder entresol en terugwijkende attiekverd. Deel uitmakend van een ruimer project dat voorzag in aanpassing en wederopbouw van de gebouwen van de kerk-fabriek van O.-L.-Vrouw van de Finistère in het bouwblok Nieuwstraat/Finisterraestraat/Adolphe Maxlaan, doch slechts gedeeltelijk uitgevoerd (zie ook Adolphe Maxlaan nr. 49-53 en 55). Bovenbouw met vlakke bepleistering, geritmeerd door pilasters, afgeronde hoekpartij, middenrisaliet in de zijgevel en kroonlijst; doorlopende vensterregisters met metalen raamwerk. Beglaasde pui, in het ontwerp met mamerbekleding (1588).

S.A.B., O.W., 47060 (1931).

Nr. 80. Handelshuis (hoek Nieuwbrug nr. 70) met modernistisch karakter, n.o.v. architect P. Hamesse van 1923; drie bouwl. + entresol resp. vier en vijf trav. onder pseudo-mansarde (leien). In deze vorm resulterend uit de ingrijpende verbouwing van een neoclassicistisch pand van 1832, dat samen met het aanpalende nr. 82 (l. pand) werd opgetrokken ter plaatse van een ruim traditioneel herenhuis met dubbele trapgevel uit XVII. Hoge beglaasde benedenbouw, oorspronkelijk

723. Nieuwstraat. O.-L.-Vrouw van de Finistère (1708-1730).

met marmerbekleding, hoekportaal en rondbogige entresolramen; heden aangepast. Bovenverd. met simili-bekleding, verticaliserende vensteromlijstingen met entablement, en kroonlijst Gesloopt in 1992 (1589).

S.A.B., O.W., 31933 (1923), 25817 (1832).

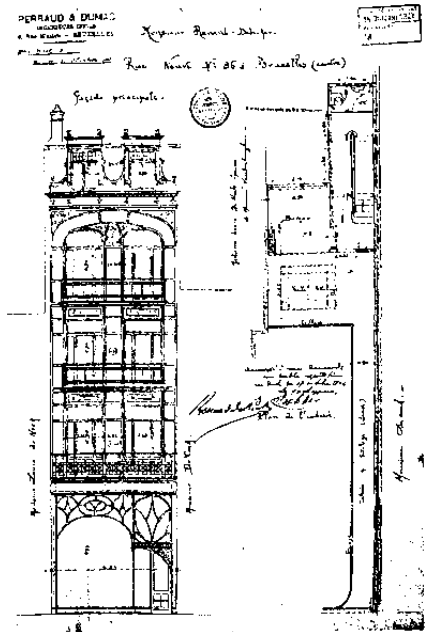
Nr. 82A. Voormalig handelsgebouw «Magec», in Nieuwe Zakelijkheid, n.o.v. architecten Govaerts en Van Vaerenbergh van 1935-1936. Betonconstructie met vier bouwl. + entresol. Oorspronkelijk monolithische gevelbepleistering (gewassen graniet) voor de boven-, marmerbekleding voor de benedenbouw en arduinen dorpels. Pui verticaal geritmeerd door een centrale toegang en vitrines, met galerij in interieur. Uitkragende bovenverd. met horizontaal doorlopende beglazing met metalen roedenverdeling. Heden sterk gewijzigd, o.m. verlaagde pui, vernieuwde gevelbekleding en raamwerk (1590).

S.A.B., O.W., 46415 (1935-1936).

Nr. 84-86. Rijkshuis in eclectische stijl, n.o.v. architect L. Duwaerts van 1902; vier bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien). Lijstgevel van natuur- en hardsteen, van bij oorsprong met winkelpui. Markant middenrisaliet voorzien van balkons met balustrade of ijzeren hek tussen postamenten, beëindigd met een rondboog op Ionische pilasters; doorgetrokken tot in de bedaking, met dakkapel met driehoekig fronton. Tweede bouwl. belijnd door platte banden en kordons; korfboogliscnen in de zijtrav. van de bovenste verd. Inmiddels tot aan de tweede verd. weggebroken (1591).

S.A.B., O.W., 17786 (1902-1903).

Nr. 88. Appartementgebouw met Art Nouveau-inslag, n.o.v. architect T. Menton van 1902, in de gevel gedateerd 1903 (fig. 724); vier bouwl. en twee trav. onder pseudo-mansarde (kunstleien). Constructie met gebruik van gewapend beton. Lijstgevel met geel bakstenen parement, in velden verdeeld door een doorlopend patroon van geprofileerd lijstwerk. Brede rechth. en op de hoogste verd. korfboogvormige

724. Nieuwstraat nr. 88. Bouwaanvraag (1902), (S.A.B., O.W., 17788).

deurvensters, voorafgegaan door balkons met ijzeren consoles en borstwering. Kleurrijke sgraffitopanelen, o.m. met jaartal «ANNO 1903», op lateien, de onderzijde van balkonplatformen en in de gevelbekroning. Eenvoudige kroonlijst; dakkapellen. Oorspronkelijke hoge Art Nouveau-winkelpui met gebogen glaswand en zij-ingang; heden verbouwd (1592).

S.A.B., O.W., 17788 (1902).

Nr. 92. Rijkshuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1873-1874; drie bouwl. en twee trav. onder mansardedak (leien). Door kordons gelede lijstgevel met rijke stucversiering. Getoogde deurvensters in geriemde omlijsting met oren en sleutel tussen guirlandes; Franse balkons met consoles en gietijzeren hek, verwijderd op de eerste verd. Spiegels en meanderfriezen op penanten en

borstweringen. Kroonlijst met tandlijst en consoles boven panelen; bekronende gietijzeren borstwering voor de getoogde dakkapellen. Winkelpui van bij oorsprong, doch heden verbouwd (1593).

S.A.B., O.W., 17775 (1873-1874).

Nr. 94-96. Rijkhuis met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1873; drie bouwl. + entresol en vier trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met kordongeleiding. Middenrisaliet van twee trav. met schijnvoegen, sleutels tussen guirlandes en balkons met ijzeren hek, oorspronkelijk vanaf de entresol doorlopend tot in de bedaking. Rechth. bovenvensters met geriemde omlijsting en doorgetrokken lekdrempels. Gekornist klassiek hoofdstel; dakkapel met gebogen fronton tussen œil-de-bœufs. Winkelpui van bij oorsprong, heden met de entresol verbouwd (1594).

S.A.B., O.W., 17774 (1873).

Nr. 144-150. Ruim breedhuis in neoclassicistische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1841; vier bouwl. + entresol en zes trav. onder zadeldak. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel met symmetrische opbouw, de benedenbouw met schijnvoegen en in de middenpartij gekoppelde winkelpuien en haast vierkante entresolvensters; heden grotendeels gecementeerd, de benedenbouw weggebroken. Verkleinende rechth. bovenvensters met geriemde omlijsting en lekdrempel, kordonvormend op de eerste verd. Uiterste trav. geaccentueerd door entablementen op voluutconsoles, en oorspronkelijk balkons boven hoge rondbogen resp. inrijpoort en vitrine. Kroonlijst met tandlijst boven steigergaten in doorgetrokken omlijstingen. Toegevoegd gietijzeren balkon en borstwering (ca. 1900), (1595).

S.A.B., O.W., 17865 (1841).

Ninoofseplein (1-2 F-G)

Rechth. aan drie zijden bebouwd plein in het verlengde van resp. de Fabrieksstraat

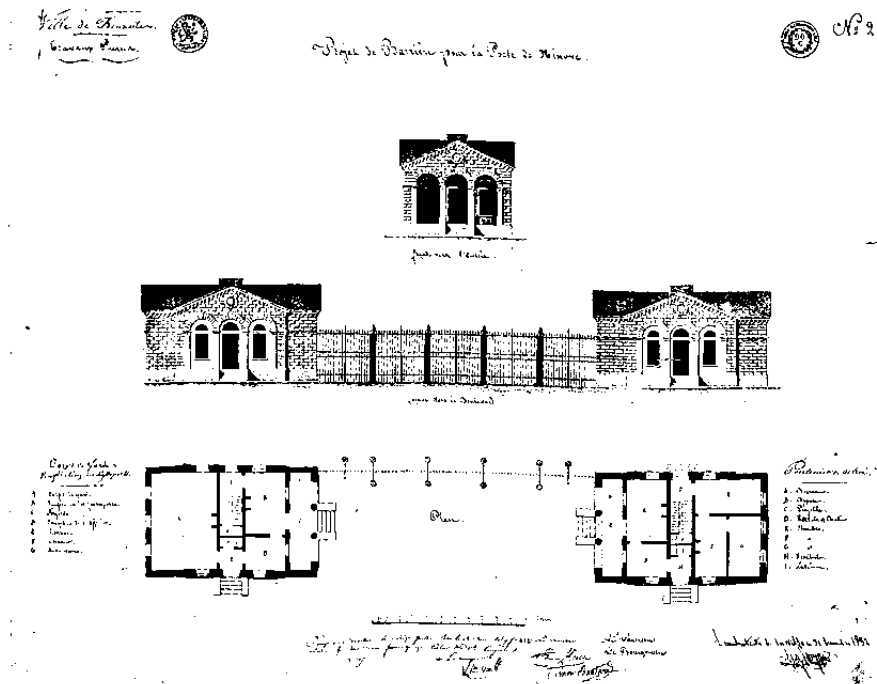
en de Ninoofsepoort, de O.-zijde gevormd door de Kruitmolenstraat, ten W. geopend naar de Barthélémylaan en Slachthuislaan. Deel uitmakend van de aanleg van de W.-ringlanen, uitgevoerd o.l.v. stadsarchitect A. Payen vanaf 1832, met octrooipaviljoenen van 1833-1834 (zie Ninoofsepoort).

N.- en Z.-percelen ca. 1835 bebouwd met neoclassicistische burgerhuizen van drie bouwl. en drie trav. onder zadeldaken. Eenvoudige architectuur met homogeen karakter, heden echter verstoord door allerlei latere toevoegingen, vernieuwing van de gevelbekleding en wijziging van de puien, overwegend in begin XX. Nr. 1 (hoek Kruitmolenstraat) met bossage en erker (1911); nr. 2 met bossage en balkon (1909) en latere mansarde; nr. 3 met balkon (1901) en latere vierde bouwl.; nr. 4 (hoek Barthélémylaan) waarvoor bouwaanvraag van 1837, met verbouwde pui; nr. 6 (hoek Slachthuislaan) waarvoor bouwaanvraag van 1835, later verhoogd met een derde bouwl. + mezzanino en met verbouwde pui (1910) nr. 7 en 8 met rondbogige bel-etagevensters, ten dele aangepast; idem voor nr. 9 met erker (1912); nr. 10 (hoek Kruitmolenstraat) met toegevoegd geveldecor, o.m. balkon en entablement (1862) en overbouwde resten van vroegere stallingen (1596, 1597).

S.A.B., O.W., 17878 (1911), 17879 (1909), 17880 (1901), 17876 (1837), 25592 (1835), 17882 (1910), 17884 (1912), 19750 (1862).

Ninoofsepoort (1 F-G)

Geopend in 1816, aan de W.-flank van de XIV-stadswal, tgv. de Fabrieksstraat. In 1820 wederopbouw van de gedemonteerde tolhuisjes en pijlers van de «Porte Napoléon» (1807, architect A. Payen sr.), cf. Lakensestraat. Na het graven van het kanaal van Charleroi (1827-1832; ten W. omgeleid in 1948-1949), in 1833-1834 vervangen door de octrooipaviljoenen n.o.v. architect A. Payen van 1832, met l. wachtpost en paspoortcontrole en r. brugwachter en octrooibureau, ten O. van de brug over het kanaal (fig. 725). Bewaarde paviljoenen heden te midden van

725. Ninoofsepoort. Octrooipaviljoenen. Opstand en plattegrond (1832), (S.A.B., A.A., 1833, vol. 30, resp. 11, pl. 271).

een deels geplaveid en gekasseid plein, met plantsoenen en hekafsluiting, ten O. van de verkeersring.

Octrooipaviljoenen in neoclassicistische stijl, op rechth. plattegrond en één bouwl. hoog onder zadelbedaking (roofing, leien). Opgetrokken uit baksteen, met blauwe hardsteenbekleding in afgevlakte bossage (fig. 726). Gevels met rondbogige arcade-structuur in drie trav., onder booglijst op geprofileerde imposten, voortgezet in de over de muren omlopende gelede kordons; verdiepte, thans deels gedichte rechth. vensters en deuren onder halfcirkelvormig bovenlicht. Smalle hoofdgevels opgevat als portieken, met Toscaanse middezuilen, aan l. paviljoen afgesloten door ijzeren hekwerk; achteruitwijkende gevel met gelijkaardige muuropeningen als in overige gevels. Bredere O.- en W.-zijgevels met risalietvormende middenpartij.

Centraal oculus in lauwerkrans in de bekronende pseudo-frontons met vrij sterk overkragende kroonlijst op uitgelengde consoles (1598).

S.A.B., O.W., 83257 (1807), 44096 (1820), 44094 (1833-1834); A.A., 1820, vol. 18, fol. 110, 1833, vol. 30, rep. 11, pl. 270-281.

Poelaert en zijn tijd, Brussel, 1980, p. 139-141.

Noordoorgang

Van De Brouckèreplein naar Nieuwstraat. Complex met winkelgalerij en oorspronkelijk het z.g. «Musée du Nord», gebouwd i.o.v. de «Société du Musée et Passage du Nord», n.o.v. architect H. Rieck, in 1881-1882 (fig. 727). Omvatte de «Passage du Nord»: galerij geflankeerd door vierendertig winkels met entresol; op de bovenverd., vanuit de galerij bereikbaar

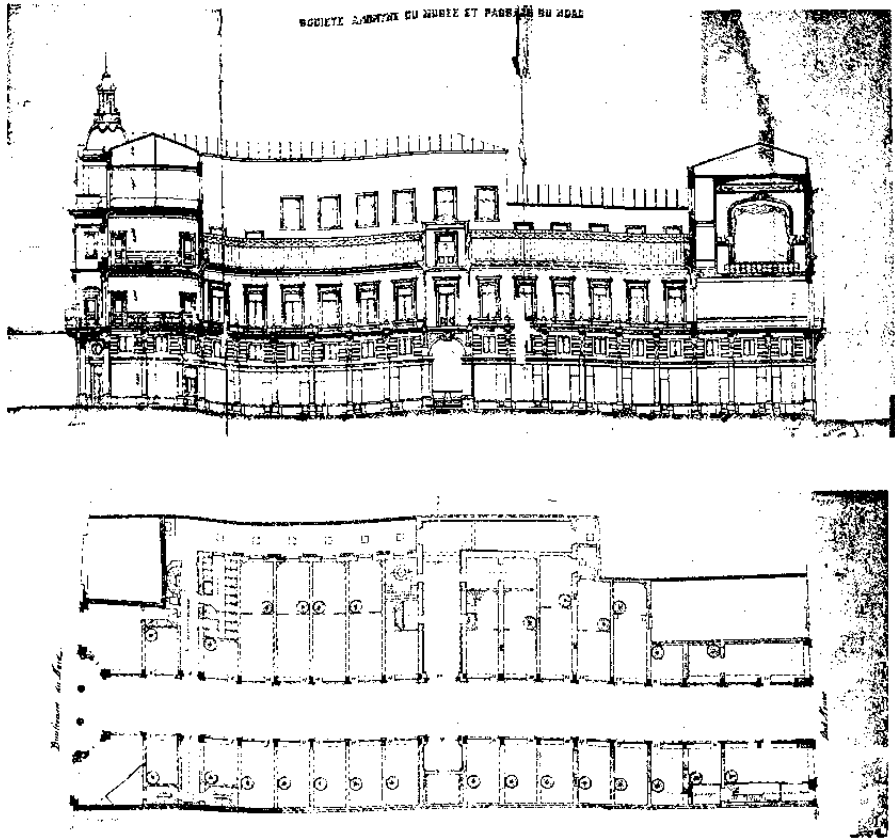
726. Ninoofsepoort. Octrooipaviljoenen (1832-1834).

d.m.v. een hydraulische lift en monumentale eretrap, de «Théâtres du Musée du Nord»: geheel van zalen met diverse functies. Op de eerste verd. z.g. «Salle de Dépêches», «Salle des Curiosités et Antiquités», «Salle des Fantaisies de la Nature», «Salle des Inventions Modernes», «Salle des Jeux», «Galeries du Travail», met drijfstanden van tentoongestelde machines, en «Buffet-Restaurant»; op de tweede verd. z.g. «Salle du Physique Amusante», «Salle de Lecture», «Théâtre du Bébé», ruime «Salle des Concerts» met galerij en «Salle des Conférences». Vanaf 21 mei 1888 z.g. «Musée Castan», beroemd voor zijn wassenbeeldenverzameling, later verkocht en geïncorporeerd in het «Hotel Métropole»-complex (zie De Brouckèreplein nr. 31).

Winkelgalerij met rechtlijnig tracé van 69 m lengte en 5 m 60 breedte onder glaskap, monumentale hoofdgevel aan het De Brouckèreplein en soberder achtergevel aan de Nieuwstraat. Rijk geornamenteer-

de, bepleisterde en beschilderde opstanden in eclectische stijl met overwegend klassieke, neorenaissance-, neobarokke en Second-Empire-inslag. Ligging in het verlengde van de Handelsgalerij; tweede in orde van belangrijkheid onder de Brusselse galerijen, na de Koninklijke St.-Hubertusgalerijen.

Hoofdgevel. Symmetrisch gevelfront met driedelige opbouw, de middenpartij van drie trav. gemarkeerd door sterk uitspringende torenvormige risalieten met hoekkettingen van elk één trav. (fig. 728). Benedenbouw oorspronkelijk centraal geopend door een portiek met lager entablement waarop naambord «PASSAGE DU NORD» ondersteund door twee rondzuilen, geflankeerd door winkelpuien met entresol binnen geblokte posten; heden gewijzigd. Twee hoofdverd. met rechth. vensters in verticaal oplopende omlijstingen, met compositiete pilasters en halfzuilen, cartouchesleutel en driehoekige en gebogen frontons op de eerste, en entablemen-

727. Noorddoorgang. Langsdoorsnede en plattegrond (1881), (S.A.B., O.W., 6139).

ten op consoles op de tweede. Bel-etage gemarkeerd door een gevelbreed balkon met balustrade op vier zware consoles, vóór de voormalige gelagzaal, waarop vier kandelabers – slechts ten dele bewaard – en putti verbeeldend Dag en Nacht door beeldhouwer A. Desenfans. Klassiek hoofdstel met rankwerkfries tussen naamborden «MUSEE DU NORD». Vierde bouw, als attiekverd. achter een doorlopende balustrade, met spiegels en oorspronkelijk bekronende fries met guirlandes en hoofden in de middentrav. Loggia met deelzuilen waartussen oorspronkelijk putti verbeeldend Bezinning en Ontspan-

ning door A. Desenfans, driehoekig fronton waarin vrouwenhoofd, en oorspronkelijk vierzijdige lantaarnkoepels – heden afgeknot – als bekroning van de risalieten.

Achtergevel. Verwante opstand met benedenbouw en twee bovenverd. onder gebogen mansardedak, middenpartij van drie en twee trav. gemarkeerd door risalieten; bijkomende smalle l. deurtrav. Portiek met entablement voorzien van naambord «PASSAGE DU NORD» op gkoppelde pilasters; gewijzigde winkelpuien. Op de bel-etage drielicht met compositie halfzuilen en blinde boogvelden met maskerkopsleutels verbeeldend Mercurius tussen de Naviga-

728. Noorderdoorgang (1881-1882). Hoofdgevel.

tie in de middenpartij; vensters met pilasters en entablement, balkons met consoles en doorlopende balustrade in de doorcomposiete pilasters gemarkeerde risalicten. Bovenste verd. met rechth. vensters binnen ingediepte pilasters en onderdorpels. Klassiek hoofdstel; gewijzigde dakkapellen (1599).

Galerij. Centraal galerijgedeelte met driedelige opstand over dertien trav., in het midden onderbroken door een loopbrug, afgedekt met een glaskap (fig. 729). Aan weerszij onder de portieken tweeledige opstand over telkens drie trav., afgedekt met een vlakke zoldering. Begane grond met oorspronkelijk aaneenschakeling van klassieke houten winkelpuien met zijingang, markerende pilasters bezet met spiegels, plint en doorlopend geprofileerd entablement, heden op enkele schaarse restanten na verbouwd; hoge rondbogen resp. leidend naar lift en trappenhuis onder de loopbrug, heden echter gedicht. Entree-

sol met schijnvoegen en verdiepte rechth. venters, geritmeerd door in totaal tweeëndertig kariatiden door beeldhouwer J. Bertheux : vier identieke reeksen van acht beelden, allegorisch van Staaltijverheid, Handel, Zeevaart, Sterrekunde, Architectuur, Beeldhouwkunst, Schilderkunst en Toegepaste Kunsten; afgewerkt met kroon- en tandlijst. Bel-etage met rechth. vensters in geriemde omlijsting met entablement op consoles en guirlandes; doorlopende borstwering met panelen en cartouches, waarop gekrulde gietijzeren lichtarmen. Omlopende geprofileerde kroonlijst op klossen. Tweedelige korfbogvormige glaskap met dakruiter : uitgebogen rechth. glasplaten in een ijzerskelet met klinknagelverbindingen. Oorspronkelijk open loopbrug op consoles ter hoogte van de bel-etage, met opengewerkte borstwering waarop putti verbeeldend Bezinning en Ontspanning door A. Desen-

729. Noorderdoorgang (1881-1882). Galerij. Oorspronkelijke toestand.

fans, hoofdstel op compositie pilasters en bekronend gebroken fronton met cartouche; heden beglaasd. Gelijkaardige opstand ten W. en O. boven de portieken, met rechth. venster en vrouwenhoofd in het fronton.

Modernistische pui en winkelinterieur van «*Ganterie Métropole-Marcelle et Frans*», met houtbekleding, uit jaren 1930 in nr. 19. Voorts overwegend nieuwe puien die het oorspronkelijke ritme verstoren (1600).

S.A.B., O.W., 6139 (1881-1882).

WILLAUMEZ M.-Fr., *Les passages-galleries du XIXe siècle à Bruxelles*, Brussel, 1983, p. 66-76.

Noordstraat (8-9 B-C)

Van Leuvenseweg naar Barricadenplein. Vervangt gedeeltelijk de vroegere «Leuvense vest»-weg, met tracé aan de binnenzijde van en // XIV-stadsomwalling, tussen de Leuvensepoort en de voormalige O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwstraat. Noordstraat, samen met de Korte Noordstraat, aangelegd ca. 1824-1830, als onderdeel van de N.-O.-stadsuitbreiding met aanleg van het Barricadenplein en de Bischoffsheimlaan; eertijds getypeerd door talrijke gangen met ongezonde leeftoestanden. Tijdens de herstructurering van de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwwijk n.o.v. architect A. Mennesier van 1874 (zie Congressstraat), grotendeels herbebouwd op nieuwe perceelsindeling en onderbroken door nieuwe straten als IJzerenkruisstraat, Congressstraat, Eredienststraat en het Surllet de Chokierplein.

De Korte Noordstraat werd recent heraangelegd en afgezoomd door kantoorgebouwen.

Noordstraat met ten W. (pare nrs.) nog vrij intact bewaarde huizenrij, vnl. daterend van 1876-1878 : overwegend burgerhuizen met bepleisterde lijstgevels in neoclassicistische en eclectische stijl, drie bouwl. en drie trav., veelal met enkelhuisopstand, met typerend doorsnee-geveldecor of opvallend rijkere gevelornamentiek. De meer gedifferentieerde gevelrij nr. 60

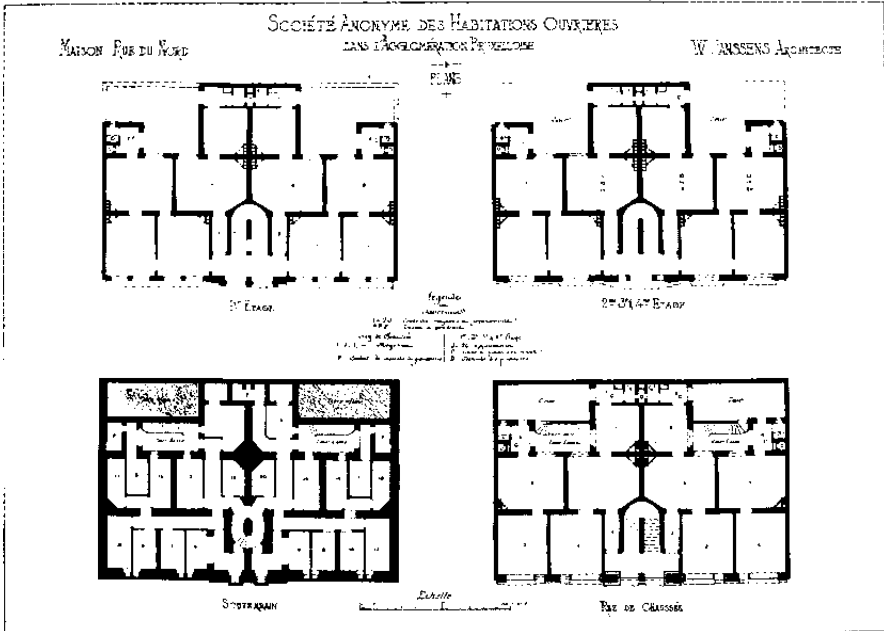
730. Noordstraat nr. 3-11 (1875).

tot 74 werd ontworpen door A. Mennesier.

Bebouwing aan overzijde (onpare nrs.) vnl. vervangen door moderne kantoortcomplexen, waarvoor o.m. nog recente sloop van de panden nr. 59 tot 65.

Voor de hoekpanden nr. 51-57, 54 en 58 zie Eredienststraat resp. nr. 30-32, 21-25 en 24-28; voor de eindgevels nr. 65-69 en 80 zie Barricadenplein resp. nr. 13-14 en 10-12.

Nr. 3-11 Meergezinshuis in eclectische stijl, gebouwd door de «Société anonyme des habitations ouvrières dans l'agglomération bruxelloise», n.o.v. architect W. Janssens van 1875 (fig. 730, 731). Vergrote dubbelhuisopstand met vijf bouwl. en vijf trav., onder pseudo-mansardedak met dakkapellen (leien). Baksteenbouw met gebruik van natuursteen. Brede risalietvormende middenpartij met traphal, uitlopend op getrapte topgevel met puntaf-

731. Noordstraat nr. 3-11 (1875). Plattegrond (L'Emulation, 1879, pl. 24).

lijning : opeenvolgende loggia's met twee-, drie- en rondbooglichten, vanaf de derde bouwl. ingeschreven in gevelhoge rondboognis onder booglijst met siersluitsteen, en voorzien van balustrade of ijzeren balkonhekken. Zijpartijen met uitgewerkte venstertrav. : deurvensters, op tweede bouwl. gekoppeld, onder brede stenen boog op dito deelzuil en met doorgetrokken balkons; op derde en vierde bouwl. opgenomen in verticaal doorgetrokken bandomlijsting, onder vereenvoudigd entablement; balkonplaten opgevat als gekorniste elementen in het zware kordon tussen tweede en derde bouwl. Getoogde vensters onder geprofileerde druiplijst op de lagere bovenste verd. Stenen kroonlijst op modillons onderbroken voor middenpartij. Begane grond met centrale rondboogdeuren met deelzuil; voorts winkelpuien zoals oorspronkelijk voorzien, doch inmiddels aangepast.

Per bovenverd. vier appartementen met twee of drie kamers, toegankelijk via de centrale trappenpartij.

S.A.B., O.W., 18215 (1875).

DE MEULDER B., *Galerijwoningen te Brussel*, eindverhandeling K.U.L., 1982-1983, p. 85-86, dossier nr. 7.

L'Emulation, 1979, 5, kol. 78, pl. 24-25.

Nr. 32, 42, 46, 78. Reeks enkelhuizen met klassieke bepleisterde gevelopstanden, typerend voor de doorsnee-bebouwung van deze wijk; drie of vier bouwl. en drie trav., onder zadel- of pseudo-mansardedak. Nr. 32 n.o.v. architect L. Gonthyn van 1877; nr. 42 vermoedelijk van 1876, cf. rijker gedecoreerd gevelontwerp, wellicht naderhand verhoogd met een vierde bouwl.; nr. 46 waarvoor licht afwijkend gevelontwerp van 1878 en nr. 78 vermoedelijk van 1875. Karakteristieke horizontale belijning met imitatiebanden beneden,

kordons, doorgetrokken lekdrempels, panelendecor en beëindiging met al of niet versierde hoofdstellen. Getoogde of rechth. vensters in geriemde omlijsting, veelal met oren en/of festoensleutel. Accentuering van de middentrav. door balustrade (nr. 42) en balkons, en in nr. 46 door een bijkomend middenrisaliet (1601, 1602, 1604).

S.A.B., O.W., 18201 (1877), 18196 (1876), 18254 (1878), 18266 (1875).

Nr. 34. Ruimer burgerhuis, dubbelhuistype, met bepleisterde lijstgevel in eclectische stijl, waarvoor bouwaanvraag van 1876. Drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen), met mogelijk latere dakkapel. Rijkere geveluitwerking, met accent op het middenrisaliet : ingediepte penanten met festoendecor, balustradebalkon en druiplijst op sierconsoles op de bel-etage; geblokte lisenen en decoratieve panelen op de borstweringen voor de bovenste verd. Voorts verdiepte getoogde vensters

met variërende sluitstenen, muurbanden in de zijtrav. en beëindiging door een gekornist klassiek hoofdstel (1603).

S.A.B., O.W., 18197 (1876).

Nr. 36, 38, 40. Drie enkelhuizen met bepleisterde voorgevels in eclectische stijl, waarvoor bouwaanvragen van 1876. «Centraal» gevelfront en twee identieke pendants opgevat als symmetrische «afsluiting» en blikvanger vanuit de Korte Noordstraat (fig. 732). Drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen) en voor nr. 38 later (1896) mansardedak (kunstleien). Gr. m. zelfde geveldecor met horizontale belijning door muurbanden, kordons en balustrades; middenrisalieten extra geaccentueerd door geringde pilasters, in nr. 36 en 40 onder bekronende driehoekige frontons onderbroken voor sokkelement van vlg. plan verdwenen (?) kleine spits, in nr. 38 door houten erker op de bel-etage, in gevelontwerp herhaald op de bovenste bouwl., onder een gelijkaardige

732. Noordstraat nr. 36, 38, 40 (1876).

gebogen frontonbekroning. Verdiepte getoogde benedenvensters; rechth. omlijste bovenvensters onder versierde entablementen (nr. 38) en geknikte boogvensters (nr. 36, 40), met bijkomende stucomlijsting en festoendecor in de zijtrav. Behouden, met panelen verfraaide en gekorniste klassieke hoofdstellen in nr. 36 en 40.

S.A.B., O.W., 18196 en 18194 (1876), 18251 (1896).

Nr. 48. Rijhuis, enkelhuistype, met bepleisterde eclectische lijstgevel, waarvoor bouwaanvraag van 1877; drie bouwl. en drie trav. onder mansardedak (kunstleien). Typische belijning door imitatiebanden beneden, kordons, middenbalkons en versierd klassiek hoofdstel. Verzorgd stucdecor op de bovenverd. : middenrisaliet met geblokte penanten bijkomend verfraaid met schijfmotieven; rechth. vensters onder rozettenpanelen, binnen een geprofileerde omlijsting, en spiegels onder de lekdrempels. Mansardevenster met voluten en driehoekig fronton; wellicht later (?) toegevoegde dakkapellen aan weerszij (cf. plan), (1604).

S.A.B., O.W., 18202 (1877).

Nr. 60 tot 74. Huizenrij vlg. bouwaanvragen van 1876 ontworpen door architect A. Mennessier.

Nr. 60 zie hockpand Eredienststraat nr. 24-28.

Nr. 62-64. Van bij oorsprong in twee enkelhuizen opgedeeld pand, met bepleisterd gevelfront van vijf verkleinende bouwl. en totaal vier trav. Lijstgevel met sobere neoclassicistische inslag : nadrukkelijke horizontale belijning door imitatiebanden, doorgetrokken lekdrempels, friezen met meander- of schijfmotief en eenvoudig hoofdstel. Rechth. benedenvensters en deuren; getoogde bovenvensters in geriemde omlijsting, op twee hoofdverd. met festoen- en schelpvormige sluitstenen en ijzeren leuning en balkons.

Nr. 66, 72. Op gevelontwerp twee gelijkwaardige eclectische bak- en natuurstenen lijstgevels met drie bouwl. + entresol en brede venstertrav., onder driehoekige frontonbekroning op consoles, met bel-

etagedeurvensters ontworpen als tweelichten i.pl.v. huidige breed deurvenster in nr. 66 en drielicht in nr. 72. Markerende ijzeren balkons en pseudo-balustrades. Huidige puien met simili-bekleding i.pl.v. oorspronkelijk telkens breed uitstalraam tussen twee deuren : in nr. 66 vlg. bouwaanvraag van 1922, in nr. 72 van 1919, met combinatie van neotraditionele kloosterkozijnen en neobarokke rondboogdeur. Mansardedak met twee dakvensters in nr. 72 van 1931.

Nr. 74. Bepleisterde lijstgevel van vier bouwl. en twee trav., met schijnvoegen over de eerste twee, pilastergeleding over de bovenste twee bouwl. Rechth. bovenvensters in geriemde omlijsting, met oren en rozet-diamantkoppens op de twee hoofdverd. Bel-etage met doorlopende ijzeren balkonleuning en aflijnend rozettenfries. Klassiek hoofdstel en latere dakkapel (1605, 1606, 1607).

S.A.B., O.W., 18199 en 3023 (1876), 26804 (1922), 26805 (1919), 47217 (1931).

Nr. 76. Rijhuis met enkelhuisopstand, drie bouwl. en drie trav., waarvoor bouwaanvraag van 1865. Bepleisterde lijstgevel in neoclassicistische stijl, met karakteristieke horizontale geleding door puilijst, geprofileerde kordons, verbonden lekdrempels en aflijnend, uitgewerkt klassiek hoofdstel. Rechth. omlijste benedenvensters boven het souterrain; getoogde bovenvensters in geriemde oomlijsting met rolwerksluitsteen. Gevarieerd paneeldecor op de borstweringen (1608).

S.A.B., O.W., 18265 (1865).

Olivetenhof (4 G)

Van Anspachlaan naar Gootstraat. Omvatte oorspronkelijk enkel het O.-straatgedeelte tussen de Overmolenpoort – later de Bijstandsbrug – en de Gootstraat, getrokken in 1358, aan veldzijde palend aan de eerste stadsomheining (XI-XIII). Eertijds z.g. «Ons Heer in 't Hofke» (XVI) naar een ca. 1815 verdwenen beeldengroep. Het W.-straatgedeelte leidde

eertijds naar de voormalige Ververshoek, eveneens gelijklopend met de stadswallen, ten Z. geflankeerd door de Zenne en ten N. door het St.-Jacobsgasthuis en de Bijstandskerk. In 1799 z.g. «Molenaarsdoorgang» naar een molen met oude oorsprong bij de Zenne; ingevolge de Zennensanering (1867-1871) aan Z.-zijde verbreed.

Hoge huurhuizen – hoekgebouwen met Aanspachlaan en Kolenmarkt – en Z.-gevel van de Bijstandskerk in het W.-straatgedeelte. Vroeg XIX-neoclassicistische rijbebouwing, echter overwegend «gebanaliseerd», cf. nr. 12 tot 16 en 15, en enkele rijhuizen uit de jaren 1870, cf. nr. 11 en 13, in het O.-straatgedeelte; oude kernen bij de Gootstraat.

Nr. 6. Lage woning in pseudo-traditionele stijl n.o.v. architect A. Renouprez van 1965, aanleunend bij de Bijstandskerk, ter vervanging van een oudere constructie met gelijkaardig volume. Herebruikte, brede spiegelboogpoort met hardstenen omlijsting in régence-/Lodewijk XV-stijl, uit midden XVIII : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, spiegels, acanthussleutel en schelpen in de zwikken, onder gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden; steenhouwersmerk p. 1, nr. 27 (1609).

S.A.B., O.W., 81205 (1965).

Nr. 7. Afgeschuind hoekhuis (Kolenmarkt nr. 96) met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1874; drie bouwl. + entresol en drie + één trav. onder mansardedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, de benedenbouw beplind met schijnvoegen. Rechth. vlak omlijste privé-deur en vensters met lekdrempels; eenvoudige houten winkelpui. Klassiek hoofdstel; dakkapellen met driehoekig fronton (1610).

S.A.B., O.W., 12779 (1874).

Nr. 8-10. Neoclassicistisch hoekcomplex (Kolenmarkt nr. 88-94), oorspronkelijk twee ruime breedhuizen verbonden door een kleiner hoekhuis, uit XIX a. Omvat drie bouwl. en resp. vijf, vier en één + drie trav., onder zadeldaken (pannen). Oor-

733. Olivetenhof nr. 19. Deuromlijsting.

spronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevels met regelmatige ordonnantie, heden ten dele gecementeerd. Rechth. deuren en vensters, haast vierkant op de lage bovenste verd., met lekdrempel. Kroonlijst met onderliggend profiel, boven steigerdaken. Begane grond ten dele gewijzigd (1611).

Nr. 19. Oude kern, cf. gevelverankering van de eerste twee bouwl., met twee trav., verhoogd resp. in 1860 en 1938 tot vier bouwl. onder zadeldak. Spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XIV-stijl uit XVIII A (fig. 733) : geprofileerd, met spiegels versierd beloop vanaf neuten, met imposten en sluitsteen, onder gestrekte, gekorniste waterlijst.

S.A.B., O.W., 12783 (1860), 48199 (1938).

Nr. 21. Gecementeerd breedhuis met oude, traditionele XVII-kern, cf. gevelverankering en afgeschuinde sokkel; twee

bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempels (XIX), voorheen klooster- en kruiskozijnen. Voorheen getraliede rechth. opening, middendeur met geprofileerde dagkanten en later winkelraam op de begane grond. Kroonlijst en dakkapel met fronton (1612).

HENNE A., WAUTERS A., 1975, III, fig. 1044.

Omwentelingsstraat (8 B)

Van Voorlopig Bewindsstraat naar Barricadenplein.

Vrij korte, hellende straat, getrokken bij de nieuwe aanleg van de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwwijk, n.o.v. architect A. Mennessier van 1874 (zie Congressstraat). Z.g. naar de Belgische Omwenteling van 1830. Karakteristieke rijbebouwing met overwegend enkelhuizen van twee of drie trav. en drie bouwl., met souterrain (fig. 734); bepleisterde en beschilderde opstanden met neoclassicistisch of eclectisch uitzicht en horizontale registermarkering door kordons, doorgetrokken lekdrempels en balkons, rechth. of getoogde vensters, cf. nr. 1 (1887, met parement van bak- en hardsteen), 5 (1881), 10 (1881, met toegevoegde vierde bouwl. van 1925), 16 (1879, architect A. Mennessier; toegevoegde vierde bouwl. van 1954). Voor nr. 13-15 en 22 zie Barricadenplein nr. 10-12 en 2-9. Schaalvergrotende appartementsgebouwen in nr. 2-4 (gesigneerd architect A. Cornut) en nr. 9 (1952, gesigneerd architecten De Stobbeleir-Smeyers).

Tussen nr. 18 en 20 : \perp gang, eertijds z.g. «Schaarboeksevest», later «Noordsevest»-weg met tracé //XIV-stadsomwalling, na de aanleg van het Barricadenplein (1824-1828) een smalle en dicht bebouwde elleboogvormige verbindingstraat tussen de vroegere O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwstraat en de Zavelput, ingevolge de sanering van de Sneeuwwijk echter ingekort en afgesloten, vanwaar het huidige «steeg»-effect, met nog behouden oude bestrating, doch afgezoomd door achter-

734. Omwentelingsstraat nr. 1 (1887), 3 (1879) en 5 (1881).

tuinen, garages en achtergevels van de omringende bebouwing.

S.A.B., O.W., 20449 (1887), 20446 (1881), 20447 (1881) en 32026 (1925), 20444 en 26306 (1879) en 62691 (1954).

Nr. 3. Burgerhuis met verzorgde bepleisterde lijstgevel met neoclassicistische inslag, twee trav. en drie bouwl. onder zadeldak, waarvoor ontwerp van 1879 gesigneerd architect L. Vander Elst (fig. 734). Rijk stucdecor : pilasteritmering met diamantkoppen beneden; giermede oormlijstingen en bewerkte sluitstenen aan de rechth. bovenvensters; getande en gelede druiplijsten op sierconsoles, gegroefde muurband, panelendecor en breed balkon met fraaie ijzeren leuning tussen postamenten als accentuering van de bel-etage. Klassieke gevelbeëindiging.

S.A.B., O.W., 20443 (1879).

Nr. 6, 8. Twee in spiegelbeeld opgestelde enkelhuizen met drie bouwl. + attiekverd. en elk twee ongelijke trav., waarvoor gemeenschappelijke bouwaanvraag van 1881 met Verenigingsstraat nr. 40, 42 en ontwerp van architect W. Janssens. Bepaalde lijstgevels met afgevlakte bossage boven de sokkel en kordongeleiding op de bovenverd.; bredere venstertrav. met uitragende en ondiepe balkons, op bewerkte consoles. Klassieke gevelaflijning onder de attiekverd. (1613).

S.A.B., O.W., 6970 (1881).

Nr. 7. Ruimer burgerhuis met neoclassicistische inslag, dubbelhuistype, vier trav. en drie bouwl., waarvoor bouwaanvraag van 1880 en ontwerp van architect Alph. Dumont. Bepaalde lijstgevel in combinatie met blauwe hardsteen voor de deels belijnde benedenbouw. Geaccentueerde middentrav. van de bovenverd. in licht risaliet, met verbonden of afzonderlijke gietijzeren balkonleuningen. Rechth. geprofileerde vensteromlijstingen met kordonvormende lekdrempels, boven panelen of casementen tussen gegroefde consoles; entablementen met meandersiering of spiegels onder driuplijst. Klassiek hoofdstel met casementen en bedekte steiger-gaten (1614).

S.A.B., O.W., 20445 (1880).

Nr. 18. Hoekhuis met bepleisterde lijstgevel in neoclassicistische stijl, drie bouwl. en drie trav., waarvoor bouwaanvraag van 1878. Klassieke enkelhuisopstand met kordongeleiding en rechth. vensters, op bovenverd.; tussen pilasters in de zijtrav., verdiept en met buikig bel-etagebalkon in de middentrav. Klassieke gevelbeëindiging. Nagenoeg blinde beschilderde bakstenen zijgevel (1615).

S.A.B., O.W., 26316 en 20442 (1878).

Nr. 20. Smal en hoog hoekhuis, drie en een halve bouwl. en één trav. onder achteraan afgewolfd zadeldak (n.l.straat), n.o.v. architect E. De Vigne, waarvoor vermoedelijke bouwaanvraag van 1877. Eclectische bak- en natuurstenen puntgevel met verwerking van arduin. Breed en-

tresolvenster met gekoppelde rondbooglichten, tussen driekwartzuilen onder ijzeren I-balk met rozetten; omgetrokken driuplijst fungerend als balkonplaat voor het bel-etagedeurenvenster met ijzeren hek en luifel. Erboven rechth. venster met overspannende boog en ijzeren leuning. Geveltop verrijkt met decoratieve natuursteenblokken in zigzagverband; rechth. topvenster, aflijnend klimmend tandfries en bekronende pinakels. Oorspronkelijk winkelpui met korfbogige uitstalramen en middeningang; blijkbaar naderhand gewijzigd (?), cf. de heden enkel zichtbare gevelbrede sokkel met r. kelderluik, onder het rolluik. Haast blinde zijgevel met kunstleien beschieting en venstertrav. ter verlichting van de achterin ingepaste wenteltrap (1616).

S.A.B., O.W., 20441 (1877).

L'Emulation, 1879, 5, pl. 20.

Onderrichtsstraat (8 B-C)

Van Koningsstraat naar Congresstraat.

Samen met de Eredienststraat als diagonaal aangelegd tijdens de urbanisatie van de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwwijk, n.o.v. architect A. Mennessier van 1874 (zie Congresstraat). Benaming refererend naar de grondwettelijke vrijheden.

Straat van bij oorsprong met uitgesproken commerciële functie, vermengd met woonfunctie en concentratie van openbare socio-culturele en handelsgebouwen.

Zo de voormalige «Parlements galerij» van 1880 n.o.v. ingenieur E. Thomas, met neoclassicistische straatgevels en interieur met begane grond + entresol + bovenverd. onder beglaasde bedaking, samengesteld uit een gebogen kap en verhoogde partij onder zadelvormig dak, middenin onderbroken door een eveneens beglaasde koepel.

Ietwat verderop, het voormalige «Koninklijk Circus», in 1877 door architect W. Kühnen ontworpen op polygonale plattegrond, met rijk aangekleed interieur naar z.g. Indische stijl.

Ertegenover verlcende nr. 94 voorheen toegang tot de z.g. «Bain Royal» n.o.v. architect A. Vanderheggen van 1878, zie Staatsbladsstraat nr. 10-10A.

Circus en galerij werden gesloopt, en ter plaatse kwam, n.o.v. architect Ch. Van Nueten, een ruim complex tot stand met incorporatie en combinatie van een nieuw Koninklijk Circus in 1953, met amfitheatervormige plattegrond en dubbele balkonopstelling, en een schaalverbredend appartementsgebouw in 1964-1967 (hoek Tribunestraat, met uitgang in IJzerenkruisstraat) met handelsfunctie in de gelijkvloerse nieuwe Parlements galerij.

Heden gaaf bewaard en voor deze wijk representatief straatbeeld. Typerende eclectische gevelopstanden uit XIX d, met overwegend neoclassicistische inslag, doorgaans drie of vier bouwl. hoog, vaak ook met bijkomende entresol, en meestal met nog behouden oorspronkelijke winkelin-deling in de benedenbouw. Vlak bepleisterde en beschilderde gevels met min of meer uitgewerkt stucdecor en karakteristieke belijning d.m.v. imitatiebanden, kordons, doorgetrokken druiplijsten en lekdrempels, hoofdstellen en markerende al of niet verbonden balkons, cf. nr. 24-26 (1878), 49-51 (1877), 87-89 (1887), 116-118 (1877). Met verticaliserend effect door het benadrukken van de midden-trav. met risalieten of opstapeling van balkons, cf. nr. 27-29 (1878, architect A. Mennessier), 31 (1877, architect A. Mennessier), 53-55 (1876, architect A. Mennessier), nr. 90 (1878), 98 (1877, architect J. Corten-Crabbé). Ook een groot aantal panden vlg. gekoppeld schema, cf. nr. 23-25 (1878), 41-47 (1889), 72-76 (1877, architect L. Gonthyn), 73-75 (1877). Een kleunrijke onderbreking hierin vormen enkele eclectische gevels met neotraditionele, neorenaissance- en neogotische kenmerken, in combinatie van bak-, natuur- en hardsteen, cf. nr. 11 tot 21 en 120-122 (architect E. De Vigne, cf. infra), 22 (1878, mogelijk door architect H. Rieck), nr. 92 (architect A. Mennessier, cf. infra). Voor de hoekpanden nr. 1-5 en 2-6 zie resp. IJzerenkruisstraat nr. 2-6 en Koningstraat nr. 1-11.

S.A.B., O.W., 10619 (1878), 4637 (1877), 10637 (1887), 10610 (1877), 10621 en 26281 (1878), 10618 (1877), 10597 (1876), 16933 en 26293 (1878), 10611 (1877), 10623, 10626 en 26279 (1878), 10638 en 10639 (1889), 10609, 80213 en 53161 (1877), 10608 (1877), 10619 (1878); P.P., 360.

L'Emulation, 1889, kol. 75-76, pl. 4 tot 9.

WILLAUMEZ M.-Fr., *Les passages-galeries du XX siècle à Bruxelles*, Brussel, 1983, p. 76-78.

Nr. 10-12, 14-16, 18, 20. Reeks rijhuizen met lijstgevels met neoclassicistische inslag, vijf bouwl. hoog, waarvoor ontworpen door architect A. Mennessier en bouwaanvragen van 1876.

Nr. 10-12. Typische opstand met belijnde entresol en verticaliserende bovenbouw, met in twee trav. lisenenmarkering en gevelbrede balkons met ijzeren leuning op derde en vierde bouwl. Getoogde vensters in geriemde omlijsting, met festoonsluitsteen en bewerkte panelen op twee bovenste verd. Klassieke gevelbeëindiging. Pui met uitstalraam tussen l. winkel- en r. privé-ingang aangepast.

Nr. 14-16. Deels door platte banden gelijnde bovenbouw, met gedifferentieerde ordonnantie: twee rechth. vensters op entresol, breed centraal deurvenster met balkon op bel-etage, rechth. erker erboven oorspronkelijk met pilasterdecor, en drielicht met deelpilasters op bovenste verd., onder dakvenster met fronton. Vernieuwde balkonleuning, erkerbekleding en kroonlijst. Pui met l. winkelingang, uitstalraam en r. privé-deur heden aangepast.

Nr. 18, 20. Twee gekoppelde rijhuizen met verzorgde, symmetrische opstand. Risalietmarkering en horizontale geleiding d.m.v. imitatiebanden en kordons. Brede venstertrav. op twee hoofdverd. voorzien van rechth. balkons met buikige gietijzeren leuning; dubbele trav.-indeling erboven, op vierde bouwl. geaccentueerd door halfcirkelvormige balkons op sierlijke uitgelengde consoles (fig. 735). Klassieke gevelaflijning. Aangepaste winkelpuien met behouden indeling (1617, 1618).

S.A.B., O.W., 10598, 10602 en 10597 (1876).

Nr. 11-13, 15-17, 19-21. Drie eclectische winkel-/woonhuizen met drie bouwl. + en-

735. Onderrichtsstraat nr. 18, 20 (1876). Balkons.

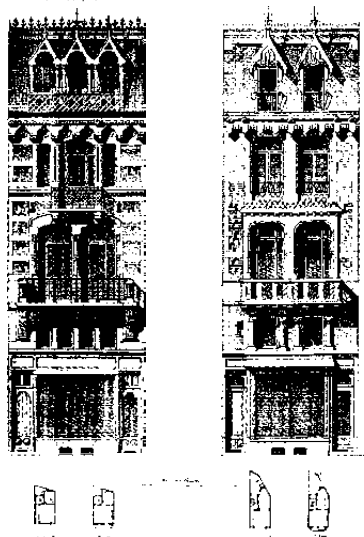
tresol onder pseudo-mansardedaken (leien), ontworpen door architect E. De Vigne; bouwaanvragen van 1876 en 1877 resp. voor e.g. en twee overige panden (fig. 736).

Nr. 11-13. Eigen woning van E. De Vigne. Decoratieve lijstgevel van bak-, natuur- en hardsteen, met vnl. neogotische kenmerken. Gevarieerde muuropeningen: per bouwl. opeenvolgend aaneenschakeling van drieloblichten, getoogde deurvensters met geringde deelzuil en colonnetten onder booglijst en mascarons, en drielicht met breder centraal deurvenster. Fraai uitgevoerd ijzerwerk voor het markante bel-etagebalkon met afgeronde postamenten en zware hoek- en kleinere balkonconsolles, voor het smallere balkon erboven en de op geveltekening voorziene dakvorst met florale ornamenten. Voorts belijgende muur- en mozaïekbanden, drielobboogfries op maskerkoppen waartussen verdiepte bloemmotieven, drie gekoppelde houten dakvensters met windbord. Be-

waarde houten pui met uitstralraam tussen l. privé-deur en r. winkelingang. Neo-Vlaamse-renaissance gefinte interieurinrichting.

Nr. 15-17. Bak- en natuurstenen lijstgevel met eenvoudiger opstand. In twee trav. geritmeerd door gevelhoge spaarvelden met hoekblokken, waarin verdiepte deurvensters resp. rechth. met rozettenentablement en getoogd met ijzeren leuning, tusschen colonnetten; trapezoidaal bel-etagebalkon. Uitgehohde houten kroonlijst onder dakvensters met windveer. Pui naar zelfde model als nr. 11-13 en entresol met getoogd drielicht sinds 1960 verbouwd.

Nr. 19-21. Rijk geornamenteerde lijstgevel met neobarokke inslag; natuursteen met overvloedig gebruik van hardsteen voor de bossage, het decoratieve lijstwerk en het brede bel-etagebalkon met opengewerkte balustrade. Gekoppelde rechth. deurvensters resp. in diamantkopomlijst-

736. Onderrichtsstraat nr. 11-13 (1876) en 120-122 (1877), (L'Emulation, 1879, pl. 6).

ting onder entablement met gegroefde consoles en geflankeerd door bewerkte pilasters. Festoendecor in het hoofdgestel met sterk uitkragende kroonlijst en in het bekronende dakvenster met gebogen fronton en zware vleugelstukken. Aangepaste begane grond, doch behouden indeling en winkelfunctie (1619, 1620).

S.A.B., O.W., 10595 (1876), 10607 (1877) en 72409 (1960), 10603 (1877).

L'Emulation, 1879, jg. 5, kol. 48, pl. 6, 7, 8, 10.

Nr. 28 tot 42. Gheel van vier gekoppelde rijhuizen, vlg. bouwaanvraag van 1878 gelijktijdig ontworpen met nr. 100-102, 104-106 en Eredienststraat nr. 6, 8, 10. Bepleisterd gevelfront met gelijkaardige ordonnantie: middenrisaliet hier gevormd door de twee rijhuizen nr. 32-34, 36-38; oorspronkelijke gietijzeren balkonhekken en afzonderlijke kroonlijsten. Begane grond met bewaarde winkelpui in nr. 28-30 en deels in nr. 40-42, voorts verbouwd (1621).

S.A.B., O.W., 10629, 26296 en 26299 (1878).

Nr. 33-39. Twee gekoppelde winkel-/woonhuizen met verzorgde neoclassicistische gevelwand, drie verkleinende bouwl. + entresol en totaal vier trav., waarvoor bouwaanvraag van 1877 en ontwerp door architect W. Janssens. Hardstenen bekleding voor de benedenbouw met telkens tussen winkel- en privé-deur gevatte uitstalramen, en entresol met vierlichten. Bepleisterde bovenbouw: belijnde bel-etage met rechth. omlijste deurvensters onder decoratief entablement en gevelbreed balkon met gietijzeren hek, op gekoppelde consoles; ingediepte pilasteritmering, dito vensters en afzonderlijke balkons en panelendecor op de bovenver. Rijk versierd klassiek hoofdgestel (1622).

S.A.B., O.W., 10612 (1877).

Nr. 44-50. Brede lijstgevel van zeven trav. en drie bouwl. + entresol, omvattende: r. rijhuis met drie trav. waarvoor bouwaanvraag van 1876 en ontwerp door architect A. Mennessier en l. rijhuis met vier trav. en gr.m. gelijkaardige gevelordonnantie waarvoor bouwaanvraag van 1889

737. Onderrichtsstraat nr. 44-50 (1876, 1889).

(fig. 737). Bepleisterd gevelfront in eclectische stijl met neoclassicistische kenmerken. Horizontale geleiding door imitatiebanden en vnl. de doorgetrokken balkons met gietijzeren hek. Verdiepte getoogde entresolvensters tussen flankerende zuilen aansluitend bij de balkonconsoles; rechth. omlijste bovenvensters. In laatste drie trav.: bredere penanten en middenrisaliet vanaf de vierde bouwl., onder bekronend driehoekig fronton; bovenste zijvensters als drielichten. Oorspronkelijke houten winkelpuien – in nr. 46 deels aangepast – aan weerszij van bredere toegangsdeur.

S.A.B., O.W., 10605 (1876), 10640 (1899).

Nr. 52-54. Winkel-/woonhuis met drie bouwl. + entresol en vier trav. onder mansarddak (leien) met dakvensters, waarvoor bouwaanvraag van 1878 samen met Eredienststraat nr. 7-9. Zelfde geveluitzicht; kroonlijst hier onder gietijzeren hekbekroning. Behouden hardstenen be-

kleding op de begane grond : ordonnerende pilasters voor winkel-indeling en r. poorttrav. (1623).

S.A.B., O.W., 10625 (1878).

Nr. 57. Eclectisch rijhuis, vlg. bouwaanvraag van 1877 n.o.v. architect W. Janssens; vier bouwl. en twee trav. onder zeldak, op plan bekroond met attiek en dakvenster. Beschilderde bak- en natuurstenen lijstgevel met breed opgedeelde rechth. entresolvenster en rechth. en rondboogige tweelichten op bovenverd. Classicerend decor met platte banden, vensterpilasters, triglifien- en panelenfriezen en kroonlijst op gekoppelde hoekconsoles; gietijzeren balkonhek en vensterleuningen. Huidige pui van 1963 (1624).

S.A.B., O.W., 10606 (1877), 78216 (1963).

Nr. 58-62. Winkel-/woonhuis met eclectische lijstgevel van drie bouwl. + entresol en drie trav. onder pseudo-mansardedak (leien), waarvoor bouwaanvraag van 1876 (fig. 738). Opengewerkte benedenbouw met winkelpuic en entresol, tussen geboste en gegroefde pilasters uitlopend in balkonconsoles; centrale toegangspoort onder sierlijk bovenlicht, in rondboogomlijsting met initialen J.T. op sluitsteen (vermoedelijk van bouwheer J. Thiriaux). Streng geordonneerde bepleisterde bovenbouw : pilasteritmering, ruime rechth. omlijste vensters, gevelbrede ijzeren balkonhekken en hoofdgestel met kroonlijst op triglifienconsoles. Mansardevensters onder driehoekige en gebogen frontonbekroning.

S.A.B., O.W., 10601 (1876).

Nr. 59-61. Huurhuis, afgeschuind hoekgebouw (Tribunestraat nr. 1) met bepleisterde lijstgevel van vier bouwl. + entresol en totaal tien trav., waarvoor bouwaanvraag van 1877 en licht afwijkend ontwerp voor negen trav., met rijker decor. Vrij sobere en strenge opstand met lisenen- en risalietmarkering, horizontaal doorbroken door imitatiebanden, kordons en verbonden lekdrempels. Getoogde vensters in heden deels verwijderde, geriemde omlijsting; gietijzeren balkonleuningen in de d.m.v.

738. Onderrichtsstraat nr. 58-62 (1876), 64-66 en 68-70 (1878).

driehoekig fronton benadruchte hoektrav. en op twee middenverd. in de tweede en voorlaatste trav. «Klassieke» winkelpui met pilasterordonnantie onder hoofdgestel met pui- en tandlijst, klossen en dubbele consoles (1625).

S.A.B., O.W., 23250 (1877).

Nr. 64-66, 68-70. Twee gekoppelde eclectische rijhuizen, drie bouwl. + entresol en totaal vier trav., waarvoor bouwaanvragen van 1878 (fig. 738). Bepleisterde gevels met neoclassicistisch getint stucdecor : deels geblokte getoogde bandomlijstingen, uitgeholve panelen, verbonden lekdrempels op gegroefde consoles met stafwerk en drop, verbonden imposten aan bel-eta-

739. Onderrichtsstraat nr. 92 (1877), (L'Emulation, 1884, pl. 28).

MAISON DE COMMERCE
 RUE DE L'ENSEIGNEMENT
 BRUXELLES
 ARCHITECTE A. MENNESSIER

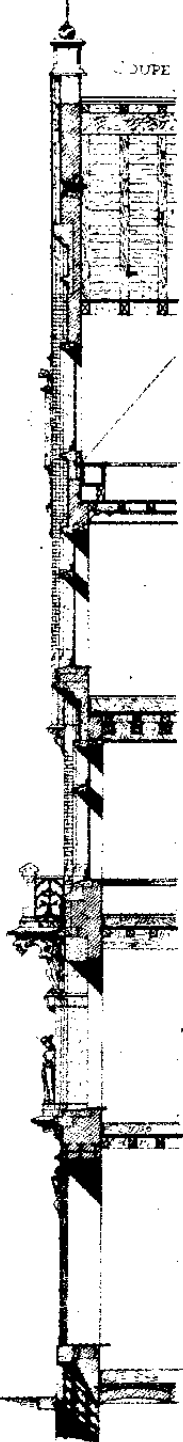
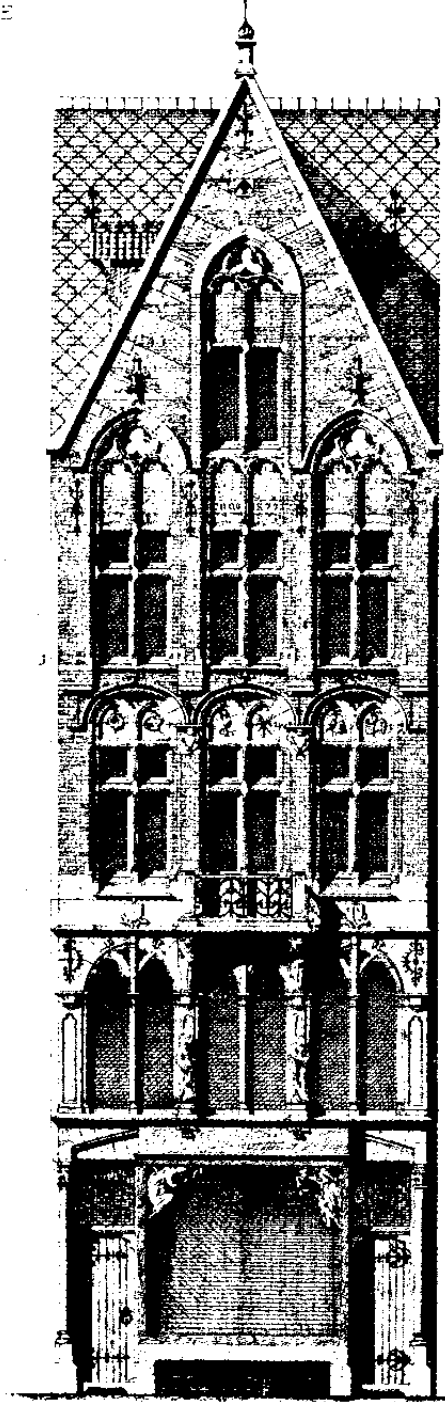
2e ETAGE

1er ETAGE

REZ DE CHAUFFEE

Échelle

gevensters. IJzeren vensterleuning en balkonhekken, in nr. 64-66 met pijler- en liermotief. Panelenfries en dakvensters met fronton, in nr. 64-66 resp. verwijderd (?) en gewijzigd. Houten winkelpuic met pilasterindeling tussen uitstralmen en geïdentificeerde deuren; rechth. en afgeronde entresolvensters i.pl.v. in ontwerp voorgestelde omschrijvende rondboog.

S.A.B., O.W., 26279, 10624 en 10627 (1878).

Nr. 91. Eclectisch herenhuis met enkelhuisopstand, vier bouwl. + entresol en vier trav., waarvoor bouwaanvraag van 1893 en ontwerp door architect J. Naert. Bakstenen voorgevel met gebruik van natuursteen voor de afgeschuinde breukstenen sokkel, de dorpels, tussenstijlen (entresol) en boogstenen; sierankers. Rechth. vensters, gekoppeld in de twee r. trav., op ontwerp voorzien van vensterkruisen en op bel-etage in de twee l. trav. blijkbaar vervangen door een houten erker, mogelijk naderhand verwijderd, gelijktijdig met het plaatsen van een balkonplaat op sierlijk uitgewerkte ijzeren consoles. Op bovenste bouwl. wellicht ook vereenvoudigde loggia, i.pl.v. voorzien met decoratieve pilasters of zuilen (1626).

S.A.B., O.W., 10633 (1893).

Nr. 92. Neogotisch rijhuis, drie bouwl. + entresol en drie trav. onder gecombineerde bedaking (⊥ en // straat, leien) met uitgewerkte houten dakkapellen, op gevelsteen gesigineerd architect A. Mennessier en op banderol gedateerd 1877 (fig. 739). Door Stad Brussel gerenoveerd in 1982. Bak- en natuurstenen puntgevel met rijk decor ontleend aan het gotische repertorium: toepassing van de Brugse trav.; geprofileerde spits- en korbbooglijsten met kruisbloemen, bladwerk en gehistorieerde consoles; colonnetten en drielob- en driepastraceringen op de borstweringen; griffioenen ter onderschraging van het bel-etagebalkon. Verder muurverlichtingen en sierankers, op de entresol als initialen G en D (vermoedelijk van de bouwheer Georges Dubosch). Pui met Corinthische gietijzeren hoekzuilen onder brede overspannende boog, onderbroken voor het in de puijst

opgenomen entablement met bewerkte consoles van verdwenen (?) of geplande beelden; centraal uitstralraam vlg. geveltekening in zwikken verfraaid door beeldhouwde figuren; tot voor kort oorspronkelijke privé-deur l. met beslag, geheng en bovenlicht (1627).

S.A.B., O.W., 10614 en 10620 (1877).
L'Emulation, 1884, jg. 9, kol. 89, pl. 28.

Nr. 93. Heden ensemble van twee eclectische bak- en natuurstenen lijstgevels van drie bouwl. en resp. vier en drie trav., met verbonden begane grond en balustrade.

L. pand, vlg. gemeenschappelijke bouwaanvraag met hoekhotel Congresstraat nr. 33-33A (cf. ook aldaar) van 1878, oorspronkelijk met neobarok getinte voorgevel met entresol en winkelpui, n.o.v. architect J. Naert; blijkbaar naderhand (XX a?) gewijzigd door o.m. vervanging van de oorspronkelijk rondboogige bovenste vensters door rechth.

R. pand, oorspronkelijk tweemaal twee trav. brede winkel-/woonhuizen met entresol, waarvoor bouwaanvragen van 1878: twee r. trav. vermoedelijk n.o.v. architect W. Janssens; twee l. trav. oorspronkelijk met verschillende decor en getoogde bovenste vensters, vlg. bouwaanvraag van 1901 n.o.v. architect E. Lambot verbouwd tot huidige gevel, analoog aan de twee r. trav.

Huidige hoge geboste, doorlopende gemeenschappelijke begane grond met balustrade, van hardsteen, naar patroon van het hoekpand Congresstraat, n.o.v. architect G. Vivenoy van 1930 (1628).

S.A.B., O.W., 13748, 10616, 10622 en 26300 (1878), 10636 (1901), 40778 (1930).

Nr. 94-96. Winkel-/woonhuis met drie bouwl. + entresol en drie brede trav., waarvoor bouwaanvraag van 1879; in 1982 grondig gerenoveerd i.o.v. Stad Brussel o.m. met uitbouw van mansardeverld. met drie dakvensters. Bepleurde lijstgevel in eclectische stijl met neoclassicistische kenmerken. Hoge benedenbouw met pilasterindeling waarlussen op ontwerp telkens uitstralraam en deur, onder entablement en entresol in boogomlijsting.

Overeenkomstig, hoge en brede risalietvormende toegangspoort tot het achterliggende voormalige «Bain Royal», n.o.v. architect A. Vanderheggen van 1878, zie Staatsbladsstraat nr. 10-10a : deels geboste pilasters, dubbele kapitelen en geprofileerde booglijst met maskerkop. Bovenvbouw met poorttrav. in risaliet, voorheen extra benadrukt door een œil-de-bœuf. Sterk horizontale registerindeling met ordonnrende, deels geringde pilasters, begrepen tussen brede entablementen; voorts doorlopende balkons met ijzeren leuningen, op bel-etage op bewerkte zware consoles. Vernieuwde en verlaagde kroonlijst (1629).

S.A.B., O.W., 10630 (1879).

Nr. 100-102, 104-106. Samenstel van twee winkel-/woonhuizen, vlg. bouwaanvraag van 1878 samen ontworpen met nr. 28 tot 42 en Eredienststraat nr. 6 tot 10. Geveluitzicht analoog aan de als hoekrisalieten fungerende nr. 32-34, 36-38 en Eredienststraat nr. 8. Nog behouden begane grond met winkelpui in nr. 100-102 (1630).

S.A.B., O.W., 10629, 26296 en 26299 (1878).

Nr. 108-110, 112-114. Twee gekoppelde winkel-/woonhuizen met drie bouwl. + mezzanino en totaal zes trav., vlg. bouwaanvraag van 1876 n.o.v. architect W. Janssens. Bepleisterde lijstgevel met strakke symmetrische opstand, met neoclassicistische inslag. Horizontale geleiding door de doorlopende druiplijsten, versierde entablementen, dubbele kroonlijst en de verbonden gietijzeren balkonhekken. Verticaal effect door de smalle penanten met imitatiebanden, voortgezet in de kleine gecanneleerde pilasters van het mezzanino. Vensters in brede bandomlijsting, getoogd en met diamantkopsluitsteen op de bel-etage, rechth. op de derde bouwl., en telkens in de middentrav. benadrukt door resp. een gestrekte druiplijst en een cartouchepaneel. Begane grond oorspronkelijk met twee «klassieke» winkelpuicn, heden aangepast doch met behouden ordonnantie (1631).

S.A.B., O.W., 10599 (1876).

Nr. 120-122. Zelfde type rijhuis als nr. 11-13, 15-17, vlg. bouwaanvraag van 1877 en eveneens n.o.v. architect E. De Vigne (fig. 736). Entresolvensters tussen halfzuiltjes met bladkapiteel; spiegelbogige deurvensters in risaliet, onder luifelvormig hoofdgestel, en voorzien van een markant stenen balkon; bovenste vensters met geknikte bovenhoeken en ijzeren hekken, onder aansluitend uitgelengd tandfries onder kroonlijst. Op geveltekening : dakvensters met windbord en ijzeren dakvorst. Aangepaste winkelpui met behouden indeling (1632).

S.A.B., O.W., 10604 (1877).

L'Emulation, 1879, jg. 5, kol. 48, pl. 6, 9.

Nr. 124-126. Eclectisch rijhuis met vier bouwl. + entresol en drie trav. onder zadeldak, n.o.v. architect A. Capronnier van 1877. Met imitatiebanden bepleisterde lijstgevel voorzien van opeenvolgend rondbogige, rechth. en getoogde vensters in geriemde omlijsting. Gietijzeren balkonhekken op alle bouwl. : horizontaliserend effect door de verbonden balkonplaten op zware en lichtere consoles. Klassiek hoofdgestel. Aangepaste houten winkelpui, doch met behouden ordonnantie (1633).

S.A.B., O.W., 26283 en 10615 (1877).

Ons-Heerstraat (6 H)

Van Visitandinenstraat naar Hoogstraat. Waarschijnlijk ontstaan begin XIV en toen «Heelstrate» genoemd; huidige benaming uit XV. Smalle rechte straat met sterk hellend niveau.

Bebouwing met overwegend neoclassicistisch uitzicht, waaronder enkele oudere kernen, cf. nr. 19-21 met goed bewaard traditioneel bak- en zandsteenparement. Historiserende nieuwe bouw in nr. 11-13; braakliggende hoeken aan het begin van de straat.

Nr. 9. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), uit XIX A. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met naar boven toe ver-

kleinende rechth. vensters op lekdrempels. Inrijpoort in entablement in de r. trav. Kroonlijst op klossen en aansluitende fries (1634).

Nr. 14. Breedhuis, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1878. Gecementeerde lijstgevel. Bovenvensters, getoogd op de tweede, rechth. op de derde bouwl., in mogelijk hergebruikte, geprofileerde hardstenen omlijstingen met rocaillesleutel (XVIII c), op doorgetrokken lekdrempels. Gekoppelde steekboogdeuren in hardstenen omlijsting en verbouwde winkelpui. Klassiek hoofdgestel (1635).

S.A.B., O.W., 18325 (1878).

Nr. 15. Enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, te dateren in midden XVIII. Heden beraapte lijstgevel met plint en vlak omlijste steekboogvensters. Markante, geknikte boogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl (fig. 740) : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, gelede imposten verbonden door tussendorpel, sluitsteen en gekorniste gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Oorspronkelijke houten deur met spiegels en panelen, en gesmeed ijzeren waaier met krullen en bladwerk. Kwartholle daklijst en goot boven steigergaten; dakkapel met driehoekig fronton (1636).

Nr. 17. Neoclassicistisch enkelhuis met vier bouwl. en twee trav. onder mansardedak, waarvoor bouwaanvraag van 1859. Bepoetste lijstgevel met rechth. deur en vlak omlijste bovenvensters op arduinen dorpels; bewaard houtwerk. Lage tweede bouwl. als entresol. Kroonlijst op klossen (1636).

S.A.B., O.W., 18317 (1859).

Nr. 23. Dubbelhuis met drie bouwl. en vijf trav., onder zadeldak. Oude, mogelijk traditionele XVII-kern, cf. muurankers op alle bouwl. o.m. jaarankers A 1.28. Tot de huidige neoclassicistische vorm met bepoetste en beschilderde lijstgevel aangepast in XIX a. Rechth. vensters, haast vierkant op de lage bovenste verd., met

740. Ons-Heerstraat nr. 15. Deuromlijsting.

lekdrempel; gekrulde ijzeren leuning. Kroonlijst boven steigergaten en drie afgewolfd dakkapellen. Oorspronkelijk smalere, rechth. deur met beschilderde zand- of hardstenen omlijsting in Lodewijk XVI-stijl uit XVIII d, verbreed tot poort in 1812 : pilasters met neuten, neerhangende guirlande en stafwerk, waarop console met rozet en gestrekt entablement. Gesloopt in 1991 (1637, 1638).

S.A.B., A.A., 1812, vol. 9, f. 748-750.

Nr. 27. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, uit XIX a-b. Bepoetste en beschilderde lijstgevel op hardstenen plint met getraliede keldervensters. Naar boven toe verkleinende rechth. vensters met lekdrempel en gekrulde ijzeren leuning. Getoogde deur tussen pilasters met vereenvoudigd kapiteel en gestrekt entablement van hardsteen. Kroonlijst op klossen boven fries en architraaf. Gesloopt in 1991 (1639).

O.-L.-Vrouw van Vaakstraat (1-2-3 F)

Van Bloemenhofplein naar Barthélémylaan.

Aloude, bochtige straat, eertijds geflankeerd door de tuinen van het kartuizersklooster, vanwaar de vroegere benaming Kartuizershofstraat. De huidige benaming verwijst naar een oude veldkapel.

Door industriële architectuur bepaald straatbeeld, met o.m. «Les Anciennes Usines Emile Goeyens» (zie Bloemenhofplein nr. 5-6) en de «Brasserie de l'Etoile» (nr. 79-85). Voorts arbeiderswoningen van uiteenlopend type, o.m. de «Cité Léopold» (zie Zennestraat nr. 2 tot 28), gekoppelde neogotische huurhuizen (zie Kruitmolenstraat nr. 2 tot 18), en een rijtje lage huizen (nr. 87 tot 93). Heden echter sterk versnipperde aanblik met brede bressen en nieuwbouwcomplexen. Sociale woonblokken «Papenvest» (1964-1966, Groep Structures) aan de O.-zijde.

741. O.-L.-Vrouw van Vaakstraat nr. 79-85. Voormalige brouwerij «Brasserie de l'Etoile» (1875-1876).

Nr. 12-22. Renovatie/nieuwbouwcomplex met woningen, lofts en restaurant, voorheen de ateliers «*Delvaux*» (lederwaren), n.o.v. architecten X. Desmedt en T. Cols, van 1989-1990. Samenstel van twee eenvoudige enkelhuizen uit begin XIX en recentere bedrijfsgebouwen, die grondig werden vernieuwd, aangevuld met een nieuw poortgebouw annex verbindingsgalerij, het geheel versmolten tot een gedifferentieerd, niettemin harmonisch geheel rondom een halfopen binnenplaats. Strak gemoduleerde, bepleisterde nieuwe architectuur met een sober linearisme van open en gesloten delen, aan straatzijde gearticuleerd door een rotonde in glasstenen, de open galerij met een beglaasde bovenbouw (1640).

Nr. 13. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. + mezzanino en drie trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1840. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met rechth. muuropeningen op doorgetrokken lekdrempels (1641).

S.A.B., O.W., 18284 (1840).

Nr. 15-19. Dubbelhuis van twee bouwl. en vijf trav., aanpassing uit begin XIX van twee verankerde, mogelijk XVII-breedhuizen onder steile zadeldaken; mansardedak van 1925. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel, met rechth. deur in entablement en omlijste vensters met lekdrempel, en klassiek hoofdstel. Aangepaste winkellramen en -deuren (1542).

S.A.B., O.W., 31951 (1925).

Nr. 34-36. Afgeschuind hoekcomplex (Zennestraat nr. 1-3), vier gekoppelde woningen, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1892; drie bouwl. en elf trav., onder zadeldak (pannen). Bepleisterde lijstgevel met kordongeleding en klassiek hoofdstel. Enkelhuisopstanden vlg. repeterend schema; winkelpui in het hoekpand. Rechth. deur- en vensteropeningen, op de bovenverd. in omlijstingen met oren; paneel op de borstwering (1643).

S.A.B., O.W., 22136 (1892).

Nr. 54. Achteruitgelegen pakhuis met twee bouwl. en drie trav. onder zadeldak (n.l. straat, pannen), uit XIX B. Bakstenen puntgevel met o.m. hoefijzerankers en steekboogopeningen. Centrale laadluiken, in de top met takel en windkap (1644).

Nr. 79-85. Voormalige brouwerij z.g. «*Brasserie de l'Etoile*», brouwers van «Lambik», in bedrijf tot 1957 (fig. 741). Herenhuis, l. en r. geflankeerd door resp. biermagazijnen en de eigenlijke brouwerij, waarvoor bouwaanvragen van 1875-1876. Project voor renovatie van l. gedeelte tot «Kaaitheater» door architect L. Maes, heden in voorbereiding.

Herenhuis met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak. Bepaalde lijstgevel op geboste benedenbouw van hardsteen. Middenrisaliet onder driehoekig fronton, op de bel-etage gemarkeerd door een balkon met gietijzeren hek en dito fronton. Rechth. deur en vensters, op de bovenverd. in geriemde hardstenen omlijsting op doorgetrokken lekdrempels. Klassiek hoofdstel.

Biernagazijnen (l.) en brouwerij (r.) met twee en een halve bouwl., e.g. met vier trav. onder twee parallelle afgesnuite zadeldaken (n.l. straat, pannen), l.g. met drie trav. onder attiek van 1939. Bepaalde lijstgevels geritmeerd door kolossale pilasters en rondboognissen over de eerste twee bouwl. Kordon ter hoogte van de imposten van de halve bovenste verd. en eenvoudige kroonlijst. Rondboogvensters in vlakke hardstenen omlijsting; blinde rondboogpoorten in de uiterste trav. en lage deuren in de sokkel van de l. vleugel, gewijzigde centrale inrijpoort in de r. vleugel. Bewaarde houten luiken met waaijer. R. toegevoegde vleugel met twee bouwl. en drie trav. Resterende fabrieksschouw. Deels troggewelven op gietijzeren kolommen, deels vernieuwde betonstructuur in het interieur.

S.A.B., O.W., 18299 (1875-1876), 54883 (1939).

★ Ooievaarsstraat (2 D-E)

Van Papenvest naar Vlaamsesteenweg.

Smal gebogen straatje, met fraaie hardstenen toegangspoort tussen Papenvest nr. 21 en 23, aan de Vlaamsesteenweg toegankelijk via een overwelfde doorgang met rondboogpoort in nr. 138. Merkwaaardige site met traditionele arbeiderswoningen, in kern opklimmend tot XVII, doch aangepast en gebanaliseerd met verdwijning van de architectonische details i.l.v. XIX en XX. Heden gekenmerkt door relatief homogene bepleisterde, grotendeels witgekalkte en o.m. gepikte gevelwanden, typische bestrating van kasseien en behouden, voormalige gaslantaarns.

★ Spiegelboogvormig toegangspoortje van hardsteen, gedateerd in de waterlijst «ANNO / SINT-ROCHUS / 1760», gerestaureerd in 1885 (fig. 742). Kwarthol geprofileerd beloop op neuten met sluitsteen en rozetten onder een gebogen waterlijst met gestrekte uiteinden. Aansluitend rijke portiekkapel onder driehoekig pseudo-fronton geflankeerd door voluutvormige klauwstukken met treilagemotief en guirlandes: rondboognis met gepolychromeerd St.-Rochusbeeldje, afgesloten d.m.v. een sierlijk gesmeed ijzeren hek; dito kruis en topstukken als bekroning.

W.-zijde met vrijwel intact bewaarde rij traditionele ondiepe woningen, enkele met bewaard volume van één bouwl., de meeste verhoogd tot twee bouwl. Oude kern aangegeven door ordonnantie, dakhelling, gevelverankering, lage toegangsdeuren en sporen van kwartholle negblokken. Ruimer pand van drie bouwl. uit XIX d in nr. 16. O.-zijde met aancenschakeling van aangepaste oude kernen zoals hierboven beschreven, cf. nr. 1, 15, 17, puntgevel en midden XIX-meergezinshuizen, cf. nr. 5 en 7-9.

S.A.B., N.P.P., A 18.

Nr. 2 tot 12. Reeks van zes enkelhuisjes met telkens twee trav., gekoppeld vlg. spiegelbeeldschema, met traditionele kern minstens opklimmend tot XVII. Bewaard volume met één bouwl. onder steil zadeldak.

742. Ooievaarsstraat. Toegangspoort (1760).

743. Ooievaarsstraat nr. 14.

dak (n.l. straat, Vlaamse pannen) in nr. 10 en 12, met verlaagd dakvenster; overige verhoogd met tweede bouwl. Bepleisterd en beschilderd, nr. 12 met vernieuwde bakstenen bekleding. Bewaarde verankering op de begane grond; zandstenen negblokken van deur en kozijn in nr. 6. Lage deuren en vergrote vensters (1645).

Nr. 11-13. Traditioneel diephuis met bepleisterde, verankerde puntgevel van twee bouwl. en vier trav., opklimmend tot XVII, aangepast in XIX. Lage deuren in de uiterste trav. met sporen van zandstenen negblokken; vensters met lekdrempel (1646).

Nr. 14. Breedhuis met één bouwl. in verankerde baksteenbouw, opklimmend tot XVII, met geknikte gevellijn, onder zadeldak (Vlaamse pannen) waarin dakkapellen (fig. 743). Brede rondboogpoort in barokke hardstenen omlijsting: ingediepte pilasters met gelede impost, geblokte boog

en waterlijst met gestrekte uiteinden, uit XVII; steenhouwersmerk p. 1, nr. 28. Lage traditionele rondboogdeur met kwarthol geprofileerde zandstenen omlijsting met vlakke imposten en sluitsteen in r. trav., hoog geplaatst getralied kozijn ernaast.

Oppemstraat (2 C-D)

Van Vlaamsesteenweg naar Houthulstbosstraat.

Straat met aloud tracé, vóór de oprichting van de tweede stadsomwalling (XIV) via het «Klein Kasteeltje», leidend naar de kerk van Molkenbeek. Z.g. naar Jacob en Daniel van Ophem, eigenaars van de terreinen bij de Vlaamsesteenweg die in 1367 door de Stad werden verworven. N. straatgedeelte vanaf de Barchonstraat eertijds z.g. «Mestbakstraat», naar de nabijgelegen stortplaats. Tracé in 1863-1864 aangepast, gelijktijdig met de aanleg van de Houthulstbosstraat en Passendalestraat, gevolgd door bebouwing van de nieuwe percelen vanaf 1869.

Straatwanden met heterogeen karakter, overwegend gevormd door panden met neoclassicistische inslag uit de jaren 1870, cf. nr. 6-8, 10-12, 29-31, 60 en 86 (1874), heden veelal gebanaliseerd. Enkele oude kernen en eenvoudige panden uit XIX A, in het eerste straatgedeelte.

S.A.B., O.W., 26143 (1863-1864), 18452 (1874).

Nr. 18-22. Twee breedhuisjes met twee bouwl. en resp. drie trav. onder zadeldak (pannen) en twee trav. onder later mansarddak (leien), opklimmend tot XVII-XVIII. Mogelijk oorspronkelijk slechts één ruimere woning, doch grondig aangepast in XIX. Verankerde lijstgevel, deels bepleisterd en deels gecementeerd, met rechth. openingen op arduinen dorpels. L. brede spiegelboogpoort met hardstenen omlijsting in régence-/Lodewijk XV-stijl, uit midden XVIII: geprofileerd kwarthol beloop met neuten, voorzien van champalen, gegroefde sluitsteen en schelpen in de zwikken, onder gebogen waterlijst met

gestrekte uiteinden; steenhouwersmerk p. 1, nr. 29 (1647).

Nr. 41-43. Afgeschuind hoekhuis (St.-Andriesstraat) met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1895; vier bouwl. en vijf trav. onder zadeldak. Bepleisterde lijstgevel, belijnd d.m.v. kordons op imposthoogte en afgewerkt met een klassiek hoofdgestel. Houten winkelramen met pilasters en entablement. Getoogde bovenvensters met waterlijst, lekdrempel en onderdorpel. Dakkapellen (1648).

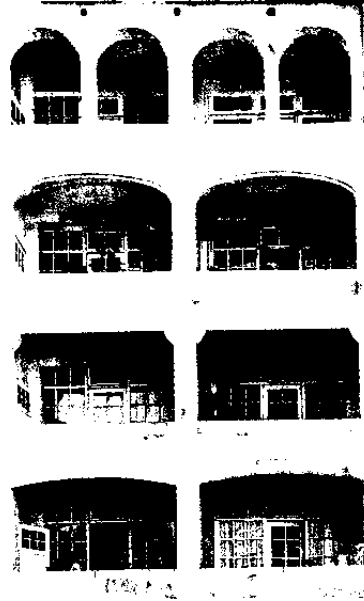
S.A.B., O.W., 18432 (1895).

Nr. 44. Woonblok gebouwd door de «Société Anonyme des Habitations à Bon Marché de l'Agglomération Bruxelloise», n.o.v. architect O. Van Rysselberghe van 1921. Afgeschuind hoekgebouw (de Witte de Haelenstraat nr. 1-3) in pre-modernistische stijl, met vijf bouwl. en twaalf trav. onder zadeldak (kunstleien). Omvat zes twee- tot vierkamerwoningen per verd., rond een centraal trappenhuis, onderkelderde en met gemeenschappelijke binnenplaats. Gecementeerde lijstgevel, op hardstenen plint, de uitkragende hoektrav. opgevangen door zware consoles en met golvende bekroning tussen postamenten. Gevelvlak gemoduleerd door alternerend voorkomen van vensterrisalieten over de eerste drie verd., en op één na gekoppelde loggia's met per bouwl. verschillende boogvorm (fig. 744). Brede rechth. vensterpartijen met bewaard houtwerk met kleine roeden in het bovenlicht. Klassiek hoofdgestel met brede kroonlijst. Winkelpui in de hoekpartij en inkomportalen met ijzeren hek in de vierde en laatste trav. (1649).

S.A.B., O.W., 28958 (1921).

Nr. 45. Zie Schuitenkaai nr. 6.

Nr. 58, 72 en 74. Burgerhuizen met neoclassicistische inslag, drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak, waarvoor resp. bouwaanvragen van 1871, 1873 en 1874. Bepleisterde en beschilderde lijstgevels met harstenen plint, kordongeleiding en

744. Oppemstraat nr. 44 (1921).

versiert klassiek hoofdgestel. Omlijste, overwegend rechth. deur- en vensteropeningen met onderdorpels; accent op de middentrav. in nr. 58 en 74 d.m.v. balkons met consoles en gietijzeren hek. Licht afwijkende ordonnantie in nr. 72, heden gedecapeerd, door bijkomende entresol met schijnvoegen, en oorspronkelijk opengewerkte pui met pilasters (1650, 1651).

S.A.B., O.W., 18463 (1871), 18451 (1873), 18460 (1884).

Oude Graanmarkt (3 E-F)

Onregelmatig plein ten W. van het St.-Katelijneplein, vooraan beplant met een dubbele bomenrij, geknikt en in trechtervorm versmallend naar de Kartuizersstraat. Ontstaan na demping, midden XVI, van het Z.-deel van de z.g. «Witte Joffrouwen-grecht», een vroegere walgracht van de eerste stadsomwalling (XI-XIII). Het N.-

deel werd in dezelfde periode omgevormd tot dok (huidig St.-Katelijneplein). Aanvankelijk veemarkt vanaf 1563, graanmarkt ter vervanging van het Oud Kornehuis vanaf ca. 1650. Huidige benaming na de aanleg in 1787-1788 van de Nieuwe Graanmarkt. De W.-gevelwand werd hierbij onderbroken door de aanleg van de Moutstraat en de voormalige Jerichostraat. L.g. – in 1890-1891 geïncorporeerd in de Antoine Dansaertstraat – werd vervolgens in de jaren 1920 verbreed.

Heterogene bebouwing met enkele markante accenten, uit XVII tot begin XX, met overwicht van neoclassicistische architectuur. Zowel voorname heren- en burgerhuizen, als eenvoudige rijhuizen, cf. nr. 37, 39-41, 53 en 61 (1835). Grondig aangepast enkelhuis (1852, architect Paulussen) in nr. 28. Sporadisch nieuwe bouw. Gietijzeren fontein met beeldje «Galanterie» door beeldhouwer J. Roig, van 1982.

S.A.B., O.W., 24394 (1835), 24407 (1852).

Nr. 3. Breedhuisje met twee bouwl. en twee trav., blijkens verankering en steil zadeldak (Vlaamse pannen) met oude, wellicht traditionele XVII-kern. Tot in XIX met getrapte dakkapel. Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met aangepaste ordonnantie (XIX). «Klassieke» houten winkelpui met zij-ingang (eind XIX), (1652).

Nr. 5. Voormalige zetel van de «*Cristalleries du Val St Lambert*», n.o.v. architect O. Francotte van 1911 (fig. 745). Heden centrum «De Markten», zetel van de Sociaal Culturele Raad Brussel-Centrum. Herinrichting van café «De Kristallen Bol» door architect L. Maes, met glas-in-lood door H. Blondeel, in 1981-1982 : renovatie n.o.v. architect J. Van Uytsel in uitvoering.

Voorgebouw met monumentaal gevelfront van Euvillesteen, in «Beaux-Arts»-stijl; drie bouwl. en vijf trav. onder mansardedak (leien). Enkelhuisopstand met klassieke opbouw gemarkeerd door een drie trav. breed middenrisaliet : sokkelvormende begane grond met schijnvoegen, verkleinende bovenverd. met kolossale pilaster-

745. Oude Graanmarkt nr. 5. Voormalige zetel van de «Cristallerie du Val St-Lambert» (1911).

ordonnantie, breed hoofdgestel en dakkapellen. Brede rechth. vensters met lekdrampel en poort in de r. trav. Verlaagde benedenvensters met acanthussleutel. Middenrisaliet geaccentueerd door rondboognissen met rolwerkcartouche op de bel-etage, compositie pilasterkapitelen met vrouwenhoofd en consoles onder het hoofdgestel. Cartouches met inschrift resp. «VAL ST LAMBERT 1825» en «VAL ST LAMBERT 1914» in de zijtrav. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven fries en architraaf. Drie grote dakkapellen met gebogen fronton en flankerende œil-de-bœufs. Interieur, vnl. trappenhuis en z.g. «Spiegelzaal» (voormalige toonzaal) op de bel-etage, in neo-Lodewijk XVI-stijl. Aansluitend magazijnen op L-vormige plattegrond, drie bouwl. onder zadeldak, aan de binnenplaats. Eenvoudige baksteenbouw met ijzeren structuur en regelmatige ordonnantie van brede steekboog-

746. Oude Graanmarkt nr. 7-11 (1927).

openingen; twee- en driebeukige indeling met gietijzeren zuilen in het interieur.

S.A.B., O.W., 5765 (1911).

Nr. 7-11. Handels-/appartementengebouw in Art Deco, n.o.v. architect E. Dhucque van 1927 (fig. 746). Gebouwd i.o.v. firma «Gérard Koninckx Frères», groothandel in bananen en sinaasappelen, met een gelijkaardig complex in Ieperlaan nr. 34-36 (1935, architect E. De Boelpape) en een bedrijfsgebouw aan de Nieuwe Graanmarkt nr. 22-23 (1932, idem). Imposant afgeschuind hoekcomplex (Antoine Dansaertstraat nr. 75-79) met zes bouwl. onder pseudo-mansarde (leien) en elf trav.; structuur van gewapend beton. Oorspronkelijk fruitmagazijnen en loskaden, met twee inrijpoorten, in de ruim onderkelderde benedenbouw met overdekte binnenplaats, voorts met drie winkelpanden aan straatzijde; telkens drie appartementen per verd., rondom twee trappenhuizen met afzonderlijke inkom. Lijstgevel met pare-

ment van roomkleurige baksteen verwerkt met Euville- en Savonniëresteen voor de vrij gesloten bovenbouw, hardsteen voor de ruimer opengewerkte benedenbouw. Vrij klassieke symmetrische opbouw gekenmerkt door een altemerend ritme van verticaal oplopende vensternissen met Frans balkon en vnl. in de hoekpartij trapezoidale bow-windows, l.g. in de attiekverd. opengewerkt tot loggia en verhoogd met een trapezoidaal dakvenster. Rechth. openingen: inkomportalen o.m. met zijlichten, brede vitrines en vensters. Kroonlijst op overhoekse fries, doorlopend in opengewerkte balkons met consoles. Attiekverd. en dakvensters doorlopend bekleed d.m.v. een polychrome ceramiekfries met decor van bananen- en sinaasappelbomen, uitgevoerd naar kartons van decorateur A. Paulis door ceramist Dhomme (Parijs), (Pl. XXX). Fraai ijzerwerk van vleugeldeuren en borstsweringen.

S.A.B., O.W., 39193 (1927).

L'Emulation, 1936, 4, p. 68-69.

Nr. 17. Herenhuis van het enkelhuistype, met neoclassicistische inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1876; souterrain, drie bouwl. en vier trav. onder mansardedak (leien). Lijstgevel van natuursteen op hardstenen plint, belijnd door schijnvoegen, puilijst en klassiek hoofdgewel. Rechth. vensters in vlakke, op de bovenverd. verticaal oplopende omlijstingen, met diamantkopsleutels, lekdrempels en onderdorpels; twee trav. breed middenbalkon op gegroefde consoles op de bel-eta-ge, lamberkijnen op de borstwering van de derde bouwl. Deur in de r. trav. Brede dak-kapel met driehoekig fronton geflankeerd door oeil-de-bœufs (1653).

S.A.B., O.W., 24375 (1876).

Nr. 19. Enkelhuis met Second-Empire-inslag, waarvoor bouwaanvraag van 1868; drie bouwl. en drie trav. onder mansar-dedak (leien). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met hardstenen plint en schijnvoegen onder de puilijst, en ingediepte middentrav. met balkon op consoles. Rechth. r. poort en vensters, op de begane grond in vlakke, op de bovenverd. in ge-riemde omlijsting; bewerkte consoles, schijvenfriezen met rozet of guirlandes, en in de middentrav. brede rankwerkcarrout-ches onder de lekdrempels. Kroonlijst met klossen en tandlijst boven met panelen versierde fries en gebroken architraaf. Ty-pische dakkapellen met booglijst of pseudo-fronton. Verzorgd houtwerk van vleu-geldeur, vensters en vouwluiken (1654).

S.A.B., O.W., 24375 (1868).

Nr. 20-24. Ruim appartementsgebouw in Nieuwe Zakelijkheid waarvoor bouwaanvraag van 1931 (fig. 747). Constructie met betonskelet, van acht bouwl. en zeven bre-de trav. onder plat dak. Drie tot vijf appar-tementen per verd., met centraal trappen-huis. Geknikt gevelfront met horizontali-serende opbouw, geaccentueerd in het pa-rement met hardsteen voor de pui, baksteen en beraapte stroken voor de bo-venbouw. Brede vensterregisters met be-waard typisch houtwerk. Balkons met opengewerkte borstwering in de midden-partij en gevelbreed voor de twee terug-

747. Oude Graanmarkt nr. 20-24 (1931).

wijkende bovenste verd.; verticaal oplo-pende tweezijdige erkers in de uiterste trav.

S.A.B., O.W., 54926 (1931).

Nr. 21. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor vermoedelijke bouw-aanvraag van 1828. Lijstgevel met vernieuwde simili-bekleding – bossage, ven-steromlijstingen, fries – uit begin XX, op gedecapeerde natuurstenen sokkel waarin getraliede keldermonden. Rechth. vensters met doorgetrokken lekdrempels op de eer-ste twee, afzonderlijke lekdrempels op de lagere derde bouwl.; vleugel deur in hard-stenen entablement in de r. trav. Klassiek hoofdgewel; dakkapellen in de uiterste trav. (1655).

S.A.B., O.W., 24363 (1828).

748. Oude Graanmarkt nr. 30.

Nr. 25. Hoekhuis (Moutstraat nr. 1-3) met drie bouwl. en twee + zes trav. onder afgesnuit zadeldak (Vlaamse pannen). Traditionele kern, cf. muurankers aan zijde Oude Graanmarkt, opklimmend tot XVII; tot huidige laat-classicistische vorm aangepast ca. 1787-1788, bij de bebouwing van de Nieuwe Graanmarkt en dwarsstraten. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde, heden gecementeerde lijstgevel met afgeschuinde hockpenant, cf. Nieuwe Graanmarkt nr. 30. Mogelijk aangepaste rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempel; verdiepte deur in de voorlaatste trav. Omlopende kroon- en tandlijst boven bedekte steigeraten. Vier afgewolfd dakkapellen aan zijde Moutstraat. Verbouwde cafépui (1656).

Nr. 30. Herenhuis in laat-classicistische stijl, met drie bouwl. en zes trav. onder zadeldak (pannen), uit XVIII d (fig. 748); hoofdzakelijk inwendig verbouwd in 1899.

Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel op sokkel met keldermonden. Symmetrische gevelopbouw gemarkeerd door zijrisalieten onder driehoekig fronton: brede rondboogpoort - r. gedicht - met vlakke sluitsteen en gestrekte druiplijst, op consoles met voluten, rozet en guirlande; verticaal oplopende venstermis hogerop, geaccentueerd door geriemde omlijstingen, borstweringversiering met schijfmotief tussen bewerkte voluutconsoles, en rozetsleutel. Verlaagde deurvensters met gebuikt gietijzeren balkon (1899) boven de poorten. Voorts horizontale geleiding door de geprofileerde puilijst en kordonvormende lekdrempels van de lagere bovenste verd. Verdiepte rechth. vensters, met lekdrempel en vlak paneel op de borstwering op de eerste twee bouwl., diamantkopsleutel op de derde; benedenvensters evenwel verlaagd (1899). Hoofdstel met geprofileerd kordon, blinde fries en kroonlijst met klossen en tandlijst. Op de gede-

capeerde zandstenen voorgevel na gesloopt in 1991, voor de bouw van een hotel n.o.v. architect M.P. Leunen. Hierbij werd een muurfragment van de eerste stadsomwalling (XI-XIII) blootgelegd.

S.A.B., O.W., 24408 (1899).

Nr. 36. Neoclassicistisch herenhuis met enkelhuisopstand uit XIX a-b; drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak. Muurankers in achtergevel wijzend op oudere kern. Vlak bepleisterde en beschilderde lijstgevel met geboste sokkel, gemarkeerd door een r. risaliet met inrijpoort in hardstenen entablement. Rechth. vensters, haast vierkant op de lagere derde bouwl., met lekdrempels. Gevelbeeëindiging met fries en kroonlijst op klossen. Ondiepe vroeg XX-aanbouw aan de achtergevel met monumentaal Art Nouveau glas-in-lood-raam van de trapzaal (1657).

Nr. 43-45. In oorsprong barok dubbelhuis uit eind XVII, met vermoedelijk drie bouwl. en vijf trav. bekroond door een geveltop of dakvensters. Reeds lijstgevel in 1831 evenwel met behouden ordonnantie; cafépui en mansardedak uit XX a. Bewaarde arduinen booglijst en sluitsteen van de voormalige rondboogpoort met imposten in de middentrav. Verkleinende bovenvensters in doorgetrokken platte bandomlijstingen, die verdiepte panelen vormen op de borstweringen – waarin ca. 1910 nog balustraden en panelen –, met bijkomende waterlijsten op de tweede bouwl. (1658).

S.A.B., O.W., 24383 (1831).
K.I.K., 104343 A.

Nr. 46. Neoclassicistisch enkelhuis met vier in hoogte afnemende bouwl. en drie trav., heden onder plat dak, n.o.v. architect P.J. Peeters van 1843 (fig. 749). Beplesisterde en beschilderde lijstgevel, de begane grond belijnd met schijnvoegen en hardstenen plint. Nadrukkelijke geleding van de tweede en derde bouwl. door kordonvormende lekdrempels met onderliggend profiel. Rechth. vensters, op de bovenverd. in geriemde omlijstingen, met bijkomende entablementen op de bel-etage; ij-

749. Oude Graanmarkt nr. 46 (1843).

zeren leuningingen met ruitmotief. Gevelbeeëindiging d.m.v. de kroonlijst met tandlijst en aansluitende architraaf; steigergaten met schijfvormige vulling.

S.A.B., O.W., 24415 (1843).

Nr. 48. Neoclassicistisch enkelhuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak, waarvoor bouwaanvraag van 1823. Beplesisterde en beschilderde lijstgevel met sokkel en geprofileerde puilijst. Verkleinende rechth. bovenvensters op lekdrempels, voorzien van latere stucomlijstingen; ijzeren leuningingen met dubbele knul. Vleugeldeur in hardstenen entablement in de l. trav.; voorts verbouwde pui. Kordon, fries met leeuwekoppen en kroonlijst; afgewolfd dakkapellen in de uiterste trav. (1659).

S.A.B., O.W., 24361 (1823).

750. Oude Graanmarkt nr. 52.

Nr. 50. Neoclassicistisch dubbelhuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (pannen), waarvoor bouwaanvraag van 1823. Opgetrokken ter plaatse van een diephuis met trapgevel. Heden gecementeerde lijstgevel met verkleinende ordonnantie, vanaf sokkel met keldermonden. Rechth. vensters met lekdrempels, op bovenverd. voorzien van latere stucomlijstingen en gietijzeren leuning; rechth. deur in eenvoudig hardstenen entablement. Kordon, fries met leeuweskoppen en kroonlijst; afgewolfde dakkapel (1660).

S.A.B., O.W., 24362 (1823).

Nr. 52. Traditioneel diephuis (hoek Kartuijzersstraat) met twee bouwl. en resp. drie en twee trav. onder zadeldak (pannen), uit XVII (fig. 750). Verankerde constructie op brede afgeschuinde sokkel, opgetrokken uit bak- en zandsteen, doch bepleisterd en beschilderd. Manke trapgevel (resp. 12 en 13 tr. + topstuk) met r. schou-

derstuk. Aangepaste rechth. deur- en vensteropeningen met arduinen dorpels (XIX) op de eerste twee bouwl., ook in de zijgevel. Behouden ordonnantie in de geveltop: drielicht gevormd door een rondboogig middenluik met sluitsteen, en rechth. zijvensters in de eerste geleding, rechth. venster en dichtgemetsel luik in de opperste geleding. Achtergevel met aandak en muurvlchtingen.

Nr. 55. Breedhuis van twee bouwl. en drie trav., met oude, mogelijk traditionele XVII-kern aangegeven door muurankers, sokkel met brede afzaat en steil zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde lijstgevel met aangepaste ordonnantie (XIX). Centrale gevelsteen met madonna en kind in mandorla van rankwerk (1661).

Oud Korenhuis (6 F-G)

Trechtervormig plein, gelegen halverwege tussen de vroegere Steenpoort en de Grote Markt, op de aloude kruising van de Trapstraat, Eikstraat en Violetstraat. Het «Cohuse» (graanhalle) wordt hier vermeld vanaf 1295, wellicht nog oudere oorsprong als marktplaats in de bovenstad. Sloop van het Korenhuis dat het midden van het plein innam, in 1626. De graanhandel werd later overgebracht naar de huidige Oude Graanmarkt. Vergroting van het plein in 1681 en opnieuw bij de wederopbouw na het bombardement van 1695; de Z.-zijde werd hierbij onderbroken voor de aanleg van de Dinantstraat. I.l.v. XVIII vertrekplaats van postkoetsen en koeriers vnl. naar het Z.-landsgeedeelte, Frankrijk en Duitsland, cf. de talrijke herbergen en afspanningen die hier voorkwamen. Op de W.-zijde werd in 1908 de verlengde Lombardstraat aangesloten, waardoor de wijk werd afgescheiden van de omgeving van de Grote Markt. W.-huizenblok vanaf 1960 gesloopt voor een geplande kantooruitbreiding van het Provinciaal Gouvernement van Brabant n.o.v. architect L. Stynen, echter zonder gevolg. Vervolgens opgenomen in het B.P.A. 30/21

31

30

29

28

27

26-24

XXXI. Oud Korenhuis nr. 24 tot 31. Geactualiseerde gevelopstanden naar architect F. Malfait (Archief K.C.M.L., plannen Brussel, 26).

«Oud Korenhuis-Eikstraat» (1964) voor volledige herstructurering van deze wijk : o.m. normalisering van het Oud Korenhuis tot een vierkant plein met gedeeltelijk behoud van de Z.-gevelwand; volledige afbraak van Dinantstraat, Trapstraat en Villersstraat, en vervanging vnl. door vrijstaande kantoorblokken en groenaanleg. Slechts gedeeltelijk uitgevoerd, cf. de gesloopte hoekpanden van de Z.- en O.-wand, de volledig ontmantelde omliggende straten en de kantoren aan de Trapstraat. Volledig herzien (1985) en bestemd voor vnl. woningbouw met hoogtebeperking, gepaard met behoud van de nog resterende panden.

Heden, op de W.-zijde en een bres in de Z.-zijde na, gesloten pleinvanden. Z.-gevelwand met monumentale reeks diephuisen, waarbij nog twee panden aansluiten in de Villersstraat : vnl. barokke gevels met in- en uitgezwenkte top, o.m. gedaeterd in 1696 en 1700 (Fig. XXXI). Gebogen O.-gevelwand met nog enkele topgevels eveneens van na 1695. Afgewisseld met aangepaste neoclassicistische lijstge-

vels uit XIX A, veelal met bijkomende mezzanino of halve bouwl., cf. nr. 34-35 (1834; voorheen traditionele trapgevel), 37 en 44-45. Karakteristiek bankgebouw (1948, architecten A. Demesmaecker en A. Cornut) in nr. 47-48. Twee nieuwbouwprojecten op braakliggende percelen bij de Trapstraat, door architecten B. Goldenberg en Les Ateliers de Bruxelles, in uitvoering in 1991-1992. Parkeerterrein aan W.-zijde met resten van een voormalige afspanning. Project voor wederopbouw van de W.-zijde, door Architectes Associés, in voorbereiding (1991). Gietijzeren fontein met beeldje «Oogstmaand» door beeldhouwer J. De Decker, van 1982.

S.A.B., O.W., 25706 (1834).

★ Z. nr. Resten van de voormalige afspanning z.g. «De Spaanse Kroon» (fig. 751). Voorheen vertrekplaats van postkoetsen naar Parijs, Rijsel, Doornik, Antwerpen, Amsterdam, Aken en Keulen, in XVIII eigendom van de familie Deudon. Bewaarde W.- en N.-vleugel van de vroegere tweede binnenplaats, opklimmend tot XVII, doch

blijkbaar grondig aangepast in XIX-XX; twee bouwl. en resp. zes en drie trav. onder zadeldak (pannen). Barokke rondboogarcade van hardsteen : zes geblokte rondbogen met gekomiste waterlijst op Toscaanse zuilen; steenhouwersmerk p. 1, nr. 30. Gedecapeerde bakstenen bovenverd. met brede steekboogvensters en klassiek hoofdgestel.

K.I.K., 29810 A.

Nr. 24-26. Twee gekoppelde breedhuizen (hoek Villerstraat), mogelijk in oorsprong één ruimere woning, in klassicerende laatbarokstijl, uit eind XVII-begin XVIII. Omvat twee bouwl. en samen acht trav. onder steil zadeldak (Vlaamse pannen). Lijstgevel opgetrokken uit baksteen met gebruik van zandsteen voor de sokkel, negblokken en kordons – in oorsprong vermoedelijk bepleisterd of gekaleid –, verankerd d.m.v. rechte en lieboevormige muurankers. Vijf r. trav. gedecapeerd en

gerestaureerd in 1950; drie l. trav. bepleisterd en beschilderd. Bovenverd. geritmeerd door vlakke pilasters met geprofileerde basis en kapiteel. Middentrav. met sporen van een vroegere rondboogdeur, gemarkeerd door een getoogd deurvenster met balustrade, sluitsteen en waterlijst, en een dakvenster met gebogen fronton. Voorts rechth. vensters met alternerend ongelijke breedte tussen waterlijsten; dichtgemetselde balustrade in de voorlaatste trav. Hoofdgestel met gekorniste waterlijst, fries en latere kroonlijst; twee dakkapellen. Latere spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in Lodewijk XV-stijl, uit XVIII c, in de astrav. : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, rocaillesleutel en gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Voorts verbouwde pui : winkelpui uit begin XX met behoud van sluitsteen en waterlijst van een vroegere Lodewijk XVI-deur uit XVIII d (1662).

S.A.B., O.W., 72692 (1950), 24209.
K.I.K., 105123 A, 69542 A – 69545 A.

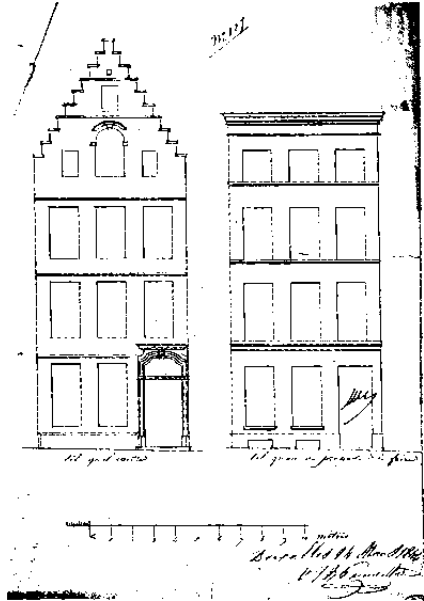
751. Oud Korenhuis z. nr. «De Spaanse Kroon». Arcade.

Nr. 27. Voormalige herberg z.g. «*In den Coninck van Spagnien*», vertrekplaats van de koerier voor Edingen, Ath en Doornik. Traditioneel diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (pannen), te dateren in XVII. Verankerde trapgevel (9 tr. + topstuk), vermoedelijk opgetrokken uit bak- en zandsteen, heden gecementeerd. Aangepaste bovenvensters met lekdrempels en empiriemotieven op de lateien (XIX). Tweeledige geveltop waarin drie-licht : rondboogvormig middenvenster met imposten en sluitsteen, tussen rechth. venstertjes, en dito luik erboven, eveneens met toegevoegde lekdrempels; lie-anker in top. Begane grond met rechth. deur en omlijst winkelraam (begin XX). Verankerde achtertuitgevel (1663).

Nr. 28. Voormalige herberg z.g. «*In de Zwaene*», vertrekplaats van de koerier voor Bergen en Nijvel. In zijn huidige vorm neoclassicistisch breedhuis met vier bouwl. en drie trav. onder zadeldak (leien), waarvoor bouw-aanvraag van 1845; voorheen diephuis met zelfde trapgevel als nr. 27, de top geleed door waterlijsten en met spiegelboogdeur in de r. trav. (fig. 752). Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevel met horizontale geleiding. Rechth. bovenvensters in verkleinende ordonnantie, haast vierkant op de lage bovenste verd., op geprofileerde kordonvormende lekdrempels; gietijzeren leuning. Hoofdgestel met kordon, fries waarin steigergaten met schijfvormige vulling, en kroonlijst met tandlijst. Begane grond verbouwd, oorspronkelijk twee vensters en deur (1664).

S.A.B., O.W., 24210 (1845).

★ Nr. 29. Z.g. «*Den Gulden Sleutel*». Diephuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak. Heden gecementeerde, laat-barokke gevel met in- en uitgezwenkte top uit eind XVII. Vrijgelaten zandstenen elementen op de begane grond : sokkel, negeblokken en poortomlijsting wijzen mogelijk op een oudere kern. Renovatie n.o.v. architecten I. Mercier en R. Lemaire van 1973. Trav.-indeling d.m.v. kolossale pilasters over de bovenverd., boven de gele-

752. Oud Korenhuis nr. 28. Z.g. «*In de Zwaene*». Bouw-aanvraag (1845), (S.A.B., O.W., 24210).

de architraaf doorgetrokken in de top. Hoge rechth. benedenvensters en licht getoogde bovenvensters, met toegevoegde lekdrempels. Korfboogpoort met kwarthol profiel aan de dagkanten, imposten, sluitsteen en gestrekte waterlijst, in de l. trav. Geveltop van twee door een gekornist en geprofileerd kordon gemarkeerde geleidingen, met platte bandomlijsting. Twee rechth. vensters geflankeerd door ovale oculi in vlakke omlijsting met sleutel en waterlijst op gestrekte uiteinden, in de eerste geleiding; twee dito oculi in de tweede. Afwerking door geprofileerd, gebogen pseudo-fronton met topstuk, vaas en spits (1665).

S.A.B., O.W., 83705 (1973).

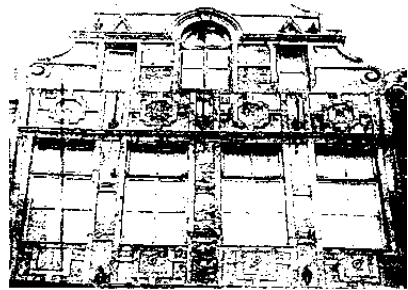
★ Nr. 30. Voormalige afspanning z.g. «*De Gulde Sterre*», vertrekplaats van de diligences voor Bergen, Ath, Doornik, Rijssel, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland en

Zwitserland. Gebouwencomplex uit XVII-XIX, gerestaureerd door architect V.G. Martiny in de jaren 1960. Diephuis met drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak. Barokke gevel met in- en uitgezwente top, te dateren in einde XVII, mogelijk echter met oudere traditionele kern. Gedecapeerd baksteenmetselwerk met zandstenen sokkel, negblokken en speklagen, verankerd d.m.v. lelievormige muurankers. Bovenverd. mogelijk oorspronkelijk zoals de top belijnd met waterlijsten. Hoge rechth. benedenvensters, één verlaagd tot deur, met wigvormige ontlasting. Brede korfboogpoort in geblokte, geprofileerde omlijsting van zandsteen, met panelen in de zwikken, en beschermd door een gestrekte waterlijst, in de I. trav. Getoogde bovenvensters met kwarthol profiel aan negblokken en latei, en toegevoegde lekdrempels. Door waterlijsten en platte banden belijnde geveltop van drie geledingen, afgewerkt met een driehoekig fronton waarop bolornament en ijzeren spits. Drieliicht onder doorlopende waterlijst in de door voluten gemarkeerde eerste geleding : rondboogvenster met doorgetrokken imposten en sluitsteen, en flankerende rechth. venstertjes. Blinde tweede geleding. Ovale oculus met doorgetrokken imposten, sleutel en waterlijst in de derde geleding. Bepleisterde achterruitgevel. Achterbouw uit dezelfde periode, met drie bouwl. en heden vier en een halve + één trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Opgetrokken uit bak- en zandsteen voor plint, hoekblokken en speklagen, en voorzien van muurankers. Steekboogvensters zoals beschreven; ingemetselde gevelsteen met Bourgondisch kruis, afkomstig van een gesloopt pand (voorheen Oud Korenhuis nr. 6) in het blinde boogveld van de deur. Hergebruikte spiegelboogdeur met hardstenen omlijsting in régence-/Lodewijk XV-stijl, uit midden XVIII, in de Z.-trav. : geprofileerd kwarthol beloop met neuten, spiegels, gegroefde voluut-sleutel, schelpen in de zwikken en gekorniste, gebogen waterlijst op gestrekte uiteinden. Wederopgebouwde (?) aanbouw boven de overwelfde doorgang. Voormalige stallingen in neoclassicistische stijl uit

XIX A, aan W.- en Z.-zijde van de binnenplaats; drie bouwl. en tweemaal vier trav. onder zadeldak. Gedecapeerde bakstenen lijstgevels, met brede korfbogige koetspoorten op natuurstenen pilasters, licht getoogde bovenvensters op doorgetrokken lekdrempels, en klassiek hoofdgestel (1666).

K.I.K., 29743 A, 69537 A.

★ Nr. 31. Z.g. «Den Hoorn». Diephuis van drie bouwl. en vier trav. onder zadeldak (o.m. Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde, barokke gevel met in- en uitgezwente top, in gevelstenen gedateerd 1696. Bovenverd. en top geleed door waterlijsten; gevelverankering d.m.v. lelievormige muurankers. Rechth. bovenvensters in omlijsting van platte banden, doorgetrokken over de borstweringen en penanten. Borstwering van de derde bouwl. versierd met spiegels waarin jaartal 1696, en gevelsteen met posthoorn cf. huisnaam (fig. 753). Geveltop van drie geledingen, afgewerkt met een gebogen fronton en bolornament met ijzeren spits. Drieliicht onder doorlopende waterlijst in de door voluten gemarkeerde eerste geleding : hoger rondboogvenster met sluitsteen, tussen rechth. venstertjes met driehoekig fronton; spiegels waarin «A/N/N/O» op de borstwering. Blinde tweede geleding. Ovale oculus met imposten, sleutel en waterlijst, gevuld met ster in derde geleding. Voorheen hardstenen pui in laat-

753. Oud Korenhuis nr. 31. Z.g. «Den Hoorn» (1696). Gevelstenen.

classicistische stijl uit XVIII d, met l. deur in geriemde omlijsting met gegroefde voluutsleutel en gesmeed ijzeren waaijer, en zijvensters met geblokte penanten en uitstraling rond de sluitsteen; heden verplaatste deuromlijsting tussen vernieuwde poort en winkelraam (1952, architect C. Walch). Gesmeed ijzeren leuning, eveneens uit XVIII d, op de tweede bouwl. Verankerde achtergevel onder afgesnuite bedaking (1667).

S.A.B., O.W., 61728 (1952), 24230, 45036.
K.I.K., 29744 A.

Nr. 36. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Gecementeerde laat-barokke halsgevel uit eind XVII-begin XVIII, eertijds bekroond met een driehoekig fronton waarvan resterende gestrekte waterlijst. Verticale gevelgeleding door kolossale pilasters, via het door waterlijsten gevormde hoofdgestel doorlopend in de top. Aangepaste rechth. bovenvensters met lekdrempels (XIX); rechte muurankers, o.m. met gekrulde spie op de penanten. Tweeledige geveltop met drielicht: rechth. middenvenster onder driehoekig fronton en vlak omlijste lagere zijvensters met gebogen fronton; vlak omlijste ovale oculus met sleutel en waterlijst erboven. Begane grond volledig verbouwd, tot 1877 rechth. vensters en deur tussen pilasters, sokkel en puilijst. Verankerde achtertuitgevel (1668).

S.A.B., O.W., 24225 (1877).
K.I.K., 104730 A.

Nr. 38. Diephuis van drie bouwl. en drie trav., met zandstenen halsgevel in Lodewijk XIV-stijl, uit begin XVIII (fig. 754). Oorspronkelijk zadeldak vervangen door een mansardedak in 1929; gerestaureerd ca. 1985, waarbij reconstructie van de pui en frontonbekroning. Horizontale registerindeling door geprofileerde waterlijsten en een klassiek hoofdgestel. Middenrisaliet, doorgetrokken in de geveltop: op de eerste verd. geaccentueerd door schijnvoegen, een rondbogig deurvenster met kwarthol beloop en een ondiep balkon met voluutconsoles doch vernieuwd hek; op de tweede verd. geleed. Verkleinende

754. Oud Korenhuis nr. 38.

rechth. vensters met ingediepte borstwering. Eenledige geveltop gemarkeerd door brede voluten, waarin vlak omlijst rechth. venster met gebogen fronton tussen pilasters; geprofileerd entablement en driehoekig fronton. Tot 1853 enkelhuisopstand met twee vensters onder entablement en rondboogdeur; huidige pui met dubbelhuisopstand.

S.A.B., O.W., 36143 (1929), 24229 (1853), 24238.
K.I.K., 29747 A.

Nr. 39-40. Breed huurhuis in Art Nouveau, vier bouwl. en drie trav. onder mansardedak (leien), waarvoor bouw-aanvraag van 1908. Eenvoudige lijstgevel van witte baksteen met hardsteenbanden. Privé-in-kom en cafépui binnen gegroefde hardstenen posten overgaand in consoles en postamenten van gevelbreed balkon met gietijzeren borstwering; centrale cafédeur met ijzeren posten en consoles. Getoogde bovenvensters met typische lekdrempels en balkons in de midden-trav. Houten kwart-

holle kroonlijst; typische dakkapellen. Bewaard hout- en ijzerwerk van pui, deur en ramen. Gerenoveerd in 1990 (1669).

S.A.B., O.W., 3889 (1908).

Nr. 41, 42. Twee diephuizen met drie bouwl. en resp. vier en drie trav. onder zadeldaken (Vlaamse pannen). Gekoppelde barokgevels, oorspronkelijk beide met in- en uitgezwente top, in nr. 42 echter trapzoidaal afgeknot, uit eind XVII-begin XVIII (fig. 755). Opgetrokken uit baksteen, met gebruik van zandsteen voor over penanten en borstweringen doorgetrokken platte bandomlijstingen, geometrische spiegels in de borstweringen en steigergaten, en voorzien van muurankers; recent ontleisterd. Alternierend ritme van rechth. en getoogde bovenvensters per verd., o.m. met sluitsteen en onder doorlopende waterlijsten, afgevlakt in nr. 42. Onversierde eenledige geveltop van nr. 41 met vermoedelijk aangepast rechth. venster, balkgat en driehoekig fronton. Oorspronkelijk dubbelhuisopstanden; «klassieke» winkelpui van 1867 in nr. 41, banale pui in nr. 42.

S.A.B., O.W., 24235 (1867).

Nr. 43. Breedhuis van drie en een halve bouwl. en drie trav., mogelijk met oudere kern. Neoclassicistische lijstgevel met rechth. vensters in verkleinende ordonnantie, afgewerkt met kroonlijst op klossen, uit XIX A. Gevelbepleistering (onderdorpels) en pui n.o.v. architect A. Magosse van 1920. Winkelpui met middeningang tussen gebogen glaswanden, markerende pilasters, r. met bewaarde achter-glas-schildering, marmeren plint en oorspronkelijk bijkomende rolluikkast; typische roedenverdeling. Bewaarde winkelrichting van voormalige slagerij met Art Nouveau-inslag : o.m. wandbetegeling, polychroom glasplaten-plafond, koperwerk (1670).

S.A.B., O.W., 24252 (1920).
K.I.K., 69548 A.

Nr. 46. Diephuis met drie bouwl. en drie trav. onder zadeldak (Vlaamse pannen). Bepleisterde en beschilderde barokke gevel met in- en uitgezwente top, geleed

755. Oud Korenhus nr. 41, 42.

door geprofileerde waterlijsten, uit eind XVII-begin XVIII. Achtereenvolgens rechth. en lagere getoogde bovenvensters in platte bandomlijstingen die verdiepte panelen vormen op borstweringen en penanten. Met pseudo-fronton afgewerkte geveltop waarin omlijst drielicht : rondboogvormig middenvenster met sleutel, geflankeerd door rechth. vensterjes, en ovale oculus erboven. Fraaie «klassieke» houten winkelpui met zijdeuren tussen pilasters en centraal gekornist entablement van 1898 (1671).

S.A.B., O.W., 24250 (1898).

Nr. 49. In oorsprong diephuis met laat-barokke topgevel, drie bouwl. en drie trav., uit eind XVII-begin XVIII. Bewaarde kolossale pilasters met eierkapiteel over de bovenverd., doorlopend boven een geprofileerde architraaf. Echter afgetopt tot lijstgevel, heden gedecapeerd, met verbouwde pui en gewijzigde vensterordonnantie, onder mansardedak (1672).

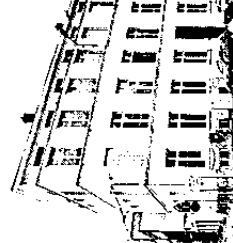

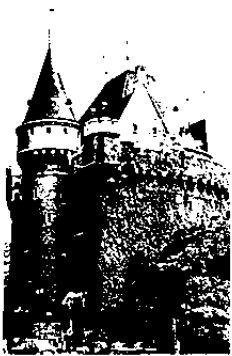
793

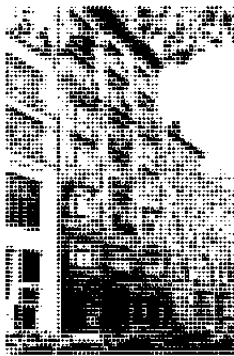
798

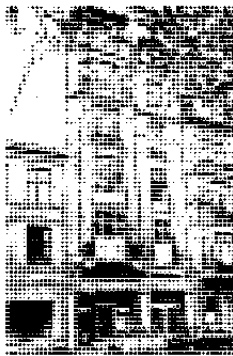
803

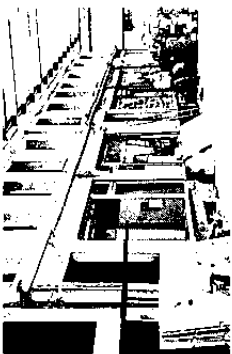
794

799

804

795

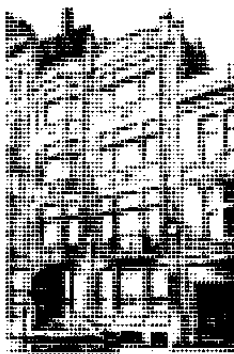
800

805

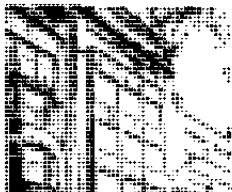
796

801

806

816

815

814

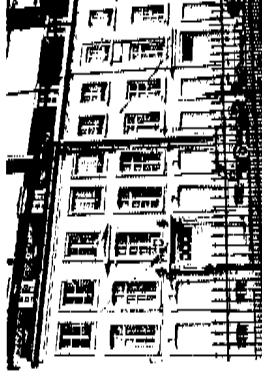
813

821

820

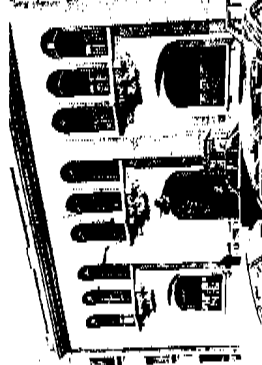
819

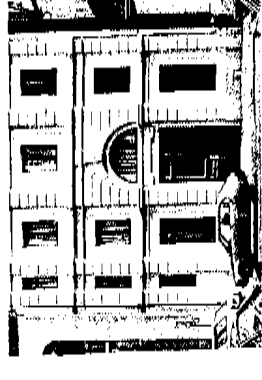
818

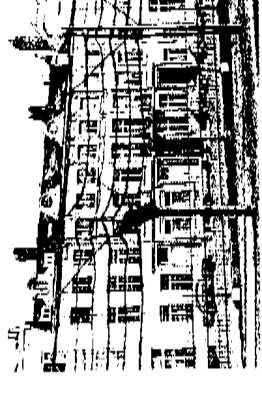
826

825

824

823

833

838

843

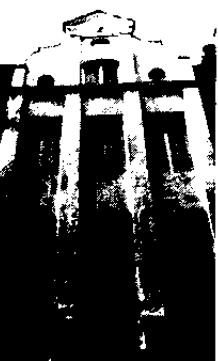
834

839

844

835

840

845

836

841

846

853

858

863

854

859

864

855

860

865

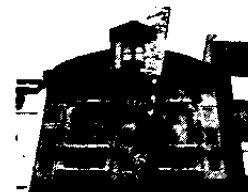
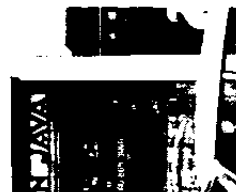
856

861

866

874

879

884

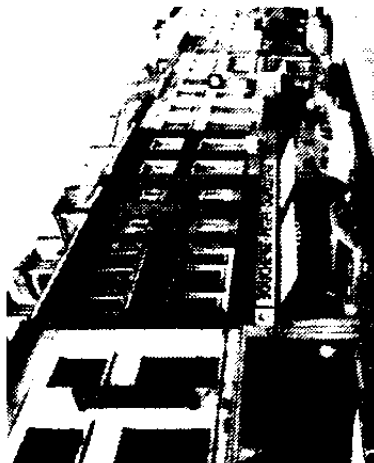
875

880

885

893

898

903

894

899

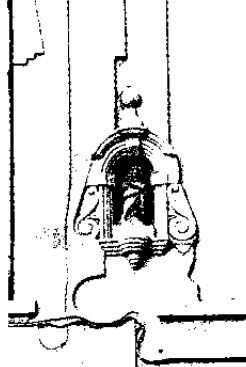
904

895

900

905

896

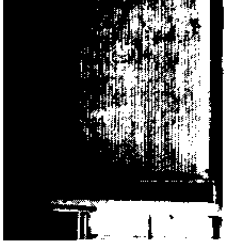

901

906

913

918

923

914

919

924

915

920

925

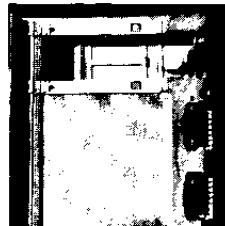
916

921

926

933

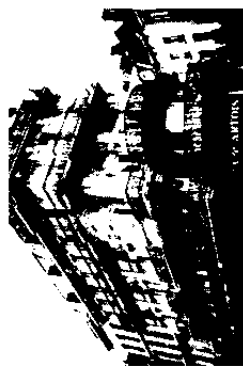
938

943

934

939

944

935

940

945

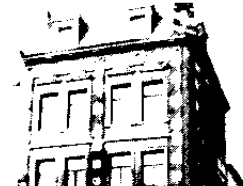
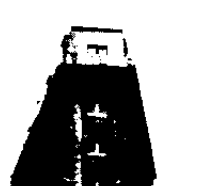
936

941

946

953

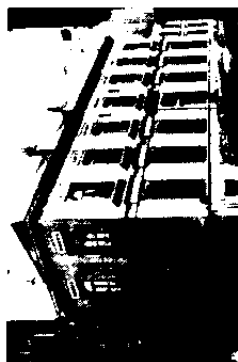
958

963

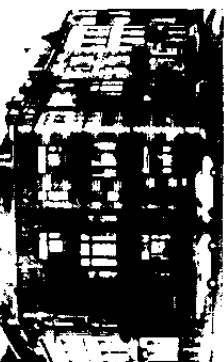
954

959

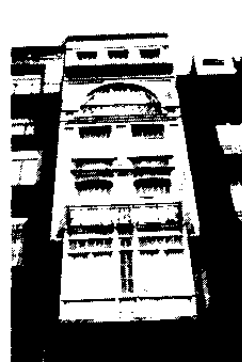
964

955

960

965

956

961

966

973

978

983

974

979

984

975

980

985

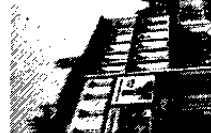
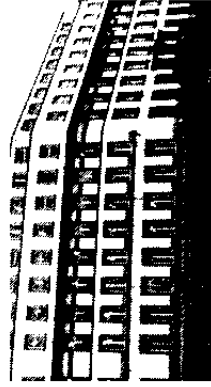
976

981

986

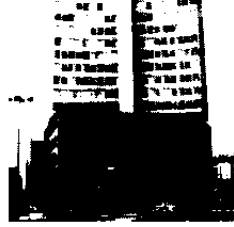

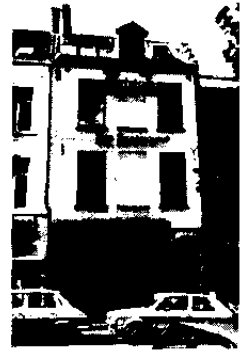
993

998

1003

994

999

1004

995

1000

1005

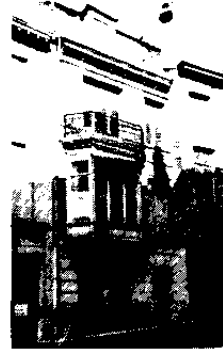
996

1001

1006

1013

1018

1023

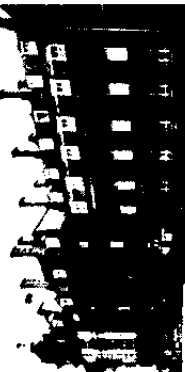
1014

1019

1024

1015

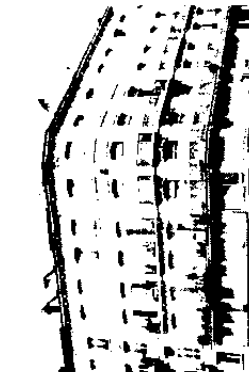
1020

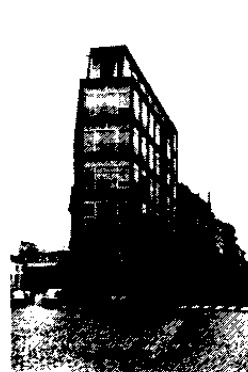
1025

1016

1021

1026

1030

1038

1043

1034

1039

1044

1035

1040

1045

1054

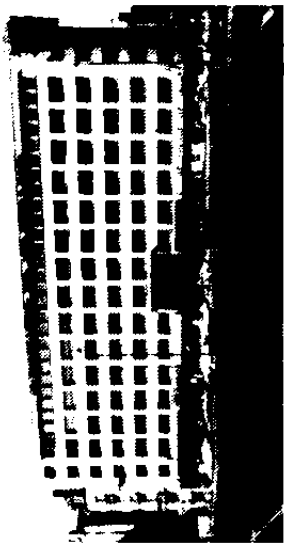
1059

1064

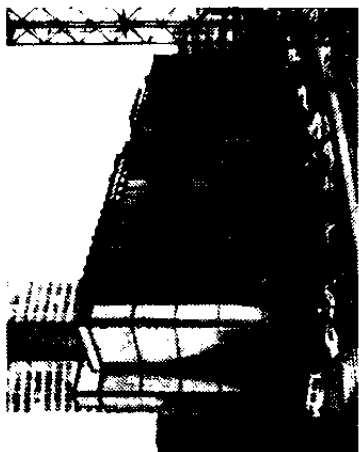
1055

1060

1065

1073

1078

1083

1074

1079

1084

1075

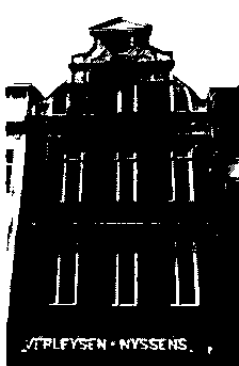
1080

1085

1076

1081

1086

1094

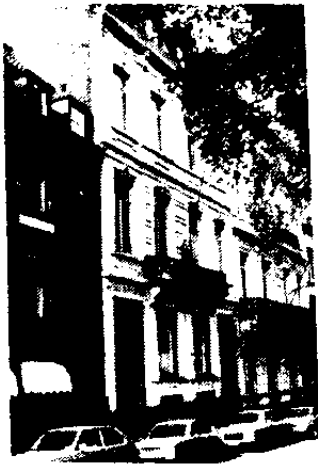
1099

1104

1095

1100

1105

1096

1101

1106

1113

1118

1123

1114

1119

1124

1115

1120

1125

1116

1121

1126

1133

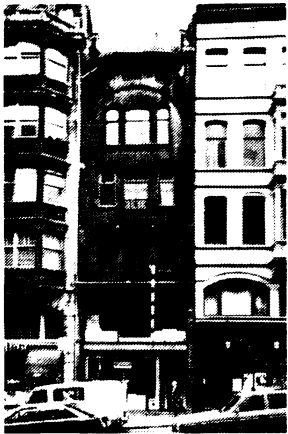
1138

1143

1134

1139

1144

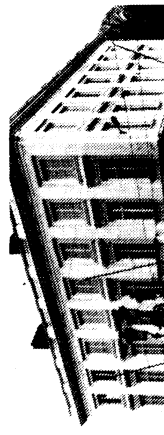
1135

1140

1145

1136

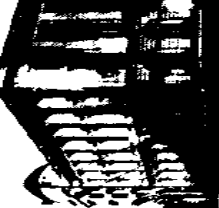

1141

1146

1153

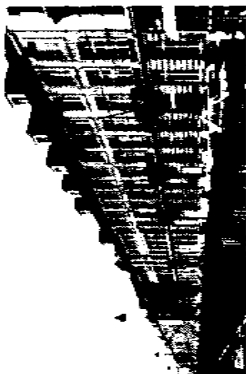
1158

1163

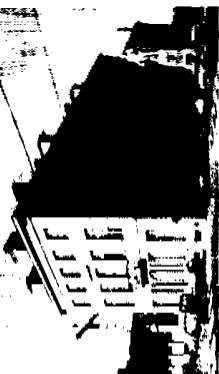
1154

1159

1164

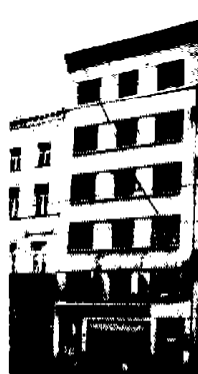
1155

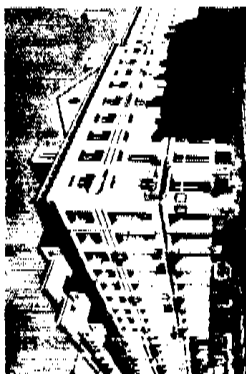
1160

1165

1156

1161

1166

1173

1178

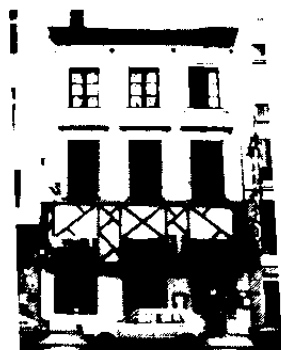
1183

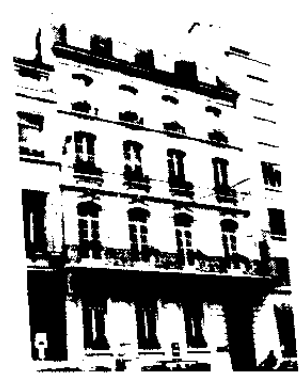
1188

1174

1179

1184

1175

1180

1185

1176

1181

1186

1194

1199

1204

1195

1200

1205

96

101

106

1213

1218

1223

1214

1219

1224

1215

1220

1225

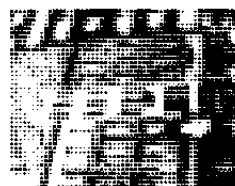
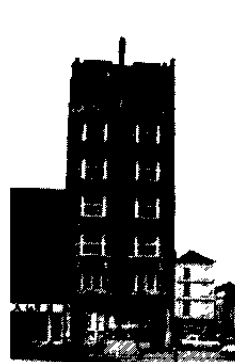
1216

1221

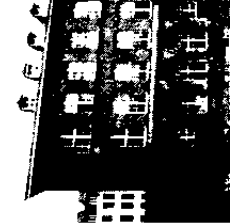

1226

1233

1238

1243

1234

1239

1244

1235

1240

1245

1236

1241

1246

1253

1258

1263

1254

1259

1264

1255

1260

1265

1256

1261

1266

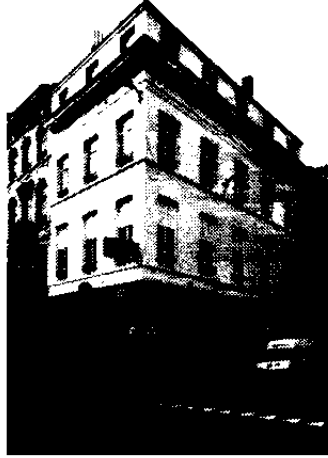

1274

1279

1284

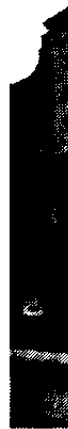
1275

1280

1285

1276

1281

1286

1293

1298

1303

1294

1299

1304

1295

1300

1305

1296

1301

1306

1313

1318

1323

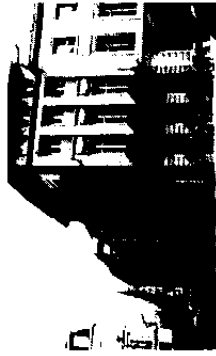
1314

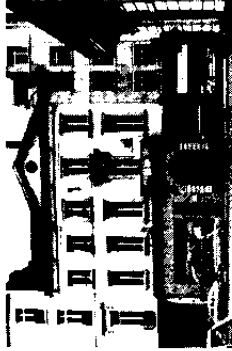
1319

1324

1315

1320

1325

1316

1321

1326

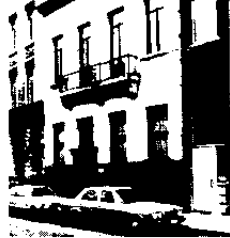
1333

1338

1343

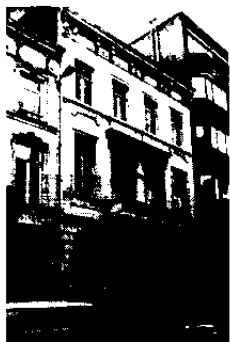
1348

1334

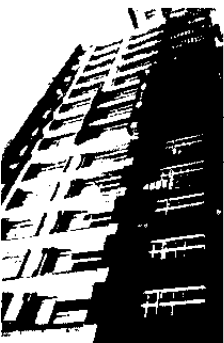
1339

1344

1349

1335

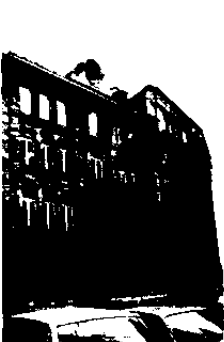
1340

1345

1350

1336

1341

1346

1351

1353

1358

1363

1354

1359

1364

1355

1360

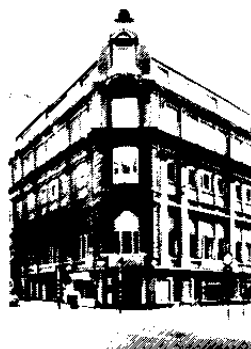
1365

1356

1361

1366

1373

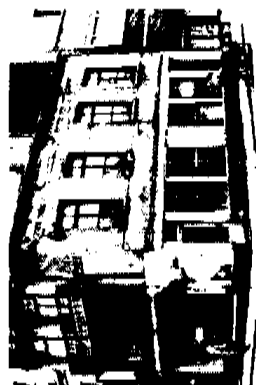
1378

1383

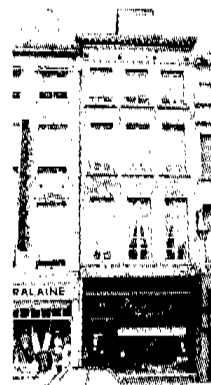
1374

1379

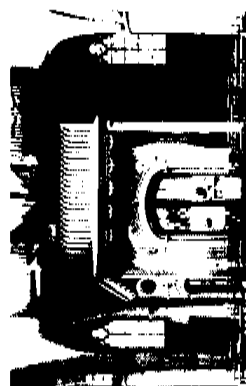
1384

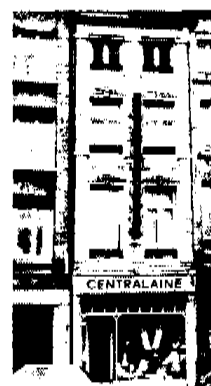
1375

1380

1385

1376

1381

1386

1393

1398

1403

1394

1399

1404

1395

1400

1405

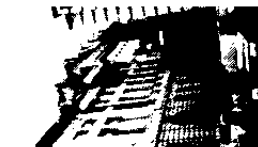
1396

1401

1406

1413

1418

1423

1414

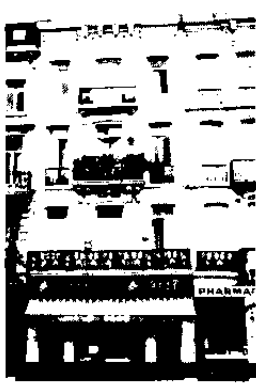
1419

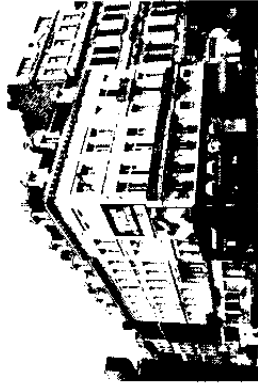
1424

1415

1420

1425

1416

1421

1426

1433

1438

1443

1434

1439

1444

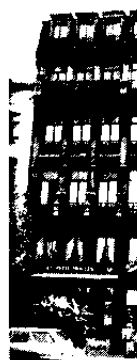
1435

1440

1445

1436

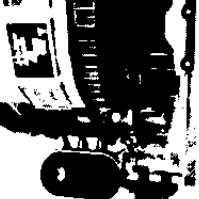

1441

1446

1453

1458

1463

1454

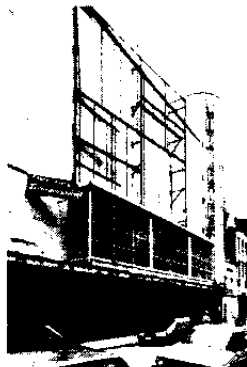
1459

1464

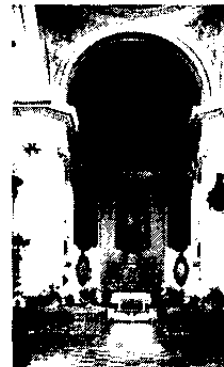
1455

1460

1465

1456

1461

1466

1473

1478

1483

1474

1479

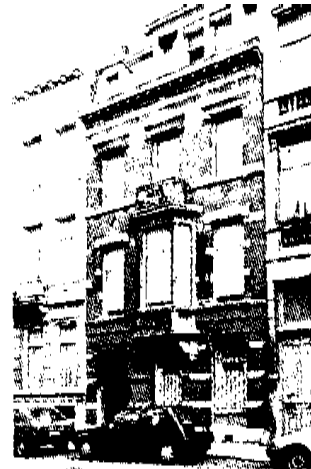
1484

1475

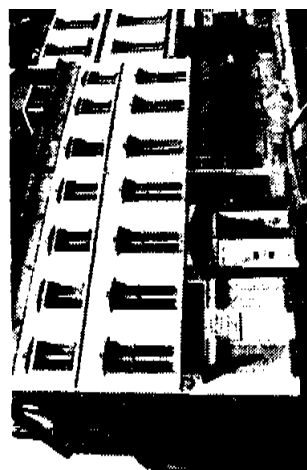
1480

1485

1476

1481

1486

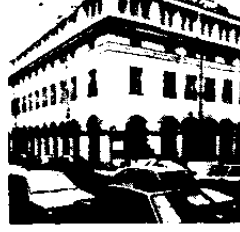

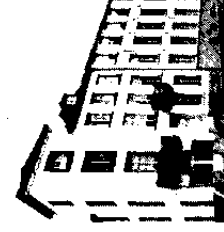
1493

1498

1503

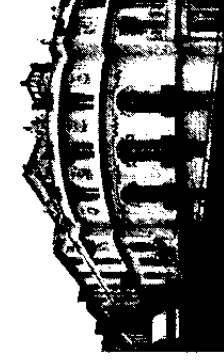
1494

1499

1504

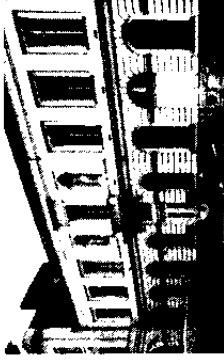
1495

1500

1505

1496

1501

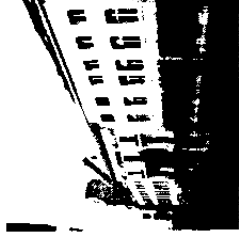

1506

1513

1518

1523

1514

1519

1524

1515

1520

1525

1516

1521

1526

1533

1534

1535

1536

1538

1539

1540

1541

1543

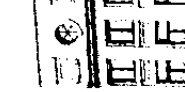
1544

1545

1546

1553

1558

1563

1554

1559

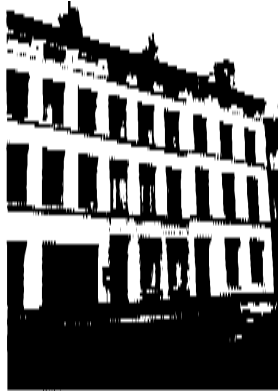
1564

1555

1560

1565

1556

1561

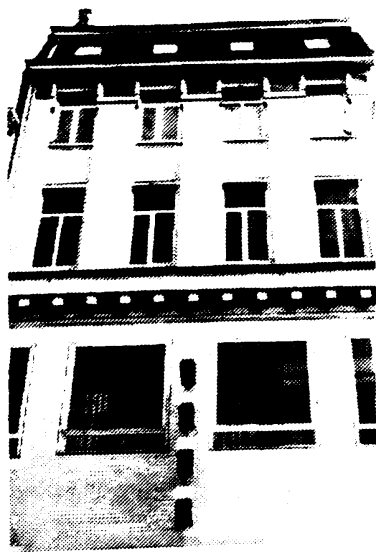

1566

1574

1579

1584

1575

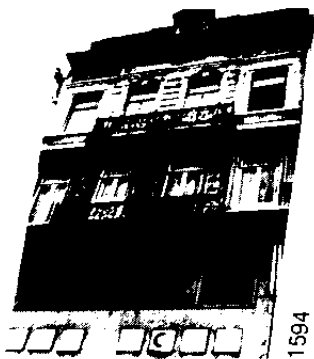

1580

1585

1594

1599

1604

1595

1600

1605

1596

1601

1606

1613

1618

1623

1614

1619

1624

1615

1620

1625

1616

1621

1626

1633

1638

1643

1634

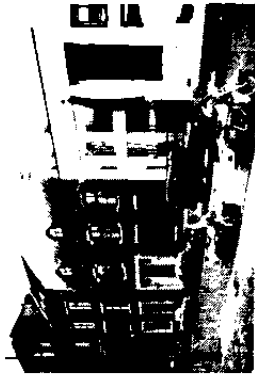
1639

1644

1635

1640

1645

1636

1641

1646

1653

1658

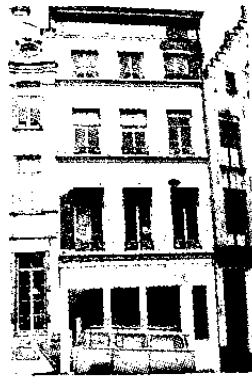
1663

1654

1659

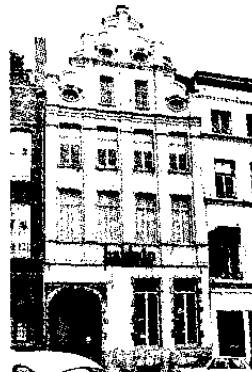
1664

1655

1660

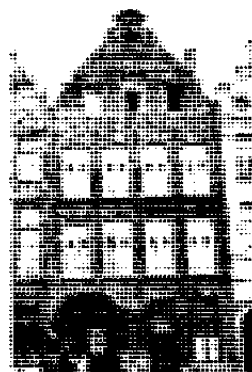
1665

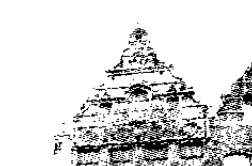
1656

1661

1666

HERKOMST DER FOTO'S

A.A.M. : fig. 369, 377, 487, 539.

A.C.L. (K.I.K.) : fig. 466, 526, 529, 531, 601, 633, 635, 688, 710, 723, 729.

A.R. : fig. 527, 537, 608, 683.

Bastin Ch. en Evrard J. : fig. 443, 446, 447, 501, 600, 648, 664, 702, 733, 735, 737.

Ecoval : fig. 459.

Inbel : fig. 579.

Inventaire du Patrimoine Monumental du Brabant-Bruxelles :

Esterhazy P. : fig. 384, 411, 420, 470, 561, 666.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, A.R.O.H.M., Bestuur Monumenten en Landschappen :

Braeken J., fig. 364, 365, 371, 373, 374, 380, 382, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 402, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 422, 424, 426, 427, 428, 430, 433, 434, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 450, 451, 452, 453, 455, 456, 457, 458, 460, 461, 462, 463, 464, 467, 468, 469, 471, 472, 473, 474, 477, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 488, 489, 490, 492, 494, 495, 497, 498, 499, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 520, 521, 522, 523, 530, 533, 534, 536, 538, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 550, 553, 556, 557, 558, 559, 564, 565, 567, 568, 570, 572, 573, 574, 575, 576, 578, 580, 582, 583, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 597, 599, 604, 605, 607, 610, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 621, 622, 623, 624, 625, 627, 628, 629, 630, 631, 636, 637, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 647, 649, 651, 654, 656, 660, 661, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 680, 682, 684, 689, 691, 692, 694, 696, 698, 699, 700, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 711, 712, 715, 717, 718, 720, 726, 728, 730, 734, 738, 740, 741, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 753, 754, 755.

Celis M. : fig. 569.

Charlier G. : Pl. XIV.

De Prins P. : fig. 518.

Pauwels O. : Pl. IX, XII, XV, XVI, XVII, XX, fig. 465, 519, 619, 638, 685, 686.

Stemgéc D. : Pl. XI, XIX.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, Dienst Drukkerij en Fotografie : fig. 577.

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Dienst Monumenten, en Landschappen :

Vanhulst : Pl. X, XIII, XVIII.

Regie der Gebouwen : fig. 385.

St.-Lukasarchief : fig. 475, 554, 555.

Stadsmuseum Broodhuis : fig. 535.

Overige foto's en fotoregister : A.R.O.H.M., Bestuur Monumenten en Landschappen en Inventaire du Patrimoine Monumental du Brabant-Bruxelles.

HERKOMST DER PLANNEN

Archief Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen : Fig. VIII, XI, XII, XXIII, XXV, XXXI.

A.2R.C. & URBAT, architectenbureau's : Fig. XXVIII.

De Meulder B. : Fig. XXIV.

Koninklijke Bibliotheek Albert I, Afdeling Kaarten en Plans : kadastraal plan Brussel-Vijfhoek, van 1866, in 8 secties, door P.C. Popp (vouwplan).

Mignot A. & P., architecten : Fig. XIII, XIV, XXIX, XXX.

Ministerie van Openbare Werken : Fig. IX, X.

Slock W. & Lievens C., architecten : Fig. XXII.

Stadsarchief Brussel : Fig. XV, XVIII, XIX, XXVII.

Van Eenhooge D., Fig. XXI.

LIJST DER AFKORTINGEN

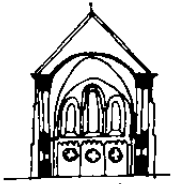
a.h.w.	als het ware	r.	rechts, rechter
bouwl.	houwlaag	rechth.	rechthoekig
b.v.	bijvoorbeeld	resp.	respectievelijk
ca.	circa	tgov.	tegenover
cf.	confer	t.o.v.	ten opzichte van
d.m.v.	door middel van	tr.	treden
e.g.	eerst genoemde	trav.	travee
ertgov.	ertegenover	t.w.	te weten
e.v.	en volgende	t.z.t.	terzelfdertijd
gr. m.	grosso modo	verd.	verdieping, bouwlaag
i.e.	id est	vgl.	vergelijk, vergelijking
i.l.v.	in de loop van	vlg.	volgens
i.o.v.	in opdracht van	v.l.n.r.	van links naar rechts
i.pl.v.	in plaats van	vnl.	voornamelijk
ir.	ingenieur	w.o.	waaronder
i.s.m.	in samenwerking met	W.O. I	Eerste Wereldoorlog
i.v.m.	in verband met	W.O. II	Tweede Wereldoorlog
l.	links, linker	z.g.	zogenaamd
l.g.	laatst genoemde	z.nr.	zonder nummer
m.b.t.	met betrekking tot		
m.m.v.	met medewerking van	N., Z., O., W.	Noord, Zuid, Oost, West
n.a.v.	naar aanleiding van	Pl. I	kleurenfoto
n.o.v.	naar ontwerp van	Fig. I	plattegrond, doorsnede, etc.
n ⊥ straat	nokrichting	fig. 1	wit-zwart foto
	ook diephuis	★	beschermd
n // straat	ook hreedhuis	XV, XVI, etc.	eeuw
nr.	nummer, huisnummer	XV A of B	eeuwhelft
o.i.v.	onder invloed van	XV a, b, c, d	kwarteeuw
o.l.v.	onder leiding van		
o.m.	onder meer		
p.	pagina		

BIBLIOGRAFISCHE AFKORTINGEN

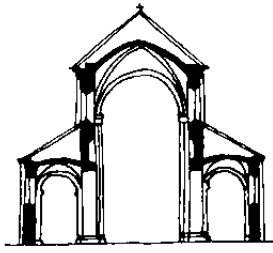
A.A.	Administratieve Acten
A.A.M.	Archives d'Architecture Moderne
A.R.	Algemeen Rijksarchief
A.R.B.A.	Académie Royale des Beaux-Arts
A.S.R.A.B.	Annales de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles
A.W.L.S.K.	Koninklijke Akademie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België
B.C.R.A.A.	Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie
B.C.R.M.S.	Bulletin de la Commission Royale des Monuments et des Sites
B.P.A.	Bijzonder Plan van Aanleg
B.S.R.A.B.	Bulletin de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles
C.F.C.	Commission Française de la Culture
C.R.M.S.	Commission Royale des Monuments et des Sites
E.	Eredienst
I.F.	Iconografisch Fonds
K.C.M.L.	Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen
K.I.K.	Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium
M. & L.	Monumenten en Landschappen
N.P.P.	Nieuwe Plannen in Portefeuille
O.C.M.W.	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
O.W.	Openbare Werken
P.P.	Plannen in Portefeuille
S.A.B.	Stadsarchief Brussel
S.E.	Stadseigendommen
S.K.	Schone Kunsten
W.	Weldadigheid
DES MAREZ G., 1979	DES MAREZ G., <i>Guide illustré de Bruxelles. Monuments civils et religieux</i> , Brussel, 1918, bijgewerkt en aangevuld door A. Rousseau, Brussel, 1979.
HENNE A., WAUTERS A., 1975	HENNE A., WAUTERS A., <i>Histoire de la ville de Bruxelles</i> , Brussel, 1845, heruitgave van de oorspronkelijke tekst, Brussel, 1975, 4 dln.

RELIGIEUZE ARCHITECTUUR

Doorsneden

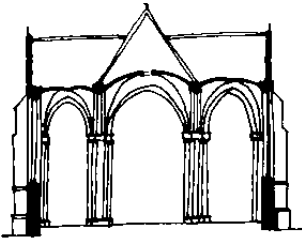
eenscheppige
of eenbeukige kerk

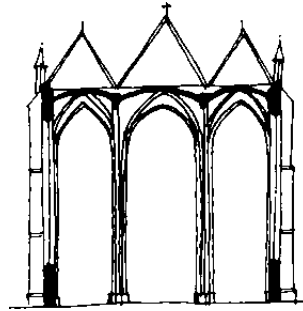
basilicale aanleg

pseudo-basilicale
aanleg

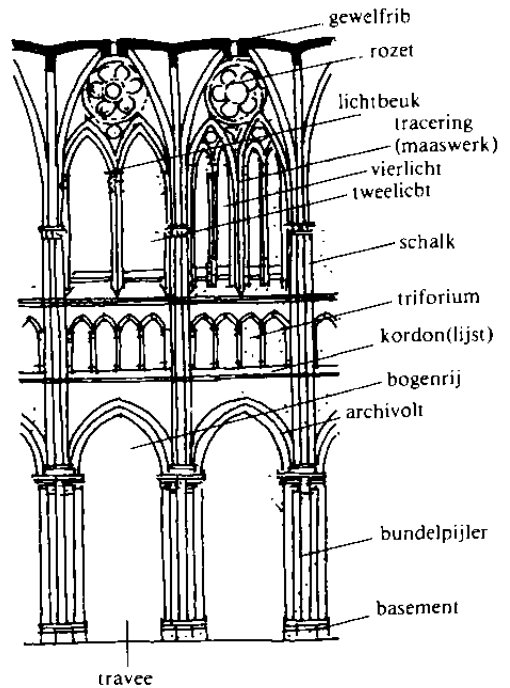
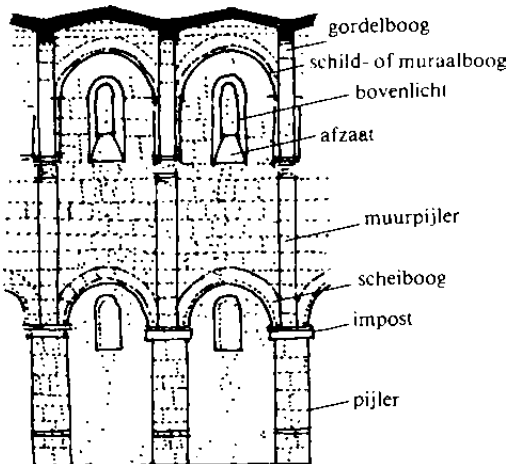

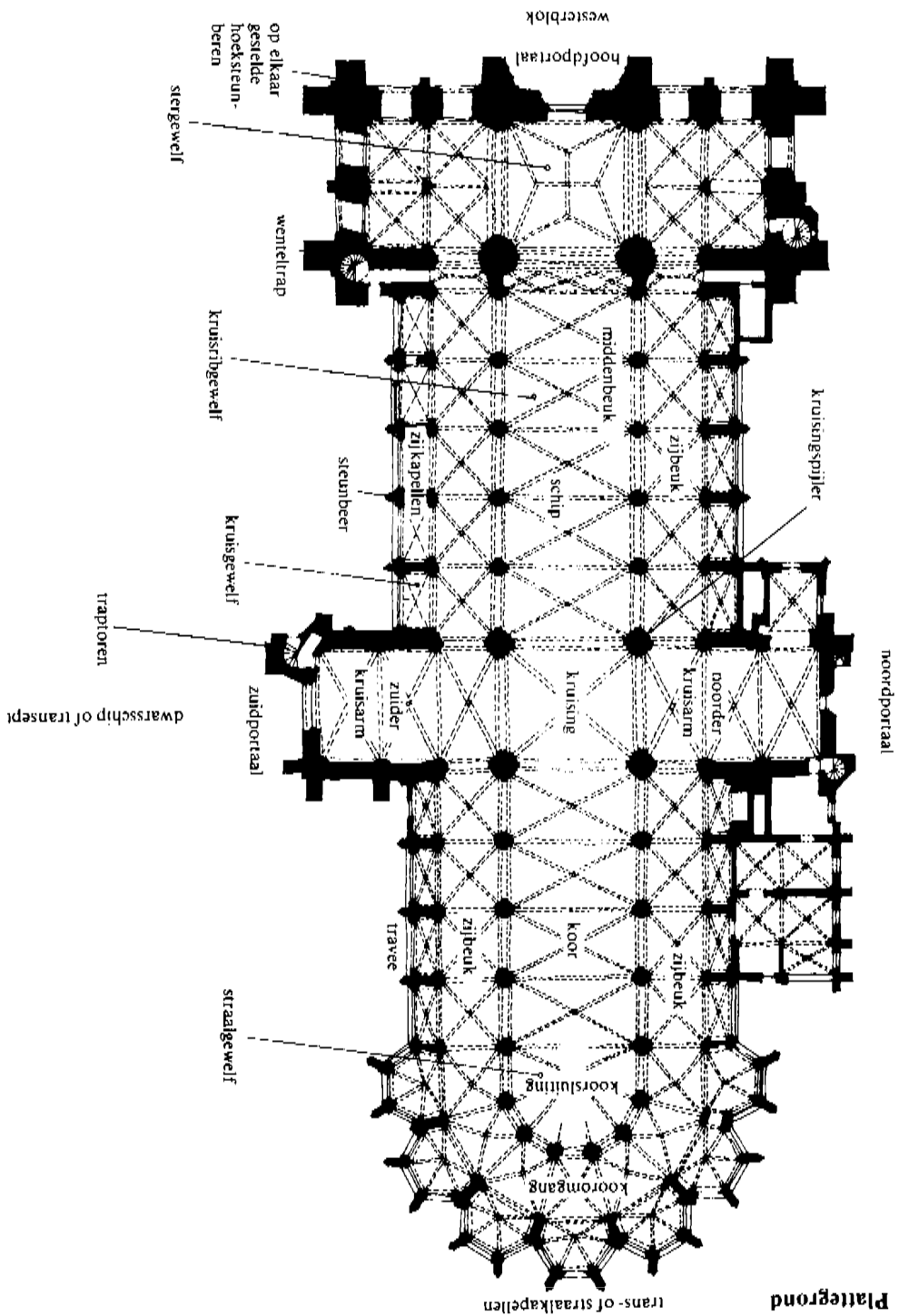
hallekerk

hallekerk: ontwikkeld type

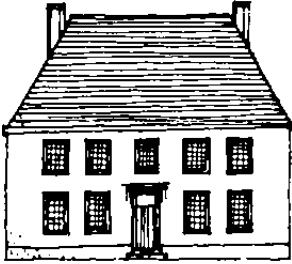
Opstanden

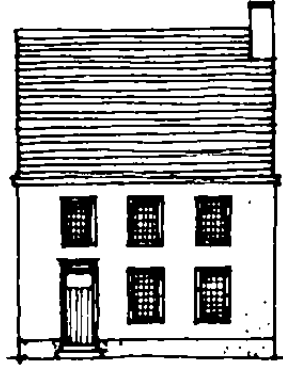

Plattegrond

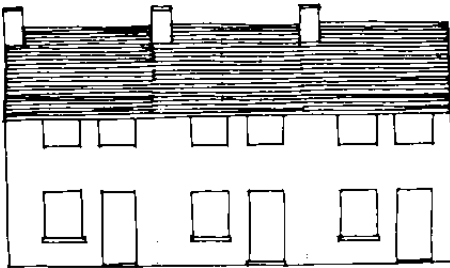
Huizentypes

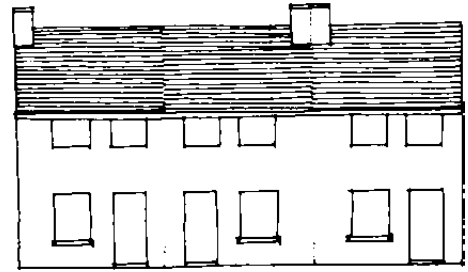
dubbelhuis

enkelhuis

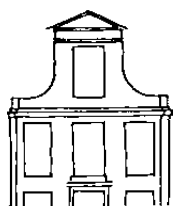
repetierend schema

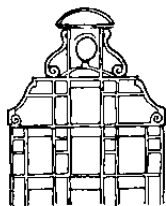
spiegelbeeldschema

STADSHUIZEN

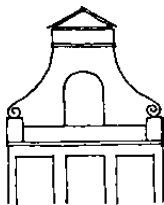
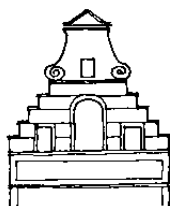
Geveltypes

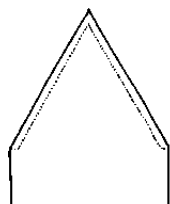
halsgevel

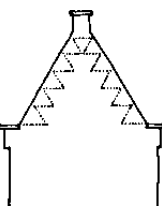
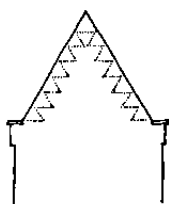
verhoogde halsgevel

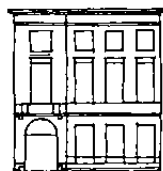
klokgevel

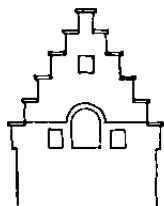
puntgevel

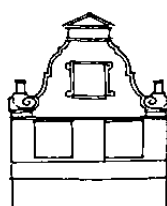
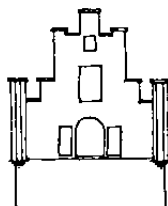
tuitgevel

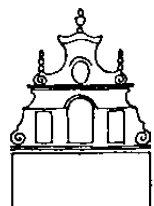
lijstgevel

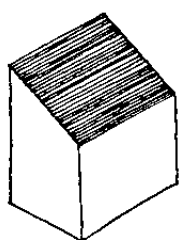
trapgevel

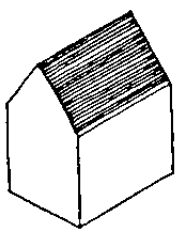
in- en uitgezwenkte top

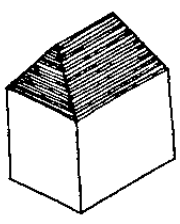
Daken

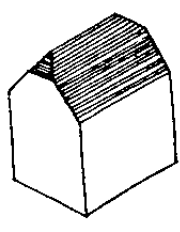
lessenaarsdak

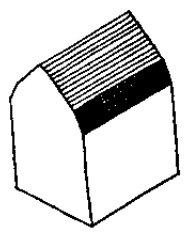
zadeldak

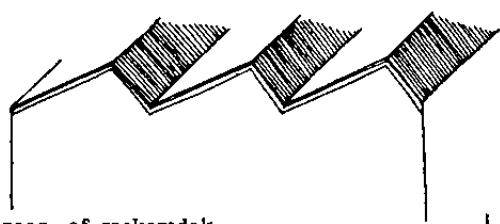
schilddak

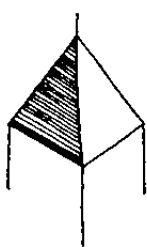
wolvedak

mansardedak

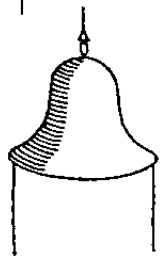
zaag- of raekemdak

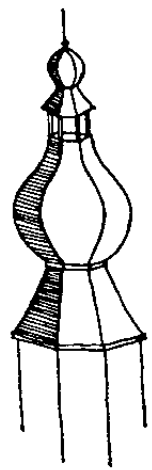
tentdak

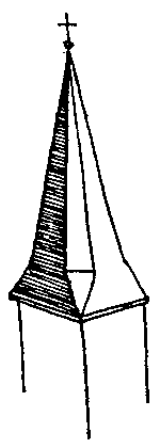
kegelvormige spits

klokvormige torenhelm

peerspits

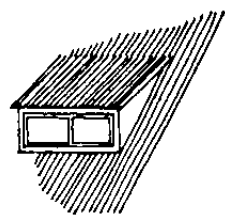
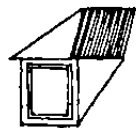

ingesnoerde naaldspits

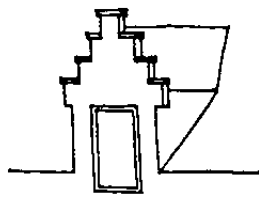
Daklichten

dakkapel

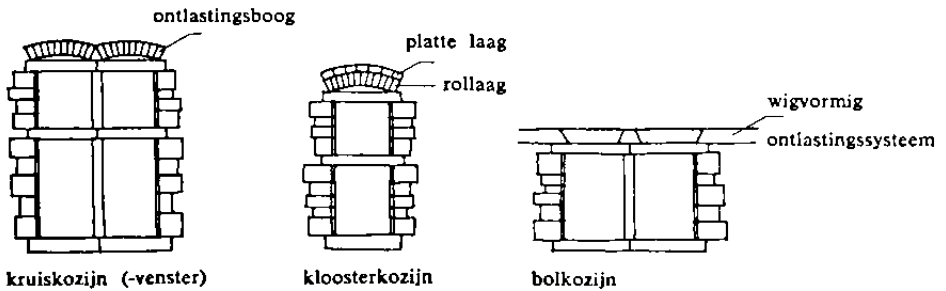
klimmende dakkapel

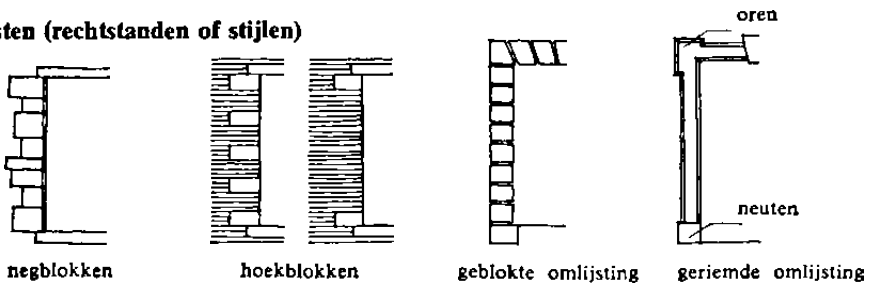
dakvenster

MUROPENINGEN

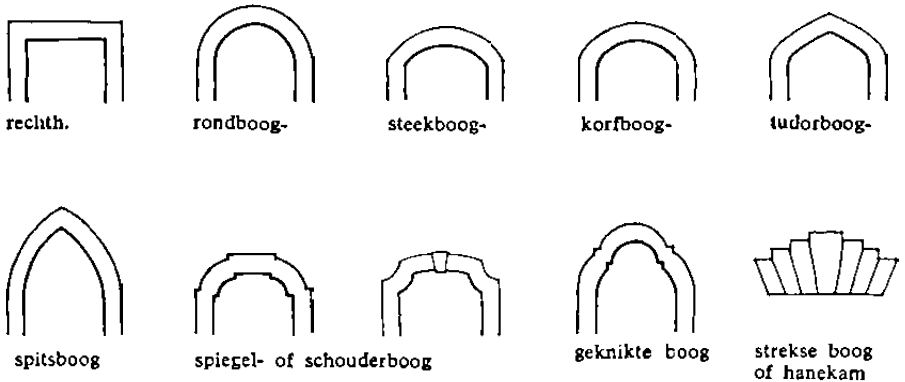
Vensters

Posten (rechtstanden of stijlen)

Deur- en venstervormen

Tussendorpels

	stad- of gemeentehuis voormalig schepenhuis		X
	kerk		XI
	kapel		XII
	kasteel		XIII A
	openbaar gebouw		XIII B
	gasthuis voormalig godshuis		XIV A
	klooster, abdij		XIV B
	woning		XV A
	poort		XV B
	toren		XVI A
	militaire architectuur		XVI B
	hoeve		XVII A
	brug		XVII B
	omwalling		XVIII A
	puin		XVIII B
	allerlei W.O. 1: kerkhof, monument, bunker		XIX-XX
	windmolen		
	industriële archeologie		
	vakwerk (baksteen of leem), noodwoning		
	hoeve + schuur met horizontale planken- beschieting (stijl- en regelwerk)		

Printed in Belgium by Pierre Mardaga - Liège

